

KAROLI MAGNI ET LVDOVICI PII CHRISTIANISS. REGVM ET IMPP. FRANCORVM CAPITVLA SIVE LEGES ECCLESIASTICÆ ET CIVILES

ab Anſegiſo Abbate & Benedicto Leuita collectæ libris ſeptem, qui nunc primum integri eduntur ex vetuſtiſſ. exemplarib. adiectis etiam aliis eorundem Regum & KAROLI CALVI capitulis.

Gloſſarium ſiue interpretatio obſcuriorum aliquot vocabulorum quæ in iiſdem Capitulis leguntur.

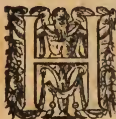

PARISIIS,
Apud CLAVDIVM CHAPPELET via Iacobæa, ſub ſigno Vnicornis.

M. D. LXXXVIII.
CVM PRIVILEGIO.

LECTORI.

HÆc ipsa quæ nunc tandem publico damus, Capitula, ante annos XL. magna parte edere instituerat Io. Tilius vir magno iudicio prędius, ac rerum nostrarum scientissimus: sed aut eius morte cuius præcipue opera in eam rem vtebatur, aut exemplaris defectu, aut operis ipsius non adeo grati & laboriosioris tædio, seu quo alio impedimento, à cœpto ita destitit, vt demum post eius obitum folia aliquot in aliorũ manus deuenerint, quibus etiam prudentissimos & diligentissimos viros qui Romæ Gratiani collectioni recognoscẽdæ recensendæque prȩfuerunt, lubenter vsos video, simul & Bellouacensis Ecclesiæ exemplaris reliquis quæ tum illi quidem doctissimi Episcopi beneficio, indicio vero nostro nacti sunt. Nos iã ex pluribus nostris alienisque codicibus plura & integriora edi curaui-

mus,bona ſaltem fide, Tilij exemplum iudiciúmque ſequuti, qui non ex Benedicti modo,ſed & ex Anſegiſi ipſius collectione eadem non ſemel poſita ſuſtulerat, ſimilibus tantum quibuſdam relictis, numeris etiam capitulorum conſequenter mutatis. Quod eò monere viſum eſt,ne quis eadem poſt hac ex iiſdem aut aliis etiã exemplaribus augere aut ſupplere conetur, fruſtra. Nam emendare quidem omnibus per nos licet præſertim in tanta operarum cuius relegẽtes puduit, negligẽtia ſocordiáque. Illud etiam verendum eſt, ne nos quoque in hac rutuba nõ pauca fefellerint. quamquam nec fortaſſis fuerint illa tanti,prȩſertim quȩ poſt Anſegiſum pro cuiuſque collectoris ingenio & propoſito,confuſè nulloque ordine aut delectu,non certa etiam plerũque auctoritate & fide, ex Gallicanis canonibus ac pœnitentialibus libellis, SS. quoque patrum ſententiis, quædam etiam ex Iuliani anteceſſoris C̄P.Nouellis & Alarici breuiario Anianíque ad illud interpretationibus,quin & ex Vviſigothorum Lãgobardorúmque legibus nonnulla addita facile recognoſcent quibus hæc curæ erũt: quæ nec ipſa tamen omiſſa voluimus ne quis deſideraret ac requireret, Titulum

etiam quem Tilius idem ex non adeo vetusto codice editioni suæ præfixerat, quãuis in antiquoribus nullus sit, haud inuiti reliquimus. Sane quod in Ansegisi præfationibus Lotharij nomẽ adiectum est, datum id scias exemplarium quorundam antiquitati, quæ sub eius ditione, vt verisimile est, primum descripta, non hoc solum ipsius honori tribuerant, sed & ex versibus qui Benedicti collectionem præcedunt, in Lotharij sui gratiam illos de Ludouici filiis ita permutatos habuerunt:

Ex quo prosequitur soboles venerãda per orbem
Ipsius insigni nomine digna patris.
Lotharius primum regnum sortitus auitum
Ardunnæ nemoris incola factus ouat.
Hinc Hludouuicus heros Rheni cis littora genti
Imperat, & populis effera colla terit.
Tum Karolus cari species genitoris amata
Gallorum cœtus ordinat atque domat.
Illis nos qui fata tenent loca partibus æquis
Hæc ferimus.

Et tamen Lotharij eius inter hęc nihil proprium esse putamus, cuius tantum nomine extant quædam ex his ipsis decerpta Capitula ad Italiæ regnũ, quæ iam olim Langobardicarum legum libris inserta & Karoli cuiusdam Cotti Siculi, siue is Toccus

fuit, commentario ante annos CCCLXXX. expoſita leguntur. Sed neque Karoli fratris (quem noſtrũ, id eſt, Francorum Gallorumue regem verè propriéque dixeris) quicquam hic adiectum reperias, præter ea Capitula quæ circa initia regni ſui in Sparnaco probauerat obſeruaríque præceperat. Reliqua vtriuſque omnia, ſimul & Synodos ipſas Cõciliáque, ex quibus & hæc magna ex parte decerpta ſunt, quorum nõ pauca nos à Pipini ad Hugonis ætatem præter iam edita, Domino faciente, repræſtare potuimus, ſed & rerum iiſdem ſæculis geſtarum coæuos ſcriptores plures tum à nobis, Lector, accipies cum idem ille volet, qui ſolus

Et vaſtas aperit Syrtes, & temperat æquor;
Ac mulcere poteſt fluctus, aut tollere vento.

TESTIMONIA ALIQVOT VETERVM DE CAPITVLIS REGVM FRANCORVM.

Ex capitulis quæ Karolus Ludouici Pij F. consultu fidelium suorum in Siluatico edidit, & missis per regnum suum ordinatis annuncianda obseruandáque præcepit, anno incarn. Domini DCCCLIII. mense Nouemb.

Apitula aui & patris nostri quæ in præscriptis commemorauimus, qui ex missis nostris nõ habuerint, & eis indiguerint vt commissa per illa corrigere poßint sicut in eisdem capitulis habetur, de scrinio nostro, vel à Cancellario nostro accipiant, vt rationabiliter & legaliter cuncta corrigant & disponant.

Imp. Karolus lib. II. leg. Langobard. Tit. LVI.

Romani succeßiones iuxta suam legem habeãt, similiter & omnes scriptiones secundum legem

ſuam faciant: & quando iurant, ſecūdum legem ſuam iurent & alij ſimiliter. Et quando componuntur, iuxta legem ipſius cui malum fecerint, componantur. Et Longobardos illos conuenit ſimiliter cōponere. De cæteris vero cauſis cōmuni lege viuamus, quam domnus Karolus excellentiſsimus Francorum atque Longobardorum Rex in edictum adiunxit.

Lotharius Imp. lib. III. leg. Langobard. Tit. XXXVII.

Placuit nobis vt Capitula quæ excerpſimus de Capitulari glorioſiſsimi aui noſtri Karoli ac genitoris noſtri Ludouici, ab omnibus fidelibus noſtris & ſanctæ Dei Eccleſiæ in regno Italiæ conſiſtentibus pro lege teneantur & ſeruentur: & quicumque horum capitulorum contemptor extiterit, LX. *ſol componat.*

Leo PP. IIII. Lothario Auguſto, apud Gratianum diſt. x. c. x.

*De capitulis vel præceptis imperialibus veſtris, veſtrorū etiam * pontificū * prædeceſſorum irrefragabiliter cuſtodiendis & conſeruandis, quantum valuimus & valemus, Chriſto propitio, & nūc & in æuum nos conſernaturos modis omnibus profitemur: Et ſi fortaſſe quilibet aliter vobis dixerit vel dicturus fuerit, ſciatis eum pro certo mendacem.*

Ex concilio Parisiensi apud eundem Gratianum 23. q. 8. c. 24.

Secundum canonicam auctoritatem & constitutionem domni Imperatoris Ludouici de Ecclesiastico agro & manso, & de mancipiis quæ ipse suis Capitulis constituit &c.

Ex Concilio Meldensi ann. DCCCXLV. cap. LXXVIII.

Vt Capitula Ecclesiastica à domno Karolo magno Imperatore, necnon à domno Ludouico pio Augusto promulgata obnixè seruari præcipiantur, sicut & legalia obseruãda esse noscũtur.

Ex Synodo Moguntina sub Rhabano Archiepiscopo cap. XVI.

Monemus regiã pietatem de oppresione pauperum liberorum, vt non à potentioribus per aliquod malum ingenium contra iustitiam opprimantur, vel cogantur vt res suas vendant siue tradant, ne forte parentes eorum contra iustitiam fiant exheredati, & regale obsequium minuatur, & ipsi propter indigentiam mendici vel latrones seu malefactores efficiantur; & vt sæpius non fiant manniti ad placita, nisi sicut in dominico Capitulari olim facto præcipitur.

Ex Concilio Ticinensi II.

De restauratione Ecclesiarum illud capitulum sufficit, quod genitor vester constituit: sed vt seruetur, vestra indiget admonitione. Similiter

etiam de Xenodochiis, sicut in eodem capitulari continetur, obseruandum est.

Ex Synodo Suessionensi ann. DCCCLIII.

Cap. 44. *Item in libro primo capitulorum Synodalium domni Karoli Imperatoris scriptum est, vt probati à Metropolitano iudices nostram rationem audiant, & consultu ac sententia Synodali definiant. Vnde relegit & porrexit libellum idem Hincmarus Archiepiscopus, &c.*

Ex Concilio Valentinensi cap. x.

Sed & de fiscis & villis quas constat dominio Ecclesiæ à fidelibus olim contraditas et nunc potestati sæculariũ subditas, placuit, vt edictis principum iussum est, nonas & decimas ipsi Ecclesiæ vnde subtractæ sunt fideliter persolui.

Ioannes PP. VIII. in Concilio Tricassino apud Iuonem Carnoten. Episc. part. 3. c. 98.

Ioannes Episcopus seruus seruorum Dei omnibus Episcopis, Comitibus, Vicecomitibus, Centenariis, Iudicibus catholicis in Hispania & Gothia & prouinciis degentibus, omníque populo Occidentali Catholico, salutem & Apostolicam benedictionem. Noueritis, dilectissimi filij, quia nos pro statu sanctæ Dei Ecclesiæ iussimus congregari Synodale concilium apud vrbem Trecas, vbi sedentibus nobis in corona, ve-

nit ante præsentiám nostram filius noster Sisebolдus sanctæ primæ sedis Narbonensis Episcopus, cum suis suffraganeis Episcopis, & detulit nobis librum Gothicæ legis, vbi nihil habeatur de sacrilegiis: & in eisdem legibus scriptum erat vt causæ quas illæ leges non habēt, non audirentur à iudicibus illius patriæ; atque ita ius sanctæ Ecclesiæ suffocabatur ab incolis Galliæ & Hispaniæ prouinciis. Vnde nostra serenitas cū præscriptis Episcopis, inspectis legibus Romanis vbi habeatur de sacrilegiis, inuenimus ibi à Iustiniano Imperatore legem compositionis sacrilegij cōstitutam in quinque libras auri optimi. Sed nos leniorem legem præcepimus esse tenendam, quæ à Karolo est constituta pio principe de compositione sacrilegij, videlicet in triginta libras argenti examinati; id est, sexcentorum solidorum summam argenti purissimi. Ideóque quisquis inuentus fuerit reus sacrilegij, istam leniorem compositionem emendet ipsis Episcopis vel abbatibus siue personis ad quos querimonia sacrilegij iustè pertinuerit: & si ipse reus sacrilegij facere noluerit, tamdiu excommunicationi subiaceat, vsquoquo prædictam cōpositionē sexcentorū solidorū persoluat. Et si in hac obstinatione mortuus fuerit, corpus eius cū Psalmis et hymnis non deferatur ad sepulturā. Et præcipimus vt in fine Codicis legis mundanæ scribatur hæc lex.

Lib. 11. Tit. 1. cap. XII.

l. si Ecclesiæ c. de Episc. &c.

Lib. 6 cap. 114.

17 q. 4 c. 21.

Bonifacius PP. Episcopis Galliæ, apud Grat. 6. q. 4. c. 3.

Si inter Episcopos eiusdem concilij dubitatio emerserit de Ecclesiastico iure, vel de aliis negotiis, primum metropolitanus eorum cum aliis in concilio considerans rem diiudicet: & si non adquiescat vtraque pars iudicatis, tunc primas regionis inter ipsos audiat, & quod Ecclesiasticis canonibus & legibus vestris consentaneum sit, hoc definiat.

Innocẽtius III. Archiepiscopis, Episcopis, & prælatis Franciæ lib. II. Decretal. Tit. I. c. XIII.

Nec hic illud humillimum omittamus quod Theodosius statuit & Karolus innouauit, de cuius genere rex ipse noscitur descendisse; Quicumque litem habens &c.

Lib. 6. cap. 286.

Hincmarus Sanctæ metropolis Ecclesiæ Remorum Archiepiscopus, in Epistola ad Karolũ Caluum de causa Hincmari Lauduni Clauati Episcopi, ob acceptũ à filio Luidonis xenium vt patris sui beneficium ei conferret.

Cum auo vestro magno Imperatori Karolo adulatorum linguis suggestum fuisset, vt rebus Ecclesiarum præiudicium aliquod inferret, obsistentibus Episcopis, & specialiter Paulino pa-

triarcha, ſicut vobis bene notum cognoſco, adeo ſe bene recognouit, vt cōfeſsionis & correctionis ſuæ ſcriptum manu ſua firmauerit, de quo partē in libro veſtro qui appellatur Capitulorum imperalium, ſcriptū habemus.

Idem Hincmarus in libro contra eundem Hincmarum Laudunēſem de ſententiis ex Græcis & Latinis canonibus atque ſynodis decretíſque pontificum & ducum Romanorū collectis & Engelramno Metenſium Epiſcopo datis quando pro ſui negotij cauſa agebatur.

De illis, inquit, ſententiis plena eſt terra iſta, ſicut & de libro collectarū Epiſtolarum ab Iſidoro quem de Hiſpania allatum Riculfus Mogūtinus Epiſcopus in huiuſmodi, ſicut in Capitulis Regiis curioſus, obtinuit, & iſtas regiones de illo repleri fecit. *Hic eſt ille cuius & Benedictus Leuita in præfatione collectionis ſuæ meminit.*

Idem Hincmarus in libro de vita & actibus B. Remigij.

Exemplar teſtamenti à B. Remigio conditi, in quo lector attendat, quia ſolidorum quantitas numero quadraginta denariorum computatur, ſicut tunc ſolidi agebantur & in Francorum lege Salica continetur, et generaliter in ſolutione vſque ad tempora Karoli perdurauit, velut in eius Capitulis inuenitur.

Reghino abbas Prumienſis in Chronico ſub ann. DCCCXIII. de Karolo magno Imp.

Concilia iuſſu eius ſuper ſtatu Eccleſiarum per totam Galliam ab Epiſcopis celebrata ſunt, quorum vnum Moguntiæ, alterum Remis, tertiu Turonis, quartum Cabillone, quintum Arelate congregatum eſt, & conſtitutiones quæ in ſingulis factæ ſunt, ab Imperatore confirmatæ ſunt: quas qui noſſe voluerit in ſupradictis ciuitatibus inuenire poterit: quamquam & earum exemplaria in archiuo palatij habeantur.

Vide Fulbert. Carnotẽſ. Epiſcop. Epiſtol. XIII. XIIII. XVI. XLVIII. LXVII.

Iuo Epiſcopus Carnotenſis Epiſt. CXXIII. ad Sanctionem fratrem & coepiſcopum.

De Geruaſio non debet veſtra fraternitas mirari vel indignari, quod eum ad cõmunionem in paſchali curia ſuſcepi. Pro regia enim honorificentia hoc feci, fretus auctoritate legis, in qua legitur; Si quos culpatorum Regia poteſtas aut in gratiam benignitatis receperit, aut mẽſæ ſuæ participes effecerit, hos etiam ſacerdotum et populorum conuentus ſuſcipere in Eccleſiaſticam communionem debebit, vt quod principalis pietas recipit, nec à ſacerdotibus Dei alienum habeatur.

Idem Epist. cxcv. Daimberto Senonum Archiepiscopo.

Et quia dispensationes rerum temporalium regibus attributæ sunt, & Basilei, id est fundamẽtum populi & caput existunt, si aliquando potestate sibi concessa abutuntur, non sunt à nobis grauiter exasperandi, sed vbi sacerdotum admonitionibus non adquieuerint, diuino iudicio sunt reseruandi, vbi tanto districtius sunt puniendi, quanto minus fuerint diuinis admonitionibus obnoxij. Vnde habetur in libro Capitulorũ Regalium auctoritate Episcoporum constitutorum: Si quos culpatorum regia pot:stas, &c.

Idem Iuo Epist. XLVII. ad Manassem Remorum Archiepiscopum.

Francorum etiam reges Karolus & Ludouicus electiones Episcoporum Ecclesiis concesserunt, quod & in suis Capitularibus scriptum reliquerunt, & in Conciliis Episcoporum prouincialibus sanciri permiserunt. Habeat ergo Deus in Ecclesia sua principaliter quod suum est: Habeat Rex posteriori ordine post Deum quod sibi à Deo concessum est. lib. 1. c. 83.

Sigebertus Gemblacensis abbas in Chronic. ad annum Christi DCCCII.

Karolus Imperator per omne imperium legatos ad faciẽdum iudicium & iustitiam cunctis dirigit, & legis capitula XXIIII. *constituit.*

INDEX QVORVMDAM LOCORVM QVI *ex his capitulis apud Gratianum referuntur.*

LIB. I.	
c.27.	16.q.1.c.3.
c.63.	22.q.5.c.paruuli.
c.83.	16.q.1.c.60.
c.84.	dist.63.c.34.
c.105.	27.q.2.c.33.&34.
c.131.	14.q.5.c.9.
LIB. III.	
c.25.	17.q.4.c.27.
LIB. IIII.	
c.15.	17.q.4.omnes.
LIB. V.	
cap.34.& lib.VII.c.208.	2.q.4.c.20.
cap.90.	17.q.4.c.9.
c.115.	de consecrat.dist.5.c.34.
LIB. VI.	
c.55.	27.q.2.c.quod autẽ & 33.q.1.c.1.
c.77.	de consecr.dist.4.c.126.
c.90.	17.q.4.c.28.
c.281.	11.q.1.c.36.vbi Ioãnes, Non inuenitur,inquit, in Longobarda, quæ nunc est,sed in Gallia.
ADDIT. I.	
c.16.	de consecrat.dist.4.c.104.

Quod refertur ex libro Capitulorum.2.q.3.c. si quẽ est ex Aniani interpretatione ad L.1. C.TH.de abolitionib.

Can.3. distinct.3. est ex Concilio Triburiensi,quod & Concilium Karoli Imp.appellatur,ex quo etiam concilio est quòd ex Capitulis refertur c.4. dist.19.

INDEX

INDEX ALIVS QVORVNDAM LOCOrum qui apud Gratianum aut in Decretalibus aliunde referuntur, & inter hac Capitula extant.

ẽ

De Anſegiſo.

Ex Odoranni monachi Senonenſis Chronico.

Anno ab incarnatione Chriſti DCCCLXXXII. *obiit Anſegiſus venerabilis Senonum Archiepiſcopus, totius Galliæ & Germaniæ Papa ſecundus feliciter,* VII. *Kalend Decemb. & ſepultus eſt in monaſterio S. Petri. Hic Karolum Caluum vnxit in regem, & poſtquam primatum totius Galliæ obtinuit, & ſuperna moderatione ſecundus Papa appellari meruit, in ſynodo habita in loco qui dicitur Pontigonis* XVI. *kal. Auguſt. ann.* DCCCLXXVI. *Indict* IX. *Iudæos certi cauſa & moniales ab vrbe Senonica expulit, & ne vlterius in ea habitaculum manendi haberent, ſub anathematis iugulo interdixit. Mortuo Epitaphium hoc ſcriptum eſt.*

Antiſtes Senonum, reuerentia magna potentum
  Anſegiſus in hoc conditus eſt tumulo.
Vt primas fieret Gallorum, Papa Ioannes
  Inſtituit, meritis hoc tribuendo ſuis.
Karli Romana cinxit caput iſte corona,
  Et dedit in cunctos imperium populos.
Gregorij Papæ ſecum caput abſtulit inde.
  Hic locus oſſa fouet, ſpiritus aſtra tenet.

Auctor Appendicis ad Aimoinum lib.v.c.32.

Anno DCCCLXXVI. *Karolus Imp. Roma egressus ad monasterium S. Dionysij peruenit: quo accersiens legatos Apostolici Ioannem Tuscanensem & Ioannem Aretinum atque Ansegisum Senonensem, illorum consilio medio futuro mense Iulio generalem synodum auctoritate Apostolica & sanctione sua apud Pontigonem indixit, quo per Remos & Catalaunos peruenit.*

Sigibertus Gemblacensis monachus in Chronico, sub ann. DCCCXXVII.

Ansegisus abbas Lobiesis Edicta Imperatorum Karoli magni & Ludouici filij eius ad Ecclesiasticam legem pertinentia in duobus libellis digessit. Idem eorum etiam Edicta ad mundanam legem pertinentia in duobus æque libellis digessit.

De Benedicto leuita, incertus scriptor.

Benedictus Moguntiacensis Ecclesiæ leuita, Capitula quædam Regalia, synodalia, & alia collegit ex iis quæ in scriniis eiusdem Metropolis reponi fecerant Ricolfus Archiepiscopus qui monasterium S. Albani renouauit, & Moguntinæ synodo sub D. Karolo præfuit, & Otgarius eius cōsanguineus & secundus post Haistulfum successor, quorum vterque huiusmodi Capitulorum percuriosus fuit, & erga S. sedem Rom. valde deuotus; adeo vt Orgario etiam Apostolicus Gre-

gorius suas vices in Germania aliquãdo commiserit. Hic Hludouici Imp. filiis contra patrem fauit, sed postea reconciliatus est, & decedẽs ann. DCCCXLVII. Lotharij Imp. VII. successorem habuit in Archiepiscopatu D. Rhabanum abbatem Fuldensem.

Ex legibus Romanis à Domno Lamberto Imperatore promulgatis Capitul. XI. hæc retulit Deus dedit Cardinalis in collectione sua.

Si quis sanctorum patrum regulas contempserit, & gloriosissimorum Imperatorum Karoli & Ludouuici atque Lotharij & Ludouuici filij eius de decimis in eorũ Capitularibus statuta & sancita non obseruauerit, easque alibi nisi in baptismalibus Ecclesiis, absque consensu Episcopi, dare temptauerit, vel retinere præsumpserit, & qui dat et qui recipit eisdẽ constitutis percellatur.

HIC QVIA MEMINIMVS BENEDICTUM Leuitam in præfatione cuius portio & ab Iuone Carnot. part. 4. c. 174. relata est, dicere, Pipini se quædam Capitula inseruisse collectioni suæ; visum est non incongruum & alia quædam eiusdem Pipini adiicere, quæ in antiquiss. codice post synodum Suessionensem sub Childerico rege ante Vernensem ann. DCCLV. à nobis reperta sunt, seculi quidem infelicitatem redolentia, necdum tamen, quod sciamus, edita. Sic igitur habuit exemplar.

INCIPIVNT CAPITVLA DE ALIA SYNODO SVB. IPSO DOMNO REGE PIPINO FACTA.

I homo inceſtum commiſerit de iſtis cauſis, de Deo ſacrata, aut cõmatre ſua, aut cum matrina ſua ſpiritale de fonte & confirmatione Epiſcopi, aut cũ matre & filia, aut duab. ſororib. aut cum fratris filia, aut ſororis filia, aut nepte, aut cum cõſobrina atque ſobrina, aut cum amita, & matertera, de iſtis capitulis pecuniam ſuam perdat, ſi habet: & ſi emẽdare ſe noluerit, nullus eum recipiat, nec cibum ei donet; & ſi hoc fecerit, LX. ſol. domino regi componat vſque dũ ſe ipſe homo correxerit. Et ſi pecuniam nõ habet, ſi liber eſt, mittatur in carcerem vſque ad ſatisfactionem: Si ſeruus aut libertus eſt, vapuletur plagis multis. Et ſi dominus ſuus permiſerit eum amplius in tale ſcelus cadere, ipſos LX. ſolidos domino regi componat.

II. De Eccleſiaſticis verò, ſi bona perſona fuerit, perdat honorem ſuum: Minores verò vapulentur, aut in carcere recludantur.

III. De presbyteris & clericis ſic ordinamus, vt Archidiaconus Epiſcopi eos ad ſynodum commoneat vna cum Comite: &

si quis contempserit, Comes eum distringere faciat, vt ipse presbyter aut defensor suus LX. solid. componat, & ad synodũ eat, & Episcopus ipsum presbyterum & clericũ iuxta canonicam auctoritatem diiudicare faciat: solidi verò LX. de ipsa causa in sacello regis veniãt. Et si aliquis per violentiam presbyterum aut cleric aut incestuo sum cõtradixerit, tũc Comes ipsam personam per fideiussoris positum ante regem faciat vna cum misso Episcopi venire & Dominus Rex distringat, vt cæteri emendentur.

IIII. De teloneis sic ordinamus, vt nullus de victualia & carnalia, quod absque negotio est, toloneos non prehendat. De saumis verò similiter vbicunque vadunt, & de peregrinis similiter constituimus qui propter Dominum ad Romam, vel aliubi vadũt, vt ipsi per nullam occasionẽ ad põtes, & ad exclusas, aut nauigio non detineãtur propter scrippa sua. nullus peregrino calumniam faciat, nec vllum teloneum ei tollat. & si aliquis hoc fecerit, qualiscũque homo hoc comprobauerit, de LX. sol. XXX. illi concedemus, & illi alij in sacello regis veniunt.

V. De moneta constituimus, vt amplius nõ habeat in libra pensante nisi XXII. solid. &

de ipſis XXII. ſol. monetarius accipiat ſolidum vnum, & illud alius domino cuius ſunt reddat, vt immunitates cõſeruatę ſint.

VI. De iuſtitia faciẽda, vt omnes iuſtitiam faciant tam publici quam Eccleſiaſtici. & ſi quis homo ad palatium venerit pro cauſa ſua, & ante ad illum Comitẽ non innotuerit in mallo ante Racemburgis, & cauſa ſua ante ipſum comitem fuit, ante Racemburgis hoc ſuſtinere noluerit quod ipſi ei legitime iudicauerint, ſi pro ipſis cauſis ad palatium venerit, vapuletur: & ſi maior perſona fuerit, regis arbitrium erit. & ſi reclamauerit quod legem ei nonindicaſſent, tunc licentiam habeat ad palatium venire pro ipſa cauſa: & ſi ipſos cõuincere poterit quod legem ei non iudicaſſent, ſecundum legem contra ipſum emendare faciant. Et ſi comes & Racemburgi ei conuincere potuerint quod legem ei iudicaſſent, & ipſe hoc recipere noluerit, hoc contra ipſos emendare faciat.

VII. Similiter de Eccleſiaſticis ſi ad palatium venerint de eorum cauſa ſibi reclamare niſi ſuper ſeniore vapulentur, niſi ſenior huius pro ſua cauſa tranſmiſerit.

Extraict du Priuilege.

PAR grace & priuilege du Roy, donné & octroyé à Claude Chappelet, Libraire en l'vniuersité de Paris, pour imprimer ou faire imprimer vn liure intitulé *Karoli Magni & Ludouici Pij Christianiss. Regum & Impp. Francorum Capitula siue leges Ecclesiasticæ & ciuiles, ab Ansegiso Abbate & Benedicto Leuita collecta libris septem, qui nunc primum integrè eduntur ex vetustis exemplaribus adiectis etiam aliis eorũdem regum & Karoli Calui Capitulis.* Et est defendu à tous autres libraires & imprimeurs de ce Royaume, de n'imprimer vendre ou distribuer en cedict Royaume ce present liure cy dessus intitulé, sinon de ceux qu'aura imprimé ou faict imprimer ledit Chappelet ou de son consentement, iusques au terme & temps de dix ans finis & accomplis, apres la premiere impression: à peine de cõfiscation de ce qui s'en trouueroit d'imprimez ou venduz au cõtraire & d'amende arbitraire, comme plus amplement est declaré par les lettres, dudit Seigneur, donnees à Paris le 14. iour de Iuin. 1588.

PAR LE CONSEIL,
DANES.

IN CHRISTI NOMINE INCIPIVNT CAPITVLA REGVM ET EPISCOPORVM MAXIMEQVE OMNIVM NOBILIVM FRANCORVM AD REPRIMENDAS NEOPHYTORVM QVASI FIDELIVM DIVERSAS ADINVENTIONES.

Legiloquum quisquis librum recitaueris istum,
Principibus nostris, dic, miserere Deus.
Legem namque bonam dictarunt mente benigna.
Quapropter pro ipsis, quæso, precare Deum.

ANSEGISI ABBATIS LOBIENSIS, PRÆFATIO.

OMINANTE *per ſecula infinita omnium dominatore Chriſto ſaluatore noſtro, creatore vniuerſæ creaturæ, anno incarnationis ipſius* DCCCVII. *indictione* V. *anno verò xiij. imperij glorioſiſsimorum principum domni Ludouici Auguſti Chriſtianæ religionis magni propagatoris, & Lotharij Cæſaris filij ipſius, Anſegiſus nullis præcedentibus meritis, ſed gratia omnipotentis Dei abba, pro amore bonæ memoriæ domni Karoli magni Imperatoris Chriſtianorum, atque præcellentiſsimi ac piiſsimi domni Ludouici Auguſti filij ipſius ſincera dilectione, necnon & præclari Lotharij Cæſaris filij piiſsimi Ludouici Imperatoris, hæc ſubter deſcripta adunaui capitula. Quæ proculdubio quia ad ſanctæ Eccleſiæ profectũ facta ſunt, pro vtili firmiter tenenda ſunt lege. Fuerant nanque quondam tempore prædicti magni domni Karoli Imperatoris, necnon & nunc præfatorum principum hoc in tempore domni piiſsimi Ludouici Auguſti, & præclari Lotharij Cæſaris iuſſu per interualla temporum ad chriſtianam religionem conſeruandam, atque ad con-*

cordiam pacis & dilectionis in ecclesiâ catholica tenendam ædita: sed quia in diuersis sparsim scripta membranulis per diuersorum spatia temporum fuerant, ne obliuioni traderentur pro dilectione nimia, vt præfatus sum, prædictorum gloriosissimorum principum, & pro amore sanctissimæ prolis eorum, sed & pro sanctæ ecclesiæ statu, placuit mihi prædicta in hoc libello adunare, quæ inuenire potui, capitula prædictorum principum iussu descripta: vt ad sanctæ ecclesiæ statum longæuis conseruandum temporibus, atque ad meritum præfatorum principum gloriosius in vita perpetua augmentandum proficiant. Amen. Sed hoc notum sit Lectori, quia prædicta capitula quæ per interualla temporum à præfatis sunt principibus ædita, in quatuor distinxi libellis. Illa scilicet quæ domnus Karolus Imperator fecit ad ordinem pertinentia ecclesiasticũ in primo adunaui libello. Ea verò ecclesiastica quæ domnus ac piissimus Ludouicus Imperator & Lotharius Cæsar filius ipsius ediderunt, in secũdo descripsi. Illa autem quæ domnus Karolus in diuersis fecit temporibus ad mundanam pertinentia legem, in tertio adunaui. Ipsa verò, quæ domnus Ludouicus præclarus Imperator & Lotharius Cæsar filius illius fecerunt ad augmentum mundanæ pertinentia legis, in quarto congreßi.

EXPLICIT PRÆFATIO.

INDEX CAPITVLORVM LIBRI PRIMI.

INCIPIT

LIBER PRIMVS.

PRÆFATIO DOMNI Karoli ſereniſsimi Imperatoris.

REGNANTE domno noſtro Ieſu Chriſto in perpetuum, ego Karolus gratia Dei, eiúſque miſericordia donante rex & rector regni Francorum, & deuotus ſanctæ Eccleſiæ defenſor, humiliſque adiutor, omnibus Eccleſiaſticę pietatis ordinibus, ſeu ſecularis potẽtiæ dignitatibus, in Chriſto Deo æterno perpetuæ pacis & beatitudinis ſalutem. CONSIDERANS pacifico piæ mentis intuitu vna cum ſacerdotibus & cõſiliariis noſtris abundantem in nos noſtrumque populum Chriſti regis clementiam; & quàm neceſſarium eſt nõ ſolum toto corde & ore eius

pietati agere gratias incessanter, sed etiam continua bonorum operum exercitatione eius insistere laudib⁹, quatenus, qui nostro regno tantos contulit honores, sua protectione nos, nostrumque regnum in æternũ conseruare dignetur. Quapropter placuit nobis vestram rogare solertiam, ô pastores ecclesiarum Christi, & ductores gregis eius & clarissima mundi luminaria, vt vigili cura & sedula admonitione populum Dei per pascua vitæ æternæ ducere studeatis, & errãtes oues bonorum exemplo operum seu adhortatione humeris intra ecclesiasticæ firmitatis muros reportare satagatis: ne lupus insidians aliquem canonicas sanctiones transgredientem, vel paternas traditiones vniuersalium conciliorum excedẽtem, quod absit, inueniens deuoret. Ideo magnæ deuotionis studio admonendi & adhortandi sunt, imò compellendi, vt firma fide & infatigabili perseuerantia, intra paternas sanctiones se contineant. In quo operis studio sciat certissimè sanctitas vestra nostram vobis cooperari diligentiam. Quapropter & nostros ad vos direximus missos, qui ex nostri nominis auctoritate, vna vobiscum corrigerent quæ corrigenda essent. Sed & aliqua capitula ex canonicis

institutionibus, quæ magis vobis necessaria videbantur, subiunximus. Ne aliquis quæso huius pietatis admonitionem esse præsumptuosuam putet vel iudicet, qua nos errata corrigere, superflua abscindere, recta coarctare studeamus: sed magis beniuolo charitatis animo suscipiat. Nam legimus in regnorum libris quomodo sanctus Iosias regnũ sibi à Deo datum circumeũdo, corrigẽdo admonendo, ad cultum veri Dei studuit reuocare. Non vt me eius sanctitati æquiparabilẽ faciam, sed quòd nobis sint vbique sanctorum semper exempla exsequenda: & quoscunque poterimus, ad studium bonæ vitę in laudem & in gloriam Domini nostri Iesu Christi cõgregare necesse est. Quapropter, vt prædiximus, aliqua capitula notare iussimus, vt simul hæc eadem vos admonere studeatis, & quæcũque vobis alia necessaria esse scitis: vt & ista & illa æquali intentione prædicetis. Nec aliquid quod vestræ sanctitati populoque Dei vtile videtur amittatis, vt pio studio non admoneatis: quatenus vt & vestra solertia & subiectorum obediẽtia æterna felicitate ab omnipotẽte Deo remuneretur.

De his qui ab episcopo proprio excommunicantur. Omnibus.

I. SVNT enim aliqui, qui culpis exigentibus ab episcopo proprio excommunicantur, & ab aliis Ecclesiasticis vel laicis præsumptuosè in communionem accipiũtur: quod omnino sanctum Nicænum concilium, simul & Calcedonense: necnõ & Antiochenum, atque Sardicense fieri prohibent.

De his qui ad ordinandum veniunt.

Episcopis.

II. Item habetur in eodem concilio, vt eorum qui ad ordinandum veniunt fides & vita prius ab episcopo diligenter discutiatur, & postea ordinentur.

De clericis fugitiuis & peregrinis.

Omnibus.

III. Item in eodem concilio, necnon & in Antiocheno, simul & in Calchedonensi, vt fugitiui clerici, & peregrini à nullo recipiantur nec ordinentur sine commendatitiis literis, & sui episcopi vel abbatis licẽtia.

De presbyteris, diaconibus, vel his qui in clero sunt.

Ad solos sacerdotes.

IIII. Item in eadem synodo, interdictũ est presbyteris & diaconibus vel omnibus qui in clero sunt, mulierem non habere in domo sua, propter suspitionem, nisi matrem aut

aut sororem, vel eas tantum personas quæ suspitiones effugiunt.

De vsuris. Omnibus.

V. Item in eodem concilio, seu in decretis Papæ Leonis, necnon & in canonibus qui dicuntur Apostolorum, sicut & in lege ipse Dominus præcepit, omnino omnibus interdictum est ad vsuram aliquid dare.

De presbyteris missas cantantibus & non communicantibus. Ad sacerdotes.

VI. Auditum est aliquos presbyteros Missam celebrare & non communicare, quod omnino in canonibus Apostolorum interdictum esse legitur. Vel quomodo dicere recte potest si non communicauerit, Sumpsimus Domine sacraméta? Hæc verò per singula capitula in statutis Nicæni concilij legere potestis, seu & in alijs sanctorum patrum synodalibus institutis vel edictis.

De his qui à synodo vel à suo Episcopo damnati sunt. Omnibus.

VII. In Antiocheno concilio, quod his, qui damnati sunt à synodo vel à suo episcopo, & postea ministrare præsumunt, præcipitur, vt nullus audeat communicare. Si quis verò eis communicauerit, simili sententiæ subiaceat sicut & damnatus.

De suffraganeis Episcopis. Episcopis.

VIII. Item in eodem concilio, vt ad Metropolitanum episcopū suffraganei respiciant, & nihil noui audeant facere in suis parochiis sine conscientia & consilio sui Metropolitani: nec Metropolitanus sine eorum consilio.

De chorepiscopis. *Sacerdotibus.*

IX. Item in eodem cōcilio, simul & in Ancyronensi, vt chorepiscopi cognoscāt modum suum, & nihil faciant absque licentia episcopi, in cuius parochia habitant.

De episcopis, vel quibuslibet ex clero.

Omni clero.

X. Item in eodem concilio, vt episcopus vel quilibet ex clero sine cōcilio vel literis episcoporum vel Metropolitani non audeant ad regalem dignitatem pro suis causis clamare, sed in communi episcoporum consilio causa examinetur.

De ordinationibus vel quibuslibet negotiis. *Episcopis.*

XI. Item in eodem concilio, simul & in Sardicensi, necnon & in decretis Innocentij Papæ, vt nullus episcopus in alterius parochia ordinationes aliquas facere, vel negotia peragere quæ ad eum non pertinent.

De cura Episcoporum. *Episcopis.*

XII. Item in eodem concilio, vt Episcopus

eius eccleſiæ curam habeat, ad quam ordinatus eſt.

De prouincialibus Epiſcopis. Epiſcopis.

XIII. Item in eodem concilio, necnon & in Calcedonenſi, vt prouinciales Epiſcopi cum ſuo Metropolitano bis in anno propter cauſas eccleſię concilia celebrent.

De monachis & clericis. Epiſcopis.

XIIII. In concilio Loadicenſi, necnon & in Africano præcipitur, vt monachi & clerici tabernas non ingrediantur edendi vel bibendi cauſa.

De die dominica qualiter ſeruanda eſt.
Ad omnes.

XV. Item in eodem concilio præcipitur, vt à veſpera vſque ad veſperam dies dominica ſeruetur.

De ignotis Angelorum nominibus.
Omnibus.

XVI Item in eodem concilio præcipitur, vt ignota Angelorum nomina nec fingantur nec nominentur, niſi illorum quos habemus in auctoritate: hi ſunt, Michael, Gabriel, Raphael.

De mulieribus ne ad altare accedant.
Clericis & nonanis.

XVII. Item in eodem concilio, quòd non oporteat mulieres ad altare ingredi.

De Episcopis vbi non oporteat eos constitui.
Omnibus.

XVIII. Item in eodem concilio, necnon & in Sardicensi, quòd non oporteat in villulis vel in agris episcopos constituere.

De Episcopis ordinandis, vel quibuslibet ex clero. Clericis & monachis.

XIX. Item in concilio Calcedonensi, vt non oporteat Episcopum, aut quemlibet ex clero per pecunias ordinari. Quia vtrique deponendi sunt, & qui ordinat, & qui ordinatur, necnon qui mediator est inter eos. Item de eadem re in canonibus Apostolorum legitur: Si quis Episcopus, aut presbyter, aut diaconus per pecunias hanc obtinuerit dignitatem, deiiciatur & ipse, & ordinator eius, & à communione abscindatur, quam hæresim iam ipse princeps Apostolorum in Simone Mago terribiliter damnauit.

De libris Canonicis. Sacerdotibus.

XX. Item in eodem concilio, vt canonici libri tantum legantur in ecclesia.

De maleficis vel incantatoribus.
Ad sacerdotes.

XXI. Item in eodem concilio, vt coclearij, malefici, incantatores & incantatrices fieri non sinantur.

De monachis, clericis & presbyteris.
Omnibus.

XXII. Item in eodem concilio infra duo capitula, necnon & in decretis Leonis Papæ, vt nec monachi, nec clerici, nec presbyteri in ſecularia negotia tranſeant.

De ſeruis alterius non ſollicitandis.

XXIII. Et vt ſeruum alterius nullus ſollicitet ad clericalem vel monachalem ordinem ſine voluntate & licentia Domini ſui.

De ſtabilitate epiſcoporum vel clericorum.
Sacerdotibus.

XXIIII. Item in eodem concilio infra duo capitula, necnon & in Sardicenſi, vt nec epiſcopus nec clerici tranſmigrent de ciuitate in ciuitatem.

De presbyteris non abſolute ordinandis.
Omnibus.

XXV. Item in eadem ſynodo, nullus abſolutè ordinetur, & ſine pronunciatione ſtabilitatis loci, ad quem ordinatur.

De propoſito monachorum & clericorum.
Omnibus.

XXVI. Item in eodem concilio, vt clerici & monachi in ſuo propoſito & votò, quod Deo promiſerunt, permaneant.

De monachis qui ad clericatum proueheuntur.
Omnibus.

XXVIII. Item in decretis Innocentij Papæ de eadem re, vt monachus si ad clericatum prouehatur, propositum monachiæ professionis non amittat.

De negotio clericorum inter se.
Omnibus.

XXVIII. Item in eodem concilio, vt si clerici inter se negotium aliquod habuerint, à suo episcopo diiudicentur, non à sæcularibus.

De conspiratione clericorum vel monachorum.
Omnibus.

XXIX. Item in eodem concilio, vt nec clerici nec monachi conspirationem vel insidias contra pastorem suum faciant.

De accusatione Laicorum contra episcopos.
Ad omnes.

XXX. Item in eodem concilio, vt Laici episcopos aut clericos non accusent, nisi prius eorum discutiatur existimationis opinio.

De monasteriis Deo dicatis. *Omnibus.*

XXXI. Item in eodem, vt loca quæ semel Deo dedicata sunt, vt monasteria sint, maneat perpetuo monasteria, nec possint vltra fieri sæcularia habitacula.

De fide sanctæ Trinitatis prædicanda.
Omnibus.

XXXII. In concilio Carthaginensi, primò

omnium necesse est, vt fides sanctæ Trinitatis & incarnationis Christi, passionis, resurrectionis, & ascensionis in cælo, diligenter omnibus prædicetur.

De auaritia. Omnibus.

XXXIII. Item in eodem de prohibenda auaritia, vt nullus alienos fines vsurpet, vel terminos patrum transcendat.

De his qui se conuertunt ad Deum. Omnibus.

XXXIIII. Item in eodem de his qui in periculo constituti sunt, & conuertunt se ad Deum, vt canonicè inquirantur de reconciliatione, & canonicè reconcilientur.

De his qui non sunt bonæ conuersationis. Omnibus.

XXXV. Item in eodem, vt illi qui non sunt bonæ conseruationis, & eorum vita est accusabilis, non audeât Episcopos vel maiores natu accusare.

De his qui excommunicato communicauerint. Omnibus.

XXXVI. Item in eodem, vt qui excommunicato præsumptuosè communicauerit, excommunicetur & ipse.

De subiectione presbyterorum. Sacerdotibus.

XXXVII. Item in eodem concilio infra duo capitula, vt nullus presbyter contra suum Episcopum superbire audeat.

De clericis ecclesiastici ordinis. *Omnibus.*

XXXVIII. Item in eodem, vt clerici ecclesiastici ordinis si culpam incurrerint, apud Ecclesiasticos iudicentur, non apud seculares.

Vt clerici non sint vsurarij. *Omnibus.*

XXXVIIII. Item in eodem, vt qui commodauerit pecuniam, pecuniam accipiat: si speciem aliam, eandem speciem: quantum dederit, accipiat.

De virginibus Deo dicatis. *Omnibus.*

XL. In concilio Africano præcipitur, virgines Deo sacrare à grauioribus personis diligenti custodia seruentur.

De principali cathedra Episcoporum.
Episcopis.

XLI. Item in eadem, vt non liceat Episcopo principalem cathedram suę parochię neglegere, & aliquam ecclesiam in sua diocesi magis frequentare.

De falsis nominibus sanctorum.
Episcopis.

XLII. Item in eodẽ, vt falsa nomina martyrum, & incertæ sanctorum memoriæ nõ venerentur.

De vxore à viro dimissa. *Omnibus.*

XLIII. Item in eodem, vt nec vxor à viro dimissa alium accipiat virum, viuente viro

ſuo, nec vir aliam accipiat viuente vxore priore.

De iudicibus à Metropolitano probatis.
Epiſcopis.

XLIIII. Item in eodem, vt probati à Metropolitano iudices non ſpernantur.

De accuſatione vilium perſonarum.
Omnibus.

XLV. Item in eodem infra duo capitula, vt viles perſonæ non habent poteſtatem accuſandi: & ſi in primo crimine victi ſunt falſum dicere, in ſecundo non habent poteſtatem dicendi.

De virginibus velandis. Omnibus.

XLVI. Item in eodem, vt virgines non velentur ante XXV. annos, niſi rationabili neceſſitate cogente.

De oblatis pauperum. Omnibus.

XLVII. In concilio Gangrenſi, vt nulli liceat oblata, quæ ad pauperes pertinent rapere vel fraudare.

De Ieiuniis à ſacerdotibus conſtitutis.
Omnibus.

XLVIII. Item in eodem, vt eccleſiaſtica à ſacerdotibus ieiunia conſtituta ſine neceſſitate rationabili non ſoluantur.

De his qui contra naturam peccant.
Sacerdotibus.

XLVIIII. In concilio Ancyronensi, Si inuenti sunt inter vos qui cum quadrupedibus vel masculis contra naturam peccant, dura & districta pœnitētia coërcendi sunt. Quapropter Episcopi & presbyteri à quibus iudicium pœnitentiæ iniungitur, conentur omnimodis hoc malum à consuetudine prohibere vel abscindere.

De presbyteris quo tempore ordinentur. Episcopis.

L. In concilio Neocæsariensi, vt nullatenus presbyter ordinetur ante xxx. ætatis suæ annum, quia Dominus Iesus Christus non prædicauit ante xxx. annum.

De sponsa alterius. Omnibus.

LI. In Decretalibus Siritij Papæ, vt alterius sponsam nemo accipiat.

< *De monachis & virginibus propositum seruantibus.*

Episcopis, monachis & virginibus.

LII. Item eiusdem, vt monachi & virgines suum propositum omnimodis obseruent. >

De pace danda. Omnibus.

LIII. In Decretalibus Innocentij Papæ, vt pax detur ab omnibus, confectis Christi Sacramentis.

De nominibus recitandis. Sacerdotibus.

LIIII. Item eiusdem, vt nomina publicè non recitentur ante preces sacerdotales.

De Canonum institutis à Presbyteris non ignorandis. Episcopis & Sacerdotibus.

LV. Item eiusdē, vt nulli Sacerdoti liceat ignorare sanctorum canonum instituta.

De clericis alterius Episcopi. Episcopis.

LVI. In decretis Leonis Papæ sancitum est, & in Sardicensi concilio, vt Episcopus alterius clericum ad se non sollicitet, nec ordinet.

De Seruis alterius. Episcopis.

LVII. Item eiusdem, vt nullus Episcopus seruum alterius ad clericatus officium sine domini sui voluntate promouere præsumat, & hoc Gangrense concilium prohibet.

De sacerdotibus contra Decretalia agentibus. Episcopis.

LVIII. Item eiusdem, vt si quis sacerdotum contra constituta decretalia præsumptiosè agat, & corrigi nolens, ab officio suo submoueatur.

De Viduis à quibus non velentur. Episcopis.

LIX. In decretis Gelasij Papæ, vt nullus Episcopus viduas velare præsumat.

<Hæc enim dilectissimi, pio studio & magna dilectionis intentione vestrã vnanimitatem admonere studuimus, quæ magis necessaria videbantur, vt sanctorũ patrum canonicis institutis inhærentes, præmia cum illis æternæ felicitatis accipere mereamini. Scit namq̀ue prudẽtia vestra, quàm terribili anathematis censura feriantur, qui præsumptiosè contra statuta vniuersalium conciliorum venire audẽt. Quapropter & vos diligentius admonemus, vt omni intentione illud horribile execrationis iudicium vobis cauere studeatis: & magis canonica instituta sequentes, & pacifica vnitate nitentes, ad æterna pacis gaudia peruenire dignemini. Sunt quoque alia capitula, quæ vobis vtilia huic præcedenti admonitioni subiungere visa sunt.>

De fide catholica, & primo præcepto legis. Omnibus.

LX. Primò omnium admonemus, vt fides catholica ab Episcopis & presbyteris diligenter legatur omni populo, prædicetúrque hoc primum pręceptum Domini Dei omnipotẽtis in lege, Audi Israël quia Dominus Deus tuus Deus vnus est, & vt ille

diligatur ex toto corde, & ex tota mente, & ex tota anima, & ex tota virtute.

De pace & concordia seruanda. Omnibus.

LXI. Vt pax sit & concordia & vnanimitas cum omni populo christiano, inter Episcopos, Abbates, Comites, Iudices, & omnes vbique seu maiores seu minores personas: quia nihil Deo sine pace placet, nec munus sanctæ oblationis ad altare, sicut in Euangelio ipso Domino præcipiente legimus. Et vt est illud secundum mandatum in lege, Diliges proximum tuum sicut te ipsum. Item in Euangelio: Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. Et iterum: In hoc cognoscent omnes: quia mei discipuli estis, si dilectionem habueritis ad inuicem. In hoc enim præcepto discernuntur filij Dei, & filij diaboli. Quia filij diaboli semper dissensiones & discordias mouere satagunt; filij autem Dei semper paci & dilectioni student.

De iudicibus. Omnibus.

LXII. Vt quibus data est potestas iudicandi, iustè iudicent, sicut scriptum est: Iuste iudicate filij hominum. Nõ in muneribus, quia munera excęcant corda prudentium, & subuertunt verba iustorum. Nõ in adulatione, nec in consideratione personæ, si-

cut in Deuteronomio dictum est. Quod iustum est iudicate; siue ciuis sit ille, siue peregrinus, nulla sit distantia personarum, quia Dei iudicium est. Primum nanque iudici diligenter discenda est lex à sapientibus populi composita, ne per ignorantiam à via veritatis erret. Et dum ille rectum intelligit iudiciũ, caueat ne declinet aut per adulationem aliquorum, aut per amorem cuiuslibet amici, aut per timorem alicuius potentis, aut propter præmium à recto iudicio. Rectum autem & honestum videtur, vt iudices ieiuni causas audiant, & discernant.

De periuriis. *Omnibus.*

LXIII. Habemus in lege Domino præcipiente; non periurabis in nomine meo, nec pollues nomen Dei tui, neque assumes nomen Domini Dei tui in vanũ. Ideo omnino admonendi sunt homines diligenter; vt caueant periurium, non solum in sancto Euangelio; vel in altari, seu in sanctorum reliquiis, sed & in communi loquela: quia sunt aliqui qui per charitatem & veritatem iurant; & cauent se à iuramento nominis Dei, & nesciunt quod idem est Deus quod est charitas & veritas, dicẽte Ioanne Apostolo, quia Deus charitas est. Item ipse do-

minus in Euãgelio. Ego sum via & veritas. Ideo qui in veritate & charitate iurat, in Deo iurat. Item cauendum est, ne Pharisaica superstitione aliquis plus aurum honoret quàm altare, ne dicat ei Dominus: Stulte, & quid est maius, aurum, an altare quod sanctificat aurum? Sed & nobis honestum videtur, vt qui in sanctis habet iurare, hoc ieiunus faciat cum omni honestate & timore Dei. Et sciat se rationem redditurũ Deo vnusquisque vestrum vbicunque sit siue intra ecclesiam siue extra ecclesiam. Et vt paruuli, qui sine rationabili ætate sunt, non cogãtur iurare, sicut Gunebodigni faciunt. Et qui semel periuratus fuerit, nec testis sit post hæc, nec ad sacramentum accedat, nec in sua causa, vel alterius iurator existat.

De auguriis, vel aliis maleficiis.

LXIIII. Habemus in lege Domini mandatum, Non auguramini: Et in Deuteronomio, Nemo sit qui ariolos sciscitetur, vel somnia obseruet, vel ad auguria intendat. Item nemo sit maleficus, nec incantator, nec Pythonis cõsultor. Ideo præcipimus, vt nec calculatores & incantatores, nec tẽpestarij vel obligatores fiant, & vbicunque sunt, emendentur, vel damnentur. Item de

arboribus, vel petris, vel fontibus, vbi aliqui stulti luminaria vel alias obseruationes faciūt, omnino mādamus, vt iste pessimus vsus, & Deo execrabilis, vbicumque inuenitur, tollatur & destruatur.

De odio vel inuidia. *Omnibus.*

LXV. Prædicare necesse est, quantum malū sit odium vel inuidia. In lege enim scriptum est. Non oderis fratrem tuum in corde tuo, sed publicè argue eum. Item Ioannes Euangelista: Qui odit fratrē suum, homicida est: Item in Euangelio, Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solum, & cætera quæ ibi leguntur.

De auaritia vel concupiscentia.

LXVI. De auaritia autem Apostolum legimus dicentem: Auaritia, quæ est idolorum seruitus, est valde cauenda. De concupiscentia verò legitur, quòd radix sit omnium malorum, & in lege, Non concupisces rem proximi tui.

De homicidiis.

LXVII. Item, vt homicidia infra patriā, sicut in lege Domini interdictum est, nec causa vltionis, nec auaritiæ, nec latrocinandi fiant: & vbicunque inuentā fuerint, à iudicibus nostris secundum legem ex nostro

man-

mandato vindicentur, & non occidatur homo, nisi lege iubente.

De furtis, & iniustis connubiis, & falsis testimoniis. Omnibus.

LXVIII. Item & furta, & iniusta connubia, necnon & falsa testimonia, sicut sæpe rogauimus, prohibete diligenter, sicut & lex Domini prohibet.>

De honore parentum. Omnibus.

LXIX. Hoc cum magno studio admonendum est, vt filij honorent parentes suos: quia ipse dominus dicit, honora patrem tuum & matrem tuam, vt sis longæuus super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi.

De fide presbyterorum ab Episcopis discutienda. Sacerdotibus.

LXX. Vt Episcopi diligenter discutiant per suas parochias presbyterorum fidem, baptisma catholicum, & Missarum celebrationes, vt fidem rectam teneant, & baptisma catholicum obseruent, & Missarũ preces bene intelligant, & vt Psalmi dignè secundum diuisiones versuum modulentur, & Dominicam orationem ipsi intelligant, & omnibus prædicent intelligendam, vt quisque sciat quid petat à Deo, & vt Gloria patri cum omni honore apud

omnes cantetur: & ipse sacerdos cum sanctis angelis & populo Dei communi voce sanctus, sanctus, sanctus decantet. Et omnimodis dicendũ est presbyteris & diaconibus, vt arma nõ portent, sed magis confidant in defensione Dei, quàm in armis.

De honore Ecclesiæ Dei.

Aliquid sacerdotibus, aliquid omnibus.

LXXI. Placuit nobis admonere reuerentiam vestram, vt vnusquisque vestrum videat per suam parochiam, vt Ecclesia Dei suum habeat honorem: simul & altaria secundum suam dignitatem venerentur, & non sit domus Dei, & altaria sacrata peruia canibus: & vt vasa sacrata Deo cum magna veneratione habeantur: & vt sacrificia sanctificata cum magna diligentia ab eis colligantur, qui digni sunt, & cum honore seruentur: & vt sæcularia negotia vel vaniloquia in Ecclesiis non agantur, quia domus Dei, domus orationis debet esse, non spelunca latronum. & intentos habeant animos ad Deum, quando veniunt ad Missarum solemnia: & vt non exeant ante completionem benedictionis sacerdotalis.

De ministris altaris Dei, & de Schola.

Sacerdotibus.

LXXII. Sed & hoc flagitamus veſtram almitatem, vt miniſtri altaris Dei ſuum miniſterium bonis moribus ornent. & alij canonici obſeruent eorum ordines; atque monachi propoſitum conſecrationis. obſecramus etiam, vt bonam & probabilem vitam & conuerſationem habeant, ſicut ipſe Dominus in Euangelio ſuo præcipit, Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum qui in cælis eſt: vt eorum bona conuerſatione multi attrahantur ad ſeruitium Dei. & non ſolum ſeruilis conditionis infantes, ſed etiam ingenuorum filios aggregent, ſibíque ſociẽt, & vt ſcholę legentium puerorum fiant. pſalmos, notas, cãtus, compotum, grammaticã per ſingula monaſteria vel Epiſcopia diſcant: ſed & libros catholicos bene emendatos habeãt, quia ſæpe dum bene aliquid Deum rogare cupiunt, per inemendatos libros male rogant. & pueros veſtros non ſinatis eos vel legendo vel ſcribendo corrumpere. Et ſi opus eſt Euãgelium, & pſalterium, & Miſſale ſcribere, perfectæ ætatis homines ſcribant cum omni diligentia.

De voto monachorum, & de clericatu.

LXXIII. Simul & hoc rogare curauimus, vt

omnes vbicunque, qui ſe voto monachiæ vitæ conſtrinxerunt, monachi & regulariter omnimodis ſecundum votum ſuum viuant, ſecundum quod ſcriptum eſt, Vota veſtra reddite Domino Deo veſtro. Et iterū, Melius eſt non vouere, quam vouere & non reddere. Et vt ad monaſteria veniētes ſecūdum regularem ordinem primo in pulſatorio probentur, & ſic recipiantur. Et qui ex ſeculari habitu in monaſteria veniunt, non ſtatim foras ad miniſteria monaſterij mittantur, antequam intus bene erudiantur, & vt monachi ad ſecularia placita non vadant. Similiter qui ad clericatum accedunt, quod nos nominamus canonicam vitam, volumus vt illi canonicè ſecundum ſuam regulam omnimodis viuant: & Epiſcopus eorum regat vitā, ſicut Abba monachorum.

< *De menſuris & ponderibus.* *Omnibus.*

LXXIIII. Vt æquales menſuras, & rectas, & pondera iuſta & æqualia omnes habeant, ſiue in ciuitatibus, ſiue in monaſteriis, ſiue ad dandum in illis, ſiue ad accipiendum, ſicut in lege Domini præceptum habemus. Item in Salomone Domino dicente, Pondus & pondus, menſuram & menſuram odit anima mea. >

De susceptione hospitum. *Omnibus.*

LXXV. Et hoc nobis competens & venerabile videtur, vt hospites, peregrini, & pauperes susceptiones regulares & canonicas per loca diuersa habeant: quia ipse Dominus dicturus erit in remuneratione magni diei, hospes erã, & suscepistis me. Et Apostolus hospitalitatem laudãs dixit. Per hãc quidam placuerũt Deo, Angelis hospitio susceptis.

De Abbatissis contra morem Ecclesiæ Dei facientibus.

Episcopis, & Abbatibus.

LXXVI. Auditum est aliquas Abbatissas cõtra morem sanctæ Dei Ecclesiæ benedictiones, & manus impositiones, & signacula sanctæ Crucis super capita virorũ dare, necnon & velare virgines cum benedictione sacerdotali, quod omnino à vobis, sanctissimi patres, in vestris parochiis illis interdicendum esse scitote.

De clericis, qui se fingunt esse monachos. *Clericis.*

LXXVII. Vt illi clerici, qui se fingunt habitu vel nomine monachos esse, & non sunt, omnimodis videntur corrigendi atque emendandi, vt illi veri monachi sint, vel veri canonici.

De pseudographis & dubiis narrationibus. Omnibus.

LXXVIII. Pseudographæ & dubiæ narrationes, vel quæ omnino contra fidem catholicam sunt, vt Epistola pessima & falsissima, quam transacto anno dicebant aliqui errantes, & in errore alios mittentes, quòd de cœlo cecidisset, nec credãtur nec legantur, sed comburantur, ne in errorem pro tali scripto populus mittatur. Sed soli canonici libri, & catholici tractatus, & sanctorum auctoritates, & dicta legantur & tradantur.

<*De mangonibus, & nudis cum ferro. Aliquid sacerdotibus, aliquid omnibus.*

LXXIX. Item, vt isti mangones, & cogciones, qui sine omni lege vagabundi vadunt, per istam terram nõ sinantur vagari, & deceptiones hominibus agere. Nec isti nudi cum ferro, qui dicunt se data sibi pœnitentia ire vagantes, melius videtur, vt si aliquid inconsuetum, & capitale crimen commiserint, in vno loco permaneant laborantes, & seruientes, & pœnitentiam agentes, secundum quod sibi canonicè impositum sit.>

De cantu Romano à monachis peragendo. Omnibus clericis.

LXXX. Monachi vt cantum Romanũ pleniter & ordinabiliter pernocturnale vel gradale officium peragant, secũdum quod beatæ memoriæ genitor noster Pippinus rex decertauit vt fieret, quando Gallicanũ cantum tulit, ob vnanimitatem Apostolicæ sedis, & sanctæ Dei Ecclesiæ pacificam concordiam.

De operibus seruilibus, quæ diebus Dominicis non sunt agenda. Omnibus.

LXXXI. Statuimus quoque secundũ quod & in lege Dominus præcepit, vt opera seruilia diebus Dominicis non agantur, sicut & bonæ memoriæ genitor meus in suis synodalibus edictis mandauit, quòd nec viri ruralia exerceant opera, id est, nec in vinea colenda, nec in campis arando, nec in metendo, vel fœnum secando, vel sepem ponendo: in syluis stirpare, vel arbores cædere, vel in petris laborare, nec domos construere: nec in horto laborent, nec ad placita conueniant, nec venationes exerceãt, Sed tria carnalia opera licet fieri in die Dominico, id est, hostilia carra, vel victualia: & si fortè necesse erit corpus cuiuslibet duci ad sepulchrum. Item fœminæ opera textilia non faciant, nec capulent vestitus, nec consuant, vel acupictile faciant: nec

lanam carpere, nec linum battere, nec in publico vestimenta lauare, nec verueces tondere habeant licitum, vt omnimodis honor & requies diei dominici seruetur. Sed & ad Missarum solemnia ad Ecclesias vndique conueniant, & laudent Deum pro omnibus bonis, quæ nobis in illo die fecit.

De prædicatione Episcoporum & presbyterorum. Omnibus.

LXXXII. Summopere vobis videndum est dilectissimi & venerabiles pastores & rectores ecclesiarum Dei, vt presbyteri, quos mittitis per parochias vestras ad regēdum & prædicandum per ecclesias populum Deo seruientē, rectè & honestè prædicēt: & non sinatis noua vel non canoinca aliquos ex suo sensu, & non secundum scripturas sacras fingere & prædicare populo, sed & vosmetipsi vtilia honestè & rectè, & quæ ad vitam ducunt æternam prædicate, aliosque instruite, vt hæc eadem prædicēt. Primò omnium prædicādum est omnibus generaliter, vt credant patrem & filium & spiritum sanctum vnum esse Dominū omnipotentem, æternum, inuisibilem, qui creauit cœlum, & terram, mare, & omnia, quę in eis sunt. Et vnam esse deitatem,

& ſubſtātiam, & maieſtatem in tribus perſonis patris, & filij, & ſpiritus ſancti.

Item prædicādum eſt, quomodo filius Dei incarnatus eſt de ſpiritu ſancto, ex Maria ſemper virgine, pro ſalute & reparatione humani generis, paſſus, ſepultus, & tertia die reſurrexit, & aſcendit in cœlos, & quomodo iterum venturus ſit in maieſtate diuina iudicare omnes homines, ſecundum merita propria: & quomodo impij propter ſcelera ſua cū diabolo in ignē æternū mittentur, & iuſti cum Chriſto, & cum ſanctis Angelis ſuis in vitā æternam. Itē diligēter prædicandum eſt, ſe reſurrectionem mortuorū accepturos. Item cum omni diligētia cunctis prædicandum eſt pro quibus criminibus deponuntur cū diabolo in æternum ſuppliciū. Legimus enim Apoſtolo dicente: Manifeſta autem ſunt opera carnis, quę ſunt, fornicatio, immunditia, luxuria, idolorum ſeruitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, animoſitates, iræ, rixæ, diſſenſiones, hæreſes, ſectæ, inuidiæ, homicidia, ebrietates, commeſſationes, & his ſimilia, quæ prædico vobis, ſicut prædixi, quoniam, qui talia agunt, regnum Dei nō conſequentur. Ideo hæc eadem, quæ magnus prędicator eccle-

ſię Dei ſingillatim nominauit,cũ omni ſtudio prohibeãtur,intelligẽtes, quàm ſit terribile illud quod dixit, Quoniam qui talia agunt regnum Dei non conſequentur. Sed& omni inſtãtia admonete eos de dilectione Dei& proximi,de fide & ſpe in Domino,de humilitate & patientia,de caſtitate & continentia,de benignitate & miſericordia, de elemoſynis & confeſſione peccatorum ſuorum, & vt debitoribus ſuis ſecũdum Dominicam orationem ſua debita dimittant, ſcientes certiſſimè, quod qui talia agunt, regnum Dei poſſidebunt. Et hoc ideo diligẽtius iniungimus veſtræ charitati, quia ſcimus temporibus nouiſſimis pſeudoctores eſſe venturos, ſicut ipſe Dominus in Euangelio prædixit,& Apoſtolus Paulus ad Timotheum teſtatur. Ideo dilectiſſimi toto corde præparemus nos in ſcientia veritatis, vt poſſimus contradicẽtibus veritati reſiſtere: & diuina donante gratia verbũ Dei creſcat,& currat, & multiplicetur in profectum ſanctæ Dei eccleſiæ,& ſalutem animarum veſtrarum,& laudem & gloriam nominis Domini noſtri Ieſu Chriſti. Pax prædicãtibus,gratia obedictibus, gloria Domino noſtro IeſuChriſto,Amen.

<Anno Dñicę incarnationis DCCLXXXIX. indictione XII. anno XX. regni noſtri actum eſt huius legationis edictum in Aquiſgrani palatio publicè: Data eſt hæc quarta die decimo Kal. April.

TEMPORE Adriani Papæ & Karoli magni Imperatoris, quando Paulinus epiſcopus tenuit vices Apoſtolicæ ſedis in Aquis fuit factum iſtud capitulum propter hoc, quia laici homines ſolebãt diuidere epiſcopia & monaſteria ad illorum opus, & non remãſiſſet vlli epiſcopo, nec abbati, nec Abbatiſſæ, niſi tantum vt velut canonici & monachi viuerent.

HÆC capitula propriè ſunt ad epiſcopos, vel ordines quóſque eccleſiaſticos pertinentia, qua non ſolum obſeruare, ſed etiam ſibi ſubiectis vel commiſſis facienda perdocere debent.>.

De rebus eccleſiæ.

LXXIII. Quia iuxta ſanctorum patrum traditionem nouimus res eccleſię vota eſſe fidelium, prætia peccatorum, & patrimonia pauperum, cuique non ſolum habita conſeruare, verùm etiam multa Deo opitulante conferre optamus. Tamen vt ab eccleſiaſticis de non diuidendis rebus illius ſuſpitionem dudum conceptam penitus

amoueremus, ſtatuimus, vt neque noſtris, neque filiorum, & Deo diſpenſante ſucceſſorum noſtrorum temporibus, qui nõſtram vel progenitorum noſtrorum volũtatẽ vel exemplum imitari voluerint, nullam penitus diuiſionem aut iacturam patiatur.

De Episcopis eligendis.

LXXXIIII. Sacrorum canonum non ignari, vt in Dei nomine ſancta eccleſia ſuo liberius potiretur honore, adſenſum ordini eccleſiaſtico præbuimus, vt ſcilicet epiſcopi per electionem clericorum & populi ſecũdum ſtatuta canonum de propria diœceſi, remota perſonarum & munerum acceptione, ob vitæ meritum & ſapientiæ donum eligantur, vt exemplo & verbo ſibi ſubiectis vſque quaque prodeſſe valeant.

De dictis patrum congeſtis pro canonica profeſsione, quæ dehoneſtabatur.

LXXV. Quia verò canonica profeſſio à multis partim ignorantia, partim deſidia dehoneſtabatur, operepretiũ duximus Deo annuente apud ſacrum conuentum ex dictis ſanctorum patrum, velut ex diuerſis pratis quoſdam vernantes floſculos carpendo, in vnam regulam canonicorum & canonicarum congerere, & canonicis vel

ſanctimoniabus ſeruandam contradere: vt per eam canonicus ordo abſque ambiguitate poſſit ſeruari. Et quoniam illam ſacer conuentus ita etiam laudibus extulit, vt vſque ad vnum iota obſeruandam percenſeret, ſtatuimus, vt ab omnibus, in eadem profeſſione degentibus, indubitantur teneatur, & modis omnibus ſiue à canonicis, ſiue à ſanctimonialibus canonicè degentibus, deinceps obſeruetur.

De Abbatibus eligendis.

LXXXVI. Monachorum ſiquidem cauſam qualiter Deo opitulante ex parte diſpoſuerimus, & quomodo ex ſeipſis ſibi eligendi abbates licentiam dederimus, & qualiter Deo opitulāte quieti viuere, propoſitúmque indefeſſi cuſtodire valerent, ordinauerimus, in alia ſchedula diligenter adnotare fecimus: & vt apud ſucceſſores noſtros ratum foret, & inuiolabiter conſeruaretur, confirmauimus.

De collatis eccleſiæ diuidendis.

LXXXVII. Statutum eſt, vt quicquid tempore imperij noſtri à fidelibus eccleſiæ ſponte collatum fuerit, in ditioribus locis duas partes in vſus pauperum, tertiam in ſtipēdia cedere clericorum aut monachorum, in minoribus verò locis æquè inter

clerum & pauperes fore diuidendum: nisi fortè à datoribus, vbi specialiter dandæ sint, constitutum fuerit.

De ordinatione seruorum.

LXXXVIII. De seruorum verò ordinatione, qui passim ad gradus ecclesiasticos indiscretè promouebantur, placuit omnibus cum sacris canonibus concordari debere & statutum est, nullus episcoporũ deinceps eos ad sacros ordines promouere præsumat, nisi prius à Dominis propriis libertatẽ cõsecuti fuerint. Et si quilibet seruus Dominum suum fugiens, aut latitans, aut corruptis, aut qualibet calliditate, vel adhibitis testibus munere conductis, vel fraude ad gradus ecclesiasticos peruenerit decretum est, vt deponatur, & Dominus eius eum recipiat. Si verò auus vel pater ab alia patria in aliam migrans in eadem prouincia filium genuerit, & ipse filius ibidem educatus, & ad gradus ecclesiasticos promotus fuerit, & vtrum seruus sit ignorauerit, & postea veniens Dominus illius legibus eum adquisierit, sancitum est, vt si Dominus eius illi libertatem dare voluerit, in gradu suo permaneat. Si verò cum catena seruitutis à castris Dominicis extrahere voluerit gradum amittat, quia iuxta

ſacros ordines vilis perſona manens ſacerdotij dignitate fungi non poteſt. De rebus verò illorum vel peculiari, qui à propriis Dominis libertate donantur, vt ad gradus eccleſiaſticos iure promoueantur, ſtatutum eſt, vt in poteſtate dominorum conſiſtat vtrum illis concedere, an ſibi vindicare voluerint. Cæterùm ſi poſt ordinationem aliquid adquiſierit, illud obſeruetur, quod in canonibus de conſecratis nihil habentibus conſtitutum eſt. De eccleſiarum verò ſeruis communi ſententia decretum eſt, vt archiepiſcopi per ſingulas prouincias conſtituti noſtram auctoritatem: ſuffraganei verò illorum, exemplar illius penes ſe habeant. Et quandocunque de familia eccleſiæ vtilis iuuentus aliquis ordinandus eſt, in ambone ipſa auctoritas coram populo legatur, & coram ſacerdotibus vel coram fidelibus laicis ante cornu altaris ſicut in noſtra auctoritate continetur, remota qualibet calliditate libertatem cõſequatur, & tunc demùm ad gradus eccleſiaſticos promoueatur. Similiter quoque de his agendum eſt, quos laici de familia eccleſiarũ ad ſacros ordines promouere voluerint: ſed & de his, quos præpoſiti canonicorũ aut monachorũ ordinandos expetiuerint, eadem forma ſeruanda eſt.

De personis à quibus non sunt res accipiendæ.

LXXXIX. Satutum est, vt nullus quilibet ecclesiasticus ab his personis res deinceps accipere præsumat, quarum liberi aut propinqui hac inconsulta oblatione possint rerum propriarum exhæredari. Quòd si aliquis deinceps hoc facere tentauerit, à synodali vel imperiali sentẽtia modis omnibus feriatur.

De presbyteris constituendis.

XC. Satutum est, vt sine auctoritate vel cõsensu Episcoporum presbyteri in quibuslibet ecclesiis nec constituãtur, nec expellantur. Et si laici clericos probabilis vitæ & doctrina episcopis consecrandos, suísque in ecclesiis constituendos obtulerint, nulla qualibet occasione eos reiiciant.

De mansis vniuscuiusque ecclesiæ.

XCI. Sancitum est, vnicuique ecclesiæ vnus mansus integer absque alio seruitio adtribuatur, & presbyteri in eis constituti non de decimis, neque de oblationibus fidelium, non de domibus neque atriis vel hortis iuxta ecclesiam positis: neque de præscripto manso aliquod seruitium faciãt, præter ecclesiasticum. Et si aliquid amplius habuerint, inde senioribus suis debitum seruitium impendant.

De

De presbyteris vniuscuiusque ecclesiæ.

XCII. Statutum est postquam hoc impletum fuerit vt vnaqueque ecclesia suũ presbyterum habeat, vbi id fieri facultas prouidente episcopo permiserit.

De villis nouis, & Ecclesiis in eis nouiter constitutis.

XCIII. Sancitum est de villis nouis, & ecclesiis in eis nouiter constitutis, vt decimæ de ipsis villis ad easdem ecclesias cõferantur.

De sacris vasis ecclesiæ in pignus datis.

XCIIII. De sacris vasis ecclesiæ, quæ in pignus à nonnullis in quibusdam locis dari comperimus, inhibitum est, ne deinceps à quoquam fieri præsumatur, nisi solummodo necessitate redimendorum captiuorum compellente.

De ecclesiis destructiis, vel de nonis & decimis.

XCV. De ecclesiis sanè destructis, vel de nonis & decimis, siue de claustris canonicorum, qualiter constitui & ordinari à nobis placuerit, aliis capitulis subter adnotauimus.

De ecclesiarum honore.

XCVI. Sed & de ecclesiarum honore, quomodo Deo adiuuãte (quantũ in nobis est) vigeat, similiter insubter adnotatis capi-

tulis insertum esse dinoscitur.

De episcopis Italiæ.

CVII. De episcopis verò in Longobardia constitutis, qui ab his, quos ordinabant, sacramenta & munera contra diuinam & canonicam auctoritatem accipere vel exigere soliti erant, modis omnibus inhibitum est, ne vlterius fiat, quia iuxta sacros canones vterque gradu proprio talia facientes decidere debent.

De presbyteris qui fœminas in dominibus habent.

CVIII. Statutum est ab episcopis de presbyteris, qui fœminas secum indiscretè habitare permittunt, & propter hoc malæ opinionis suspitione denotantur, vt si deinceps admoniti non se correxerint, vel vt contemptores sacrorum canonum canonica inuectione feriantur.

De presbyteris qui pro chrismate in cœna Domini veniebant.

CIX. De presbyteris, qui accipiendi chrismatis gratia, ad ciuitates in cœna Domini venire soliti erant, sancitũ est, vt de his qui longè positi sunt, de octo vel decem vnus ab episcopo eligatur, qui acceptum chrisma sibi & sociis diligenter perferat. hi verò qui non longius à ciuitate quàm quatuor

aut quinque millibus habitant, more ſolito ad accipiendum chriſma per ſe veniãt. Diſcendi verò gratia, alio non quadrageſimæ tempore ad ciuitates conuocentur.

De prædicatione & confirmatione Epiſcopo.

C. Ne verò Epiſcopi occaſione prædicãdi, aut confirmandi oneri eſſent pop. à nobis admoniti polliciti ſunt ſe deinceps hoc cauere velle, & eo tempore ſuum miniſteriũ, in quantum facultas dabatur, exequi, quo eorum profectio, quantum in illis erat, his quibus prodeſſe poſſunt & debent, non ſit importuna vel oneroſa.

De pueris tondendis, & puellis velandis.

CI. Ne pueri verò ſine voluntate parẽtum tonſurẽtur, vel puellæ velentur modis omnibus inhibitum eſt, & qui hoc facere tentauerit, multam, quę in capitulis legis mũdanæ à nobis conſtitutis continetur, perſoluere cogatur.

De fœminis viros amittentibus.

CII. De fœminis, quæ viros amittunt, placet ne ſe, ſicut hactenus, indiſcretè velent, ſed vt xxx. dies poſt deceſſum viri ſui expectent, & poſt triceſimum diem per conſilium Epiſcopi ſui, vel ſi Epiſcopus abſens fuerit, conſilio aliorum religioſorum ſacerdotum, ſuorúmque parentum atque

amicorum id quod eligere debent, eligāt. Et quia à ſacro conuentu rogati, vt qui publicam gerebant pœnitentiam, & fœminæ quæ viros amittebant, noſtra auctoritate, donec deliberent quid agant, tuerentur, ſpecialiter pro his capitula fieri, & legis mundanæ capitulis inſerenda decreuimus.

De raptis, & de earum raptoribus.

CIII. De raptis verò, & de raptoribus, quāquam ſpecialiter decreuiſſemus quid pati debeant, qui hoc nefas deinceps facere tētauerint, quid tamen ſuper his ſacri canones præcipiant, hic inſerendum neceſſariū duximus, quatinus omnibus pateat quantum malum ſit, & non ſolum humana, ſed etiam diuina auctoritate cōſtricti. Ab hinc hoc malum caueatur.

De puellis raptis necdum deſponſatis.

CIIII. De puellis raptis necdum deſponſatis in concilio Calcedonenſi, vbi DCXXX. patres affuerunt capitulo XXVII. ita habetur: Eos qui rapiunt puellas ſub nomine ſimul habitandi, cooperantur & conniuentes raptoribus, decreuit ſancta ſynodus, ſi quidem clerici ſunt, decidant gradu proprio. Si verò laici, anathematizantur. Quibus verbis apertè datur intelligi, qualiter huius mali auctores damnandi ſunt, quādo

participes & conniuentes tanto anathemate feriantur. & iuxta canonicam authoritatem ad coniugia legitima raptas ſibi iure vindicare nullatenus poſſunt.

De deſponſatis, & ab aliis raptis.

cv. De deſponſatis puellis & ab aliis raptis, ita in concilio Ancyrano capitulo x. legitur. Deſponſatas puellas, & poſt ea ab aliis raptas placuit erui, & eis reddi, quibus ante fuerint deſponſatæ, etiam ſi eis à raptoribus vis illata conſtiterit. Proinde ſtatutum eſt à ſacro cõuentu, vt raptor publica pœnitentia mulctetur. Raptæ verò, ſi ſponſus eam recipere noluerit, & ipſa eidem crimini conſentiens non fuit, licentia nubendi alij non negetur. Quòd ſi & ipſa conſenſit, ſimili ſententia ſubiaceat. Quòd ſi poſt hæc ſe coniungere præſumpſerint, vtrique anathematizentur.

De his qui virginibus Deo dicatis ſe ſociant.

cvi. De his verò, qui ſacris virginibus ſe ſociant ita in decretis Papę Gelaſij capitulo xx. continetur. Virginibus ſacris temerè ſe quoſdam ſociare cognouimus, & poſt dicatum Deo propoſitum inceſta fœdera ſacrilegáque miſcere, quos protinus æquũ eſt à ſacra communione detrudi, & niſi pu-

blicam probatámque egerint pœnitētiam omnino non recipi: ſed his certe viaticum de ſeculo tranſeuntibus, ſi tamē pœnituerint,non negetur. Si verò de copulatione ſacrarum virginum tam ſeuere feriuntur, quanto ſeuerius feriēdi ſunt qui eás rapiūt? Ideo ſicut præmiſſum eſt,neceſſe eſt, vt ab omnibus in chriſtiana religione conſiſtentibus,rigore auctoritatis diuinæ vel humanæ hoc malum radicitus amputetur.

De puellis, quo tempore velentur.

CVII. Ne verò puellæ indiſcretè velentur, placuit nobis etiā de ſacris canonibus qualiter obſeruandum ſit,hic inferre. De tempore velandarum puellarū in Africano cōcilio capitulo XVI.continetur, vt non ante XXV.annos conſecrentur.Itē in eodem cōcilio capitulo.XCIII. de virginibus velandis ita cōtinetur. Item placuit, vt quicunque Epiſcoporum neceſſitate periclitantis pudicitię virginalis, cum & vel petitor potēs, vel raptor aliquis formidatur, vel ſi etiam aliquo mortis periculoſo ſcrupulo compuncta fuerit, ne non velata moriatur, aut exigentibus parētibus, aut his ad quorum curam pertinet, velauerit virginem, ſeu velauit ante XXV. annos ætatis, non ei obſit concilium, quod de iſto annorū nume-

ro cõſtitutũ eſt. Vnde colligitur, quia iuxta priorem ſanctionem virgines XXV. ætatis ſuæ anno ritè conſecrandæ ſint. Quòd ſi præmiſſæ neceſſitates ante id fieri compellant, nullum poſſit Epiſcopo afferre præiudicium conſecratio.

De examinatione ſanctæ Crucis non facienda.

CVIII. Sancitum eſt, vt nullus deinceps quamlibet examinationem crucis facere præſumat, ne Chriſti paſſio, quæ eſt glorificatio, cuiuſlibet temeritate contemptui habeatur.

De pabulo verbi diuini nunciando.

CIX. Epiſcopos monemus, vt ſiue per ſe, ſiue per vicarios pabulum verbi diuini ſedulò populis annuntient, quia, vt ait beatus Gregorius, iram contra ſe occulti iudicis excitat ſacerdos, ſi ſine prædicationis ſonitu incedit, & vt ipſi clerum ſibi cõmiſſum in ſobrietate & caſtitate nutriãt, diuiníſque officiis imbuant, qui ritè ad ſacroſanctos Eccleſiaſticos ordines promoueri poſſint: & vt operam dent, quatinus preſbyteri Miſſarium & lectionariũ ſiue cæteros libellos ſibi neceſſarios bene correctos habeant: & qualiter Eccleſias deſtructas ad ſe pertinentes iuxta vires emendent, qualiter etiam viduas diligenter inſtruãt: quo-

modo etiam ſecundum Apoſtolicam au-ctoritatem conuerſari debeant, edoceant, & vt ſuperſtitiones, quas quibuſdã in locis in exequiis mortuorũ nonnulli faciunt, eradicent, & vt exemplo ſuæ innocentiæ alios ad bene viuendum prouocẽt: & cunctis Eccleſiaſticis negotiis quantum Dominus iuuerit, totis viribus conſulere ſatagant, diligenter admonuimus, & vt id liberius exequi valeant, nos inquantum Dominus poſſe dederit, opem ferre modis omnibus optamus.

De inceſtis nuptiis, & de Eccleſiis non diuidendis.

cx. Nonnulla verò capitula, ſicut de inceſtis nuptiis, necnon & de Eccleſiis quæ inter cohæredes diuiduntur, & tali occaſione proprio honore carent, ſiue de his Eccleſiis quæ nimium rebus propriis ſunt attenuatæ, vel certè de his rebus, quæ nuper neceſſitate compellente à nõnullis Eccleſiis ſunt ablatę, & ſi qua ſunt alia ſiue in Eccleſiaſticis, ſiue in publicis rebus emendatione digna, quæ pro temporis breuitate efficere nequiuimus, in tantum differendum illud dignũ iudicauimus, donec, Domino fauente, conſulta fidelium facultas nobis id definiendi ab eo tribuatur. Inuen-

ta verò, vt Deo opitulante effectum obtineant per tempora, iam emendata atque correcta ac restituta scriptis confirmare optamus.

De scriptoribus.

CXI. De scribis, vt non vitiose scribant.

De congregationibus.

CXII. De congregationibus superfluis, vt nullatenus fiant, sed tãtos congreget quis, quantis consilium dare potest.

De seruis propriis vel ancillis.

CXIII. De seruis propriis vel ancillis, vt nõ amplius tondeantur vel velentur, nisi secũdum mensuram, & vt ibi satis fiat, & villæ non sint desolatæ.

De pulsantibus.

CXIIII. De his, qui non fiunt secundum regulam pulsati, vt deinceps emendentur, & pulsentur secundum regulam.

De infantulis puellis, quando velentur.

CXV. Vt infantulæ ętatis puellæ non velentur, antequam illæ eligere sciant quid velint, & pulsentur salua canonica auctoritate.

De præpositis monachorum.

CXVI. Vt laici non sint pręposit monachorum infra monasteria. Nec archidiaconi sint laici.

De inceſtuoſis.

cxvii. De inceſtuoſis vt canonicè examinentur, & nec propter alicuius amicitiã quidam relaxentur, quidam verò cõſtringantur.

De fame, clade, & peſtilentia, ſi euenerit.

cxviii. De hoc, ſi euenerit fames, clades, peſtilentia, & inæqualitas aëris, vel alia qualiſcunque tribulatio, vt non expectetur edictum noſtrũ, ſed ſtatim deprecetur Dei miſericordia. Et in præſenti anno de famis inopia, vt ſuos quiſque adiuuet, pro vt poteſt, & ſuam annonam nõ nimis care vendat, & ne foris imperium noſtrum vẽdatur aliquid alimoniæ.

De fugitiuis clericis ſiue laicis.

cxix. De fugitiuis clericis ſiue laicis, vel etiam fœminis, ſicut iam in alio capitulari præcipimus, ita ſeruetur.

De liberis hominibus ad ſeruitium Dei ſe tradentibus.

cxx. De liberis hominibus, qui ad ſeruitiũ Dei ſe tradere volunt, vt prius hoc non faciant, quam à nobis licentiam poſtulent. hoc ideo, quia audiuimus aliquos ex illis nõ tam cauſa deuotionis hoc feciſſe, quam pro exercitu, ſeu alia functione regali fugiẽda. Quoſdam verò cupiditatis cauſa ab

his,qui res illorũ concupiſcũt, circunuẽtos audiuimus. & hoc ideo fieri prohibemus.

De oppreßione pauperum.

CXXI. De oppreſſione pauperũ liberorum hominum, vt non fiant à potẽtioribus per aliquod malum ingenium cõtra iuſtitiam oppreſſi, ita vt coacti res eorum vendant, aut tradant. Ideo hæc & ſupra & hic de liberis hominibus diximus,ne forte parẽtes eorum contra iuſtitiam fiant exhæreditati, & regale obſequium minuatur: & ipſi hæredes propter indigentiam mendici,vel latrones, ſeu malefactores efficiantur. Et vt ſæpius non fiant manniti ad placita, niſi ſicut & in alio capitularis præcepimus, ſed omnimodo ita ſeruetur.

De mißis, qui per ciuitates & monaſteria mittuntur.

CXXII. Vt miſſi per ſingulas ciuitates & monaſteria virorũ & puellarum præuideãt quo modo aut qualiter in domibus Eccleſiarum, & ornamentis Eccleſiæ emendatæ vel reſtauratæ eſſe videntur, & diligenter inquirant de conuerſatione ſingulorũ, vel quo modo emendatum habeãt, quod iuſſimus de eorum lectione & cantu, cæteríſque diſciplinis ad ordinem eccleſiaſticæ regulæ pertinentibus.

De thesauris Ecclesiasticis.

cxxiii. Vt singulis Episcopi, abbates seu abbatissæ diligenter considerent thesauros Ecclesiasticos, ne propter perfidiã aut negligentiam custodum aliquid de gemmis, aut de vasis, vel de reliquo quoque thesauro perditum sit, quia dictũ est nobis, quod negotiatores Iudæi, necnon & alij gloriantur, quia quicquid eis placeat, possint ab eis emere.

De mendicis discurrentibus.

cxxiiii. De mendicis, qui per patrias discurrũt, volumus, vt vnusquisque fidelium nostrorum suum pauperem de beneficio aut de propria familia nutriat, & non permittat alibi ire mendicando. Et vbi tales inuenti fuerint, qui sibi manibus laborent, nullus eis quicquam tribuere præsumat.

De *vsura.*

cxxv. Vsura est, vbi amplius requiritur, quam datur. Verbi gratia, si dederis solidum, & amplius requisieris: vel si dederis modium vini, frumenti, & iterum super aliud exigeris.

De *cupiditate in bonam partem*

cxxvi. Cupiditas in bonam partem potest accipi, & malam. In bonam iuxta Apostolum, cupio dissolui, & esse cum Christo:

& in Psalmo, cõcupiuit anima mea in atria Domini.

De cupiditate in malam partem.

CXXVII. Cupiditas verò in malam partem accipitur, si quis supra modum res quaslibet iniustè appetere vult, iuxta Salomonem, Post concupiscentias tuas non eas.

De auaritia.

CXXVIII. Auaritia est alienas res appetere, & adeptas nulli largiri, & iuxta Apostolum, hæc est radix omnium malorum.

De turpibus lucris.

CXXIX. Turpe lucrum exercent, qui per varias circunuentiones lucrandi causa inhonestè res quaslibet congregare decertant.

De fœnore.

CXXX. Fœnus est qui aliquid præstat, iustum fœnus est, qui amplius non requirit nisi quantum præstitit.

De emptione tempore meßis causa cupiditatis & turpis lucri.

CXXXI. Quicunque enim tempore messis vel tempore vindemię, non necessitate, sed propter cupiditatem comparat annonam aut vinum: verbi gratia, de duobus denariis comparat modium vnum, & seruat vsque dum venundare possit cõtra denarios

quatuor aut sex, seu amplius, hoc turpè lucrum dicimus. Si hoc propter necessitatē comparat, vt sibi habeat, & aliis tribuat, negocium dicimus.

De hoc, si per plurima loca fames fuerit.

CXXXII. Considerauimus itaque quia per plurima loca fames valida esse videtur, vt omnes episcopi, abbates, abbatissæ, optimates, & comites, seu domestici, & cuncti fideles, qui benificia regalia, tam de rebus ecclesiasticis, quamque & de reliquis habere videntur, vt vnusquisque suo benificio suam familiam nutricare faciat, & de sua proprietate propriam familiā nutriat. Et si Deo donante super se & super familia sua aut in beneficio aut in alode annonam habuerit, & venundare voluerit, non carius vendat, nisi modum de auena denarios. II. modium de hordeo contra denar. IIII. modium. I. de sigele contra denar. IIII. modium I. de frumento parato contra denarios. VI. Et ipse modius sit quem omnibus habere constitutum est, & vnusquisque habeat æquam mensuram, & æquales modios.

De sinodis qualiter fiant.

CXXXIII. Vt per singulos annos sinodus bis fiat.

De Metropolitanis Episcopis.

CXXXIIII. Vt nequaquam inter duos Me-

tropolitanos prouincia diuidatur.

De Episcopis quot sint in vna ciuitate.

CXXXV. Ne in vna ciuitate duo sint Episcopi.

De ordinatione Episcoporum.

CXXXVI. Quòd non oporteat ordinationes Episcoporum diu differre.

De stabilitate Episcoporum, vel clericorum.

CXXXVII. Ne de vno loco ad alium transeat episcopus sine decreto Episcoporum, vel clericus sine iussione Episcopi sui.

De communicatione fidelium.

CXXXVIII. Vt omnes fideles communicét, & ad Missas expectent sine alia deprecatione.

De presbyteris, diaconibus, & reliquis ex clero, ex decretis & canone sancti Syluestri, & LXXXIIII. Episcoporum.

CXXXIX. Fecit hos gradus in gremio sinodi, vt non presbyteri aduersus Episcopum, non diaconus aduersus presbyterorum, non subdiaconus aduersus diaconũ, non acolytus aduersus subdiaconum, non exorcista aduersus acolytum, non lector aduersus exorcistam, non ostiarius aduersus lectorem, det accusationem aliquam, & non dãnabitur præsul sine LXXII. testibus: neque præsul summus à quoquam

iudicabitur, quoniam ſcriptũ eſt: Non eſt diſcipulus ſuper magiſtrum. Presbyter autem niſi in XL. quatuor teſtimoniis nõ dãnabitur. Diaconus autem in cardine conſtitutus in vrbe Roma niſi XXXVII. teſtibus non condemnabitur. Subdiaconus, acolytus, exorciſta, lector, niſi ſicut ſcriptum eſt in VII. teſtimoniis filios habentibus & vxores, & omnino Chriſtum prædicantibus. Sic datur myſtica veritas.

De confugio ad eccleſiam.

CXL. Si quis ad eccleſiam confugium fecerit, in atrio ipſius eccleſiæ pacem habeat, nec ſit ei neceſſe eccleſiam ingrendi, & nullus eum inde per vim abſtrahere prẹſumat, ſed liceat ei confiteri quod fecit: & inde per manus bonorum hominum ad diſcuſſionem in publico producatur.

De his, qui ad caſam Dei res ſuas tradere voluerunt.

CXLI. Qui res ſuas pro anima ſua ad caſam Dei tradere voluerit, domi traditionem faciat coram teſtibus legitimis: & quæ in hoſte factæ ſunt traditiones, de quibus nulla eſt quæſtio, ſtabiles permaneant. Si verò aliquis alij res ſuas tradiderit, & in hoſtem profectus fuerit, & ille, cui res traditæ ſunt, interim mortuus fuerit, qui res tradidit, cũ reuerſus

reuersus fuerit, adhibitis testibus coram quibus traditio facta est, res suas recipiat. Si autem & ipse mortuus fuerit, hæredes eius legitimi res traditas recipiant.

De ordinatione presbyterorum.

CXLII. Vt presbyteri non ordinētur priusquam examinentur, & vt excommunicationes passim, & sine causa non fiant.

De conuersione liberi hominis.

CXLIII. Vt liber homo, qui in monasterio regulari comam deposuerit, & res suas ibidem delegauerit, promissionem factam secundum regulam firmiter teneat.

De non cogendo bibere.

CXLIIII. Vt nemini liceat alium cogere ad bibendum, nisi quantum ei sufficit.

De mercato.

CXLV. Vt mercatus die Dominico in nullo loco habeatur.

De presbyteris, qualiter introitum ecclesiæ consequantur.

CXLVI. Vt nullus presbyter ad introitum ecclesiæ xenia donet.

De presbyteris, à quibus per Ecclesias constituantur.

CLVII. Vt nullus laicus presbyterorum in ecclesiam mittere, vel eiicere præsumat, nisi per consensum Episcopi.

De honore pro ecclesiis dando.

CXLVIII. Vt Episcopi prouideāt, quem honorem presbyteri pro ecclesiis suis senioribus tribuant.

De decimis dispensandis.

CXLIX. Vt decimæ in potestate Episcopi sint, qualiter à presbyteris dispensentur.

De ecclesiis, vel altaribus.

CL. Vt ecclesiæ vel altaria melius construātur, & nullus presbyter annonam vel fœnū in ecclesia mittere præsumat.

De ecclesiis vel altaribus ambiguis.

CLI. Vt ecclesiæ vel altaria, quæ ambigua sunt de consecratione, consecrentur.

De linteis altaribus præparandis.

CLII. Vt presbyteri per parochias suas fœminis prædicent, vt linteamina altaribus præparent.

De parochianis alterius presbyteri.

CLIII. Vt nullus presbyter alterius parochianum, nisi in itinere fuerit, vel placitum ibi habuerit, ad missam recipiat.

De parochia alterius presbyteri.

CLIIII. Vt nullus presbyter in alterius parochia missam cantare præsumat, nisi in itinere fuerit: nec decimam ad alterum pertinentem audeat recipere.

De termino ecclesiarum.

CLV. Vt terminum habeat vnaquæque ecclesia de quibus villis decimas recipiat.

De rebus presbyterorum.

CLVI. Vt vnusquisque presbyter res, quas post diem consecrationis adquisierit, proprias ecclesiæ relinquat.

De pœnitentibus non cogendis.

CLVII. Vt nullus presbyter aut laicus pœnitẽtem inuitet vinum bibere, aut carnem manducare, nisi ad præsens pro ipso vnum vel duos denarios iuxta qualitatem pœnitentiæ dederit.

De presbyteris à quibus se caueant.

CLVIII. Vt nullus presbyter chartas scribat, nec conductor sui senioris existat.

De sepultura vbi non fiat.

CLIX. Vt nullus deinceps in ecclesia mortuum sepeliat.

De prædicatione & capitulis presbyterorum.

CLX. Vt vnusquisque presbyter capitula habeat de maioribus vel de minoribus vitiis, per quæ cognoscere valeat vel prædicare subditis suis, vt caueant ab insidiis diaboli.

De Eucharistia.

CLXI. Vt presbyter semper Eucharistiam habeat paratam, vt quando quis infirma-

uerit, aut paruulus infirmus fuerit, statim eum communicet, ne sine communione moriatur.

De ampullis duabus in cœna Domini habendis.

CLXII. Vt presbyter in cœna Domini duas ampullas secum deferat, vnam ad chrisma, alteram ad oleum ad catechumenos inungẽdum, vel infirmos, iuxta sentẽtiam Apostolicam: vt quando quis infirmatur, inducat presbyteros ecclesiæ, & orent super eũ vnguentes eum oleo in nomine Domini.

De nonis & decimis.

CLXIII. Vt qui ecclesiarum benificia habent, nonam & decimam ex eis ecclesiæ, cuius res sunt, donent: & qui tale beneficium habent, quod ad medietatem laborent, & de eorum portione proprio presbytero decimas donent.

De festiuitatibus in anno.

CLXIIII. Hæ sunt festiuitates in anno, quæ per omnia venerari debent, natalis Domini, sancti Stephani, sancti Ioannis Euangelistæ, Innocentum, octauæ Domini, epihania, octauæ Epiphaniæ, purificatio sanctæ Mariç, Pascha dies octo, lętania maior, Ascensio Domini, Pentecoste, sancti Ioannis Baptistę, sancti Petri & Pauli, sancti Marti-

ni, ſancti Andreæ: de aſſumptione ſanctæ Mariæ interrogandum relinquimus.

De admonitione ſacerdotum.

CLXV. Vt ſacerdotes admoneant populũ, vt eleemoſynam dent, & orationes faciant pro diuerſis plagis, quas aſſidue pro peccatis noſtris patimur.

De prædicatione ad plebem.

CLXVI. Vt ipſi ſacerdotes vnuſquiſque ſecundum ordinem ſuum prædicare & docere ſtudeat plebem ſibi commiſſam.

De ebrietate.

CLXVII. De ebrietate, vt primò omnium ſeniores ſemetipſos exinde caueant, & eorum iunioribus exemplum bonum ſobrietatis oſtendant.

De admonitione ad omnes.

CLXVIII. Admonendi ſunt omnes generaliter ſecundum Euangelicam auctoritatẽ, vt ſic luceant opera eorum bona corã hominibus, vt glorificent Deum, qui in cœlis eſt,

INCIPIT LIBER SECVNDVS.

PRÆFATIO.

SVPRA *in primo libro capitula ecclesiastica, quæ domnus Imperator Karolus fecit, adunaui. in hoc verò ea ecclesiastica, quæ domnus Ludouicus Cæsar piissimus, & Lotharius Imperator filius ipsius ediderunt, descripsi libello.*

INDEX CAPITVLORVM.

LIBER SECVNDVS.

PRÆFATIO.

OMNIBVS vobis aut viſu aut auditu notũ eſſe non dubitamus, quia genitor noſter, & progenitores, poſtquã à Deo ad hoc electi ſunt,in hoc præcipuè ſtuduerũt, vt honor ſanctæ Dei Eccleſiæ, & ſtatus regni decens maneret. Nos etiam iuxta modum noſtrum eorum ſequentes exemplum, ſæpè veſtram deuotionẽ de his admonere curauimus, & Deo miſerante multa iam emendata & correcta videmus. Vnde & ideo iuſtas laudes perſoluere, & veſtræ bonæ intentioni multimodas debemus gratias referre.

De diuina prouidentia in conſtitutione Domini Imperatoris, & de conſeruatione trium capitulorum.

II. Sed quoniam complacuit diuinæ prouidentiæ noſtram mediocritatem ad hoc

constituere, vt sanctæ suæ Ecclesię & regni huius curam gereremus, ad hoc certare & nos & filios ac socios nostros diebus vitæ nostræ optam⁹, vt tria specialiter capitula, & à nobis & à vobis, Deo opem ferente, in huius regni administratione specialiter cõseruentur. id est, vt defensio & exaltatio vel honor sanctæ Dei Ecclesiæ, & seruorũ illius congruus maneat: & pax & iustitia in omni generalitate populi nostri conseruetur. In his quippe maximè studere, & de his in omnibus placitis, quæ vobiscũ Deo auxiliante habituri sumus, vos admonere optamus, sicut debitores sumus.

De hoc, quòd admonitor fidelium Domnus Imperator sit, & omnes fideles adiutores ipsius.

III. Sed quanquam summa huius ministerij in nostra persona cõsistere videatur, tamẽ & diuina auctoritate, & humana ordinatione ita per partes diuisum esse cognoscitur, vt vnusquisque vestrum in suo loco & ordine partem nostri ministerij habere cognoscatur. Vnde apparet, quòd ego omnium vestrum admonitor esse debeo, & omnes vos nostri adiutores esse debetis. Nec enim ignoramus quid vnicuique vestrum in sibi commissa portione conue-

niat, & ideo prætermittere non possumus, quin vnumquemque iuxta suum ordinem admoneamus.

De sacro ministerio Episcoporum, & de admonitione domni Imper. ad Episcopos.

IIII. Sed quoniam scimus quòd specialiter pertineat ad Episcopos, vt primum ad sacrum ministerium suscipiẽdum iustè accedant, & in eodem ministerio religiosè viuant, & tam benè viuendo, quam rectè prædicando populis sibi commissis iter vitæ præbeant. & vt in monasteriis in suis parochiis constitutis sancta religio obseruata fiat, & vnusquisque iuxta suam professionem veraciter viuat, curam impendant. Omnes vos in hoc sacro ordine constitutos, & officio pastorali functos monemus atque rogamus, vt in hoc maximè elaborare studeatis, & per vosmetipsos, & per vobis subiectos, quantum ad vestrum ministerium pertinet, nobis veri adiutores in administratione ministerij nobis commissis existatis, vt in iudicio non condemnari pro nostra & vestra negligentia, sed potius pro vtrorumque bono studio remunerari mereamur. Et vbicunque per negligẽtiam abbatis aut abbatissæ, vel comitis siue vassi nostri, aut alicuius cuiuslibet personæ,

aliquid vobis difficultatis in hoc apparuerit obſtaculum, noſtræ dignoſcentiæ id ad tempus inſinuare non differatis, vt noſtro auxilio ſuffulti, quod veſtra auctoritas expoſcit, famulante, vt decet, poteſtate noſtra facilius perficere valeatis.

De admonitione Domni Imperatoris ad Epiſcopos de ſacerdotibus ad eorum curam pertinentibus, & de ſcholis.

V. De ſacerdotibus verò ad veſtrã curam pertinentibus magnum adhibete ſtudium, vt qualiter viuere debeant, & quomodo populis ad ſuam portionis curam pertinẽtibus exemplo & verbo proſint, à vobis cũ magna cura edoceantur & admoneantur, & id vt facere ſtudeant veſtra pontificali auctoritate conſtringantur. Quicquid autem in illis à populis iuſtè reprehenditur in exẽplo propriæ cõuerſationis, veſtra prouidentia corrigere non neglegat. Ne verò Eccleſiæ illis cõmiſſæ in reſtauratione, aut in luminaribus iuxta poſſibilitatem rerum ab illis neglegantur, veſtra nihilominus inuigilare debet ſolertia. Et ſicut alios prohibetis ne de manſis ad Eccleſiæ luminaria datis aliquid accipiant, ſic & vos, & veſtri archidiaconi de eiſdem manſis nihil accipiendo aliis exemplum præbeatis: ſed po-

tius ad id, ad quod data ſunt, ſeruire concedatur, vt totum, ſicut dictum eſt, in reſtauratione Eccleſiarũ, & luminaribus veſtra auctoritate & ſtudio cedere poſſit. Scholæ ſanè ad filios, & miniſtros Eccleſiæ inſtruendos vel edocendos, ſicut nobis præterito tempore ad Attinię cum promiſiſtis, & vobis iniunximus, in congruis locis, vbi nec dum perfectum eſt, ad multorum vtilitatem & profectum à vobis ordinari non neglegantur.

De admonitione ad comites pro vtilitate Sanctæ Dei Eccleſiæ.

VI. Vobis verò comitibus dicimus, vóſque commonemus, quia ad veſtrum miniſterium maximè pertinet, vt reuerentiam & honorem ſanctæ Dei Eccleſiæ exhibeatis, & cum Epiſcopis veſtris concorditer viuatis, & eis adiutorium ad ſuum miniſterium peragendum præbeatis, & vt vos ipſi in miniſteriis veſtris pacem & iuſtitiam faciatis, & quę noſtra auctoritas publicè fieri decernit, in veſtris miniſteriis ſtudioſè perficere ſtudeatis. Proinde monemus veſtrã fidelitatem, vt memores ſitis fidei nobis promiſſæ, & in parte miniſterij noſtri vobis commiſſi, in pace ſcilicet & iuſtitia facienda, voſmetipſos coram Deo & coram

hominibus tales exhibeatis, vt & nostri veri adiutores, & populi conseruatores iustè dici & vocari possitis: & nulla quælibet causa aut munerum acceptio, aut amicitia cuiuslibet, vel odium, aut timor, vel gratia ab statu rectitudinis vos deuiare compellat, quin inter proximum & proximum semper iustè iudicetis. Pupillorum verò & viduarum & cæterorum pauperum adiutores, & defensores, & sanctæ Ecclesiæ vel seruorum illius honoratores, iuxta vestram possibilitatem sitis. Illos quoque qui temeritate & violentia in furtis & latrociniis, siue rapinis communem pacem populi perturbare moliuntur, vestro studio & correctione, sicut decet, compescite. Et si aliqua persona in aliquo vobis impedimento fuerit, quin ea, quæ dicimus facere non valeatis, nobis ad tempus illud notum fiat, vt nostra auctoritate adiuti, ministerium vestrum dignè adimplere possitis.

De admonitione ad laicos pro honore Ecclesiastico conseruando.

VII. Omnes verò laicos monemus, vt honorem Ecclesiasticum conseruent, & dignam venerationem episcopis & Dei sacerdotibus exhibeant, & ad eorum prædicationem cum suis deuotè occurrant, &

ieiunia

ieiunia ab illis communiter indicta reuerenter obseruent, & suos obseruare doceāt & compellant: & vt etiam dies dominicus, sicut decet, & honoretur, & colatur, omnes studeant: & vt liberius fieri possit, mercata & placita à comitibus, sicut sæpè admonitum fuit, illo die prohibeantur.

De admonitione ad abbates & laicos pro monaste. ex regali largitate sibi commissis.

VIII. Abbatibus quoque & laicis specialiter iubemus, vt in monasteriis, quæ ex nostra largitate habent, Episcoporum consilio & documento ea, quæ ad religionem canonicorū, monachorum, sanctimonialium pertinent, peragant: & eorū salubrem admonitionem in hoc libenter audiant & obediant.

De admonitione ad Episc. abbates, & ad omnes fideles pro comitum adiutoriis.

IX. Episcopis iterum, abbatibus & vassis nostris, & omnibus fidelibus laicis dicimus, vt comitibus ad iustitias faciēdas adiutores sitis.

De admonitione ad Episcopos, vel comites pro concordia adinuicem, & cum cæteris fidelibus.

X. Episcopi verò vel comites & adinuicem & cū cæteris fidelibus concorditer iuuant,

& ad ſua miniſteria peragenda viciſſim ſibi adiutorium ferant.

De admonitione ad omnes generaliter pro charitate & pace adinuicem.

XI. Omnibus etiam generaliter dicimus, vt charitatem & pacem adinuicem habeatis: & generalem iuſſionem noſtram generaliter obſeruare decertetis: & miſſis noſtris pro qualicunque, ſcilicet aut Eccleſiaſtica aut publica vtilitate vel opportunitate à nobis directis, noſtri honoris cauſa honorem exhibeatis, & propter noſtræ auctoritatis venerationẽ, ea quæ per illos iniungimus, agere non neglegatis.

De hoc, quod vnuſquiſque Epiſcoporum vel comitum partem miniſterij regalis habeat, & teſtimonio ipſorum adinuicem.

XII. Et quoniam, ſicut diximus, vnuſquiſque veſtrum partem miniſterij noſtri per partes habere dinoſcitur, volumus ſtudere & per clamatores, & per alia quælibet certa indicia, & per miſſos noſtros, quos ad hoc ordinauerimus, qualiter vnuſquiſque ad hoc certare ſtuduerit, & per commune teſtimoniũ, id eſt, Epiſcoporum de comitibus, comitum de Epiſcopis comperire, qualiter ſcilicet comites iuſtitiam diligant & faciant, & quàm religioſe Epiſcopi con-

uersentur & prædicent: & amborum relatu de aliorum fideliũ in suis ministeriis consistentium æquitate & pace atque concordia cognoscere. Similiter etiã volumus, vt omnes illis, & illi omnibus de cõmuni societate & statu à nobis interrogati, verum testimoniũ sibi mutuo perhibere possint.

De causa orta ad inhonorationem regni pertinente.

XIII. Et si talis causa in qualibet prouincia, aut in aliquo comitatu orta fuerit, quæ aut ad inhonorationem regni, aut ad commune damnum pertineat, quæ etiam sine nostra potestate corrigi non possit, nos diu latere nõ permittatis, qui omnia, Deo auxiliãte, corrigere debemus: quia quicquid hactenus in his, quæ ad pacem & iustitiam totius populi pertinent, & ad honorẽ regni & communem vtilitatem, aut à nobis, aut à vobis neglectum est, debemus Deo auxiliante certare, qualiter ab hinc nostro & vestro studio emendatum fiat.

De pace in itinere exercitali custodienda.

XIIII. De pace verò in exercitali itinere seruanda vsque ad marcham, hoc omnibus notum fieri volumus, quòd quicunque auctorem damni sibi præterito anno inlati nominatim cognoscit, vt iustitiam de

illo quærat & accipiat.

De denuntiatione, vt qui in hostem pergunt, suos, qui in suo obsequio sunt, vnusquisque cognoscat.

xv. Deinceps tamen omnibus denuntiare volumus, vt cognoscat vnusquisque omnes, qui in suo obsequio in tali itinere pergunt, siue sui sint, siue alieni, vt ille de eorũ factis rationem se sciat redditurũ: & quicquid ipsi in pace violanda deliquerint, ad ipsius debet pluuium pertinere: ea scilicet conditione, vt pacis violator primùm iuxta facinoris qualitatem, siue coram nobis, siue coram misso nostro dignas pœnas persoluat: & senior, qui secum talem duxerit, quem aut constringere noluit, aut non potuit, vt nostram iussionem seruaret, & insuper in regno nostro prædas facere non timeret, pro illius neglegentia, si antè eum de his non admonuerit, & postquam neglegentia contemptoris ad eius notitiam peruenerit, eum corrigere, sicut decet neglexerit, honore suo priuetur, vt scilicet neuter illorum sine iusta vindicta remaneat.

De inhonoratione Regis propter neglegentiam eorum, qui legationes malè recipiunt.

XVI. De inhonoratione quoque regis & regni & mala fama in exteras nationes dispersa propter neglegentiam eorum qui legationes ad nos directas in suis mansionibus aut malè recipiunt, aut constitutam à nobis expensam non tribuunt, aut paraureda dare nolunt, aut furto aliquid eis subripiunt, aut (quod perpessimum est) apertas violentias, eos cædendo & res eorum diripiendo, in ipsis exercere non pertimescunt, hoc omnibus notum esse volumus, quòd quicunque ex his, qui honores nostros habent, abhinc neglegentiam hanc emendare nõ certauerit, & suos homines, qui eius vice hoc agere debent, vt id benè perficiãt, non instruxerit aut cõstrinxerit, vt vlterius illud neglegere non præsumãt, & honorem nostrum, & regnum nobis cõmissum custodire contempserit, nec nostrũ, nec regni nostri honorẽ vlterius volumus vt habeat, sed volumus, vt vnusquisque fidelium nostrorum procuratores rerum suarum de his specialiter instruat, vt quandocunque & vndecũque legatio aduenerit, & aut literas aut missum viderint, honorificè illam in omni loco imperij nostri propter nostrum & totius regni honorem omnes suscipere valeant.

De locis in quibus legationes recipiendæ sunt.

XVII. In illis verò locis, vbi modò via & mansionatici à genitore nostro, & à nobis per capitulare ordinati sunt, missos ad hoc specialiter constitutos, qui hoc iugiter prævideant, habeant, vt omnia, quę ad easdem legationes suscipiendas pertinent, fideles nostri ad hoc constituti ad tempus præparare studeant, vt non tunc sit necesse de lōgè quærere vel adducere, quando tempus est illa dare vel persoluere. In cæteris verò locis per totum imperium nostrum vnusquisque fidelium nostrorū, & per se & per ministros suos, sicut diximus, sedulam vigilantiam adhibeat.

De admonitione vnius monetæ.

XVIII. De moneta verò, vnde iam per tres annos & admonitionē fecimus, & tempus quando vna teneretur, & aliæ omnes cessarent, constituimus, hoc omnibus notum esse volumus, quoniā vt absque vlla excusatione citò possit emendari, spatiū vsque ad Missam sancti Martini daredecreuimus, vt vnusquisque comitum in suis ministeriis de hoc iussionem nostram tunc possit habere adimpletam, quatinus ab illa die non alia, sed illa sola per totum regnū nostrum

ab omnibus habeatur iuxta illam cōſtitutionē, ſicut in capitulis, quæ de hac re illis comitibus dedimus, in quorū miniſteriis moneta percutitur, conſtitutum eſt: quia tunc volumus miſſos noſtros huius rei gratia dirigere per ſingulos comitatus, qui diligenter inquirant, qualiter comites in hoc noſtram iuſſionem adimplere certauerint: & quicunque neglegens inde inuẽtus fuerit, volumus vt ante noſtram præſentiam, quam totius venire iubeatur: & rationem reddat, vtrum hoc, quod iuſſimus, facere noluerit, aut non potuerit. aut ſi aliqua re præpediente id facere non potuit, cur nobis ipſam impoſſibilitatem ad tempus non annunciauit. Quia ſi ipſe aut nō voluit, aut ſuæ neglegentiæ cauſa non potuit, nos talē inuenire volum⁹, qui hoc, quod iubemus, ſeruare velit & poſſit. Vt autem iuſſio noſtra in hac rē citius impleatur, volumus, vt quicunque ab illa die alium denarium negotiandi cauſa protulerit, à comite & miniſtris eius auferatur ab eo.

De iniuſtis Tholoneis.

XIX. Similiter quoque de iniuſtis Tholoneis, de quib⁹ qualiter ab omnibus obſeruandū eſſet, & capitulis cōſtituimus, & creberrimas admonitiones fecimus, prædi-

cti missis nostri volumus vt inquisitionem faciant, à quibus nostra iussio in hoc adimpleta, à quibus quoque sit neglecta, & eum qui implere neglexit aut distulit, ad nostrã volumus vt veniat iussus præsentiam: vt citò rationem de his, sicut superius diximus, reddat. & si culpabilis inuentus fuerit, dignam correctionem accipiat, vt cæteris negligentibus exemplum terroris præbeat.

De pontibus, vbi antiquitus fuerunt, renouandis.

xx. Vt vbi pontes antiquitus fuerunt, & in his locis, vbi tempore genitoris nostri ipso iubente diuersarum necessitatum causa facti, omnino absque vlla dilatione ab his, qui eos tunc fecerunt, restituãtur & renouentur, ita vt ad Missam sancti Andreæ restaurati fiãt: nisi fortè aut ipsa operis magnitudo, aut aquarum in quolibet inundatio hoc prohibeat. Aliter verò nullus quolibet occasione hoc neglegere, aut differre præsumat, quin ad prædictum tempus cõpletum fiat: & missi nostri, quorũ superius mentionẽ fecimus, volumus vt renuntiẽt, in quibus locis nostra iussio impleta, in quibus neglecta est: aut aliqua impossibilitate, vel certa ratione dilata,

De nonis & decimis.

XXI. De nonis quidem & decimis, vnde & genitor noster, & nos frequenter, & in diuersis placitis admonitionem fecimus, & per capitularia nostra qualiter hæc obseruentur ordinauimus, volumus atque iubemus, vt de omni conlaborato, & de vino, & fœno fideliter & pleniter ab omnibus nona & decima persoluatur. De nutrimine verò pro decima, sicut hactenus consuetudo fuit, ab omnibus obseruetur. Si quis tamen Episcoporum fuerit, qui argẽtum pro hoc accipere velit, in sua maneat potestate, iuxta quod ei & illi, qui hoc persoluere debet, conuenerit.

De operibus in restaurationem ecclesiarum adimplendis.

XXII. Similiter quidem de operibus in restaurationem ecclesiarum, siue in faciendo siue in redimendo, Episcopalis potius sequatur voluntas. Nullatenus tamen remaneat, quin sicut à nobis sępe iussum est, hoc aut illud partibus ecclesiarum persoluatur. Et hoc omnibus notum sit, quia quicunque neglegenter exinde egerit, & corã nobis exinde neglegens repertus fuerit, illud volumus omnino vt subeat, quod in nostro capitulari de hac re communi consul-

tu fidelium noſtrorum ordinauimus.

De comitibus, vt miniſtris Eccleſiæ in ſuis miniſteriis adiutores ſint.

XXIII. Comites verò miniſtris Eccleſiæ in eorum miniſteriis, vt hoc plenius & de noſtris & de ſe & de ſuis hominibus obtinere poſſint, adiutores in omnibus fiant, & quicunque prima & ſecunda vice de his à comitæ admonitus non ſe correxerit, volumus vt per eundem comitem eius neglegentia ad noſtram notitiam perferatur, vt noſtra auctoritate, quod in noſtro capitulari continet, ſubire cogatur.

De capitulis à Cancellario palatij ab Archiepiſcopis & comitibus accipiendis.

XXIIII. Volumus etiam, vt capitula, quæ nũc & alio tempore conſultu fidelium noſtrorum à nobis conſtituta ſunt, à Cancellario noſtro Archiepiſcopi, & comites eorum de propriis ciuitatibus modo aut per ſe aut per ſuos miſſos accipiãt, & vnuſquiſque per ſuam diocesim cæteris Epiſcopis, abbatibus, comitibus & aliis fidelibus noſtris ea tranſcribi faciant, & in ſuis comitatibus coram omnibus relegant, vt cunctis noſtra ordinatio & voluntas nota fieri poſſit. Cancellarius tamen noſter nomina Epiſcoporum & comitum, qui ea accipe-

re curauerint, notet: & ea ad noſtram notitiam perferat, vt nullus hoc prætermittere præſumat. Vaſſi quoque & vaſſalli noſtri nobis famulantes, volumus, vt condignum apud omnes habeant honorem, ſicut à genitore noſtro, & à nobis ſæpe admonitum eſt.

De nominibus locorum in quibus miſſi Dominici legatione funguntur.

xxv. In Veſontio, quę eſt diœceſis Bernoini Archiepiſcopi, Heiminus Epiſcopus, & Monogoldus comes. In Mogontia, quæ eſt diœceſis Heiſtulfi Archiepiſcopi, idem Heiſtulfus Epiſcop. & Rhuotbertus comes. In Treueris Hetti Archiepiſcopus, & Adalbertus comes. In Colonia Hadaboldus Archiepiſcopus & Eemundus comes. In Remis Ebo Archiepiſcopus quãdo potuerit, & quando ei non licuerit, Rhuothadus Epiſcopus eius vice & Rhuofridus comes ſint ſuper ſex videlicet comitatus, id eſt, Remos, Cathalaunem, Sueſſionẽ, Syluanectem, Beluacum, & Laudunum. ſuper quatuor verò Epiſcopatus, qui ad eandem diœceſim pertinent, id eſt, Nouiomacenſem, Ambianenſem, Teruanenſem, & Cameranenſem Rangarius Epiſcopus, & Berengarius comes. Senones Hieremias

Archiepiſcopus, & Donatus comes. Rothomagum Vvillebertus Archiepiſcopus, & Ingobertus comes. Turonem Lãdramnus Archiepiſcopus, & Rhuotbertus comes. Lugdunum, Tarẽtaſia, & Vienna, Albericus Epiſcopus, & Richardus comes.

De commemoratione ad legationem prædictorum miſſorum pertinente.

XXVI. Commemoratio, quid ad prædictorum miſſorum legationem pertineat. Primò, vt conuentum in duobus aut tribus locis congregent, vbi omnes ad eorum legationem pertinentes conuenire poſſint: & omnibus generaliter notum faciãt, qualis ſit eorum legatio. Scilicet ad hoc eſſe ſe à nobis miſſos conſtitutos, vt ſi quilibet Epiſcopus aut comes miniſterium ſuum propter quodlibet impedimentum implere non poſſit, ad eos recurrat: & cum eorum adiutorio miniſteriũ ſuum adimpleat. Et ſi talis cauſa fuerit, quæ per eorum admonitionem emendari non poſſit, per eos ad noſtram notitiam deferatur. Et ſi fortè Epiſcopus aut comes aliquid neglegentius in ſuo miniſterio egerit, per iſtorum admonitionẽ corrigatur, & omnis populus ſciat adhoc eos eſſe conſtitutos, vt quicunque per neglegentiam aut incuriam vel impoſ-

ſibilitatem comitis, iuſtitiam ſuam adquirere non potuerit, ad eos primùm querelam ſuam poſſit deferre, & per eorum auxilium iuſtitiam adquirere. Et quando aliquis ad nos neceſſitatis cauſa reclamauerit, ad eos poſſimus relatorum querelas ad definiendum remittere. Ipſi verò miſſi non ſine certiſſima cauſa vel neceſſitate huc illúcque diſcurrant, niſi fortè quando tale aliquid in cuiuſlibet miniſterio ad legationem ſuam pertinente ortum eſſe cognouerint, quod eorum præſentia indigeat, & ſine illorum conſilio vel adiutorio emendari non poſſit. Inde tamen debent eſſe ſolliciti, vt propter illorum neglegentiam nihil in ſua legatione incorrectũ remaneat. Sed vbi certam & veram neceſſitatem cognouerint, noſtram iuſſionem adimplere non neglegant.

De hoc, quòd permiſſos dominicos ea, quæ per capitula ſtatuta ſunt, omnibus nota fieri debeant.

XXVII. Volumus etiam, vt omnibus notum ſit, qui ad hoc conſtituti ſunt, vt ea, quę per capitula noſtra generaliter de quibuſcunque cauſis ſtatuimus, per illos nota fiãt omnibus: & in eorum procuratione conſiſtãt, vt ab omnibus adimpleantur. Et vbi fortè

aliquo tali impedimento, quod per eos emendari non poſſit, aliquid de his, quæ cõſtituimus ac iuſſimus, remanſerit imperfectum, eorum relatu nobis ad tempus indicetur, vt per nos corrigatur quod per eos corrigi non potuit.

De admonitio ad eos, qui legatione funguntur.

XXVIII. Noſſe vos credimus, quanti ſit ponderis legatio, quam vobis commiſimus: & quàm ſit periculoſum tantæ rei curam neglegere, quantam vos pro noſtra omnium cõmuni ſalute ex noſtra obligatione ſuſcepiſſe non ignoratis. De qua re cùm vos interrogaſſemus, nõ ſic nobis reſponſum eſt, vt in eo reſponſo ſufficere potuiſſet ad eam diſpoſitionem, quam rerum neceſſitas ad communem vtilitatẽ pertinentium poſcere videbatur: vel qua nobis aliquod ſecuritatis ſolatium afferre potuiſſet. Et hoc ideo eueniſſe perſpeximus, quia anno præterito, quãdo capitula legationis veſtrę vobis dedimus, cautè vos obſeruare iuſſimus, ne ſine cauſa his, quos honoratos eſſe volumus, aliqua fieret iniuria. Quapropter volumus vobis notũ facere, qualiter nunc Domino adiuuante eandem iuſſionẽ noſtram debeatis adimplere. Volumus vt

miſſi noſtri (quos ad hoc conſtitutos habemus, curam & ſolicitudinem habeant, quatinus vnuſquiſque, qui rector à nobis populi noſtri conſtitutus eſt, in ſuo ordine officium ſibi commiſſum iuſtè ac Deo placitè ad honorem noſtrum ac populi noſtri vtilitatem adminiſtret.) in hunc modum cognoſcendi diligentiam adhibeant, ſi ea, quæ in capitulari noſtro, quod eis anno præterito dedimus, continentur, ſecũdum voluntatem Dei ac iuſſionem noſtram fiãt adimpleta. Itaque volumus, vt medio mẽſe Maio conueniant iidem miſſi vnuſquiſque in ſua legatione cum omnibus Epiſcopis, abbatibus, comitibus, ac vaſſis noſtris, aduocatis noſtris, ac vicedomnis, abbatiſſarum, necnõ & eorum, qui propter aliquã ineuitabilem neceſſitatem ipſi venire non poſſunt, ad locum vnum. Et ſi neceſſe fuerit propter opportunitatem conueniendi, in duobus vel trib⁹ locis, vel maximè propter pauperes populi, idẽ conuẽtus habeatur, qui omnibus cõgruat: & habeat vnuſquiſque communes vicarios & cẽtenarios ſuos ſecũ, necnõ & de primis ſcabineis ſuis tres aut quatuor. Et in eo conuentu primũ chriſtianę religionis & eccleſiaſtici ordinis collatio fiat. deinde inquirãt miſſi noſtri ab

vniuersis, qualiter vnusquisque illorum, qui ad hoc à nobis constituti sunt, officium sibi commissum secundum Dei voluntatem ac iussionem nostram administret in populo, & quã concordes atque vnanimes ad hoc sint, vel qualiter vicissim sibi auxilium ferant ad ministeria sua peragenda. Et tam diligenter ac studiosè hanc inuestigationem faciãt, vt omnem rei veritatem per eos cognoscere valeamus. Et si aliqua talis causa ad eorum notitiam perlata fuerit, quæ illorum auxilio indigeat, secundum qualitates causarum, quæ in nostro capitulari continentur, tũc volumus, vt illuc pergant, & ex nostra auctoritate illud corrigere studeant.

De rebus ad venerabiles locos pertinentibus non alienandis.

XXIX. Nulla sub Romana ditione constituta ecclesia, vel Xenodochium, vel Ptochotrophium, vel Nosochomium, vel Orphanotrophium, vel Gerontocomium, vel Brephotrophium, vel monasterium tam monachorum quàm sanctimonialium Archimandritam habens, vel Archimandritissam, contra hæc agere præsumat. Ergo his omnibus nõ liceat alienare rem immobilem, siue domum, siue agrum, siue hortũ,

siue

ſiue ruſticum mancipium, vel panes ciuiles neque creditoribus ſpecialis hypothecę titulo obligare. Alienationis autem verbum contineat venditionem, donationem, permutationem, & Emphitheoſeos perpetuũ contractum: ſed omnes omnino ſacerdotes huiuſmodi alienatione abſtineant, pœnas timẽtes quas Leoniana cõſtitutio minatur, id eſt, vt is quidem, qui comparauerit, rem loco venerabili reddat, cuius & antea fuerat, ſcilicet cum fructibus aliíſque emolumentis, quę in medio tempore facta ſunt, œconomum autem eccleſiæ præſtare omne lucrum, quod ex huiuſmodi prohibita alienatione ſenſerit, vel eccleſiam dãno affecerit, ita vt in poſterum œconomus non ſit. Non ſolum autem ipſe, ſed etiam ſucceſſores eius hac lege teneantur, ſiue ipſe Archiœconomus alienauerit, ſiue reſpiciens alienantẽ Epiſcopum non prohibuerit: multomagis ſi conſenſerit. Tabellionem autem, qui talia interdicta inſtrumenta conſcripſit, perpetuo exilio tradi oportet. Magiſtratus autem, qui eadem inſtrumenta admiſerunt, & ad officiales copiam dederunt, vt & monumentis intimentur donationes, vel cæteræ alienationes actis interuenientibus confirmentur, non ſo-

lum magiſtratu, ſed etiam dignitate & facultatibus ſuis cedant. Remittit autem conſtitutio ea, quæ in præterito tempore acta ſunt. Excepit autem quoſdam contractus, quos in ſequentibus exponit capitulis, per quos & eccleſiarum immobiles res alienari poſſunt. Xenodochium, id eſt, locus venerabilis in quo peregrini ſuſcipiuntur. Prochotrophium, id eſt, locus venerabilis in quo pauperes & infirmi homines paſcũtur. Noſocomium, id eſt, locus venerabilis in quo ægroti homines curantur. Orphanotrophium, id eſt, locus venerabilis in quo parentibus orbati pueri paſcuntur. Gerontocomium, id eſt, locus venerabilis in quo pauperes & propter ſenectutem ſolam infirmi homines curantur. Brephotrophium, id eſt, locus venerabilis in quo infantes aluntur.

De hoc quomodo liceat ad imperatorem res ſancti loci transferri.

xxx. Si princeps voluerit rem immobilem ſecundo loco præſtare, & accipere ab eo aliam immobilem rem, & eo modo permutationem contrahere, liceat hoc facere diuina pragmatica ſanctione ab eo promulgata.

Orphanis exhæreditatis ſubueniendum.

XXXI. Propter istius itaque pacis concordiam conseruandam, placuit nobis de Orphanis & pauperibus, qui debitè vel indebite dicũtur amisisse hæreditatem paterni vel materni iuris ad se legibus pertinentẽ, si alicubi inuẽti fuerint, quos patres vel matres propter traditiones illorũ exhæredes fecerunt aliorũ scilicet suasionibus aut petitionibus vel aliquo ingenio, omnino volumus atque decreuimus emendari, quantum ad nos vel ad nostram pertinet potestatem iuxta voluntatẽ Dei & vestram sanctam admonitionem & considerationem: vt si fortè extra officium nostrum alicubi inuentum fuerit, admonere vestram clementiam audeamus, vt emendetur.

De rebus pauperum minus potentum mala occasione non emendis.

XXXII. Propter prouisiones pauperum, pro quibus curam habere debemus, placuit nobis, vt nec Episcopi, nec abbates, nec comites, nec vicarij, nec iudices, nullúsque omnino sub mala occasione vel malo ingenio res pauperum vel minus potentum nec emere, nec vi tollere audeat, sed quisquis ex is aliquid comparare voluerit, in publico placito coram idoneis testibus, & cum ratione hoc faciat. Vbicunque autem

aliter inuẽtum fuerit factum, hoc omnino emendetur per iussionem nostram.

Qualiter iustitiæ fiant pauperibus.

XXXIII. De causis viduarum, pupillorum, orphanorum, vel reliquorum pauperum, vt in primo conuentu ante medium diem illorum ratio vel querela audiatur & definiatur: & post mediam diem causa regia, & ecclesiarum, vel potentum hominum: quia ipsi pauperes non habent facultatem, vnde substẽtare se possint, donec ad eorum perueniatur iustitiam: & ideo tantos clamores faciunt ad aures nostras.

De illis hominibus, qui iniustas querelas habent.

XXXIIII. De illis hominibus, qui iniustè super alios homines querelas faciunt, de quibus volumus, si inuentus fuerit aliquis, qui non habeat iustitiã causandi vel reclamandi, & reuictus fuerit, propter illam calumniam, quam fecit, secũdum legem & æqualem iustitiam reddat.

De festiuitatibus anni.

XXXV. Festos dies in anno celebrare sanximus, hoc est, diem dominicũ Paschæ cum omni honore & sobrietate venerari, simili modo totam hebdomadã illam obseruarè decreuimus. Diem ascẽsionis Domini ple-

niter celebrare. In Pentecoste similiter vt in Pascha. In natali Apostolorum Petri & Pauli diem vnum, natiuitatem sancti Ioannis Baptistæ, assumptionem sanctæ Mariæ, dedicationem sancti Michaëlis, natalem sancti Remigij, sancti Martini, sancti Andreæ. In natali Domini dies IIII. Octauas Domini, Epiphaniã Domini, purificationem sanctæ Mariæ, & illas festiuitates martyrum, vel confessorum obseruare decreuimus, quorum in vnaquaque parochia sãcta corpora requiescunt.

De antiquis ecclesiis, vt honorem suum habeant.

XXXVI. Ecclesię antiquitus constitutæ nec decimis, nec aliis possessionibus priuentur, ita, vt nouis oratoriis tribuantur.

De hoc, vt sacerdotes inreprehensibiles sint.

XXXVII. Vt iuxta Apostoli vocem sacerdotes inreprehensibiles sint, & moribus ornati, & nequaquam turpibus lucris deseruiãt, iuxta illud quod ait scriptura, Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus, vt ei placeat cui se probauit. Et à turpibus lucris, & vsuris non solum ipsi abstineant, verum etiam plebes sibi subditas abstinere instruant.

De hoc, vt ab incestuosis, & ab his qui decimas non dant, & à presbyteris negligenter viuentibus vuadij non dentur, nec accipiantur.

XXXVIII. Dictum est nobis, quòd in quibusdam locis Episcopi & comites ab incestuosis, & ab his qui decimas non dant vuadios accipiant, & à presbyteris pro quibusdam neglegentiis, & inter se pecuniam diuidant: quod penitus abolendum decreuimus, ne fortè auaritiæ locus detur, & constituimus, vt incestuosi iuxta canonicam sententiam pœnitentia multentur. Qui verò decimas post crebras admonitiones & prædicationes sacerdotum dare neglexerint, excommunicentur. Iuramento verò eos cõstringi nolumus propter periculum periurij.

De spiritalibus filiolis.

XXXIX. Deinde præcipimus, vt vnusquisque compater, vel proximi spiritales filios suos catholicè instruant.

De discretione in corporis & sanguinis dominici perceptione.

XL. In perceptione corporis & sanguinis Dominici magna discretio adhibenda est. Cauendum est enim, ne si nimium in longum differatur, ad perniciem animæ perti-

neat dicente Domino. Nisi mãducaueritis carnem filij hominis,& sanguinem eius biberitis, non habebitis vitam in vobis. Si verò indiscretè accipiatur, timendum est, illud quod ait Apostolus: Qui manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Iuxta eiusdem ergo Apostoli documentum probare se debet homo, & sic de pane illo manducare,& de calice bibere,vt videlicet abstinens aliquot diebus ab operibus carnis, & purificans corpus, animámque suam,præparet se ad percipiendum tãtum sacramentum exemplo Dauid,qui nisi se confessus fuisset abstinuisse ab opere cõiungali ab heri & nudius tertius,nequaquam panes propositionis à sacerdote accepisset.

De hominibus diuersarum conditionum, & de his qui eis prælati sunt.

XLI. Quia ergo constat in ecclesia diuersarum conditionum homines esse, vt sint nobiles & ignobiles,serui,coloni, inquillini', & cætera huiuscemodi nomina, oportet,vt quicunque eis prælati sunt, clerici siue laici,clementer erga eos agant, & misericorditer eos tractent,siue in exigendis ab eis operibus, siue in accipiendis tributis & quibusdam debitis. Sciantque eos fratres

ſuos eſſe, & vnum ſecum patrem habere Deum, cui clamant: Pater noſter qui es in cœlis: & vnam matrem ſanctam eccleſiam, quæ eos intemerato ſacri fontis vtero gignit. Diſciplina igitur eis miſericordiſſima, & gubernatio opportuna adhibẽda eſt: diſciplina ne indiſciplinatè viuẽdo auctorem ſuum offendant: gubernatio, ne in cotidianis vitæ commeatibus prælatorum adminiculo deſtituti fateſcant.

De fœminis & abbatiſsis, quales ſint, quæ monaſteriis puellaribus præferri debent.

XLII. Monaſteriis ſanè puellaribus tales præferri debent fœminæ, & abbatiſſæ credi, quæ & ſe & ſubditum gregem cum magna religione & ſanctitate cuſtodire nouerint: & his, quibus præſunt, prodeſſe non deſinant. Sed & ſe & illas ita obſeruent, vtpote vaſa ſancta in miniſterio Domini præparata. Tales enim ſe debent exhibere ſubditis in habitu, in veſte, & in omni conuictu, vt eis ad cęleſtia regna pergentibus ducatum præbeant. Sciant etiam ſe pro his, quas in regimine acceperunt, in conſpectu Domini rationem reddituras.

De inceſtuoſis, & homicidis ſacerdotum admonitionibus aurem nolentibus accommodare.

XLIII. Inceſtuoſi, parricidę, homicidę mul-

ti apud nos, heu, proh dolor, reperiuntur, ſed aliqui ex illis ſacerdotum nolunt admonitionibus aurem accommodare, volentes in priſtinis perdurare criminibus, quos oportet per ſecularis potentiæ diſciplinam à tam praua cõſuetudine coërcere, qui per ſalutifera ſacerdotum monita noluere reuocari. Quorum aliquos iam excõmunicauimus, ſed illi hoc paruipendentes in iiſdem perdurarunt criminibus. Quamobrem veſtra docernat manſuetudo, quid de talibus deinceps agendum eſt.

De dominis ſubditorum admonendis.

XLIIII. Admonendi ſunt domini ſubditorũ, vt circa ſuos piè & miſericorditer agãt: nec eos qualibet iniuſta occaſione condẽnẽt, nec vi opprimãt, nec illorum ſubſtantiolas iniuſtè tollant: nec ipſa debita, quæ à ſubditis reddenda ſunt, impiè ac crudeliter exigantur.

De corporis domini & ſanguinis communicatione laicorum.

XLV. Vt ſi non frequentius, vel ter laici homines in anno communicent, niſi fortè quis maioribus quibuſlibet criminibus impediatur.

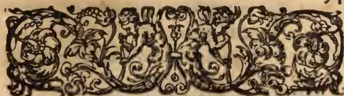
De eruditione filiorum à parentibus, & patrinis.

XLVI. Vt parentes filios ſuos, & patrini eos, quos de fonte lauacri ſuſcipiunt, erudire ſummopere ſtudeant. Illi quia eos genuere, & eis à domino dati ſunt: iſti verò, quia pro eis fide iuſſores exiſtunt.

De ſepultura.

XLVII. Vt de ſepeliendis in baſilicis mortuis illa cőſtitutio ſeruetur, quę ab antiquis patribus conſtituta eſt.

EXPLICIT LIBER SECVNDVS.

INCIPIT PRÆFATIO LIBRI TERTII.

SVPERIVS *in duobus capitula Ecclesiastica præfatorum principum domni Karoli Imperatoris & domni ac gloriosissimi Ludouici Augusti, necnon & Lotharij Cæsaris descripsi libellis. Nunc autem illa ad mundanæ augmentum legis pertinentia, quæ domnus Karolus Imper. edidit, in hoc tertio adunaui libello.*

CAPITVLA.

INCIPIT

INCIPIT LIBER. TERTIVS.

De pace conſeruanda.

E pace admonemus, vt omnes, qui per aliqua ſcelera ei rebelles ſunt, conſtringantur.

De iuſticiis generalibus.

II. De iuſticiis Eccleſiarum Dei, viduarum, orphanorum, & pupillorum præcipimus, vt in publicis iudiciis nō deſpiciantur clamantes, ſed diligenter audiantur.

De iuſticiis regalibus.

III. De iuſticiis regalibus, vt pleniter fiant inquiſitæ.

De armis non portandis.

IIII. De armis infra patriam non portādis, id eſt, ſcutis & lanceis & loricis, ſi faidoſus quis ſit, diſcutiatur tunc, quis è duobus cōtrarius ſit, vt pacati fiant: & diſtringātur ad pacem, etiam ſi noluerint. Et ſi aliter ſe pa-

cificare nolunt, adducantur in nostrã præsentiam. Et si aliquis post pacificationem alterum occiderit, componat illum, & manum, quam periurauit, perdat, & insuper bannum Dominicum soluat.

De armatura in hostem habenda.

v. De armatura in exercitu, sicut iã antea in alio capitulari commendauimus, ita seruetur: & insuper omnis homo de duodecim mãsis bruniam habeat. Qui verò bruniam habens eam secum non tulerit, omne beneficium cum brunia pariter perdat.

De negotiatoribus quo ad vsque procedant.

VI. De negociatoribus, qui partibus Sclauorum & Hauarorum pergunt, quousque procedere cũ suis negociis debeant, id est, partibus Saxoniæ vsque ad Barden Vvih, & ad Magadoburg, & Aderpesfurd, & Adhalax stat & ad Foracheim, & ad Breemberg, & ad Raginisburg, & ad Lauriacũ: & vt arma & brunias non ducant ad venundandum. Quòd si inuenti fuerint portãtes, omnis substantia eorum auferatur ab eis. Dimidia quidem pars partibus palatij: alia verò medietas inter iam dictos missos, & inuentorem diuidatur.

De clamatoribus, vel causidicis.

VII. De clamatoribus vel clausidicis, qui

nec iudicio ſcabineorum adquieſcere, nec blaſphemare volunt, antiqua conſuetudo ſeruetur, id eſt, vt in cuſtodia recludantur donec vnũ è duobus faciãt. Et ſi ad palatiũ pro hac re clamauerint, & literas detulerint, non quidem eis credatur, nec tamẽ in carcere ponatur, ſed cum cuſtodia, & cum ipſis literis pariter ad palatiũ noſtrũ remittantur, vt ibi diſcutiantur ſicut dignũ eſt.

De iuramento.

VIII. De iuramẽto, vt nulli alteri per ſacramẽtum fidelitas promittatur niſi nobis, & vnicuique proprio ſeniori ad noſtram vtilitatem, & ſui ſenioris, exceptis his ſacramentis, quæ iuſtè ſecundum legem alteri ab altero debentur. Et infantes, qui antea non potuerũt propter iuuenilẽ ætatem iurare, modo fidelitatem repromittant.

De conſpirationibus.

IX. De conſpirationibus verò, quicunque facere præſumpſerint, & ſacramento quãcunque cõſpirationem firmauerint, vt triplici ratione iudicentur. Primò, vt vbicunque aliquod malũ per hoc perpetratũ fuit, auctores facti interficiantur: adiutores verò eorũ ſingulis alter ab altero flagellẽtur, & nares ſibi inuicem præcidant. Vbi verò nihil mali perpetratũ eſt, ſimiliter quidem

inter se flagellentur, & capillos sibi vicissim detundant. Si verò per dextras aliqua conspiratio firmata fuerit, si liberi sunt, aut iurẽt cum idoneis iuratoribus hoc pro malo non fecisse, aut si facere non potuerint, suã legem componant. Si verò serui sunt, flagellentur. Et vt de cætero in regno nostro nulla huiusmodi conspiratio, nec per sacramentum nec sine sacramento fiat.

De periuriis.

x. De periuriis vt caueantur, & nõ admittantur testes ad iuramẽtum antequam discutiãtur. Et si aliter discuti non possint, separentur ab inuicem, & singulariter inquirantur. Et non soli accusatori liceat testes eligere absente suo causatore: & omnino nullus nisi ieiunus ad iuramentum, vel ad testimoniũ admittatur. Si verò aliquis refutatur, dicat ille, qui eum refutat, & probet quare illum recipere nolit. Et de ipso pago, aut de vicinis centenis eligantur, nisi fortè lõgius extra comitatum causa sit inquirenda. Et si quis conuictus fuerit periurij, perdat manum, aut redimat.

De aduocatis, vicedomnis, vicariis, & centenariis.

xi. De aduocatis, vicedomnis, vicariis, & centenariis prauis, vt tollantur: & tales

eligantur, quales & sciant & velint iustè causas discernere & terminare. Et si comes prauus inuentus fuerit, nobis nuncietur.

De tholoneis.

XII. De tholoneis placet nobis, vt antiqua & iusta tholonea à negotiatoribus exigantur, tam de pōtibus, quamque de nauigiis, seu mercatis. Noua verò seu iniusta, vbi vel funes tenduntur, vel cum nauibus sub pōtibus transitur, seu his similia, in quibus nullum adiutorium itinerãtibus præstatur, vt non exigantur. Similiter etiã nec de his, qui sine negotiandi causa substãtiam suam de vna domo sua ad aliã, aut ad palatium, aut in exercitum ducunt, tholoneum nullatenus ab eis exigatur.

< Si quid verò fuerit, vnde dubitetur, ad proximum placitum nostrum, quod cum ipsis missis habituri sumus interrogetur. >

De falsis monetis.

XIII. De falsis monetis, quia in multis locis contra iustitiam & contra edictũ fiunt, volumus, vt in nullo alio loco moneta sit, nisi in palatio nostro: nisi fortè iterum à nobis aliter fuerit ordinatum.

< Illi tamen denarij, qui modo monetati sunt, si pensentes & meri fuerint, habeantur. >

De heribanno.

XIIII. De heribanno volumus, vt missi nostri fideliter exactare debeāt absque vllius personæ gratia vel blanditia seu terrore secundum iussionem nostram, id est, vt de homine habente libras VI. in auro, argento, brunis, æramento, pannis integris, caballis, bobus, ouibus, vaccis vel alio peculio: ita vt vxores eorum vel infantes non fiant despoliati pro hac re, sed de eorum vestimentis accipiant legitimum heribannum, id est, librum III. Qui verò non habuerit amplius in suprascripto precio valente nisi libras III. solidi. XXX. ab eo exigantur, id est, libra & dimidia. Qui autem non habuerit amplius nisi duas libras, solidos X. exoluat. Si verò vnam habuerit, solid. V. ita vt iterum se valeat præparare ad Dei seruitium, & ad nostram vtilitatem. Et nostri missi caueant & diligenter inquirant, ne per aliquod malum ingenium subtrahant nostram iustitiam alteri tradendo aut commendando.

De censu regali.

XV. Census regalis, vndecunque legitimè exigebatur, volumus, vt inde persoluatur, siue de propria persona hominis, siue de rebus.

De liberis hominibus vxores fiſcalinas habentibus.

XVI. De liberis hominibus, qui vxores fiſcalinas regias: & de fœminis liberis, qui homines ſimiliter fiſcalinos regios accipiunt, vt nec de hæreditate parentum, vel de cauſa ſua quærenda, nec de teſtimonio pro hac re abiiciantur, ſed talis etiam nobis in hac cauſa honor ſeruetur, qualis & anteceſſoribus noſtris regibus vel Imperatoribus ſeruatus eſſe cognoſcitur.

De cura miſſorum Dominicorum.

XVII. Vnuſquiſque in ſuo miſſatico maximam habeat curam ad præuidendum, & ordinandum ac diſponendum ſecundum voluntatem Dei, & ſecundum iuſſionem noſtram.

De æqualitate à miſsis Dominicis facienda.

XVIII. Volumus, vt æqualiter miſſi noſtri faciant de ſingulis cauſis, ſiue de heribanno, ſiue de aduenis, ſiue de cæteris quibuſlibet cauſis. De aduenis volumus iam diu coniugatis per ſingula loca, vt ibi maneant: & ſine cauſa; & ſine aliqua culpa non fiant eiecti. Fugitiui verò ſerui, & latrones redeant ad propria loca.

De his qui beneficia habent regalia.

XIX. Auditum habemus qualiter & ce-

mites & alij homines, qui noſtra beneficia habere videntur, comparant ſibi proprietates de ipſo noſtro beneficio, & faciunt ſeruire ad ipſas proprietates ſeruientes noſtros de eorum beneficio: & curtes noſtræ remanent deſertæ: & in aliquibus locis ipſi vicinantes multa mala patiuntur.

De his, qui fraudem faciunt in regalibus beneficiis.

xx. Audiuimus, quòd aliqui reddant beneficium noſtrũ ad alios homines in proprietatem, & in ipſo placito dato precio comparant ipſas res iterum ſibi in alodem: quod omnino cauendum eſt, quia qui hoc faciunt, non benè cuſtodiũt fidem, quam nobis promiſſam habent. Et ne forte in aliqua infidelitate inueniantur, qui hoc faciunt, per eorum voluntatem ad aures noſtras talia opera illorum non perueniunt.

De his, qui propter propriam iuſticiam dilatandam fugant.

xxi. Sunt & alij, qui iuſtitiam legibus recipere debent, & in tantum fiunt in quibuſdam locis fatigati vſque dum illorum iuſtitiam per fideiuſſorum manus tradant: ita vt aliquid vel paruum poſſint habere, & fortiores ſuſcipiant maiorem portionem.

De armis ad placitum non portandis.

XXII. Vt nullus ad mallum, vel ad placitum infra patriam arma, id est, ſcutum & lanceã portet.

De latronibus.

XXIII. De latronibus præcipimus, quicunque poſt miſſam ſancti Ioannis latroni mãſionem dederit, ſi Francus eſt, cum XII. ſimilib. Francis iuret, quòd ipſe latronem eum fuiſſe non ſciſſet, licet pater eius ſit, aut frater, vel propinquus. Si hoc iurare nõ potuerit, & ab alio conuictus fuerit, quòd latronẽ in hòſpitio ſuſcepiſſet, quaſi latro & infidelis iudicetur: quia latro, & infidelis eſt noſter, & Francorum: & qui illum ſuſcepit, ſimilis eſt illi. Si autem audiuit, quòd latro fuiſſet, & tamen non ſcit firmiter, aut iuret ſolus quòd numquam eum audiſſet, nec per veritatem, per mendacium latronem, aut ſit paratus, ſi ille de latrocinio poſtea conuictus fuerit, vt ſimiliter damnetur.

De animalibus vel aliis rebus à quibus emuntur.

XXIIII. Vt nullus comparet caballum, bouem & iumentum, vel alia, niſi illum hominem cognoſcat, qui ei vendit, aut de quo pago eſt, vel vbi manet, aut quis eſt

eius ſenior.

De homicidiis clericorum.

XXV. Qui ſubdiaconum occiderit, ccc.ſolid. componat. Qui diaconum, cccc. Qui presbyterum. DC. ſolid. Qui Epiſcopum, DCCCC. ſolid. Qui monachum, cccc. ſolid. culp.iud.

De immunitate, ſi aliquod damnum ibi factum fuerit.

XXVI. Si quis in immunitate damnum aliquod fecerit, DC. ſolidis componat. Si autem homo furtum, aut homicidum, vel quodlibet crimen foris committens, infra immunitatem fugerit, mandet comes vel Epiſcopo, vel abbati, vel vicedomno, vel illi, quicunque locum Epiſcopi vel abbatis tenuerit, vt reddat ei reum. Si ille contradixerit, & eum reddere noluerit, in prima contradictione ſolid. xv. cup. iudicetur. Si ad ſecundam inquiſitionem cum reddere noluerit, xxx. ſolid. culp. iudicetur. Si nec ad tertiam inquiſitionem conſentire voluerit, quicquid reus damni fecerit, totum ille, qui eum infra immunitatem retinet, nec reddere vult, ſoluere cogatur. Et ipſe comes veniens licentiam habeat ipſum hominem infra immunitatem quærendi vbicunque eum inuenire potuerit.

Si autem ſtatim in prima inquiſitione comiti reſponſum fuerit, quòd reus infra immunitatem quidem fuiſſet, ſed fuga lapſus ſit, iuret quòd ipſe eũ ad iuſtitiã cuiuſlibet diffaciendã fugere non feciſſet, & ſit ei in hoc ſatisfactum. Si autem intranti in ipſam immunitatem comiti collecta manu quiſlibet reſiſtere tentauerit, comes hoc ad regem, vel ad principem deferat: ibíque iudicetur, vt ſicut ille, qui in immunitate damnum fecit, DC. ſolid. componere debeat: ita qui comiti collecta manu reſiſtere præſumpſerit, DC. ſoli. cul. iudicetur.

De eo, qui alium in iudicio iniuſtè contra aliquem altercantem adiuuare præſumpſerit.

XXVII. Si quis hominem in iudicio iniuſtè contra alium altercantem adiuuare per malum ingenium præſumpſerit, atque inde coram iudicibus vel comite increpatus fuerit, & negare non potuerit, ſol. XV. cul. iudicetur.

De homine, qui per chartam libertatem conſequutus eſt.

XXVIII. Si quis per chartam ingenuitatis à domino ſuo legitimè libertatem eſt conſecutus, liber permaneat. Si verò aliquis eum iniuſtè inſeruire tẽtauerit, & ille char-

tam ingenuitatis suæ ostenderit, & aduersarium iniustè se inseruire velle comprobauerit, ille, qui hoc tentauerit, mulctam quæ in charta descripta est, soluere cogatur. Si verò charta non paruerit, sed iam ab illo, qui eũ inseruire voluerit, disfacta est, Vuergil dum eius componat: duas partes illi, quem inseruire voluerat, tertiam regi: & ille iterum per præceptum regis libertatem suam conquirat.

De libro homine, qui se loco vuadij tradidit.

XXIX. Liber qui se loco vuadij in alterius potestate commiserit, ibique constitutus damnum aliquod cuilibet fecerit, qui eum in loco vuadij suscepit, aut damnũ soluat, aut hominem in mallo productum dimittat, perdens simul debitum propter quod eum pro vuadio suscepit. Et qui damnum fecit, dimissus iuxta qualitatem rei cogatur emendare. Si verò liberam fœminam habuerit, vsque dum in pignore extiterit, & filios habuerint, liberi permaneant.

De debitis regalibus qualiter solui debeant.

XXX. Omnia debita, quæ ad partem regis solui debent, solidis XII. denariorum soluãtur, excepta freda, quæ in lege Salica conscripta est, illa eodem solido, quo cæteræ compositiones solui debent, componatur.

De eo, qui causam iudicatam repetere præsumit.

XXXI. Si quis causam iudicatam repetere præsumpserit in malo, ibíque testibus conuictus fuerit, aut xv. solid. componat, aut xv. ictus ab scabineis, qui causam prius indicauerunt, accipiat.

De eo, qui in testimonium assumitur, qualiter esse debeat.

XXXII. Optimus quisque in pago vel ciuitate in testimonium assumatur, & cui ille, contra quem testimoniare debet, nullũ crimen possit indicere.

De scabineis, aduocatis, notariis, à missis dominicis eligendis.

XXXIII. Vt missi nostri scabineos, aduocatos, notarios per singula loca eligant: & eorum nomina, quãdo reuersi fuerint, secum scripta deferant.

De illis qui legem seruare contemnunt.

XXXIIII. De his, qui legem seruare cõtempserint, vt per fideiussores ad præsentiam regis deducantur.

De heribannatoris coniecto.

XXXV. Vt illi, qui heribannum soluere debent, coniectũ faciant ad heribannatorẽ.

De colonis, & de fiscalinis.

XXXVI. Vt nec colonus, nec fiscalinus pos-

ſint alicubi traditiones facere.

De homine in iudicium non mittendo ſine cauſa.

XXXVII. Vt nullus præſumat hominem in iudicium mittere ſine cauſa, niſi iudicatum fiat.

De cauſa ebrij hominis, & de eius teſtimonio, & de placito comitis.

XXXVIII. Vt nullus ebrius ſuam cauſam in malo poſſit conquirere, nec teſtimonium dicere: nec placitum comes habeat, niſi ieiunus.

De miſsis dominicis, vel cæteris hominibus diſcurrentibus.

XXXIX. De miſſis noſtris diſcurrentibus, vel cæteris hominibus propter vtilitatem noſtram iter agentibus, vt nullus manſionem contradicere eis præſumat.

De illis, qui ad placitum banniri debeant.

XL. Vt nullus ad placitum banniatur, niſi qui cauſam ſuam quærit, aut ſi alter ei quærere debet: exceptis Scabineis vij, qui ad omnia placita præeſſe debent.

De falſis teſtibus.

XLI. De falſis teſtibus præcipimus, vt non recipiantur.

De non iurando per vitam regis.

XLII. Vt nullus pręſumat per vitam Regis,

& filiorum eius iurare.

De eo, qui per chartam ingenuus est, si ad seruitium interpellatus fuerit.

XLIII. Si quis per chartam ingenuus dimissus fuerit, & à quoslibet homine ad seruitium interpellatus fuerit, primum legitimũ auctorem suæ libertatis proferat, & in sua libertate perseueret. Si verò legitimus auctor defuerit, testimonio bonorum hominum, qui tũc aderant quando liber dimissus fuerat, se defensare permittatur. Si verò testes defuerint cum duabus aliis chartis, quæ eiusdem cancellarij manu firmatę sint vel scriptę, cuiuscunque fuerint, suam chartam, quæ tertia est, veram & legitimam esse confirmet. Cancellarius tamen talis esse debet, qui pagẽsibus loci illius notus fuisset & acceptus. Si autẽ qui interpellatus fuerit ad seruitiũ, nec auctorem, nec testimonia habuerit, neque alias duas chartas ad suam chartam cõfirmandam inuenire potuerit, tunc is, qui eũ interpellauit secundũ legem ipsam chartam falsam efficiat, & seruum conquirat. Si verò interpellator auctore, aut testimoniis, aut chartarum collatione victus fuerit, ex hoc quod voluit efficere, & non potuerit, multam quæ in ipsa ingenuitatis charta continetur, cogatur exoluere.

De seruo, qui damnum quodlibet perpetrat.

XLIIII. Nemini liceat seruum suum propter damnum ab illo cuilibet inlatum dimittere, sed iuxta qualitatem damni dominus pro illo respondeat, vel eum in compositionem, aut ad pœnam petitori offerat. Si autem seruus perpetrato scelere fugerit, ita vt à domino pœnitus inueniri non possit, sacramento se dominus eius excusare studeat, quòd hoc suæ voluntatis, nec conscientiæ fuisset, quòd seruus eius tale facinus commisit.

De mannitione secundum legem ad mallum.

XLV. Si quis ad mallum legibus manitus fuerit, & non venerit, si eum sunnis nō detinuerit. XV. solid. cupl. iudicetur sic ad secundum, & tertium. Si autem ad quartum venire contempserit, possessio eius in bannum mittatur donec veniat: & sic de re, de qua interpellatus fuerit iustitiam faciat. Si infra annum nō venerit, de rebus eius, quæ in banno missæ sunt rex interrogetur: & quicquid inde iudicauerit, fiat Prima mannitio, super noctes VII. Secūda super noctes XIIII. Tertia super noctes. XXI. Quarta super XLII. fiat. Similiter & de beneficio hominis, si fortè res proprias nō habuerit, mittatur in bannū vsquequo rex interrogetur.

De

De actore rei.

XLVI. Si actor venerit, & rem intertiatam recipere renuerit, campo vel cruce contendant.

De hominibus ad mortem diiudicatis, & postea eis vita concessa si iustitiam quæsierint.

XLVII. De illis hominibus, qui propter eorum culpas ad mortem diiudicati fuerint, & postea eis vita fuerit concessa, si ipsi iustitiam ab aliis requisierint, aut ab eis iustitiam quærere voluerint, qualiter inter illos iudicium terminetur. Primum omniũ de illis causis, pro quibus iudicatus fuerit ad mortem, nullam potest facere repetitionem: quia omnes res suæ secundum iudicium Francorum in publico fuerunt reuocatæ. Et si aliquid in postmodum, postquam ei vita concessa est, cum iustitia adquirere potuerit, in sua libertate teneat, & defendat secundum legem. In testimoniũ non suscipiatur, nec inter scabineos ad legem iudicandam teneatur. Etsi ad sacramentum, aliquid ei iudicatum fuerit quod iurare debeat, si aliquis ipsum sacramẽtum falsum dicere voluerit, contendat.

De homine, cui post iudicium vita concessa est, si iustitiam reddere noluerit.

XLVIII. Si alicui post iudicium scabineo-

rum fuerit vita concessa, & ipse in postmodum aliqua mala perpetrauerit, & iustitiam reddere noluerit, dicendo quod mortuus sit, & ideo iustitiam reddere non debeat, statutum est, vt superius iudiciũ sustineat, quòd antea sustinere debuit. Et si aliquis aduersus eum aliqua mala fecerit, secundum æquitatis ordinem licentiam habeat suam iustitiam requirendi. De causis perpetratis, postquam ad mortem diiudicatus est, de præteritis maneat, sicut supra iudicatum fuit.

De latrone forbannito à libero homine suscepto.

XLIX. De latrone forbannito, liber homo, qui eum suscepit, xv. solid. componat: & seruus cxx. percussionibus vapulet.

De comite latronem in forbannum mittente.

L. Vt comes, qui latronem informabannũ miserit, vicinis suis & aliis comitibus notũ faciat eundem latronem à se esse forbannitum, vt illi eum non recipiant.

De liberis hominibus, qui ad mallum venire cogendi sint.

LI. Vt nullus alius de liberis hominibus ad placitum vel ad mallũ venire cogatur, exceptis scabineis vel vassis comitum, nisi qui causam suam adquirere debent, aut respondere.

De testibus ad testimonium dicendum qualiter adhibeantur.

LII. Vt testes ad testimonium dicendum præmio non conducātur: & vt nullus testimonium dicat, aut sacramentum iuret nisi ieiunus. & vt testes priusquam iurent separatim discutiātur quid dicere velint de illa re, vnde testimonium reddere debent.

De iustitia cuiuslibet, à nullo quolibet dilatanda.

LIII. Vt nullus quilibet missus noster, neque comes, neque iudex, aut scabineus cuiuslibet iustitiam dilatare præsumat, si statim adimpleta potuerit esse secūdum rectitudinem: neque pręmia pro hoc à quolibet homine per aliquod ingenium malum pręsumat accipere.

De non cogendo ad pontem ire causa tholonei.

LIIII. Vt nullus cogatur ire ad fluuiū transeundum propter tholonei causam, quādo ille in alio loco compendiosius illud flumē transire potest. Similiter & in plano campo, vbi nec pons, nec traiectus est, ibi omnimodis præcipimus, vt tholoneum non exigatur.

De hoc, si presbyter sanctum chrisma dederit ad iudicium subuertendum.

LV. Vt presbyter, qui sanctum chrisma

donauerit ad iudicium ſubuertẽdum, poſtquam de gradu ſuo depoſitus fuerit, manum amittat.

De iudicibus, aduocatis, præpoſitis, & reliquis miniſtris, quales ſint.

LVI. Vt iudices, aduocati, præpoſiti, cẽtenarij, vicarij, ſcabinei, quales meliores inueniri poſſint, & Deum timentes, conſtituantur ad ſua miniſteria exercenda.
< cum comite & populo elegantur manſueti & boni. >

De mallo publico.

LVII. Vt in locis, vbi mallos publicos habere ſolent, tectum tale cõſtituatur, quod in hyberno & in æſtate obſeruatum eſſe poſſit.

De ſacramentis ad palatium adrhamitis.

LVIII. Vt ſacramenta, quæ ad palacium fuerint adrhamita, in palatio perficiantur. Et ſi conſecramentales homines cum ipſo venire renuerint, iuſſione Dominica, aut indicolo, aut ſigillo ad palatium venire cogantur.

De impedimento clamatorum.

LIX. De clamatoribus, qui magnum impedimentum faciunt in palatio ad aures Domni Imperatoris, vt miſſi, ſeu comites illorum miſſos tranſmittant in cõtra illos,

qui mentiendo vadunt, vt eos conuincăt.

De fugitiuis contra præceptum Dominicum occultatis.

LX. De fugitiuis, qui per diuersas prouincias ducti & occultati sunt contra præceptum Domni Imperatoris, vt qui eos post præteritum tempus suscepit aut retinuit, bannum Dominicum componat.

De nimium blasphemis latronibus.

LXI. De latronibus qui magnam habent blasphemiam quicunque aliquem ex his comprehenderit, nullum damnum exinde patiatur.

De pace infra patriam.

LXII. De pace & iustitia infra patriam, sicut sæpe per alia capitula iussimus, adimpletum fiat.

De iunioribus in populo vulgari distringendis.

LXIII. De vulgari populo, vt vnusquisque suos iuniores distringat, vt melius ac melius obediant, & consentiant mandatis & præceptis imperialibus.

De hoc, si super missum Dominicum cum collecta & armis quis venerit.

LXIIII. Si quis super missum Dominicum cum collecta & armis venerit, & missaticum illi iniunctum contradixerit, aut contradicere voluerit & hoc ei adprobatum

ſuerit, quòd ſciens contra miſſum dominicum ad reſiſtēdum veniſſet, de vita componat. Et ſi negauerit, cum XII. ſuis iuratoribus, ſe idoniare faciat, & pro eo quòd cū collecta contra miſſum dominicum armatus venit ad reſiſtendum, bannum dominicum componat. Simili modo Domnus Imperator de ſuis vaſſis iudicauit. Et ſi ſeruus hoc fecerit, diſciplinæ corporali ſubiaceat.

De eo qui domum alienam cuiuſlibet infringit.

LXV. Si quis domum alienam cuiuſlibet infregerit, quicquid exinde per virtutem abſtulerit, aut rapuerit, vel furauerit, ſecundum legem & euuam illi, cui domus fuerit infracta & ſpoliata, in triplum componat, & inſuper bannum dominicum ſoluat. Si ſeruus hoc fecerit, ſententiam ſuperiorem accipiat: & inſuper ſecundum ſuam legem compoſitionem faciat. Si quis liber homo aliquod tale damnum cuilibet fecerit, pro quo plenam compoſitionē facere non valeat, ſemetipſum in vuadio pro ſeruo dare ſtudeat, vſque dū plenam compoſitionem adimpleat.

De meßibus, vel annonis in hoſte raptis, vel furatis.

LXVI. Si quis messes aut annonas in hoste super bãnum dominicum rapuerit, aut furauerit, vel pauerit, aut cum cabalis vastauerit, æstimato damno secundum legem in triplum componat. Et si liber homo hoc fecerit, bannum dominicum pro hac re componere cogatur. Seruus verò secũdum suam legem tripla compositione damnum in loco restituat, & pro damno disciplinæ corporali subiaceat.

De libero homine in hostem bannito.

LXVII. Quicunque liber homo in hostem bannitus fuerit, & venire cõtempserit, plenum heribannum, id est, solid. LX. persoluat. Aut si non habuerit vnde illam summam persoluat, semetipsum pro vuadio in seruitio principis tradat, donec per tempora ipse bannus ab eo fiat persolutus: & tunc iterum ad statum libertatis suæ reuertatur. Et si ille homo, qui propter heribannum se in seruitium tradidit, in illo seruitio defunctus fuerit, hæredes eius hereditatem, quæ ad eos pertinet, non perdant, nec libertatem: nec de ipso banno obnoxij fiant.

De heribanno exactando.

LXVIII. Vt non per aliquam occasionem, nec pro vuacta, nec de scara, nec de vuarda,

nec pro heribergare, nec pro alio bāno heribannum comes exactare præsumat: nisi missus noster prius heribannum ad partem nostram recipiat, & ei suam tertiam partem exinde per iussionem nostram donet. Ipse verò heribannus non exactor neque in terris, neque in mancipiis: sed in auro & argento, pallis atque armis, & animalibus, atque pecudibus, siue talibus speciebus, quæ ad vtilitatem pertinent.

De his, qui regales habent honores, & in hostem banniti ad condictum placitum non venerint.

LXIX. Quicunque homo nostros habens honores in hostem bannitus fuerit, & ad condictum placitum nō venerit, quot diebus post placitum cōdictum venisse comprobatus fuerit, tot diebus abstineat à carne & vino.

De his, qui sine licentia de hoste reuertuntur.

LXX. Quicunque absque licentia vel permissione principis de hoste reuersus fuerit, quod factum Franci heriscliz dicunt, volumus, vt antiqua constitutio, id est, capitalis sententia erga illum puniendum custodiatur.

De his, qui beneficia principum habent.

LXXI. Quicunque ex his, qui beneficium

principis habent, parem ſuum contra hoſtes communes in exercitu pergentem dimiſerit, & cum eo ire vel ſtare noluerit, honorem ſuum & beneficium perdat.

De non cogendo bibere in hoſte.

LXXII. Vt in hoſte nemo parem ſuum, vel quemlibet alterum hominem bibere roget. Et quicunque in exercitu ebrius inuẽtus fuerit, ita excommunicetur, vt in bibẽdo ſola aqua vtatur, quouſque ſe malè feciſſe cognoſcat.

De vaſſis adhuc in palatio ſeruientibus & tamen beneficia habentibus.

LXXIII. De vaſſis dominicis, qui adhuc intra caſam ſeruiunt, & tamen beneficia habere noſcuntur, ſtatutum eſt, vt quicunque ex eis cum domno Imperatore, domi remanſerit, vaſſallos ſuos caſatos ſecum non retineat: ſed cum comite, cuius pagenſes ſunt, ire permittat.

De præparatione ad hoſtem ſecundum antiquam conſuetudinem.

LXXIIII. Conſtitutum eſt, vt ſecundum antiquam conſuetudinem præparatio ad hoſtem facienda iudicetur & obſeruetur, id eſt, victualia de marcha, ad tres menſes, & arma atque veſtimenta ad dimidium annum. Quod tamen ita obſeruari placuit,

vt his, qui de Rheno ad Ligerim pergunt, de Ligere inantea ad tres menses computetur; & qui de Ligere ad Rhenum pergũt, de Rheno inantea ad tres menses victualia habere debeant. Qui autem trans Rhenum sunt, & ad Saxoniam pergunt, ad Albiam marcham esse sciant: & qui trans Ligerim manent, atque in Hispaniam proficisci debent, montes Pyrenæos marcham sibi esse cognoscant.

De hoc, vt non nisi permissione regali brunia vel gladius homini extraneo à quolibet detur aut vendatur.

LXXV. Constitutum est, vt neque Episcopus, neque abbas aut abbatissa, vel quilibet rector Ecclesiæ bruniam vel gladium sine nostro permissu cuilibet homini extraneo aut dare aut vendere præsumat, nisi tantum vassallis suis. Et si euenerit, vt in qualibet Ecclesia, vel sancto loco plures brunias habeant, quàm ad homines rectoris eiusdem Ecclesiæ sufficiant, tunc principem idem rector Ecclesiæ interroget, quid de his facere præcipiat.

<ITEM CAPITVLA QVÆ PROpter *iustitias intra patriam faciendas constituta sunt.*>

De causarum & litium terminis.

LXXVI. De termino causarum & litium statuimus, vt ex quo bonæ memoriæ domnus Pipinus rex obiit, & nos regnare cœpimus, causæ vel lites inter partes factæ atque exortę discutiantur & congruo sibi iudicio terminentur. Prius verò, id est, ante obitum prædicti Domni Pipini regis causæ commissæ vel omnino non moueantur, vel saluæ vsque ad nostrã interrogationem reseruentur.

De Episcopis, comitibus, & potentioribus, si causam inter se habuerint.

LXXVII. Vt Episcopi, abbates, comites, & potentiores quique si causam inter se habuerint, ac se pacificare noluerint, ad nostram iubeantur venire præsentiam. Neque illorum contentio aliubi diiudicetur: ne propter hoc pauperum & minus potentium iustitiæ remaneant. Neque vllus comes palatij nostri potentiores causas sine nostra iussione finire præsumat, sed tantum ad pauperum, & minus potentium iustitias faciendas sibi sciat esse vacandum.

De testibus ad rem quamlibet discutiendam eligendis.

LXXVIII. Vt quandocunque testes ad rem quamlibet discutiendam quærendi,

atque eligendi ſunt, à miſſo noſtro & comite, in cuius miniſterio de re qualicũque agendum eſt, tales eligantur, quales optimi in ipſo pago inueniri poſſunt. Et non liceat litigatoribus per pręmia falſos teſtes adducere, ſicut hactenus fieri ſolebat.

De placito centenarij.

LXXIX. Vt nullus homo in placito centenarij neque ad mortem, neque ad libertatem ſuam amittendam, aut ad res reddendas vel mancipia iudicetur: ſed iſta aut in præſentia comitis vel miſſorum noſtrorum iudicentur.

De inquiſitione & deſcriptione vnius cuiuſque miſſi in ſuo miſſatico.

LXXX. Vt miſſi noſtri diligenter inquirant, & deſcribere faciant vnuſquiſque in ſuo miſſatico, quid vnuſquiſque de beneficio habeat, vel quot homines caſatos in ipſo beneficio.

De beneficiis qualiter condricta ſint.

LXXXI. Quomodo eadem beneficia condricta ſint, aut quis de beneficio ſuo alodem comparauit, vel ſtruxit.

De beneficiis Epiſcoporum, abbatum, & reliquorum, & de fiſcis regalibus deſcribendis.

LXXXII. Vt non ſolum beneficia Epiſco-

porum, vel abbatum, abbatiſſarum atque comitum, ſiue vaſſorum noſtrorum, ſed etiam fiſci noſtri deſcribatur in breue: vt ſcire poſſimus, quantum etiam de noſtro in vniuſcuiuſque legatione habeamus.

De legationibus propter iuſtitias quo tempore exerceantur.

LXXXIII. Volumus vt propter iuſtitias, quę vſque modo de parte comitum remanſerunt, quatuor tantum menſibus, in anno miſſi noſtri legationes ſuas exerceant, id eſt, in hyeme Ianuario, in verno Aprili, in æſtate, Iulio, in autumno Octobrio. Cæteris verò menſibus vnuſquiſque comitum placitum ſuum habeat, & iuſtitias faciat. Miſſi autem noſtri quater in vno menſe, & in quatuor locis habeant placita ſua cum illis comitibus, quibus congruum fuerit, vt ad eum locum poſſint conuenire.

De iuſſione dominica in quolibet miſſatico non adimpleta.

LXXXIIII. Vt quicquid ille miſſus in illo Miſſatico aliter factum inuenerit, quã noſtra ſit iuſſio, non ſolum illud emendare iubeat, ſed etiam ad nos ipſam rem, qualiter ab eo inuenta eſt, deferat.

De cenſu regali inquirendo.

LXXXV. Vt miſſi noſtri cenſus noſtros per-

quirant diligenter, vndecunque antiquitus ad partem regis exire solebant: similiter & freda. Et nobis renuncient, vt nos ordinemus, quid de his in futurum fieri debeat.

De rebus de quibus census ad partem regis exire solebat.

LXXXVI. Vt de rebus, vnde census ad partem regis exire solebat, si ad aliquam Ecclesiam traditæ sunt, aut reddãtur propriis hæredibus, aut qui eas retinuerit, vel illum censum persoluat.

De placitis à missis dominicis comitibus notum faciendis.

LXXXVII. Vt vnusquisque missorũ nostrorum in placito suo notũ faciat comitibus, qui ad eius missaticum pertinent, vt in illis mensibus, quibus ille legationem suam nõ facit, conueniãt inter se, & communia placita faciant, tam ad latrones distringẽdos, quàm ad cæteras iustitias faciendas.

De fidelitate Regis promittenda.

LXXXVIII. Vt missi nostri populũ nostrum iterum nobis fidelitatem promittere faciant secundum consuetudinẽ iamdudum ordinatam: & ipsi aperiant & interpretentur illis hominibus, qualiter ipsum sacramentum & fidelitatem erga nos seruare debeant.

De pace in hoste, vel infra patriam.

LXXXIX. Constituimus, vt si in hoste, aut infra regnum nostrum litigatio aut scandalum inter quascunque personas videlicet maiores & minores ortum fuerit, quod frequenter insidiante diabolo contingere solet, vt ibi fideles sanctæ Dei Ecclesiæ, & nostri ob resistendam impietatis malitiam armati veniant, id est, qui potest habere, cum lorica & scuto, ancipite atque fuste. Et si aliquis quælibet persona aduersus eum quemlibet querelam habere voluerit, liceat ei secũdum legis ordinem cum sacramento, quod posuimus, manu propria in singulis se idoneũ facere, vt propter quodlibet negotium aut odium ibi non aduenisset, nisi ob concordiam & pacem ferendam, & ipsam litigationem mitigandam. Et si quislibet renuerit venire, & semetipsum idoneum facere nequiuerit, cum supradicto iam sacramẽto bannum nostrum componat, & ad partem nostram persoluat.

EXPLICIT LIBER TERTIVS.

PRÆFATIO IN LIBRVM QVARTVM.

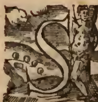
QVIA *supra in duobus ecclesiastica, quæ præfati principes domnus Imperator Karolus, & piissimus Ludouicus Augustus, necnō & Lotharius Cæsar filius ipsius edidere capitula descripsi libellis, in tertio verò ad mundanam pertinentia legem, quæ domnus Karolus Imperator fecit, congessi: nunc iam in quarto illa ad mundanæ augmentum legis pertinentiā, quæ præclarissimus domnus Ludouicus Augustus & Lotharius Cæsar fecerunt, capitula adunaui libello.*

CAPITVLA.

INCIPIT LIBER QVARTVS.

De seruis per contumaciam alicui vim inferentibus.

I serui per contumaciam collecta multitudine alicui vim intulerint, id est, aut homicidium, aut incendium, aut qualiumcunque rerum direptiones fecerint, domini, quorum negligentia hoc euenit, pro eo quòd eos constringere noluerunt, vt talia facere non auderent bannum nostrum, id est, LX. solid. soluere cogantur.

De rebus vel mancipiis à fisco regali occupatis.

II. De rebus siue mancipiis, quæ dicuntur à fisco nostro esse occupata, volumus, vt missi nostri inquisitionem faciant sine sacramento per veraciores homines pagi illius circa manentes : & quicquid de hac causa verius ac certius inuestigare potue-

rint, ad noſtrã faciant peruenire notitiam: vt nos tunc definiamus quicquid nobis iuſtum eſſe videatur.

De ſeruis vel Eccleſiaſticis in fiſcum regalem confugientibus.

III. Si ſerui vel eccleſiaſtici vel quorumlibet liberorum hominum, in fiſcum noſtrũ confugerint, & à Dominis vel aduocatis eorum repetiti fuerint, ſi actor fiſci noſtri intellexerit, quòd eos iuſtè nõ poſſit tenere ad noſtrum dominium, eiiciat illos de eodem fiſco, & recipiant eos, Domini eorum. Et ſi eidem actori viſum fuerit, quòd ad noſtrum debeant pertinere dominium, expellat eos de eodem fiſco. Et poſtquam ab eiſdem repetitoribus fuerint recepti, habeat cum eis legitimam actionem: & ſic eos, ſi poterit, ad noſtram euindicet poſſeſſionem.

De vaſsis Dominicis ad marcham cuſtodiendam conſtitutis.

IIII. De vaſſis noſtris, qui ad marcham noſtram conſtituti ſunt cuſtodiendam, aut in longinquis regionibus ſua habent beneficia, vel res proprias, vel etiam nobis aſſiduè in palatio noſtro ſeruiunt, & ideo non poſſunt aſſidua cuſtodire placita: quam rẽ volumus, vt miſſi noſtri, vel comes nobis

notam faciant, & nos faciemus, vt ad eorum placita veniant.

De comitibus ad custodiendam maritimam deputatis.

V. Volumus vt comites, qui ad custodiendam maritimam deputati sunt, quicunque ex eis in suo ministerio residet, de iustitia facienda se non excuset propter illam custodiam: sed ibi secum suos scabineos habeat, & ibi placitum teneat, & iustitiam faciat.

De his, qui propter incestum res proprias amiserunt.

VI. De his, qui se dicunt propter incestũ res proprias amisisse, constitutum est, vt si ante proximum quinquennium, quando placitum nostrum habuimus in Cõpendio, easdem res amiserint, non eis restituantur.

De coniurationibus seruorum in Flandris, & in Mempisco, & in cæteris maritimis solis.

VII. De coniurationibus seruorum, quæ fiũt in Flandris, & in Mẽpisco, & in cæteris maritimis locis, volumus, vt per missos nostros indicetur dominis seruorum illorum vt constringent eos, ne vltra tales coniurationes facere præsumant: & vt sciant ipsi eorundem seruorum Domini, quòd cuius-

cunque ſerui huiuſcemodi coniurationes facere præſumpſerint, poſtquam eis hæc noſtra iuſſio fuerit indicata, bannum noſtrũ, id eſt, LX. ſolid. ipſe Dominus perſoluere debeat.

De his, *qui in littore maris ſalem faciunt.*

VIII. De terra in littore maris, vbi ſalẽ faciunt, volumus, vt aliqui ex eis veniant ad placitum noſtrum, & ratio eorum audiatur, vt tunc ſecundum ęquitatem inter eos definire valeamus.

De vxoribus defunctorum, quam partem conlaborationis poſt obitum maritorum accipere debeant.

IX. Volumus, vt vxores defunctorum poſt obitum maritorum tertiam partem conlaborationis, quam ſimul in beneficio cõlaborauerunt, accipiant, & de his rebus, quas is, qui illud beneficium habuit, aliunde adduxit vel comparauit, vel ei ab amicis ſuis collatum eſt, has volumus tam ad orphanos defunctorum, quàm ad vxores eorum peruenire.

De *aggeribus iuxta Ligerim faciendis.*

X. De aggeribus iuxta Ligerim faciendis, vt bonus miſſus eidem operi præponatur: & hoc Pipino per noſtrum miſſum mãdetur, vt & ille ad hoc miſſum ordinet, qua-

tinus prædictum opus perficiatur.

De duodecim pontibus super Sequanam restaurandis.

XI. De duodecim pontibus super Sequanam volumus, vt hi pagenses, qui eos facere debent, à missis nostris admoneantur, vt eos celeriter restaurent, & vt eorum vanæ contentioni non consentiant, quando dicunt se non aliubi eosdem pontes facere debere, nisi vbi antiquitus fuerant: sed ibi vbi nunc necesse est, eosdem pontes facere iubeantur.

De omnibus pontibus faciendis.

XII. De omnibus pontibus per regnum nostrum faciendis in commune missi nostri admoneant, vt ab ipsis restaurētur, qui eos facere solebant.

< CAPITVLA *Quæ constituit Domnus Ludouicus Imperator Salicis legibus addenda, quæ & Missi, & Comites habere, & cæteris nota facere debent.* >

De honore Ecclesiarum.

XIII. Si quis aut ex leui causa, aut sine causa hominē in Ecclesia interfecerit, de vita componat. Si verò foris rixati fuerint, & vnus alterum in Ecclesia fugerit, & ibi se defendendo eum interfecerit, & si huius facti testes non habuerit, cum duodecim

coniuratoribus legitimis per sacramētum affirmet se defendendo eum interfecisse, & post hæc DC. solid. ad partē Ecclesiæ, quam illo homicidio polluerat, & insuper bannum nostrum soluere cogatur. Is verò, qui interfectus est, absque cōpositione iaceat. Ac deinde interfector secūdum iudicium canonicum congruam facinori, quod admisit, pœnitentiam accipiat. Si proprius seruus hoc commiserit, iudicio aquæ feruentis examinetur, vtrum hoc sponte, an se defendendo fecisset. Et si manus eius exusta fuerit, interficiatur. Si autem non fuerit, dominus eius iuxta quod Vuirgildus eius est, ad ecclesiam persoluat: aut eū, si voluerit, eidem ecclesiæ tradat. De ecclesiastico & fiscalino, & beneficiario seruo, volumus, vt pro vna vice Vuirgildus eius pro eo componatur. Altera vice ipse seruus ad supplicium tradatur. Hæreditas tamen liberi hominis, qui propter tale facinus ad mortem fuerit iudicatus, ad legitimos hæredes illius perueniat. Si in atrio ecclesiæ, cuius porta reliquiis sanctorum consecrata est, huiuscemodi homicidium perpetratum fuerit, simili modo emendetur vel componatur. Si verò porta ecclesiæ non est consecrata, eo modo componatur,

quod in atrio comittitur, ficut componi, debet, quod in immunitate violata committitur.

De iniuriis ſacerdotum, vel quorumlibet ex clero in eccleſia factis.

XIIII. Sanguinis effuſio in eccleſia facta cũ fuſte, ſi presbyter fuerit, triplo componatur, duæ partes eidem presbytero, tertia pro fredo ad eccleſiam, & inſuper bannus noſter. Similiter de diacono iuxta compoſitionem eius in triplo, cum banno noſtro componatur. De ſubdiacono ſimiliter in triplo ſecundum ſuam compoſitionem. Et de vniuſcuiuſque ordinis clerico ſecũdum ſuam compoſitionem in triplum perſoluatur, & inſuper bannus noſter. Similiter & de ictu ſine ſanguinis effuſione de vniuſcuiuſque ordinis clerico ſecundum ſuam cõpoſitionem in triplo, & bannus noſter. Et qui nõ habet vnde ad eccleſiam perſoluat, tradat ſe in ſeruitium eidem eccleſię, vſque dum totum debitum perſoluat.

De ſolutione occiſi presbyteri.

XV. Presbyteri interfecti Epiſcopo, ad cuius parochiam pertinent, ſoluantur ſecundum capitulare glorioſi Karoli genitoris noſtri, ita videlicet, vt medietatem Vuirgildi eius Epiſcopus vtilitatibus Eccleſiæ,

cui præfuit, tribuat: & alteram medietatem in eleemosyna illius iustè dispertiat. quia nullus nobis eius hęres proximior videtur, quàm ille, qui ipsum Domino sociauit.

De viduis, pupillis, & pauperibus..

XVI. Præcipimus, vt quandocũque in malum ante comitem viduæ, pupilli, & pauperes venerint, primò eorum causa audiatur & definiatur. Et si testes per se ad causas suas quærendas habere non potuerint, vel legem nescierint, comes illos vel illas adiuuet, dando eis talem hominem, qui rationem eorum teneat, vel pro eis loquatur.

De raptu viduarum.

XVII. Qui viduam intra primos. xxx. dies viduitatis vel inuitam vel volẽtem sibi copulauerit, bannum nostrum, id est, LX. solid. in triplo componat. Et si inuitam eam duxit, legem suam ei componat: illam verò vlterius non attingat.

De homine publicam pœnitentiam agente interfecto.

XVIII. Qui hominem publicam pœnitentiam agentem interfecerit, bannum nostrũ in triplo componat, & Vuirgildus eius proximis eius persoluatur.

De homine libero, vt potestatem habeat, vbicunque voluerit, res suas dare: & qualiter hoc facere debeat.

XIX. Si quis res suas pro salute animę suę, vel ad aliquem venerabilem locum, vel propinquo suo, vel cuilibet alteri tradere voluerit, & eo tempore intra ipsum comitatum fuerit, in quo res illæ sunt, legitimã traditionem facere studeat. Quòd si eodé tempore, quo illas tradere vult, extra eundem comitatum fuerit, id est, siue in exercitu, siue in palatio, siue in alio quolibet loco, adhibeat sibi vel de suis pagensibus, vel de aliis qui eadem lege viuunt, qua ipse viuit, testes idoneos, vel si illos habere non potuerit, tunc de aliis quales ibi meliores inueniri possint, & coram eis rerum suarũ traditionem faciat: & fideiussores vestituræ donet ei, qui illam traditionem accipit, vt vestituram faciat. Et postquam hæc traditio ita facta fuerit, hæres illius nullam de prędictis rebus valeat facere repetitionem. Insuper & ipse per se fideiussionem faciat eiusdem vestituræ, nec hæredi vlla occasio remaneat hanc traditionem immutandi, sed potius necessitas incumbat illam perficiendi. Et si nondum res suas cũ cohæredibus suis diuisas habuit: non ei hoc sit impe-

dimento:sed cohæres eius,si sponte noluerit, aut per comitem, aut per Missum eius distringatur, vt diuisionem cum illo faciat,ad quem defunctus hęreditatem suam voluit peruenire. Et si cuilibet ecclesię eam tradere rogauit, cohæres eius eam legem cum illa ecclesia de prædicta hæreditate habeat, quam cum alio cohærede suo habere debeat. Et hoc obseruetur erga patrē, & filium,& nepotem,vsque ad annos legitimos. Postea ipsæ res ad immunitatem ipsius ecclesiæ redeant.

De homicidiis prohibendis.

xx. Quicunque hominem aut ex leui causa, aut sine causa interfecerit, Vuirgildus eius his, ad quos ille pertinet, componatur. Ipse verò propter talem præsumptionem in exilium mittatur,ad quantum tempus nobis placuerit: res tamen suas non amittat.

De hoc,quod in compositionem Vuirgildi dari debeat.

xxi. In compositionē Vuirgildi volumus, vt ea dentur, quæ in lege continentur, excepto accipitre & spata, quia propter illa duo aliquoties periurium committitur, quando maioris pretij, quam illa sint, esse iurantur.

De raptu alienarum sponsarum.

XXII. Si quis sponsam alienam rapuerit, aut patri eius, aut ei qui legibus eius defensor esse debet, cum sua lege eam reddat: & quicquid cũ ea tulerit, semotim vnamquãque rem secundum legem reddat. Et si hoc defensor eius perpetrari cõsenserit, & ideo raptori nihil quærere voluerit, comes singulariter de vnaquaque re freda nostra ab eo exactare faciat. Sponso verò legem suã componat, & insuper bannum nostrum, id est, LX. solid. vel in præsentiam nostram comes eum aduenire faciat, & quanto tempore nobis placuerit, in exilio maneat, & illam fœminam ei habere non liceat.

De falsis testibus conuincendis.

XXIII. Si quis cum altero de qualibet causa contentionem habuerit, & testes contra eum per iudicium producti fuerint, si ille falsos esse suspicatur, liceat ei alios testes, quos meliores potuerit, contra eos opponere, vt veracium testimonio falsorum testium peruersitas superetur. Quòd si ambæ partes testium ita inter se dissenserint, vt nullatenus vna pars alteri cedere velit, eligantur duo ex ipsis, id est, ex vtraque parte vnus, qui cum scuti & fustibus in campo decertent, vtra pars falsitatem, vtra veritatem

tem ſuo teſtimonio ſequatur. Et campioni, qui victus fuerit, propter periurium, quod ante pugnam commiſit dextera manus amputetur. Cæteri verò eiuſdem partis teſtes, qui falſi apparuerũt, manus ſuas redimant. Cuius compoſitionis duæ partes ei, contra quem teſtati ſunt, dentur, tertia pro fredo ſoluatur. Et in ſeculari quidem cauſa huiuſcemodi teſtium diuerſitas campo comprobetur. In Eccleſiaſticis autem cauſis, vbi de vna parte ſeculare, de altera verò eccleſiaſticum negotium eſt, idem modus obſeruetur. Vbi verò ex vtraque parte eccleſiaſticũ fuerit, rectores earundem eccleſiarum, ſi ſe familiariter pacificare velint, licentiam habeant. Si autem de huiuſcemodi pacificatione inter eos cõuenire nõ poſſint, aduocati eorum in mallo publico ad præſentiam comitis veniant, & ibi legitimus terminus eorum contentionibus imponatur. Teſtes verò de qualibet cauſa non aliunde quærantur, niſi de ipſo comitatu, in quo res, vnde cauſa agitur, poſitæ ſunt: quia non eſt credibile, vt vel de ſtatu hominis, vel de poſſeſſione cuiuſlibet per alios melius rei veritas cognoſci valeat, quàm per illos qui viciniores ſunt. Si tamen contentio, quæ inter

eos exorta est, in confinio duorum comitatuum fuerit, liceat eis de vicina centena adiacentis comitatus ad causam suam testes habere.

De proprio in bannum misso.

XXIIII. Cuiuscunque hominis proprietas ob crimẽ aliquod, quod idem habet commissum, in bannum fuerit missa, & ille re cognita, ne iustitiam faciat, venire distulerit, annúmque ac diem in eo banno illam esse permiserit, vlterius eam non adquirat: sed ipsa fisco nostro societur. Debitum verò, quod is, cuius ea fuit, soluere debuit, per comitem ac ministros eius iuxta æstimationem damni de rebus mobilibus, quæ in eadem proprietate inuentæ fuerint, his quibus idẽ debitor fuit, exsoluatur. Quòd si rerum mobilium ibidem inuentarũ tantitas ad compositionem non suffecerit, de immobilibus suppleatur: & quod superfuerit, sicut dictum est, fiscus noster possideat. Si nihil super compositionem remanere potuerit, totum in illud expendatur. Si autem homo ille nondum cum suis cohæredibus proprium suũ diuisum habuit, conuocet eos comes, & cum eis legitimam diuisionem faciat, & tũc, sicut iam dictum est, partem eius fisco nostro addicat: &

compoſitionem de ea iuxta modum ſuperius comprehenſum his, ad quos illa legibus pertinet, exſoluat. Quòd ſi non de alia re, ſed de ipſa proprietate, quæ in bannum miſſa fuit, ac per hoc in noſtram poteſtatē redacta fuerat, interpellatur comes, in cuius miniſterio eam eſſe conſtiterit, hoc ad notitiam noſtram perferre curet, vt nos eandem proprietatem, quæ ſecundum ſupradictum modum in noſtrum dominium redacta eſt, per præcepti noſtri auctoritatem in ius & poteſtatem hominis, qui eam quærebat, ſi ſua debet eſſe, faciamus peruenire.

De mannire.

XXV. Si quis de ſtatu ſuo, id eſt, de libertate vel de hæreditate compellendus eſt, iuxta legis conſtitutionem manniatur. De cæteris verò cauſis, vnde quis rationē eſt redditurus, non manniatur, ſed per comitem bāniatur. Et ſi poſt vnam & alterā comitis admonitionem aliquis ad mallum venire noluerit, rebus eius in bannum miſſis venire & iuſtitiam facere compellatur.

Qualiter de ſtatu ſuo pulſatus euindicet libertatem ſuam.

XXVI. Homo de ſtatu ſuo pulſatus, ſi is, qui eum pulſat, ad conuincendum illū procin-

quum habuerit, adhibeat sibi octo coniuratores legitimos ex ea parte vnde pulsatur, siue illa paterna siue materna sit: & quatuor aliunde non minus legitimos, & iurando vindicet libertatem suam. Quòd si procinctus defuerit, adsumat vndecunque XII. liberos homines, & iurando ingenuitatem suam defendat. Omnis controuersia corã centenario definiri potest, excepta redditione terræ & mancipiorum, quæ non nisi coram comite fieri potest.

De faidis coercendis.

XXVII. Si quis aliqua necessitate cogente homicidium cõmisit, comes, in cuius ministerio res perpetrata est, & compositionẽ soluere, & faidam per sacramentum pacificare faciat. Quòd si vna pars ei ad hoc cõsentire noluerit, id est, aut ille qui homicidium commisit, aut is qui compositionem suscipere debet, faciat illum comes, qui ei contumax fuerit, ad præsentiam nostram venire, vt eum ad tempus, quod nobis placuerit, in exilium mittamus, donec ibi castigetur, vt comiti suo inobediens esse vlterius non audeat, & maius damnum inde non adcrescat.

De sacramentis, vbi iuranda sint.

XXVIII. Vbi antiquitus consuetudo fuit de

libertate ſacramenta adrhamire vel iurare, ibi mallum habeatur, & ibi ſacramenta iurentur. Mallus tamẽ neque in Eccleſia, neque in atrio eius habeatur. Minora verò placita comes ſiue intra ſuam poteſtatem, vel vbi impetrare potuerit, habeat. Volumus vtique, vt domus à comite in loco vbi mallum tenere debet, conſtituatur, vt propter calorem ſolis, & pluuiam publica vtilitas non remaneat.

De his, qui de furto accuſati fuerint.

XXXIX. Si liber homo de furto fuerit accuſatus, & res proprias habuerit, in mallo ad præſentiam comitis ſe adhramiat. Et ſi res non habet, fideiuſſores donet, qui eum adrhamire, & in placitum adduci faciant: & liceat ei prima vice per ſacramentum ſe ſecundum legem idoneare, ſi potuerit. At ſi alia vice duo vel tres eum de furto accuſauerint, liceat ei contra vnum ex his cum ſcuto & fuſte in campo contendere. Quòd ſi ſeruus de furto accuſatus fuerit, Dominus eius pro eo emendet, aut eum ſacramento excuſet, niſi tale furtum perpetratum habeat, propter quod ad ſupplicium tradi debeat.

De deſpectu literarum Dominicarum.

XXX. Si quis literas noſtras deſpexerit, id

est, tractoriã, quæ propter missos recipiendos dirigitur, aut honores quos habet amittat, aut in eo loco, vbi prædictos missos suscipere debuit, tandiu resideat, & de suis rebus legationes illuc venientes suscipiat, quo vsque animo nostro satis factum habeat. Qui verò Epistolam nostram quocunque modo despexerit, iussu nostrò ad palatium veniat, & iuxta voluntatem nostram cõgruam stultitiæ suæ castigationem accipiat. Et si homo liber vel ministerialis comitis hoc fecerit, honorem qualemcunque habuerit, siue beneficium amittat. Et si seruus fuerit, nudus ad palum vapulet, & caput eius tondeatur.

De iniustis tholoneis, & consuetudinibus.

XXXI. Vt vbi tempore aui nostri Domini Pipini cõsuetudo fuit tholoneum dare, ibi & in futurum detur. Nã vbi nouiter inceptum est, vlterius non agatur. Et vbi necesse non est, fluuium aliquem per pontem transmeare, vel vbi nauis per mediam aquã aut subter pontem ierit, & ad ripam non appropinquauerit, neque ibidem aliquid emptum vel venundatum fuerit, vlterius tholoneum non detur. Et nemo cogat aliũ ad pontem ire, vbi iuxta pontem aquam transmeare potest. Et qui vlterius in tali-

bus locis, vel de eis, qui ad palatium ſeu in hoſtē pergunt, tholoneum exactauerit, cū ſua lege ipſum tholoneum reddat, & bannum noſtrum, id eſt, LX. ſolid. componat.

De his, qui bonos denarios accipere nolunt.

XXXII. Quicunque liber homo denarium merum & benè penſantem recipere noluerit, bannum noſtrum LX. ſolid. componat. Si verò ſerui eccleſiaſtici, aut comitum, aut vaſſalorū noſtrorū hoc facere præſumpſerint, LX. ictibus vapulēt. Aut ſi magiſter eorū, vel aduocat⁹, qui liber eſt, eos vel comiti vel miſſo noſtro iuſſus præſentare noluerit, prædictum bannū LX. ſolid. componat.

De adulteratoribus monetæ.

XXXIII. De falſa moneta iubemus, vt qui eam percuſſiſſe cōprobatus fuerit, manus ei amputetur. Et qui hoc conſenſit, ſi liber eſt, LX. ſolid. componat. Si ſeruus eſt, LX. ictus accipiat.

De proprio dominico ſine iuſſione illius reddito.

XXXIIII. Si quis proprium noſtrum quod in veſtitura genitoris noſtri fuit, alicui quęrenti ſine noſtra iuſſione reddiderit, aliud tantum nobis de ſuo proprio cum ſua lege componat. Et quicunque illud ſcienter per malū ingenium adquirere tentauerit, pro infideli teneatur, quia ſacramētum

fidelitatis,quod nobis promisit,irritum fecit. & ideo secundum nostram volũtatem & potestatem diiudicandus est.

De pueris inuitis parentibus detonsis, aut puellis velatis.

XXXV. Si quis puerum inuitis parẽtibus totonderit, aut puellam velauerit, legem suã in triplo componat,aut ipsi puero vel puellæ, si iam suæ potestatis sunt, aut illi,in cuiuslibet potestate fuerint. Illi verò potestatem habeãt capitis sui,vt in tali habitu permaneant,qualis eis complacuerit.

De forcapiis.

XXXVI. Si mancipia Dominos suos fugerint in alienam potestatem, præcipimus, vt propter hoc nullum præmium accipiat ille, in cuius potestate fuerint inuenta,pro eo quod ea vel reddiderit, vel foras eiecerit: & non solum hoc, sed etiam, si ea nec reddere nec foras eiicere voluerit,& legitimo Domino ea contradixerit, & illa inde postea effugerint, secundum legem ea soluere cogatur.

De terra tributaria.

XXXVII. Quicunque terram tributariam, vnde tributum ad partem nostram exire solebat, vel ad Ecclesiam, vel cuilibet alteri tradiderit, is qui eam susceperit, tribu-

tum, quod inde ſoluebatur, omni modo ad partem noſtram perſoluat: niſi forte talem firmitatem de parte Dominicâ habeat, per quam ipſum tributum ſibi perdonatum poſſit oſtendere.

De beneficiis deſtructis.

XXXVIII. Quicũque ſuum beneficium occaſione proprij deſertum habuerit, & intra annum poſtquam ei à comite vel miſſo noſtro notum factum fuerit, illud emendatum non habuerit, ipſum beneficium amittat.

De terra cenſali.

XXXIX. Si quis terram cenſalem habuerit, quã anteceſſores ſui vel ad aliquã eccleſiã, vel ad villam noſtram dederũt, nullatenus eam ſecundum legem tenere poteſt, niſi ille voluerit, ad cuius poteſtatem vel illa eccleſia vel illa villa pertinet, niſi fortè filius, aut nepos eius, ſit qui eam tradidit, & ei eadem terra ad tenendum placita ſit. Sed in hac re conſiderandum eſt, vtrum ille qui hanc tenet diues an pauper ſit: & vtrũ aliud beneficium habeat, vel etiam proprium. Et qui horum neutrum habet, erga hunc miſericorditer agendum eſt, ne ex toto diſpoliatus in egeſtatem incidat: vt aut talem cenſum inde perſoluat, qualis ei fuerit

constitutus: vel portionem aliquam inde in beneficium accipiat, vnde se sustentare valeat.

De nonis & decimis.

XL. Consideratum est, vt de frugibus terræ, & animalium nutrimine nonæ, & decimæ persoluãtur. De opere verò vel restauratione Ecclesiarum comes, & Episcopus, siue abbas vnà cum misso nostro, quem ipsi sibi ad hoc elegerint, cõsiderationem faciant, vt vnusquisque eorum tantum inde accipiat ad operandum & restaurandum, quantũ ipse de rebus Ecclesiarum habere cognoscitur. Similiter & vassi nostri aut in commune tantum operis accipiant, quantum rerũ Ecclesiasticarũ habent: vel vnusquisque per se iuxta quantitatem, quã ipse tenet. Aut si inter eos conuenerit, vt pro opere faciẽdo argẽtũ donẽt, iuxta æstimationẽ operis in argẽto persoluant, cũ quo precio rector Ecclesiæ ad prædictã restaurationem operarios conducere, & materiã emere possit. Et qui nonas & decimas dare neglexerit, primum quidem illas cum lege sua restituat, & insuper bannum nostrum soluat, vt ita castigatus caueat ne sępius iterando beneficium amittat.

De mãcipiis in villas dominicas cõfugiẽtibus.

XLI. Si cuiuslibet mancipia in villam nostram confugerint, actor, eiusdē villæ quærenti domino ea non contradicat, sed statim ea foras de eadem villa eiiciat. Et si se putat ad ea repetenda iustitiam habere, repetat illa, & secundum legem adquirat. Si verò tempore domni Karoli genitoris nostri in villam illam confugerunt, & Dominus ea quærit, actor eiusdem villæ aut ea legitimè contineat, aut quærenti Domino reddat. Et actor propter vestituram domni Karoli genitoris nostri eadem mācipia contradicere non audeat, si illius propria esse noscuntur.

De forestibus nouiter institutis.

XLII. Vt quicunque illas habet, dimittat: nisi fortè indicio veraci ostendere possit, quòd per iussionem siue per permissionem domni Karoli genitoris nostri eas instituisset: præter illas, quæ ad nostrum opus pertinent, vnde nos decernere volumus quicquid nobis placuerit.

De pontibus per diuersa loca emendandis.

XLIII. Volumus, vt missi nostri per singulas ciuitates vnà cum Episcopo & comite missos vel nostros homines ibidem cōmanētes eligāt, quorū curę sit, pōtes per diuersa loco emendare, & eos, qui illos emēdare

debent, ex noſtra iuſſione admonere, vt vnuſquiſque iuxta ſuam poſſibilitatem & quantitatem eos emendare ſtudeat.

<HÆC SVNT capitula præcipuè ad legationem miſſorũ noſtrorum ob memoriæ cauſam pertinentia.>

De legatione omnium miſſorum Dominicorum, de quibus videlicet cauſis agere debeant.

XLIIII. Legatio omnium miſſorum noſtrorum hæc eſt. Primò, vt ſicut iam aliis miſſis iniũctum fuit, iuſtitiam faciant de rebus & libertatibus iniuſtè ablatis: & Epiſcopus, aut abbas, aut vicarius, aut aduocatus, aut quiſlibet de plebe hoc feciſſe inuentus fuerit, ſtatim reſtituantur. Si verò vel comes, vel actor Dominicus, vel alter miſſꝰ palatinus hoc perpetrauit, & in noſtram poteſtatem redegerit, res diligenter inueſtigata & deſcripta ad noſtrum iudicium reſeruetur.

De illis libertatibus & rebus reddendis, quæ in Dominica veſtitura ſunt, qualiter inquirantur.

XLV. Volumus autem, vt de his libertatibus, & rebus reddendis, quæ in noſtra veſtitura ſunt, primò per optimos quoſque inquiratur. Et ſi per illos inuenire non poſſit, tunc per eos, qui poſt illos in illa vicinia

meliores sunt. Et si nec per illos rei veritas inueniri potest, tunc liceat litigantibus ex vtraque parte testes adhibere. Et si discordauerint, secundum constitutionem à nobis promulgatam examinentur.

De oppreßione pauperum, viduarum, & pupillorum.

XLVI. De pauperibus, viduis, & pupillis iniustè oppressis volumus, vt adiuuentur & releuentur.

De iniustis consuetudinibus nouiter nistitutis.

XLVII. De iniustis occasionibus & consuetudinibus nouiter institutis, sicut sunt tributa & tholonei in media via, vbi nec aqua, nec palus, nec pons, nec aliquid tale fuerit, vnde iniustè census exigi possit, vel vbi naues subter pontes transire solent, siue in medio flumine, vbi nullum obstaculum, est vt auferantur. Antiquæ autem ad nostram notitiam deferantur.

De honore ecclesiarum.

XLVIII. De honore ecclesiarũ, vt per omnia eis exhibeatur, sicut nuper à nobis cum consensu omnium fidelium nostrorũ constitutum est: & vt hoc missi nostri omnibus in sua legatione constitutis notum efficiant.

De nonis & decimis.

XLIX. De nonis & decimis, vt ſecundum iuſſionem noſtram dentur.

De locis ad clauſtra canonicorum facienda.

L. De locis dandis ad clauſtra canonicorum facienda, ſi terra de eiuſdem eccleſiæ rebus fuerit, reddatur ibi. Si de alterius eccleſiæ, vel liberorum hominum, commutetur. Si autẽ de fiſco noſtro fuerit, noſtra liberalitate concedatur.

De obſeruatione præceptorum Dominicorum.

LI. De obſeruatione pręceptorum noſtrorum & immunitatem, vt ita obſeruentur, ſicut à nobis, & ab anteceſſoribus noſtris conſtitutum eſt.

De his, qui occaſione immunitatis iuſtitiam facere renuunt.

LII. De his, qui per occaſionem immunitatis iuſtitiam facere renuũt, vt hoc obſeruetur, quòd à nobis conſtitutum eſt.

De locis iamdudum ſacris, & nunc ſpurcitia fœdatis.

LIII. De locis iamdudum ſacris, & nunc ſpurcitia fœdatis, vt iuxta poſſibilitatem in antiquum ſtatum reformentur.

De beneficiis dominicis deſtructis.

LIIII. De beneficiis noſtris, quæ deſtructa inueniuntur, hoc impleatur, quod nuper à nobis conſtitutum eſt.

De falsa moneta, & de aliis diuersis causis prohibendis.

LV. De noua moneta & de falsa moneta, & de despectu literarum nostrarum, & de latronibus coërcendis, vel puniendis, & de faidis pacandis, de homicidiis prohibendis, de periuriis & falsis testibus compescendis, de his omnibus vel cæteris his similibus hoc, quod modò constituimus, omnibus annuncietur, & in futurum obseruetur.

De missorum dominicorum obseruatione.

LVI. Hoc volumus, vt missi nostri obseruent, vt quicquid de his causis, vel simul, vel singulatim emendare potuerint, emendent: & ea, quæ emendauerint, diligenter scriptis notent: & hoc sic peragere curent, quatinus iustè reprehendi à quoquam nullatenus possint. Et quę facere debent, aut possunt, nullatenus prætermittāt: imò caueant, ne, quod absit, aut gratia alicuius, aut honoris, aut timoris, siue odij causa illud, quod agere debent, omittant. Et summoperè studeant, vt hoc, quod per se efficere non possunt, nobis notū faciant: & omnimodis præuideant, vt per singula capitula tā verbis, quāque scriptis de omnibus, quæ illic peregerint, nobis rationē

reddere valeant.

De placitis à liberis hominibus obseruandis.

LVII. De placitis siquidem, quos liberi homines obseruare debent, constitutio genitoris nostri penitus obseruanda atque tenenda est, vt videlicet in anno tria solummodò generalia placita obseruent: & nullus eos amplius placita obseruare compellat, nisi fortè quilibet aut accusatus fuerit, aut alium accusauerit, aut ad testimonium perhibendum vocatus fuerit. Ad cætera verò, quæ centenarij tenent, non alius venire iubeatur, nisi qui aut litigat, aut iudicat, aut testificatur.

De debito ad opus dominicum reuuadiato.

LVIII. Vt de debito, quod ad opus nostrũ fuerit, reuuadiatum, talis consideratio fiat, vt is, qui ignoranter peccauit, non totum secundum legem cõponere cogatur: sed iuxta quod possibile visum fuerit. Is verò, qui tantum mala volũtate peccauit, totam legis compositionem cogatur exsoluere.

De his, qui ad palatium, vel in hostem pergunt, vel inde redeunt.

LIX. Vt nullus ad palatium, vel in hostem pergens, vel de palatio vel de hoste rediens, tributum, quod transituras vocant, soluere cogatur.

De pontibus publicis.

LX. Vt pontes publici,qui per bannum fieri ſolebant,anno præſente in omniloco reſtaurentur.

De clericis,monachis, & ſeruis fugitiuis.

LXI. Vt clerici,& monachi, & ſerui fugitiui ad loca ſua redire iubeantur.

De aduocatis Epiſcoporum, abbatum,comitum,& abbatiſſarum.

LXII. Vt nullus Epiſcopus, nec abbas, nec comes,nec abbatiſſa centenarium comitis aduocatum habeat.

De vicariis vel centenariis,ſi latrones celauerint.

LXIII. Vt vicarij vel centenarij, qui fures & latrones vel celauerint vel defenderint, ſecundum ſibi datam ſententiam diiudicentur.

De comitibus & vicariis admonendis de conſtitutione legis.

LXIIII. Vt comites & vicarij de conſtitutione legis admoneantur, qua iubetur, vt propter iuſtitiam peruertendam munera non accipiant.

De foreſtibus Dominicis.

LXV. De foreſtibus noſtris, vt vbicunque fuerint,diligentiſſimè inquirant, quomodo ſaluæ ſint & defẽſæ:& vt comitibus de-

nuncient ne vllam foreſtem nouiter inſtituant, & vbi nouiter inſtitutas ſine noſtra iuſſione inuenerint, dimittere præcipiant.

De miſſis Dominicis, & de his qui iuſtitiam facere renuunt.

LXVI. Vt vbicunque ipſi miſſi aut Epiſcopum, aut abbatẽ, aut alium quẽlibet quocunque honore præditum inuenerint, qui iuſtitiam facere vel noluit, vel prohibuit, de ipſius rebus viuant, quamdiu in eo loco iuſtitias facere debent.

De miſſis Dominicis, vbi diutius non debeant immorari.

LXVII. Vt in illius comitis miniſterio, qui bene iuſtitias factas habet, idem miſſi diutius non morentur: neque illuc multitudinem conuenire faciant, ſed ibi moras faciant, vbi iuſtitia vel minus vel negligenter facta eſt.

De miſſis Dominicis, & de comite in aliquod Miſſaticum directo.

LXVIII. Vt in illius comitis miniſterio idẽ miſſi noſtri placitum non teneant, qui in aliquod Miſſaticum directus eſt, donec ipſe reuerſus fuerit, vt cauſa, quæ adhuc coram comite non fuit, & is qui ſe reclamat propter ſuam ſtultitiam aut contumaciam comitem inde appellare noluit, iterum co-

miti commendetur.

De missis dominicis, qualiter coniectum accipere debeant.

LXIX. Vt missi nostri, qui vel Episcopi, vel abbates vel comites sūt, quamdiu propè suum beneficium fuerint, nihil de aliorum cōiecto accipiāt. Postquam verò inde longè recesserint, tunc accipiant secūdum quod in sua tractoria cōtinetur. Vassi verò nostri & ministeriales, qui missi sunt, vbicunque venerint coniectum accipiant.

De vassis dominicis, & Episcoporum, vel reliquorum qui in hoste non fuerunt.

LXX. Vt vassi nostri, & vassi Episcoporum, abbatum, abbatissarum, & comitum, qui anno præsente in hoste non fuerunt, heribannum reuuadient, exceptis his, qui propter necessarias caussas & à domno ac genitore nostro Karolo constitutas domi dimissi fuerunt, id est, qui à comite propter pacem conseruandam, & propter coniugem ac domum eius custodiendam, & ab Episcopo vel abbate vel abbatissa similiter propter pacem conseruādā, & propter fruges colligendas, & familiam constringendam, & missos recipiendos dimissi fuerūt.

De Episcopis, abbatibus, & comitibus, & de placito Missorum dominicorum.

LXXI. Vt omnis Epiſcopus, abbas, & comes, excepta infirmitate, vel noſtra iuſſione, nullam excuſationem habeat, quin ad placitum Miſſorum noſtrorum veniat: aut talem vicarium ſuum mittat, qui in omni cauſa pro illo reddere rationem poſſit.

De non exigendo heribanno antequam iuſſio dominica nota fiat.

LXXII. Vt miſſi & vnuſquiſque in ſuo miniſterio hæc capitula relegi faciant coram populo, & nota ſint omnibus, ne aliquis excuſationem habere poſſit. Et non prius bannum exigant à quoquam homine, donec omnibus hæc nota fiant.

De diſpenſa Miſſorum Dominicorum.

LXXIII. De diſpenſa Miſſorum noſtrorum, qualiter vnicuique iuxta ſuam qualitatem dandum vel accipiendum ſit, videlicet Epiſcopo panes, XL. friſcingæ tres de potu modij tres, porcellus vnus, pulli tres, oua, XV. annona ad caballos modij quatuor. Abbati, comiti, atque miniſteriali noſtro vnicuique dêtur cotidie panes triginta, friſcingæ duæ, de potu modij duo, porcellus vnus, pulli tres, oua XV. annona ad caballos modij tres. Vaſallo noſtro panes X. & ſeptem, frinſcinga vna, porcellus vnus, de potu mod. vnus, pulli duo, oua decem, an-

nona ad caballos modij.ij.

De eo, qui in aliena patria de qualibet causa fuerit interpellatus.

LXXIIII. Si quis in aliena patria, vbi vel propter beneficium, vel propter aliam quamlibet occasionem assiduè conuersari solet, de qualibet causa fuerit interpellatus, verbi gratia, vt de conquisitu suo, vel de mancipiis suis, ibi secundum suam legem iustitiam faciat: & cum talibus coniuratoribus, quales in eadem regione vel prouincia secum habere potuerit, legitimũ sacramentũ iuret, excepto si quis eum de statu suo, id est, de libertate sua, vel de hæreditate, quã ei pater suus moriẽs dereliquit, appellauerit. De his duobus liceat illi sacramentum in patria sua, id est, in legitimo sui sacramẽti loco iurandum offerre. Et is, qui cum eo litigat, si velit, sequatur illum in patriam suam ad recipiendum illud sacramentum. Ipse tamẽ primo in eodem loco, id est, vbi interpellatus est, satisfaciat tam Comiti & iudicibus, quàm aduersario suo, testibus probando, quod rem, quæ ab eo quæritur, pater suus ei dereliquit.

De solutione atque compositione.

LXXV. Vt omnis solutio atque compositio, quæ in lege Salica cõtinetur inter Frã-

cos, XII. denariorum solid. componatur, excepto vbi contentio contra Saxones & Frisiones exorta fuerit. Ibi volumus, vt XL. denariorum quantitatem solidus habeat: quem vel Saxo vel Frisio ad partem salici Franci cum eo litigantis soluere debet.

APPENDIX PRIMA.

CAPITVLA *domni Karoli Imperatoris Ecclesiastica, quæ ideo suprascriptis non coniunxi capitulis, quia alia ex istis quasi causa memoriæ scripta fuerant, & non videntur plenum explere sensum. Alia sunt geminata cũ aliis videlicet mixta capitulis, alia penitus finita atque ad perfectionem perducta.*

non curant: & de altariis, vt non ſuperflua ſint in Eccleſiis.

VIII. De laicis nouiter conuerſis, ne antequam ſuam legem pleniter viuendo diſcant, ad alia negotia mittantur.

IX. De relinquentibus ſeculum, vt vnum è duobus eligant, aut pleniter ſecundum canonicam, aut ſecundum ſecularem inſtitutionem viuere debeant.

X. De eccleſiis, ſeu ſanctis nouiter inuentis ſine auctoritate, niſi Epiſcopo probante minimè venerentur, ſalua etiam de hoc, & de omnibus eccleſiis canonica auctoritate.

XI. De ordinatis Epiſcopis, nec receptis.

XII. Quòd non oporteat abſolutè quoſlibet ordinare.

XIII. De ſeruo, ſi neſciente Domino ſuo fuerit ordinatus.

XIIII. Quòd non liceat clericum in duabus ciuitatibus

XXVI. Vt festiuitates pręclaræ non nisi in ciuitatibus, aut in vicis publicis teneantur.

XXVII. De hoc officio.

XXVIII. De Ecclesiis emendandis, vt vbi in vno loco plures sunt, quàm necesse est, destruantur quæ necessariæ non sunt, & aliæ construantur.

XXIX. De Ecclesiis non benè constructis.

XXX. De iudicio pœnitentiæ, ad interrogandum reliquimus per quem pœnitentialem, vel qualiter iudicentur pœnitentes: & de incestibus, quibus liceat iniungere, quibus non.

XXXI. De eleemosyna mittenda in Hierusalem propter Ecclesias Dei restaurandas proximo natali Domini.

XXXII. Vt nullus homo malignis consentiat, sed magis inquãtum potest resistat, vt pauperes, orphani, & viduæ, & Ecclesiæ Dei pacem habeant.

XXXIII. Dę concordia fideliũ nostrorũ.

APPENDIX SECVNDA.

ITEM *Capitula Domni Karoli Imperatoris mundana, quæ ſupraſcriptam videntur habere cauſam.*

I. De latronibus, ſicut iam antea in alio capitulari commendauimus, ita maneat.

II. De aduentitiis, vt cũ miſſi noſtri ad placitum venerint, habeant ſcriptum, quanti aduentitij ſunt in illorum miſſatico, aut de quo pago ſunt, & nomina eorũ, & qui ſunt eorum ſeniores.

III. Si quis de libertate ſua fuerit interpellatus, & timens, ne in ſeruitium cadat, aliquem de propinquis ſuis, per quem ſe in ſeruitium caſurum timet, occiderit, id eſt, patrẽ, matrem, patruelem, auunculum, vel quamlibet huiuſmodi propinquitatis perſonam, ipſe, qui hoc perpetrauerit, moriatur. Agnatio eius & conſanguinitas in ſeruitutẽ cadat. Et ſi negauerit ſe illũ occidiſſe, ad nouem vomeres

ignitos iudicio Dei examinandus accedat.

IIII. De fugitiuis ac peregrinis, vt distringãtur: vt scire possim⁹ qui sint, aut vnde venerint.

V. Vt bauga, & bruniæ non dentur negotiatoribus.

VI. De mensuris, vt secundum iussionem nostrã æquales fiant.

VII. Vt non mittantur testimonia super vestituram Domni Pipini regis.

VIII. Vt omnia, quę vuadiare debẽt, iuxta quod in lege cõtinetur, pleniter secũdum ipsam legẽ reuuadiata fiãt: & in postmodum vel domnus rex, vel ille, cuius causa est, iuxta quod ei placuerit, perdonet.

IX. Vt missi nostri, qui iam breues detulerunt de adnũtiatione, volumus vt adhuc adducant de opere.

X. Quantam moram faciẽt in vno quoque loco, & quot homines secum habeat.

XI. De prudentia & constãtia Missorum nostrorum.

diorum, & ſextariorum.

XXII. De beneficiis noſtris non benè conſtructis.

XXIII. De hoſpitalitate & ſuſceptione itinerãtium, tam miſſorũ noſtrorum, quàm reliquorum bonorum hominum.

XXIIII. Quòd miſſos ad vicem noſtrarum mittimus.

XXV. De his, qui vinum & annonam vendunt, antequam colligãt, & per hanc occaſionem pauperes efficiuntur, vt fortiter conſtringantur, ne deinceps fiat.

XXVI. Vt ante vicarium, & centenarium de proprietate aut libertate iudicium non terminetur, aut adquiratur: niſi ſẽper in præſentia miſſorũ imperialiũ, aut in præſentia comitum.

XXXVII. De homicidiis factis anno præſenti inter vulgares homines, quaſi propter puluerem mortalem.

XXVIII. De heribanno, vt diligenter inquirant miſſi noſtri, qui

hostem facere potuit, & non fecit, vt bannum nostrum ipse componat, si habet vnde cõponere possit. Et si tãtũ nõ habuerit, vnde cõponere valeat, reuuadiatũ fiat & inbreuiatũ: & nihil ex hoc exactũ fiat, vsque dum ad notitiam domni Imperatoris veniat.

XXIX Qui heriscliz factũ habent, per fideiussores mittantur.

XXX. De beneficiis destructis, & alode restaurato.

XXXI. De freda exigenda.

XXXII. De materiamine ad naues faciendum.

XXXIII. Si aliquis Saxo hominẽ comprehẽderit absque furto, aut absque sua propria aliqua re, dicens, quòd illi sit damnum factum, & hoc contendere voluerit in iudicio, aut in cãpo, aut ad crucem, licentiam habeat. Si verò hoc noluerit, cum suis iuratoribus ipse liber homo se idoniare faciat. Et si seruum cuiuslibet absque aliqua comprobatione

cõprehẽderit, ipſe ſeruus aut ad aquã feruẽtẽ, aut ad aliud iudicium ſe idoniare faciat.

XXXIIII. Si aliquis Saxo caballos in ſua meſſe inuenerit, & ipſos caballos inde ducere pro ſuo damno ad comprobandum voluerit, ſi quis liber homo ei hoc cõtradixerit, aut aliquod malum pro hoc ei fecerit, tripla compoſitione ſecundum legẽ & ſecundũ euua ea emẽdare ſtudeat, & inſuper bannũ dominicũ ſoluat, & manũ perdat, pro eo quòd inobediens fuit contra præceptum Domni Imperatoris, quod ipſe pro pace ſtatuere iuſſit. Si ſeruus hoc fecerit, ſecundũ ſuam legẽ omnia in triplum reſtituat, & diſciplinę corporali ſubiaceat.

XXXV. Quicũque liber homo inuẽtus fuerit anno præſente cum ſeniore ſuo in hoſte non fuiſſe, plenum heribannum perſoluere cogatur. Et ſi ſenior, vel comes eum domi dimiſit,

ipſe pro eo eundem heribannum perſoluat: & tot heribãni ab eo exigantur, quod homines domi dimiſit. Et quia nos anno prçſente vnicuique ſeniori duos homines, quos domi dimitteret, conceſſimus, illos volumus, vt miſſis noſtris oſtendat, quia his tãtummodo heribannum conceſſimus.

XXXVI. Vt quandocunque nauigium mittere volumus, ipſi ſeniores in ipſis nauibus pergant, & ad hoc ſint præparati.

APPENDIX TERTIA.

ITEM *Capitula principum præclariſſimorum Eccleſiaſtica ſimul & mundana domni Ludouici Auguſti & Lotharij Cæſaris, quæ ſupraſcriptam videntur habere rationem.*

I. Benedictus de ſua reclamatione in perpetuum ſileat.

II. De manſo, quem Gehirfredus Epiſcopus à Liutrico comite requirit, vt ſi miſſi noſtri inuene-

uenerint eum iuſtitiam habere non permittãt Liutricum per veſtituram Domni Karoli iuſtitiam eius impedire.

III. De foreſte, quam Autharius comes habere vult, vbi ea prius non fuiſſe dicitur, volumus, vt miſſi noſtri rei veritatẽ inquirant, & iuxta quod iuſtum inuenerint ex noſtra auctoritate definiant.

IIII. De cauſa Rothmundi comitis, vt ei liceat hîc in palatio ſacramentum ſuũ iurare, quia propter noſtrum ſeruitiũ ſibi cõſtitutum placitum intra patriam obſeruare non licuit.

V. De duabus fœminis, quæ indiculos attulerũt, interrogandi ſunt Heiminus & Manoaldus, vtrum eccleſiaſticæ, an fiſcales fuiſſent.

VI. Odo buticularius de foreſte ſua interrogandus eſt.

VII. De rebus, quas Marchio tradidit filio Boſonis vel aliis hominibus, volumus vt hi, quibus traditæ fuerunt, veſtitu-

N

ram ſuam accipiãt, & inſuper confirmationem.

VIII. De rebus, quas quædam fœmina Hildegardæ reginæ tradidit, & portionem quam ſibi reſeruauit, iniuſtè amiſiſſe dicitur, volumus, vt charta traditionis quęratur, & inſpiciatur: & tunc quid illa habere debeat, definiatur.

IX. Querelam, quam Heliſachar & Heiminus contra Maginarium habẽt, volumus, vt miſſi noſtri ſecundum iuſtitiam & æquitatem definiant.

X. De querela Hildebrandi comitis, quòd pagenſes eius paraureda dare recuſãt, volumus, vt hoc miſſi noſtri ab his hominibus, qui in eodem comitatu manent, & ea dare nõ debent, necnon & à vicinis comitibus inquirant, & ſi inuenerint quod ipſi ea dandi debitores ſunt, ex noſtra iuſſione dare præcipiant.

DE CONGLVTINATIONE ISTORVM ET COMMVNIONE SEPTEM LIBRORVM CAPITVLORVM VIDELICET DOMINICORVM, QVALITERQVE QVIBVS, ET A QVIBVS COLLECTI, ORDINATI, ATQVE CONSCRIPTI ESSE MONSTRANTVR, SEQVENS INDICAT LECTIO: ET QVÆDAM ISTIS PANDVNTVR VERSICVLIS.

Quattuor explicitis Lector venerande libellis,
Qui canonum recitant iura tenenda satis.
Quósque pater quondam collegit nobilis aptè,
Ansegisus ouans, ductus amore Dei.
Aut cario demum, quem tunc Magontia summũ
Pontificem tenuit, præcipiente pio,
Pòst Benedictus ego ternos leuita libellos
Adnexi, legis quîs recitatur opus.
Quos patet inuentos præfatio pandit vt ipsa,
Distinctim titulis subpositísque suis.
Hos igitur relegens deuoto pectore biblos,
Gratanter studeas fundere posco preces.
Quatenus æterno donentur munere cœlo.
Hæc pia sanxerunt qui quoque iura piè.

BENEDICTI LEVITÆ IN Sequentia capitula præfatio.

PRæcedentes quatuor libelli nonnulla gloriosissimorũ Karoli atque Ludouici Imperatorum continent capitula, quæ eorum tempore ab Ansegismo abbate sunt collecta, atque in prædictis coacta libellis, sicut in eorundem proœmio continetur. Sed quia ab eo nec media, vt rati sumus, sunt forsitan inuenta vel collecta, necesse erat, vt à fidelibus vbicumque inueniri potuissent, quærerentur, & ob recordationem tantorum principum, vel eorundem capi, vtilitatẽ coadunarẽtur, et mẽbranis insererẽtur, atque à fidelibus memoriæ cõmendarẽtur. Qua propter ea, quæ ille aut inuenire nequiuit, aut inserere fortasse noluit, & illa quæ postmodum à fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ, et Pipini ac Karoli atque Ludouici didicimus in iã dictis libellis minimè esse inserta, pro Dei omnipotentis amore, & sãctæ Dei Ecclesiæ ac seruorũ eius, atque toti⁹ populi vtilitate fideliter inuestigare curauimus: et in tribus subsequẽtibus libellis distinctè cum titulis suis coadunare. Ac Ludouico, Lotharióque, atq; Karolo nobilissimis regibus, filiis videlicet Ludouici piissimi Imperatoris habenda & omnium Christianorũ fidelibus tradẽda scribere nõ distulimus, vt scirent qualiter iuxta normam aui, proaui, ac genitoris, secundum Domini

ſcilicet voluntatem. ſicut & illi fecerũt, clerũ & populũ ſibi cõmiſſum Domino opẽ ferente regere mererentur. Hæc verò capit. quæ in ſubſequentibus tribus libellis coadunare ſtuduimus, in diuerſis locis, et in diuerſis ſchedulis, ſicut in diuerſis ſynodis, ac placitis generalibus ædita erãt, ſparſim inuenimus. maximè ſanctæ Magontiacenſis metropolis Eccleſiæ ſcrinio à Riculfo eiuſdẽ ſanctæ ſedis metropolitano recõditas, & demũ ab Autcario ſecundo eius ſucceſſore atque conſanguineo inuẽta reperimus, quæ in hoc opuſculo tenore ſupraſcripto inſerere maluimus. Monem⁹ ergo Lectores, vt ſi eadẽ capit. duplicata vel triplicata repererint, nõ hoc noſtræ imperitiæ reputẽt, quia vt diximus, diuerſis ea in ſchedulis inuenimus. Et ob id tam citò hæc emendare nequiuimus: ſed cunctis ſcientia repletis Lectoribus hæc corrigẽda dimiſimus. Inuenimus inſuper quædam ex his paria initia habẽtia, et in parẽ finẽ: quædam verò pares fines: ſed nõ paria initia. In quibuſdam autem minus, & in quibuſdã plus. Et propterea illa ſic dimiſimus: ſicut inuenimus. Precamur etiam omnes, vt ſi deinceps plura ex his inuenerint, quæ memoratus Anſegiſus non inſeruit, nec nos potuimus hactenus inuenire, vt ea illis in quarto aut quinto libello diſtinctè inſerere non pigeat, quatinus ipſi ex hoc gratiam Dei habeãt, & clerus ac populus eorum vtilitatibus non careat.

Quoniam valde sunt vtilia hæc capitula, & scire volentibus oppido profutura: quæ pro lege tam Ecclesiastica, quàm & seculari iure firmissimo sunt tenenda. Primò igitur in loco posuimus nonnullos versiculos in laudem prædictorum principum metricè compositos: deinde sequuntur capitula primi libelli subiectis numeris suis, vt facilius inueniri possit sententia quæ quæritur. His ita peractis, est in fronte primi libelli posita Zachariæ Papæ epistola omnibus Episcopis, ac reliquis Ecclesiastici ordinis gradibus, & cunctis ducibus atque comitibus, omnibúsque Deũ timentibus per Gallias, & Francorum prouincias constitutis directa, sicut in ea continetur. Quam sequuntur duo synodales conuentus, quos sanctæ Romanæ & Apostolicæ ecclesiæ legatus Bonifacius memoratæ Magontiacensis Ecclesiæ Archiepiscopus vice supradicti Zachariæ Papæ vna cum Carlomanno Francorum principe canonicè tenuit, vt agnoscant omnes hæc prædictorũ principum capitula maximè Apostolica auctoritate fore firmata. Post ista quoque quæ sequuntur, eadem auctoritate maxima, vt diximus, ex parte, & omnium Frãcorum vtriusque ordinis virorum assensu sunt roborata. Secundò verò in libello post capitulorum numerum prima fronte posita sunt quædam ex lege diuina excerpta capitula, sicut ea sparsim in

eorum mixta capitulis reperimus, vt omnes hæc capitula legibus diuinis, regulísque canonicis cócordare non ignorent. Tertio siquidem in libello post eiusdem libelli capitulorum numerum quædam ex canonibus à Paulino Episcopo, & Albino magistro, reliquísque iussione Karoli inuictissi principis magistris sparsim collecta sũt incerta capitula, & quibusdam interpositis sequũtur alia regulæ monasticæ congruentia, & demum ea quæ sequuntur ad sanctæ Dei Ecclesiæ seruorúmque eius atque totius Christiani populi vtilitatem sunt conscripta capitula, sicut in eodem continentur libello. Precamur quoque lectores omnes, cunctósque iudices & sapientes, vt non ea sinistra interpretatione vllo vnquam tẽpore dignentur exponere: aut quemquam iniustè iudicare, vel eo quòd non sint quædam ex his iuxta regulam Grammaticæ artis composita reprehendere, sed pro ipsis principibus eorumque & sanctæ Dei Ecclesiæ fidelibus, qui hæc eadem simul cum eis tractauerunt, atque pro nobis, qui ea colligere ac describere certauimus, orare studeant: & iam dicta capitula pariter nobiscũ & cũ illis amplecti, venerari, amare, legibúsque tenere decertent, annuente Domino, vt parẽ omnes ex hoc mercedem habere mereamur. Amen.

VERSVS DE PRÆDICTIS Principibus.

Aurea progenies felici ſtemmate pollens,
Francorum virtus, perpetuúmque decus.
Pipinus quondam micuit ſublimiter, atque
Carlomanus agens quæ placuêre Deo.
Cenſores etenim veri pietatis amore
Eccleſiæ leges inſtituêre ſacras.
Quas dum Lector ouans deſcriptas legerit iſtic,
Nec minus & iura poſteriora legat.
Hinc Cæſar Karolus diuino munere fretus,
Nobiliter proceres rexit in orbe ſuos.
Quorum ſceptra piis vnà moderatus habenis,
Cunctorum vicit inclyta geſta patrum.
Virtutum gemmis Dauid, reliquóſque ſecutus,
Inſigni fama fulſit vbique ſui.
Quid memorem multas domuit quas denique gentes,
E quîs & remeans clara trophæa tulit,
Nec mirum coluit dum regis iuſſa ſuperni,
Decernens ſanctis iura tenenda viris.
Ob quæ promeruit cæleſtia ſcandere regna:
Quà quoque percepit præmia larga ſatis.
Inde Ludouicus regno ſucceſſit auito,
Eximius princeps, diuus, & orbis apex.
Auguſto nituit ſub quo Germania cultu,
Cultori tribuens commoda multa ſuo.

Pacis amator enim Cæſar, pietatis & almæ,
Conſuluit populis, plebibus atque ſuis.
Scilicet vt regem renouans ſancita priorum,
Prudenter titulos adderet ipſe pios.
Quapropter moriens penetrauit ſydera cœli,
Soluens præcelſo cantica digna Deo.
Hinc etiam ſequitur ſoboles veneranda per orbem,
Ipſius inſigni nomine digna patris.
Ludouicus enim fluuij cis littora Rheni
Imperat, & gentes comprimit ecce feras.
Necnon Lotharius parili ditione potitus,
Francorum Cæſar ſceptra tremenda vehit.
Tum Karolus regnum Gallorum ſorte retentat,
Nomen aui referens auxiliante Deo.
Nos quibus illa tenent terni quæ iura libelli,
Obtulimus ſcripta ſemper habenda ſibi.
Quorum norma docet iugiter nos viuere rectè,
Et ſtudiis Domino rite placere piis.
Hæc reſecant prauos æquo moderamine mores,
Viuendi normam contribuendo piis.
Namque patrant multi funeſtas ſæpe rapinas,
Nonnulli violant templa dicata Deo.
Sunt alij ſcelerum fædati labe ſuorum,
Fiſtula quos omnes commemorare nequit.
Sed cohibet tales legum cenſura ſacrarum,
Decretíſque vetat iſta patrare piis.
Ergo duces laudare decet per carmina fortes,

Munere virtutum qui micuêre sacro.
Francia sub quorum sceptris tutissima mansit
Libertate vigens, colla superba terens.
Quam variæ gentes dominam timuêre seueram:
Vt pote quas armis cepit ouando suis.
Vnde sibi nomen meruit, decus atque perenne,
Deuictis populis celsa trophæa ferens.
Cœlestis patriæ donati munere Reges
Exultant iugiter, & sine fine canunt:
Alta poli cuius subierunt culmina læti,
Quos deuota chelys iam resonauit ouans.
Felices nimium, quos aula beata receptans,
Cœlicolis iunxit ciuibus ipsa libens
Non ibi iã metuunt furuas nocuásque tenebras,
Quin potius veræ lucis amœna vident.
Sic Euangelici testatur pagina bibli,
Quòd mundi lumen sit Deus altitonans.
Hoc iubar exhilarat superorum corda virorum,
Irradiánsque procul nubila tetra fugat.
Hoc etiam vatum cecinit pulcherrimè quidam
Olim quòd Dominus lux sit amanda Deus.
Cui decus & virtus, laus & veneratio semper,
Imperiúmque manet cuncta per æua sacrum.
Ipse tibi tribuat prolixæ tempora pacis,
Credita qui plebi férsque talenta tibi.

INCIPIVNT CAPITVLA LIBRI QVINTI.

teneatur.

CI. De *damnatis nuptiis.*

CII. De *cura & prædicatione ſacerdotum erga populum ſibi commiſſum, & vt facinoroſos extra Eccleſiam eiiciant.*

CIII. *Vt presbyteri omnes ſuos ſubiectos orationem Dominicam, & Symbolum doceant.*

CIIII. *Quibus temporibus baptizandũ ſit.*

CV. *Quòd nullum precium pro baptiſmo accipi debeat.*

CVI. De *decimis, vt fideliter à fidelibus dentur, & canonicè à presbyteris diuidantur.*

CVII. De *presbyteris, vt ſeculares non exerceant curas, neque iudices villarum fiant.*

CVIII. *Vt in titulis, quibus presbyteri conſecrantur, ante ſuam promotionẽ ſtabilitatem promittant.*

CIX. *Ne fœminæ cum presbyteris habitent.*

CX. De *presbyteris, vel clericis fugitiuis.*

CXI. *Vt in domibus non conſecratis nequaquam miſſa celebretur.*

CXII. *Vt presb. diaconi, ſubdiaconi nec arma portẽt, nec venatiões exerceãt.*

INCIPIT LIBER QVINTVS.

Epiſtola Zachariæ Papæ Francis & Gallis directa.

ZACHARIAS Papa vniuerſis Epiſcopis, presbyteris, diaconib⁹, abbatibus; cũctis etiam ducibus, comitibus, omnibúſque Deum timentibus per Gallias, & Francorum prouincias conſtitutis. Referente nobis reuerendiſſimo atque ſanctiſſimo fratre noſtro Bonifacio Epiſcopo, quòd dum ſynodus aggregata eſſet in prouincia veſtra iuxta noſtram commonitionem, mediantibus filiis noſtris Pipino & Carlomanno principibus veſtris, peragente etiam vice noſtra metropolitano Bonifacio, Dominus illuminaſſet corda veſtra cum principibus veſtris in prædicationem eius, vt omnibus commonitionibus eius obedire-

tis: & falſos, & ſchiſmaticos, & homicidas & fornicarios à vobis expelleretis ſacerdotes Omnipotenti Deo noſtro gratias egimus: & pro vobis inceſſanter ſumus orãtes, vt qui cæpit in vobis opus bonum, perficiat vſque in finem. Obſecro enim omnes vos coram Deo, vt eius commotionibus firmiter obediatis. Ipſum enim vice noſtra in partibus illis ad prædicandum conſtitutum habemus, vt vos Deo propitio ad viam perducat rectitudinis, & à cũctis facinoribus ſalui eſſe poſſitis. Habuiſtis enim peccatis facientibus nunc vſque falſos & erroneos ſacerdotes: vnde & cunctæ paganæ gentes vobis pugnãtibus præualebant, quia non erat differentia inter laicos & ſacerdotes, quibus pugnare licitum non eſt. Qualis enim victoria datur, vbi ſacerdotes vna hora dominica pertractant myſteria, & Chriſtianis Dominicum porrigunt Corpus pro ſuarum animarum redemptione: & poſt Chriſtianos, quibus hoc miniſtrare debuerant, aut paganos quibus Chriſtum prædicare, propriis ſacrilegíſque manibus necant? præcipuè dicente eis DOMINO, Vos eſtis ſal terræ. Quòd ſi ſal euanuerit, in quo cõdietur? Ad nihilum valet vltra niſi vt mittatur

foras,& conculcetur ad hominibus. Et dũ hæc ita ſint, & tales in vobis fuerint ſacerdotes, quomodo victores contra veſtros inimicos eſſe poteritis? Nam ſi mundos & caſtos ab omni fornicatione & homicidio liberos habueritis ſacerdotes, vt ſacri præcipiunt canones, & noſtra vice prædicat præfatus Bonifacius frater noſter, & ei in omnibus obedientes, extiteritis, nulla gens ante conſpectum veſtrum ſtabit: ſed corruent ante faciem veſtram omnes paganæ gẽtes,& eritis victores: inſuper & benè agentes vitam poſſidebitis æternam. Vos autem chariſſimi fratres, qui eſtis veri ſacerdotes,vel ſub regulari diſciplina conſtituti, ſic voſmetipſos exhibete, vt certè miniſtros Dei,& diſpenſatores miniſteriorum Dei: vt non vituperetur miniſterium noſtrum,ne fiat in vobis ſicut ſcriptum eſt, erit ſicut populus, ſic & ſacerdos. Et ſi hoc fuerit, qualis vobis erit ab hominibus laus? Aut qualis à Deo expectatur retributio? Sed ſic vos corrigite, vt veri ſacerdotes:& tales ad ſacerdotium producite, vt & vobis,& illis teſtimonium maneat bonum ab his, qui foris ſunt: quatinus ab hominibus vobis acquiratis laudẽ,& à Deo mercedis præmium in æterna beatitudine percipe-

percipere mereamini, eo quòd per vos ad Christi perducti sunt rectam fidem, innoxios habentes sacerdotes. Ad synodum namque omni anno conuenite ad pertractandum de vnitate Ecclesiæ, vt si quid aduersi acciderit radicitus amputetur, & Dei Ecclesia maneat inconcussa, Benè valete.

Synodus cum actibus suis iussione Apostolica à sancto Bonifacio, & Francorum Episcopis sub Carlomanno duce habita, anno incarnationis Dominicæ DCCXLII.

II. In nomine Domini nostri Iesu Christi ego Carlomannus dux & princeps Francorum, anno ab incarnatione Christi septingentesimo quadragesimo secundo. XI. videlicet Cal. Maias, cum consilio seruorum Dei & optimatum meorum, Episcopos qui in regno meo sunt cum presbyteris ad concilium & synodum pro timore Christi congregaui: id est, Bonifacium archiepiscopum, & Burchardum, & Regenfridum, & VViztanum, & VVitbaldum, & Dadanum, & Eddanum, ac reliquos episcop. cum presbyteris eorum, vt mihi consilium dedissent, quomodo lex Dei, & ecclesiastica religio recuperetur, quæ in diebus prę teritorum principum dissipata corruit: & qualiter populus Christianus ad sa-

lutem animæ peruenire possit, & per falsos sacerdotes deceptus non pereat. Et per cõsilium sacerdotum & optimatum meorum ordinauimus per ciuitates Episcopos, & constituimus super eos Archiepiscopum Bonifacium, qui est missus sácti Petri. Statuimúsque per annos singulos synodũ cõgregare, vt nobis præsentibus canonũ decreta, & ecclesiæ iura restaurẽtur, & religio Christiana emẽdetur: & fraudatas pecunias Ecclesiarum ecclesiis restituimus, & reddidimus. Falsos verò presbyteros, & adulteros, vel fornicatores diaconos & clericos de pecuniis Ecclesiarum abstulimus, & degradauimus, & ad pœnitentiam coëgimus. Seruis Dei per omnia omnibus armaturá portare, vel pugnare, aut in exercitum, & in hostem pergere omnino prohibemus: nisi illis, tantummodo qui propter diuinũ ministerium, Missarũ scilicet sollemnia adimplenda & sanctorum patrocinia portanda, ad hoc electis: id est, vnũ vel duos presbyteros cũ capellanis presbyteris princeps secũ habeat: & vnusquisque præfectus vnũ presbyterum, qui hominibus peccata confitentibus iudicare, & indicare pœnitentiam possit. Necnon & illas venationes, & syluaticas vagationes cum canibus, om-

nibus seruis Dei interdiximus, similiter vt acceptores & falcones non habeant. Decreuimus quoque iuxta sanctorum canones, vt vnusquisque presbyter in parochia habitans, Episcopo subiectus sit: & semper in quadragesima rationem & ordinem ministerij sui siue de baptismo, siue de fide catholica, siue de precibus, & ordine Missarum Episcopo reddat & ostendat. Et quandocunque iure canonico Episcopus circumeat parochiam populos ad confirmandos, presbyter semper paratus sit ad suscipiendum Episcopum, cum collectione & adiutorio populi, qui ibi confirmari debet. Et in cœna domini semper nouum chrisma ab Episcopo quærat vt Episcopo testis adsistat castitatis, & vitæ, & fidei, & doctrinæ illius. Statuimus vt etiã secundũ cautelam omnes vndecũque superueniẽtes ignotos vel presbyteros ante probationem synodalem in Ecclesiasticũ ministerium non admitteremus. Decreuimus quoque, vt secũdũ canones vnusquisque Episcopus in sua parochia sollicitudinẽ habeat, adiuuante graphione, qui defẽsor Ecclesię est, vt populus dei paganias nõ faciat: sed vt omnes spurcitias gentilitatis abiiciat, & respuat, siue profana sacrificia

mortuorum, siue sortilegos, vel diuinos, siue phylacteria, & auguria, siue incantationes, siue hostias immolatitias, quas stulti homines iuxta ecclesias ritu pagano faciunt, sub nomine sanctorum Martyrum vel Confessorum Domini, & suos sanctos ad iracundiam prouocantes: siue illos sacrilegos ignes, quos nedfratres vocant, siue omnes, quæcunque sunt paganorum obseruationes diligenter prohibeant. Statuimus similiter vt post hanc synodū, quæ fuit XI. Kalen. Maias, vt quisquis seruorum Dei vel ancillarum Christi in crimen fornicationis lapsus fuerit, vt in carcere pœnitentiā faciat in pane & aqua: & si ordinatus presbyter sit, duos annos in carcere permaneat, & antea flagellatus & scorticatus videatur, & post Episcopus adaugeat. Si autem clericus, aut monachus in hoc peccatum ceciderit, post tertiam verberationem in carcerem missus vertentem annum ibi pœnitentiam agat. Similiter & nonnanes velatæ eadem pœnitentia contineantur, & radantur omnes capilli capitis eatur, & radantur omnes capilli capitis earum. Decreuimus quoque, vt presbyteri vel diaconi non sagis laicorum more, sed casulis vtantur ritu seruorum Dei, & nullus in sua domo mulierē habitare per-

mittat, & vt monachi, & ancillæ Dei monasteriales iuxta regulam sancti Benedicti Cœnobia vel Xenodochia sua ordinare, gubernáre, & viuere studeāt: & vitam propriam degere secundum prædicti patris ordinationem non neglegant.

Item altera synodus à supradictis Episcopis, ac principe, Apostolica auctoritate Cal. Mar. ad Liptinas habita.

III. Modo in hoc synodali conuentu, qui congregatus est Cal. Mar. in loco, qui dicitur Liptinę, omnes venerabiles sacerdotes Dei, & comites, & præfecti prioris synodi decreta consentientes firmauerunt: séque ea implere velle & obseruare promiserunt. Et omnis Ecclesiastici ordinis clerus, Episcopi, & presbyteri, & diaconi cum reliquis clericis suscipientes antiquorum patrum canones promiserunt se velle Ecclesiastica iura moribus & doctrinis & ministerio recuperare. Abbates verò, & monachi receperunt regulam sancti patris Benedicti ad restaurandam normam regularis vitæ. Fornicatores namque, & adulteros clericos, qui sancta loca vel monasteria antè tenentes coinquinauerunt, pręcepimus inde tollere, & ad pœnitentiam redire. Et si post hanc diffinitionem

in crimen fornicationis vel adulterij ceciderint, prioris synodi iudicium sustineant. Similiter, & monachi, & nonnæ. Statuimus quoque cum cõsilio seruorum Dei & populi Christiani, propter imminentia bella & persecutiones cæterarum gentium quæ in circuitu nostro sunt, vt sub precario & censu aliquam partem ecclesialis pecuniæ in adiutorium exercitus nostri cum indulgentia Dei aliquanto tempore retineamus, ea conditione, vt annis singulis de vnaquaque casata solidus, id est, duodecim denarij ad ecclesiam vel monasterium reddantur, eo modo vt si moriatur ille, cui pecunia commandata fuit, ecclesia cum propria pecunia reuestita sit. Et iterum si necessitas cogat, aut princeps iubeat, precarium renouetur, & rescribatur nouum: & omnino obseruetur, vt Ecclesiæ vel monasteria penuriam & paupertatem non patiãtur, quorum pecunia in precario præstita sit: sed si paupertas cogat, Ecclesiæ & domui Dei reddatur integra possessio. Similiter præcipimus, vt iuxta decreta canonum adulteria, & incesta matrimonia, quæ non sunt legitima, prohibeantur & emendentur Episcoporum iudicio, & vt mãcipia Christiana paganis nõ tradantur.

Decreuimus quoque, quod & pater meus antè præcipiebat, vt qui paganas obseruationes in aliqua re fecerit, mulctetur & dãnetur quindecim solid.

De eo, qui à presbytero non baptizato baptizatus est.

IIII. Si quis baptizatus est à presbytero nõ baptizato, & sancta trinitas in ipso baptismo inuocata fuit, baptizatus est, sicut Sergius Papa dixit. Impositione verò manus indiget. Gregorius Episcopus Romanus, & Ioannes Sacellarius sic senserunt.

De eo, qui filiastrum aut filiastram ante Episcopum tenuerit.

V. Si quis filiastrum aut filiastram suam ante Episcopum ad confirmationem tenuerit, separetur ab vxore sua, & alterã non accipiat. Similiter & mulier alterum non accipiat. Gregorius sensit.

De his, qui propter faidam in alias patrias fugiunt.

VI. Qui propter faidam fugiunt in alias patrias, & dimittunt vxores suas, nec ille vir nec illa fœmina accipiant alterum coniugium. Gregorius sensit.

De incestis.

VII. Si homo incestũ commiserit cũ Deo sacrata, aut cum matre sua, aut cũ matrina

ſua de fonte aut confirmatione, aut cum matre & filia, aut cum duabus ſororibus, aut cum matris filia, aut cũ ſororis filia, aut cum nepte, aut cum conſobrina, aut cum amita, vel matertera, aut cum his, quibus canones prohibent copulare, de iſtis criminibus pecuniam ſuam perdat, ſi habuerit. Et ſi hæc emendare noluerit, nullus eum recipiat, nec cibum donet. Et ſi fecerit, LX. ſolidos componat domno regi vſque dum ipſe homo ſe correxerit. Et ſi pecuniam nõ habuerit, ſi liber eſt mittatur in carcerem vſque ad ſatisfactionem. Si autem ſeruus, aut libertus eſt, vapuletur plagis multis. Et ſi dominus ſuus eum permiſerit amplius in talem lapſum cadere, ipſe LX. ſolidos domno regi componat. De reliquis verò propinquis, iuxta conſtituta ſanctorum patrum, & iuxta decreta canonum iudicetur.

De Eccleſiaſticis viris.

VIII. Si Eccleſiaſtici viri ſupradicta facinora commiſerint, ſi honorabilis perſona fuerit, perdat honorem ſuum. Minores verò vapulentur, aut in carcerem mittantur.

De presbyteris & clericis, vt archidiaconus eos conuocet ad ſynodum.

IX. De presbyteris & clericis ſic ordina-

uimus, vt archidiaconus Episcopi eos ad synodum conuocet, & si quis ire contempserit, tunc comes iussione Episcopi monitus eum distringere faciat, ita vt ipse presbyter, aut defensor suus, LX. solidos componat, & ad synodum post ea, velit nolit, veniat: & Episcopus ipsum presbyterũ vel clericum iuxta canonicã auctoritatem diiudicare faciat. Solidi vero LX. de ipsa causa in sacellum Domini regis veniant.

De eo, qui misso Episcopi contradixerit, vel presbytero aut clerico incestuosum.

X. Si aliqua persona per violẽtiam presbytero, aut clerico, vel misso Episcopi incestuosum contradixerit, tunc comes ipsam personam per fideiussores positam ante regem faciat venire, vna cum missis Episcopi, vt domnus rex ita eos distringat, vt cæteri emendentur.

De his, qui res Ecclesiasticas verbo domni Regis tenent.

XI. Vt illi homines, qui res Ecclesiasticas per verbum domni Regis tenent, sic ordinatum est, vt illas Ecclesias vnde sunt, vel illas domos Episcopi vel monasterij, cuius esse noscuntur, iuxta quod de ipsis rebus tenent, emendare debeant, & illos census vel illas decimas ac nonas ibidem dare ple-

niter debeant, ſicut eis ad vernũ ordinauimus, & qui hoc nõ fecerit, ipſas res perdat.

Vt presbyteri, qui vicos vel Eccleſias tenent, ceram vel alios cenſus ad matrem ciuitatis Eccleſiam perſoluant, ſicut conſuetudo fuit.

XII. Vt hi, qui illos vicos vel illas Eccleſias tenent, illos cẽſus vel illam ceram, quæ lõgo tempore ad illud Epiſcopium reddiderunt, modo ſic ordinauimus, vt ſic faciant: & qui hoc non fecerit, LX. ſol. componat.

De immunitatibus ſeruandis.

XIII. Vt immunitates pleniter conſeruatæ ſint.

De iuſtitiis faciendis.

XIIII. Vt omnes iuſtitias faciant tam publici, quàm Eccleſiaſtici. Et ſi aliquis homo ad palatium venerit pro cauſa ſua, & antea ſuo Epiſcopo, ſuíſque miniſtris, quæ Eccleſiaſtica ſunt & quæ ſecularia ſuo comiti nõ innotuerit in mallo ante Rachinburgios, aut ſi cauſa ſua ante comitem in mallo fuit, & ante Rachinburgios, & hoc ſuſtinere noluerit, quòd ipſi legitimè iudicauerint, ſi pro iſtis cauſis ad palatium venerit, vapuletur: & ſi maior perſona eſt, legem exinde faciat.

De Eccleſiaſticis viris, qui ſe reclamantes ad palatium veniunt.

XV. Si Ecclesiastici viri ad palatium venerint de eorum causis se reclamare, nisi super eorum seniore, vapulentur: nisi senior suus eos pro causa sua transmiserit.

De muliere, quæ sine licentia viri sui, velum in caput miserit.

XVI. Mulier si sine comiato viri sui velum in caput suum miserit, si viro suo placet, recipiat eam iterum ad coniugium.

De eo, qui filiastram suam contra voluntatem ipsius dederit viro ingenuo vel seruo.

XVII. Si quis homo filiastram suam contra voluntatem ipsius, & matris, & parentum dederit viro ingenuo aut Ecclesiastico, vel seruo, & illa noluerit habere ipsum, & reliquerit eum, potestatem habeant parentes illius, dare illi alium maritum. Et si iã maritum habet, non separetur.

De fœmina ingenua, quæ seruum accepit.

XVIII. Si fœmina ingenua accipit seruum, & sciẽs quòd seruus esset, habeat eum. Vna enim lex erit & viro & fœminæ.

De eo, qui habet mulierem legitimam, si frater eius adulterauerit cum ea.

XIX. Si quis homo habens mulierem legitimam, si frater eius adulterauerit cum ea, ille frater vel illa fœmina, qui adulterium perpetrauerunt, interim quod viuunt,

nunquam habeant amplius cōiugium. Ille verò, cuius vxor fuit, si vult, potestatē habet vxorem accipere aliam.

Vt sacerdotes vel clerici ad secularia negotia relicto Episcopo suo non conuolent.

xx. Quòd nō oporteat sacerdotes vel clericos habentes aduersus inuicem negotia, proprium Episcopum relinquere, & ad secularia negotia conuolare.

Vt presbyteri & diaconi præter Episcopum nihil agant.

xxi. Presbyteri & diaconi præter Episcopum nihil agere pertentent.

De eo, qui oblata dederit, vel acceperit præter Episcopi iussionem.

xxii. Si quis oblata dederit vel acceperit præter Episcopum, vel eum qui constitutus est ab eo, ad dispensandam misericordiam pauperibus, & qui dat, & qui accipit, anathema sit.

Cum excommunicatis non licere communicare.

xxiii. Cum excommunicatis non licere communicare: nec cū his, qui per domos conueniunt deuitantes orationes Ecclesiæ, simul orandū esse. Ab alia Ecclesia non suscipiendum, qui in alia minimè congregatur.

De eo, qui Ecclesiam Dei conturbat.

XXIIII. Si quis Ecclesiam Dei conturbare & sollicitare persistit, tanquam seditiosus per potestates exteras opprimatur.

De monachis in ciuitate, vel regione qualibet positis, vt Episcopo suo subiecti sint.

XXV. Monachos per vnamquamque ciuitatem aut regionem subiectos esse Episcopo suo, & quietem diligere, & intẽtos esse tantummodo ieiunio, & orationi, in locis quibus renuntiauerunt seculo permanentes. Nec Ecclesiasticis verò nec secularibus negotiis communicent, vel in aliquo sint molesti, propria monasteria deserentes, nisi fortè eis præcipiatur propter opus necessarium ab Episcopo ciuitatis.

Vt clericus in Ecclesia, in qua prætitulatus est, permaneat.

XXVI. Clericum permanere oportet in Ecclesia, cui in initio ab Episcopo prætitulatus ac sortitus est, & ad quam cõfugit quasi ad potiorem. Hoc autem refutantem reuocari debere ad suam Ecclesiam, in qua primitus ordinatus est, & ibi tantummodo ministrare. Si quis hanc diffinitionẽ transgressus fuerit, decreuit sancta synodus à proprio gradu recedere.

Vt Episcopus curam monasteriorum gerat.

XXVII. Episcopum conuenit ciuitatis com-

petentem monasteriorum prouidentiam gerere.

De eo, qui excommunicatus pro suo neglecto fuerit.

XXVIII. Si quis excómunicatus fuerit pro suo neglecto, & tempore excommunicationis suæ ante audientiam communicare præsumpserit, ipse in se damnationis iudicetur protulisse sententiam.

Vt presbyteri rem Ecclesiæ non vendant.

XXIX. Placuit, vt presbyteri non vendant rem Ecclesiæ, vbi sunt constituti, nescientibus Episc. suis.

Vt manumissiones in Ecclesia celebrentur.

XXX. Manumissiones in Eccles. sunt celebrandæ.

De defensoribus Ecclesiarum ab Imperatore poscendis.

XXXI. Defensores Ecclesiarum aduersus potentias secularium vel diuitum ab Imperatore sunt poscendi.

Vt nullus sacerdos canones ignoret.

XXXII. Nulli sacer. liceat canones ignorare.

Quid de presbyteris criminosis, de quibus adprobatio non est, agendum sit.

XXXIII. Et hoc vobiscũ magno studio pertractãdum est, quid de illis presbyteris criminosis, vnde adprobatio non est, & sem-

per negant, faciendum ſit. Nam hoc ſæpiſſimè à nobis, & progenitoribus atque anteceſſoribus noſtris ventilatum eſt, ſed nõ ad liquidum hactenus definitum. Vnde ad conſultandum patrem noſtrum Leonem Papam ſacerdotes noſtros mittimus, & quicquid ab eo, vel à ſuis perceperimus, vobis vnà cum illis, quos mittimus, renuntiare non tardabimus. Vos interdum viciſſim tractate attentius, quid ex his vobiſcũ conſtituamus, vna cum prædicti ſancti patris inſtitutionibus, vt murmur ceſſet populi, & nos his ſatisfacientes illęſi Domino auxiliãte ab vtriſque maneamus. Sequitur conſtitutio memorata.

De ſacerdotum purgatione ex cap. Domni Karoli.

XXXIIII. Omnibus vobis viſu aut auditu notum eſſe non dubitamus, quòd ſæpiſſimè ſuadente antiquo hoſte ſacerdotibus crimina diuerſa obiiciantur, ſed quoniam qualiter ex eis ab his rationabilis examinatio & ſatisfactio fiat, licet tempore bonæ memoriæ domni genitoris noſtri Pipini, ſiue priſcis temporibus à ſanctis patribus & reliquis bonæ deuotionis hominibus ſæpiſſimè ventilatum fuerit, nos tamen pleniter & ad liquidum definitum re-

perire minimè quiuimus. Noſtris quippe temporibus ad ipſum à ſanctis Epiſcopis, & reliquis ſacerdotibus, & cæteris Eccleſiaſticæ dignitatis miniſtris noſtris in regnis, ſeu in aliis Deo degẽtibus, nobíſque vna cum eis agentibus ſæpiſſimè propter multas & nimias reclamationes, quæ ex hoc ad nos ex diuerſis partibus venerunt, ventilatum eſt, ſed qualiter conſultu domni & patris noſtri Leonis Apoſtolici, cæterorúmque Romanæ Eccleſiæ Epiſcopo, & reliquorum ſacerdotum, ſiue orientalium & Græcorum Patriarcharum, & multorũ ſanctorum Epiſcoporum & ſacerdotum, necnon & noſtrorum Epiſcoporum, omniúmque cæterorum ſacerdotum ac leuitarum auctoritate & conſenſu, atque reliquorum fidelium, & cunctorum conſiliariorum noſtrorum conſultu definitum eſt, vobis omnibus vtriuſque ordinis miniſtris ſcire volumus. Statutum eſt namque ratione & neceſſitate ac auctoritate prædicta conſultu omnium, vt quotienſcunque cuiquam ſacerdoti crimen imponitur, ſi ipſe accuſator talis fuerit, vt recipi debeat. (quia quales ad accuſationem ſacerdotum admitti debeant in canonibus pleniter expreſſum eſt.) Si autem, vt dictum eſt, ille accu-

accuſator, qui canonicè eſt recipiendus, eũ cum legitimo numero verorum & bonorum teſtium approbare in conſpectu Epiſcoporum poterit, tunc canonicè diiudicetur. Et ſi culpabilis inuentus fuerit, canonicè damnetur. Si verò eum ſupraſcripto prætextu approbare ipſe accuſator minimè poterit, & hoc canonicè definiatur. Ipſe ergo ſacerdos, ſi ſuſpitioſus, aut incredibilis ſuo Epiſcopo, aut reliquis ſuis conſacerdotibus, ſiue bonis & iuſtis de ſuo populo vel de ſua plebe hominibus fuerit, ne in crimine aut in prędicta ſuſpitione remaneat, cum tribus aut quinque vel ſeptem bonis ac vicinis ſacerdotibus, exemplo Leonis Papæ, vel eo amplius, ſi ſuo Epiſcopo viſum fuerit, aut neceſſe propter tumultum populi ineſſe proſpexerit: & cum aliis bonis & iuſtis hominibus ſe ſacramento coram populo ſuper quatuor euangelia dato purgatum Eccleſię reddat. Si quis autem ſcire deſiderat, quales teſtes ad accuſationem ſacerdotum recipi debeant, & quicquid de accuſatore faciendum ſit, pleniter in canonibus reperire poterit.

De eo qui confitetur de crimine.

XXXV. Manifeſtum eſt confiteri eum de crimine, qui indulto & delegato iudicio pur-

gandi se occasione non vtitur. Nihil enim interest, vtrum in præsenti examine omnia, quæ dicta sunt de eo comprobentur, cũ ipsa absentia pro confessione constat.

De vsuris.

XXXVI. Vsuram non solum clerici, sed nec laici Christiani exigere debent.

De ordinatione presbyterorum.

XXXVII. Vt presbyteri non ordinentur, priusquam examinentur, & vt ante ordinationem pleniter & studiosissimè instruantur, qualiter se à viciis cauere debeant, & qualiter subditos doceant, ne torpentes vel hebetes in doctrina sancta, vel vitio malæ famæ eorum neglectu, vel aliqua mala similitudine, quod absit, aspergantur: quoniam detractio sacerdotũ ad Christum pertinet, cuius & ministri vel nuntij esse noscuntur: quia nimis grauiter peccant, qui sacerdotes & ministros Christi detrahunt: quoniam testante Euangelica tuba, melius est vnicuique vt suspendatur mola asinaria collo eius, & demergatur in profundum maris, quam scandalizet vnũ de pusillis, Christi videlicet ministris. Et alibi, qui vos recipit, me recipit: & qui vos spernit, me spernit. Et vt hoc detractionis & scandali peccatum omnes sum-

mopere caueant, obnixè monemus, & coram Deo teſtamur, & ſicut Dei fideles rogamus, ne Chriſti detrahant miniſtros. Similiter & Chriſti Domini noſtri miniſtros, & ſacerdotes, noſtróſque magiſtros monemus, ne locum ſubditis tribuant detrahendi: quia qui detrahit fratrem ſuum, homicida eſt: & peior legitur eſſe detractio, quam fornicatio. Ideo monemus, & præcipuè rogamus, ne fiat, ne abſque gladio, aut vulnere corporis aliquo quiſquam homicida inueniatur. Et ſicut de hominibus corporaliter occiſis iudicare decreuimus, ſic, & de illis, qui ex hoc detractionis ſcelere detecti coram nobis fuerint, peragi Domino annuente decernimus: vt pax Eccleſiarum inquãtum Dominus auxiliũ dederit, in finibus & regionibus nobis à Deo commiſſis nulla turbent tempeſtate detractionum atque bellorum.

De presbyteris, qui agenda in domiciliis celebrauerint.

XXXVIII. Statutum eſt, vt ſi quis presbyter in domiciliis agenda celebrauerit ſine licẽtia & conſilio ſui Epiſcopi, honore ſacerdotali priuetur.

Vt omnes clerici Epiſc. ſuis ſubiecti ſint.

XXXIX. Vt omnes presbyteri, diaconi, &

ſubdiaconi ſub poteſtate Epiſcopi maneāt.

De ordine ſacerdotum.

XL. Vt nullus presbyter præſumat in alia parochia baptizare, nec miſſas celebrare ſine iuſſione Epiſcopi in cuius parochia eſt. Et omnes presbyteri ad cōcilium Epiſcopi conueniant. Et ſi hoc quod ſuperius comprehenſum eſt, facere contempſerint: ſecūdum ſuam canonicā inſtitutionem iudicētur tàm ipſi, quàm & defenſores eorum.

De eo, qui nō confitetur Dei verbum paſſū carne.

XLI. Si quis non confitetur Dei verbum paſſum carne, & crucifixum carne, & mortem carne guſtaſſe, factúmque primogenitum ex mortuis, ſecundum quod vita eſt & viuificatur vt Deus, anathema ſit.

De modis excommunicationis tàm de clericis, quàm de laicis.

XLII. Si quis presbyter ab Epiſcopo ſuo degradatus, vel excommunicatus fuerit, & ipſe per contemptum poſtea aliquid de ſuo officio ſine comiatu facere præſumpſerit, & poſtea ab Epiſcopo correptus, & excōmunicatus fuerit, qui cum ipſo communicauerit ſcienter, ſciat ſe eſſe excommunicatum ſimiliter. Quicūque clericus vel laicus, aut fœmina inceſtū commiſerit, & ab Epiſcopo ſuo correptus ſe emendare no-

luerit, & ab ipſo excommunicatus fuerit, qui poſtea cum ipſo communicauerit, ſimiliter excõmunicetur. Et vt ſciatis, qualis ſit modus iſtius excommunicationis, in Eccleſiam non debet intrare, nec cum vllo Chriſtiano cibum vel potum ſumere: nec eius munera quiſquam accipere debet, vel oſculum porrigere, nec in oratione ſe iungere, nec ſalutare, antequam ab Epiſcopo ſuo ſit reconciliatus. Quòd ſi aliquis ſe reclamauerit, quòd iniuſtè ſit excõmunicatus, licentiam habeat ad metropolitanum Epiſcopum venire, vt ibidem ſecundum canonicam inſtitutionem diiudicetur, & interim ſuam excommunicationẽ cuſtodiat. Quòd ſi aliquis iſta omnia contempſerit, & Epiſcopus hoc minimè emẽdare potuerit, regis iudicio ex illo condemnetur.

De his, qui ſine conſenſu Epiſcopi presbyteros in Eccleſiis conſtituunt, vel de Eccleſiis eiiciũt.

XLIIII. De his, qui ſine conſenſu Epiſcopi presbyteros in Eccleſiis ſuis cõſtituunt, vel de Eccleſiis eiiciunt: & ab Epiſcopo, vel quolibet miſſo dominico admoniti obedire noluerint, vt bannum noſtrũ reuuadiare cogantur, & per fideiuſſores ad palatiũ noſtrum venire iubeantur: & tunc nos decer-

nemus, vtrū nobis placeat, vt aut illū bānū persoluat, aut aliam armiscaram sustineat.

De Ecclesiis inter cohæredes diuisis.

XLIIII. De ecclesiis, quæ inter cohæredes diuisæ sunt, cōsideratum est, quatinus si secundum prouidentiam & admonitionem Episcopi ipsi cohæredes eas voluerint tenere, & honorare faciant. Sin autem hoc contradixerint, vt in Episcopi potestate maneat, vtrum eas ita consistere permittat aut reliquias exinde auferat. Et vbi ad nostrum beneficium Ecclesiæ pertinentes ita diuisæ inuentæ fuerint, vt describantur, & nobis renuntietur.

De manso ad ecclesiam dato.

XLV. De vno manso ad ecclesiam dato, de quo aliqui homines contra statuta sibi seruitium exigunt, quicunque pro hac causa accusatus fuerit, comes vel missi, hoc quod inde subtractum est, presbyteris cum lege sua restituere faciant.

De his, qui decimas dare nolunt, nisi à se redimantur.

XLVI. De decimis, quas populus dare non vult, nisi quolibet modo ab eo redimantur ab Episcopis prohibēdum est, ne fiat, & si quis contemptor inuentus fuerit, & nec Episcopum, nec comitem audire voluerit, si

noster homo fuerit; ad præsentiã nostram venire compellatur. Cæteri verò distringantur, vt inuiti Ecclesiæ restituãt, qui voluntariè dare neglexerunt.

De commutationibus vtilibus permanendis, inutilibúsque delendis

XLVIII. Vbicunque commutationes tam tempore nostro quamque genitoris nostri legitimæ & rationabiles, atque vtiles Ecclesiis Dei factæ sunt, permaneant. Vbicũque verò inutiles & incommodæ atque irrationabiles factæ sunt, dissoluẽtur, & recipiat vnusquisque quod dedit. Vbi verò mortua manus interiacet, aut alia quęlibet causa, quæ rationabilis non esse videatur, inuenta fuerit, diligenter describatur, & ad nostram notitiam perferatur.

De ecclesiæ consecratione, in qua mortuorum cadauera sunt sepulta.

XLIX. Ecclesiam, in qua mortuorum cadauera infidelium sepeliuntur, sanctificare non licet: sed si apta videtur ad consecrandum, inde euulsis corporibus, & rasis vel lotis lignis eius reædificetur. Si hæc consecrata prius fuit, missas in ea celebrare licet, si tamen fideles fuerint, qui in ea sepulti sunt.

De officio laicorum.

XLIX. Laicus non debet in Ecclesia Lectionē recitare nec alleluia dicere, sed psalmū tantū, aut responsoria sine alleluia.

De stultorum voto soluendo.

L. Episcopo licet votum soluere, si vult.

De non prodendo à presbyt. crimine Episc.

LI. Presbytero non licet peccatum Episcopi prodere, quia super eum est.

De manus impositione & resolutione canonica.

LII. Vt nemo sacerdotum populi sibi peccata confitentium sine auctoritate canonū iudicare præsumat, & vt quādo vnicuique quisquā sacerdos sibi scelera sua confitenti iuxta prædictū canonicum modum pœnitentiā tribuit, nisi comā dimiserit, aut habitum mutauerit, manus ei secundū canonicam auctoritatem imponat, cū orationibus, quæ in sacramentario ad dandā pœnitentiā continentur. Si verò occultè & spōtè cōfessus fuerit, occultè fiat. Et si publicè ac manifestè conuictus aut cōfessus fuerit, publicè ac manifestè fiat: & publicè coram Ecclesia iuxta canonicos pœniteat gradus. Post peractam verò secūdum canonicam institutionem pœnitentiā occultè vel manifestè canonicè recōcilietur, & manus ei cū orationibus, quę in sacramentario ad reconciliandū pœnitentē continētur, im-

ponatur, vt diuinis precibus & miſerationibus abſolutus à ſuis facinoribus eſſe mereatur: quoniam ſine manus impoſitione nemo abſoluitur ligatus. Et ideo Dominus & magiſter noſter diſcipulis ſuis, ac ſucceſſoribus eorum ligandi, ac ſoluendi dedit poteſtatem, vt peccatores ligandi habeant poteſtatem, & pœnitentiam cõdignè agẽtes abſolui, atque peccata cum diuina inuocatione dimitti queãt. Nec mirum hoc, quia ſi homines ſeruis ſuis dẽt poteſtatem de ſubdictis ligandi, & ſoluendi, vel nocendi, & adiuuandi apud ſe, quanto magis dominus omnium hominum hanc poteſtatiuè poteſtatem præpoſitis ſanctæ eccleſiæ dedit, dicens? Accipite ſpiritum ſanctum, quorũ remiſeritis peccata remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta erunt.

De pœnitente, cuius crimen peruulgatum eſt.

LIII. In concilio Carthaginenſi de eadem re præcipitur, vt ſi cuiuſquam pœnitentis publicum & vulgatiſſimũ crimen eſt, quod vniuerſam commouerit Eccleſiã, ante abſidẽ manus ei imponatur. Et alibi in canonibus, vel in decretalibus Leonis Papę pręcipitur de eadem re, vt abſolutio pœnitentum per manus impoſitionem Epiſcoporũ ſupplicationibus fiat, & reliqua multa talia,

& horum ſimilia.

De pœnitentibus, qui Euchariſtiam acceperint in infirmitate poſiti.

LIII. Pœnitentes qui in infirmitate viaticum Euchariſtiæ acceperint, non ſe credant abſolutos ſine manus impoſitione, ſi ſuperuixerint.

De remedio pœnitentiæ, & quòd abſolutio pœnitentium per manus impoſitionem Epiſcoporum ſupplicationibus fiat, propter quod neceſſe eſt, vt reatus peccatorum ante vltimum diem ſacerdotali ſupplicatione ſoluatur: etiam ſi periculo mortis vrgente ſtatim poſt acceptionem pœnitentiæ, & reconciliatio ſubſequatur. Exemplar Papæ Leonis ad Theodorum Foroiulienſem Epiſc.

LV. Multiplex miſericordia Dei ita lapſis humanis ſubuenit, vt non ſolum per baptiſmi gratiam, ſed etiam per pœnitentiæ medicinam ſpes vitæ reparetur æternæ. Et qui regenerationis dona violarunt, proprio ſe iudicio condemnantes, ad remiſſionem criminum perueniant.

Sic diuinæ voluntatis præsidiis ordinatis, vt indulgentiam Dei nisi supplicationibus sacerdotum nequeant obtineri. Mediator enim Dei & hominum Dominus Iesus Christus hanc præpositis Ecclesiæ tradidit potestatem, vt & confitentibus pœnitentiæ sanctionem darent: & ab eadem salubri satisfactione purgatos ad communionem sacramẽtorum per ianuam reconciliationis admitterent. Cui vtique operi incessabiliter ipse saluator interuenit, qui nunquam his abest, sicut ipse ait: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi. Qua de re innuitur, vt si quid per seruitutem nostram bono ordine & grato impletur effectu, non ambigamus per spiritum sanctum nobis fuisse donatum. Si autem aliquis eorum pro quibus Domino supplicamus quocunque interceptus obstaculo munere indulgentiæ præsentis exciderit, & priusquam ad constituta remedia perueniat, temporalem vitam humana conditione finierit, quod manens in corpore non recepit, consequi exutus carne non poterit. Idcirco non necesse est, nos eorum qui obierint merita

actúsque discutere, cum Dominus noster, cuius iudicia nequeunt comprehēdi, quod sacerdotum impleri ministerio non siuit, suæ iustitiæ reseruauit, ita potestatem suam timeri volens, vt hic error omnibus prosit, & quod quibusdam tepidis aut negligentibus accidit, nemo non metuat. Multum enim vtile ac necessarium est, vt peccatorum reatus ante vltimum diem sacerdotali supplicatione soluatur. His autem qui tempore necessitatis periculis vrgentibus præsidium pœnitentiæ, & mox reconciliationis implorant, nec satisfactio interdicenda est, nec reconciliatio deneganda, quia misericordię Dei nec mensuras possumus ponere, nec tempora definire, apud quē nullas patitur veniæ moras conuersio, dicente Dei spiritu per prophetam: Cum conuersus ingemueris, tūc saluus eris. Et alibi: Dic iniquitates tuas prior, vt iustificeris. Item: Quia apud Dominum misericordia est, & copiosa apud eum redemptio. In dispensādis itaq; Dei donis nō debemus esse difficiles, nec se accusantiū gemitus lachrimásque negligere, cum ipsam pœnitendi affectionem ex Dei credamus inspiratione cōceptam, dicēte Apostolo. Nē fortè det illis Deus pœnitētiam, vt resipiscant à diaboli

laqueis, à quo captiui tenentur ad ipsius voluntatem.

Item de pœnitentium absolutione, vt per manus impositionem Episcoporum, vel sacerdotum precibus fiat.

LVI. Si quis in periculo vel pace, aut infirmitate pœnitentiam acceperit, si continuò creditur moriturus, reconcilietur per manus impositionem, & infundatur ori eius Eucharistia.

Vt pœnitens ostensis pœnitentis fructibus communionem recipiat.

LVII. Vt pœnitens ostensis necessariis pœnitentię fructibus, legitimam communionem cum reconsiliatoria manus impositione percipiat.

Vt pœnitentes tempore, quo pœnitentiam petunt, super caput cilicium à sacerdote consequantur.

LVIII. Pœnitentes tempore, quo pœnitentiam petunt, impositionem manus super caput, & cilicium à sacerdote, sicut vbique constitutum est, consequantur.

Vt omni tempore ieiunij manus pœnitentibus à sacerdote imponatur.

LIX. Omni tempore ieiunij manus pœnitentibus à sacerdotibus imponatur.

Vt lapsi per manus impositionē Epis. absoluātur.

LX. Nec abſoluendos lapſos in fide credamus, niſi per impoſitionē manus Epiſcopi.

Vt pœnitentes communicent, qui ante reconciliationem moriuntur.

LXI. Placuit his, qui accepta pœnitentia ante reconciliationem migrant ad Dominum, communicari pro eo quod honorauerunt pœnitentiam. Qui ſi ſuperuixerint, ſtent in ordine pœnitentum, vt legitimam communionem ſtatuto tempore reconciliatione & manus impoſitione Epiſcopi, vel eius iuſſu presbyteri, recipiant.

Vt criminalia peccata multis ieiuniis, & crebris manus impoſitionibus à ſacerdotibus purgentur.

LXII. Criminalia peccata multis ieiuniis, & crebris manus ſacerdotum impoſitionibus, eorúmque ſupplicationibus iuxta canonum ſtatuta placuit purgari ita vt nemo ſine manus impoſitione Epiſcopi, aut eius iuſſu alicuius presbyteri ſe credat eſſe à ſuis facinoribus abſolutum. Non eſt mirādum ſi abſolutio peccatorum per manus impoſitiónem precibus fit ſacerdotum, cū Dominus in veteri lege ſuper caput hoſtiæ manum ſacerdotis præceperit imponi. Et enim ſicut tunc per illam hoſtiam, ita nunc inuocatione ſancti ſpiritus, qui eſt

remiſſio peccatorum, per manus Epiſcoporum vel eorum auctoritate reliquorum ſacerdotum impoſitionem ſupplicationibus eorum remittuntur peccata. Nam quando dominus Lazarum ſuſcitauit, ait ſuis diſcipulis: Tollite lapidem ſubauditur, vt mortuus ſurgat: dans exemplum, vt ſicut ipſi manibus tollunt lapidem, vt mortuus ſurgat: ita ipſi & ſucceſſores eorum manus pœnitentibus imponat, vt per impoſitionem manuum ſuis precibus mortuum à ſepulchro, id eſt, peccatorem de vitiis ſurgere & releuare faciant. Et ſicut illi prædictum Lazarum inſtitis, id eſt, funibus colligatum, iubente Domino, ſoluunt, qui ait: Soluite illum, & ſinite abire: ita iſti eorum ſupplicationibus auxiliante Domino, & comitante ſpiritu ſancto, qui in his ſemper operatur, per manus impoſitionem peccatorum ſoluant vincula: eóſque tempore à ſanctis patribus conſtituto ſacra Euchariſtia communicẽt & abſolutos ire permittant.

Vt pœnitentibus iuxta canonicam authoritatem pœnitentia detur, & ante ſuſpenſos à communione excubare faciant ad eccleſiæ officium.

LXIII. Vt ſecũdum formam canonũ pœni-

tentibus detur pœnitentia, & prius eos à communione suspensos ad officium ecclesiæ excubare faciant, & inter reliquos pœnitentes ad manus impositionem crebro recurrere. Expleto autẽ satisfactionis tẽpore sacerdotali prece per manus impositionem iuxta ordinem sacramentorum & canonum reconcilient pœnitentes, & sacra communione confirment.

De his, qui separati à communione fuerint, pœnitentibus.

LXIIII. Qui à communione separantur in locis, quibus seclusi fuerãt, per manus impositionem recipiãt communionem. Nec se quisque à peccatis absolutum sine recõciliatoria manus impositione credat: sed per manus impositionem precibus sacerdotum reconcilietur, sicut auctoritas habet ecclesiastica.

Ne in confinio mortis pœnitens à reconciliatione diutinè suspendatur, & vt oblatio eius, qui pœnitens nec dum reconciliatus de hac vita exierit, ab Eccl. receptetur.

LXV. Qui pœnitentiam in mortis agit periculo, non diutinè à reconciliationis gratia differendus est. Sed si pro certo mortis vrget periculum, pœnitẽtia per manus impositionem accepta, statim & recõciliatio adhi-

adhibenda est: ne prius ab humanis rebus æger abscedat, quàm donum reconciliationis accipiat. Sicque superstitibus quodammodo doloris videtur esse perpetuũ, si præcisum ab Ecclesiæ membris eum, qui vtique reconciliationis non meruit gratiã, raptim à præsenti vita mortis natura subduxerit. Vnde iuxta Papæ Leonis edictum his, qui in tempore necessitatis, & in periculi vrgentis instantia præsidium pœnitentiæ, & mox recõciliationis remedium implorant, nec satisfactio interdicenda est, nec reconciliatio deneganda, quia misericordiæ Dei nec mensuras possumus ponere, nec tempora definire. De his autem, qui accepta pœnitentia antequàm reconcilientur ab hac vita recesserint, quamquã diuersitas præceptorum de hoc capitulo habeatur, illorum tamen nobis sententia placuit, qui multiplices numero de huiusmodi humanius decreuerunt, vt & memoria talium in Ecclesiis commendetur, & oblatio pro eorum dedicata spiritibus accipiatur.

De presbyteris vel diaconibus grauiori noxa conuictis.

LXVI. Item confirmatum est, vt si quando presbyteri vel diaconi in aliqua grauiore

culpa conuicti fuerint, qua eos à ministerio necesse sit remoueri, nō eis manus tanquam pœnitētibus, vel tanquam fidelibus laicis imponatur. Neque permittendum, vt rebaptizati ad clericatus gradum promoueantur.

De pœnitentibus, qui ex grauioribus leuioribúsue commissis pœnitentiam gerunt.

LXVII. De pœnitentibus, qui siue ex grauioribus commissis, siue ex leuioribus pœnitentiam gerunt, si nulla interueniat ægritudo, quinta feria ante Pascha eis remittēdum Romanæ Ecclesiæ consuetudo demonstrat. Cæterorum de pondere æstimando delictorum sacerdotis est iudicare, vt attendat ad confessionem pœnitentis, & ad fletus atque lachrymas corrigētis, ac tum iubere dimitti, cum viderit congruam satisfactionem. Sanè si quis ægritudinem inciderit, atque vsque desperationem deuenerit, ei est ante tempus Paschale relaxandum, ne de seculo absque communione discedat.

De his, qui conuiuio solo gentilium, & escis immolatitiis vsi sunt.

LXVIII. Qui conuiuio solo gentilium, & escis immolatitiis vsi sunt, possunt ieiuniis & crebris manuū impositionibus purgari.

Vt deinceps ab idolothytis abſtinentes, ſacramentorum Chriſti poſſint eſſe participes. Si autem aut idola adorauerunt, aut homicidiis vel fornicationibus contaminati ſũt, ad communionẽ eos, niſi per pœnitentiam publicam & per manus impoſitionem ſacerdotali prece ſint reconciliati, nõ oportet admitti. Tempora pœnitudinis habita moderatione ſunt conſtituẽda, pro vt conuerſorũ animos ſacerdotes inſpexerint eſſe deuotos, pariter etiam habentes ætatis ſenilis intuitum, & periculorũ quorumque aut ægritudinum reſpicientes neceſſitates. In quibus ſi quis ita grauiter vrgeatur, vt dum adhuc pœnitet de ſalute ipſius deſperetur, oportet ei per ſacerdotalẽ ſollicitudinẽ, id eſt, per manus impoſitionem abſolutione precum ſacerdotalium communionis gratia ſubueniri.

Vt pœnitentes, qui ex grauioribus peccatis pœnitentiam gerunt, tribus annis ſint inter audientes, ſi veram pœnitentiam geſſerint.

LXIX. Pœnitentes, qui ex grauioribus peccatis pœnitentiam gerunt, ſi ex corde pœniteant, ſicut Nicæna ſynodus de lapſis cõſtituit, tribus annis ſint inter audientes: quinque verò vel ſeptẽ annis ſubiaceãt inter pœnitẽtes manibus ſacerdotũ. Duobus

etiam oblationes modis omnibus non si-nantur offerre, sed tantummodò populis in oratione socientur. Non confundantur Deo colla submittere, qui eum non timuerunt abnegare. Quòd si vtpote mortalis intra metas præscripti temporis cœperit vitæ finis vrgere, subueniendum est in plorantibus seu ab Episcopo qui pœnitētiam dedit, seu ab alio qui tamē datam esse probauerit, aut similiter à presbytero, iussu tamen aut permissu proprij Episcopi, per manus impositionem absolutione precum sacerdotalium viaticum abeuntibus de seculo non negetur. Pueris autem, quibus à puritate vocabulum est, seu clericis seu laicis, aut etiā similibus puellis, quibus ignorantia suffragatur ætatis, aliquādiu sub manus impositione detentis reddenda cōmunio est. Quòd si ante præfinitum pœnitentiæ tempus desperati à medicis, aut euidētibus mortis pressi indiciis recepta quiquā communionis gratia conualuerint, seruemus in eis, quod Nicæni canones ordinarunt, vt habeantur inter illos, qui in oratione sola communicant, donec impleatur spatium temporis eisdem præstitum.

De cathecumenis non prætereundis.

LXX. Nec catechumeni prætereundi sunt,

quia nō est causa dissimilis, sicut idem sancti canones ordinauerunt. Hi, qui quolibet modo Christum quem semel cōfessi sunt, confessis, abiurarint, tribus annis inter audientes sint, & postea cum cathecumenis permittantur orare per manus impositionem communionis Catholicæ gratiam recepturi.

Vt qui pœnitentiam publicè gerunt, vno anno cum cilicio sint inter audientes.

LXXI. Qui pœnitentiam publicè gerunt, debent vnum annum esse cum cilicio inter audientes, vel vsque ad magnum diem, & populo quando intrat in Ecclesiam perfusi lachrymis veniam postulare, precaríque qualiter septem annorum pœnitentia agatur cum humilitate, vt pro eis dignentur orare. Tribus verò annis subiaceant inter pœnitentes manibus sacerdotum in loco retro ostium Ecclesiæ pœnitentibus constituto, & seorsum, infra ipsam tamen Ecclesiam secluso: populo tamen iam non in terram prostrati, sed vultu & capite humiliato humiliter & ex corde, vt supradictum est, veniam postulent, & pro se orare exposcāt. Duobus etiam annis oblationes modis omnibus non sinātur offerre, sed populo tantummodo in oratione socientur, vt

perfectionẽ septimo in cœna Domini cõsequãtur anno, id est, per Episcopi vel eius iussu, si ipse abest, aliorum sacerdotum manus impositionem absolutione sacerdotalium precum communionis catholicę gratiam recepturi. In his verò septem annis multipliciter ieiuniis & orationibus, fletibus & eleemosynarum, pro vt melius potuerint, exhibitionibus & lachrymis persistant. Et ne vlterius eis talia contingant, ad modum caueant, dicente Domino: Vade & amplius noli peccare.

De pœnitentibus transgressoribus.

LXXII. Vt hi, qui frequenti præuaricatione peccata vel pœnitentiam iterant, frequenti sentẽtia nisi per satisfactionem, quæ præuaricati sunt, emendare nitantur, coërceãtur vel condemnentur: vt hæc, quæ voluntarię non diluerunt in vita emendẽt. Quòd si hæc aliquis renuerit, & præceptis sui sacerdotis inobediens apparuerit, secundum modum culpæ excommunicetur. Si quis autem his ante reconciliationem, & eorum satisfactionem absque proprij Episcopi licentia communicare præsumpserit, simili excommunicationi subiaceat. Sacerdotes autem ad quos pertinere noscuntur, si eos quolibet munere vel fauore aut neglegẽtiæ

admonere noluerint, aut per satisfactioné reuertentes non susceperint, aut contemnentes de Ecclesia nő reiecerint, simili sententia plectantur, quousque vel emendationis, vel eorum damnationis sententia promulgetur.

Vt pœnitentibus absque personarum acceptione pœnitentia detur.

LXXIII. Vt sacerdos pœnitentiam imploranti absque personę acceptione pœnitentiæ leges iniungat.

De neglegentioribus pœnitentibus.

LXXIIII. Vt neglegentiores pœnitentes tardius recipiantur.

De eo, qui pœnitentiam in infirmitate petit.

LXXV. Is qui pœnitentiā in infirmitate petit, si casu, dum ad eum sacerdos inuitatus venit, oppressus infirmitate obmutuit, vel in frenesim versus fuerit, dent testimoniū qui eum audierunt, & accipiat pœnitentiam. Et si continuò creditur moriturus, reconcilietur per manus impositionem, & infundatur ori eius Eucharistia. Si superuixerit, commoneatur à supradictis testibus petitionis suæ satisfactio, & subdatur statutum pœnitentiæ tempus quandiu sacerdos, qui pœnitentiam dedit, probauerit.

Vt pœnitentes non se credant absolutos, nisi per manus impositionem.

LXXVI. Pœnitentes, qui in infirmitate viaticum Eucharistiæ acceperint, non se credant absolutos sine manus impositione, si superuixerint.

De pœnitentibus, qui antequam leges pœnitentiæ exsequantur, si casu in itinere, vel in mari mortui fuerint.

LXXXVII. Pœnitentes, qui antequam leges pœnitentiæ exsequantur, si casu in itinere vel in mari mortui fuerint, vbi eis sacerdos subuenire non potuerit, memoria eorũ & orationibus & oblationibus commendetur.

De loco monasteriorum, vel ædificiis prouidendis.

LXXVIII. Dignum ac necessarium est, vt missi nostri per quæque loca directi, simul cum Episcopis vniuscuiusque diocesis perspiciant loca monasteriorum canonicorũ pariter & monachorum, similitérque puellarum, si in apto & in cõgruo loco sint posita, vbi commodum, ac necessarium possit acquiri, quod ad vtilitatẽ pertinet monasteriorũ, sicut in sãcta regula dicitur. Monasteriũ autẽ ita debet cõstitui, vt omnia necessaria infra monasterium exerceantur, vt

non fit necessitas monachis vel clericis vagandi foras, quia omnino nõ expedit animabus eorum. Similiter quoque ædificationes monasteriorum supradicti missi, & cum eis Episcopi per diuersa loca præuideant, sicut aptæ sint & congruenter sanctę professioni compositæ, vel si claustrum firmum habeant, in quo saluari possint animæ in eis commorantium sub disciplina canonica, vel regulari. Vbi autem aliter inuenta fuerint, hoc omnimodis Episcopus loci ipsius faciat emendari, ita vt condignam professioni eorũ custodiam habeant canonici, vel monachi, atq; nonnanes, ne detur eis occasio malefaciendi, quod absit.

Vt Episcopi sciant qualiter canonici, qui sunt cum abbatibus, viuant.

LXXIX. Præcipimus vt vnusquisque Episcopus sciat per singula monasteria quantos quisque abba canonicos in monasterio suo habeat. Et hoc omnino ambo pariter prouideant, si monachi fieri voluerint regulariter viuant: sin autem canonicè viuant omnino.

Vt presbyteri chrisma diligenter custodiant.

LXXX. Presbyteri sub sigillo custodiant chrisma, & nulli sub prætextu medicinę vel maleficij donare inde præsumant. Quòd si

fecerint,honore priuentur.

Vt presbyteri vtantur aſsiduè orariis.

LXXXI. Presbyteri ſine intermiſſione vtãtur orariis propter differentiam ſacerdotij dignitatis.

Ne laici presbyteros eiiciant de Eccleſiis, eóſve in eis conſtituant abſque proprio Epiſcoporum conſenſu.

LXXXII. Vt laici presbyteros non eiiciant de Eccleſiis,neque conſtituant ſine conſẽſu Epiſcoporum ſuorum.

Ne laici à presbyteris munera exigant.

LXXXIII. Vt laici omnino munera iniuſta non exigant à presbyteris, propter commendationẽ Eccleſiæ cuique presbytero.

De fugitiuis clericis.

LXXXIIII. Vt vnuſquiſque Epiſcopus in ſua parochia diligenter presbyteros clericos inquirat vnde ſint, & ſi aliquem fugitiuum inuenerit, ad ſuum Epiſcopum redire faciat.

De letania maiore.

LXXXV. Placuit nobis: vt letania maior obſeruanda ſit à cunctis Chriſtianis diebus tribus.

De quatuor temporibus obſeruandis.

LXXXVI. Conſtituimus, vt quatuor tempora anni ab omnibus cum ieiunio obſer-

uentur, id eſt, in menſe Martio hebdomada prima feria IIII.&,VI.& ſabbato veniant omnes ad Eccleſiam hora nona cum letaniis ad Miſſarum ſollemnia. Similiter in menſe Iunio hebdomada ſecũda feria IIII. & VI. & ſabbato ieiunetur vſque ad horam nonam, & à carne ab omnibus abſtineatur. Similiter in menſe Septembri hebdomada. III. & in menſe Decembris hebdomada,quę fuerit plena ante vigiliam natalis Domini, ſicut in Romana Eccleſia traditum eſt.

De indicto ieiunio.

LXXXVII. Quòd ſi quis indictum ieiunium ſuperbiendo contempſerit, & obſeruare cum cæteris Chriſtianis noluerit, in Gangrenſi concilio præcipitur, vt anathematizetur,niſi emendare ſtudeat.

De dominicis diebus.

LXXXVIII. Omnes dies dominicos cũ omni veneratione obſeruare decreuimus,& à ſeruili opere abſtinere, & mercatus in eis minimè ſit,nec placitũ vbi aliquis ad mortem,vel ad pœnam iudicetur.

De decimis.

LXXXIX. Admonemus atque præcipimus, vt decima Deo omnino dare non neglegatur,quam Deus ipſe ſibi dari cõſtituit:quia

timendum eſt, vt quiſquis Deo ſuum debitum abſtrahit, ne fortè Deus per peccatum ſuum auferat ei neceſſaria ſua. Et qui decimam dare neglexerit, nouem partes auferentur ab eo.

Vt eccleſiæ pacem habeant.

xc. Reum confugientem ad Eccleſiam nemo abſtrahere audeat, neque inde donare ad pœnam vel ad mortem, vt honor Dei & ſanctorum eius conſeruetur, ſed rectores Eccleſiarum pacem & vitam ac membra eis obtinere ſtudeant, tamē legitimè componant: quod iniquè fecerunt.

Iterum de pace Eccleſiarum.

xci. Præcipimus, vt in eccleſiis, aut in domibus Eccleſiarum, vel in atriis placita ſecularia minimè fiant.

De beneficiis eccleſiaſticis.

xcii. Quicunque beneficium Eccleſiaſticum habent ad tecta Eccleſiæ reſtauranda, vel ipſas eccleſias emendādas omnino adiuuent, & nonam & decimam reddant.

Ne presbyter miſſam ſolus cantet.

xciii. Nullus preſbyter, vt nobis videtur, ſolus Miſſam cantare rectè valet. Quomodo enim dicet, Dominus vobiſcū, vel ſurſum corda admonebit habere, & alia multa his ſimilia, cum nemo cum eo ſit?

De oblatione, & pace in Ecclesia facienda.

XCIIII. Oblationem quoque, & pacem in ecclesia facere iugiter admoneatur populus Christianorum, quia ipsa oblatio sibi & suis magnum est remedium animarum: & in ipsa pace vera vnanimitas & concordia demonstratur.

De symbolo, & oratione dominica.

XCV. Symbolum, quod est signaculum fidei, & orationem Dominicã discere semper admoneant sacerdotes populum Christianum. Volumúsque vt disciplinam condignam habeant qui hæc discere negligũt, siue in ieiunio siue in alia castigatione. Propterea dignum est, vt filios suos donent ad scholam siue ad monasteria siue foras presbyteris, vt fidem catholicam rectè discant, & orationem Dominicam, vt domi alios edocere valeant. Qui verò aliter nõ potuerit, vel in sua lingua hoc discat.

Vt malum ebrietatis omnino vitetur.

XCVI. Magnum malum ebrietatis, vnde omnia vitia pullulant, modis omnibus cauere præcipimus, Qui autem hoc vitare noluerit, excommunicandum eum esse decreuimus, vsque ad emendationem cõgruam.

Vt canticũ luxuriosum circa ecclesias deseratur.

XCVII. Canticum turpe atque luxuriosum circa Ecclesias agere omnino contradicimus, quod & vbique vitandum est.

De incestuosis.

XCVIII. Vt Episcopi incestuosos puriter inuestigare studeant omnino præcipimus, & si pœnitere noluerint, de Ecclesia expellātur, donec ad pœnitentiam reuertantur.

Ne in quarta, vel quinta aut sexta generatione coniugium copuletur.

XCIX. Contradicimus quoque, vt in quarta vel quinta sextáque generatione nullus amplius coniugio copuletur. Vbi autem prius interdictum factum inuctum fuerit, separetur.

Ne proprius filius de baptismo suscipiatur, vel ad confirmationem teneatur.

C. Nullus igitur proprium filium vel filiam de fonte baptismatis suscipiat: nec filiolam, nec commatrem ducat vxorem: nec illam cuius filium vel filiam ad confirmationem tenuerit. Vbi autem factum fuerit, separenter.

De damnatis nuptiis.

CI. Si quis viduam vxorem duxerit, & postea cum filiastra sua fornicatus fuerit, seu duabus sororibus nupserit: aut si qua duobus fratribus nupserit, seu cum patre,

& filio, tales copulationes anathematizari: nec vnquam amplius coniugio copulari, ſub magna diſtrictione fieri.

De cura & prædicatione ſacerdotum erga populum ſibi commiſſum, & vt facinoroſos extra Eccleſiam eiiciant.

CII. Vt ſacerdotes populi ſibi commiſſi curam habeant, & inſtanter de eorum animarum ſalute prædicent, & vt facinoroſos ſecundum euangelicam inſtitutioně arguăt.

Vt presbyteri omnes ſuos ſubiectos orationem dominicam, & ſymbolum doceant.

CIII. Quòd presbyteris præuidendum ſit, vt omnes, qui Chriſtiano nomine cenſentur, orationem dominică & ſymbolū memoriter teneant & intellegant.

Quibus temporibus baptizandum ſit.

CIIII. Vt baptiſmum non fiat niſi ſtatutis temporibus, id eſt, Paſcha, & Pentecoſte: niſi infirmitas interceſſerit, & vt aliubi non baptizetur, niſi in vicis publicis, niſi ſicut iam dictum eſt, ob infirmitatis cauſam.

Quòd nullum precium pro baptiſmo accipi debeat.

CV. Vt nemo presbyterorum pro baptiſmo precium accipere præſumat, quod ſi fecerit, ſciat ſe canonica regula eſſe damnandū.

De decimis, vt fideliter à fidelibus dentur, & canonicè à presbyteris diuidantur.

CVI. Vt decimæ fideliter sanctæ Ecclesiæ reddantur, & presbyteri secundum canonicam regulam fideliter eas diuidant.

De presbyteris, vt seculares non exerceant curas, neque iudices villarum fiant.

CVII. Vt presbyteri curas seculares nullatenus exerceant, idest, vt neque iudices neque maiores fiant.

Vt in titulis, quibus presbyteri consecrantur, ante suam promotionem stabilitatem promittant.

CVIII. Vt presbyteri, qui in titulis consecrantur, secundum canones antequam ordinentur promissionem stabilitatis loci illius faciant.

Ne fœminæ cum presbyteris habitent.

CIX. Vt presbyteri secum fœminas licentiam non habeant habitandi, & vt suspitiones effugiant.

De presbyteris vel clericis fugitiuis.

CX. De presbyteris vel clericis fugitiuis canonica auctoritas obseruetur: id est, vt nemo vestrum clericum alterius parochiæ ordinet, neque ordinatum suscipiat sine permissione sui pontificis. Et hoc considerandum, est quid de talibus faciendum sit.

Vt in

Vt in domibus non consecratis nequaquam Missa celebretur.

CXI. Sancitum est, vt nullus presbyterorũ in domibus ab Episcopis non consecratis oblationẽ offerre quoquomodo præsumat.

Vt presbyteri, diaconi, subdiaconi nec arma portent, nec venationes exerceant.

CXII. Et hoc cauendum est, vt presbyteri vel diaconi siue subdiaconi arma portare non præsumant, neq̃ue venationes aliquas exercere.

Quòd non liceat mulieri sanctum velum acceptum dimittere.

CXIII. Qualicunque modo mulier permittente canonicè viro suo, aut eo defuncto velum sanctũ in caput acceperit, aut spõte aut inuita, in eo permaneat omnino, nec dimittat.

De potestate Episcoporum pro rebus Ecclesiasticis, ac de conuenientia Episcoporum cum laicis.

CXIIII. Vt Episcopi potestatem habeãt res Ecclesiasticas præuidere, regere, & gubernare atque dispensare secundum canonicam auctoritatẽ: volumus vt & laici in eorum ministerio obediant Episcopis ad regendas Ecclesias Dei, viduas & orphanos defensandos, & vt obediẽtes sint eis ad eo-

rum Chriſtianitatẽ ſeruãdam, & Epiſcopi conſentientes ſint comitibus & iudicibus ad iuſtitias faciendas. Et vt nullatenus per aliquorum mẽdacium vel falſum teſtimonium, neque periurium atque per præmiũ lex iuſta in aliquo deprauetur.

De vita canonicorum.

cxv. In omnibus igitur quantum humana permittit fragilitas decreuimus, vt canonici clerici canonicè viuant, obſeruantes diuinæ ſcripturæ doctrinam & documenta ſanctorum patrum, & nihil ſine licentia Epiſcopi ſui vel magiſtri eorum compoſitè agere præſumant. In vno quoque Epiſcopatu vt ſimul manducent & dormiant: vbi his facultas id faciendi ſuppetit, vel qui de rebus eccleſiaſticis ſtipendia accipiunt, in ſuo clauſtro maneant: & ſingulis diebus mane primo ad lectionem veniant, & audiant quid eis imperetur. Ad menſam verò ſimiliter lectionem audiant, & obedientiam ſecundum canones ſuis magiſtris exhibeant.

De accuſatione Epiſcopi.

cxvi. Vt Epiſcopum nulli criminoſo liceat accuſare.

Quòd non liceat monaſteria Deo ſacrata diuerſoria fieri ſecularia.

CXVII. Vt deinceps monaſteria, quæ Deo ſacrata eſſe noſcuntur, diuerſoria ſecularia ſecundum canonicam inſtitutionem, inquantum hoc cauere poſſumus, non fiant: ſed religioſis & Deum timentibus, hominibúſque ſacratis tribuantur.

Vt coniurationes & conſpirationes non fiant.

CXVIII. Vt coniurationes vel conſpirationes non fiant, quia hæc facientes ſacri canones grauiter damnant.

De illis, qui res Eccleſiæ tenent.

CXIX. Si quis eccleſiaſticam rem tenet, & admonitus iudicium declinauerit, quoad vſque ad diſcuſſionem veniat, aut rem reſtituat Eccleſiaſticam, à communione priuetur.

De ſeruo Eccleſiæ in furto comprehenſo.

CXX. Si ſeruus Eccleſiæ in furto comprehenſus fuerit, à iudice publico ſicut & reliqui diſtringatur. Et ſi iudex publicus ſeruum Eccleſiæ ſuper furto non præſumentem ſine audientia vice domni, aut archidiaconi, aut detinere, aut iniuriare præſumpſerit, anno integro ab Eccleſiæ liminibus arceatur.

Ex concilio Autiſiodorenſi, de his qui clericum iniuriauerint.

CXXI. Quicũque iudex aut ſecularis presby.

terum, aut diaconum, aut quemlibet de clero, aut de iunioribus absque audientia Episcopi, vel archidiaconi, vel archipresbyteri iniuriam inferre præsumpserit, Anathema ab omnium Christianorum cõsortio habeatur.

Ex capitulis domni Karoli Regis anno regni eius XI. actis.

CXXII. Vt homicidæ vel cæteri rei, qui legibus mori debent, si ad Ecclesiam confugerint, nõ excusentur, neque eis ibidem victus detur.

De decimis per iussionem Episcopi dispensandis.

CXXIII. Vt vnusquisque suam decimã donet, atque per iussionem Episcopi dispẽset.

Qualiter de latronibus faciendum sit.

CXXIIII. Vt latrones de infra immunitate à iudice ipsius immunitatis in comitis placito præsententur. Et qui hoc nõn fecerit, beneficium & honorem perdat. Similiter vassi nostri nisi hoc adimpleuerint, beneficium & honorem perdant. Et qui beneficium non habent, bannum soluant.

De periuris.

CXXV. De eo qui periurium fecerit, vt nullam redemptionem soluat, sed manũ perdat. Quòd si accusator contendere volue-

rit de ipso periurio, stet ad crucem. Et si iurator vicerit, legem suã accusator emẽdet. Hoc verò de minoribus causis obseruandum. De maioribus verò rebus aut de statu ingenuitatis secundum legem custodiant.

De latronibus iustè peremptis, & de hominibus iniustè punitis.

CXXVI. De vindicta & iudicio iusto in latrones facto testimonio Episcoporum absque peccato comites esse dicuntur. Ita tamen vt absque inuidia aut occasione mala nihil aliud ibi interponatur, nisi vera iustitia ad perficiendum. Ille verò qui per odium vel malum ingenium, & nisi propter iustitiam faciendam hominem punierit, honorem suum perdat & legibus contra quem iniustè fecit, secundum pœnam, quam intulerit, emendet.

De nonis & decimis, vel censu Ecclesiarum.

CXXVII. De rebus verò Ecclesiarum, vnde nunc census exeunt, decima & nona cum ipso censu soluantur, & vnde ante ea non exierunt, similiter & nonæ & decimæ dẽtur. De casatis verò L. solid. I. de XXX. dimidius sol. de XX. tremissis vnus. Et vt precariæ modò renouentur, & vbi non sunt scriptæ, fiat descriptio inter conuentores de verbo nostro.

De tributariis Ecclesiarum.

CXXVIII. De cerariis, & tabulariis, ac chartulariis ita fiat, ficut à tempore longo decretum eft.

Vt facramentum pro Gildoma non fiat.

CXXIX. De facramentis pro Gildoma inuicem cum iurantibus, vt nemo præfumat facere. Alio verò modo de eleemofynis illorum, aut de incendiis, aut de naufragiis, quamuis cohibentiam faciãt, nemo in hoc iurare præfumat.

Vt itinerantibus nullus impedimentum faciat.

CXXX. De itinerantibus, qui ad palatiũ aut aliubi pergunt, vt eos per collectam nemo fit aufus adfallire. Et nemo herbam defenfionis tempore pręfumat tollere, nifi in hoftem pergat, aut miffus nofter fit.

De Tholoneis forbannitis.

CXXXI. De Tholoneis qualiter antea forbãniti fuerunt, obferuetur, vt nullus tollat, nifi quod ab antiquo tẽpore ftatutũ fuerit.

Vt mancipia non fine teftibus vendantur.

CXXXII. De mancipiis, vt non vendantur nifi aut in præfentia archidiaconi, aut centenarij, aut vicedomni, aut iudicis comitis, aut ante benè nota teftimonia: & vt foris Marcha nemo mancipium vendat. Et qui fecerit, tantas vices bannum fol-

uat, quanta mancipia vendidit. Et si non habet precium, in vvadium seipsum pro precio tradat comiti, vsque dũ ipsum bannum soluat.

Qualiter de comitibus vel vaßis dominicis iustitias non facientibus, agendum sit.

CXXXIII. Si comes in suo ministerio iustitias nõ fecerit, missis nostris de sua casa vel de suis xeniis seruiat, vsque dum iustitiæ ibi factæ fuerint. Et si vassus noster iustitias nõ fecerit, tunc & comes & missus noster ad ipsius casam sedeant, & de suo viuant quo vsque iustitias faciant.

De his, qui precium pro faida recipere, & iustitiam facere nolunt.

CXXXIIII. Si quis pro faida precium recipere non vult, & iustitiam exinde facere, in talem locum eum mittere volumus, vt maius damnum non crescat.

De latronibus bis per membra, & tertiò per vitam puniendis.

CXXXV. De latronibus ita præcipimus obseruandum, vt pro prima culpa non moriatur, sed vnum oculum perdat. De alia verò culpa, nasus ipsius latronis truncetur. De tertia culpa, si non emendauerit, moriatur.

Decretale precum quorundam Episcoporum.

CXXXVI. Capitulare qualiter institutum est in hoc Episcoporum conuentu, id est, vt vnusquisque Episcopus tres missas & tria psalteria, vnum pro domno rege, & alium pro exercitu Francorum, tertium pro præsenti tribulatione faciat, Presbyter missas. III. Monachi & monachæ & canonici vnusquisque psalteria. III. & biduanas omnes faciant tam Episcopi, monachi & monachæ, atque canonici, atque eorum infra casati homines, vel qui potentes sunt. Et vnusquisque Episcopus, abbas, & abbatissa, qui facere potest, libram donet de argento aut eam valente in eleemosyna. Mediocres verò, dimidiam libram : minores verò, sol. v. Episcopi, abbates, & abbatissæ pauperes famelicos IIII. pro ista strictitate nutrire debeāt vsque tempore messium. Et qui tātum non possunt, iuxta quod possibilitas est, aut III. vel II. aut I. Comites fortiores libram de argento aut valente donent in eleemosyna. Mediocres verò mediā libram. Vassus dominicus de casatis CC. mediam libram. De casatis C. solid. V. de L. vnicam. I. & faciāt biduanas, & eorū homines atque eorum casati, vel qui hoc facere posunt. Et qui redimere ipsam triduanam voluerit, fortiores comites vncias. III. minores

denarios xxx. minores sol. I. & de pauperibus famelicis, sicut suprascriptum est, ipsi faciant. Hæc omnia si Domino placuerit, pro domno rege, & exercitu Francorum, & præsenti tribulatione missa sancti Ioannis sint completa.

Vt nullus presbyter aliqua cupiditate quemquam tonsurare suadeat.

CXXXVII. Statutum est, vt nullus in canonica aut regulari professione cõstitutus aliquem tonsurare propter res adipiscendas deinceps persuadeat. Et qui hoc facere tẽtauerit, synodali vel imperiali sentẽtia modis omnibus feriatur.

De concordia Episcoporum & comitum.

CXXXVIII. Vt Episcopi cum comitibus stent, & comites cum Episcopis, vt vterque pleniter suum ministerium peragere possit.

De latronibus, homicidiis, adulteris, & incestuosis sub magna districtione coërcendis.

CXXXIX. Vt latrones seu homicidæ, seu adulteri vel incestuosi sub magna districtione & correctione sint correpti.

De inuasione alienarum rerum.

CXL. De rebus propriis, vt ante missos & comites & iudices nostros veniant, & ibi accipiant finitiuam sentẽtiam, & antea nul-

lus præſumat alterius res proprindere, ſed magis ſuam cauſam quærat ante iudices noſtros, vt diximns, & ibi recipiant quod iuſtum eſt.

Pro qua re in præſentiam regis venire quis debeat.

CXLI. Vt ſi aliquis voluerit dicere quod iuſtè ei non iudicetur, tunc in præſẽtiam noſtram veniat. Aliter verò non præſumat in pręſentiam noſtram venire, pro alterius iuſtitia dilatanda.

Quid de his agendum ſit, qui gratia fugiẽdi debitum ſeruitium ſeculum relinquunt.

CXLII. De his, qui ſeculum relinquũt propter ſeruitium impediendum, & tunc neutrum faciunt, vt vnum è duobus eligãt, aut pleniter ſecundum canonicam, aut ſecundum regulæ inſtitutionem viuant: aut ſeruitium dominicum faciant.

Vt oratio dominica, ſymbolum, lex, & capitula regum diligenter ab omnibus intelligantur.

CXLIII. Vt laici ſymbolum & orationem Dominicam pleniter ediſcant. Comites quoque & centenarij & cæteri nobiles viri legem ſuam pleniter diſcant, ſicut in alio loco decretum eſt. Præcipimus autem miſſis noſtris, vt ea quæ à multis iam annis per capitularia noſtra in toto regno no-

ſtro mandauimus, agere, diſcere, obſeruare vel in conſuetudinem habere debeant, vt hæc omnia nunc diligenter inquirant, & omnino ad ſeruitium Dei & ad vtilitatem noſtram, vel ad omnium Chriſtianorum hominum profectum innouare ſtudeãt, & & quantum Domino donante præualent ad perfectum vſque perducant, & nobis omnino annuncient, quis inde certamen bonum hoc adimplere habuiſſet, vt à Deo & à nobis gratiam habeat. Qui autem neglegens inde fuerit, vt talem diſciplinam percipiat, qualem talis ſit contemptor recipere dignus ita vt cæteri metum habeant amplius.

De eccleſiis deſtructis.

CXLIIII. De Eccleſiis deſtructis, vt Epiſcopi & miſſi inquiſitionem faciant, vtrum per neglegentiam aut impoſſibilitatem deſtructæ ſint: & vbi neglegentia inuenta fuerit, Epiſcopali auctoritate emendare cogantur ab his, qui eas reſtaurare debuerunt. Si verò per impoſſibilitatem contigit, vt aut plures ſint quam neceſſe ſit, aut maioris magnitudinis quàm vt ex rebus ad eas pertinentibus reſtaurari poſſũt, Epiſcopus modum inueniat, qualiter congruè emendari & conſiſtere poſſint.

De his, qui nonas & decimas dare neglexerunt.

CXLV. De his, qui nonas & decimas iam per multos annos aut ex parte aut ex toto dare neglexerunt, volumus, vt per missos nostros constringantur, vt secundum capitularem priorem soluant nonas & decimas cum sua lege, & insuper bannum nostrum. Et hoc eis denuncietur, quod quicunque hanc neglegentiam iterauerit, beneficium vnde hæc nona & decima persolui debuit, amissurum se sciat. Ita enim continetur in capitulari bonæ memoriç genitoris nostri in libro primo cap. CLXIII. Quicunque decimam abstrahit de Ecclesia, ad quam per iustitiam dari debet, & eã præsumptiose vel propter munera, aut amicitiam, vel aliam quamlibet occasionem ad alteram Ecclesiã dederit, à comite vel à Misso nostro distringatur, vt eiusdem decimæ quãtitatem cum sua lege restituat.

De his, qui restaurationes Ecclesiarum facere neglegunt.

CXLVI. Quicunque de rebus Ecclesiarum, quas in beneficium habent, restaurationes earum facere neglexerint, iuxta auctoritatis nostræ capitularem, in quo de operibus ac nonis & decimis constitutum est, sic de

illis adimpleatur, ſicut in libro IIII. capi. XL. continetur. De opere & reſtauratione Eccleſiarum conſtitutum eſt, vt de frugibus terræ, & animalium nutrimine, & cunctis cenſibus, exceptis hortilenſibus perſoluātur. De opere verò & reſtauratione Eccleſiarum, &c.

De his, qui agros dominicatos ideo neglegunt, vt nonas exinde non perſoluant.

CXLVII. De his, qui agros dominicatos propterea neglexerunt excolere, vt nonas exinde non perſoluant, & alienas terras ad excolendum propter hoc accipiunt, volumus vt de tribus annis ipſam nonam cum ſua lege perſoluant. Et ſi quis contemptor aut comitum aut vaſſallorum noſtrorum propter hoc extiterit, per fideiuſſores ad palatium venire compellatur.

Vt intelligatur in quo facto immunitas frangatur.

CXLVIII. Peruenit ad nos, quod quædam Eccleſiæ ac monaſteria noſtra ac prædeceſſorum noſtrorum immunitates habentia, multa præiudicia & infeſtationes à quibuſdam patiantur, & nec per eaſdem immunitates vllam defenſionis tuitionem habere valeant, propter hoc quod ab eiſdem immunitatum temeratoribus dica-

tur,nõ plus immunitatis nominè complectì,quàm clauſtra monaſterij: cætera quoque quamuis ad eaſdem Eccleſias vel monaſtaria pertineant,extra immunitatẽ eſſe. Propter hoc volumus atque decernimus, vt omnes intelligant non ſolum clauſtra monaſterij vel Eccleſiæ atque caſtitia Eccleſiarum ſub immunitatis defenſione cõſiſtere, verùm etiam domus & villas & ſepta villarum & piſcatoria manu facta, & quicquid foſſis aut ſepibus, vel etiam alio clauſarum genere præcingitur, eodem immunitatis nomine contineri. Et quicquid intra huiuſmodi monumenta ad ius earundem Eccleſiarum vel monaſteriorum pertinentia à quolibet homine nocendi vel damnum inferendi cauſa ſpontanea voluntate committitur, in hoc facto immunitas fracta iudicatur. Quòd verò in agros & cãpos ac ſyluas, quæ ſine laborationibus ſũt, & nullo modo munitione cinguntur, caſu, ſicut fieri ſolet, à quibuſlibet hominibusaliquid dãnum factum fuerit,quãuis idem ager aut campusvel ſylua ad Eccleſiam vel monaſteriũ præceptũ immunitatis pertineat,nõ tamẽ in hoc immunitas fracta iudicanda eſt. Et ideo non ſexcentorũ ſolidorũ cõpoſitionẽ,ſed ſecũ-

dum legem quæ in eodem loco tenetur, is mulctandus est, qui scandalum vel damnũ in tali loco fecisse conuictus fuerit.

De eo, qui propriam derelinquit vxorem, vel sine culpa interficit, & aliam ducit.

CXLIX. Quicunque propria vxore derelicta, vel sine culpa interfecta, aliam duxerit, armis depositis publicam habeat pœnitentiam: & si contumax fuerit, comprehendatur à comite, & ferro vinciatur, & in custodiam mittatur, donec res ad nostram notitiam deducatur.

De liberis hominibus, qui proprium non habent, sed in terra dominica resident, ad testimonium non recipiendis.

CL. De liberis hominibus, qui proprium non habent, sed in terra dominica residẽt, vt propter res alterius ad testimonium nõ recipiantur, coniuratores tamen aliorum hominum ideo esse possunt, quia liberi sunt. Illi verò qui & proprium habent, & tamen in terra dominica resident, propter hoc ad testimonium recipiantur, quia proprium habent.

Ex capitulis domni Karoli, qualiter ex factis, aut mansis, vel quartis manopera & census ac tributa ac reliqua seruitia exigantur vel agantur.

CLI. Pro nimia reclamatione, quæ ad nos venit de hominibus Ecclesiasticis seu fiscalinis, qui non erant adiurnati, quando in Cænomanico pago fuimus, visum est nobis vnà cum consultu fidelium nostrorum statuere, vt quicunque de prædictis hominibus quartam facti tenet, cum suis animalibus seniori suo pleniter vnum diem cum suo aratro in campo Dominico aret: & postea nullum seruitium ei manuale in ipsa hebdomada à seniore suo requiratur. Et qui tanta animalia non habet, vt in vno die hoc explere valeat, perficiat prædictum opus in duobus diebus. Et qui solummodò ita inualida, vt per se non possit arare, quatuor animalia habet, cum eis sociatis sibi aliis aret vno die in cãpo senioris, & vno die postmodùm in ipsa hebdomada opera manuum faciat. Qui nihil ex his facere potest, neque animalia habet, per tres dies seniori suo à mane vsque ad vesperam operetur, & senior suus ei amplius non requirat. Diuersis namque modis hæc agebantur, à quibusdam tota hebdomada operabatur, à quibusdam dimidia, & à quibusdã duobus diebus. Idcirco hæc statuimus, vt ne familia se à prædictis operibus subtrahere possit, neque à senioribus amplius eis requira-

quiratur. Et qui minus quartæ optimæ de terra habet, ſecundum æſtimationem ſuæ telluris opera faciat. Hæc ab Adalardo comite palatij noſtri ad eorum ſatisfactionē vnà cum aliis fidelibus noſtris præcipi noſtra vice, & publicè annuntiari iuſſimus.

Vt Epiſcopi inceſtuoſos emendent, & corrigant.

CLII. Vt Epiſcopi inceſtuoſos homines emendent, & magnam diligentiam habeant ex eis, ſeu & de viduis, infra ſuā parochiam poteſtatem habeant ad corrigendum.

Vt ea conſeruentur, quæ in placitis & ſynodis Pipinus rex conſtituit.

CLIII. Ea verò, quæ bonæ memoriæ genitor noſter in ſuis placitis & ſynodis conſtituit, conſeruari præcipimus.

De eo, qui à ſeruo alieno aliquid comparauerit.

CLIIII. Si quis à ſeruo alieno aliquid comparauerit neſciente Domino ſuo, ſi Dominus firmam noluerit eſſe emptionem, reddat precium emptori, vt emptio nihil habeat firmitatis. Si ipſum non habet, ſimile reddat.

Vt Eccleſiarum negotia à iudice continuò audiantur.

CLV. Placuit, vt Eccleſiarum negotia abſque vlla dilatione cōtinuò à iudice audian-

tur, & proficuè incrementententur.

Vt iudex criminosum discutiens non antè sententiam proferat capitalem, quàm aut reus ipse confiteatur, aut per innocentes testes conuincatur.

CLVI. Placuit, vt iudex criminosum discutiens non antè sententiam proferat capitalem, quàm aut reus ipse confiteatur, aut per innocentes & veraces testes vel socios criminis sui manifestius conuincatur. Et de maioribus nostra ac successorum nostrorum expectetur sententia.

Vt qui socij criminis sunt, non admittantur testes.

CLVII. Placuit vt testes non admittantur, qui sunt socij criminis: nec infames, neque calumniatores, vel cæteri, quos canon & lex prohibet.

De nuptiis incestis prohibendis.

CLVIII. Nuptias prohibemus incestas, id est, vsque adfinitatis lineam: vel quandiu inter se hæreditare potuerint, non coniungantur, quia hæc potius incestiua, quàm coniugia sunt iudicanda.

Vt de absentibus non iudicetur.

CLIX. Placuit, vt aduersus absentes non iudicetur, quòd si factũ fuerit, prolata sententia non valebit.

Vt clementior feueriori præferatur fententia.

CLX. Placuit inter pares fententias, clemẽtior femper feueriori præferatur.

Vt qui de fe confeffus eft, fuper alium non credatur.

CLXI. Placuit, vt qui de fe confeffus eft, fuper alium non credatur.

De teftimonio vnius hominis non accipiendo.

CLXII. Vt teftimonium vnius hominis nõ accipiatur. Nam fi ex vtraque parte plures fint, veraciores atque religiofiores & honeftiores eligantur, qui facramento fuum confirment teftimonium, nihílque fe falfi effe dicturos.

Vt contra Epifcopos nullus grauiter ac leuiter agat.

CLXIII. Prçcipimus atque iubemus, ne fortè, quod abfit, aliquis circa Epifcopos leuiter aut grauiter agat. Quod ad periculum totius imperij noftri pertinet. Et vt omnes cognofcant nomen, poteftatem, vigorem, & dignitatem facerdotalẽ. Quod ex verbis Domini facilè intelligi poteft, quibus beato Petro, cuius vicem Epifcopi gerunt, ait: Quodcunque ligaueris fuper terram, erit ligatũ & in cælo: & quodcunque folueris fuper terram, erit folutum & in cælo. Et alibi difcipulis genera-

liter dicit. Accipite ſpiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta ſunt. Illud etiam ad exemplum reducẽdum eſt, quòd in Eccleſiaſtica hiſtoria Conſtantinus Imperator Epiſcopis ait. Deus, inquit, conſtituit vos ſacerdotes, & poteſtatem vobis dedit de nobis quoque iudicandi: & ideo nos à vobis rectè iudicamur. Vos autem non poteſtis ab hominibus iudicari. Propter quòd Dei ſolius inter vos expectate iudicium, vt veſtra iurgia quæcunque ſint ad illud diuinum referuentur examen, vos etenim nobis à Deo dati eſtis dij. Et conueniens nõ eſt, vt homo iudicet Deos: ſed ille ſolus de quo ſcriptum eſt: Deus ſtetit in ſynagoga Deorum, in medio autem Deos diſcernit. Sed & hoc illis ad memoriam reducendum eſt, qualiter beatus Proſper in libro, quem de contemplatiua & actuali vita ſcripſit, laudem ſacerdotum comprehenderit. Ipſis enim, inquit, id eſt ſacerdotibus propria animarum curandarum ſollicitudo commiſſa eſt, qui pondus populi ſibi commiſſi viriliter ſuſtinentes pro peccatis hominum, vel vt pro ſuis infatigabiliter ſupplicant Deo: ac velut quidam Aaron incenſum contriti cordis & humi-

liati ſpiritus offerētes, quo placatur Deus, auertunt iram futuræ animaduerſionis à populo. Qui per Dei gratiam fiunt diuinæ voluntatis iudices, Eccleſiarum Chriſti poſt Apoſtolos fundatores, fidelis populi duces, veritatis aſſertores, prauæ doctrinæ hoſtes, omnibus bonis amabiles, & malè ſibi conſciis etiam ipſo viſu terribilés, vindices oppreſſorum, patres in fide Catholica regeneratorum, prædicatores cæleſtium præmiorum, exempla bonorū, documenta virtutum, & forma fidelium. Ipſi ſunt decus Eccleſiæ, in quibus fulget Eccleſia. Ipſi columnæ firmiſſimæ, quibus in Chriſto fundatis innititur omnis multitudo eredentium. Ipſi ianuæ ciuitatis æternæ, per quos omnes, qui credunt, ingrediuntur ad Chriſtum. Ipſi ianitores, quibus claues datæ ſunt regni cælorum. Ipſi etiam diſpenſatores regiæ domus, quorum arbitrio in aula regis æterni diuidūtur gradus & officia ſingulorum.

Quòd per ſpiritum ſanctum remiſſio fit peccatorum.

CLXIIII. Sciendum eſt omnibus atque credendū; quòd per ſpiritum ſanctum remiſſio peccatorum in baptiſmate conferatur. Et quòd fidelibus in Eccleſia Chriſti eiuſ-

dem sancti spiritus domo per ministerium sacerdotale, & per pœnitentiam & absolutionem, manúsque impositionem remissio peccatorum indubitanter attribuatur.

De quatuor vitiis, quæ fidem catholicam commaculant.

CLXV. Placuit sciri omnibus, quòd quatuor sunt vitia, quæ nostram fidē inter cætera mala commaculant. Quæ quanto sunt occultiora, tanto perniciosiora: id est, superbia, per quam Angelus, diabolus effectus, de cœlo est eiectus. inuidia, per quam idem diabolus hominem de paradiso eiecit. odium, & discordia, quæ charitatē inter proximos extingunt, & dilectionem euacuant, & omnia bona peruertunt, & non sinunt proximos in mutua dilectione cōsistere, nec quietā trāquillámque, vt decuerat, Christianos vitam ducere, & reliqua.

Quòd vniuersalis sancta Dei Ecclesia vnum corpus, eiúsque caput Christus sit.

CLXVI. Primùm igitur, quòd vniuersalis sancta Dei Ecclesia vnum corpus manifestè esse credatur, eiúsq; caput Christus, Apostolicis oraculis approbam⁹. Vnde Paulus, Vos autē estis, inquit, corpus Christi, & membra de membro. itémque: Sicut enim in vno corpore multa membra habe-

mus, omnia autem membra non eundem actum habent, ita multi vnum corpus sumus in Christo. Item, cuius caput Christus, ex quo totũ corpus per nexus & coniunctiones subministratum crescit in templum sanctum in Domino. Sunt & alia huiusce rei innumera exempla, quæ hic ob prolixitatem euitandam prætermittuntur. Quisquis ergo per aliqua illicita ex membro Christi se fecit membrum diaboli, nouerit se in corpore Christi non esse, sed in corpore diaboli. Proinde necesse est, vt corpori Christi, à quo astutia diabolica separatus est, se incunctanter, dum tempus pœnitentiæ in promptu habetur, restituere non neglegat.

Quòd eiusdem Ecclesiæ corpus in duabus principaliter diuidatur eximiis personis.

CLXVII. Principaliter itaque totius sanctæ Dei Ecclesię corpus in duas eximias personas, in sacerdotalem videlicet & regalem, sicut à sanctis patribus traditum accepimus, diuisum esse nouimus. De qua re Gelasius Romanæ sedis venerabilis Episcopus ad Anastasium Imperatorem ita scribit. Duæ sunt quippe, inquit, Imperatrices Augustæ, quibus principaliter mundus hic regitur, auctoritas sacrata pontificum,

& regalis poteſtas. In quibus tantò grauius pondus eſt ſacerdotum, quantò etiam pro ipſis regibus hominibúſque in diuino reddituri ſunt examine rationem. Fulgentius quoque in libro de veritate prædeſtinationis & gratiæ ita ſcribit. Quantum pertinet, inquit, ad huius temporis vitam, in Eccleſia nemo pontifice potior: & in ſeculo Chriſtiano Imperatore nemo celſior inuenitur.

Vt chorepiſcopi modum menſuræ, qui in ſacris canonibus præfixus eſt, non excedant.

CLXVIII. Emerſiſſe reprehenſibile & valde inoletum vſum comperimus, eò quòd quidam chorepiſcopi vltra modum ſuum progredientes, & donum ſancti ſpiritus per impoſitionem manuum tradant, & alia quæque, quæ ſolis pontificibus debentur, contra fas peragant: præſertim cum nullus ex ſeptuaginta diſcipulis, quorum ſpeciem in Eccleſia gerunt, legatur donum ſancti ſpiritus per manus impoſitionem tradidiſſe. Quòd autem ſolis Apoſtolis, eorúmque ſucceſſoribus proprij ſit officij tradere ſpiritũ ſanctum, liber actuum Apoſtolorum docet. In cõcilio verò Neocæſarienſi ita de chorepiſcopis habetur ſcriptum. Chorepiſcopi quoque ad exẽplum

quidem & formam septuaginta videntur esse, vt cõministri autem propter studium, quod erga pauperes exhibent honorẽtur.

De chorepiscopis, qui in vicis commorantur in concilio Antiocheno habetur ita.

CLXIX. Qui in vicis vel possessionibus chorepiscopi nominantur, quamuis manus impositionem Episcoporum perceperint, & vt Episcopi consecrati sint, tamen sanctæ synodo placuit, vt modum proprium recognoscant, & gubernent subiectas sibi Ecclesias, eárumque moderamine curáque contenti sint.

De honore & obedientia Episcoporum, & reliquorum sacerdotum.

CLXX. Igitur quia constat religionẽ Christianam per successores Apostolorum salubriter administrari, populísque ad vitam æternam ducatum exhiberi debere, primò necessarium iudicauimus omnibus percipere, vt honorem debitum venerabiliter Episcopis absque vlla simulatione aut detractione impendant, eísque in omnibus, vt patribus obediant: & quicquid pro salute animarum monuerint, prout melius potuerint, adimplere satagãt, sicut Dei & nostram gratiam habere voluerint. Nam Dominus ait, Qui vos audit, me audit: & qui

vos ſpernit, me ſpernit. Et iterum, Si te nõ audierit, dic Eccleſiæ. Et ſi Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut & Ethnicus & publicanus. Et alibi. Si quis ſcandalizauerit vnũ de puſillis iſtis, id eſt, ex meis diſcipulis vel Apoſto. quorum locũ Epiſcopi nũc in Eccleſia tenent, melius eſt illi, vt ſuſpendatur mola aſinaria in collo ei⁹, & demergatur in profundũ maris, quàm ſcandalizet vnũ de iſtis minimis. Hæc omnia fidelibus admonenda & perpendẽda ſunt, ne in hoc, quod abſit, incidant ſcandalum: ſed magis eis obediendo nõ filij perditionis, ſed filij Dei efficiantur: & non cum ſtultis pœnam, ſed cum iuſtis præmia percipiant ſempiterna. Nam Epiſcopos & ſacerdotes, quibus omnis terra caput inclinat, per quos & noſtrũ pollet imperium, admodum honorari & venerari omnes monemus: nec eos lacerari, aut blaſphemari, vel detrahi à quoquam volumus, quia detractio ſacerdotum ad Chriſtum pertinet, cuius vice legatione funguntur in Eccleſia. Nam qui detrahit alium hominem, ſicut homicida reputabitur. Quid erit de illis, qui ſacerdotes detrahunt? Quoniam & ipſi ſeipſos occidunt, & audientes interimunt. Dupla enim pœna digni ſunt, qui duplant ſcelera ſua. Qui his

ſanctis monitis rebelles & inobediẽtes extiterint, ſciant ſe à liminibus ſanctæ Eccleſiæ fore alienos.

De quatuor negligentiis ſacerdotum.

CLXXI. De presbyteris, & eorum Eccleſiis, vnde multa negleguntur, & ſcandala ſæpe generantur, in noſtra diſcuſſione quatuor nobis pericula apparuerunt. Primò, quia nonnulli ex noſtris ſacerdotibus quadam ſecuritate accepta, nec ea, quæ ad cultum diuinum pertinent, faciunt, neque in reſtauratione & luminaribus Eccleſiæ ſtudium habent, nec etiam ſenioribus ſuis debitam reuerentiam exhibẽt, & inſuper Eccleſias ſuas expoliant, & in prædiola ſua propria transferunt, quæ omnia ad neglegentiam Epiſcoporum pertinere deprehẽdimus. Ob id verò quadam occaſione accepta ſeniores eorum permoti in tantam audaciam prærumpunt, vt eos etiam illicitè & inhoneſtè atque irreuerenter tractare prꝗſumãt. Vnde ſummoperè omnibus nobis abhinc prouidendũ iudicauimus, vt ea, quæ à domno Imperatore conſenſu Epiſcoporum ob honorẽ & amorẽ Dei Eccleſiis conceſſa ſunt, non in auaritiam presbyterorum aut in rapacitatem Epiſcopalium miniſtrorum cedant, ſed in vtilitatem

Ecclesiæ & in vsus clericorum & pauperũ deueniant.

De presbyteris, qui in suis domibus fœminas habent.

CLXXII. Illud non minus periculosum esse didicimus, quod in quorumdam Episcoporum parochiis quosdam presbyteros cõtra interdicta sanctorum canonum fœminas in domibus suis nõ solum habitare, sed etiã ministrare faciunt. Quas & laqueũ sacerdotibus persæpe extitisse, & multos occasione in scandalum & in detractionem corruisse cognouimus. Quæ trãsgressio & tempore genitoris nostri & nostro in conuentibus Episcoporum secundum auctoritatem canonicam prohibita, sed necdum ad correctionem plenè est perducta. Vnde in commune censuimus, vt hi qui tantæ transgressionis incorrectores hactenus extiterint, si ab hinc huius rei correctores esse neglexerint iuxta Apostoli sententiã quasi consentientes malorum coërceantur.

De presbyteris, qui contra statuta canonum villici fiunt.

CLXXIII. Similiter de illis presbyteris, qui contra statuta canonum villici fiũt, tabernas ingrediuntur, turpia lucra sectantur, &

diuersissimis modis vsuris inseruiūt, & aliorum domos inhonestè & impudicè frequentant, & comessationibus & ebrietatibus deseruire non erubescunt, & per diuersos mercatus indiscretè discurrunt, obseruandum iudicauimus, vt ab hinc districtè seueritérque coërceantur, ne per eorum illicitam & indecentem actionem & ministerium sacerdotale vituperetur, & quibus debuerant esse in exemplum, deueniant in opprobrium.

Quòd conuersatio sacerdotalis testes vitæ probabiles habeat.

CLXXIIII. Pari ergo consensu nobis visum est, vt pontifices sanctorum pręcedentium patrum exempla sequentes religiosos conuersationis suæ testes habeant, quatinus detrahere volentibus locum minimè præbeant. Vt ergo sacerdos discipulis suis de seipso exemplum bonum debeat præbere, Apostolus scribens ad Titum docet, dicēs: In omnibus te ipsum præbe exemplū bonorum operum in doctrina, in charitate, in castitate, & reliquis. Beatus quoque Gregorius in decretis suis ita ait. Verecundus mos inoleuit, vt huius sedis pontificibus ad secreta cubilis sui seruitia laici pueri eis seculares obsequantur, & cum pastoris vita

esse discipulis semper debeat in exemplum plerumque clerici, qualis in secreto sit vita sui pontificis nesciunt,& vt dictum est, seculares pueri sciunt. De qua re pręsenti decretoque constituto, vt quidem ex clericis vel etiam ex monachis electi ministerio cubilis pontificalis obsequantur, vt is qui in loco est regiminis, habeat tales testes, qui eius in secreto conuersationem videant, & ex visione sedula exemplum profectus sumant. Hæc igitur beatus Gregorius scripsit. Cæterum si quis de hac re copiosiora exempla quærere voluerint, vitas beati Augustini,& Ambrosij,& cęterorum aliorum sanctorum virorum legant, & perspicuè inuenient, quòd vita & conuersatio pontificis semper testes vitę probabilis habere debeat.

Vt Episcopi in rebus Ecclesiæ circa propinquos suos exponendis reprehensionem caueant, & discretionis modum teneant.

CLXXV. Quoniam multi Episcoporũ amore propinquorum suorum de rebus sibi commendatis suo aut quolibet amicorum nomine prędia & mancipia emunt,& vt in propinquorum suorum ius cedant statuũt: & ob hoc & iura Ecclesiastica conuelluntur, & ministerium sacerdotale fuscatur,

immò à ſubditis detrahitur & contemnitur, placuit omnibus, vt deinceps hoc auaritiæ genus caueatur: fixúmque abhinc, & perpetuo mãſurum eſſe decreuimus, vt Epiſcopus de rebus ſui iuris, quas aut ante Epiſcopatum aut certè in Epiſcopatu hæreditaria ſucceſſione acquiſiuit, ſecundum auctoritatem canonicam, quicquid vult, faciat, & cui vult conferat. Poſtquam autem Epiſcopus factus eſt, quaſcunque res de facultatibus Eccleſiæ aut ſuo aut alterius nomine qualibet conditione comparauerit, decreuimus, vt non propinquorum ſuorum, ſed in Eccleſiæ, cui præeſt, iura deueniant. Similiter & de presbyteris, qui de Eccleſiarum rebus, quibus præſunt, prædia eo modo emunt, faciendum ſtatuimus. Quoniam multos presbyterorum occaſione taliter emptarum rerum Eccleſias, quibus præſunt expoliaſſe, & à ſuo miniſterio multimodis exorbitaſſe, & ſe diabolo mancipaſſe, & hac occaſione multos laicorum in ſcandalum damnationis & perditionis proruiſſe comperimus.

Quòd nonnulli Epiſcopi ſibi ſubiectos canonicos, monachos & ſanctimoniales neglegant.

CLXXVI. Didicimus ſanè nonnullos Epiſcopos in gubernãdis cõgregationibus ſibi

ſubiectis, canonicis videlicet, monachis, & ſanctimonialibus hactenus valde neglegẽtes extitiſſe, & ob id multos in ſui detractionem & contemptum prouocaſſe, ita vt nonnulli alij prælati in eorum parochiis cõſtituti, eorum praua exempla ſecuti, ſuas ſimiliter cõgregationes neglexerint, quos & fraterno & ſynodali conuentu admonẽdos eſſe neceſſario duximus, vt ab hac neglegentia deinceps ſe cohibeant, & cæteris ſe imitabiles præbeant, ne fortè propter illorum incuriam & diuinæ ſeruitutis contemptus, & pericula proueniãt animarum, & auribus excellentiæ noſtræ moleſtia ingeratur, & ſacerdotali mediocritati in cõuentibus tædium & opprobriũ inferatur.

De Epiſcopis, abbatibus, & ſacerdotibus, qui propria loca relinquunt.

CLXXVII. Comperimus quoſdam Epiſcopos, & abbates atque ſacerdotes non cauſa neceſſitatis aut vtilitatis, ſed potius auaritiæ & propriæ delectationis ſæpiſſimè propria ciuitatis ſuæ ſede, vel monaſterij ſepta aut Eccleſiæ propriæ derelicta cleróque neglecto remotiora loca frequentare. Pro qua re & deſtitutio diuini cultus, & prædicatio in plebibus, & cura ſubiectorũ poſtponitur, & hoſpitalitas neglegitur.

Quòd

Quòd ne vlterius à quoquã sine ineuitabili necessitate aut aliqua vtilitate fiat, pari consensu inhibuimus.

De laicorum clericis.

CLXXVIII. De clericis laicorum, vnde nonnulli eorum cõqueri vidẽtur, eo quòd quidam episcopi ad eorũ preces nolint in Ecclesiis suis eos, cum vtiles sint, ordinare, visum nobis fuit, vt in vtrisque partibus pax & concordia seruetur, & cum charitate & ratione vtiles & idonei eligantur. Et si laicus idoneum vtilémque clericum obtulerit, nulla qualibet occasione ab Episcopo sine certa ratione repellatur. Et si reiiciendus est propter scandalum vitandum, euidenti ratione manifestetur.

De monachis & presbyteris siue clericis qui passim palatium adeunt.

CLXXIX. Placuit vt monachi & presbyteri necnon & clerici, qui post posita canonica auctoritate passim palatium adeunt, & nostris sacris auribus importunissimam molestiam inferunt, vt non hoc facere præsumant. Quoniam in huiuscemodi facto & vigor Ecclesiasticus cõtemnitur, & religio sacerdotalis, & professio monastica vilior efficitur.

Vt non sit sanguinis Christianorum temeraria effusio.

CLXXX. Volumus atque præcipimus nostra auctoritate annuntiari omnibus, immò & à sacerdotibus prædicari, ne tam temeraria Christianorum sanguinis effusio in regno nostro fieri sinatur: semper illud attendentes, quod Dominus post diluuiũ dixit, famulo suo Noe. De manu hominis, & de manu viri, & fratris eius requiram animam eius. Quicunque effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius. Ad imaginẽ, quippe Dei factus est homo. Et in lege. Qui occiderit hominem morte moriatur. Et Apostolus: Nam principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem nõ timere potestatem? Bonum fac, & habebis laudem ex illa. Dei enim minister est tibi in bono. Si autem malum feceris, time. Non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est, vindex in iram ei, qui malum agit. De illo enim specialiter diuina auctoritas dicit, Gladium Dei portat ad vindictam malorum: non de quolibet alio. E contra verò nescimus, qua pernoxia inuentione à nõnullis vsurpatum est, vt hi qui nullo ministerio publico fulciuntur, propter sua odia & diuersissimas

voluntates pessimas in debitum sibi vsurpant in vindicandis proximis, & interficiendis hominibus vindictæ ministerium: & quod rex saltem in vno exercere debuerat, propter terrorem multorum, ipsi impudenter in multis perpetrare nõ metunt propter odium. Et putãt sibi licere ob inimicitiarum vindictas, quod nolunt vt rex faciat propter Dei vindictam.

De abbatibus, canonicis, & regularibus, vel abbatissis.

CLXXXI. Abbatibus, canonicis, & regularibus, & abbatissis, quæ sanctimonialibus præesse videntur, siue laicis, qui monasteria habent, omnimodo præcipimus, vt de seipsis magnam curam habeant, & cæteris bonum exemplum præbeant, & religiosè, sicut decet, conuersentur. Et quod vniuscuiusque professioni inconueniens est, & in sacris canonibus prohibetur, omnino caueant, & loca sibi à nobis propter aliquam necessitatem concessa deperire & destrui propter neglegentiam non dimittant. Et congregationes sibi commissas siue spiritualiter siue temporaliter paterno affectu gubernare, eísque necessaria stipendia administrare non

neglegãt: ne fortè propter aliquam inopiã & diuina officia negligantur, & ipsæ cõgregationes irreligiosius viuere compellãtur. Et qui hæc agere neglexerint, sciant se ea illis auferre, & religiosioribus dare.

Vt capellæ absque iussu siue permissu Episcopi non fiant.

CLXXXII. Placuit nobis, vt sicut ab Episcopis & reliquis sacerdotibus ac Dei seruis admoniti fuimus, ne capellæ in nostro palatio vel aliubi sine permissu Episcopi, in cuius est parochia, fiant. Et vt omnes per dies dominicos & festiuitates præclaras sacra Eucharistia communicent, nisi quibus abstinere præceptum est. Et vt obseruatio omnium dierum dominicorum à mane vsque ad vesperam secũdum canonicam auctoritatem ab omnibus fiat.

Vt omnes, qui in fide catholica suspecti sunt, in testimonio humano dubij habeantur.

CLXXXIII. Omnes qui in fide Christi vel catholica suspecti sunt, in testimonio humano dubij habeantur. Infirmari ergo oportet eorum testimonium, qui in fide falsi docentur. Nec eis esse credendum, qui veritatis fidem ignorant.

Vt si quis ministros Ecclesiæ iniuriauerit, hoc tripliciter componat.

CLXXXIIII. Si quis miniſtros Eccleſiæ, id eſt, ſubdiaconum, lectorem, exorciſtam, acolytum, hoſtiarium iniuriauerit, aut percuſſerit, vel plagauerit, componat hoc tripliciter, ſicut ſolent componere parentes eius. Diaconi verò, presbyteri, atque Epiſcopi iniuria in quadruplum componatur. Reliquorum autem clericorum iniuria cōponatur, ſicut parētum eorum. Monachorum quoque qui ſecūdum regulam in monaſterio viuunt, iniuria dupliciter componatur ſecundum genealogiam ſuam, vt reuerentia ſit Deo, & Eccleſiæ, & pax eis, qui illi deſeruiunt.

Vt ſi quis contumax reuerentiam Eccleſiarum non habet, ſolidos d. componat.

CLXXXV. Si quis homo contumax vel ſuperbus, timorem Dei vel reuerentiam Eccleſiarum ſanctarū non habuerit, & fugientem ſeruum ſuum, vel quē perſecutus fuerit de Eccleſia, vel de porticu eius per vim abſtraxerit, & Deo honorem non dederit, componat ad ipſam Eccleſiam pro neglectu ſuo ſol. quingentos, & pro fredo ad fiſcum, ſol. CC. ipſe verò publica pœnitentia iuxta iudiciū Epiſcopi multetur, vt ſit honor Dei & reuerentia ſanctorum, & vt Eccleſia Dei ſemper inuicta permaneat.

Vt cuncta quae circa Ecclesias earumque ministros vel olim ordinauit antiquitas, vel antecessorum auctoritas nostrorum statuit, inuiolata persistant.

CLXXXVI. Cuncta, quæ circa sanctarũ loca Ecclesiarum eiúsq; ministros, vel olim ordinauit antiquitas, vel antecessorum nostrorum auctoritas religiosa constituit, vel nostra roborauit serenitas, illibata custodiri nunc & in futurum præcipimus.

De prædiis Deo dicatis.

CLXXXVII. Placuit ne prædia cælestium secretorũ dicata, Deóque tradita à quibusdam aliqua occasione vexentur, aut inuadantur, sed sub immunitatis tuitione, perpetua firmitate perdurent. Similiter & homines earũ, & omnia quæ eis subiecta esse noscuntur. Si quis contrauenerit, componat sicut de immunitate constituimus: & pœnitentia publica à sacerdotibus vsque ad satisfactionem multetur.

De eo, qui die dominico opera seruilia fecerit.

CLXXXVIII. Si quis die Dominico opera seruilia fecerit, liber homo, si bouem iunxerit, & cum carro ambulauerit, dextrum bouem perdat. Et si alia, quæ canonica auctoritate prohibita sunt, seruilia fecerit opera, sacerdotibus illa emendet, sicut de re-

liquis neglegentiis iudicibus emendari solet: & ab ipsis sacerdotibus pœnitentiam iuxta modum culpæ accipiat. Similiter & de præcipuis festiuitatibus obseruari placuit. Quòd si sacerdotes eos nequiuerint corripere, tunc à iudicibus ad sacerdotes adducantur, eísque obedire omnibus faciant.

De his qui infra regnum per vim aliquid rapuerint.

CLXXXIX. Si quis in exercitu infra regnum sine iussione Dominica per vim hostilem aliquid prædare voluerit, aut fœnum tollere, aut granum, siue pecora maiora vel minora, domósque infringere vel incendere, hæc ne fiant omnino prohibemus. Quòd si ab aliquo præsumptioso factum fuerit, LX. solid. si liber est sit culpabilis, & omnia similia restituat, aut cum duodecim testibus se purget. Si verò seruus hoc fecerit, capitali crimini subiaceat: & Dominus omnia similia restituat, quia seruum suum non correxit, nec custodiuit, vt talia non perpetraret. Quoniam si nos ipsos comedimus, citò deficiemus. Vnusquisque tamen custodiat exercitum suum, ne aliqua deprædatio infra regnum fiat.

De eo, qui alienum seruum ad furtum suaserit.

cxc. Si quis alienum seruum ad furtũ suaserit, aut aliquid damnosum in fraudem Domini sui, vt posset accusare eum, & fraus ipsa fuerit detecta per inuestigationem iudicis, Dominus nec seruum perdat, nec pro hoc aliquam faciat compositionẽ. Sed ille, cuius conclusione vel exhortatione admissum est, tanquam fur damnetur. Et seruus quod tulit reddat, & insuper cxx. ictus accipiat.

De fure nocturno tempore capto.

cxci. Fur nocturno tẽpore captus in furto, dũ res furtiuas secũ portat, si fuerit occisus, nulla ex hoc homicidio querela nascatur.

De eo, qui de fure nesciens aliquid cõparauerit.

cxcii. Si quis de fure nesciẽs aliquid comparauerit, quærat accepto spacio venditõrem. Quem si non potuerit inuenire, probet se cum sacramẽto & testibus innocentem, & quod apud eum cognoscitur restituat. Et furem quærere non desistat. Quòd si furem celare voluerit, & periurans postea detectus fuerit, tanquam ille fur, ita iste in crimine damnetur.

De eo, qui occultè in nocte vel in die alterius animal occiderit.

cxciii. Si quis in nocte occultè, vel in

die alterius animal occiderit, & negauerit, & poſtea exinde probatus fuerit, tanquam furtiuum componat.

De eo, qui occiderit alienum animal, & non negauit.

CXCIIII. Si quis cauſa faciente occiderit alienum animal, & nō negauerit, ſimile dare non tardet, & cadauer mortui accipiat.

De eo, qui furtiuam rem ſcienter emerit.

CXCV. Si quis furtiuam rem ſcienter emere præſumpſerit, & exinde probatus fuerit, ſimilem rem reddat illi, cuius pecuniam comparauerit, ſalua videlicet eius iuſtitia in altero.

De eo, qui de latrone furtiuam rem ſcienter ad cuſtodiendum accipit.

CXCVI. Si quis de latrone furtiuam rem ſcienter ad cuſtodiendum acceperit, quaſi fur componat.

De ſacramentis leuiter non iurandis.

CXCVII. Volumus vt ſacramenta citò non fiant, ſed vnuſquiſque iudex prius cauſam veraciter cognoſcat, vt cum veritas latere non poſſit, nec facilè ad ſacramēta veniāt.

De eo, qui contra caput alterius falſa ſuggeſſerit.

CXCVIII. Si quis contra caput alterius falſa ſuggeſſerit, vel pro quacunque inuidia aut iniuſta accuſatione aliquem commo-

uerit, ipse pœnam vel damnum, quod alteri intulit, excipiat. Neminem damnes, antequam inquiras veritatem, quia scriptum est, Omnia autem probate, quod bonum est, tenete.

De eo, qui per inuidiam vel dolum liberi vel serui domum incenderit.

CXCIX. Si quis per aliquam inuidiã vel dolum in nocte vel in die ignẽ imposuerit, & incẽderit liberi vel serui domũ, primò omnia ędificare statuat, & quicquid ibi arserit, componat, & insuper LX. sol. sit culpabilis: & publica pœnitentia secundum iudicium sacerdotum multetur, & quanti homines de ipso incendio euaserint, vnicuique secundum legem componat, & omnia quæ ibi perdiderint restituat.

Vt si quis seruum iniuste accusauerit alienũ, domino simile mancipium pro hoc facto reddat.

CC. Si quis seruum iniustè accusauerit alienum, & innocenti tormẽta pertulerit, Domino simile mancipium pro hoc facto reddat. Si verò innocens in tormẽto mortuus fuerit, duos seruos eiusdem meriti sine dilatione Domino restituat.

De via publica.

CCI. Si quis viam publicam, aut lithostrotum, vel viam communem alicui clauserit

contra legem, cum sua lege componat: & clausuram, quam ibi fecit, tollat. Quòd si negare voluerit, cum duodecim sacramẽtalibus iuret.

De via conuicinali.

CCII. Si quis viam cõuicinalem vel pastoralem clauserit, cum sua lege componat, & ipsam viam aperiat. Similiter & de semita faciendum est.

De eo, qui fontem coinquinauerit.

CCIII. Si quis fontem quacunque inuidia coinquinauerit, vel maculauerit, emendet eum primò, vt nulla sit coinquinationis in eo suspicio, & cum lege sua vicinis hoc emendet. Si autem plurimorum in vicinio puteus fuerat, compositione inter se mulctetur.

De eo, cui aurum vel argentum aut ornamenta commendata fuerint.

CCIIII. Si cui aurum vel argentum aut ornamenta vel quæcunque species commẽdatæ fuerint, siue custodiendæ traditę sint, siue vendẽdæ, & in domo ipsius cum rebus suis forsitam fuerint incendio crematæ, vna cum testibus, qui commendata susceperat, præbeat sacramenta nihil exinde suis profuisse compẽdis, & nihil cogatur exsoluere, excepto auro & argento, quod ardere

non potuit. Si verò quæ commendata fuerant, furto probantur ablata, ei qui commendata perdiderat ſpatium tribuatur, donec furem ſua inueſtigatione perquirat. Et ſi eum inuenerit commẽdatori res proprias tantummodò reformare procuret. Compoſitio verò ad eum, qui habuit commendata pertineat. Quòd ſi fur non fuerit intra ſtatutum tempus inuentus, medietas rerum commendatarum Domino ſuſcipiente reddatur, damnum verò medium vtrique ſuſtineant, & ſi poſtmodum dominus apud eum, cui commendauerit, quæcũque fuerint ſuppreſſa repererit, ſicut furtiua ab eo exigantur.

Vt rem in contentione poſitam non liceat vendere.

CCV. Rem in contentione poſitam non liceat donare nec vendere.

De eo, qui ſeruum ſuum vendiderit.

CCVI. Si quis ſeruum ſuum vẽdiderit, forſitam eius neſciens facultates, habeat Dominus eius poteſtatem, qui eum vendidit, requirendi res eius vbicunque inuenire poterit.

De eo, qui de peculio ſuo fuerit redemptus, ſeruo.

CCVII. Si quis ſeruus de peculio ſuo fuerit

redemptus, & hoc Dominus eius fortè nescierit, de Domini poteſtate non exeat, quia non preciū, ſed res ſerui ſui dum ignorat, accipit.

De eo, qui cauſam alterius tulerit de loco ſuo.

CCVIII. Si quis cauſam alterius tulerit de loco ſuo, ipſam illæſam reddat, aut ſimilē. Si verò foras aliqua traxerit, & abſconderit, atque negauerit interrogatus furtiuam componat.

De eo, qui alicuius mortuum repererit.

CCIX. Si quis alicuius mortuum repererit, & eum humanitatis cauſa humauerit, vt neque à porcis inquinetur, neque à beſtiis ſeu canibus laceretur, ſeu liber ſit, ſeu̅ ſeruus, nullam ex hoc calumniā ſuſtineat, ſed magis à parentibus eius remunerationem condignam accipiat: & ſi à parētibus mercedem noluerit recipere, recipiat à Domino qui præcepit mortuos ſepelire.

De venditionibus vili precio detractis, vel vicioſis.

CCX. Placuit in venditione hanc formam ſeruari, vt ſeu res, ſeu mancipia, vel quodlibet genus animalium venundetur, nemo propterea venditionis firmitatem inrumpat, quod dicit ſe vili precio vēdidiſſe: ſed poſtquam factum eſt, negotium nō ſit mu-

tatum, nisi fortè viciū sibi à venditore celatum inuenerit. Si autem venditor dixerit vicium, stet emptio, & non sit immutata. Si autem non dixerit, mutari potest in illa die, & in alia, siue in tertia die: & si amplius de tribus noctibus illud habuerit, postea non potest mutare, nisi fortè eum inuenire infra tres dies non poterit. Tunc quando inuenerit, recipiat, qui vicium vendidit. & si noluerit recipere, iuret cum suis sacramentalibus quod vicium ibi nullū sciebat in illa die, quando negotium fecit: & stet factum.

Vt qui arras dederit pro quacunque re, precium reddere compellatur.

CCXI. Qui arras dederit pro quacunque re, precium cogatur implere, quod placuit emptori.

Vt peregrinos transeuntes nemo inquietet.

CCXII. Placuit ne peregrinos transeuntes quisquam inquietare pręsumat, eísque nocere audeat, quia alij propter Domini, alij propter suas discurrunt necessitates. Quòd si aliquis præsūptiosus fuerit, qui peregrino nocuerit, vel eum assallierit, aut despoliauerit, læderit, plagauerit, ligauerit, vendiderit, vel occiderit, ipse peregrino singulatim dupliciter, sicut de alio homine solet

componi, aut suo seniori vel socio cum sua lege componat. Quòd si mortuus fuerit, & seniorem ibi vel socium non habuerit, tunc Episcopus, aut sacerdotes eiusdē pagi ipsam compositionem in duplo sicut de indigena distringente iudice accipiant, & in suam eleemosynam illam tribuant, & insuper LX. solid. fisco cogatur persoluere. Et si peregrinum viuētem reliquerit, omnem iniuriam ei factam, & quicquid ei tulit dupliciter, vt prædictum est, per singula illi componat, sicut solet de infra prouinciam aliquem componere. Si autem eum occiderit, vt liberum hominem de ipsa prouincia in duplo componat, & ipsa pecunia à memoratis sacerdotibus in sua detur eleemosyna: quoniam Dominus ait, Peregrinum & aduenam non contristabis.

De eo qui res alienas vendiderit.

CCXIII. Si quis vendiderit res alienas sine voluntate Domini sui, aut seruum, aut ancillam, aut quācunque rem, ipsam legibus reddat, & similem aliam addat. Et si ipsum non potest inuenire, duos consimiles & æqualis meriti reddat.

De eo, qui alicuius quadrupedi vnum oculum excüsserit.

CCXIIII. Si quis alicuius caballo, vel boui,

vel cuilibet de quadrupedibus vnum oculum excusserit, adprecietur illud pecus, quod valet,& tertiam partem componat.

De eo, qui iussu regis vel ducis aliquem occiderit.

CCXV. Si quis iussione regis vel ducis illius, qui ipsam prouinciam regit, hominē occiderit, non requiratur ei: nec propterea faidosus sit, quia lex & iussio Dominica occidit eum,& ipse non potuit contradicere. Princeps verò & successores eius defendāt eum, & totam progeniem eius, ne ob hoc pereat, aut malum patiatur. Quòd si propterea ipse aut eius progenies aliquid mali passi fuerint, aut occisi, dupliciter componantur.

De eo, qui scripturam protulerit, vt veritatem eius testibus probet.

CCXVI. Si quis scripturam profert, veritatē eius testibus probare debet, quia in omnibus causis constitutum est, vt scripturam prolator adfirmet.

Vt quicquid prouincialibus fuerit relaxatum per benecifium principis, ab exactore non requiratur.

CCXVII. Quicquid prouincialibus per beneficium principis tributorum fuerit relaxatum, ab exactore non requiratur.

Vt presbyteri criminosi ad synodum venientes in medio collocentur.

CCXVIII. Presbyteros criminosos canonicè ad synodum venientes, iubemus iuxta decreta Papæ Innocentij, cap. XXXIII. in medio collocari. Discussísque obiectionibus, quæ ipsis presbyteris impinguntur, si conuinci potuerint, à sacerdotali remoueantur officio, quia qui sancti non sunt, sancta tractare non possunt. Atque alieni efficiantur à ministerio, quod viuendo inlicitè polluerunt. Et si cõuinci non potuerint, secundum anterius capitulum, cõsultu Leonis Papæ & multorum Episcoporum statutum cum aliis presbyteris, & fidelibus iustísque hominibus satisfaciant Episcopo suo, & populo.

Vt vnusquisque presbyter Missam cum sandaliis celebret.

CCXIX. Vt vnusquisque presbyter Missam ordine Romano cum sandaliis celebret. Et hoc populo nũcietur, quod per omnes dies dominicos oblationes Deo offerant, & vt ipsa oblatio foris septa altaris recipiatur.

Vt presbyter die Dominico cum benedicta aqua procedat.

CCXX. Vt omnis presbyter die Dominico cum psallentio circumeat Ecclesiam suam

vnà cum populo,& aquam benedictam secum ferat: & vt scrutinium more Romano tempore suo ordinatè agatur.

De hospitalitate & cura pauperum.

CCXXI. Vt de hospitalitate, & cura pauperum memores sitis, & propter quod res ecclesiasticæ à fidelibus oblatæ, & ab Ecclesia receptæ sint, & eo modo illas distribuatis, vt ab illo, cui de his rationem reddituri estis, non damnationem, sed æterni gaudij mercedem accipere mereamini.

Vt adiutorium à rege impendatur his, qui ministerium Ecclesiasticum adimplent.

CCXXII. Volumus vos scire voluntatē nostram, quòd nos parati sumus vos adiuuare vbicunque necesse est, vt ministerium vestrum adimplere valeatis: simúlque vos admonemus, vt propter humilitatem nostrā & obedientiam, quam monitis vestris propter Dei timorē exhibemus, honorē nobis à Deo concessum cōseruetis, sicut antecessores vestri nostris antecessoribus fecerūt.

Vt nullus Episcopus vel abba per præmia suis hominibus beneficia det, vel auferat.

CCXXIII. Admonemus etiam Episcopos & abbates, vt per præmia beneficia hominib⁹ suis nec auferant, nec donent, quia multæ reclamationes, & querelæ de hac causa ad

nostras aures solent peruenire.

Vt clericus, vel monachus, vel sanctimonialis non accusetur ad iudicium ciuile.

CCXXV. Nemo audeat clericum, aut monachum, vel sanctimonialem fœminã ad ciuile iudicium accusare, sed ad Episcopum: & ipse ex lege vel canonibus cõsentaneam ac iustam sententiam proferat. Hæc omnes Episcopi custodiant, & omnes fideles sanctæ Dei Ecclesiæ, & nostri prouinciarum præsides procurent quorumcunque clericorum, vel monachorum, & sanctimonialiũ lites dirimere. Si quis hanc constitutionem violauerit in magistratu positus, x. libris auri pœna multabitur. Si executor est, in catenis Ecclesiarum recludatur pœnas luiturus, & officium perdat.

De monacho, qui monasterium suum dimiserit.

CCXXVI. Si monachus monasterium suum dimiserit, omnia bona ipsius, & quę in monasterium introduxit, & quæ non introduxit Domino monasterij sint, & ipse officio præsidis seruire cogatur. Si verò monachus ad alium monasteriũ migrauerit, substantiã eius prius monasterium possideat, & in alio monasterio ipse non recipiatur.

De seruo in monasterium recepto.

CCXXVII. Si aliquis incognitus in monasterium ingredi voluerit, ante triennium monachi habitus ei non præstetur. Et si intra III. annos aut seruus aut libertus vel colonus quæratur, Domino suo reddatur cum omnibus, quæ adtulit, fide tamen accepta de impunitate. Si autem intra triennium requisitus non fuerit, postea quæri non potest: sed tantum ea, quæ in monasterium adduxit, Dominus serui recipiat.

De monachis laicis factis.

CCXXVIII. Si autem monachus laicus factus fuerit, honore & cingulo spolietur: & res eius monasterio adiiciatur. Quòd si monasticam vitam reliquerit, præses prouinciæ eum teneat, & curiæ suæ communeret.

De Ecclesia ædificanda.

CCXXIX. Nemo Ecclesiam ædificet antequam ciuitatis Episcopus veniat, & ibidem crucem figat publicè, & antè præfiniat qui ædificare vult, quòd ad luminaria, & ad custodiam, & stipendia custodum sufficiat, & facta donatione sic domum ædificet.

De eo, qui in domo sua oratorium fecerit.

CCCXXX. Qui in domo ſua oratorium habuerit, orare ibi poteſt: tamen non audeat in eo ſacras facere miſſas ſine permiſſu Epiſcopi loci illius. quòd ſi fecerit, domus illius fiſci iuribus addicatur. comes & miniſtri eius qui hoc cognouit, & non prohibuit, libra auri mulctabitur, & ab Epiſcopo loci illius canonicam ſuſcipiát excommunicationem vel excluſionem.

De electione abbatiſſæ.

CCXXXI. Abbatiſſa eligatur à cuncta congregatione non ſecundum ordinem, ſed quàm melioris opinionis eſſe conſtiterit, & quàm meliores elegerint. Et qui eam eligunt, proponant ſanctis Euangeliis dicẽtes, quòd non propter amicitias vel gratiã humanam, ſed ſcientes eam fide rectam, & vita caſtam, & adminiſtratione dignam, ad omnémque ſtatum monaſterij vtilem: & tunc confirmetur ab Epiſcopo, cui monaſterium ſubiectum eſt.

De diaconiſſa vel Deo deuota.

CCXXXII. Si quis rapuerit, vel ſollicitauerit, vel corruperit religioſam fœminam, bona amborum Eccleſia vindicet, in qua talis mulier habitauit. Ipſi tamen capitali periculo ſubiiciãtur. Quòd ſi hæc mulier conſenſit, cum ſuis rebus monaſticæ

cautioni tradatur. Si verò liberos habet, pars legitima eis reſeruetur. Quòd ſi intra annum poſt cognitum tale ſcelus à religioſis locis non vindicetur, comes loci illius hæc noſtro fiſco addicat. Si verò comes prouinciæ vindictam tali crimini imponi neglexerit, honore careat, & duas libras auri fiſci iuribus dare compellatur.

De reſtituendo monaſterio.

CCXXXIII. Nemini regum aut cuiquam hominum in proprium liceat monaſteriũ tradere, vel cõmutare, vel quocunque comito vendere, hoc etiã diuina & Apoſtolica atq; canonica ſub anathematis pœna ſanxit auctoritas. Quòd ſi factum fuerit, nõ valebit. Sed is, qui accipit, precium amittat. Et qui diſtraxit, precium quod accipit in ipſo monaſterio amittat, & vnà cum precio monaſterium perdat, & ipſum monaſterium in priſtinum reformetur ſtatum.

De litigatoribus.

CCXXXIIII. In ciuitatibus, in quibus præſides præſunt, ipſi audiant cauſas, ſeu & defenſores. Qui autem Epiſcopos, vel ſacerdotes, aut clericos iudicare ſibi maluerint, hoc quoque fieri non permittimus.

De ſcænicis.

CCXXXV. Si quis ex ſcænicis veſtem ſacer-

dotalem, aut monasticam, vel mulieris religiosæ, vel qualicunque Ecclesiastico statu similem indutus fuerit, corporali pœnæ subsistat, & exilio tradatur.

De præscriptione XL. annorum.

CCXXXVI. Ne decem anni, neque viceni, vel XXX. annorum præscriptio religiosis, domibus opponatur, sed sola XL. annorum curricula: & non solum in cæteris rebus, sed etiam in legatis, & hæreditatibus.

Vt nemo audeat Episcopum, aut sacerdotem, vel clericum apud publicos iudices accusare.

CCXXXVII. Sancitum est, vt nullus Episcopum, aut sacerdotem, vel clericum apud iudices publicos accusare præsumat, sed apud Episcopos.

Ne vllus sacerdos iudicetur, nisi præsentes sint ipsius accusatores, iidémque legitimi.

CCXXXVIII. A sancta Romana & Apostolica Ecclesia olim statutum est, & à nobis synodali sententia confirmatum, vt nullus ex sacerdotali catalogo iudicetur, aut damnetur, nisi accusatus accusatores legitimos præsentes habeat, locúmque defendendi ad abluenda crimina accipiat.

Vt vita accusantium primò discutiatur.

CCXXXIX. Item à prædicta sancta Romana & Apostolica Ecclesia sancitum est, &

ab omnibus ſynodali auctoritate decretũ, vt ſemper primò perſona, fides, vita & conuerſatio accuſantiũ enucleatim perſcrutetur: poſtea, quæ obiiciunt, fideliter pertractentur, quia nõ aliter fieri quicquã debet, niſi prius impetitorum vita diſcutiatur.

De teſtibus requirendis in accuſatione clericorũ.

CCXL. Placuit, vt ſi quis aliquem clericorum in accuſatione fornicationis impetierit, ſecũdum præceptum Pauli Apoſtoli legitima teſtimonia requirãtur ab illo. Quòd ſi non potuerit, datis teſtimoniis adprobare quod dixit, excommunicationem accuſati accuſator accipiat.

De culpabili perſona non recipienda.

CCXLI. Si accuſatoris perſona in iudicio Epiſcoporũ culpabilis apparuerit, ad arguẽdum nõ admittatur, niſi de propriis cauſis.

De non iudicando quemquam ante examinatam cauſam.

CCXLII. Non eſt iuſtum iudicare aut condemnare virum, cuius cauſa ad liquidum non eſt examinata.

De non iudicando maiorem à minore.

CCXLIII. Maior à minore non poteſt iudicari.

De non iudicando quemquam abſque legitimo accuſatore.

CCXLIIII. Iudicis nõ est quemlibet iudicare vel condemnare absque legitimo accusatore : quoniam & Dominus Iudam furẽ esse sciebat, sed quia nõ est accusatus, ideò non est eiectus.

De eo, qui frequenter litigat, vt non suscipiatur absque examine.

CCXLV. Eius qui frequenter litigat, & ad accusandum est facilis, accusationẽ absque grandi examine nemo recipiat.

De rimando enucleatim causam in iudicio, & sæpe ventilando.

CCXLVI. Iudicantem oportet cuncta rimari, & ordinem rerũ plena inquisitione discutere, interrogandi ac proponendi adiiciendíque patientia præbita ab eo, vt ibi actio partiũ limitata sit pleniter. Nec prius litigantibus sua velit sententia obuiare, nisi quando ipsi peractis omnibus iam nihil amplius habuerint in quæstione, quod proponat : & tam diu actio ventiletur, quousque rei veritas perueniat. Frequenter interrogari oportet, ne aliquid prætermissum fortè remaneat, quod adnecti conueniat.

De his, qui se putant per testes redemptos ad sacerdotum accusationẽ admitti, vt non admittantur, nisi omni suspicione caruerint.

CCXLVII. Sunt quidam qui contra Ecclesiasticam regulam pugnare videntur, & per testes redemptos putant se ad accusationem admitti debere, hi omnino nō admittantur, nisi actis publicis docuerint omni se suspicione carere.

Vt nullus contra religionem faciat.

CCXLVIII. Non liceat Imperatori vel cuiquam pietatem custodienti aliquid contra mandata diuina præsumere.

Quòd laicis non sit de religione præsumendum.

CCXLIX. Laicis quamuis religiosis, nulli tamen de Ecclesiasticis facultatibus, vel de Deo dicatis hominibus aliquid disponendum adtribuatur facultas.

Vt liceat maiores iudices appellare, quotiens necessitas ingruerit.

CCL. Quādocūque à quibuslibet iudicibus Ecclesiasticis ad alios iudices Ecclesiasticos, vbi est maior auctoritas, fuerit prouocatū, nō eis denegetur, qui prouocauerint.

De iniusto iudicio principis metu vel iussu terminato cassando.

CCLI. Iniustum iudicium & definitio iniusta regio metu vel iussu à iudicibus ordinata non valeat.

EXPLICIT LIBER QVINTVS.

INCIPIVNT CAPITVLA LIBRI SEXTI.

vel ancillam lapide vel virga, & mortui fuerint.

XII. *Vt si aliqui inter se fuerint rixati, & percusserit ex eis aliquis mulierem prægnantem.*

XIII. *Quòd si mulier mortua fuerit, reddet percußor animam pro anima.*

XIIII. *Vt quicunque oculum seruo vel ancillæ eruerit, liberos eos dimittat.*

XV. *De boue cornupeta, qui virum vulnerauerit, vel mulierem, & de domino illius.*

XVI. *De eo, qui cisternam aperuerit, & foderit.*

XVII. *De boue alieno, si alterius bouẽ vulnerauerit.*

XVIII. *De eo, qui bouem aut ouem furatus fuerit.*

XIX. *De fure, qui domum suffodiẽs repertus fuerit.*

XX. *De eo, qui læserit agrum vel vineã.*

XXI. *De eo, qui ignem succẽderit in agris, vt damnum restituat.*

XXII. *De eo, qui commẽdauerit amico pecuniam.*

XXIII. *De asino, boue, oue, omníque iumento amico ad custodiẽdum tradito.*

XXIIII. *De eo, qui seduxerit virginem necdũ*

LVII. *Vt presbyteri ciuitatis sine iussu sui Episcopi nihil iubeant.*

LVIII. *Ne presbyteri rem Ecclesiæ absque licentia Episcopi sui vendant.*

LIX. *Si presbyter vel diaconus deseruerit Ecclesiam suam, deponatur.*

LX. *De presbyteris, vel diaconibus, aut subdiaconibus à propriis Episcopis exauctoratis.*

LXI. *Si quis Episcopus, presbyter, diaconus, vel subdiaconus ad bellum processerit, deponatur.*

LXII. *Vt presbyteri alterius regionis non sacrificent præsentibus presbyteris ipsius regionis.*

LXIII. *De vxoribus & viris se dimittentibus.*

LXIIII. *De Episcopis litigantibus, vel iudicatis.*

LXV. *Ab hæretico nullus benedictionem accipiat.*

LXVI. *De orationibus ad patrem dirigēdis.*

LXVII. *De presbytero ab alio Episcopo ordinato.*

LXVIII. *De illis presbyteris, qui nesciūt iuxta præceptū saluatoris baptizare.*

LXIX. *De missis nostris, qualiter cum episcopis singularum regionum circa*

ordinatis.

LXXXII. *Vt si quis homini aliquo iteranti mansionem vetauerit, LX. sol. componat.*

LXXXIII. *Vt omnibus maxima cura sit, ne sine confirmatione Episcopi vitam finiat aliquis.*

LXXXIIII. *De his, qui fidelium oblationes auferunt, vel vastant, aut sine proprij Episcopi iussione dant, vel accipiant.*

LXXXV. *Vt presbyteri vel diaconi non migrent de loco ad locum sine Episcopi proprij iussione.*

LXXXVI. *De Episcopis & clericis peregrinis, vt contenti sint hospitalitatis munere: & nulli eorum liceat officium sacerdotale in alterius parochia agere absque licētia Episcopi, in cuius parochia esse noscuntur.*

LXXXVII. *Vt nullus habeat nisi legitimū connubium.*

LXXXVIII. *De his, qui Episcoporum vocationē vel correctionem contempserint.*

LXXXIX. *Vt nullus laicorum ex prædiis Episcoporum quicquam accipiat.*

XC. *De eo, qui occiderit monachum aut*

cerdotum vita turbetur.

CIIII. *De clericis vel ſacerdotib⁹, qui accipiũt eccleſias ſine licẽtia Epiſc. ſui, vel de vna ad aliam tranſeunt.*

CV. *De inceſtuoſis, & criminoſis, ac de infirmis, & pœnitentibus, atque de ieiunio quatuor temporum.*

CVI. *Vt Epiſ. iudices publicos moneãt, vt rei carceribus recluſi Natiu. Dom. Paſcha, et Pent. abſoluãtur, et miſſas illis audiãt dieb⁹, ac refecti fiãt.*

CVII. *De poſſeßionibus ad religioſa loca pertinentibus.*

CVIII. *De monacho vel monacha.*

CIX. *De his, quæ à ſingulis principib⁹ eccleſiis ſunt cõceſſa, et quæ ſinguli Antiſtites impetrauerint, quòd ſacrilegiũ ſit hæc auferentibus: et de clericis, vt nõ accusẽtur ad iudices ſeculares, ſed ad Epiſc. proprios.*

CX. *De priuilegiis Eccleſiarum.*

CXI. *Vt ea, quæ ad religionẽ pertinẽt, locis ſuis & à ſuæ dioceſeos ſynodis audiantur.*

CXII. *Vt priuilegia Eccleſiarum ſemper maneant incorrupta.*

CXIII. *Quòd ſacrilegiũ ſit Eccl. aliquid auferre, aut ſacerdotib⁹ vel miniſtris, aut ipſo ſancto cultui locóque iniu-*

eius præſcriptus vel interfectus.

CCXLV. *Ne aliquis Epiſcopus vel inferior gradus dominico die quemquam iudicare præſumat.*

CCXLVI. De *potente ſi pauperem expoliauerit, & non reddiderit ammonente Epiſcopo, vt excommunicetur.*

CCXLVII. *Vt nullus clericus ab Epiſcopo ſuo recedere præſumat, & ad alium tranſire.*

CCXLVIII. V*t clerici, qui arma præſumpſerint, in monaſterium ad agendam pœnitentiam tradantur.*

CCLXIX. *Vt nullus regum huius canonis cenſurã in aliquo violare permittat.*

CCL. V*t vnuſquiſque alterius ruinis ſuccurrat, & iram Dei per ſuã compaßionem à ſe remoueat.*

CCLI. *Quòd lex, quàm rex qui prior fuit inſtituit, ab illo qui ei ſucceſſerit, pari ſententia roborata ſit.*

CCLII. *Vt in metropolitana ſede ad ſynodum agendam omnes Pontifices conferant.*

CCLIII. V*t dignitatem amittant omnes, qui ad expeditionẽ exercitus non pergunt, aut de exercitu fugiunt.*

CCLIIII. *Vt non varientur, quæ propter vti-*

CCLXXVII.

firmatis, & cunctis pro lege tenendis contraditis.

CCLXXXVI. *Ne Episcopi ad bella pergãt concessio domni Karoli Imperatoris.*

CCLXXXVII. *Ex quibus supras. Sacerdotibus omnibus.*

CCLXXXVIII. *De eo, qui facultatem deprædationis dederit malitiosa factione, vt viuus comburatur.*

CCLXXXIX. *Vt capitale suppliciũ excipiat, qui violentiã cõmisisse dignoscitur.*

CCXC. *De eo, qui sibi indebitum locum vsurpauerit.*

CCXCI. *Vt si Ecclesiæ priuilegia alicuius temeritate fuerint corrupta, piaculum V. librarum auri pœna mulctetur.*

CCXCII. *De priuilegiis Ecclesiarum quatenus incorrupta persistant.*

CCXCIII. *Quòd seruari debeat potius quàm auferri, quod sanctæ Dei Ecclesiæ fuerit collatum.*

CCCXCIII. *Vt laicis quamlibet religiosis nulla sit disponendi de rebus Ecclesiæ data facultas.*

CCXCV. *Quòd prædones Ecclesiæ sacrilegi sunt, sicut scripturæ testimonio comprobatur.*

lum sit Deo sacratas vel reliquas incestare.

CCCXX. *Vt Ecclesiarum priuilegia vel facultates, siue quicquid ad easdem pertinet, nullus inuadere præsumat.*

CCCXXI. *Vt neque rex, neque secularium quisquam per vim prædia Ecclesiarum rapiat, quas Episcopi, abbates, vel abbatissæ regere videntur.*

CCCXXII. *De his, qui non solum de rebus suis aliquid Ecclesiæ conferunt, sed etiam ab aliis conlatas iniustè possident.*

CCCXXIII. *De rebus Ecclesiæ, quæ sibi iure debeantur, ne in aliud transferantur.*

CCCXXIIII. *Quòd homicidæ ante Deum deputentur, qui res Ecclesiæ vastant.*

CCCXXV. *Vt capituli pœna mulctentur, qui sacrilegia, adulteria, prædationes aut deuastationes exercuerint.*

CCCXXVI. *De viris, quòd in castitate vxores suas diligere, eisque vt vasi infirmioris custodiam, & reliquam necessitatem debeant impendere.*

INCIPIT LIBER SEXTVS.

Nonnulla Capitula legis diuinæ.

De effusione sanguinis.

QVICVNQVE effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius.

Quòd hi, qui nomen Domini in vanum adsumpserint, grauiter feriantur.

II. Non adsumes nomen Domini Dei tui in vanum: nec habebit insontem Dominus eum, qui adsumpserit nomẽ Domini Dei sui frustra.

De honorando patre & matre.

III. Honora patrem tuum & matrem tuam, vt sis longæuus super terram.

Vt qui vendiderit filiam suam in famulam, non egrediatur sicut ancilla.

IIII. Si quis vendiderit filiam suam in fa-

mulam, non egredietur ſicut ancillæ exire conſueuerunt. Si placuerit Domino ſuo cui vendita eſt, dimittat eam liberam: & ad alium populum non licet ipſam vendere.

Vt qui hominem percuſſerit, morte moriatur.

v. Qui hominem percuſſerit volens occidere, morte moriatur.

De eo, qui per induſtriam proximum voluerit occidere.

vi. Si quis per induſtriam occiderit proximum ſuum, & per inſidias; ab altari meo euelles eum, vt moriatur.

De eo, qui percuſſerit patrem aut matrem.

vii. Qui percuſſerit patrem ſuum aut matrem, morte moriatur.

Non malè dicendum patri vel matri.

viii. Qui malè dixerit patri ſuo vel matri, morte moriatur.

De eo, qui hominem furatus fuerit, & vẽdiderit.

ix. Qui furatus fuerit hominem, & vendiderit eum, & conuictus fuerit, morte moriatur.

De his, qui rixati inter ſe fuerint, & percuſſerit alter alterum.

x. Si rixati fuerint viri, & percuſſerit alter proximum ſuum lapide vel pugno, & ille mortuus non fuerit, & iacuerit in lecto, ſi ſurrexerit & ambulauerit foris ſuper bacu-

lum ſuum, innocens erit, ita tamen vt operas & impenſas eius in medicos reſtituat.

De eo, qui percuſſerit ſeruum ſuum vel ancillam lapide vel virga, & mortui fuerint.

XI. Qui percuſſerit ſeruum ſuum vel ancillam lapide vel virga, & mortui fuerint in manibus eius, reus erit. Si autem vno die ſuperuixerit, vel duobus, non ſubiacebit pœnæ, quia pecunia eius eſt.

Vt ſi aliqui inter ſe fuerint rixati, & percuſſerit ex eis aliquis mulierem prægnantem.

XII. Si rixati fuerint homines, & percuſſerit quis mulierẽ prægnantem, & abortiuum fecerit, ſi ipſa vixerit, ſubiacebit damno quantum expetierit maritus mulieris, & arbitri iudicauerint.

Quòd ſi mulier mortua fuerit, reddet percuſſor animam pro anima.

XIII. Si autem mors eius fuerit ſubſecuta, reddet animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede, aduſtionem pro aduſtione, vulnus pro vulnere, liuorem pro liuore.

Vt quicunqne oculum ſeruo vel ancillæ eruerit, liberos eos dimittat.

XIIII. Si percuſſerit quiſpiam oculum ſerui ſui aut ancillę, & luſcos eos fecerit, dimittat

eos liberos pro oculo, quem eruit. Dentem verò si excusserit seruo vel ancillæ suæ, simili sententiæ subiaceat.

De boue cornupeta, qui virum vulnerauerit, vel mulierem, & de Domino illius.

XV. Si bos cornupeta virum aut mulierem occiderit, lapidibus obruatur, & nõ comedetur. Domin⁹ cuius bos est, innocẽs erit. Quòd si bos cornupeta fuerit ab heri & nudius tertius, & contestati sunt Dominum illius, nec reclusit eũ, occiderítque virum aut mulierem, & bos lapidibus obruatur, & Dominum illius occidant. quòd si precium ei fuerit impositũ, dabit pro anima sua quiquid fuerit postulatus.

De eo, qui cisternam aperuerit, & foderit.

XVI. Si quis aperuerit cisternam, & foderit, & non operuerit eam, cecideritque bos vel asinus in eã, dominus cisternæ reddet precium iumentorum. Quod autem mortuum est, ipsius erit.

De boue alieno, si alterius bouem vulnerauerit.

XVII. Si bos alienus bouem alterius vulnerauerit, & ille mortuus fuerit, vendent bouem viuum, & diuident precium, & cadauer. si autem Dominus eius sciebat, quòd bos viciosus erat, & noluerit eũ custodire, reddet bouem pro boue, & cadauer inte-

grum accipiat.

De eo, qui bouem aut ouem furatus fuerit.

XVIII. Qui furatus fuerit bouem aut ouem, quinque boues pro vno restituat & quatuor oues pro vna oue.

De fure, qui domum suffodiens repertus fuerit.

XIX. Si effregerit fur domum, siue suffodiens fuerit inuentus, & accepto vulnere mortuus fuerit, percussor non erit reus sanguinis. Quòd si orto sole hoc fecerit, homicidium perpetrauit, & ipse morietur. Si inuentus fuerit apud eum, qui furatus est, viuens siue bos siue asinus restituatur.

De eo, qui læserit agrum vel vineam.

XX. Si læserit quispiam agrum vel vineam, & dimiserit iumentum suum, vt depascatur aliena, quicquid optimum habuerit in agro vel in vinea, pro damni æstimatione restituat.

De eo, qui ignem succenderit in agris, vt damnum restituat.

XXI. Si egressus ignis inuenerit spicas, & comprehenderit aceruos frugum, siue stãtes segetes in agris, reddet damnum qui ignem succenderit.

De eo, qui commendauerit amico pecuniam.

XXII. Si quis commẽdauerit amico pecuniam aut vas in custodiam, & ab eo, qui

ſuſceperit, furto ablatum fuerit: ſi inuenitur fur, duplum reddat: ſi latet, Dominus domus applicabitur ad deos, & iurabit quod non extẽderit manum in rem proximi ſui, ad perpetrandam fraudem in boue vel aſino, & oue ac veſtimẽto, & quicquid damnum inferri poteſt, ad deos vtriuſque cauſa perueniat: & ſi illi iudicarint, duplum reſtituant proximo ſuo.

De *aſino, boue, oue, omníque iumento amico ad cuſtodiendum tradito.*

XXIII. Si quis commendauerit amico aſinum, bouem, ouem, & omne iumentum ad cuſtodiam, & mortuum fuerit aut debilitatum, vel captum ab hoſtibus, nullúſque hoc viderit, iuſiurandum erit in medium, quòd non extẽderit manum in rem proximi ſui: ſuſcipiátque Dominus iuramentum, & ille reddere non cogetur. Si verò furto ſublatum fuerit, reſtituat damnum Domino ſuo. ſi commeſtum à beſtia, deferat ad eum quod occiſum eſt, & non reſtauretur. Qui à proximo ſuo quicquam horum mutuò poſtulauerit, & debilitatum aut mortuum fuerit Domino nõ præſente, reddere compellatur. quòd ſi impræſentiarum Dominus fuerit, non reſtituatur, maximè ſi conductus venerit pro

mercede operis sui.

De eo, qui seduxerit virginem necdum desponsatam, & dormierit cum ea.

XXIIII. Si seduxerit quis virginẽ necdum desponsatam, & dormierit cum ea, dotabit eam, & habebit vxorem.

De patre puellæ, si eam dare noluerit, vt reddat pecuniam iuxta morem dotis.

XXV. Si pater noluerit virginem dare, reddat pecuniam iuxta morem dotis, quam virgines accipere consueuerunt.

De maleficis.

XXVI. Maleficos non patiaris viuere.

De his, qui cum iumento coierint.

XXVII. Qui coierit cum iumento, morte moriatur.

De his, qui diis immolant, vel aduenas affligũt.

XXVIII. Qui immolat diis, occidatur. Aduenam non contristabis, neque affliges eũ.

De decimis & primitiis Domino offerendis.

XXIX. Decimas tuas & primitias non tardabis offerre Domino de filiis tuis primogenitis. De bobus quoque & de ouibus similiter facies: septem diebus sit cum matre sua, die octauo reddes illum Domino.

De deposito, vel pignore dato.

XXX. Depositum tuum, aut pignore datũ, aut si aliquis sibi commẽdata celauerit, aut

ſi rem perditam inuenerit, & iurauerit non inueniſſe, conuictus delicti reddet omnia, quæ per fraudem voluerit obtinere: tertiã & quintam inſuper partem Domino, cui fraudem intulerit.

De turpitudine proximi non reuelanda.

XXXI. Omnis homo ad ſanguinem proximi ſui non accedat, vt reuelet turpitudinem: & nullam diſcooperies turpitudinem mulieris, quia veſtra turpitudo eſt.

De homine, qui dormierit cum muliere ancilla.

XXXII. Homo ſi dormierit cum muliere coitu ſeminis, quæ fuerit ancilla etiam nobilis, & tamen precio non redempta, nec libertate donata, vapulabũt ambo, & non moriantur.

Non debere augurari, nec obſeruare magos & ariolos.

XXXIII. Non auguramini, nec obſeruabitis ad magos, nec ad ariolos, nec aliquid ſciatis per eos. Ego Deus veſter.

De honorando ſene.

XXXIIII. Coram cano capite conſurgite, & honorate perſonam ſenis, & timete Deũ.

Nihil agendum contra æquitatem.

XXXV. Nolite iniquum aliquid facere in iudicio, in regula, in pondere, in menſura: ſtatêra iuſta, & æqua ſint pondera, iuſtus

modius, æquúſque ſextarius.

De eo, qui mœchatur cum vxore proximi ſui.

XXXVI. Qui mœchatus fuerit cum vxore alterius, & adulterium fecerit cum coniuge proximi ſui, morte moriantur & mœchus & adultera.

De eo, qui dormierit cum nouerca ſua.

XXXVII. Qui dormierit cum nouerca ſua, & reuelauerit ignominiam patris ſui, moriantur ambo: ſanguis eorum ſuper eos.

De eo, qui propter Deum furtum confeſſus fuerit.

XXXVIII. Si propter Deum confeſſus fuerit homo furtum, quod fecit, reddet capitale, & quintam partẽ deſuper ei, in quem peccauit.

De eo, qui ferro percuſſerit hominem.

XXXIX. Si quis ferro percuſſerit hominem, & mortuus fuerit, qui percuſſit, reus erit homicidii, & ipſe morietur.

Vt propter vnius teſtimonium nullus condemnetur.

XL. Ad vnius teſtimonium nullus cõdemnabitur.

De decimis ſeparandis.

XLI. Separabis decimas ex omnibus, quæ naſcũtur tibi eo tempore, & repones inter ianuas tuas: fœnerabíſque ea ſacerdotibus & leuitis, aduenis & peregrinis, pupillis

& viduis, & benedicat te Dominus Deus tuus cunctis diebus vitæ tuæ.

De eo, qui ambulans per viam nidum auis inuenerit.

XLII. Si ambulas per viam, & nidum auis inueneris in arbore vel in terra, & matrem pullis desuper incubantem, non tenebis eã cum filiis, sed abire patieris, captos tenens pullos suos, vt benedicat te Dominus.

Vt cùm ædificatur domus noua, fiat murus per circuitum domus.

XLIII. Cùm ædificaueris domum nouam, facies murum tecti per circuitum, ne effũdatur sanguis in domum tuam, & sis reus labente alio, & in præceps ruente.

De vinea altero semine non serenda.

XLIIII. Non seres vineam tuam altero semine, nisi quæ nascuntur, & vinea pariter sanctificentur.

Vt non aretur in boue simul & asino.

XLV. Non arabis in boue simul & asino.

Non induendum vestimentum quod ex lana & lino contexitur.

XLVI. Non indues vestimentum, quod ex lana & lino textum est.

De puella virgine desponsata.

XLVII. Si quis puellam virginem despõsauerit, & inuenerit eam aliquis in ciuitate,

& con-

& concubuerit cum ea, adducas vtrósque ad portam ciuitatis illius, & lapidibus obruentur, puella, quia nõ clamauit cum esset in ciuitate: & vir, qui humiliauit eam.

De desponsata virgine in agro reperta.

XLVIII. Si autem in agro repererit vir puellam, quæ desponsata est, & dormierit cum illa, ipse moriatur solus: puella nihil patiatur.

Vt eunuchus attritis testiculis Ecclesiam Domini non intret.

XLIX. Non intrabit eunuchus attritis vel amputatis testiculis, & abscisо veretro Ecclesiam Domini: nec ingrediatur eã manzer, hoc est, de scorto natus.

De pecunia ad vsuram non fœneranda.

L. Non fœnerabis fratri tuo ad vsurã pecuniã, nec frugẽ, nec quamlibet aliã rem.

De voto non differendo.

LI. Cùm voueris vótũ Domino Deo tuo, non tardabis reddere: quia requiret illud Dominus Deus tuus. Et si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatũ, donec facies, quod ore proprio Domino promisisti.

Vt homo, qui vxorem acceperit, non accedat ab bellum.

LII. Cum acceperit homo vxorem, non accedat ad bellum: nec ei vllæ iniungantur

necessitates publicæ, sed vacabit absque culpa Domini sui: & vt vno anno lætetur cum vxore sua.

Vt non occidantur patres pro filiis, nec filij pro patribus.

LIII. Quòd non occidantur patres pro filiis, nec filij pro patribus: sed vnusquisque pro peccato suo morietur.

De eo, qui vim à persecutoribus patitur, vt suscipiatur.

LIIII. Si quis vim à persecutoribus passus fuerit, suscipiatur: & requiem inueniat, ad quamcunque ecclesiam venerit.

De muliere, quæ cum viro suo non potest nubere.

LV. Si vir & mulier coniunxerint se in matrimonium, & postea dixerit mulier de viro non posse nubere cum eo, si poterit probare, quòd verum sit, accipiat alium, eò quòd iuxta Apostolum non potuit illi reddere suum debitum.

Vt absque consensu Episcopi oblationes non accipiantur.

LVI. Vt præter consensum Episcopi oblationes fructuũ Ecclesiæ debitas nullus vel dare, vel accipere audeat.

Vt presbyteri ciuitatis sine iussu sui Episcopi nihil iubeant.

LVII. Vt presbyteri ciuitatis sine iussu sui

Epiſcopi nihil iubeant, nec in vna quaque parochia aliquid agant.

Ne presbyteri rem Eccleſiæ abſque licentia Epiſcopi ſui vendant.

LVIII. Vt presbyteri rem Eccleſiæ ſine licentia vel ſcientia ſui Epiſcopi non vendant, nec cuiquam tribuant.

Si presbyter vel diaconus deſeruerit Eccleſiam ſuam, deponatur.

LIX. Vt presbyter vel diaconus, qui deſerit Eccleſiam ſuam, & ad aliam tranſierit, deponatur.

De presbyteris, vel diaconibus, aut ſubdiaconibus à propriis Epiſcopis exauctoratis.

LX. Vt presbyter vel diaconus aut ſubdiaconus, ſi à proprio Epiſcopo exauctoratur, ſanctum miniſteriũ incipiat prærumpere, ſpem reſtitutionis non habeat.

Si quis Epiſcopus, presbyter, diaconus, vel ſubdiaconus ad bellum proceſſerit, deponatur.

LXI. Si quis Epiſcopus, presbyter, aut diaconus, vel ſubdiaconus ad bellum proceſſerit, & arma bellica indutus fuerit ad belligerandum, ab omni officio deponatur, in tantum, vt nec laicam communionem habeat.

Vt presbyteri alterius regionis non ſacrificent præſentibus presbyteris ipſius regionis.

LXII. Vt presbyteri alterius regionis, præsentibus ipsius regionis presbyteris, non sacrificent.

De *vxoribus & viris se dimittentibus.*

LXIII. Vt hi vel hæ, qui vxores aut viros dimittunt, non nubant: sed aut continẽtes maneant, aut sibimet reconcilientur.

De *Episcopis litigantibus, vel iudicatis.*

LXIIII. Si litem habuerit Episcopus cum alio Episcopo, non alterius, sed suę prouinciæ iudices quærat: & vt iudicato in aliqua causa Episcopo, liceat iterare iudicium, & si necesse fuerit, liberè Episcopum adire Romanum.

Ab hæretico nullus benedictionem accipiat.

LXV. Vt ab hæretico benedictionem nullus accipiat.

De *orationibus ad patrem dirigendis.*

LXVI. Vt nullus in precibus nisi ad patrem dirigat orationem, & vt prius eas cum instructioribus vel eruditioribus tractet.

De *presbytero ab alio Episcopo ordinato.*

LXVII. Ordinatus clericus ab alio Episcopo non deprecante vel consentiẽte suo in clero non maneat.

De *illis presbyteris, qui nesciunt iuxta præceptum Saluatoris baptizare.*

LXVIII. Illos homines, quos illi presbyteri

baptizauerunt, qui nescierunt iuxta præceptū Domini saluatoris nostri Iesu Christi baptizare, neque sanctæ trinitatis mystica verba inuocare, propterea iubemus eos baptizari, quia sine fide sanctæ trinitatis sunt baptizati.

De *missis nostris, qualiter cum Episcopis singularum regionum circa Ecclesias Dei, eiusque sacerdotes agere debeant.*

LXIX. Vt missi nostri vnà cum Episcopis propriis magnam curam habeant, quatenus dirutæ Ecclesiæ pleniter restaurentur, atque ornentur: & quæ dotatæ non sunt, vel quæ dotem suam perditam vel subtractam habent, pleniter & canonicè dotentur: vt quòd iniustè perdiderunt, iustè recipiant. Et si eas dotare noluerint quorum sunt, aut subtracta reddere noluerint, Episcopus proprius ad Dominū suæ sedis Ecclesiæ eas reuocet futuris temporibus possidendas. Si aliquis liberorum his resultauerit, ab Episcopo eiusdem loci reliquię ex his auferantur, & in meliori loco ponātur, & ipsæ destruantur vel crementur.

De eo, *qui semetipsum occidit, aut laqueo se suspendit.*

LXX. De eo, qui semetipsum occidit, aut laqueo se suspendit, consideratum est, vt

ſi quis compatiens velit eleemoſynam dare, tribuat: & orationes in pſalmodiis faciat, oblationibus tamen, & miſſis ipſi careant. quia incomprehenſibilia ſunt iudicia Dei, & profunditatem conſilij eius nemo poteſt inueſtigare.

Vt inceſtuoſi & parricidæ canonicè coerceantur.

LXXI. De inceſtuoſis & parricidis, vt canonicè coërceātur, ſicut de illo iudicatum eſt, qui materteræ ſuæ filiam ſtuprauit, vt coniugium vltra non petat, & militiæ cingulum derelinquat, & aut monaſterium petat, aut ſi foris remanere voluerit, tempora pœnitentiæ ſecundum canones pleniter deſoluat.

Vt nec à clerico phylacteria, nec ab vllo fiant Chriſtiano.

LXXII. Vt à clericis vel laicis phylacteria vel falſæ inſcriptiones aut ligaturæ, quæ imprudentes pro febribus aut aliis peſtibus adiuuari putant, nullo modo vel ab illis vel à quoquam Chriſtiano fiant, quia magicæ artis inſignia ſunt: ſed pro infirmitate illud quod Apoſtoli & canones ſanxerunt, id eſt, orationes, & ſacri olei vnctio fiat.

Vt nullus presbyter amplius quàm vnam Ecclesiam sibi vindicet.

LXXIII. Placuit omni synodali conuentui, vt nullus presbyterorum amplius quàm vnam Ecclesiam sibi vindicare præsumat, quia sicut quisque secularis non amplius quàm vnam habere debet vxorem, ita & vnusquisque presbyter non amplius quàm vnam habere debet Ecclesiam.

De letania maiore, vt more Romano celebretur.

LXXIIII. Vt letania maior more Romano ab omnibus in VII. Kaléd. Maij celebretur.

Vt nullus vitam sine communione finiat, nec vnctione benedicti olei careat.

LXXV. Si infirmitate depressus quis fuerit, vitam sine communione nō finiat, nec vnctione sacrati olei careat: & si finem perspiciat, sacro sancto corpore Deo anima eius à sacerdote precibus commendetur.

De presbyteris degradatis, & post degradationem multis sceleribus implicatis.

LXXVI. Presbyteri degradati, & post degradationem multis sceleribus implicati ad pœnitentiam publicam secundum canones redigantur.

De his, qui volunt aquam consecratam accipere.

LXXVII. Quòd in sabbato sancto Paschæ,

vel in sabbato Pentecostes, si qui velint aquam consecratam ad aspertionem in domos suas recipere, ante chrismatis infusionem accipiant.

De clericis & presbyteris, si Episcopis suis obedire nolint, vt excommunicentur.

LXXVIII. Clerici & populi si Episcopis suis canonicè obedire noluerint, excommunicentur.

De Episcopo metropolitano.

LXXIX. Dignum est, vt metropolitanus, qui est pallio sublimatus, honoretur, & cæteros ammoneat.

Vt vnusquique progeniem suam vsque ad septimam generationem obseruet.

LXXX. Progeniem suam vnumquemque vsque ad septimam obseruare decernimus generationem: & quandiu se agnoscunt affinitate propinquos, ad huius copulæ nō accedant societatem.

De presbyteris ab ignotis Episcopis ordinatis.

LXXXI. Præsbyteros, quos vnusquisque Episcopus in sua parochia reperit, si incogniti fuerint viri illi, à quibus sunt ordinati, & dubium est eos Episcopos fuisse an non, qui eos ordinauerunt, si bonæ actionis & catholici viri sunt ipsi presbyteri, & in ministerio Christi, omníque lege sancta

edocti & apti, ab Episcopo suo benedictionem presbyteratus suscipiant, & consecrétur, & sic ministerio sacro fungantur.

Vt si quis homini aliquo iteranti mansionem vetauerit, LX. solid. componat.

LXXXII. Si quis homini aliquò pergenti in itinere mansionem vetauerit, LX. solid. cõponat in publico.

Vt omnibus maxima cura sit, ne sine Episcopi cõfirmatione vitam finiat aliquis.

LXXXIII. Vt omnes maximam curam habeant, ne sine cõfirmatione Episcopi quis vitam finiat, animáque periclitetur.

De his, qui fidelium oblationes auferunt, vel vastant, aut sine proprij Episcopi iussione dant vel accipiunt.

LXXXIIII. Qui fidelium oblationes ab Ecclesiis, vel à iure sacerdotum auferunt, vel ablatas accipiunt, non solum aliena vota disrumpunt, sed & sacrilegium operantur: nec nõ & Ecclesiæ Dei fraudatores existũt quia Ecclesiæ aliquid fraudari vel auferri sacrilegium esse à maioribus approbatur.

Vt presbyteri vel diaconi non migrent de loco ad locum sine Episcopi proprij iussione.

LXXXV. Presbyteri qui sine iussione proprij Episcopi de Ecclesiis ad alias Ecclesias

migrauerint, tandiu à cõmunione habeantur alieni, quamdiu ad easdẽ redierint Ecclesias, in quibus primitus sunt instituti.

De Episcopis & clericis peregrinis, vt contenti sint hospitalitatis munere: & nulli eorum liceat officium sacerdotale in alterius parochia agere absque licentia Episcopi, in cuius parochia esse noscuntur.

LXXXVI. Vt Episcopi atque clerici peregrini contenti sint hospitalitatis múnere oblato, nullíque eorum liceat vllum officium sacerdotale absque permissu Episcopi, in cuius parochia esse cognoscitur, agere.

Vt nullus habeat nisi legitimum connubium.

LXXXVII. Vt nulli liceat nisi legitimum habere connubium, nullus incestum faciat, nullus coniugem propriam, nisi vt sanctum Euãgelium docet fornicationis causa relinquat. Quod si quisque propriam expulerit coniugem legitimo sibi matrimonio coniunctam, si Christianus esse rectè voluerit, nulli alteri copuletur, sed aut ita permaneat, aut propriæ reconcilietur coniugi.

De his, qui Episcoporum vocationem vel correctionem contempserint.

LXXXVIII. Si quis secularium tam ma-

ioris ordinis quam inferioris peccatum fecerit, & vocatus ſui Epiſcopi auctoritate ad emendationem ac pœnitentiam venire diſtulerit, tãdiu ſit ab Eccleſia extorris, & Catholicorum conſortio ſequeſtratus, quouſque quod commiſit emẽdet, ac reatum ſuum vſque ad ſatisfactionem canonicè diluat, atque reconciliatione proprij Epiſcopi diuinis precibus indulgentiam conſequatur & veniam: Eccleſiæque gremio, à cuius vtero deuiauerat, peracta ſatiſfactione ab eodem immelioratus Epiſcopo canonicè reddatur.

Vt nullus laicorum ex prædiis Epiſcoporum quicquam accipiat.

LXXXIX. Præcipimus, vt nullus laicorum vel clericorum ex prædiis vel rebus, quæ ad ſedes pertinent Epiſcoporum, ſiue de illis Eccleſiarum rebus, quæ in eorum parochiis ſitę eſſe noſcuntur, ſine illorum iuſſione aut conſenſu Epiſcoporum, ad quorum pertinẽt curam, quicquam ambiant, concupiſcant atque accipiant: ne cupidos ſanctarum rerum ignis, qui in eis eſt, illos fauilloſius exurat. Similiter omnes monemus, à cuncta Eccleſiarum omnium vaſtatione coërcere ſe, ſuóſque, ac compeſcere totis viribus ſtudeant. Nam

deuastant Ecclesias quid aliud intellegimus, quàm contra illum æterni imperij Deum & maiestatis homines mouere certamen, cum illæ ædes, illi die noctúque famulentur, & illi sint consecratæ? Videant vastantes, pronuntiamus, ne ab illo, si se commoueat, vastētur, cuius percussionem montium dorsa ferre non possunt.

De eo, qui occiderit monachum aut clericum, vt arma relinquat.

XC. Qui occiderit monachum aut clericū, arma relinquat, & Deo in monasterio seruiat cunctis diebus vitæ suæ, nunquam ad seculum reuersurus, & septem annos publicam pœnitentiam gerat.

Vt puella desponsata non detur alteri viro.

XCI. Puellam desponsatam non licet parētibus dare alteri viro, tamen ad monasteriū licet ire si voluerit.

Vt baptizati cum catechumenis non manducent.

XCII. Non liceat baptizatis cum catechumenis manducare, nec osculum eis dare, vel aue illis dicere, quantò magis cum excommunicatis ab Episcopo, aut cum gentilibus?

De presbytero ordinato, qui se deprehenderit non esse baptizatum.

xciii. Si quis presbyter ordinatus deprehenderit se non esse baptizatum, & ordinetur iterum: & omnes, quos prius baptizauit.

Si liber ancillam in matrimonium acceperit.

xciiii. Si quis liber ancillam in matrimonium acceperit, nõ habet licentiam dimittere eam, si prius consensu amborum coniuncti sunt.

De raptoribus, & raptis virginibus vel viduis.

xcv. Si quis alterius sponsam virginem aut viduam necdum desponsatam rapuerit, vel furatus fuerit, placuit, vt siue eam postea sponsauerit, siue dotauerit, seu non, siue cũ parentum eius voluntate quocũque commento ipsam accipere vel tenere potuerit, nunquam illam vxorem habeat, sed raptori aut furi auferatur, & proximis suis alio viro tempore congruo, si ipsa hoc malum non consenserit, nuptura legibúsque accepturа reddatur. Raptor verò siue fur, omnésque eis consentientes publica pœnitẽtia iuxta canonicam auctoritatem mulctẽtur. Et proximi illius quicquid iniustè in tam nefando scelere egerunt, in triplo cõponant, & vnamquamque rem semotim legibus in triplo restituant ipsa nãque, quæ

insuper bannum nostrum, id est. LX. solid. nobis persoluat, postmodùm verò ante nos à comite adducatur, vt in bastonico retrusus, vsque dum nobis placuerit, pœnas luat. Nam si publicè actum fuerit, publicam inde agat pœnitentiam iuxta sanctorum canonum sanctionem. Si verò occultè, sacerdotum consilio ex hoc agat pœnitentiam quoniam raptores, vt ait Apostolus, nisi veram egerint pœnitentiam, regnum Dei non possidebunt. Qui verò de rebus Ecclesiarum aliquid abstulexerit, grauius inde iudicetur, quia sacrarum rerum ablatio sacrilegium est & sacrilegus vocatur, qui ex his aliquid aut abstulerit, aut rapuerit. Infames quoque tales personæ vsque ad satisfactionem Ecclesię, quem læserint, sunt habendæ.

De sacerdotibus, & leuitis, atque monachis interfectis, vel debilitatis.

XCVII. Si quis sacerdotem vel leuitam aut monachum interfecerit, vel debilitauerit iuxta statuta priorum capitulorum, quæ legi Salicæ sunt addita, componat: & insuper bannum nostrum, id est, LX. sol. nobis persoluat. Et arma relinquat, atque in monasterio diebus vitæ suæ sub

ardua pœnitentia Deo seruiat, nusquam postmodum seculo vel secularibus militaturus, neque vxori copulaturus.

De his, qui Episcopo aliquam iniuriam vel dehonorationem fecerint.

XCVIII. Si quis Episcopo aliquam iniuriam aut iniustam dehonorationem fecerit, de vita componat: & omnia quæ habere visus fuerit, Ecclesiæ, cui præesse dinoscitur, integerrimè socientur: & nobis in triplo bãnus noster, id est, LX. solidi persoluantur. Aut ipse in seruitio fisco nostro seruiturus semper societur, vsque se redimere in triplo iuxta Vvirgildum suum potuerit. Sancta verò Ecclesia in sacerdotibus constat, idcirco magna pœna plectendi sunt, qui Episcopis vel reliquis sacerdotibus iniuriam vel contumeliam fecerint. Nam detractio sacerdotum ad Christum pertinet, cuius vice legatione in Ecclesia funguntur.

De religiosa muliere decepta, id est, veste mutata vel religionem professa.

XCIX. Si quis rapuerit, aut sollicitauerit, vel corruperit religiosam fœminam, bona amborũ Ecclesia vindicet, in qua talis mulier habitauit: ipsi tamen capitali periculo subiiciantur. Quòd si hoc mulier non consẽsit, cum suis rebus monasterij ditionibus

tradatur,.

tradatur. Si verò comes ipſius pagi vnà cũ concilio ſui Epiſcopi, in cuius parochia tale ſcelus commiſſum eſt, hoc vindicare neglexerit, honore careat, & cingulum amittat, atque publica pœnitentia mulctetur: & inſuper Vvirgildum ſuũ fiſci iuribus dare compellatur.

De blaſphemia in Deum.

c. Si quis quolibet modo blaſphemiam in Deum iactauerit, ab Epiſcopo vel comite pagi ipſius carceri vſque ad ſatisfactionem tradatur: & publica pœnitentia mulctetur, donec precibus proprij Epiſcopi publicè reconcilietur, eccleſiæque gremio canonicè reddatur.

De his, qui in domo ſua oratorium fecerint.

ci. Qui in domo ſua oratorium habuerit, orare ibidem poteſt: miſſas tamen in eo celebrare non audeat, nec agere cuiquam permittat ſine permiſſu vel dedicatione Epiſcopi loci illius. Quòd ſi fecerit, domus illius fiſci iuribus addicatur. Comes verò qui hoc cognouit, & non prohibuit, publica pœnitentia mulctetur, vel honore priuetur.

De priuilegiis Eccleſiarum & clericorum non corrumpendis.

CII. Vt priuilegia, quæ Ecclesiis & clericis ab antecessoribus nostris, vel nobis concessa sunt, semper maneant incorrupta.

Ne Episcoporum vel reliquorum sacerdotum vita turbetur.

CIII. Nullis vita præsulum perturbetur excessibus, quia valde indignum est, vt qui throni Dei vocantur, aliqua motione turbentur, aut iniquè tractentur. Vnde est illud, Qui vos tangit, quasi pupillā oculi mei: & illud, Qui vos audit, me audit: & Qui vos spernit: me spernit; & rursus, qui scandalizauerit vnum de pusillis istis, melius est illi, vt suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris, & reliqua.

De clericis vel sacerdotibus, qui accipiunt Ecclesias sine licentia Episcopi sui, vel de vna ad aliam transeunt.

CIIII. Vt nemo accipiat Ecclesiā infra parochiam sine consensu Episcopi sui, nec de vna ad aliam transeat.

De incestuosis, & criminosis, ac de infirmis, & pœnitētibus, atque de ieiunio quatuor temporū.

CV. Vt de incestuosis & criminosis magnā curam habeant sacerdotes, ne in suis pereant sceleribus, & animæ eorum à districto iudice Christo eis requirantur. Similiter

de infirmis, ac pœnitentibus, vt morientes ſine ſacrati olei vnctione, & reconciliatione, & viatico non deficiãt. & vt quatuor temporum ieiunia à fidelibus diligenter cuſtodiantur.

Vt Epiſcopi iudices publicos moneant, vt rei carceribus recluſi, Natiuitate Domini, Paſcha & Pentecoſte abſoluantur, & miſſas illis audiant diebus, ac refecti fiant.

CVI. Vt Epiſcopus iudices publicos commoneat, vt in diebus celeberrimis, hoc eſt, Natiuitate Domini noſtri Ieſu Chriſti, & ſancta Reſurrectione, ac Pentecoſte, quicunque miſerrimi vinculis detinẽtur, relaxari debeant: & propter ipſam reuerẽtiam Domini noſtri Ieſu Chriſti ipſi debeãt abſolutionem promereri. & iudex ſi paſtorẽ commonentem deſpexerit, quamdiu loci illius Epiſcopo viſum fuerit, ab Eccleſiæ liminibus arceatur.

De poſſeßionibus ad religioſa loca pertinentibus.

CVII. Poſſeſſiones ad religioſa loca pertinentes nullam deſcriptionem agnoſcant, niſi ad conſtitutionem viarum vel põtium, ſi tamen intra eadem loca habuerint poſſeſſiones. In aliis verò omnibus habeãt integram immunitatem.

De monacho vel monacha.

CVIII. Quicũque monachus vel monacha in monaſterium ſunt ingreſſi, nihil de rebus ſuis habeant poteſtatem faciendi, quãuis liberos habeant: ſed omnia eorum ſint monaſterij, quæ eadẽ die iuſtè poſſidebãt, quando ingreſſi ſunt monaſterium.

De his, quæ à ſingulis principibus Eccleſiis ſunt conceſſa, & quæ ſinguli antiſtites impetrauerunt, quòd ſacrilegium ſit hæc auferentibus: & de clericis, vt non accuſentur ad iudices ſeculares, ſed ad Epiſcopos proprios.

CIX. Quæcunque à ſingulis regibus circa ſacroſanctas Eccleſias ſunt conſtituta, vel ſinguli quique antiſtites pro cauſis Eccleſiaſticis impetrarunt, ſub pœna ſacrilegij iugi ſolidata æternitate ſeruentur. Clerici etiam non ſecularibus iudicibus, ſed Epiſcopali audientiæ reſeruentur. Fas enim nõ eſt, vt diuini muneris miniſtri tẽporalium poteſtatum ſubdantur arbitrio.

De priuilegiis Eccleſiarum.

CX. Vt priuilegia, quæ Eccleſiis & clericis à ſingulis regibus vel Epiſcopis cæteríſque rectoribus ſunt conceſſa, ſemper maneant incorrupta.

Vt ea, quæ ad religionem pertinent, locis ſuis, & à ſuæ dioceſeos ſynodis audiantur.

cxi. Quæcunque ſunt ad religionis obſeruantiam pertinentia,locis ſuis,& à ſuę diocęſos ſynodis audiantur.

Vt priuilegia Eccleſiarum ſemper maneant incorrupta.

cxii. Quæcunque circa ſacroſanctas Eccleſias à principibus diuerſis ſunt ſtatuta, manere inuiolata præcipimus.

Quòd ſacrilegiũ ſit Eccleſiæ aliquid auferre, aut ſacerdotibus, vel miniſtris, aut ipſo ſancto cultui, locóque iniuriam inferre.

cxiii. Si quis in hoc genus ſacrilegij proruperit, vt in Eccleſias earúmque res inrués ſacerdotibus,& miniſtris,vel ipſo cultui locóque aliquid,quod non oportet, iniuriæ inferat,diuini cultus iniuriam in conuictos ſiue confeſſos reos capitali ſentẽtia nouerit vindicandum. nec expectetur vt Epiſcopus iniuriæ propriæ vltionẽ depoſcat, cui ſanctitas ignoſcendi ſoli gloriã derelinquit. Sítque cunctis non ſolum liberũ, ſed etiam laudabile, facta atroces ſacerdotibus aut miniſtris iniurias veluti publicum crimẽ perſequi, ac de talibus reis vltionem mereri.

De his, qui Eccleſiaſtica priuilegia violant, vel diſſimulant.

cxiiii. Si Eccleſiæ venerabilis priuilegia

cuiusquam fuerint temeritate violata, vel dissimulatione neglecta, commissum hoc in triplo iuxta legum sanctionem Ecclesiæ, cui factum est, componatur: nobísque bannus noster in triplo, hoc est, LX. solid. persoluantur.

Quòd hi, qui prædia Ecclesiastica diripiunt, vel vastant, sacrilegi sint, exilióque damnandi.

CXV. Ab omnibus illius vsurpationis contumelia depellenda est, ne prædia sibi cælestium secretorum dicata à quibusdam inruentibus vexentur. quòd si quis præsumpserit post debitæ vltionis acrimoniã, quæ erga sacrilegos iure promenda est, exilio perpetuæ deportationis damnetur.

Vt Episcopi & reliqui sacerdotes ab omnibus nexibus sint liberi.

CXVI. Consecratio Episcopos & reliquos Domini sacerdotes tam à seruilibus, quàm & à cæteris adscriptis conditionibus semper liberos facit. idcirco præcipimus, vt nullus ab eis alia, nisi diuina requirat seruitia.

Ne Iudæis adhæreant, vel deseruiant Christiani.

CXVII. Placuit ne Iudæis mancipia deseruiant, vel adhæreant Christiana.

De sacrificiis per singulas missas à sacrificantibus sumendis.

cxviii. Placuit, vt quotienſcunque ſacrificās corpus & ſanguinem Chriſti Ieſu Domini noſtri in altario immolat, totiens perceptionis corporis & ſanguinis Chriſti ſe participem præbeat.

De chorepiſcopis, ne deinceps fiant.

cxix. Placuit, ne chorepiſcopi à quibuſdam deinceps fiant. Quoniam hactenus à neſciētibus ſanctorum patrum & maximè Apoſtolicorum decretis, ſuíſque quietibus ac delectationibus inhærentes facti ſunt. Idcirco & olim perſæpe, & noſtro à ſancta Apoſtolica ſede tempore ſunt prohibiti, & ne deinceps à quoquā tam ordināte quàm ordinari cupiēte talis præſumptio aſſumatur, à cunctis noſtri regni Epiſcopis eſt in ſynodo canonicè prohibitum.

Ne Iudæi ſuper Chriſtianos magiſtri vel miniſtri ponantur.

cxx. Ne Iudæi adminiſtratorio vſu ſub ordine villiçorum atq; actorum Chriſtianam familiam regere audeant; nec eis hoc à quoquam fieri præcipiatur. Si quis verò contra hæc agere præſumpſerit, ſi Epiſcopus aut presbyter aut diaconus fuerit, proprio ſubmoueatur à gradu, ſi verò monachus aut laicus fuerit, communione priuetur. & ſi perſeuerauerint inobedien-

tes, anathematizentur.

De clericis falsariis.

CXXI. Si presbyter vel diaconus in causa pecuniaria falsum testimoniũ dixerint, per tres annos separentur à sacro ministerio, si in criminali causa falsum dixerunt, deponantur, & legitimis pœnis subiiciãtur. Cæteri verò clerici si in quacunque falsitate conuicti fuerint, degradẽtur, & legitimis subiiciantur disciplinis.

Vt clerici non habeant actiones seculares.

CXXII. Clericus vel monachus neque exactor publicarum, neque conductor, aut vectigalium magister, vel curator domus, vel procurator litis, vel fideiussor in talibus causis fiat. Si quis contra hæc statuta fecerit, si Episcopus est, omnes istorum res ex quacũque causa vel persona siue ante Episcopatum siue postea ad eum peruenerint, Ecclesiæ suæ eas vindicare sancimus. Si verò alij clerici hoc fecerint, pœnam pecuniarum, quam Episcopus existimauerit exigere, Ecclesiæ vindicãdam. Hi verò qui actiones suas eis commiserint, vel fideiussores eos pro supradictis causis acceperũt, nullam contra Ecclesiam vel administratores eius vel aduersus ipsas personas, quas crediderunt, habeant actionem. Si verò

quis eos publico debito vel actione crediderit, vel fideiussores eos receperit, de sua substantia fisci debitum compellatur exoluere.

De clericis, qui de Ecclesia desistunt.

CXXIII. Clericis de Ecclesia desistentibus, & aliis in loco reuocatis, si redierint discessi nihil eis præstetur. Hoc verò quod discedentes reliquerunt nō in vsu rectorum, sed succedentibus cedat.

Quales sint clerici.

CXXIIII. Nemo fiat clericus, nisi qui bonū testimonium habet, & literatus est.

De multitudine clericorum.

CXXV. Ne passim Episcopus multitudinem clericorum faciat, sed secundum meritum vel reditum Ecclesiarum numerus moderetur.

De ordinationibus sacris.

CXXVI. Lector, subdiaconus, diaconus, presbyter si clericatus honorem contempserint, curiali conditioni cum suis facultatibus subiiciantur.

De iniuria Episcopi, & letania subuersa.

CXXVII. Si quis Episcopo vel aliis ministris sanctæ Ecclesiæ iniuriam fecerit, iubemus eum tormentis subiectū in exiliū mori. Sed & si ipsa sancta oratoria vel diuina

ministeria cõturbauerit, vel letaniam euerterit, capitali periculo subiaceat: si autem contumeliam tantum fecerit, tormentis & exilio tradatur.

Ne fideles ex propria consanguinitate vxores ducant, nec illi qui dudum minimè nupserint, sine benedictione sacerdotis nubere præsumant.

CXXVIII. Christiani ex propinquitate sui sanguinis vsque ad septimum gradum connubia non ducant, neque sine benedictione sacerdotis, qui antè innupti erant, nubere audeant.

De non recipiendis alienis pœnitentibus.

CXXIX. Qui pro delicto suo à communione separantur, placuit, vt in quibuscunque locis fuerant exclusi, eisdem locis communionem consequantur.

Vt non liceat clericum vel monachum sine epistola Episcopi sui proficisci.

CXXX. Clericis vel monachis sine commẽdatitiis epistolis Episcopi sui licentia non pateat euagandi.

De dotibus, & publicis nuptiis.

CXXXI. Nullum sine dote fiat coniugium, nec sine publicis nuptiis quisquam nubere præsumat.

De rebus Eccl. ablatis, aut fraudatis, vel retentis.

CXXXII. Si quis cuiuſcũque munuſcula Eccleſiæ ſanctis ſcripturarum titulis conlata nefaria calliditate abſtulerit, fraudauerit, inuaſerit, retentauerit, atque ſuppreſſerit, & nõ ſtatim à ſacerdote commonitus Deo conlata reddiderit, ab Eccleſiæ catholicæ communione pellatur.

Vt nemo res Eccleſiæ, niſi cui iure debent, in quibuſlibet regionibus coniacentes competere audeat vel tenere.

CXXXIII. Vt nullus Epiſcoporũ aut cuiuſlibet ordinis clericus, vel alia quæcunque perſona quibuſlibet conditionibus ſeu in vno regno ſeu in alio poſitas alterius cuiuſcunque Eccleſiæ res aut petat, aut præſumat accipere, quòd ſi fecerit, tãdiu habeatur à communione Eccleſiæ, vel ab omniũ fratrum ac filiorum charitate ſuſpenſus, donec ipſe Eccleſiæ, cuius directo ordine iuris eſt, ablata legibus reſtituat.

De his, qui facultates Eccleſiæ delegatas auferunt, vel retentat.

CXXXIIII. Ne cui liceat res vel facultates Eccleſiis aut monaſteriis vel Xenodochiis pro quacunque eleemoſyna cum iuſtitia delegatas retentare, alienare, atque ſubtrahere. Quòd ſi quis fecerit, tanquã necator pauperũ antiquorũ canonũ ſententiis con-

ſtrictus ab Eccleſiæ liminibus excludatur, quandiu ab ipſo ea, quæ ſunt ablata aut retenta, reddantur.

Vt ſocios ſuos nominet, apud quem pars rapinæ fuerit inuenta.

cxxxv. Apud quem ſcelus agnoſcitur, & pars & rapinæ fuerit inuenta, ſtatim ſocios ſuos nominare cogatur, quòd ſi nominare noluerit, teneatur ad vindictam.

De his, qui diripienda indicare reperiuntur.

cxxxvi. Quicunque ingenuus vel ſeruus aliquid diripiendum indicauerit, vt cuiuſcunque res euertatur, aut pecora vel iumēta diripiātur, & ex hoc cæteris probationibus publicè conuictus inueniatur, pro eo quod iudicauerit, centum xx. flagella publicè extenſus accipiat.

Vt abbates in eius Epiſcopi, in cuius parochia ſunt, poteſtate perſiſtant.

cxxxvii. Abbates pro humilitate religionis in Epiſcoporum poteſtate conſiſtant. Et ſi quid extra regulam fecerint, ab Epiſcopis corrigantur: qui ſemel in anno in loco vbi Epiſcopus elegerit, accepta vocatione conueniant.

Vt nullus monachus relinquat ſuum monaſteriū, & cellas conſtruat ſine Epiſcopi vel abbatis ſui licentia.

CXXXVIII. Vt nullus monachus congregatione monasterij derelicta ambitionis aut vanitatis impulsu cellam construere sine Episcopi permissione, vel abbatis sui volũtate præsumat. *De Apostatis.*

CXXXIX. Quicunque post sanctæ religionis professionem Apostatant, & ad seculum redeunt, & postmodum pœnitentię remedia non requirũt, communionem penitus non accipiant. Quos etiam iubemus ad clericatus officium non admitti.

De excommunicatis.

CXL. Si quis à communione sacerdotali fuerit auctoritate suspensus, hunc non solũ à clericorum, sed etiã à totius populi colloquio, atque conuiuio placuit excludi, donec resipiscẽs ad sanitatem redire festinet.

Ne iudices perfidorũ excessus absque propriorum sacerdotum consilio iudicent.

CXLI. Ne iudices quicquam de perfidorum excessibus extra sacerdotum comhibentiã iudicare, præsumant.

De expositis infantibus, ac collectione eorum.

CXLII. Si expositus ante Ecclesiam cuiuscunque fuerit miseratione collectus, cõtestationis ponat Epistolam. Et si is qui collectus est, intra decem dies quæsitus, agnitúsque nõ fuerit, securus habeat qui colle-

git. Sane qui post prædictum tempus eius caumniator extiterit, vt homicida Ecclesiastica districtione damnabitur, sicut patrlum sanxit auctoritas.

De clericis relinquentibus officium suum, & ad seculares confugientibus.

CXLIII. Placuit, vt clericus si relicto officio suo propter districtionem ad secularem fortasse confugerit, & solatium ei defensionis impenderit, cum eodem ab ecclesiæ communione pellatur.

Vt seruo non credatur, si super Dominum suum, vel super alium liberum crimen iniecerit.

CXLIIII. Seruo penitus non credatur, si super aliquem crimen obiecerit, aut si etiam Dominum suum in crimine impetierit. Nã etiam si in tormẽtis positus exponat, quod obiicit, credi tamen illi nullo modo oportebit.

Vt testes ea tantum testificentur, quæ in conspectu eorum acta esse noscuntur.

CXLV. Testes non absentes, neque per epistolam testimonium dicant, sed præsentes quam nouerunt & viderunt, non taceãt veritatem. Nec de aliis causis testimonium dicant, nisi de his tantummodò, quæ sub præsentia eorum acta esse noscuntur. Super qua re sacra scriptura testatur dicens:

Damus, inquiũt Pharisæi ad milites vobis pecuniã : & dicite, quia vobis dormientibus venerunt discipuli Iesu, & abstulerunt eum. Vnde ait Augustinus, dormientes testes adhibes : verè tu ipse obdormisti, qui scrutando talia defecisti. Si dormiebant, quid videre potuerunt? Si nihil viderunt, quo modo testes sunt? Sed defecerũt scrutantes scrutationes.

Quales debeant scripturæ valere.

CXLVI. Scripturæ, quæ diem & annum habuerint euidenter expressum, atque secundum legis ordinem cõscriptæ esse noscuntur, seu cõditoris vel testium fuerint signis aut subscriptionibus roboratæ, omni habeantur stabiles firmitate.

De pactis, & placitis conseruandis.

CXLVII. Pacta vel placita, quæ per scripturam legitimè ac iustissimè facta sunt, dummodo in his dies vel annus sit euidẽter expressus, immutari permittimus.

Contra priorum definitionem filio vel hæredi non licere venire.

CXLVIII. Filio vel hæredi contra priorum iustam aut legitimam definitionem venire non liceat, quia iustè repellitur prꝑsumptio illius, qui facta seniorum iniustè conatur inrumpere.

Ne quisquam accusetur vel puniatur, nisi manifestis iudiciis scelus patuerit.

CXLIX. Non passim damus accusandi vel puniendi licentiam, nisi aut manifestis indiciis patuerit scelus, aut legitimè fuerit idipsum malum accusatum atque conuictũ. Quatenus nulla videantur intentione vel ordine patrũ trãsgredi pręcepta sanctorum, aut obuiari sacris regulis antiquorum.

Vt ita valeat commutatio, sicut & emptio.

CL. Commutatio si non fuerit per vim & metum extorta, talem qualem & emptio habeat firmitatem.

Si timore compulsus quisquam se seruum esse dicat.

CLI. Qui timore compulsus seruum se esse extra iudicium dixerit, nullum præiudiciũ libertatis incurrat, donec iudicio præsentetur vt libertatẽ suam, si eam probauerit, præsente iudice obtineat: aut si seruus conuincitur, statim Domino reformetur.

De presbyteris vel diaconibus sine Episcopi sui epistolis ambulantibus.

CLII. Presbytero vel diacono sine antistitis sui epistolis ambulanti communionem nullus impendat.

Vt vnus abba duobus monasteris minimè præsideat.

CLIII.

CLIII. Vnum abbatem duobus monasteriis interdicimus præsidere.

De presbyteris vel reliquis clericis nõ distringẽdis à secularibus iudicibus, sed à suis Episcopis.

CLIIII. Vt nullus iudicũ neque presbyteros neque diaconos neque reliquos clericos vel iuniores ecclesię sine licentia proprij Episcopi per se distringat, aut condemnare præsumat. Quòd si fecerit, tandiu communione priuetur, quandiu reatum suum agnoscat, & per satisfactionem emendet Ecclesiæ, quod commisit.

Vt clerici iudices seculares non adeant.

CLV. Nullus ex ordine clericorũ inconsulto proprio Episcopo ad iudicem secularẽ pergat, neque apud eum suo Episcopo non permittente quẽquam pulsare, aut cuiquã ante eum respondere, aut quicquam præponere præsumat, neque criminale negotium in iudicio seculari proponere audeat.

De secularibus, qui per calumniam ecclesiam, vel clericos fatigare præsumunt.

CLVI. Si quis secularium per calumniam ecclesiam, vel res eius, aut clericos cuiuslibet ordinis fatigare tentauerit, & ex hoc conuictus fuerit, ab Ecclesiæ liminibus, & catholica communione, nisi digne pœnituerit, & per satisfactionem Ecclesiæ

emendauerit, pellatur, & clericus ordine ſuo purgetur.

Ne teſtificentur manumiſſi.

CLVII. Libertus vel liberta in nullis negotiis contra quenquam teſtimonium dicere admittantur, excepto in aliquibus cauſis, vbi ingenuitas deeſſe dignoſcitur: ſicut permiſſum eſt & de ſeruis. Quia indignum noſtra penſat clementia, vt libertorum teſtimonia ingenuis damna concutiāt. Qui verò de eiſdem fuerint progeniti, ad teſtimonium à tertia generatione admittantur.

De his, qui cum furibus conſcij fuerint.

CLVIII. Non ſolum ille, qui furtum fecerit, ſed etiam & quicunque conſcius fuerit, vel furto ablata ſciens ſuſceperit, in numero furancium habeatur, & ſimili vindictæ ſubiaceat.

Si poſſeſſor per violentiam expellatur.

CLIX. Quicunque violenter expulerit poſſidentem, priuſquam pro ipſo iudicis ſententia præcedat, ſi cauſam meliorem habuerit, ipſam cauſam, de qua agitur, perdat. Ille verò qui violentiam pertulerit, vniuerſa in ſtatu, quo fuerant, recipiat: & quæ poſſedit, ſecurus teneat. Si verò illud inuadit, quod per iudicium obtinere potuit, &

causam admittat, & aliud tantum quantum inuasit, reddat expulso.

Vt fideles fidem sanctæ trinitatis discant.

CLV. Vt fideles fidē sanctæ trinitatis discāt, in qua inter cætera credere oportet, quòd per spiritum sanctū remissio peccatorū in baptismate, confirmatione, pœnitentia, & in cæteris canonicis decretis, sicut scriptū est, conferatur. Et quòd fidelibus in ecclesia per Christum eiusdem sancti spiritus dono per ministerium sacerdotale, & per pœnitentiam remissio peccatorum indubitanter adtribuatur: & quòd gentium omnium in vera carne in aduentu Christi resurrectio futura sit, & cætera. Quam fidē memoriter teneant, & suis sacerdotibus eam reddant, & exponant per singula verba: & ipsi sacerdotes eam fideliter & pleniter atque veraciter populum doceant. Quoniam primū fundamentum Christianæ religionis, fides catholica est, & hæc fides tunc vera est, & fructuosa, si bonis operibus exornetur, id est, charitate, humilitate, castitate, continentia, sobrietate, vnanimitate, concordia, iusticia, pietate, misericordia, innocentia, simplicitate, & cæteris his similibus, quæ omnia in dilectione Dei & proximi cōsistunt, sine his enim

nemo potest Deo placere, nec saluus esse.

De contumacibus presbyteris vel clericis.

CLXI. Si quis presbyterorum, diaconorũ, vel reliquorum clericorum contumax aut superbus, vel inobediens aut rebellis episcopo suo extiterit, gradum habentes proprio gradu careãt. Reliqui verò clerici, vel monachi, aut laici vsque ad satisfactionem communione priuentur.

De iudicibus clericis calumniam vel iniuriam inferentibus.

CLXII. Si iudex cuiuslibet ordinis clericũ publicis actionibus inclinare, aut distringere, aut calumniare, vel iniuriare absque episcopi sui permissu præsumpserit, vsque ad Ecclesiæ satisfactionem cum omnibus tantis sceleribus auxiliantibus aut fauentibus communione priuetur, Episcopus tamen non dimittat, vt iniuriam patientibus plenam de præfatis clericis iusticiam canonicè non faciat.

Vt orationem dominicam omnes discant fideles.

CLXIII. Vt fideles orationem dominicam discant, & intelligant, & suis sacerdotibus eam verbo ex verbo reddant: & aliis fidelibus, qui eam nesciunt, doceant.

Vt nullus Episc. alterius Episcopi, vel presbyter etiam alterius presbyteri parochiam inuadat.

CLXIIII. Vt nullus epiſcoporum vel presbyterorum parochiam alterius inuadat, ſed contentus ſit gubernatione creditæ ſibi plebis.

Vt monaſteriis vel reliquis Eccleſiis res non auferantur, vel ipſæ à quoquam inquietentur.

CLXV. Vt monaſteria, quæ Deo conſecrata ſunt, nulli liceat in aliquo inquietare, nec quicquam de eorum rebus violenter abſtrahere.

Vt nullus Epiſcopus ſine conſenſu aliorum ſe præferat anteriori.

CLXVI. Vt nullus epiſcoporum ſe præferat alteri per ambitionẽ, ſed omnes agnoſcãt tempus & ordinem ſuæ ordinationis.

Vt populi oblationes ſacerdotibus in Eccleſia offerant: & vt omni die Dominica communicent.

CLXVII. Placuit vt fideles oblationes eorũ ſacerdotibus cotidie, ſi fieri poteſt, in Eccleſia offerãt: & ſi cotidie nõ poteſt, ſaltem dominica die abſque vlla excuſatione fiat, & vt prædicationem audiant, & ſi fieri poteſt omni dominica die communicent, niſi criminali peccato & manifeſto impediãtur. Quia aliter ſalui eſſe non poſſunt, quoniam Dominus dixit: Qui manducat meam car-

nem, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in eo: & qui manducat me, viuit propter me, & cætera exempla, quæ prolixa ſunt hîc ſcribere.

Vt ſacerdotes ſigna tangant horis canonicis.

CLXVIII. Vt ſacerdotes ſigna tangant horis canonicis, & illorum officium agant ſiue diurnale ſiue nocturnale, quia ſcriptum eſt, Sine intermiſſione orate: & idcirco non dimittant horas canonicas.

De ſtolis geſtandis.

CLXIX. Vt ſacerdotes ſtolas portent propter ſignum caſtitatis, ſicut decretum eſt.

Vt ſecreta non incipiatur niſi poſt hymnum finitum.

CLXX. Te igitur, non inchoent ſacerdotes, niſi poſt angelicum hymnum finitum.

Vt adnuncietur ſymbolum fidelibus à ſacerdotibus.

CLXXI. Vt adnuncient presbyteri omnibus fidelibus ſibi ſubiectis ſymbolum & orationem dominicam, vt ſancto ſpiritu inluſtrante ſaluentur.

Vt presbyteri adnuncient viris & fœminis, niſi memoriter, ſymbolum & orationem dominicam tenuerint, de ſacro fonte filiolos vel filiolas non ſuſcipiant.

CLXXII. Adnuncient presbyteri, vt neque viri neque fœminæ de sacro fonte filiolos vel filiolas suscipiant, nisi memoriter symbolum & orationem dominicã tenuerint.

Vt silentium in Ecclesia teneatur, & deuotè verbum Dei audiatur.

CLXXIII. Placuit vt fideles silentium in Ecclesia teneant, & deuotè verbum Dei audiant, & confessi veraciter de omnibus sceleribus suis sacerdotibus fiant, & mundent corpora & corda eorum, in quibus Deus condignè habitare dignetur. Quoniam illis dictum est, Templum Dei estis, in quibus habitare desidero. Et vt eorum sacerdoti in omnibus obediant, & instruantur pro quibus missa, vel sacerdotes constituti sint, & intellegant vim & mysterium dominici corporis & sanguinis, & missæ siue precum, quæ in ea à sacerdote fiunt. Dicitur enim in ipsa oratione: Memento Domine famulorum famularúmque tuarum, & omnium circunstãtium, quorum tibi fides cognita est, & nota deuotio: qui tibi offerunt hoc sacrificium laudis pro se suísque omnibus, pro redemptione animarum suarum, pro spe salutis & incolumitatis suæ: tibíque reddunt vota sua æterno Deo, viuo, & vero,

& reliqua. Inſtruantur etiam, vt cognoſcāt poteſtatem Pontificum in ligando atque ſoluendo, & cætera, quę ad illos pertinent, atque reliquorum ſacerdotum, vt timeant & venerentur ſecundum Deum præceptū eorum ſacerdotes: & qualiter in his offendere ſolent, eis adnuntietur.

Vt Epiſcopis infantuli ad confirmandum præſententur.

CLXXIIII. Adnunciēt presbyteri populis, vt quàm citius potuerint, ſuos infantulos ad confirmandum Epiſcopo præſentare faciant.

Vt presbyteri ſine ſacro chriſmate, oleóque benedicto non proficiſcantur.

CLXXV. Vt presbyteri ſine ſacro chriſmate, oleóque benedicto, & ſalubri Chriſti euchariſtia alicubi non proficiſcantur, ſed vbicunque vel fortuitu requiſiti fuerint, ad officiū ſuū veniant parati reddēdo debito.

Vt presbyteri oleum infirmorum ab Epiſcopo expetant.

CLXXVI. Vt omnes presbyteri oleum infirmorum ab Epiſcopo expetant, ſecúmque habeant, & moneant fideles infirmos illud exquirere, vt eodem oleo peruncti à presbyteris gratia Dei ſanētur, quia oratio fidei ſaluabit infirmos.

Vt nullus presbyter parochianus aliubi præsumat chrisma accipere, nisi ab Episcopo suo in cœna Domini.

CLXXVII. Vt nullus presbyter parochianus aliubi prȩsumat chrisma accipere, nisi à suo Episcopo in cœna Domini.

Vt baptizari non præsumatur, nisi in vigilia Paschæ & Pentecostes.

CLXXVIII. Vt baptizare nullus præsumat, nisi per duo tempora, id est, vigilia Paschȩ, & vigilia Pentecostes, nisi immineat mortis periculum.

Vt instruantur fideles, qui paruulos de sacro fonte suscipere cupiunt.

CLXXIX. Placuit vt instruantur fideles, qui paruulos de sacro fonte suscipere cupiunt, vt intellegant & vim eiusdem sacramenti, & quid pro aliis spoponderunt, vel pro quo fideiussores extiterunt: & sciant se nullo modo antea aliorum patres efficere, quàm supra dicta discant, & intellegant, seu reddant. Et si fideiussores pro terreno lucro damnari solent, quantò magis pro diuino iure ne damnentur cauere oportet? Illi tamen ab his officiis remouendi sunt, ne alios de sacro fonte in baptismate suscipiant, nec etiam ad percipiendū spiritus sancti donum aliorum patrini exi-

ſtant, qui & communione canonica priuati, & publicæ pœnitentiæ ſunt ſubacti, donec per pœnitentiā ſatisfactionis reconciliationem mereantur: vel etiam illi, qui tale peccatum commiſſum habent, pro quo publicè pœnitentiæ plectendi & ligandi ſint.

Vt nulla precia de baptizandis, conſignandiſque fidelibus exigantur.

CLXXX. Vt nulla precia de baptizandis, conſignandiſque fidelibus exigātur. quod ſi perpetrauerint, honoris ſui ſint periculum ſubituri.

De quorū baptiſmate abſque diſſimulatione dubitatur, vt rebaptizentur præceptum eſt.

CLXXXI. De quibus dubium eſt, vtrum ſint baptizati an non, omnimodis abſque vllo ſcrupulo baptizentur. His tamen verbis præmiſſis, Non te rebaptizo, ſed ſi nōdum baptizatus es, baptizo te in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti.

Vt presbyteri in Eccleſia fidem ſanctæ trinitatis doceant.

CLXXXII. Notum eſt omnibus impoſſibile eſſe ſine fide placere Deo. Nullus ſit presbyter, qui in Eccleſia publicè non doceat lingua, quam auditores intellegant, fidem omnipotentis Dei in vnitate &

trinitate simpliciter credere: & ea, quæ omnibus generaliter dicenda sunt, de malis euitandis, siue bonis faciendis, & iudicio in resurrectione futuro. Si verò ipse verbis manifestè explicare nõ poterit, petat sibi ea à doctiore taliter transcribi, qualiter apertè legat, quod qui audiunt, intellegant: & qui amplius non poterit, vel his verbis admoneat, Pœnitentiam agite, adpropinquauit enim regnum cælorum.

Vt presbyteri adnuncient populo quatuor legitima temporum ieiunia.

CLXXXIII. Doceãt presbyteri populo quatuor legitima temporum ieiunia obseruare, hoc est, mense Martio, Iunio, Septembrio, & Decembrio, quando sacri ordines iuxta statuta canonum distribuuntur.

Vt ieiunia tria legitima in anno agantur.

CLXXXIIII. Iterum admoneant sacerdotes, vt ieiunia tria legitima in anno agãtur, id est, XL. dies ante natiuitatem Domini, & XL. ante pascha, vbi decimas anni soluimus, & post pẽtecosten XL. dies. Quãquam enim nonnulla ex his canonica priuentur auctoritate, nobis tamen omnibus simul propter consuetudinem plebis & parentum nostrorum morem hunc obseruare,

vt ſuperius comprehenſum eſt, conuenit. Et licet omnibus diebus orare,& abſtinere conueniat, his tamen temporibus amplius ieiuniis & pœnitẽtiæ ſeruire oportet. Præter hæc autem legitima tempora ieiuniorum omni VI. feria propter paſſionem Domini ieiunetur. Sed & ſabbati dies à pleriſque propter quod in eo Chriſtus iacuit in ſepulchro, ieiunio conſecratus habetur.

Vt populus niſi duobus temporibus infantes ſuos ad baptiſmum non adferat.

CLXXXV. Placuit vt populus ad baptiſmum eorum infantes non afferat, niſi duobus tẽporibus, ſi infirmitas non occupauerit: & quomodo in hoc offendunt, inſtruantur.

Vt dies dominicus reuerenter colatur.

CLXXXVI. Diem Dominicum ſecundum reuerẽtiam colite: opus ſeruile, id eſt, agrũ, pratum, vineam vel ſi qua grauiora ſunt, in eo non faciatis, nec cauſas nec calumnias inter vos dicatis, ſed tantum diuinis cultibus ſeruiatis: & à veſpera vſque ad veſperã dies Dominicus ſeruetur. Has ſiquidem præcipuas feſtiuitates adnuncient presbyteri, & diebus Dominicis ſabbatizare, id eſt, in natali Domini dies IIII. VIII. Kalen. Ianuariarum. In circũciſione Domini Kalen. Ianuar. diem vnum. In Epiphania VIII.

Id. Ianua. diem vnum. In purificatione ſanctæ Mariæ IIII. Non. Febr. diem vnum. In paſcha Domini vſque in octauas paſchæ, poſt Dominicam dies III. In aſcenſione Domini diem vnum. In natali ſancti Ioannis Baptiſtæ VIII. Cal. Iul. diem vnum. In paſſione ſanctorum Apoſtolorum Petri & Pauli. III. Calen. Iul. diem vnum. In aſſũptione ſanctæ Mariæ XVIII. Cal. Septem. diem vnum. In tranſitu ſancti Martini III. Id. Nouembris diem vnum. In paſſione ſancti Andreæ Apoſtoli. II. Cal Decemb. diem vnum.

Vt adnuncient presbyteri eodem modo ſicut ſabbatum paſchæ cum ſuo paſcha ſabbatum pentecoſtes vna cum ſuo die Dominico celebrare.

CLXXXVII. Vt annuncient presbyteri eodem modo ſicut veſperaſcente ſabbato ſanctum paſcha celebratur, & ipſum diem Pentecoſtes ſimiliter celeberrimũ habeant vt ſanctum paſchæ, & ieiunium, & miſſam, & baptiſmum.

Vt annuncient presbyteri populo ſe ab inlicitis abſtinere connubiis.

CLXXXVIII. Adnunciet vnuſquiſque presbyterorũ publicè plebì ab inlicitis connubiis abſtinere, & ſecundum Domini man-

datum legitimum coniugium nequaquam posse vlla occasione separari, excepta causa fornicationis nisi consensu amborum, & hoc propter seruitium Dei.

Vt publicè presbyteri adnuncient plebi decimas & primitias omnium frugum ad benedicendum afferre.

CLXXXIX. Adnuncient presbyteri plebi publicè, vt primitias omnium frugum terræ ad benedicendum afferant, & sic post ea inde manducent : & decimas ex omnibus fructibus & pecoribus terræ annis singulis ad Ecclesias reddant, & de nouem partibus, quæ remanserint, eleemosynas faciant, & ex ipsis peccata illorum redimant, sicut scriptum est, Eleemosyna à morte liberat, & ipsa purgat peccata, sicut in Sapientia legitur : sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna extinguit peccatum.

Vt fideles intellegant pactum, quod cum Deo in baptismate fecerunt.

CXC. Placuit fideles intellegāt pactū, quod cum Deo in baptismate fecerunt, à multis ergo ex toto & à multis ex parte transgreditur. Quid sit abrenunciare diaboli operibus & pompis eius & omnibus operibus eius, instruantur fideles. Si verò iura huma-

næ pactionis firma conseruantur, quantò magis feruentius iura tanti pacti, quæ cum Deo facta sunt, inreuocabiliter sunt obseruanda?

Vt sacerdotes admoneant viros & mulieres, vt luminaria ad basilicas deferant.

CXCI. Vt sacerdotes admoneant viros & mulieres, vt ad basilicas luminaria, & incẽsum, & buccellas, & primitias afferãt, sicut scriptum est: Honora Dominũ de tua substantia, & de primitiis frugum tuarum da pauperibus.

Vt admoneant presbyteri plebem, ne in Ecclesia contentionibus & verbositatibus deseruiant.

CXCII. Admoneant presbyteri plebem, vt in Ecclesiis verbositare non præsumãt, sed cum fletu & cum compũctione cordis, Dei implorent auxilium tam pro se, quàm & pro proximis suis. Et quãdo presbyter celebrat Missam, corda illorum semper ad cælestia adtendant. Et quando sanctæ lectiones vel Euangelia recitata fuerint, cum silentio & deuota mente pariter audiant, sicut Deus dixit per Moysem: Audi Israel, & tace: & oblationes auferant & communicare faciant.

Vt presbyteri sollicitè curent, ne inhonesta & turpia quælibet fiant in Ecclesiis.

CXCIII. Quando populus ad Ecclesias venerit, tam per dies Dominicos, quàm & per solennitates sanctorum, aliud non ibi agat, nisi quod ad Dei pertinet seruitium. Illas verò balationes & saltationes, cãticáque turpia ac luxuriosa, & illa lusa diabolica non faciat, nec in plateis, nec in domibus, neque in vllo loco, quia hæc de paganorum consuetudine remanserunt. Et qui ipsa fecerit, canonicam sententiam accipiat.

Ne in mortuorum funeribus iuxta paganorum ritum agatur.

CXCIIII. Ammoneantur fideles, vt ad suos mortuos non agant ea, quæ de paganorum ritu remanserunt: sed vnusquisque deuota mente, & cum compunctione cordis pro eius anima, Dei misericordiam imploret. Et quando eos ad sepulturam portauerint, illum vlulatum excelsum non faciant, sed sicut superius diximus deuota mente & cum compunctione cordis, inquãtum sensum habuerint, pro eius anima implorare Dei misericordiam faciant. Et illi qui psalmos non tenẽt, excelsa voce Kyrieleyson, Christeleyson viris inchoantibus, mulieribúsque respondentibus alta voce canere studeant pro eius anima. Et super eorum tumulos

tumulos nec manducare, nec bibere præsumant. Quòd si fecerint, canonicam sententiam accipiant.

Vt pro defunctis amicorum parentes eorum xxx. dies adimplere faciant.

CXCV. Fideles pro defunctis amicorum & parentibus eorum ieiunia & oblationes xxx. dies adimplere faciant: & mortuum super mortuum non ponant, nec ossa defunctorum super terram dimittant. quòd si fecerint, canonicæ sententiæ subiaceant.

De his, quos Episcopus aut sacerdos excõmunicauerit, ne eos fideles recipiant.

CXCVI. Placuit vt fideles eos, quos episcopus aut sacerdos propter eorum peccata excõmunicauerit, nõ recipiant antequam pœnitentiam accipiant, & ad confessionem veniant.

Vt nullus presbyter suam Ecclesiam sine consensu Episcopi sui derelinquat.

CXCVII. Compellimur statuta canonum & in hoc seruare, vt nullus presbyter creditam sibi Ecclesiam sine consensu sui Episcopi derelinquat, & laicorum suasione ad aliam transeat.

Vt sacra mysteria nullus presbyter, nisi in loco consecrato agat.

CXCVIII. Vt nullus presbyter sacra myste-

ria nisi in locis ab Episcopo cõsecratis agere præsumat.

Ne aliud altare in Ecclesia consecrata, nisi quod ab Episcopo consecratum est, aliquis presbyter erigat.

CXCIX. Vt nullus presbyter in Ecclesia cõsecrata aliud altare erigat, nisi quod ab Episcopo sãctificatum est, vt sit discretio inter sacratum & non sacratum.

Vt Episcopus, presbyter & diaconus non sint aleatores & ebriosi.

CC. Quòd Episcopus & presbyter & diaconus aleator & ebriosus esse non debeat. Similiter clerici & laici si permãserint in alea, communione priuentur.

Vt nemo clericorum vsuras accipiat.

CCI. Quoniã venerandi canones, & diuina prohibet auctoritas vsuras accipere, ideo nullus hoc clericorum facere præsumat: & inquantum poterũt, laicis vetare studeant.

Vt diem dominicum, in quo Dominus resurrexit, cuncti venerabiliter colant.

CCII. Placuit vt fideles diem Dominicum, in quo Dominus resurrexit, omnes venerabiliter colant. Nam si pagani ob memoriam & reuerentiam Deorum suorũ quosdam dies colũt, & Iudæi more carnali sabbatum carnaliter obseruant, quantò magis

à Christianis iste dies honorifice colendus est? ne in illo sancto die vanis fabulis, aut locutionibus, siue cantationibus, vel saltationibus, aut derisionibus, stando in biuiis & plateis, vt solet, inseruiant: sed ad sacerdotem aut ad aliquem sapientem hominem & bonum veniant, & eorum prædicationibus & bonis locutionibus, quę ad animam pertinent, vtantur: & illo die seu sabbato ad vesperas, & ad matutinas, siue ad Missam cum eorum oblationibus, si fieri potest, omnes canẽdo Kyrie eleyson decantent. Similiter & pastores pecorum eũdo & redeundo in campum, & ad domum faciant, vt omnes eos veraciter Christianos, & deuotos esse cognoscant.

De reconciliandis pœnitentibus.

CCIII. Quia varia necessitate præpedimur canonum statuta de reconciliandis pœnitẽtibus pleniter obseruare, propterea omnino non dimittatur, vt vnusquisque presbyter iussione Episcopi de occultis tantum, quia de manifestis Episcopis semper conuenit, iudicet, & statim post acceptam confessionis pœnitẽtiam singuli data oratione recõcilientur, morientibus verò sine cunctamine communio, & reconciliatio præbeatur.

Quot ſint dies purificationis mulieris.

CCIIII. Cùm enixa fuerit mulier, poſt quot dies debeat Eccleſiam intrare teſtamenti veteris pręceptione didicimus, vt pro maſculo diebus XXXIII. pro fœmina autem LXVI. debeat abſtinere. Quòd tamen, vt ait ſanctus Gregorius, ſciendum eſt, quia in myſterio accipitur. Nam ſi hora eadem, qua genuerit, actura gratias intret Eccleſiam, nullo peccati pondere grauatur. Voluptas etenim carnis, nō dolor in culpa eſt. In carnis autem commixtione voluptas eſt: in prolis verò prolatione gemitus. Vnde & ipſi primo matrimonio dicitur: In doloribus paries. Si itaque enixam mulierem prohibemus Eccleſiam intrare, ipſam ei pœnam ſuam culpam deputamus.

Vt miſſarum celebrationes in locis incongruentibus non fiant.

CCV. Placuit, vt fideles Miſſarum celebrationes in locis non conſecratis & incongruentibus fieri omnino non debeant, niſi cauſa hoſtilitatis, vel longinqui itineris: & id in altaribus ab Epiſcopo conſecratis fieri neceſſitas compellat. Sacerdotes tamen, qui in locis inlicitis & non cōſecratis Miſſas canere pręſumunt, gradū ſe ſciant amiſſuros melius eſt enim Miſſam non audire,

quàm eam vbi non licet, nec oportet celebrare aut audire. Et de vſura, vt non fiat, omnes ammoneantur.

De propinquitate.

CCVI. In quarta propinquitate carnis, quinta ſextaque non licet nubere, ſicut in lege ſcriptum eſt. Omnis homo ad propinquã ſanguinis ſui non accedat, vt reuelet turpitudinem eius, id eſt, vſque ſeptimum gradum. Legitimum coniugium non licet ſeparari ſine conſenſu amborum, ita tamen, vt ambo Deo ſeruiant innupti. Poteſt autẽ alter alteri licentiam dare, accedere ad ſeruitutem Dei, ſi ipſe tamen innuptus vel innupta permanſerit. Mulier quæ ſubcubuerit cuilibet iumento, ſimul interficiatur cũ eo. In nouo illa, ſicut & ille qui cum pecoribus coierit, XV. annis, alias XI. pœniteat. Animalia tali à coitu hominum polluta, occidantur, carnéſque canibus proiiciantur. ſed crura eorum abſumantur. Vbi autem dubium eſt, non occidantur.

De eo, qui filios non habuerit, & in eorum loco alium ſibi hæredem facere voluerit.

CCVII. Qui filios non habuerit, & alium quemlibet hæredẽ ſibi facere voluerit, coram rege vel corã comite & ſcabinicis vel miſſis Dominicis, qui ab eo ad iuſtitias fa-

ciendas in prouincia fuerint ordinati, traditionem faciat.

De denarialibus qualiter poßint hæreditare.

CCVIII. Homo denarialis non antea hæreditare in sua agnatione poterit, quã vsque ad tertiam generationẽ perueniat. Homo Chartularius similiter faciat.

Vt omne sacramentum in Ecclesia iuretur.

CCIX. Omne sacramẽtum in Ecclesia, & super reliquias iuretur: & quod in Eccclesia iurandum est, vel cum VI. electis, vel si XII. esse debent, quales potuerit inuenire, Sic illum Deus adiuuet, & illi sancti, quorum istæ reliquiæ sunt, vt veritatem dicat. Si res interciata furto ablata fuerit, liceat ei, super quem res interciata fuerit, sacramento se excusare de furto, quòd nec suæ voluntatis aut conscientiæ fuisset quòd ablatum est: & aliud tantum sine damno restituat.

Vt vitia, quæ remanserunt ex ritu gentilium, fideles caueant.

CCX. Placuit vt fideles caueant vitia, quę ex ritu gentilium remanserunt, id est, magi, arioli, sortilegi, venefici, diuini, incantatores, somniatores, coniectores, quos diuina lex inretractabiliter puniri iubet: & ne eos inter se sinant esse, prouidendnm illis est.

Vt fideles se a vitiis abstineant, quæ quasi naturaliter in vsu habentur.

CCXI. Placuit vt fideles à vitiis detestandis, quæ habentur quasi naturaliter in vsu, se abstineãt: quæ Apostolus apertè dinumerat: id est: ebrietates, commessationes, cõtentiones, iræ, rixę, dissensiones, detractiones, inuidiæ, inimicitiæ: de quibus Apostolus ait, qui talia agunt, regnum Dei non consequentur. Et alibi, non solum qui faciunt, sed qui consentiunt facientibus: & de illis dici potest, Lætantur cum malefecerint, & exultant in rebus pessimis.

De armillis et bruniis negotiatoribus nõ dandis.

CCXII. Vt armillæ & bruniæ non dẽtur negotiatoribus.

Vt *Christiani ab ocioso sermone se caueant vel à cæteris vitiis.*

CCXIII. Placuit vt fideles de ocioso sermone se caueant, pro quo in die iudicij secundum Domini sententiam rationes omnes reddituri sumus: & de scurilitate, & stultiloquio, & maledictionibus, quoniã iuxta Apostolum malè dicentes regnum Dei nõ possidebunt: & de mendacio, siue de periculo noxio assiduóque iuramento, & obscœnis turpibúsque canticis, ab his omnibus cũctis Christiani se fortiter cauere de-

bent, ne his studentes per neglegẽtiam detrimentum suarum patiantur animarum.

De coniugio, quòd à Deo sit constitutum: & quòd non sit causa luxuriæ, sed causa potius appetendorum filiorum.

CCXIIII. Placuit vt fideles scirent coniugium à Deo esse constitutum, eò quòd nõ sit causa luxuriæ, sed causa potius filiorum appetendorũ; & vt virginitas vsque ad nuptias fideliter seruetur: & vxores habentes neque pellicem, neque concubinam habere debeãt. quomodo etiã in castitate vxores suas diligere, eísque vtpote vasi infirmiori honorẽ debitũ impendere. Et quòd coniunctio carnalis cum vxoribus gratia fieri debeat prolis, non voluptatis.

Vt à coitu prægnantium fideles se abstineant.

CCXV. Placuit vt fideles se abstineant à coitu prægnantium vxorũ, necnon menstruo tempore, & vt causa fornicationis non sit vxor secundum Domini sentẽtiam dimittenda, sed potius sustinenda: & quòd hi, qui causa fornicationis dimissis vxoribus suis alias ducunt, Domini sententia adulteri esse notentur.

De canibus, qui in dextro armo tonsi sunt.

CCXVI. De canibus qui in dextro armo tõsi

ſunt, vt homo qui eum habuerit, cum ipſo cane in præſentiam regis veniat.

De capitulis, quæ in legem nouiter addita ſunt.

CCXVII. Vt populus interrogetur de capitulis, quæ in legem nouiter addita ſunt: & poſtquam omnes conſenſerint, ſcriptiones & manufirmationes ſuas in ipſis capitulis faciant.

Qualiter fidelibus Chriſtianis inceſta cauenda ſint.

CCXVIII. Placuit vt fideles agnoſcant, qualiter inceſta Chriſtianis cauenda ſint. Et quòd loca Deo dicata frequentius deuotiúſque ad Deum exorãdum, ſibíque propitium faciendum, ſæpius quàm hactenus feciſſent, frequentent: & quòd in baſilicis Deo dicatis non ſit fabulis ocioſis, turpibúſque, & obſcœnis ſermocinationibus vacandum, & negotia ſecularia, publicáque placita habenda: & quòd hi, qui hæc in Eccleſiis Dei faciunt, maiora ſibi peccata accumulent.

Vt nullus præſumat tholoneum rodaticum, vel pulueraticum recipere.

CCXIX. Vt nullus homo præſumat tholoneum per vias nec per villas rodaticũ, nec pulueraticum recipere.

Vt fideles iusta iudicia iudicent.

ccxx. Placuit vt fideles iusta iudicia iudicent, & munera pro hoc non accipiant: & vt falsum testimonium vitent, & à detractione se abstineant, necnon à cæteris malis, quæ longum est dinumerare.

Vt Ecclesiæ earum iustitiam obtineant.

ccxxi. In primis omnium iussum est, vt habeant Ecclesiæ eorum iustitias, & in vita illorum, qui habitant in ipsis Ecclesiis: & post tam in pecuniis, quàm & in substantiis earum.

Vt potestatem Episcopi omnes intellegant, & & instruantur, qualiter siue secundum canonicam siue secundum monasticam regulam eis viuendum sit.

ccxxii. Vt omnes Episcopi potestatẽ intellegant, & instruantur, vt vel secundũ canonicã vel secũdum monasticã regulã regant eorũ ministeria tã in monasteriis virorum, quàm & in puellarũ, & in forensis presbyteris seu reliquo populo Dei.

De viduis, & orphanis, & minus potentibus.

ccxxiii. Vt viduæ, orphani, & minus potentes sub Dei defensione, & nostro Mundeburdo pacem habeant, & eorum iustitias acquirant.

De nõ paruipẽdenda excõmunicatione sacerdotũ.

CCXXIIII. Placuit vt fideles ne paruipendāt excommunicationē ſacerdotum illorum: quoniam ſi hoc fecerint, iuſtè ſegregabuntur à cœtu Chriſtianorum.

Capitulariū dominicū datum anno incarnationis Domini noſtri Ieſu Chriſti. DCCC.VI.*ad Theodonis villam, anno Imperij Domni Karoli* VI.

CCXXV. Vt lectiones in Eccleſia diſtinctè legantur. II. de cantu, vt ſecūdum ordinem & morem Romanæ Eccleſiæ fiat cantatus. III. De notariis, vt vnuſquiſque Epiſcopus & abba & ſinguli comites ſuum notarium habeant. IIII. De cæteris diſciplinis Eccleſiæ, vt ſecundum canones vel regulā fiant. V. De medicinali arte, vt infantes hanc diſcere mittantur. VI. De Eccleſiis ſine honore manentibus, abſque officiis & luminariis, & de his qui decimas aſſumunt, & de Eccleſiis non curant, vt hoc omnimodis emendetur. & de altaribus, vt non ſuperflua ſint in Eccleſiis.

Vt compotus diſcatur.

CCXXVI. De cōpoto, vt veraciter diſcāt oēs.

De libris canonicis, vt veraces habeantur.

CCXXVII. Volumus, & ita miſſis noſtris mādare præcipimus, vt in Eccleſiis libri canonici veraces habeātur, ſicut iam in alio capitulari ſæpius mandauimus.

De his, qui terrenis mercimoniis insistunt, vt magis ob supernæ vitæ desiderium, quàm pro humana ambitione faciant.

CCXXVIII. Placuit vt ammoneantur omnes fideles, qui negotiis ac mercationibus rerum inuigilant, vt nō plus terrena lucra, quàm vitam accipiant sempiternam. Nam qui plus de rebus terrenis, quàm de animæ suæ salute cogitat, valde à via veritatis aberrat, & iuxta quendam sapientē in vita sua perdit intima sua. Sequendus est enim in hac parte, sicut & in cæteris, Apostolicus sermo, qui ait. Et ne quis supergradiatur, neque circumueniat in negocio fratrem suum: vindex est enim Deus de his omnibus, sicut ab his qui labore agrorum, & cęteris laboribus victum atque vestitum & necessaria vsibus humanis adquirere inhiātes instant, decimæ & eleemosynæ dandæ sunt: ita his quoque, qui pro necessitatibus negociis insistunt, faciendum est. Vnicuique homini Deus dedit artem, qua pascitur & vnusquisque de arte sua, de qua corporis necessaria vel subsidia habet, animæ quoque, quod magis necessarium est, subsidium administrare debet.

Ne Episcopus quilibet alterius plebem Episcopi vel fines vsurpet.

CCXXIX. Vt Epiſcopus alterius Epiſcopi plebes vel fines non vſurpet.

De clericis ſuperbis, vt coerceantur.

CCXXX. Vt clerici, qui ſuperbi vel contumaces ſunt, coerceantur vt minores, qui maioribus inrogauerunt iniurias, metũ habeant. quia manifeſtum eſt illos non eſſe Dei, qui humilitatẽ contemnunt: ſed diaboli, qui ſuperbiæ inuentor & princeps eſt. Vnde ſi quis tumidus vel contumelioſus extiterit in maiorem natu, contemptus debet contumacia & ſuperbia in omnibus frangi.

De his qui ſtatuta patrum violant: ſi laicus fuerit, communione priuetur, ſi clericus, honore.

CCXXXI. Si quis ſtatuta ſupergreſſus corruperit, vel pro nihilo habenda putauerit, ſi laicus eſt, communione: ſi clericus, honore priuetur.

De his, qui contra ſuam profeſſionem vel ſubſcriptionem venerint, quid agendum ſit.

CCXXXII. Qui contra profeſſionem vel ſubſcriptionem ſuam venerit, in concilio deponatur.

De presbytero qui ſe ab Epiſcopo ſuo diuiſerit.

CCXXXIII. Si quis presbyter contra Epiſcopum ſuum inflatus ſchiſma fecerit, ana-

thema ſit. Quòd ſi ſuperbia, quod abſit, inflatus ſecernēdum ſe ab Epiſcopi ſui communione duxerit, ac ſeparatim cum aliquibus ſchiſma faciens, ſacrificium Deo obtulerit, loco amiſſo anathema habeatur. Nihilominus & de ciuitate & congregatione, in qua fuerit, lōgius repellatur, ne vel ignorantes vel ſimpliciter viuentes ſerpentina fraude decipiat.

De presbyteris qui abſque Epiſcopi ſui conſcientia agendam celebrauerint.

CCXXXIIII. Si quis presbyter inconſulto Epiſcopo agendam in quolibet loco voluerit celebrare, ipſe honori ſuo contrarius extitit.

Vt Epiſcopus lapſum incurrens, ſi plures congregare nequiuerit, à duodecim audiatur.

CCXXXV. Si quis Epiſcopum, quod non optamus, in reatum aliquē incurrerit, & fuerit ei nimia neceſſitas non poſſe plurimos congregare, ne in crimine remaneat, à XII. Epiſcopis audiatur.

Vt Epiſcopi plebes alienas non vſurpent, vt nemo ex eis collegam ſuum in dioceſi ſuper gradiatur.

CCXXXVI. Placuit vt à nullo Epiſcopo vſurpentur plebes alienæ: nec aliquis Epiſco-

porum ſupergradiatur in diœceſi collegam ſuum.

De Epiſcopo, qui ab aliquo impetitur, vel ſi ipſe quæſtionem aliquam retulerit, vt per Epiſcopos iudices cauſa terminetur.

CCXXXVII. Si quis Epiſcopus à quoquam impetitur, vel ille aliquam quæſtioné retulerit, per Epiſcopos iudices cauſa finiatur, ſiue quos eis primates dederint, ſiue quos ipſi vicinos ex conſenſu delegerint.

Vt nullus Epiſcopus alium Epiſcopum conculcet, aut impediat.

CCXXXVIII. Vt nullus Epiſcopus alium cõculcet Epiſcopum, vel ſupergradiatur, aut aliquod ei incommodum in ſua parochia, vel alicubi faciat.

Ne presbyteri vel diaconi ſine conſcientia Epiſcoporum ſuorum aliquid agant.

CCXXXIX. Vt presbyteri vel diaconi ſine conſcientia Epiſcoporũ ſuorũ nihil agant.

De loco dando peregrino Epiſcopo, in quo ſacrificet.

CCXL. Vt peregrino Epiſcopo locus ſacrificandi detur, atque benigne ſuſcipiatur.

De his, qui falſa fratribus capitalia obiiciunt.

CCXLI. Eos qui falſa fratribus capitalia obieciſſe conuicti fuerint: placuit vſque ad exitum non communicare, & infames

ſemper exiſtere.

De deponendo ſacerdote vel leuita, ſi crimen aliquod confeſſus fuerit.

CCXLII. Vt ſacerdos vel leuita, ſi de ſe crimen aliquod confitetur, deponatur.

De his qui libellos famoſos inuenti fuerint in Eccleſia poſuiſſe, vt anathematizentur.

CCXLIII. Si qui inuenti fuerint libellos famoſos in Eccleſia ponere, anathematizentur.

V*t delator, niſi ſe correxerit, communionem nec in finem accipiat, ſi inuentus fuerit quilibet per delationem eius proſcriptus, vel interfectus.*

CCXLIIII. Delator ſi quis exiſterit fidelis, & per delationem eius aliquis fuerit proſcriptus vel interfectus, placuit eum nec in fine accipere communionẽ, ſi leuior quoque cauſa fuerit intra quinquennium accipere poterit communionem. Si cathecumenus fuerit, poſt quinquennij tempora admittatur ad baptiſmum.

Ne aliquis Epiſcopus vel inferior gradu dominico die quemquam iudicare præſumat.

CCXLV. Vt nullus Epiſcopus vel quis infra poſitus die dominico cauſas iudicare præſumat. Cęteris verò diebus conhibentibus perſonis illa quæ iuſta ſunt habeant licentiam

tiam iudicādi, excepto criminali negotio.

De potente, si pauperem expoliauerit, & non reddiderit ammonente Episcopo, vt excommunicetur.

CCXLVI. Si quis potentum quemlibet expoliauerit; & ammonente Episcopo non reddiderit, excommunicetur.

Vt nullus clericus ab Episcopo suo recedere præsumat, & ad alium transire.

CCXLVII. Vt nullus clericus ab Episcopo suo recedat, & ad alium se transferat.

Vt clerici, qui arma præsumpserint, in monasterium ad agendam pœnitentiam tradantur.

CCXLVIII. Vt clerici, qui in quacunque seditione arma volentes præsumpserint, reperti amisso ordinis sui gradu in monasterio pœnitentiæ contradantur.

Vt nullus regum huius canonis censuram in aliquo violare permittat.

CCXIX. Huius constitutionis forma seruetur, vt execrandum anathema fiat, & vel vt præuaricator catholicæ fidei sēper à Domino reus existat, quicunque regum deinceps canonis huius censurā in quocunque reediderit aut permiserit violandam.

Vt vnusquisque alterius ruinis succurrat, & irā Dei per suam compaßionem à se remoueat.

CCL. Occurrere certe miserorum ruinis debet subsidio vnusquisque, quo valeat ex releuatione alienę vindictæ à se Dei remouere vindictam. libat enim Domino prospera qui ab afflictis pellit aduersa.

Quod lex, quam rex qui prior fuit instituit, ab illo qui ei successerit, pari sententia roborata sit.

CCLI. Legem quam noster edidit princeps, stabili robore firmamus: atque vt futuris temporibus obseruetur, pari sententia definimus.

Vt in metropolitana sede ad synodum agendam omnes pontifices se conferant.

CCLII. Placuit definire, vt paternis institutionibus obsequentes in metropolitana sede tempore quo omnes comprouinciales elegerint, pōtifices ad synodum faciendam deuotis studiis conferantur.

Vt dignitatem amittant omnes qui ad expeditionem exercitus non pergunt, aut de exercitu fugiunt.

CCLIII. Placuit vt omnis, qui aut in expeditionem exercitus absque graui necessitate non progreditur, aut de exercitu fugit, testimonio dignitatis suæ sit inreuocabiliter carens: ita vt in quibusdam villulis vel territoriis siue vicis pestis huius infama-

tionis habitatores ipſorum locorum ſint degeneres, & teſtificãdi vel accuſandi nullam habeant licentiam.

Vt non varientur, quæ propter vtilitatem ſunt inſtituta.

CCLIIII. Quæ ad perpetuam vtilitatẽ ſunt inſtituta, nulla commutatione varientur. Nec ad priuatum trahantur commodum, quæ ad bonum ſunt commune præfixa. Et manentibus terminis, quos ſtatuerunt patres, nemo damnet alienum: ſed intra fines proprios atq; legitimos prout quis voluerit, in latitudine ſe charitatis exerceat.

De fide Nicæna ſeruanda, & vt priuilegia eccleſiarum integra maneant.

CCLV. Vt fides Nicæna ſeruetur, & priuilegia Eccleſiarum inlibata permaneant.

Quod contra caput non ſit agendnm.

CCLVI. Contra caput etiam ſi faciendum eſt, non libenter admittimus.

De presbyteris, qui contra canones ad cómitatum ire voluerint, ſuſceptis, qui dominico decreto à communione alieni decernuntur.

CCLVII. Ex relatione quorumdam didicimus qualiter presbyteri qui contra canones aduerſum nos ad comitatum, neſcio qua audaci temeritate ire voluerint, ſuſcepti ſunt. Vnde has ad nos literas deſtina-

mus, in quibus decreto nostro sancimus memoratos perturbatores à communione esse alienos debere. Et illos qui effrenato hunc facto consilio assensum commodare voluerunt, vestræ charitatis est æstimare qualiter habeatur: quibus obiicere debetis quod iuxta canones fortiter incurrere, & qualiter presbyteros non decebat rebelles existere tentauerunt. Vos autem monemus in speculis esse debere, neque in eorũ prorupta audacia deuenire, quos anathematizatos scit sácta & Apostolica Ecclesia.

De sacerdotum Domini causis non terminandis, priusquam ex vtraque parte fideliter audiantur, & puriter ac diligenter perscrutentur.

CCLVIII. Nos qui sacerdotum Domini matura volumns esse iudicia, nihil possumus in incognitis rebus in cuiusquam patris præiudicium definire, priusquam vniuersa, quæ gesta sunt, veraciter audiamus.

Quod Dominus, qui animas hominum saluet imitatores nos velit suæ esse pietatis.

CCLIX. Dominus qui venit animas hominum saluare, non perdere imitatores nos. Vult esse suæ pietatis, vt peccantes quidem iustitia coërceat, conuersos autem à misericordia non repellat.

De religionis periculo ab vniuscuiusque pietatis conscientia remouendo.

CCLX. Remouete quæsumus à vestræ pietatis consciētia periculum religionis, & fidei: & quod in secularibus negociis vestræ æquitati conceditur, in rerum diuinarum pertractatione præstate, vt Christi euangelio vim nō inferat humana præsumptio.

Vt suarum rerum & omnium Ecclesiarum sint communione contenti, quorum causa adhuc terminanda est.

CCLXI. Illud quod ab antecessoribus nostris constitutum est, & nos approbamus. vt suarum rerum omniúmque ecclesiarum communione sint interim contenti, quòusque à nobis causa terminetur.

Vt non sinantur incurri, quorū causa incerta est.

CCLXII. Ne cuiusquam procaci impudentíque versutia, quasi incertum quid sequendum sit, sinatis incurri, cum ab Euangelica Apostolicáque doctrina nec in vno quidem verbo liceat discedere, aut aliter de scripturis diuinis habere, quàm beati Apostoli & patres nostri didicerunt, atque docuerunt.

De his qui à sedibus suis fuerunt pulsi, & alij in illorum locū sunt ex epistola Leonis Papæ Calchedonensi concilio directa substituti.

CCLXIII. Plurimos fratres ſedibus ſuis pulſos, & in exilia audiuim⁹ deportatos, atque in loco ſuperſtitum alios ſubſtitutos, his primitus vulneribus adhibeatur medicina iuſtitiæ, ne quiſquam ita careat propriis, vt alter vtatur alienis, quem errorem omnes relinquant nemini quidem perire honor debeat, ſed illis qui pro fide laborauerunt, prius cum omni priuilegio oportet ius proprium reformari.

De his qui non debent redire ad militiam ſecularem.

CCLXIIII. Quod ad militiam ſecularem poſt pœnitētiam redire nemo debeat, nec eis iuſtam ſupereſſe querimoniam, qui ſe ab inchoatis diſceptationibus ſponte ſubtraxerint.

De his quos oportet maiori auctoritate curari.

CCLXV. Si extiterint aliqui fratres deſides vel negligentes, quos oporteat maiori auctoritate curari, ſic tamen eſt adhibenda correctio, vt ſemper ſit ſalua dilectio. Vnde Apoſtolus Timotheum imbuens dicit, Seniorem ne increpaueris, ſed obſecra vt patrem. quæ moderatio ſi quibuſcumque inferioribus membris ex Apoſtolica inſtitutione debetur, quanto magis fratribus & coepiſcopis noſtris reddenda eſt?

Vt non imponat aliquis alicui pondus, quod ipse ferre non valet.

CCLXVI. Sicut non vult aliquis grauis oneris sarcinam ferre, ita non audeat aliis graue pondus imponere.

Vt nullus Apostolicas sanctiones temerare præsumat.

CCLXVII. Ita vnanimes diuinis & Apostolicis constitutionibus seruiatis, vt in nullo patiamini pia canonum decreta violari. Vt nulli fas sit sine status sui periculo vel diuinas constitutiones, vel Apostolicæ sedis decreta temerare.

De amicitiæ familiaritate seruãda, quam qui non contendunt, facile seruant.

CCLXVIII. Omnis vt non contendit protegit amicitiam. Nã & Apostolus ad Corinthios scribit, Cum sint inter vos æmulationes, & cõtentiones, nõne carnales estis, & secundum hominem ambulatis? nihil per contentionem neque per inanem gloriam, sed in humanitate mentis inuicem æstimantes semetipsos non sua singuli respiciunt, sed aliorum.

Vt alienæ gentis homines ad exercitium imbuantur legibus.

CCLXIX. Alienæ gentis homines legibus ad exercitium imbui & permittimus &

optamus: ad negotiorũ vero discussionem & refutamus & prohibemus. quamuis enim eloquiis polleant, tamen difficultatibus hærent.

Quod hæc sit vera charitas, qua Deus proximusque diligitur, & idcirco ammonendi sunt omnes fideles vt hanc obseruare curent.

CCLXX. Placuit vt ammoneantur omnes fideles, quod hæc sit vera charitas, qui Deũ diligit plusquã se, & proximum tanquam se, & qui nihil vult aliis facere, nisi quod sibi vult fieri, & plura quæ recenseri longũ est. Nam quicunque in potu & cibo & dandis atque accipiendis rebus charitatem putant, non mediocriter errant, dicente apostolo: Regnum Dei non est cibus & potus. Nam & ipsa quando cum charitate fiunt, bona sunt & inter virtutes computanda.

Vt contra extraneos parentela aut propinquitas testimonium minime dicat.

CCLXXI. Fratres, sorores, vterini, patrui, auunculi, materteræ seu eorum filij, item nepos, neptis, consobrini, vel amitimi, seu etiã quidam ex propria consanguinitate in iudicio aduersus extraneos testimonium dicere non permittimus, nisi forsitan parentes eiusdem cognationis inter, se litem

habuerint,aut in causa de qua agitur,aliam omnino ingenuitatem deesse constiterit.

Si de fure quis nesciens aliquid comparauerit.

CCLXXII. Vniuersam rem nulli ingenuo liceat de incognito homine comparare, nisi certe fideiussorem adhibeat, cui credi possit vt excusatio ignorantię auferatur.Quod si aliter fecerit,qui comparauerit, à iudice districtus auctorem præsentet infra tempus sufficienter à iudice cõstitutum: quem si non potuerit, inuenire adprobet, se aut sacramento,aut testibus innocẽtem,quod eum furem nescierit. Et quod apud eum agnoscitur, accepta precij medietate restituat: atque ambo datis inuincem sacramentis promittant, quod furem fideliter quærent. quod si omnino furem inuenire nequiuerint, rem tantum quantum empta est, Domino rei emptor ex integritate reformet. Si vero Dominus rei furem nouerit, & eum publicare noluerit, rem ex toto amittat, quam emptor quiete possideat. Hæc & de seruis forma seruabitur.

Si ad diripiendum quisque alios inuitasse reperiatur.

CCLXXIII. Si quis ad diripiendum alios in-

uitauerit, vt cuiuſcunque rem euertat, aut pecora vel animalia quæcũque diripiat, illi cuius res direpta eſt, in ſeptuplum, quæ ſublata ſunt, reſtituat. Hi verò qui cum ipſo fuerint, ſi ingenui ſint, quinos ſolid. componere compellantur: aut ſi non habuerint vnde componant, CL. flagella ſuſcipiant. Si verò ſerui hoc ſine domini voluntate commiſerint, centenis quinquagenis flagellis verberentur, & ab eis res omnes integro in ſtatu reddantur.

De non ſuſcipienda criminatione aduerſus doctorem, neque accuſatorem aduerſus eum audiendum.

CCXXIIII. Criminationes aduerſus doctorem nemo ſuſcipiat, nemo audiat, quia indignum eſt, vt hi qui throni Dei vocantur, aliqua monitione turbentur.

Ne vnus Epiſcopus cognitionem ſibi vindicet.

CCLXXV. Placuit vt vnus Epiſcopus non vindicet ſibi cognitionem.

Vt hi quorum libertas neſcitur nequaqum accuſent ſacerdotes.

CCLXXVI. Quorum fides, vita, & libertas neſcitur, non poſſint accuſare ſacerdotes liberos & legitimos,

De his qui falſa aliis inrogant.

CCLXXVII. Omnis qui falſa aliis intulerit, puniatur, & pro falſitate ferat infamiam.

Ne viles perſonæ ad accuſandum ſacerdotes admittantur.

CCLXXVIII. Viles perſonæ nullatenus admittantur ad accuſationem ſacerdotum.

Ne iudices cauſam perſonæ abſentis ſua ſententia præſumant.

CCXXIX. Caueant iudices Eccleſiæ, ne abſente eo cuius cauſa ventilatur, ſententiam ferant, quia irrita erit, immo & cauſam in ſynodo pro facto dabunt.

Quod qui Epiſcopum accuſat Dei ordinationem accuſat.

CCLXXX. Dei ordinationẽ accuſat, in qua conſtituuntur, ſi quis Epiſcopum accuſat, vel cõdemnat, dum minus ſpiritalia, quam terrena ſectatur.

Vt litem habentes ſiue petitor ſiue poſſeſſor ſi antiſtitum iudicium elegerint, ad eos dirigantur.

CCLXXXI. Volumus atque præcipimus, vt omnes ditioni noſtræ Deo auxiliante ſubiecti tam Romani, quam Franci, Alamani, Baiouarij, Saxones, Thuringij, Freſones, Galli, Burgundiones, Brittones, Langobardi, Vvaſcones, Beneuentani, Gothi, Hiſpani, cæteríque nobis

ſubiecti omnes, licet quocumque videatur legis vinculo conſtricti vel conſuetudinario more connexi, hanc ſententiam quam ex ſexto decimo Theodoſij Imperatoris libro, capitulo videlicet XI. ad interrogata Ablauij ducis illi & omnibus reſcriptam ſumpſimus, & inter noſtra capitula pro lege tenendam conſultu omnium fidelium noſtrorum tam clericorum quam & laicorum poſuimus, lege cunctis perpetua tenendam, id eſt. Quicumque litem habens ſiue poſſeſſor, ſiue petitor fuerit, vel in initio litis, vel decurſis temporum curriculis, ſiue cum negotium peroratur, ſiue cum iam cœperit promi ſententia, ſi iudicium elegerit ſacroſanctæ legis antiſtitis, illico ſine aliqua dubitatione, etiam ſi alia pars refragatur, ad Epiſcoporum iudicium cum ſermone litigantium dirigatur. Multa enim quæ in iudicio captioſæ præſcriptionis vincula promi non patiuntur, inueſtigat & promit ſacroſanctæ religionis auctoritas. Omnes itaque cauſæ quæ vel prætorio iure vel ciuili tractantur, Epiſcoporum ſententiis terminatæ perpetuo ſtabilitatis iure firmentur. Nec liceat vlterius retractari negotium, quod Epiſcopo-

rum ſententiis deciderit. Teſtimonium etiam ab vno licet Epiſcopo perhibitum, omnes iudices indubitãter accipiant. Nec alius audiatur, cum teſtimonium Epiſcopi à qualibet parte fuerit repromiſſum. Illud eſt enim veritatis auctoritate firmatum, illud incorruptum, quod à ſacroſancto homine conſcientia mentis inlibatæ protulerit. Hoc nos edicto ſalubri aliquando cenſuimus: hoc perpetua lege firmamus, malitioſa litium ſemina comprimentes, vt miſeri homines longis ac pene perpetuis actionum laqueis implicati ab improbis petitionibus vel à cupiditate perpera maturo fine diſcedant. Quicquid itaque de ſententiis Epiſcoporum clementia noſtra cenſuerat, etiam hac ſumus lege complexi grauitatem tuam & cæteros pro vtilitate omnium in perpetuum obſeruare conueniet.

Vt ea inlibata ſeruentur, quæ patrum auctoritas catholicorum lege inſtituit.

CCLXXXII. Ea quæ circa catholicam legem vel olim ordinauit antiquitas, vel parentum noſtrorum auctoritas religioſa conſtituit, vel noſtra ſerenitas roborauit, nouella ſuperſtitione ſubmota integra & inuiolata cuſtodiri præcipimus.

Vt priuilegia quæ propter religionem instituta sunt, nulla interminatione noua mutilentur.

CCLXXXIII. Non nouum aliquid præsenti sanctione præcipimus, sed illa, quæ olim videntur indulta, firmamus. Priuilegia igitur quæ olim reuerentia religionis obtinuit, mutilari sub pœnæ etiam interminatione prohibemus. Ita quoque vt qui Ecclesiæ obtemperant, his quibus Ecclesia beneficiis perfruantur.

Vt si chorepiscopi aliquam consecrationem aut firmationem fecerint, ab Episcopis canonice reformentur.

CCLXXXIIII. Hominum confirmatio, Ecclesiarum, altarium, virginũ, chrismatum, presbyterorum, diaconorum, & subdiaconorum consecrationes à chorepiscopis actæ ab Episcopis canonice ordinatis sunt reformandæ, canonicéque peragendæ: quia chorepiscopi hæc contingere non debuerunt, nec agere potuerunt. Non enim ea tribuere valuerunt, quæ non habuerunt. Nequaquam enim talis ordinatio, vel consecratio reiteratio esse à prudentibus & recte sapientibus videtur, sed irrita talis ordinatio & confirmatio, ac consecratio indubitàter fore agnoscitur. Si quis

autem chorepiſcoporum aliquid ex prædictis agere tentauerit, non acta, ſed imperfecta atque irrita erunt: & ipſe omni eccleſiaſtico inreuocabiliter careat gradu.

De generali totius populi ſupplicatione apud principem pro ſacerdotum cauſa, ne in hoſtem aut pugnam pergerent: & quale eis omnibus ex hoc immineat periculum, ex capitulis domni Karoli Imperatoris Vuormatiæ generaliter decretis atque ab omnibus firmatis, & cunctis pro lege tenendis contraditis.

CCLXXXV. Flexis omnes precamur poplitibus maieſtatem veſtram, vt Epiſcopi deinceps, ſicut hactenus non vexentur hoſtibus, ſed quando vos nóſque in hoſtem pergimus, ipſi propriis reſideant in parochiis, Deóque fideliter famulari ſtudeant, & earum ſacroſancta myſteria canone, & Deo placite peragere ſatagant, atque pro vobis & cuncto exercitu veſtro vnà cum omnibus ſibi commiſſis orare viriliter, miſſáſque decantare, & letanias atque eleemoſynas agere decertant. Quoſdã enim ex eis in hoſtibus & præliis vulneratos vidimus, & quoſdam periiſſe cognouimus. Hæc vero valde perículoſa, & oppido ſunt cauenda, quæ idcirco ſuggerimus, ne pro talibus vos & nos ſimul pereamus. Nouit

Dominus quando eos in talibus videmus, terror adprehendit nos, & quidam ex nostris timore perterriti propter hoc fugere, & inimicis terga vertere solent. Plures enim potestis habere præliatores. si illi propriis resident in parochiis, quàm si vobiscum pergunt. quoniam illi qui eos præuident, omnes tunc pugnabũt: quod modo nequaquam faciunt, sed eos tantummodo custodiunt. Nam sine dubio potius vobis nobísque proficere possunt, si remanserint, quàm si in hostem, vel ad pugnam perrexerint: quia tunc eorum precibus adiuuamur, & modo eorum pressuris grauamur. Quando vero Moyses expansis ad cælum manibus orabat, vincebat Israël: & quando à precibus cessabat, & manus eius grauabantur, priusquam substentatæ fierent, & ipse precibus insisteret, vincebatur, & terga vertebat. Talibus ergo & multis aliis exemplis fulti, quorum prolixitatem vitantes modo non dicimus, quia sapienti semel dicta sufficiunt prædicta, obnixe omnes precamur, & vt concedantur rogamus, quia nullatenus volumus adsentire, vt nobiscum ad talia pergant: nisi duo aut tres bene docti, electione videlicet cæterorum, ad benedictionem dandam, &

ad periclitantium reconciliationem faciẽdam, ne vos & nos ſimul cum pluribus pereamus, ſed eorum precibus, vt iam memoratum eſt, fulciamur. Quam formam & de ſacerdotibus tenere optamus, id eſt, vt nec illi in hoſtem niſi benedicti, & ipſi electione atque permiſſione propriorũ Epiſcoporum, qui tamen tales ſint, de quorum ſcientia & vita ac conuerſatione omnes ſecuri eſſe poſſimus. Illud tamẽ vobis & omnibus ſcire cupimus, quod non propterea hæc petimus, vt eorum res aut aliquid ex eorum pecuniis, niſi ipſis aliquid ſponte nobis dare placuerit, aut eorum Eccleſias viduari cupiamus: ſed magis eis, ſi Dominus poſſe dederit, augere deſideramus vt & ipſi & vos & nos ſaluiores ſimus, & Deo potius ipſo amminiculante placere mereamur: Scimus enim res Eccleſiæ Deo eſſe ſacratas, ſcimus eas eſſe oblationes fideliũ, & precia peccatorum, qua propter ſi quis eas ab Eccleſiis, quibus à fidelibus collatæ Deóque ſacratæ ſunt, aufert proculdubio ſacrilegium committit. Cæcus enim eſt, qui iſta non videt. Quiſquis ergo noſtrum ſuas res Eccleſiæ tradit, Domino Deo illas offert atque dedicat, ſuíſque ſanctis & non alteri, dicendo talia, & agendo ita. Facit

enim ſcripturam de ipſis rebus, quas Deo dare deſiderat, & ipſam ſcripturam coram altari, aut ſupra tenet in manu dicens eiuſdem loci ſacerdotibus atque cuſtodibus, Offero Deo, atque dedico omnes res, quæ hac in chartula tenentur inſertę pro remiſſione peccatorum meorum, ac parentũm, & filiorum, aut pro quocunque illas Deo deliberare voluerit ad ſeruiendum ex his Deo in ſacrificiis, Miſſarumque ſolenniis orationibus, luminariis, pauperum ac clericorum alimoniis, & cæteris diuinis cultibus, atque illius Eccleſiæ vtilitatibus. Si quis autem eas inde, quod fieri nullatenus credo, abſtulerit, ſub pœna ſacrilegij ex hoc Domino Deo, cui eas offero atque dedico, diſtrictiſſimas reddat rationes. Ponit etiã in ea alias coniurationes, quas enumerare longum eſt. Nam qui eas inde poſtea aufert, quid agit niſi ſacrilegium? Si ergo amico quippiam rapere furtum eſt, Eccleſiæ vero fraudari vel auferri indubitanter ſacrilegium eſt. Vnde & in ſacris canonibus ſpiritu Dei conditis habetur ita. Si quis oblationes Eccleſiæ extra Eccleſiam accipere, vel dare voluerit præter Epiſcopi conſcientiã, vel eius cui huiuſcemodi ſunt officia commiſſa, nec cum eius voluerit

agere consilio anathema sit. Absit enim, vt rerum Ecclesiarum cupiditate vel ablatione sacrilegi, aut anathema efficiamur, aut talibus laqueis vnquam deuinciamur, quoniam scimus anathematos homines, vel sacrilegos, non solum infames, & à consortio fidelium priusquam hæc per publicam satisfactionem Ecclesiæ & Episcoporum recōciliationem, manusque impositionem emendent, alienos esse, sed etiam à regno Dei extorres fieri, si in talibus defecerint nō dubitamus. Vt ergo omnis suspicio à nobis cūctis sacerdotibus, & omnibus Christi, & sanctæ Dei Ecclesię fidelibus fūditus auferatur, profitemur omnes stipulis dextris in manibus tenētes, eáque propriis è manibus eiiciētes, corā Deo & Angelis eius, ac vobis cūctísque sacerdotibus, & populis circūstātibus, nec talia facere, nec facere volentibus consentire, sed magis Deo auxiliante resistere. Et hoc vobis omnibúsque fidelibus sanctæ Dei ecclesię, & nostris notum esse cupimus, quod cum his qui absque voluntate aut consensu, vel datione rectoris illius Ecclesiæ, cui ipsæ res iuste esse debentur, & maxime proprij Episcopi res Ecclesiæ à regibus petere, aut retentare, vel auferre, aut inuadere

vel vastare prȩsumpserint, nec in hostẽ, nec ad pugnam, ire nec cibum sumere, nec ad Ecclesiam, vel ad palatium, aut in itinere pergere, nec etiam nostros homines cum eorum hominibus aut caballos, vel reliqua pecora nostra cum eorum pecoribus, aut ad pastum ire, aut simul habitare, vel manere, nec vllam participationem cum eis, nisi pro emendatione ante publicam emendationem & ecclesiæ satisfactionem vnquam scienter, aut libenter habere debeamus, ne pro eorũ iniquitatibus atque flagitiis vna cũ eis nos & nostri, quod absit, pereamus. Scimus enim quia perit iustus pro impio. Tales verò à nobis, si nos fideles habere vultis, segregate, & in ergastulũ sub publica pœnitentia redigite, & postulata concedite. Vt ergo hæc omnia à vobis, & à nobis, siue à successoribus vestris, & nostris futuris temporibus absque vlla dissimulatione conseruentur, scriptis Ecclesiasticis inserere iubete, & inter vestra capitula interpolare præcipite.

Ne episcopi ad bella pergant concessio domini Karoli Imperatoris.

CCLXXXVI. Omnibus notum esse volumus, quia non solum ea quæ super episcoporum & presbyterorum hostium vexationibus,

& precibus pro nobis & vobis fieri rogitastis, concedere optamus, sed quicquid pro sanctæ Dei ecclesiæ & sacerdotum, siue totius populi, & vestra vtilitate inueneritis, concedere paratissimi sumus, & modo ista sicut petistis concedimus: & quando vita comite, Deo auxiliante ad generale placitum venerimus, sicut petistis consultu omnium fidelium nostrorum scriptis firmare nostris, nostrorúmque atque futuris temporibus inrefragabiliter manenda firmissimè Domino amminiculante cupimus: Modo ea quę generalia sunt, & omnibus conueniunt ordinibus statuere, ac cũctis sanctæ Dei ecclesiæ, nostrísque fidelibus ob Dei omnipotentis amorem & recordationem tradere parati sumus: & ad proximum synodalem nostrum conuentum ac generale placitum, vbi plures episcopi & comites conuenerint, ista sicut postulastis, firmabimus.

Ex quibus supra sacerdotibus omnibus.

CCLXXXVII. Studendum est episcopis, vt dissidentes fratres magis ad pacem, quàm ad iudicium cohortentur.

Auctoritas ecclesiastica, atque canonica docet non debere absque sententia Romani pontificis concilia celebrare.

Episcopi intercessione præstent his qui iniqua vi opprimuntur.

Nullus episcopus nisi in legitima synodo & suo tempore apostolica, atque canonica vocatione congregata super quibusdam criminibus pulsatus audiatur.

Varis detractionibus & accusationibus non decet labefactari primatem, sed magis patrum regulis roborari. Nam & Liberius Papa pro Athanasio duobus annis in exilio trusus est: & multi alij Episcopi, qui eum damnare noluerunt, exilio sunt damnati, quorum exemplum omnes conuenit sequi sacerdotes.

Multum derogatio præualet, quãdo derogator creditur fide dignus: ideo nõ omnes admittendi sunt, sed viri probatissimi.

Omnis accusatio intra prouinciam audiatur, & à comprouincialibus terminetur vltra, prouinciæ terminos accusandi licentia non progrediatur.

Episcopos eiectos, atque suis rebus expoliatos in sedes proprias recipi, & sua omnia legaliter primo eis reddi sancti canones decreuerunt: & postea si quis eos accusare vellet, æquo periculo facere sanciuerunt, iudices esse decernentes Episcopos recta sapientes, in Ecclesia conuenientes, vbi te-

ſtes eſſent ſingulorum, qui oppreſſi eſſe videbantur.

Placuit, vt ſi quæcunque perſona contra Epiſcopum, vel actores Eccleſiæ ſe proprium crediderit habere negocium, prius ad eum recurrat charitatis ſtudio, vt familiari colloquio commonitus ea ſanare debeat, quæ in querimoniam deducuntur, quam rem ſi deferre voluerit, ſententiam ſuſcipiat excommunicationis.

Si quæ cauſæ vel contentiones inter clericos & laicos tam maioris ordinis, quam etiam inferioris fuerint exortæ, placuit vt ſecundum ſynodum Nicænam congregatis omnibus eiuſdem prouinciæ Epiſcopis iurgium terminetur, nec cui liceat ſine præiudicio tamen Eccleſiæ Romanæ, quæ in omnibus cauſis debetur reuerentia cuſtodiri, relictis his ſacerdotibus, qui in eadem prouincia Dei Eccleſias nutu diuino gubernant, ad alias conuolare prouincias, vel aliarum prouinciarum Epiſcoporum iudicium expeti vel pati, niſi fuerit prouocatum. Quod ſi quis præſumpſerit, & ab officio cleri depoſitus, & iniuriarum reus ab omnibus iudicetur. Si autem maiores cauſæ in medio fuerint deuolutæ ad ſedem Apoſtolicam, vt ſancta ſynodus ſtatuit, &

beata consuetudo exigit, post iudicium Episcopale referatur. Prudentissime iustissiméque decreta Nicæni cōcilij atque Africani decreuerunt quæcúnque negocia in suis locis, vbi orta sunt finienda. Maxime quia vnicuique concessum est, si iudicio offensus fuerit cognitorum, ad concilia suæ prouinciæ, vel etiam vniuersale prouocare.

Seruata quæ scripta est de gubernationibus regula, manifestum est, quid illa quæ sunt per vnamquamque prouinciam ipsius prouinciæ synodus dispenset, sicut Nicæno constat decretum esse concilio.

Quæcunque sunt ad religionis obseruantiam pertinentia locis suis, & à suæ dioceseos synodis audiantur. Vnaquæque prouincia suo metropolitano, & suis comprouincialibus Episcopis sit contenta. Maledictus omnis qui transfert terminos proximi sui, & dixit omnis populus, amen & reliqua. Qui sunt supra diocesin Episcopi nequaquam ad Ecclesias, quæ sunt extra præfixos sibi terminos, accedant: nec eas aliqua præsumptione confundant: non oportet transferri terminos à patribus constitutos, vt alter alterius parochiam inuadat, atque illuc celebrare diuina my-

ſteria inconſulto eo, cui commiſſa eſt præſumat.

De eo qui facultatem deprædationis dederit malitioſa factione, vt viuus comburatur.

CCLXXXVIII. Si quis ſcelerata factione facultatem deprædationis dederit, vel ſi quis factam dimiſerit, viuus comburatur.

Vt capitale ſupplicium excipiat, qui violentiam commiſiſſe dignoſcitur.

CCLXXXIX. Qui manifeſtam detigitur cõmiſiſſe violentiam, non iam relegatione aut deportatione inſulæ plectatur, ſed ſupplicium capitale excipiat. Nec interpoſita prouocationis ſententia, quæ in eum fuerit dicta, ſuſpendatur, quoniam nulla facinora ſub vno violentiæ nomine continentur. Cùm aliis vim inferre tentationibus, aliis cum indignatione reſiſtentibus, verbera cedéſque crebro detegãtur admiſſæ: Vnde placuit vt ſi forte quis vel ex poſſidentis parte, vel ex eius qui poſſeſſionem temerare tẽtauerit interemptus ſit, in eum ſupplicium exeri qui vim facere tẽtauerit, & alterutri parti cauſam malorum prębuit.

De eo qui ſibi indebitum locum vſurpauerit.

CCXC. Si quis indebitum ſibi locum vſurpauerit, nulla ſe ignoratione defendat, ſit-

que plenè sacrilegij reus, qui hoc agere tẽtauerit.

Vt si Ecclesiæ priuilegia alicuius temeritate fuerint corrupta, piaculum v. *librarum auri pœna multetur.*

CCXCI. Si Ecclesiæ venerabilis priuilegia cuiusquam fuerint temeritate violata, vel dissimulatione neglecta, commissum v. librarum auri condemnatione plectatur.

De priuilegiis Ecclesiarum, quatenus incorrupta persistant.

CCXCII. Præcipimus vt priuilegia quę Ecclesiis & clericis lege concessa sunt, maneãt incorrupta.

Quod seruari debeat potius quam auferri, quod sanctæ Dei Ecclesiæ fuerit collatum.

CCXCIII. Iniquum est & sacrilegij instar vt quæ pro salute vel requie animarum suarũ vnusquisque venerabili Ecclesiæ contulerit, aut certè reliquerit ab his quibus maxime seruari conuenerat auferri, & in aliud transferri.

Vt laicis quamlibet religiosis, nulla sit disponendi, de rebus Eclesiæ data facultas.

CCXCIIII. Laicis quamuis religiosis nullo de ecclesiasticis facultatibus aliquid disponendi legitur vnquam attributa facultas.

Quod prædones Ecclesiæ sacrilegi sint, sicut scripturæ testimonio comprobatur.

CCXCV. Sacrilegi sunt Ecclesiæ prædones, vnde & in concilio Agatensi sub quarto cap. decretum habetur ita: Amico quidpiam rapere furtum est: Ecclesię verò fraudari, vel abstrahi, surripíque sacrilegium. Omnes enim contra legem facientes, resque Ecclesiæ diripientes, vel Ecclesias sacerdotésque contra diuinas sanctiones vexantes, sacrilegi vocantur atque indubitanter infames sacrilegíque habēdi sunt.

Quod ea quæ Domino consecrantur, ad ius ecclesiasticum pertineant.

CCXCVI. Ea quæ Domino offeruntur vel consecrantur, ad ius pertinēt sacerdotum, & sacrilegi sunt omnes, qui ea auferūt, vel in alios transferunt.

Vt si quis dignitatem præsumpserit quam non meruit à principe vel iusto seniore sacrilegus habeatur.

CCXCVII. Si quis præsumpserit, quam non meruit à principe vel seniore dignitatem, sacrilegus habeatur.

Vt nulli qui diuersis sceleribus implicati sunt ad accusationem vel ad testimonium admittantur.

CCXCVIII. Homicidæ, malefici, fures, sacri-

legi, raptores, venefici, adulteri, & qui raptum fecerint, vel falsum testimonium dixerint, seu qui ad sortilogos magósque cucurrerint, nullatenus erunt ad accusationẽ vel ad testimonium admittendi.

De Episcopo deposito qui se ad Romanum pontificem reclamauerit.

ccxcix. Si quis Episcopus depositus agendum sibi negotium in vrbe Roma proclamauerit, alter Episcopus in eius cathedra post appellationem eius qui videtur esse depositus omnino non ordinetur, nisi caussa fuerit iudicio Romani Episcopi determinata.

Ne in prædicatores Ecclesiæ detractiones seu vituperationes fiant, quod canonica scriptura damnat.

ccci. Quod omnibus fidelibus omnibúsque ordinibus summoperè cauendum sit, ne clanculò aut publicè vnctum Domini detractionibus & vituperationibus dilanient, perpendentes illud exemplum Mariæ, quæ eo quod Moysi famulo Domini propter Æthiopissam detraxit immunditia lepræ multata sit. Et illud Psalmistæ: Noli tangere Christos meos, & in prophetiæ meis nolite malignari. Et Dominus per Moisen ait, Diis non detrahes, & principi

populi tui non maledices. Et si Dauid regum iustissimus in Saül quem constabat iá à Domino reprobatum, & abiectum esse, manum mittere non præsumpsit, multò magis cauendum est ne manum detractionis aut vituperationis siue indiscretionis aut dehonorationis quidam mittant in vnctũ Domini vel in prædicatores sanctæ Dei Ecclesiæ.

Quod Episcopi inter se corrigere, si quid ortum fuerit debent.

CCCI. Constantinus Imperator de accusationibus Episcoporum ait: hæ quidem accusationes tempus habebunt proprium, id est diem magni iudicij: iudicem verò illum qui tunc futurus est omnes iudicare. Mihi ergo homini constituto de huiuscemodi rebus non licet habere auditorium sacerdotum, scilicet accusantium & simul accusatorum, quos minime conuenit tales debere monstrari qui iudicentur ab aliis. Imperator quoque Valentinianus de Episcoporũ causis sic ait: Supra nos inquit est vestrum negotium, & ideo vos de vestris inter vos agite causis, quia supra nos estis. Et reliqua.

De sacrilegis quod fures sint teste scriptura.

CCCII. Omnib9 sciendũ est ꝙ sacrilegi fures

ſint cuncti, qui res Eccleſiæ diripiunt, vaſtant, inuadunt, vexántque, aut à iure Eccleſiarum, quibus traditæ fuerant iniuſte alienant. Vnde & beatiſſimus Auguſtinus in homelia quadrageſima octaua Euãgelij Ioannis ita dicit: Ecce inter ſtanctos eſt Iudas, ecce fur eſt Iudas & ne contemnas, fur ſacrilegus non qualiſcunque fur, fur loculorum, ſed dominicorum: loculorũ ſed ſacrorum: ſi crimina diſcernuntur in foro qualiſcunque furti & peculatus. Peculatus enim dicitur furtum de republica. Et non ſic iudicatur furtum rei priuatæ quo modo publicæ. Quanto vehemẽtius iudicandus eſt ſacrilegus fur? nõ vndecunque tollere: ſed de Eccleſia tollere qui aliquid de Eccleſia aufert vel furatur, Iudæ proditori comparatur. Nota quod aliquid de Eccleſia tollere furtum eſſe, beatus Auguſtinus aſſeueret, & patratorem tanti furti, furem ſacrilegum appellat, nec non & Iudæ perdito æquiparet: & poſt pauca: Quare inquit loculos habuit cui Angeli miniſtrauerunt, niſi quia Eccleſia ipſius loculos ſuos habitura erat? Ecce quibus tanti doctoris documẽtis inſtruimur, quia quod in capite præceſſit, in corpore eius quod eſt Eccleſia videtur impletum: Porro Chriſtum

& Ecclesiam vnam personam esse nō nescimus: & ideo quæ Ecclesiæ sunt, Christi sunt, & quæ Ecclesiæ offeruntur, Christo offeruntur, & quæ ab Ecclesia eius tolluntur, proculdubio Christo tolluntur. Esto futurum erat vt Ecclesia Christi nummos haberet, si nummos vtique & prædia, & mancipia, & diuersarum specierum innumera ornamenta, & quia illicitum sit ea quæ conferuntur Ecclesiæ, auferri, beati Hieronymi scribentis in expositione Mathæi Euangelistæ, verba ita testantur: Omnis, inquit, qui stipe templi & his quæ conferuntur in vsus Ecclesiæ abutuntur in aliis rebus quibus suam expleant voluntatem, similes sunt scribarum & sacerdotum redimentium mendacium & sanguinem saluatoris.

Quod quicquid offertur Domino sanctum sacrorum sit, & ad ius pertineat sacerdotum.

CCCIII. Nulli liceat ignorare, quod omne quod Domino cōsecratur siue homo fuerit, siue animal, siue ager, vel quicquid semel fuerit cōsecratum sanctum sacrorum, erit Domino, & ad ius pertinet sacerdotū. Propter quod inexcusabilis erit omnis qui ea Domino & Ecclesiæ quæ competunt, aufert, vastat, iuuadit, vel diripit, vs-

que ad emendationem, Ecclesiæque satisfactionem quod sit sacrilegus, & non tantum sacrilegus, sed etiam fur sacrilegus.

De his sacrilegis qui Ecclesiæ eiusque sacerdotibus iniurias inferunt.

CCCIIII. Si quis in hoc genus sacrilegij proruperit, vt in Ecclesias, earũque res inruẽs, sacerdotibus & ministris, vel ipso cultui locoque aliquid importet iniuriæ, vel inferat ad diuini cultus iniuriam, in conuictos siue confessos reos capituli sententia nouerit vindicandum. Nec expectetur vt Episcopus iniuriæ proprię vltionem deposcat, cui sanctitas ignoscendi soli gloriam derelinquit, Sitque cunctis non solum liberum, sed etiam laudabile factas atroces sacerdobus aut ministris iniurias, veluti publicum crimen persequi, ac de talibus reis vltionem mereri.

Quod omnia quæ Domino offeruntur proculdubiò & consecrantur.

CCCV. Omnia quę Domino offerũtur, proculdubio Domino cõsecrantur, & non solũ sacrificia quę à sacerdotibus super altare Domino consecrantur, oblationes fideliũ dicuntur, sed quæcunque ei à fidelibus offeruntur, siue in mancipiis, siue in agris, vineis, syluis, pratis, aquis, aquarúmue decursibus,

cursibus,artificiis,libris,vtensilibus,petris, ędificiis,vestimentis,pellibus,lanificiis,pecoribus, pascuis, membranis, mobilibus, & immobilibus, vel quæcunque de his rebus quæ ad laudem Dei fiunt vel supplementum sanctæ Dei Ecclesiæ eiúsque sacerdotibus,atque ornatū præstare possunt Domino Ecclesiæque siue à quibuscunque vltro offerūtur, Domino indubitāter consecrantur, & ad ius pertinēt sacerdotū. Et quia Christū & Ecclesiā vnā personam esse veraciter agnoscimus, quęcunque Ecclesiæ sūt, Christi sunt. Et quæ Ecclesiæ vel in supradictis vel in quibuscunque speciebus, siue pollicitationibus, siue pignoribus, siue scriptis, siue corporalibus rebus offeruntur, Christo offerūtur, & quę ab Ecclesia eius quocunque commento alienantur vel tolluntur, siue alienando, siue vastando, siue inuadendo, siue minorando, siue diripiendo, Christo tolluntur. Et si ab amico quippiam rapere furtum est, præcipuè Christo Domino nostro, qui est rex regū, & Dominus dominātium, aliquid auferre, alienare, subripere, vel vastare sacrilegium est: omnes namque Ecclesiæ prædones manifestissimè sunt sacrilegi, & nullus sacrilegus nisi per puram probatámque at-

que publicam pœnitentiam & per Ecclesiæ satisfactionem Episcoporúmque per manus impositionem iuxtà canonicas sanctiones reconciliationem, regnũ Dei possidebit: & non solum à regno Dei fit alienus, sed etiam à liminibus sanctæ Ecclesiæ, & præcipue ab illius quam læsit vsque ad prædictam satisfactionem extorris efficitur. Talium verò scelerum patratoribus nisi post prædictam satisfactionem nec viuis nec mortuis communicare debemus, quia qui rapit pecuniam proximi sui iniquitatem facit, qui non solum sacrilegi, sed etiam fures, sacrilegi & lupi atque homicidæ pauperúmque necatores sunt, & insuper anathematis vinculo damnati, coram Deo & sanctis eius efficiuntur.

De eo qui se incestuoso ordine his qui personis quibus à diuinis regulis prohibitum est coniunxerint.

CCCVI. Si quis non eo gradu se incestuoso ordini cum his personis quibus à diuinis regulis prohibitum est coniunxerit: vsquequo pœnitentiam sequestratione testẽtur, vtrique communione priuentur: & neque in palatio habere militiam, neque in foro agendarum causarum licentiam habebũt. Nam quoquomodo prædicti se incesto

coniunxerint Episcopi seu presbyteri in quorũ diœcesi vel pago actũ fuerit, regi vel iudicibus, scelus perpetratum denuntient: vt cum ipsis denunciatum fuerit, ab eorum communione & cohabitatione sequestrẽtur. Res autem eorum ad primos parentes, vsque ad sequestrationem perueniant: sub ea conditione, vt antequam segregentur, vt per nullum ingenuum, neque per parentes, neque per emptionem, neque per auctoritatem regiam ad proprias perueniant facultates, nisi præfatum scelus sequestrationis separationem & pœnitentiam fateantur.

Ex libro legũ Theodosij. III. *cap.* XII. *de incestis.*

CCCVII. Quod incesti non sint legitimi hæredes, sed infamia sint notatæ vtræque personæ.

Vt nullus deuotam Deo virginem vel viduam coniugem accipiat.

CCCVIII. Vt deinceps sicut canones Ecclesiastici perhibent nullus Deo deuotam virginem nullus sub religionis habitu consistentem, siue viduitatis continentiam professam vel sui proximam generis, aut etiam de cuius ammixtione incestiuæ notam possit subire infamiæ illicito connubio, aut vi aut cõsensu accipiat coniugem.

Quia nec verum poterit esse coniugium quod à meliori proposito deducitur ad deterius, & sub falsi nominis copula incestiua pollutione & fornicationis immunditia perpetratur. hoc verò nefas si agere à mũdo cuiuslibet gentis homines sexus vtriusque tentauerint, insistente sacerdote vel iudice, etiamsi nullus accuset omnimodis separati exilio perpetuo relegentur: Nec aliqua indè finitione sui quousque vixerint, longitudine temporis excusentur.

Quod blasphemiam Deo inferat, qui se cum Deo sacrata commiscuerit.

CCCIX. Scire vos conuenit, quia blasphemiam Deo irrogat, qui cum Deo sacrata, vel cum velata fœmina se commaculat.

Vt clericus proprio honore priuetur, si cum fœmina Deo sacrata, vel velata se commiscuerit.

CCCX. Si clericus cum velata fœmina, vel cum Deo sacrata se maculauerit, proprio honore priuetur.

Quod sacrilegi & violatores iuxta Apostolicum sint qui violant sacratarum fœminarum corpora.

CCCXI. Sciendum est omnibus quod Deo sacratarum fœminarum corpora per votum propriæ sponsionis & verba sacerdo-

tis Deo consecrata templa esse scripturarum testimoniis cōprobantur: & ideo violatores earum sacrilegi ac iuxta Apostolum filij perditionis esse noscuntur.

Quod fornicatio omnibus peccatis periculosior esse perhibetur.

CCCXII. Quod pene omnibus peccatis grauior & deterior sit fornicatio & veraciter dici potest laqueus mortis & puteus inferni, ac vorago perditionis, eo quòd adulteri vel luxuriosi propter cordis inopiam perdunt animas suas. Nā vt ait scriptura, Precium scortæ vix vnius est panis, & qui se iungit meretrici vnum corpus efficitur, & qui luxuriatur mortuus est in corpore viuente.

De excommunicandis iudicibus & potentibus qui non se emendauerint.

CCCXIII. Vt iudices aut potentes qui pauperes opprimunt si commoniti à pontifice suo se non emendauerint, excommunicentur.

Vt Episcoporum iudicio incesta matrimonia emendentur.

CCCXIIII. Præcipimus vt iuxta decreta canonum adulteria & incesta matrimonia quæ non sunt legitima prohibeantur, & Episcoporum iudicio emendentur.

Quod in eo loco vnicuique manendum sit vbi votum vouerit.

cccxv. Vt vnusquisque in eo loco vbi constitutus fuit, & vbi votum vouit, ibi maneat, & ibi reddat vota sua.

Quod maximum peccatum sit spiritalis commatris coniunctio.

cccxvi. Sciendum est omnibus, quod cõiunctio spiritalis commatris, maximũ peccatum sit, & diuortio separandum, atque capitali sententia multandum vel peregrinatione perpetua delendum.

De eo qui paganas obseruationes fecerit.

cccxvii. Decreuimus sicut & antecessores vel parentes nostri olim decreuerunt vt qui paganas obseruationes in aliqua re fecerit, multetur & damnetur quindecim solidis.

Præceptio vt mancipia Christiana, paganis vel Iudæis non tradantur.

cccxviii. Præcipimus generaliter omnibus vt mancipia Christiana paganis vel Iudæis non tradantur.

Vt omnes nouerint quantum malum sit Deo sacratas vel reliquas incestare.

cccix. Iubemus omnes scire omnibúsque populis sacerdotibus prædicare atque sub pœna sacrilegij denunciare, quantum ma-

lum & quàm maximum flagitium ſit cum Deo deuotis fœminis, viduis vel virginibus, ſiue cum velatis ſiue cum Deo deuotis maximéque cum ſanctimonialibus, & ſacratis Deo virginibus, vel viduis tam in monaſteriis quam extra commiſceri. Nam hoc peccatum duplex eſſe nō dubium eſt, vt verbi gratia dicamus cuius vindictę reus ſit puer ante Dominum ſuum qui vxorem Domini ſui adulterio violauerit, quantò magis ille qui ſponſam Chriſti creatoris cæli & terræ putredine ſuæ libidinis commaculauerit, dicente beato Paulo Apoſtolo. An neſcitis quia corpora veſtra templa ſunt Spirituſſancti? Et alibi: Neſcitis quia templum Dei eſtis, & ſpiritus Dei habitat in vobis? Si quis autem templum Dei violauerit diſperdet illum Deus, templum Dei ſanctum eſt, quod eſtis vos. Et iterum idolatriæ ſeruituti, adulteros & fornicatores in ſermone & numero peccatorū iungit, dicens: An neſcitis quia iniqui regnum Dei non poſſidebunt? nolite errare quia neque fornicarij neque idolis ſeruientes, neque adulteri, neque molles, neque maſculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebrioſi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei poſſidebunt.

Vt Ecclesiarum priuilegia, facultates siue quicquid ad easdem petinet, nullus inuadere præsumat.

cccxx. Præcipimus omnibus ditioni nostræ subiectis, vt nullus priuilegia Ecclesiarum monasteriorum infringere, resque Ecclesiarum inuadere, vel vastare, aut alienare, vel facultates earum diripere præsumat nec sine præcario possidere pertentet, quia sicut à sanctis patribus instructi sumus grauissimum peccatū hoc esse dignoscitur testāte sacra scriptura quæ ait: qui abstulerit aliquid patri vel matri, & dicit hoc non esse peccatū, homicidij particeps est. Pater noster sine dubio Deus est, qui nos creauit, mater nostra Ecclesia, quæ nos in baptismo spiritualiter regenerauit. Ergo qui Christi pecunias & Ecclesiæ fraudat vel rapit, siue vastat vel alienat, homicida ante conspectum iusti iudicis esse deputabitur, de quo quidam sapientum dicit, qui rapit pecuniam proximi sui, iniquitatem facit, qui autem pecuniam Ecclesiæ abstulerit sacrilegium facit.

Vt neque rex, neque seculariū quisquam per vim prædia Ecclesiarum rapiat, quas Episcopi abbates vel abbatissæ possident.

cccxxi. Omnibus nos ipsos corrigentes

posterísque nostris exemplum dantes qualiter interdicimus, vt nullus laicus homo vel Imperator, vel Rex, aut aliquis præfectorum vel comitum seculari potestate fultus sibi per violentiam rapiat aut à nobis competere vel quocũque modo inuadere præsumat monasterium aut prædia vel quascunque res de potestate Episcopi vel abbatis aut abbatissæ, & incipiat ipse vice abbatis regere & habere sub se monachos, & pecuniã possidere quæ fuit Christi sanguine cõparata. Talem hominẽ antiqui patres nominabant raptorẽ & sacrilegum & homicidam pauperũ & lupum diaboli intrantem in ouile Christi, & maxime anathematis vinculo damnandum ante tribunal Christi. De talibus memores estote scripturæ sancti Pauli Apostoli ad Timotheum dicẽtis, Diuitibus huius seculi pręcipe non sublime sapere, neque sperare in incerto diuitiarum, sed in Deo qui præstat omnia: Tales si ecclesiæ correctionem non recipiunt ethnicis & publicanis sunt similes, quibus nec viuis nec mortuis communicat Ecclesia Dei. Talibus quia & hic & ibi reperiuntur cum tuba Dei plangamus, ne tacentes damnemur, aut simul, cum eis pereamus. Si autem impietate horribilis

eſt Deo ille qui impiè agit, certò ſeparatus eſt talis à Deo, & anathemati iuſte ſubicitur. Anathema enim nihil aliud ſignificat niſi à Deo eiuſque atque ſanctæ Eccleſiæ fidelibus ſeparatione, ſicut in veteri & nouo teſtamento iudicium de anathemate ſignificat.

De his qui non ſolum de rebus ſuis aliquid Eccleſiæ conferunt, ſed etiam ab alius collatas iniuſte poßident.

CCCXXII. Placuit nobis & ab omnibus obſeruari conuenit, vt qui nonnulli memores ſui per quaſlibet ſcripturas pro remedio animæ ſuæ de facultatibus ſuis Eccleſiis aliquid contuliſſe probãtur, quod à diuerſis, Deum minus timentibus hactenus mortifica calliditate tenetur, ita vt aliorum oblatio illis pertineat ad remedium, nec intueri corde poſſunt diem iudicij Domini, qui hoc cupiditatis delectantur ardore. Quicunque immemor interitus ſui res Eccleſiis, vt ſupra diximus, delegatas iniuſtè poſſedit præſumpſerítque retinere, & vetita comperta res Dei ſeruis diſſimulauerit reformare ab omnibus Eccleſiis ſegregatus, à ſancta cõmunione habeatur extraneus. Nec aliud merentur habere remediũ, niſi cum culpam propriam rerum emendatio-

ne purgauerit: Indignè enim ad altare Domini properare permittitur, qui res Ecclesiasticas aut audet rapere aut iniustè possidere, qui verò in hac iniqua defensione perdurant, vt necatores pauperum omnes iudicandi sunt, quod eorum taliter alimenta subtraxerint. Sacerdotalis tamen debet esse prouisio vt vindictam admonitio manifesta præcedat, & res vsurpata sin iustè qui abstulit adhibita æquitate restituat. Quod si neglexerit & necessitas compulerit, posteà prædonem sacerdotalis districtio maturata percellat. Neque quisquã per interregna absque proprij Episcopi auctoritate res dispẽsare nitatur, quia Dei potentia cũctorum regnorum terminos singulari dominatione concludit. Qui vero his nostris sanctionibus contraierit, & quæ neglexit legibus emendare tardauerit, vel deinceps in prædicta nequitia perdurare voluerit, omnes honores quos habere videbatur perdat, & à nobis seculariter & legaliter strictim fortitérq; puniatur, & à sacerdotibus cœlesti gladio feriatur, & si se non correxerit non solum excõmunis sed etiam anathematisatus moriatur.

De rebus Ecclesiæ quæ sibi iure debentur ne in aliud transferantur.

CCCXXIII. Sciendum eſt omnibus quod ſacrilegium ſit res Eccleſiæ quocunque modo iniuſtè ab Eccleſiis, quibus iure debentur auferri, & in aliud transferri.

Quod homicidæ ante Deum deputentur, qui res Eccleſiæ vaſtant.

CCCXXIIII. Volumus omnes ſcire quod qui Chriſti & Eccleſiæ pecunias auferunt, réſque eius fraudant, rapiunt, vaſtant vel diripiunt, homicidę ante Deum eſſe deputantur, quia res pauperum quos Eccleſia paſcere debet diripiunt.

Vt capitali pœna multentur qui ſacrilegia, adulteria, prædationes aut deuaſtationes exercuerint.

CCCXXV. Sub pœna capitali ſacrilegia, adulteria, prædationes vaſtationéſque in regno noſtro à quibuſcunque fieri prohibemus. Ita vt ſi voluntariè quis ex his vnum vel aliquid fecerit de vita componat, & omnes res eius tam mobiles quam & immobiles fiſco noſtro ſocientur vel Eccleſię cuius res vaſtauerit, vel alienauerit, aut abſtulerit tradantur. Maximum enim ſacrilegium eſt oblationes fidelium quæ ſunt res eccleſiarum auferre, vaſtare, alienare, inuadere, vel ſurripi. Nam vt ait ſacra ſcriptura, Neque ſacrilegi, neque adulteri, neque prædones, vel vaſtatores, qui ſunt rapto-

res, regnũ Dei poſſidebunt. Et ſi hi qui res fratrum diripiunt à regno Dei alieni fiunt, quid ſuper his fieri putatis, qui res Deo dicatas diripiunt vel auferunt? Nam quantò grauius quis in præſenti ſeculo peccat, tantò grauius in inferno torquebitur?

De viris quod in caſtitaté vxores ſuas diligere eiſque vt vaſi infirmiori cuſtodiam & reliquam neceſſitatem debeant impendere.

CCCXXVI. Omnes, ſcire volumus quod iubente Deo viri vxores ſuas in caſtitate debeant diligere, & eis vt pote vaſi infirmiori honorem & cuſtodiam atque cuncta quæ neceſſaria ſunt, prout quiſque potuerit, miniſtrare fideliter debebit. Quod & nos qui miniſtri Domini ſumus, nec ſine cauſa Dei gladium portamus Epiſcopali in vice omnium Epiſcoporum atque regali auctoritate pro viribus cunctos agere iubemus.

De conſeruanda fide inter virum & vxorem.

CCCXXVII. Scire omnes volumus, ſicut & ſæpius à Domini Epiſcopis & reliquis Dei ſeruis admoniti ſumus, quod viri vxoribus ſuis, & vxores ſimiliter viris ſuis veraciter fidem & dilectionem ſeruare debent, & non in aliquo ab his declinare, & quod non liceat cõiugatis, neque pellicem neque concubinam habere.

CAPITVL.

Ne clerici cuiuslibet ordinis à quibuslibet laicis iniurientur, vel apud alios quam apud Episcopos accusentur.

CCCXXVIII. Et neque presbyteri, neque diaconi, neque subdiaconi de Ecclesiis trahantur, aut iniuriam aliquam eorum inscio Episcopo patiantur, sed quicquid quis aduersus eos habuerit, in notitiam Episcopi proprij perducat & ipse causam, iustitia præeunte, discutiens animo, clericos accusanti satisfaciat.

Vt hi qui Innocentes apud principem vel apud alios accusauerint damnentur.

CCCXXIX. De his qui Innocentes apud principes aut iudices accusare cõuicti fuerint, si clericus honoratior fuerit ab officij sui ordine degradetur, si vero secularis, pœnam quã ipsi sicut victi essẽt passuri erãt patiantur: & insuper si talis causa fuerit vnde viuere debeant, à sacerdotibus publica pœnitentia multentur vt spiritus saluus sit in diebus Domini.

Vt clerici de his causis quæ seculi leges non admittunt minimè impetantur.

CCCXXX. Nullæ causę à Iudicibus Ecclesiasticis audiantur quæ legibus non continentur, vel quæ prohibitæ esse noscuntur.

EXPLICIT LIBER SEXTVS.

INCIPIVNT TITVLI LIBRI SEPTIMI.

CAPITVL.

consulto Epis. velare præsumūt.

CXXIIII. De *accusato Episcopo si comprouinciales suspectos habuerit vt Romanum appellet Pontificem.*

CXXV. De *reis ad Ecclesiam vel atria earum confugientibus vi non abstrahantur.*

CXXVI. *Quid sint delatores vel quid de eis faciendum sit.*

CXXVII. *Vt nullus occultas nuptias aut raptum faciat vel propinquā suam, aut quā suus propinquus habuit ducat vxorem, sed dotatam & à parentibus traditam per benedictionē sacerdotum accipiat qui vult nubere vxorem.*

CXXVIII. *Quōd excommunicati à sacerdote antequam canonicæ reconcilietur nō poßint maiores natu accusare.*

CXXIX. De *homicidis, maleficis, veneficis, conuictis appellare violentibus non audiendis.*

CXXX. De *accusatoribus in iudicium præsentandis, & accusatis non modicum spatium accipiendis ad abluenda crimina.*

CXXXI. De *clericis nullo fiscali aut publico subdendis officio.*

rochia populo persuadere audeat, vt relicta propria parrochia ad suam Ecclesiam conueniant aut sibi eorum decimas dent.

CXLII. *De his qui in blasphemiam alterius aliquam scripturam vel cantica composuerint vel cantauerint.*

CXLIII. *Vt nullus presbyter pœnitentes inconsulto Episcopo reconciliare audeat, & vt oēs publice pœnitētes in cœna Domini ad Episcopū proprium conueniāt, vt ab eo canonice absoluātur vel diiudicētur*

CXLIIII. *De clericis vel laicis qui suo Episcopo calumniatores extiterint.*

CXLV. *De causis in iudicio conuincēdis & de sentētia aduersus absētes infirmāda et de causis in iudicio nō reuoluēdis, et vt absētes nō damnētur et ꝙ absētes nec accusare posśit*

CXLVI. *De sacerdotibus vel clericis qui per pecunias aliorū sacerdotū Ecclesias aut beneficia subripiūt vel subuertunt.*

CXLVII. *Vt seculares de viris Deo dicatis Ecclesiæque facultatibus ad se nihil putent pertinere præter reuerentiam tantum.*

obtinẽt et ipsi cõmunione priuẽtur.

CXCIII. *Vt nullus Episcopus de alterius Episcopi diocesi quicquã præsumat.*

CXCIIII. *Vt posteriores Episcopi non se præponant prioribus.*

CXCV. *Vt clerici qui sine Epistolis Episcopi sui extra propriam parrochiam profecti fuerint communione priuẽtur et si incorrigibiles apparuerint verberib⁹ arceatur.*

CXCVI. *Vt laici non ordinentur nisi religione præmissa & vt monasteriis puellarum probatæ vitæ homines præfigantur.*

CXCVII. *De his qui districtionem Episcoporum circa se austeriorem putarint quid agendum sit.*

CXCVIII. *De cõspiratione clericorum vel monachorum aut laicorum.*

CXCIX. *De his qui res Ecclesiæ traditas inuadunt vel vastãt absque proprij Episcopi consensu accipiunt quid agendum sit.*

CC. *De his quæ die dominico agere prohibentur vel permittuntur.*

CCI. *De his qui ante finitã missam de Ecclesia egredi præsumunt.*

CCII. *De his qui in Ecclesia cum armis intrare*

vocibus mortui esse noscuntur.

CCCVII. *Quod in omnibus locis Deo orandũ ſit et nõ in aliis quam in Deo dicatis ab Epiſcopis locis miſſa ſit celebranda.*

CCCVIII. *De ſecularibus qui Epiſcopis ſuis inobediẽtes exiſtunt & ad emendationem ſui tardant venire quid agendum ſit.*

CCCIX. *De clericis vt nõ vtantur armis, vel ſagis.*

CCCX. *Vt ea quæ Epiſcopus in ſua dioceſi corrigere non valet ad alios referat Præſules, vel ſi neceſſe fuerit Regi intimet.*

CCCXI. *De his qui Deo famulãtur ſi in barathrum fornicationis inciderint qualiter corrigendi ſint.*

CCCXII. *De his qui à paganis baptizati fuerint.*

CCCXIII. *De his qui à corepiſcopo confirmati fuerint.*

CCCXIIII. *Vt qui ab hereticis baptizatus fuerit in nomine ſanctæ trinitatis nõ rebaptizetur, ſed ſola manus impoſitione perficiatur.*

CCCXV. *Vt hi de quibus dubitatur vtrũ baptizati ſint an nõ vel à presb. diis immolãti vel ĩmolaticiis carnib⁹*

vesceti sũt baptizati vt rebaptizẽt.

CCCXVI. *Ne vllus plusquam duas vxores accipiat.*

CCCXVII. De *orationibus et eleemosinis atque missarũ celebrationibus pro fidelibus defunctis fideliter agendis quibus impij carere debent, quoniã nec eorũ eleemosina à sacerdotibus vel reliquis fidelibus accipienda est.*

CCCXVIII. De *Episcopo iudicato si Apostolicã sedem appellare voluerit.*

CCCXIX. De *his qui à iudicibus quos primates dederint appellauerint, quid agẽdum sit.*

CCCXX. De *abiecto clerico ab aliena Ecclesia non recipiendo.*

CCCXXI. De *priuilegiis Ecclesiarum illibate seruandis.*

CCCXXII. De *clericis à propriis Episcopis corrigendis.*

CCCXXIII. V*t nullus coepisc. per impositionẽ manus spiritum sanctum tradat, aut consecrationem perficiat.*

CCCXXIIII. De *his qui à corepisc. sunt ordinati presbyt. diaconi vel subdiaconi.*

CCCXXV. De *presb. Epõrũ quo ipsi ire nõ poterint ad corrigendum mittendis.*

EXPLICIT CAPITVLA.

INCIPIT LIBER SEPTIMVS.

Nonnulla hæc capitula pro breuitate Libri canonici atque leuitate à Domino Carolo & à ſuis ſapientiſſimis Epiſcopis excerpta ſunt quædam de capite ſententiæ, quædam vero de medio, quædam autem de fine, quæ valde neceſſaria habenda ſunt atque memoriter retinenda. Reliqua vero tam ab eiſdem quam & poſtea à Domino Ludouico eius filio, ſuiſque proceribus aucta ſunt.

De primatu Eccleſiarum & ſacerdotum.

T vnaquæque Eccleſia ſiue vnuſquiſque ſacerdos ſuum primatum teneat, ſicut antiquis canonibus conſtitutum eſt.

Vt omnis ordo clericorum vel laicorum Episcopo suo subiectus maneat.

II. Clerici qui præficiuntur in thoicis vel qui ordinantur in monasteriis vel basilicis martyrum sub Episcoporum qui in vna quaque ciuitate sunt secundum sanctorum patrum traditiones potestate permaneant nec per contumaciam ab Episcopo suo dissiliant: Quicunque verò audent euertere huiuscemodi formam quocunque modo nec proprio subiiciuntur Episcopo, si quidem clerici sunt, canonum correptionibus subiaceant, si vero laici vel monachi fuerint communione priuentur.

Vt tempus pœnitentum in consideratione Episcopi consistat.

III. Penes Episcopos erit potestas modum conuersationis pœnitētum probantes vel humanius erga eos agere vel amplius tempus adiicere. Ante omnia verò præcedens eorū vita & posterior inquiratur, & ità eis impertiatur humanitas.

De pœnitentum conuersatione & fide.

IIII. Conuersatio pœnitētum & fides tempus abbreuiat.

De fructuum oblationibus quæ ministris Ecclesiæ conferuntur.

V. Si quis oblationes Ecclesiȩ extra Eccle-

siã accipere vel dare voluerit præter Episcopi conscientiam, vel eius cui huiuscemodi sunt officia commissa nec cum eius voluerit agere consilio anathema sit.

Vt quicumque synodalem excõmunionem transgressus fuerit in alia synodo spem recuperationis non habeat.

VI. Si quis Episcopus damnatus à synodo vel presbyter aut diaconus à suo capitulo ausi fuerint de sacro ministerio aliquid contingere siue Episcopus iuxta præcedẽtem consuetudinẽ, siue presbyter aut diaconus, nullo modo liceat ei nec in alia synodo, restitutionibus spem aut locum habere satisfactionis: sed & communicantes ei omnes abiici de Ecclesia, & maxime si postquam didicerint hoc factum esse communicare tentauerint.

De suscipiendis his qui persecutionem patiuntur.

VII. Statuimus per omnia vt hi qui persecutionem patiuntur à prauis quibusque vel infidelibus, suscipiantur à iustis, & fidelibus.

De lege & consuetudine.

VIII. Aliqua canone & ordine tenentur: Aliqua consuetudine firmata sunt.

De alienis finibus non vsurpandis.

IX. Inhibitũ eſt ne quis alienos fines vſurpet aut per premium vel fauorem alicuius terminos patrũ ſtatutos tranſcendat. Quãquam nouellæ ſuggeſtiones quæ, vel obſcuræ vel ſub genere latẽt inſpectæ à nobis formam accipiant & quod in laicis reprehenditur, id multò magis debet in clericis prædamnari. Vniuerſum concilium dixit: Nemo contra prophetas, nemo contra Euangelium, vel contra Apoſtolum facit aliquid abſque periculo.

Vt tranſgreſſores canonum excommunicentur.

X. Tranſgredientem canonum definitionem excommunicatum eſſe præcipimus.

De monendis his qui ordinantur.

XI. Si quis clericus ordinatur moneri debet conſtituta ſeruare.

De ſatisfactione pœnitentiæ.

XII. Satisfactio pœnitentiæ non eſt tam temporis longitudine, quam cordis compunctione penſanda.

De malorum ordinatione vitanda.

XIII. Qui tales ordinant ſacerdotes, quales eſſe non debent, non eſt hoc conſulere populis ſed nocere, nec præſtare regimen, ſed augere diſcrimen.

De Epiſcopis qui inutiles ordinauerint.

XIIII. Qui in ordinandis ſacerdotibus ſan-

ctorum patrum statuta neglexerit, & quos refutare debuerunt, consecrarunt. Vnde si qui Episcopi talem ordinauerint sacerdotem qualem esse non liceat, etiamsi aliquo modo damnum proprij honoris euaserint ordinationis tamen vim vlterius non habebunt, nec ei sacramento vnquam intererunt, quod neglecto iudicio præstiterũt.

De cauendis illicitis ordinationibus.

xv. Ab illicitis ordinationibus est abstinendum, & si quæ factæ sunt ordinationes illicitæ remoueantur, Nec tãtum putemus petitiones valere populorum vt cum his parere cupimus cõtra voluntatem Domini Dei nostri quę nos peccare prohibet aliquid agamus.

Vt absque licentia Episcopi ad virgines vel viduas clerici non accedant.

xvi. Clerici vel continentes ad viduas vel virgines nisi ex iussu Episcoporũ vel presbyterorũ non accedãt. Et hoc non soli faciant, sed cum conclericis vel cum his quibus Episcopus aut presbyter iusserit. Nec ipsi Episcopi vel presbyteri soli habeant accessum ad huiuscemodi fęminas, sed vbi clerici præsentes sunt, aut graues aliqui Christiani.

De appellatione primæ sedis.

XVII. Vt primæ sedis Episcopus nō appelletur princeps sacerdotum aut summus sacerdos, vel aut aliquid huiuscemodi, sed tantum primæ sedis Episcopus.

De arbitrio Episcopi erga pœnitentes.

XVIII. Pœnitentibus secundum differentiam peccatorum Episcopi arbitrio pœnitentiæ tempora decernentur.

Vt nemini sit facultas relicta principali cathedræ in Ecclesia in sua diocesi vel in re propria diutus residere.

XIX. Placuit vt nemini sit facultas relicta principali cathedræ ad aliam Ecclesiam in diocesi constitutam se conferre, vel in re propria diutius quam oportet constitutam curam vel frequentationem agere, & propriam plebem negligere.

De occursu clericorum ad concilium.

XX. Placuit vt quotienscunque concilium congregandum est Episcopi & presbyteri qui neque ætate neque ægritudine aut alia grauiori necessitate impediuntur competenter occurrant. Quod si occurrere non potuerint excusationes suas in tractoria subscribant.

De lectore vnius Ecclesiæ in alia Ecclesia non promouendo.

XXI. Placuit vt qui semel in Ecclesia legerit

ab alia Ecclesia ad clericatum non tenentur, aut promoueatur, & vt ab electis iudicibus non sit prouocandum.

De non inuadenda alterius parrochia.

XXII. Non oportet transferri terminos à patribus cōstitutos, vt alterius parrochiam alter inuadat, atque illuc celebrare diuina mysteria inconsulto eo cui commissa est præsumat.

De iusto baptismate non iterando.

XXIII. Ritè baptisatos, illo dono iterari non posse, & aliter sola aqua lotos baptisare in nomine patris, & filij, & spiritussancti necesse est prouideri.

De vltione peccatorum.

XXIIII. In Ecclesia peccata populi inulta remanere non debere.

De prohibitis non despiciendis.

XXV. Si quis interdicta despexerit, gradus sui periculo subiacebit.

De præuaricatoribus canonum submouendis.

XXVI. Quisquis sacerdotum contra interdicta canonū fecerit à suo est officio promouendus, & veniam sibi deinceps nouerit denegari.

De dilatione temporum erga eos qui ad sacros ordines promouentur.

XXVII. Qui se diuinæ militię desiderat mā-

cipari, siue inter lectores, siue inter exorcistas quinquennio teneatur, ex inde acolitus vel subdiaconus quatuor annis, & sic ab benedictionem diaconatus si meretur accedat, in quo ordine quinque annis, si inculpatè gesserit adhęrere debebit, & postea si probus fuerit sacerdos efficiatur.

Vt doctoribus contraria non doceantur.

XXVIII. Non debere quęquam ad iniuriam doctorum vindicare doctrinã, quia timeo ne conhibere sit hoc tacere, & alibi: Merito causa nos respicit si silentio faueamus errori.

De profundioribus quæstionibus.

XXIX. Profundiores quæstiones nec contemnendæ sunt nec pœnitus asserendæ.

De negligendis præceptis canonum sed viriliter exercendis.

XXX. Nec ociosa nobis esse patitur qui hęc exercenda non negligenda donauit.

De non studendo nouitati.

XXXI. Si studere incipiamus nouitati, traditum nobis à patribus ordinem calcabimus.

Vt nullus sacerdos in alterius parrochia aliquid præsumat.

XXXII. Sit vnusquisque sacerdos concessis sibi contẽtus limitibus, nec in alterius par-

rochia quicquam præsumat, ne vsurpatione locus alieni sacerdoti in alterius concedatur iniuriam.

De *docendo populo.*

XXXIII. Docendus est populus non sequendus.

Vt aliqua obligatus conditione absque petitione Domini sui non ordinetur.

XXXIIII. Qui originali aut alicuius conditione obligati sunt, non debent ab Episcopis ordinari, nisi forte eorum petitio, aut voluntas accesserit, qui aliquid sibi in eos vindicant potestatis: debet enim esse immunis ab aliis, qui diuinæ militiæ fuerit aggregandus.

De *malis funditus abscindendis.*

XXXV. Ea quæ male pullulant radicitus euellantur, & messem dominicam zizannia nulla corrumpant.

De *prauis persequendis.*

XXXVI. Aliter nobis commissos regere nõ possumus nisi eos qui sunt perditores aut perditi zelo fidei dominicæ persequamur, & sanis mentibus, ne vestis hæc latius diuulgetur si veritate qua possumus abscidamus.

De *plebe aduersus sacrilegos custodienda.*

XXXVII. Ante tribunal domini de reatu

negligentiæ ſe non poterit excuſare, qui plebem ſuam cõtra ſacrilegos perſuaſionis auctores noluerit cuſtodire.

De vnitate gregis & paſtoris.

XXXVIII. Aliter vnus grex & vnus paſtor non ſumus, niſi quemadmodum apoſtolus docet, dicens: ſimus autem perfecti in eodem ſenſu, & in eadem ſapientia.

De tepidis doctoribus.

XXXIX. Interiorum ordinum culpæ ad nullos magis referendæ ſunt quam ad deſides negligentéſque doctores, qui multam ſępe nutriunt peſtilentiam dum neceſſariam diſſimulant adhibere medicinam.

Quomodo dubia vel obſcura teneantur.

XL. In his quæ vel dubia vel obſcura fuerint id nouerimus ſequendum quod nec pręceptis Euangelicis contrarium, nec decretis ſanctorum inuenitur aduerſum.

De vxoribus & concubinis.

XLI. Non omnis mulier viro iuncta vxor eſt viri: neque omnis filius hæres eſt patris. Itaque aliud eſt vxor, aliud concubina: ſic & aliud ancilla, aliud libera. Et alibi, non eſt dubium eam mulierem non pertinere ad matrimonium, in qua docetur nuptiale non fuiſſe miſterium.

De concubinis relinquendis.

XLII. Non est coniugij duplicatio quando ancilla relicta vxor assumitur, sed profectus est honestatis.

De abstinendo à licitis.

XLIII. Oportet eum qui pro illicitis veniã poscit etiam multis licitis abstinere.

Quod pœnitentibus nulla lucra negotiationis exercere conueniat.

XLIIII. Nulla lucra negotiationis pœnitẽtibus exercere conuenit, quia difficile est inter vendentis ementísque commercium non interuenire peccatum.

De reatu potentum.

XLV. Reatu maiore delinquit qui potiore honore perfruitur, & maiora facit vitia delictorum sublimitas dignitatum.

Vt praui non consecrentur.

XLVI. Quisquis prauorum consecrator extiterit sacerdotum factum suũ ipse dissoluat, & quod commisit illicitè aut à decessoribus suis inuenit amissum, si proprium periculum vult vitare damnabit.

Vt iniusta populi petitio effectu careat.

XLVII. Nec tantum putemus petitiones valere populorum vt cum his parere cupimus contra voluntatem Domini Dei nostri qui peccare prohibet aliquid agamus.

De potestate data non abutenda.

XLVIII. Priuilegium meretur amittere, qui permissa sibi abutitur potestate.

Vt nemo pœnitentem alterius parrochiæ absoluat.

XLIX. Nullus sacerdos in alterius ciuitate vel diœcesi pœnitentem, vel sub manu positum sacerdotis, vel qui reconciliatum se esse dixerit, sine consensu & litteris Episcopi vel presbyteri in parrochia presbyter aut Episcopus in ciuitate suscipiat.

De criminosis non promouendis.

L. Ad clerum criminosi nequeant promoueri, & in clero positi in aliquibus criminibus inuenti fuerint à suis officiis arceātur.

De his qui variis passionibus irretiti sunt.

LI. Dæmoniis aliísque passionibus irretitis ministeria sacra tractare non licet.

De mortuis temere non iudicandis.

LII. Non est temere iudicādum de his qui ad Deum migrauerint.

De contentione vitanda.

LIII. Summoperè contentio est vitanda.

Quòd mali bona ministrando sibi noceant.

LIIII. Mali bona ministrādo sibi tantummodò nocent, nec Ecclesiæ sacramenta commaculant.

Vt viuente viro vel vxore nemo eorum alteri coniugio copuletur.

LV. Qui interueniente repudio alio se matrimonio copularit, quos in vtraque parte adulteros esse manifestum est. Qui vero vel vxore viuente, quamuis dissotiatum videatur esse coniugium ad aliam copulam festinarunt ne possunt adulteri non videri, in tantum vt etiam hæ personæ quibus coniuncti sunt adulteri esse monstrentur.

De potestate Episcopi in parrochia sua.

LVI. Vt vnusquisque Episcopus habeat suæ parrochiæ potestatem, & regat iuxtà reuerentiam singulis competẽtem & prouidẽtiam gerat omnis possessionis quibus sub eius est potestate.

Vt nemo clericorum absque consensu Episcopi sui principem adeat.

LVII. Si quis adire principem necessaria causa deposcit hoc agatur cum consilio & tractatu metropolitani, & cęterorum Episcoporum ipsius prouinciæ.

De potestate Episcopi in rebus Ecclesiasticis.

LVIII. Episcopus Ecclesiasticarum rerum habeat potestatem ad dispensandum erga omnes qui indigent cum summa reuerentia & timore Dei : participet autem & ipse quibus indiget si tamen indiget.

Vt clericus extra suam parrochiam absque pontificis sui permissu non proficiscatur.

LIX. Nō oportet ſacerdotem vel clericum ſine iuſſione ſui proficiſci pontificis.

Qualiter Epiſcopi prouehantur.

LX. Epiſcopi iudicio metropolitanorum, & eorum Epiſcoporum qui circum circà ſunt prouehantur ad Eccleſiaſticam poteſtatem.

Quod turbis electiones Epiſcoporum non concedantur.

LXI. Non eſt permittēdum turbis electiones eorum facere qui ſunt ad ſacerdotium prouehendi.

Vt Epiſcopi niſi vocati extra ſuā diocœſin nullas ordinationes faciant.

LXII. Non vocati Epiſcopi extra ſuam dioceſim accedant propter ordinationes faciendas, vel propter alias diſpenſationes Eccleſiaſticas.

De poteſtate primati dioceſeos.

LXIII. Si quis à metropolitano læditur apud primatem dioceſeos iudicetur.

Vt accuſatores clericorum ſine probatione non recipiantur.

LXIIII. Clericos vel laicos accuſantes Epiſcopus aut clericos paſſim & ſine probatione ad accuſationem recipi non debere niſi prius eorum diſcutiatur exiſtimationis opinio vel ſuſpitio.

Vt criminosus vocem accusandi non habeat.

LXV. Is qui in aliquibus criminib⁹ irrectitus est, vocẽ aduersus maiorẽ natu non habeat accusandi: ab vniuersis Episcopis dictũ est, si criminosus est non admittatur, placet.

Vt accusato locus vnde ipse est concedatur, vbi testes habere queat.

LXVI. Placuit vt accusatus vel accusator in eo loco vndè est ille qui accusatur si metuit aliquam vim temerariæ multitudinis, locum sibi eligat proximum, quo non sit difficile testes eius perducere vbi causa finiatur.

Vt Episcopus ante iustam definitionem vllatenus propria potestate priuetur.

LXVII. Adimi Episcopo Episcopatum antequam causa eius exitus appareat nulli Christiano videri iure potest.

De primatibus in accusatione Episcopi expetendis.

LXVIII. Si quis Episcopus accusatur, ad primates ipsius prouinciæ causam eius deferat accusator.

Vt nemo Ecclesiasticus testificari compellatur.

LXIX. Vt nulla ad testimonium dicendum Ecclesiastici cuiuslibet pulsetur persona.

De concilio vniuersali.

LXX. Concilium vniuersale non nisi necessitate

ſitate faciendum.

De cauſis ſpecialibus.

LXXI. Cauſæ quæ communes non ſunt in ſuis prouinciis iudicentur.

Vt metropolitanus in alterius prouincia nihil præſumat.

LXXII. Vnaquæque prouincia ſuo metropolitano & ſuis comprouincialibus Epiſcopis ſit contenta, Nec aliquis in limitibus alterius prouinciæ quicquam præſumat.

Vt contradicentibus non ordinetur Epiſcopus.

LXXIII. Nolentibus clericis vel populis nemo debet Epiſcopus ordinari: ſit facultas clericis renitendi, ſi ſe viderint prægrauari, & quos extranſuerſo cognouerint non timeant refutare.

Quod tres Epiſcopi præcepto archiepiſcopi ordinare poßint Epiſcopum.

LXXIIII. Si neceſſitas fuerit tres Epiſcopi in quocunque loco ſint archiepiſcopi præcepto ordinare poſſunt Epiſcopum.

De contradictione ordinationis Epiſcopi.

LXXV. Si de ordinatione Epiſcopi fuerit contradictio oborta, non præſumant ad purgandum eum qui ordinandus eſt tres iam, ſed poſtuletur ad numerum vnus vel duo in eadem plebe cui ordinãdus eſt diſcutiantur ergo primo perſonæ contradi-

centium, poſtremò verò illa quæ obiiciunt pertractentur, & cum purgatus fuerit ſub conſpectu publico ita demum ordinetur Epiſcopus.

Quales perſonæ ad accuſationem non admittantur.

LXXVI. Placuit vt omnes ſerui vel liberti omnéſque infames perſonæ ad accuſationem non admittantur, vel omnes quos ad accuſanda publica crimina leges publicæ non admittunt.

Vt ſi vnum crimen accuſatores approbare nequiuerint de cæteris non admittantur.

LXXVII. Placuit vt quotienſcunque clericis ab accuſatoribus multa crimina obiiciuntur vt vnum ex ipſis de quo prius egerit adprobare non valuerint ad cætera non admittantur.

Vt teſtes infra XIIII. *annos ætatis non recipiantur.*

LXXVIII. Teſtes ad teſtimonium non admittendos qui nec ad accuſationem admitti præcepti ſunt, vel quos ipſe accuſator de ſua domo produxerit ad teſtimoniũ aut infra XIIII. ætatis ſuæ annos nullus admittatur.

Vt Epiſcopus accuſatus ab omnibus cõprouincialibus Epiſ. videlicet ſuis audiatur vel iudicetur.

LXXIX. Si quis Episcopus super certis criminibus accusatus fuerit, ab omnibus audiatur qui sunt in prouincia Episcopis.

Quod legitima vxor sit nuptialiter ducenda.

LXXX. Dubium non est eam mulierem non pertinere ad matrimonium in qua dicetur nuptiale non fuisse mysterium. Igitur quicunque filiam suam viro habenti concubinam in matrimonium dederit non ita accipiendum est quasi eam coniugato dederit, nisi forte illa mulier & ingenua facta, & dotata legitimè & publicis nuptiis honestata videatur. paterno arbitrio viri nuptæ carent culpa, si mulieres quæ à viris habebantur in matrimonio non fuerant, quia aliud est nupta, aliud concubina.

De *metropolitanis ne comprouincialium causas absque proprio Episcopo audiant neque alicuius Episcoporúmque regulá vel crimen præter cæterorum omnium comprouincialium Episcoporum præsentiam discutere præsumant.*

LXXXI. Vt nullus metropolitanus absque cæterorum omnium comprouincialium coepiscoporum instantia aliquorum audiat causas eorum clamãte canonum tuba. Nullus metropolitanus præter omnium conscientiã non faciat aliquid, sub auditur comprouincialium coepiscoporum, nisi

quantũ ad propriam pertinet parrochiam.

De accusatoribus sacerdotum calumniosis vel suspectis.

LXXXII. Accusatores calumniosos vel suspectos nemo suscipiat, nemo audiat.

De accusatoribus & accusationibus submouendis.

LXXXIII. Accusatores & accusationes quas seculi leges non admittunt & nos submouemus.

De accusatoribus in maiorum natu iudicio requirendis.

LXXXIIII. Quęrendum in iudicio, cuius sit conuersationis & fidei is qui accusat, & is qui accusatur.

De Episcopis damnare volentibus eum à quo sunt consecrati.

LXXXV. Episcopi pontifici à quo consecrati probantur, præiudicium inferre nullum possunt. Quòd si præsumptum fuisse cognoscitur, viribus carere non dubium est, nec posse inter Ecclesiastica vllo modo statuta censeri.

De Episcopis eiectis vel suis rebus exspoliatis vt antè non accusentur, quam legibus pleniter restituantur.

LXXXVI. Si quis Episcopus suis fuerit rebus expoliatus, & in accusationẽ pulsatus

ordinatione pontificum oportet prima fronte cedere, vt omnia quæ per suggestiones inimicorum amiserat, legaliter potestati eius ab honorabili concilio redintegrentur, & præsul prius statui pristino reddatur ipséque demùm potestatiuè nõ subito sed diu dispositis ordinatísque suis tunc ad tẽpus veniat ad causam, & si iustè videtur accusantiũ propositionibus respõdeat.

De his quos leges seculi non admittunt, in clericorum causis non admittendis.

LXXXVII. Quos leges seculi non admittũt his dicendi in cognitionem vel adsequendi aliquid deneganda est licentia.

De non cogendo clericos in publicum dicere testimonium.

LXXXVIII. Clerici de iudicij sui cognitione, non cogantur in publicum dicere testimonium.

Ne interuentor Episcopus cathedram vbi intercessor est sedeat.

LXXXIX. Item constitutum est, vt nulli interuertori licitum sit cathedram cui intercessor datus est, quibuslibet populorum studiis vel seditionibus retinere.

De Apostolicis & canonicis decretis minimè violandis.

XC. Prouidẽdũ est in omnibus ne in aliquo

Apostolica vel canonica decreta violētur.

Decretum domini Caroli Regis Francorum vt serui Dei neque in hostem pergant, neque armaturam baiulent.

XCI. Carolus gratia Dei Rex regníque Francorum rector, & deuotus sanctæ Ecclesiæ defensor atque adiutor in omnibus Apostolicæ sedis hortatu omniúmque fideliũ nostrorũ, & maxime Episcoporũ, ac reliquorũ sacerdotũ cõsultu, seruis Dei per oĩa omnibus armaturã portare, &c. s.s.2.

Non esse fundendum sanguinem Christianorum vel paganorum à sacerdotibus.

XCII. Vt sacerdotes, neque christianorum neque paganorum sanguinem fundant.

De sacerdotibus qui plures vxores habuerint.

XCIII. Si sacerdotes plures vxores habuerint, vel sanguinem christianorum vel paganorum fuderint, aut canonibus obuiauerint sacerdotio priuentur quia deteriores sunt secularibus.

Vt parrochiam suam vnusquisque Episcopus singulis circumeat annis.

XCIIII. Statuimus vt singulis annis vnusquisque Episcopus parrochiam suam sollicite circumeat, populum cõfirmare & plebes docere, & inuestigare & prohibere paganas obseruationes, diuinósque vel sorti-

legos, auguria, filacteria, incantationes, vel omnes spurcitias gentilium, studeat.

De Chrismate.

xcv. Presbyter semper paratus sit ad suscipiendum Episcopum, cum collectione & adiutorio populi qui ibi confirmari debet, & in cœna Domini semper nouum chrisma ab Episcopo suo quærat, & de vetere nullus baptisare præsumat, sed ardere in luminaribus Ecclesiæ vetus non tardet.

Vt duabus vicibus in annum ad mallum omnes liberi veniat.

xcvi. Vt ad mallum venire nemo tardet, vnum circa æstatem, & alterum circa autumnum, ad aliud verò si necessitas fuerit, vel si denunciatio regis vrgeat vocatur venire, nemo tardet.

Vt nullus negligens sit quando pro rege vel fidelibus suis orandum fuerit.

xcvii. Vt quando denunciatum fuerit pro rege, vel pro fidelibus suis qualibet causa orationes facere, nemo ex hoc negligens appareat.

De Ieiunio quattuor temporum & à sacerdote plebi denunciando & ab hominibus obseruando.

xcviii. Vt ieiunium quatuor temporum & ipse sacerdos obseruet & plebi denun-

ciet obſeruandum.

Vt nullus ſacerdos niſi in locis conſecratis miſſam celebret.

XCIX. Nullus ſacerdos niſi in locis Deo dicatis, vel in itinere in tabernaculis & menſis lapideis ab Epiſcopis conſecratis miſſam celebrare præſumat, quod qui præſumpſerit, gradus ſui periculo ſubiacebit.

De ſacerdotibus qui miniſterium ſuum adimplere non valent.

C. Sacerdotes qui ritè non ſapiunt adimplere miniſterium ſuum, nec diſcere iuxta præceptum ſuorum Epiſcoporum pro viribus ſatagũt, vel contemptores canonum exiſtunt; ab officio proprio ſunt ſubmouendi quouſque hæc pleniter emendatum habeant.

De his qui pænitentia accepta moriuntur.

CI. De his qui recedunt de corpore pœnitentia accepta, placuit ſine reconciliatoria manus impoſitione eis cõmunicare quod morienti ſufficit conſolationi ſecundum definitiones patrum, qui huiuſcemodi cõmunionem congruenter viaticum nominauerunt. Quòd ſi ſuperuixerint, ſtát in ordine pœnitentum vt oſtenſis neceſſariis pœnitentiæ fructibus, legitimam communionem cum reconciliatoria manus impo-

ſitione recipiant.

Vt nullus Epiſcoporum vel ſecularium alterius Epiſcopi res retinere præſumat.

CII. Vt nullus Epiſcoporũ vel ſecularium cuiuſcunque alterius Epiſcopi ſiue Eccleſię, ſiue priuatas res, aut regnorum diuiſione aut prouinciarum ſequeſtratione competere aut retinere præſumat: quod ſi quis hoc facere tẽtauerit, tandiu ſit ab omnium charitate ſuſpenſus & à communione ſequeſtratus quoaduſque res ablatas cũ fructuum ſatisfactione reſtituat.

De hoſte & pugna atque armis ſacerdotibus prohibitis niſi electis.

CIII. Secunda vice propter ampliorem obſeruantiam apoſtolica auctoritate & multorum ſanctorum Epiſcoporum admitione inſtructi, ſanctorúmque canonum regulis, edocti, conſultu videlicet omnium nobilium noſtrorum noſmetipſos corrigentes poſteriſque noſtris exemplum dantes volumus vt nullus ſacerdos in hoſtem pergat, niſi duo vel tres tantum Epiſcopi electione cæterorum propter benedictionem & prædicationem populiqué reconciliationem & cum illi ſelecti ſacerdotes qui bene ſciant populis pœnitentias dare, miſſas celebrare, de infirmis curam habere, ſa-

cratique olei cum sacris precibus vnctionem impendere, & hoc maxime prouidere ne sine viatico quis de seculo recedat. Hi vero nec arma ferant, nec ad pugnam pergant, nec effusores sanguinum, vel agitatores fiant, sed tantum sanctorum pignora & sacra ministeria ferant, & orationibus pro viribus insistant, vt populus qui pugnare debet auxiliante Domino victor existat, & non sit sacerdos sicut populus. Reliqui vero qui ad Ecclesias suas remanēt, suos homines bene armatos nobiscum, aut cum quibus iusserimus dirigant, & ipsi pro nobis, & cuncto exercitu nostro missas, Lenias, oblationes, eleemosynas faciant orātes Deum cæli vt proficiamus in itinere quo pergimus, victorésque Deo adminiculante existamus. Gentes enim & reges eorúmque sacerdotes secum pugnare permiserant, nec præualebant in bello, nec victores extiterant quia non erat differentia inter laicos & sacerdotes, quibus pugnare non est licitum, hæc verò Galliarum, Spaniarum, Longobardorum, nonnullásque alias gentes, & reges earum fecisse cognouimus, qui propter prædictum nefandissimum scelus, nec victores extiterunt, nec patrias retinuerunt. Quam foueam cauen-

tes mauolumus cum paucis & licitis Domino opem ferẽte victores existere, quam cum multis & illicitis terga, quod absit, vertere, & cum prædictis gentibus perire. Qualis enim victoria datur vbi sacerdotes vna hora Dominica pertractãt ministeria, & Christianis Dominicum porrigunt corpus pro suarum animarum redemptione, & post Christianis quibus hoc ministrare debuerant aut paganos quibus Christum prædicare propriis sacrilegísque manibus necant, præcipuè dicente eis Domino, vos estis sal terræ, quod si sal euanuerit in quo condietur ad nihilum valet vltrà nisi vt mittatur foras, & conculcetur ab hominibus, & dum hæc ità se habeant elegimus, potius Domino adminiculante nobísque illis & cunctis eorũ Ecclesiis opem ferente nec quicquam eis pro hoc de honoribus, vel Ecclesiarum rebus minuente, vt gradus eorum, & sanctorum canonum decreta custodiãt, quam illi aut nobis imperantibus, aut consentientibus, contra hæc faciant, aut gradibus careant, aut pereant, & nos simul quod absit, cum eis & victoria careamus vel pereamus. Quoniam peccatis exigentibus, timemus sit alia & tam illicitò eis intemperamus, aut agere cõsentiamus,

vt vna cùm eis pereamus, quia non solùm qui faciunt, sed & qui consentiunt facientibus, æquo piaculo rei sunt in conspectu Dei & sanctorum eius. Si verò ista veraciter ex vtraque parte fuerint custodita, credimus quia corruent antè nos omnes paganæ gentes, & erimus victores insuper, & bene agentes Domino auxiliante vitam possidebimus sempiternam.

De his qui putauerunt idcircò præceptum fuisse non ire ad pugnam sacerdotes vt honor eis minueretur.

CIIII. Quia instigante antiquo hoste audiuimus quosdam nos suspectos habere propterea quod concessimus Episcopis & sacerdotibus, ac reliquis Dei seruis vt in hostes nisi duo aut tres à cæteris electi, & sacerdotes similiter perpauci ab eis electi nō irent sicut in prioribus nostris continetur capitularibus nec ad pugnam properarēt, nec arma ferrent, nec homines tam christianos quam paganos nocerent, nec agitatores sanguinum fierent, vel quicquam contra canones facerent, quod honores sacerdotum, & res Ecclesiarum auferre vel minorare eis voluissemus, quod nullatenus facere velle, vel facere volentibus consentire omnes scire cupimus. Sed quantò

quis eorum amplius ſuam normam ſeruauerit, & Deo ſeruierit, tantò eum plus honorare, & cariorem habere volumus. Et vt hæc certius credantur, & per futura tempora conſeruentur, præcipimus vt nullus res Eccleſiæ niſi precariò poſſideat, & poſtquam ipſe precariæ functæ fuerint, faciant poteſtatiue ſpeculatores Eccleſiæ vtrum elegerint, aut ipſas res recipiant, aut poſteris eorum ſub precario & cenſu habere permittant. Ità tamen vt ipſi proprias & vtiles res eiſdem Eccleſiis de quarum iure eſſe videntur legaliter tradant, & ſic à rectoribus earundem Eccleſiarum precariæ ſi renouandæ ſunt canonicæ renouentur. Nouimus ergo multa regna & reges eorum propterea cecidiſſe, quia Eccleſias ſpoliauerunt, réſque earum vaſtauerunt, abſtulerunt, alienauerunt, vel diripuerunt, Epiſcopíſque & ſacerdotibus, atque quod magis eſt Eccleſiis eorum abſtulerunt & pugnantibus dederunt. Quapropter nec fortes in bello, nec in fide ſtabiles fuerunt, nec victores extiterũt, ſed terga multi vulnerati & plures interfecti verterũt, regnáq; & regiones, & quod peius eſt, regna cæleſtia perdiderunt, atque propriis hęreditatibus caruerũt & hactenus carẽt. Quę omnia

vitâtes,nec talia facere, nec cõsentire,nec infantibus aut succeſſoribus noſtris exemplum dare volumus,ſed quantum valemus & poſſimus adiuncto Leonis Papæ & omnium Epiſcoporum quorum conſilio vſi hoc egimus,ſpiritu noſtro ſpiritui per Deũ & omnium ſanctorũ merita prohibemus, conteſtamur quæ nec talia faciant, vel facere volentibus conſentiant,ſed adiutores & defenſores, atque ſublimatores Eccleſiarum & cunctorum ſeruorum Dei, pro viribus exiſtant, ne in foueam, in quam prædicti reges &regna ceciderunt,cadant, aut in profundum,quod abſit, inferni demergantur. Et vt hæc deuotius per futura tempora conſeruentur,præcipientes iubemus, vt nullus tam noſtris quam futuris temporibus à nobis vel ſucceſſoribus noſtris vllo vnquam tempore abſque conſenſu & voluntate Epiſcoporum, in quorum parrochiis eſſe noſcuntur res Eccleſiarum petere, aut inuadere vel vaſtare, aut quocúnque ingenio alienare præſumat. Quod ſi quis fecerit tam noſtris, quam & ſucceſſorum noſtrorum temporibus, pœnis ſacrilegij ſubiaceat, & à nobis atque ſucceſſoribus noſtris, noſtríſque iudicibus vel comitibus ſicut ſacrilegus, & homicida vel

fur ſacrilegus legaliter puniatur & ab Epiſcopis noſtris anathematiſetur, ita vt mortuus etiam ſepultura & cunctis Dei Eccleſiæ precibus & oblationibus careat nec eleemoſinam ſuã quiſquam recipiat. Quod autem maximum ſacrilegium ſit res Eccleſiæ auferre, alienare, vaſtare, vel ſubripi, maximè omnes ſcripturæ diuinæ teſtãtur: Et Beatus Symmachus Papa ſynodali ſentẽtia cunctos feriẽdo dicit: iniquũ eſt, inquit, & ſacrilegij inſtar vt quæ vel pro ſalute, vel pro requiæ animarũ ſuarũ vniuſquiſque venerabili Eccleſię pauperum cõtulerit, aut certè reliquerit, ab his quib⁹ maximè ſeruari conuenerat auferri, aut in aliud transferri & multa ſanctorum canonum decreta & ſanctorum patrum edicta hæc eadem teſtantur quæ ſcrutari & ſcire cupientibus perfacile patent.

De ſceleribus nefandis ob quæ regna percuſſa ſunt vt penitus caueantur.

CV. Prohibemus omnino ſub pœna ſacrilegij generaliter omnibus cunctarum Eccleſiarum rerum inuaſiones, vaſtationes, alienationes ſacerdotumque & reliquorum ſeruorum Dei, oppreſſiones, vexationes, atque cunctorum generum iniurias, nec non & cunctis vtriuſque ſexus ho-

minibus, adulteria, fornicationes ſodomiticáſque luxurias atque inceſta vel cuncta illicita coniugia, homicidia iniuſta, periuria, falſa teſtimonia, & omnia illicita, pro quibus non ſolum regna vel reges, ſed etiam homines in eis commanentes perire cognouimus. Sed quia Deo auxiliante per merita, & interceſſiones ſanctorum ſeruorúmque Dei quos ſublimare & honorare curauimus, atque curamus hactenus nos & ſucceſſores noſtros, regna & regiones adſciuimus, & victorias multas habuimus deinceps ſummopere omnibus nobis prouidendum eſt ne pro prædictis illicitis, & ſpurciſſimis luxuriis his quod abſit careamus. Nam multæ regiones quæ rerum Eccleſiarum inuaſiones, vaſtationes, alienationes, vexationéſque, & ſacerdotum, reliquorúmque ſeruorum Dei oppreſſiones vel quaſcunque iniurias, quæ iam dicta illicita, & adulteria vel ſodomiticam luxuriam, vel commixtionem meretricum ſectatæ fuerunt, Nec in bello ſeculari fortes nec in fide ſtabiles perſtiterunt, & qualiter Dominus talium criminum patratoribus vltrices pœnas, per Sarracenos & alios populos venire & ſeruire promiſit, cunctis earum geſta legentibus

gentibus liquet, & nisi nos ab his caueamus, similia nobis superuenire non dubitamus, quia vindex est Deus de his omnibus. Quapropter sciat vnusquisq; subiectus qui in vno ex his repertus, atque conuictus fuerit, & honores si habet omnes perdere, & in carcerem se vsque ad iustam emendationem atque per publicæ pœnitētię satisfactionem retrudi, & ab omni fidelium consortio fieri alienum: valde enim cauenda est illa fouea, in quam alios cecidisse cognouimus.

De his presbyteris qui contra Episcopos suos seculares defensores habere noscuntur.

CVI. Quod illi presbyteri qui sine Episcopo proprio arbitrio viuentes, seculares defensores contra Episcopos & seorsum populos congregant eorúmque erroneum ministerium, non in Ecclesia sed per agrestia loca & mansiunculas agunt, & Ecclesiam conturbant, tales sacerdotes vitandi, & honore proprio sunt priuandi, carceribúsque vel monasticæ vitæ sub pœnitentia diebus vitæ suæ tradendi mala quæ egerunt lucturi.

Vt cuiuspiam gradus clericus sine pontificis sui consensu nullum ad seculare iudicium attrahere præsumat.

cvii. Clericus cuiuslibet gradus sine pontificis sui permissu nullum ad seculare iudicium præsumat attrahere, nec laico quemlibet clericum in seculari iudicio liceat accusare, cum priuatorum christianorũ caussas magis Apostolus ad Ecclesias deferri, atque ibidem terminari præcipiat.

Vt omni anno ministerij sui rationem presbyteri Episcopo suo reddant.

cviii. Vt vnusquisque presbyter per singulos annos Episcopo suo rationem ministerij sui reddat, tã de fide catholica quam de baptismo, atque de omni ordine ministerij sui.

Vt omnes Episcopi parrochias suas annis singulis circumeant.

cix. Vt singulis annis vnusquisque Episcopus parrochiam suam circumeat, populúmque confirmet, ac doceat, & ea quæ vitanda sunt prohibeat, & quæ agenda sunt vtiliter agere suadeat.

De non iudicando vel testificando quenquam in sua causa.

cx. Vt nullus in sua causa iudicet, aut testimonium dicat.

Vt Episcopus eiectus vel suis carens rebus ante plenam restitutionem non accusetur, nec ille qui suis libere & integerrime fruens bonis an-

tequam familiariter conueniatur, neque respondere compellatur nisi canonice venerit vocatus.

CXI. Canonica testante tuba didicimus, quod Episcopus eiectus, aut suis rebus exspoliatus, nequaquam debet accusari vel iudicari, antequam legaliter & pleniter restituatur. Si quis verò liberè suis ecclesiæque sibi commissæ & integerrimè fruens rebus, ac honoribus, super certis accusatur criminibus post quam antè non licet quā accusatoribus familiariter vt ea emendare debeat super quibus res agitur admonitus fuerit si inter sese minimè pugnauerint, canonice ad synodum cōuocetur, vt ab omnibus qui hæc prætermiserint, ex vtraque parte publice arguantur & corrigantur, qui familiariter se & secrete corrigi noluerunt. Quod si sponte aut aliqua necessitate compulsus, aut in fratrum cōuentu aut in quolibet loco non canonice vocatus, nec olim familiariter commonitus venerit, à nullo compellatur antequam hæc fiant vt respondeat. Sed prius vt prælibatum est, familiariter conueniatur, vt de se & de suis ea sanè vnde quærimonia agitur: Deinde tempore in Nycenis canonibus præfixo vt canonicè respondeat, ad synodalem con-

uocetur conuētum, & vt Episcopum apud iudices publicos nemo audeat accusare. Sed aut apud primates dioecesearum, aut apud sedem Apostolicam nec aliorum nisi suorum aut certè electorū iudicum sententia impetatur vel teneatur. Sane si circa hęc secus actum fuerit viribus carere in omnibus haud dubium est.

Vt nullus clericus vel Abbas ad iudicia secularia sine iußione proprij Episcopi ire præsumat, & nullus suo Episcopo contumax aut inobediens existat.

CXII. Statutum est in synodis à sanctis patribus, vt nullus clericus ad iudicia laicorū publica conueniat, nisi per iussionem Episcopi sui vel abbatis iuxta canonem Carthaginensem. II. cap. IX. vt ibi scriptum est: Qui relicto Ecclesiastico iudicio, publicis iudiciis purgari voluerit, etiamsi pro illo fuerit prolata sententia, locum suum amittat hoc in criminali iudicio, in ciuili verò perdat quod euicit, si locum suum obtinere voluerit. Cum enim ad eligendos iudices vndique Ecclesię patet auctoritas, quia se indignum fraterno cōsortio iudicat, qui de vniuersa Ecclesia malè sentiendo quidem de seculari iudicio poscit auxilium; cum priuatorum christianorū causas Apo-

ſtolus magis ad Eccleſiam deferri, atque ibidē determinari præcipiat. Simul & hoc ſtatutum eſt, vt nullus presbyter aut diaconus vel ſubdiaconus, aut fidelis laicus, vel quicunque regulæ mancipatur ſuo Epiſcopo inflatus, aut ſchiſma faciens, aut contumax vel inobediens appareat. Quoniam in canonibus ſcriptum eſt, presbyteri & diaconi præter Epiſcopum nihil agere pertentent, & per inobedientiam primus homo occidit, quicunque vero audent euertere huiuſmodi formā quocunque modo, nec proprio ſubiiciuntur Epiſcopo ſiquidem clerici ſunt canonum correctionibus ſubiacebunt. Si vero laici vel monachi fuerint, communione priuentur.

De Epiſcopis non accuſandis niſi ad ſummos primates, quia non omnes metropolitani ſummi ſunt primates & hoc ſummoperè ab eis præuideatur ne aliqua cupiditate vel inuidia fiat.

CXIII. Si quis Epiſcoporum accuſatur, ad ſummos primates cauſam deferat accuſator, qui attentius diſcutiantur ſi cauſa pietatis hoc fiat, nec ne: Quod ſi alicuius inuidia aut inimicitia, vel praua cupiditate aut mala voluntate actum fuerit, nullo modo tale recipiatur negotium: Quoniā incōueniens eſt vt hi qui troni Dei vocātur & im-

mobiles esse debent, prauorum accusationibus moueantur vel perturbentur. Nam si causa pietatis agi inuẽtum fuerit, patienter audiantur, minus ne reiiciantur, & canonicè corrigantur.

Quid de aduocato agendum sit qui in dolo vel fraude repertus fuerit.

CXIIII. Si aduocatus in causa suscepta iniqua cupiditate fuerit repertus à conuentu honestorum, & à iudiciorum communione separetur, & videat ne iudicis & assertoris personam accipiat.

De clericis vel monachis aut laicis conspirantibus.

CXV. Vt nec clerici, nec monachi, vel laici conspirationem, vel insidias contra pastorem suum faciant, quod si fecerint, canonicis subiaceant increpationibus.

De peruasoribus finium aliorum.

CXVI. Si quis peruasor approbatus fuerit, tantum spatij restituat, quãtum præsumpsit inuadere cum fructibus duplis.

Vt presbyteri indiscretè ab Episcopis vel ab aliis aut laicis non mittantur.

CXVII. Statutum est vt presbyteri, sicut hactenus factum est, indiscretè per diuersa non mittantur loca ab Episcopis nec ab aliis prælatis, nec etiam à laicis, ne forte

propter eorum absentiã, & animarum periculo, & Ecclesiarum in quibus constituti sunt negligantur.

De criminibus definitis minimè refricandis.

CXVIII. De his criminibus de quibus absolutus est accusatus, refricari accusatio non potest.

De approbanda accusatione.

CXIX. Si quis aduersarium suum ita apud iudicem crediderit accusandum, vt se asserat violentiam pertulisse ad probationem rei eum conuenit teneri.

Vt presbyteri in Ecclesiis inconsulto Episcopo non constituantur, vel de Ecclesiis expellantur ab aliquo.

CXX. Sancitum est, vt sine auctoritate vel consensu Episcoporum presbyteri in quibuslibet Ecclesiis ne constituantur nec expellantur. Et si quis deinceps hoc facere tentauerit, synodali sententia districtè feriatur.

De homicidis infantum.

CXXI. Si quis infantem necauerit, vt homicida teneatur.

De his qui rapinam fecerint aut iter agentes assallierint aut domorum nocturni spoliatores fuerint quid agendum sit.

CXXII. Si quis ad faciendam rapinam aggreditur, aut iter agentem in prædiis.

ad ſederit, aut domum alterius nocturnus ſpoliator intrauerit, & occiſus fuerit, mors latronis ipſius à nemine requiratur.

De his qui viduas vel virgines inconſulto Epiſcopo velare præſumunt.

CXXIII. Statutum eſt viduas incõſultis Epiſcopis velare non debere, Simul & hoc conſtitutum eſt vt ſi quiſpiam presbyterorum deinceps huius conſtitutionis normã contumaciter tranſgreſſor extiterit, ſcilicet vt aliquas viduas inconſulto Epiſcopo velare præſumpſerit, gradus ſui periculum incurrat, ſimiliter & de puellis virginibus à presbyteris non velandis ſtatutum eſt vt ſi quis hoc facere tentauerit, tanquam tranſgreſſor canonum damnetur.

De accuſato Epiſcopo ſi comprouinciales ſuſpectos habuerit vt Romanum appellet pontificem.

CXXIIII. Placuit vt quandocunque accuſatur Epiſcopus ſi comprouinciales aut vicinos ſuſpectos habuerit, ſanctæ & vniuerſalis Romanæ Eccleſiæ appellet põtificem vt ab eo quicquid iuſtum & Dei placitum fuerit, terminetur.

De reis ad Eccleſiam vel ad atria earum confugientibus, vt non abſtrahantur.

CXXV. Vt reos timoris neceſſitas non con-

ſtringat circa altaria manere & loca veneratione digna polluere depoſitis armis qui fugerint. Quod ſi non depoſuerint ſciant ſe armatorum viribus extrahendos,& quicunque eos de porticibus & de atriis, de hortulis, de balneis, vel adiacentiis Eccleſiarum abſtrahere præſumpſerit capite puniatur.

Quid ſint delatores vel quid de eis faciendum ſit.

CXXVI. Delatores dicuntur qui vt facultates prodiderint alienas, aut caput impetunt alienum qui ſi conuenti fuerint, continuò ſtrangulentur, Si ſeruus ſuper Dominum fuerit delactor etiã ſi obiecta probauerit puniatur.

Vt nullus occultas nuptias aut raptum faciat vel propinquam ſuam, aut quam ſuus propinquus habuit ducat vxorem, ſed dotatam & à parẽtibus traditam per benedictionem ſacerdotum accipiat qui vult nubere vxorem.

CXXVII. Sancitum eſt, vt publicæ nupteæ ab his qui nubere cupiunt fiant quia ſæpe in nuptiis clàm factis, grauia peccata tam in ſponſis aliorum quàm & in propinquis ſiue adulterinis cõiugiis, & quod peius eſt dicere conſanguineis accreſcunt vel accumulantur. Ex his autem procreari ſolent

cæci, claudi, gibbi & lippidi, siue alij turpibus maculis aspersi & hoc ne deinceps fiat omnibus cauendum est. Sed prius conueniendus est sacerdos in cuius parrochia nuptiæ fieri debent in Ecclesia coram populo, & ibi inquirere vnà cum populo, ipse sacerdos debet si eius propinqua sit an non aut alterius vxor vel sponsa vel adultera & si licita aut honesta omnia pariter inuenerint, tunc per consilium & benedictionem sacerdotis & consultu aliorum bonorum hominum eam sponsare, & legitimè dotare debet. Scribit námque de legitimo matrimonio Beatus Augustinus ita. Talis esse debet quę vxor habenda est. Vt secundum legem sit casta in virginitate & dotata legitimè, & à parentibus tradita sponsa, & à paranimphis accipienda, & ita secundum legem & Euangelium publicis nuptiis honestata in coniugio licitè sumenda, & omnibus diebus vitæ suæ nisi ex consensu & causa vacandi Dominò nunquam propter hominem separanda, & si fornicaria fuerit & vir eius voluerit, dimittenda, sed illa viuente, altera non ducẽda, quia adulteri regnum Dei non possidebunt, & pœnitentia illi accipienda. Nolite vos viri habere vxores, quorum priores mariti viuunt, adulte-

rina enim ſunt iſta coniugia,&hoc vt diximus omnino prouidendum eſt ne eius ſit propinqua,quia ſcriptum eſt omnis homo ad proximam ſanguinis ſui non accedat,vt reuelet turpidinem eius ſimiliter ſcriptum eſt. Cum vxore proximi tui nō coibis, nec ſeminis eius commixtione commaculaberis. Et in decretalibus Papæ Gregorij legitur: Si quis diaconam aut monacham, aut cōmatrem ſpiritalem,aut fratris vxorē,aut neptem aut nouercā, aut nurum ſuam aut conſobrinam, aut de propria cognatione, vel quam cognatus habuit duxerit vxorē, anathema ſit. Et reſponderunt omnes tertio anathema ſit. Item ſi quis viduā rapuerit vel furatus fuerit in vxorem, vel conſentientes ei,anathema ſit, & reſpōderunt omnes tertiò anathema ſit. Si quis virginē, niſi deſponſauerit, eā rapuerit, vel furatus fuerit in vxorem vel conſentientes ei, anathema ſit, & reſponderunt omnes tertio anathema ſit. Et alibi in canonibus præceptum eſt, vt nemo vſque affinitatis lineam ex propinquitate ſui ſanguinis connubia ducat. Neque virginibus ſine benedictione ſacerdotis quis nubere prǽſumat. Oppido enim iſta omnia cauenda ſunt ne fiant, ſed poſtquàm iſta omnia probata fuerint

& nihil impedierint, tunc si virgo fuerit cũ benedictione sacerdotis sicut in sacramentorio continetur & cum cõsilio multorum bonorum hominum publicè & non occultè ducenda est vxor vt boni ex eis filij Domino miserante procrentur, & non tales sicut superius dictum est.

Quod excommunicati à sacerdote ante quam canonicæ reconcilientur non possint maiores natu accusare.

CXXVIII. Vt excommunicatus à sacerdote, quandiu in ipsa est excommunicatione maiores natu vel Episcopos accusare non pręsumat, quod si pręsumpserit nõ recipiatur, sed aut maiori excõmunicationi subiaceat aut ab Ecclesia pellatur.

De homicidis, maleficis, veneficis, cõuictis appellare volentibus non audiendis.

CXXIX. In ciuilibus causis vel leuioribus criminibus legibus dilatio præstanda est: homicidæ, adulteri, malefici conuicti si appellare voluerint non audiantur.

De accusatoribus in iudicium præsentandis & accusatis non modicum spatium accipiendis ad abluenda crimina.

CXXX. Nemo debet iudicari aut damnari priusquam accusator præsens habeatur & spatium non modicum defendendi acci-

piat accuſatus ad abluenda crimina.

De clericis nullo fiſcali aut publico ſubdendis officio

CXXXI. Vt clerici nullo fiſcali aut publicô ſubdantur officio, ſed liberi ab omni humano ſeruitio Eccleſiæ deſeruiant.

De teſtibus vel accuſatoribus qui cum inimicis morantur in ſacerdotum accuſatione non recipiendis.

CXXXII. Non ſunt illi teſtes ſuſcipiendi neque accuſatores qui cũ inimicis morãtur, vel quos ipſi de domo produxerint, quia corrumpũt mores bonos colloquia mala.

De teſtibus non recipiendis qui chriſtianæ religioni infeſti extiterint.

CXXXIII. Vt teſtandi vel accuſandi licentia denegetur qui chriſtianæ religionis & nominis dignitatem neglexerint.

Vt illicitus acceſſus fœminarum ad altare non fiat nec vllæ fœminæ vaſa ſacra aut corpus & ſanguinem Domini contrectare præſumant.

CXXXIIII. Statutũ eſt vt illicitus fœminarum acceſſus ad altare non fiat, quia contra omnem auctoritatem diuinam & canonicam inſtitutionem eſt fœminas ſanctis altaribus ſe vltrò ingerere, aut ſacrata vaſa impudenter cõtingere ſiue indumenta ſa-

cerdotalia presbyteris ministrare aut corpus & sanguinem Domini contingere, populísque porrigere, quod omni ratione & auctoritate caret & ne vlterius fiat omnimodis prohibitum est. Et quęcunque fœminæ deinceps hoc facere præsumpserint iudicio canonico vsque ad satisfactionem subdentur. Quod autem mulieres ingredi ad altare non debeant, in concilio Calcedonensi & in decretis Gelasij Papæ copiosissimè inuenitur.

De accusatis sacerdotibus vt non prius in iudicium decidant quam accusatores secundum canonicas & legales sanctiones pleniter inquirantur.

CXXXV. Si quis criminatur, non ante in iudicium decidat quàm accusator præsentetur, atque secundum legem & canonicam sententiam exquiratur. Quod si indigna ad accusandum persona inuenitur, ad accusationem non admittatur, quia indignum est vt vita innocentis vlla maculetur pernicie.

De violatoribus sepulchrorum.

CXXXVI. Qui sepulchra violauerint, puniantur tam ingenui quàm serui. Si maior persona in hoc scelere fuerit deprehensa, amissa medietate honorum suorum perpe-

tua notetur infamia: Si clericus depositus omni honore clericali, perenni exilio deputetur. Si iudex hoc persequi aut implere distulerit, facultatibus & honore priuetur, & quicunque hoc scelus accusare voluerit, licentia tribuatur.

Vt sacerdotes suam non relinquant Ecclesiam.

CXXXVII. Vt nequis qualibet nec essitate suam relinquat Ecclesiam.

De presbyteris gradum amittentibus quia Deo deteriorari solent vt filij Belial efficiantur quid agendum sit.

CXXXVIII. Sancitum est de presbyteris gradum amittentibus, vt vnusquisque Episcoporum tam per se quàm & per ministros suos vitam & conuersationem morúmque emẽdationem eorum cognoscat, eosque canonice pœnitentię subdere non negligat, iuxta quod in concilio Cæsariensi tit. I. scribitur: Si presbyter vxorẽ acceperit ab ordine deponatur: Si vero fornicator fuerit, aut adulterium perpetrauerit, amplius pelli debet, & ad pœnitentiam redigi. Nonnulli enim amisso gradu à Deo filij Belial efficiuntur, vt nec publicis quia fas nõ est, nec canonicis propter iniuriam & neglegentiam rectorum legibus constringantur.

De laicis de religione disputandi præsumentibus.

CXXXIX. Nulli egresso ad publicum disputandi de religione, vel tractandi vel consilij aliquid deferendi, vel maiores natu accusandi, patescat occasionis aditus. Si quis post hæc contra hæc veniendum crediderit, vel insistere motu pestiferę persuasionis tentauerit, competēti pœna & digno supplicio coërceatur.

De his qui falsa principum rescripta detulerint & nonnullis aliis causis.

CXL. Qui falsa principum rescripta detulerint, vt falsarij puniantur. Qui falsum nesciens allegauit; falsi pœna non teneatur. In caput Domini patroníue nec seruus nec libertus, interrogari potest. Vt prægnantem nemo torqueat. Qui de se confessus est, super alium credi non potest.

Vt nullus de alterius presbyteri parrochia populo persuadere audeat, vt relicta propria parrochia ad suam Ecclesiam conueniant aut sibi eorum decimas dent.

CXLI. Statutum est vt nullus presbyter fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ de alterius presbyteri parrochia persuadeat, vt ad suā Ecclesiam relicta propria Ecclesia, conueniant, & suas decimas sibi dent. Sed vnusquisque

quisque sua Ecclesia & populo sit cōtētus, & quod sibi non vult fieri, alteri nequaquā faciat, iuxta illud Euangelij: Quæcunque vultis vt faciant vobis homines, hæc eadē facite illis. Quisquis autem cōtra hæc constituta venerit, aut hæc infrangere tentauerit, tanquā contemptor gradus sui periculo subiacebit.

De his qui in blasphemiam alterius aliquam scripturam vel cantica composuerint vel cantauerint.

CXLII. Is qui in blasphemiam alterius cātica composuerit, vel qui cantauerit ea, extra ordinem vindicetur. Nam lex exiliari iubet eos qui libellos famosos excogitant, aut proponunt. Notatur infamia quicunque dum appellat in iudicem conuitium dixerit, non tātum is qui maledictum, aut conuitium dixerit famosus efficitur, sed & is cuius consilio factum esse patuerit.

Vt nullus presbyter pœnitentes inconsulto Episcopo reconciliare audeat, & vt omnes publicè pœnitentes in cœna Domini ad Episcopum proprium conueniant vt ab eo canonicè absoluantur vel diiudicentur.

CXLIII. Statutum est in sanctis canonibus prohibitum, vt nullus presbyter pœnitentem publicè inconsulto Episcopo recon-

liare præſumat, niſi morte fortè periclitã-tem. Sed omnes publicè pœnitentes quinta feria ante Paſcha quæ eſt cœna Domini ad ciuitatem in cinere & cilicio, in præſentiam Epiſcopi proſtrato vultu conueniant, & ibi ab Epiſcopo canonicè & ordinabiliter ſicut in ſacramentario, & in Romano ordine continetur, reconcilientur, atque diiudicentur, conſolentúrque, & prædicentur, quid deinceps agere quídue vitare debeant inſtruantur, atque inſuper diuinis precibus per manus impoſitionem ab Epiſcopo ſanẽtur. Nullo namque tempore presbytero in publica miſſa pœnitẽtem reconciliare ſine licentia Epiſcopi conceſſum eſt. Si quis hoc facere præſumpſerit canonica correctione multetur.

De clericis vel laicis qui ſuo Epiſcopo calumniatores extiterint.

CXLIIII. Si quis clericus vel laicus exprobrator vel calumniator ſuo Epiſcopo extiterit, vt homicida habeatur.

De cauſis in iudicio conuincendis, & de ſententia aduerſus abſentes infirmanda & de cauſis in iudicio non reuoluendis, & vt abſentes non damnentur, & quod abſentes nec accuſare nec accuſari poſſint.

CXLV. Conuinci nemo poteſt in iudicio,

ſine teſtibus aut ſcriptura. Sententia abſente parte alia à iudice data, nullam obtinet firmitatem, Cauſa inter præſentes iudicata, per decennium reuolui non poteſt, nec inter abſentes poſt vicẽnium, in cauſa capitali abſens nemo dãnetur, neque abſens per alium accuſatorẽ accuſari poteſt.

De ſacerdotibus vel clericis qui per pecunias aliorum ſacerdotum, eccleſias aut beneficia ſubripiunt vel ſubuertunt.

CXLVI. Sancitum eſt, atque omnibus modis prohibitum, vt ſi quis presbyter præuẽtus fuerit alieno clerico aut laico munera dare aut dediſſe, aut aliquam pecuniam tribuere, vt alterius presbyteri Eccleſiam ſubripiat, pro hac cupiditate ſeu rapina turpis lucri gratia deiiciatur à clero, & alienus exiſtat à regula. Nam ſi pro miſericordia Epiſcopo placuerit, longo tempore eum pœnitendo, quæ geſſit in carceris ærumna recludere & vſque ad ſatisfactionẽ ibi detinere liceat, & poſtea ſi ſe correxerit, & talia deinceps minimè ſe facere promiſerit, humanius erga eum agere poterit ſi voluerit, & ipſe dignus inuentus fuerit.

Vt ſeculares de viris Deo dicatis Eccleſiæque facultatibus ad ſe nihil putent pertinere præter reuerentiam tantum.

CXLVII. Sinodali decreto ſancitum eſt, ne laici vel ſeculares de viris Deo dicatis Eccleſiæque facultatibus aliquid ad ſe putẽt vel pręſumãt propter reuerentiã pertinere. Quorũ quarũque ſacerdotibus diſponendi indiſcuſſe à Deo cura cõmiſſa docetur. Si quis contra hæc venire præſumpſerit anathemate feriatur.

De ſeruis dominorum facinora confeßis non audiendis.

CXLVIII. Si ſerui facinora dominorum confeſſi ſunt nullo modo audiantur, niſi fortè eos reos deferant maieſtatis.

De his qui ſine iußione Epiſcopi iudices ſeculares adeant, aut ſine licentia & litteris Epiſcopi ſui proficiſcuntur, & de laicis Eccleſiaſticis vel clericis calumniam facientibus.

CXLIX. Sancitum eſt vt presbyter vel diaconus ſiue quilibet clericus regulæ ſubiectus inconſulto Epiſcopo ad iudicem ſecularem non pergat. Nec non & hóc ſancitum eſt, vt ſine Epiſtola Epiſcopi ſui non liceat clericum vel monachum proficiſci, & alibi in canonibus legitur ita: Presbyter, aut diaconus vel clericus ſine antiſtitis ſui epiſtolis ambulans, communionem ei nullus impendat. Simúlque ſtatutum eſt, vt ſi quis ſecularium per calumniam Eccleſiam

aut clericum fatigare tentauerit & conuictus fuerit, Ecclesiæ liminibus, & catholica communione nisi dignè pœnituerit, coërceatur.

De laicis vitiosis ac clericis nisi sponte voluerint non recipiendis, similiter & de clericis.

CL. Omnes Episcopi in tertia sessione acclamauerunt: Sane dignum est vt sicut sacerdotes vel clericos sua in accusatione vel secularibus iudiciis laici non recipiunt, ita ipsi in sacerdotum vel clericorum accusationibus seu Ecclesiasticis negotiis nisi sponte non recipiantur. Quoniam inconueniēs est, vt hi qui hos respuunt, ab his recipiantur.

Vt hi qui sponte hominem occidere voluerint & non potuerint perpetrare vt homicidæ habeantur.

CLI. Qui hominem voluntariè occidere voluerit, & perpetrare non potuerit vt homicida habeatur.

Vt nulli sacerdotes eorum decimas aut aliquid de rebus vel facultatibus Ecclesiæ sine licentia proprij Episcopi vendere præsumant.

CLII. Statutum est vt nullus presbyter vel diaconus eorum decimas vel aliquid de rebus Ecclesiæ sine consilio proprij Episcopi

irreuerenter vendere præsumat: quia in canonibus decretum est ita: Placuit vt presbyteri vel diaconi non vendant rem Ecclesiæ vbi sunt constituti nesciētibus Episcopis suis, & ne deinceps fiat cauēdum est, sicut à quibusdam in aliquibus locis impudenter factum audiuimus, eo quod quidam sacerdotes antequàm messes maturæ vel collectæ essent, eorum decimas vendere causa ebrietatis tentauerunt. Quod ne deinceps fiat pariter omnes inhibemus. Sed vt prius cum gratiarum actione à sacerdotibus recipiantur, & si necessitas fuerit pro restauratione Ecclesiarum vel pro redemptione captiuorum eas vēdere cum consilio proprij Episcopi, & aliorum bonorum sacerdotum hoc faciant, ne qualibet occasione occultè, & sine testimonio fraudentur oblationes fidelium, & vnde pauperes recreari debent, vel Ecclesiæ restaurari seu clerici viuere siue Episcopi recipi, hospites & peregrini pasci ac venerari presbyteri vel diaconi, aut quilibet fideliū in suis nimiis potationibus vel commessationibus, seu carnalibus desideriis, qui multis modis aguntur, inflectere non præsumant. Sed in prædictis rebus eas fideliter subministrent, & sciant se non suarum, sed

dominicarum rerum esse dispensatores. Propterea quasi dominicas res fideliter eas conseruare & vtiliter dispẽsare Domini sacerdotes oportet, & si, quod absit, aliter fecerint, canonica inuectione destrictè feriantur.

De anathematis hominibus repellendis.

CLIII. Omnium anathematum vox in accusatione vel testimonio aut humano iudicio penitus non audiatur, nec hi accusare quenquam permittantur. Sed si quis anathematis pœnam parui duxerit, aut in insula relegetur, aut exilio deputetur ne possit Ecclesiam Dei eiúsque famulos perturbare.

De sententia aduersus absentes vel minores iudicata non valenda.

CLIIII. Aduersus absentes vel minores sententia iudicata non valebit.

De his qui inebriantur aut à communione, nisi se correxerint suspendantur aut corporali supplicio subdantur.

CLV. Sancitum est vt presbyteris vel diaconibus seu à reliquis clericis omnimodo vitetur ebrietas, quæ omnium vitiorum fomes ac nutrix est. Itaq; eum quem ebriũ fuisse constiterit vt ordo patitur aut quadraginta dierum spatia communione sta-

tuimus ſubmouendum, aut corporali ſubdendum ſupplicio.

De his qui apud extraneos iudices cauſam ſuam proponunt, & de his qui prius in proprio foro non iurgauerint & de iudicibus qui ſua neglegentia à cauſa differunt.

CLVI. Si quis alium crediderit accuſãdum, apud prouinciæ illius iudicem negotium ſuum proponat, omnem iacturam litis incurrat, qui non antè in proprio foro iurgauerit. Quod ſi per neglegentiam iudicis cauſa definita nõ fuerit, tantum eum fiſco noſtro iubemus exſoluere, quantũ res ipſa de qua agitur valuiſſe cognoſcitur & qui conſiliis ſuis adhærent exilio deputentur.

Quid de vaticinatoribus falſis agendum ſit.

CLVII. Vaticinatores qui ſe futura ſcire dicunt, cæſi de ciuitate iactentur.

Quid de Epiſcopo qui alium conculcare vel calumniare aut iniuriare præſumpſerit Epiſcopum, faciendum ſit.

CLVIII. Vt nullus Epiſcopus alium Epiſcopum conculet, eúmque calumniare, vel iniuriare præſumat, quod ſi fecerit gradus ſui periculo ſubiacebit.

Vt nullus presbyter in Eccleſia benedictiones publicas ſuper populum fundere, aut altare conſecrare, vel reconciliare præſumat.

CLIX. Statutum eſt vt presbyteri benedictionem in Eccleſia ſuper plebem fundere, aut altare conſecrare, aut reconciliare, aut ſubmouere, vel collocare vllo modo non præſumant. Simul & hoc ſtatutum eſt, vt altare erigere vel de loco in locum tranſmutare, vt à quibuſdam factũ audiuimus, ſine Epiſcopi ſui licentia, vel conſilio cuius eſt & ipſum altare cõſecrare & promotionem vel violationem reconciliare, presbyteri non pertentent quod ſi aliter fecerint, gradus ſui periculo ſubiacebunt.

Vt abſentibus quod ablatum eſt pleniter reſtituatur.

CLV. Propter abſentes legem volumus iterare, vt quicquid fuerit eis à qualibet perſona ablatum, totũ amicis eorúmque proximis vel ſeruis cùm iudicem interpellauerint, ſine dilatione reddatur. Vt res quas diſcedens Dominus in ſua proprietate dimiſit integra ab actoribus Domini quocunque ſedeat vindicentur, quæcunque aut in militia conſtitutis, vel abſentibus peruaſa fuerint, ſine aliqua iubemus dilatione reſtitui.

De neglegentibus officiis diuinis, et non venientibus ad matutinalia vel veſpertinalia ſiue reliqua diuina officia.

CLXI. Statutum est, vt si quis presbyter, vel diaconus aut quilibet clericus Ecclesiæ deputãtus, si intra ciuitatem fuerit, aut in quolibet loco in quo Ecclesia est, & ad quotidianum psallendi sacrificium matutinis vel vespertinis horis ad Ecclesiam nõ conuenerit deponatur à clero, si tamen castigatus veniam ab Episcopo pro satisfatione voluerit promereri.

De his qui in captiuitatem ducti sunt quid agendum sit.

CLXII. Quicunque necessitate cupiditatis ducti sunt & non sua voluntate, sed hostili deprædatione ad aduersarios transierunt, quæcúnque in agris vel in mancipiis ante tenuerunt, siue à fisco possideantur, siue aliquid ex his per principem cuicunque datum est sine vllius contradictione personæ tempore quo redierint vindicent, ac præsumant si tamen cũ aduersariis non sua voluntate fuerint sed captiuitate se detentos esse probauerint.

Vt presbyteri per singulas hebdomadas sicut ab Episcopo vel ab illo qui constitutus est ab eo vocentur ad ciuitatem conueniant absque vlla dilatione discendi gratia.

CLXIII. Statutum est vt omnes presbyteri parrochiæ ad ciuitatem per turmas & per

hebdomadas ab Epiſcopo ſibi conſtitutas conueniant diſcendi gratia, vt aliqua pars in parrochiis presbyterorum remaneat, ne populi & Eccleſiæ Dei abſque officio ſint, & aliqua vtilia in ciuitate diſcant, vt meliores ad parrochias demum & ſapiẽtiores atque populi vtiliores abſoluti reuertãtur & ibi ab Epiſcopo ideſt in ciuitate, ſiue à ſuis benedoctis miniſtris bono animo inſtruãtur de ſacris lectionibus, & diuinis cultibus, & ſanctis canonibus ſiue de baptiſmatis ſacramento, atque Miſſarum ſolemniis & precibus, & de reliquis officiis omnibus ſibi neceſſariis pleniter & diſtinctè ac ſigillatim imbuantur, & omnia quæ illi per parrochias docere, prædicare, facere debent, eos Epiſcopus & ſui benedocti miniſtri veraciter & diſcretè doceant. Vt quid facere vel quid vitare debent, ſciant, quatenus eorum vitam bene, & condignè, atque irreprehenſibiliter ducant, & aliis bene viuendo bonum exemplum abſque vlla offenſione præbeant, & eorum miniſteria ſapienter, & rationabiliter adimpleant, vt in nullam quod abſit offenſionem incidant, ſed Dei gratiam promereri valeant.

Quid de conuictis in iudicio de euidenti violentia agendum ſit.

CLXIIII. Conuictus in iudicio de euidenti violentiæ crimine, reus capite ponatur.

De his qui relinquunt Ecclesiastica officia & ad seculares confugiunt, & de clericis furtum Ecclesiæ facientibus, siue de clericis comam nutrientibus vel habitum aut vestimenta clericalia mutantibus.

CLXV. Sancitum est, vt quisquis clericus relicto officio suo propter distinctionem ad secularem quemlibet confugerit, & is ad quem recurrit solatium ei defensionis impenderit, cum eodem de Ecclesiæ communione pellatur. Simúlque sancitum est, vt si quis clericus furtum Ecclesiæ fecerit, peregrina ei communio tribuatur. Simili modo decretum est, vt clerici qui comam nutriunt ab Archidiacono, etiamsi noluerint, inuiti detundantur. Vestimenta verò vel calceamenta eis nisi quæ religionem deceant, vti aut habere non liceat.

De seruis insciis vel consciis dominis violentiam facientibus & qualiter hæc corrigantur.

CLXVI. Serui si inscio domino confessi vel conuicti fuerint violentiam commisisse, addicti tormentis grauibus puniatur, si verò iubentibus dominis violentiæ crimen admiserunt, domini qui illicita præceperunt notentur infamia, & nobilitatis vel

honoris ſui dignitatem tenere non poſſint. Serui autem qui talibus dominorum iuſſionibus paruerunt, in metallo detrudantur, cæterum non liceat iudicibus diſcuſſionem violentiæ differre, vel dimittere vel donare. Si autem probauerint violentiam, & non ſtatim vindicauerint, nouerint ſe periculum ſubituros, viles autem perſonæ quæ frequenter admiſiſſe violentiam comprobantur, conſtituta legibus pœna ſupra ſcripta omnimodis feriantur.

Vt clerici contumaces vel inflati contra Epiſcopum ſuum non ſint, nec parui pendant eius excommunicationem, & qualiter hoc facientes ſuam recipere debeant dignitatem.

CLXVII. Statutum eſt vt contumaces clerici, prout dignitatis ordo permiſerit, ab Epiſcopis corrigãtur, & ſi qui priores gradus elati ſuperbia communionem fortaſſe cõtempſerint aut Eccleſiam frequentare, vel officium ſuum implere neglexerint, peregrina eis communio tribuatur, ita vt cùm eos pœnitentia correxerit, reſcripti in matricula gradum ſuum dignitatẽmque recipiant.

Quod accuſatoribus ante diſcuſſionem vtriuſque partis non ſit credendum.

CLXVIIII. Quotiens quilibet accuſator aliquid de aduerſario ſuo eo abſente ſuggeſſerit, ei ante diſcuſſionem vtriuſque partis penitus non credatur.

De ſacerdotibus non extrahendis.

CLXIX. Præcipimus, vt nullo vel falſo inſimulatus crimine extrahatur ſacerdos.

Vt qui iudices ſuſpectos habuerint, vocem appellationis exhibeant.

CLXX. Si quis iudicem pro quibuſcunque cauſis aduerſum ſibi ſenſerit, aut habuerit fortè ſuſpectum, vocem appellationis exhibeat, vt cùm ei conceſſum fuerit, integro negotio apud alium iudicem amotis dilationibus poſſit audiri.

Vt diſcordantes ad altare ſiue ad gratiam ſanctæ communionis non accedant, & ſi vnus eorum ſe correxerit & alter diſcordans inuentus fuerit, quid de his agendum ſit.

CLXXI. Sancitum eſt vt perſonarũ diſcordantium nemo antequàm reconcilientur ad altare Domini accedere audeat, vel gratiam communionis ſanctæ precipere, ſed geminato tempore per pœnitẽtiam compenſabitur, in quo diſcordiæ ſeruierant. Quod ſi vnus eorum alio contemnente ad ſatisfactionem caritatis occurrerit, ex eo tempore vt pacificus in Eccleſiam recipia-

tur, ex quo ad concordiam festinasse conuincitur.

Quod pænitentes à conuiuis & ornamẽtis atque alba vecte abstinere debeant.

CLXXII. Qui luget abstinere debet à conuiuiis ac ornamentis & alba veste.

De his sacerdotibus qui de Ecclesiis ad Ecclesias irrationabiliter transeunt, & de illis qui in loco eorum sunt ordinati.

CLXXIII. Sancitum est vt illi sacerdotes, qui de Ecclesiis ad Ecclesias migrant vel migrauerunt & suos titulos absque licentia & consensu Episcopi dimittunt vel dimiserunt tandiu à communione habeantur alieni, quandiu ad eas redierint Ecclesias in quibus primò sunt constituti. Quod si alius alio transmigrante in locum viuentis ordinatus est, tandiu vacet sacerdotij dignitate qui suam deseruit Ecclesiã, quandiu successor eius quiescat in Domino.

Quod iniuriarum actiones non nisi præsentes accusare possunt.

CLXXIIII. Iniuriarum actiones nõ nisi presẽtes accusare possunt. Crimẽ enim quod vindictæ aut calumniæ iudicium expectat, per alios intendi non potest.

Vt quod Ecclesia tricennali vice possederit nullo liceat pro hoc deinceps appellare & de ra-

ptoribus viduarum vel virginum, & vt fæminæ sacris altaribus non ministrent.

CLXXV. Statutum est vt facultates Ecclesię nec non dioceses quæ ab aliquibus possidentur sacerdotibus iure sibi vindicent, quod terricennalia lex conclusit, & vltra triginta annos nulli liceat pro id appellere quod legum tempus exclusit. Simúlque sancitum est, vt raptores viduarum vel virginum ab Ecclesiæ communione pellantur, & vt fœminæ sacris altaribus non ministrent, vel aliquid ex his quæ virorũ sunt officiis deputata, præsumant.

De iudicibus contra legem iudicantibus & legem audire volentibus.

CLXXVI. Quicunque iudex oblatas sibi in iudicio leges vel iuris species audire noluerit & cum ira eas iudicauerit, ex hac re conuinctus in carcere deportetur.

De imperitis vt peritis non præferantur.

CLXXVII. Valde iniquum est vt imperiti, magistris, noui, antiqui vel Iudæi præferantur emeritis.

Vt liceat litigatoribus vitiatam causam appellationis remedio subleuare & vt appellatores in nullam custodiam redigantur.

CLXXVIII. Iudices obseruare debent, vt liceat litigatori vitiatam causam appellationis

nis remedio ſubleuare. Et appellatores nec in carcerem redigantur, nec à militibus faciant cuſtodire, ſed agendum negotium ſuum liberi obſeruent, nec etiam in ſupplicium deſtinatis appellandi vox denegetur.

Vt nullus falſum teſtimonium dicat, & de periculo falſorum teſtium ſeu pœnitentia vel abiectione eorum.

CLXXIX. Volumus atque præcipimus, vt omnes à falſo teſtimonio ſe abſtineant, ſcientes & hoc grauiſſimum ſcelus eſſe, & ab ipſo Domino in monte Synai prohibitum, dicente eo, Non falſum teſtimonium dixeris, ſiue teſtis falſus nõ erit impunitus. Sciat enim ſe quiſquis hoc perpetrauerit, aut tali pœnitentia purgandum, ſicut de periurio, aut tali damnatione, & excommunicatione feriendum ſicut de homicidio vel periurio. Summa enim ſtultitia & nequitia eſt vt aliquis homo qui Chriſtiano nomine cenſetur, pro cupiditate argenti, vel auri, aut veſtimentorum ſiue agrorum vel cuiuſlibet rei ſicut ſæpe contingere ſolet propter ebrietatem, aut ventris ingluuiem, in tã grande ſçelus corruat, vt aut ſeptẽ annis in arcta ærumna ſit, aut ab Eccleſia ſit repulſus, dicente Domino: Quid prodeſt homini ſi lucretur vniuerſum mũ-

dum, animæ vero suæ detrimentum faciat.

Quod eandem pœnam passurus sit accusator, si conuincere accusatum non potuerit, quam reus passurus erat.

CLXXX. Pœnam quã reus passurus erat, accusator excipiat, si conuincere eũ non potuerit. Nemo potest debitorem plus agnoscere, quàm ille qui iniuriæ sustinuit nequitiam.

Quod prolator semper scripturam affirmare debeat.

CLXXXI. Statutum est vt scripturam prolator adfirmet. Nam si is qui scripturam protulit eius non adstruxerit veritatem, vt falsitatis reum esse detinendum.

Vt omnes fideles suis Episcopis fideliter obediant.

CLXXXII. Qui Episcopum suum noluerit audire & excõmunicatus fuerit, & renuerit perennem cõdemnationem Episcoporum apud Deũ sustineat, & insuper palatio nostro sit omnino extraneus, & omnes facultates eius ad legitimos parentes perueniant.

De homicidis quid agendum sit.

CLXXXIII. De homicidis ita iussimus obseruare, vt quicunque ausu temerario alium sine causa occiderit, vitæ periculo feriatur,

&pretio nullo se redimere vnquam valeat, & si cõuenerit vt ad compositionem quisque descendat, nullus de parentibus aut amicis eum quicquam adiuuet, quod si fecerit suum vuirgildum omnino cõponat.

Quid de furibus & male factoribus sit agendum.

CLXXXIIII. De furibus & malefactoribus hoc decreuimus obseruari, vt si quinque aut septem bonæ fidei homines, absq; inimicitia præposita, criminosum cum sacramẽti interpositione esse dixerint, quomodo contra legem furtũ perpetrauit, sic secundum legem moriatur. Et si iudex comprehensum latronẽ laxauerit, vitam suam amittat, & vt cæteri disciplinam omnibus obseruent.

De *incestis quid agendum.*

CLXXXV. Vt incestum nullus sibi vnquam societ coniugium, quod si contigerit ab Episcopo loci illius separẽtur, & publicam septem annorum iuxta canonicos gradus ambo agant pœnitentiam. Qui autem hoc agere noluerit, ab omnibus vt anathema habeatur.

De *accusatoribus non facile recipiendis nec absque certa probatione quosquam iudicandis vel damnandis.*

CLXXXVI. Omnia primo diligenter cunctos oportet inquirere vt cum iustitia definiãtur. Nullus quẽquam ante iustum iudicium damnet, nullum suspitionis arbitrio iudicet, prius quidem probet, & sic iudicet: non enim qui accusatur, sed qui conuincitur reus est. Pessimum namque & periculosum est, quenquam de suspicione iudicare. In ambiguis Dei iudicio semper reseruetur sententia. Quod certè agnoscunt, suo, quod nesciunt, diuino reseruent iudicio: quoniam nõ potest humano condemnari examine, quem Deus suo iudicio reseruauit. Incerta namque non debemus iudicare, quousque veniat Dominus, qui latentia producet in lucem, & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. Quamuis enim vera sint, non tamen credenda sunt, nisi certis iudiciis comprobãtur, nisi quæ manifesto iudicio conuincuntur, nisi quæ iudiciario ordine publicantur.

De corepiscoporum superstitione atque damnatione.

CLXXXVII. Omnibus sanctæ Dei Ecclesiæ fidelibus, & nostris notum esse volumus, quia non parua quæstio de corepiscoporũ superstitione, aut nos non semel aut bis vel

ter venerat, ſed ſæpiſſime noſtris auribus moleſtiam intulerat. Ipſa enim quæſtio nō ſolùm inter clericos, ſed etiam inter laicos crebriùs vētilabatur. Dicebant ergo presbyteri, diaconi & ſubdiaconi, à regularibus Epiſcopis ordinati nō eos eſſe presbyteris vel diaconos aut ſubdiaconos, quia corepiſcopis videbātur quaſi ſacrati, nec ſacerdotale eos debere peragere officiū, niſi forent à canonicè ordinatis Epiſcopis conſummati. Sumentes quoque de canonica auctoritate ſanctionē affirmabant à corepiſcopis ordinatos vulneratū potiùs quàm Epiſcopaliter ſanctificatū per illam manus impoſitionem habere caput. Vbi autē vulnus infixum eſt, medicina eſt adhibenda, quia poſſit recipere ſanitatem. Similiter & laici dicebant quod talium miniſtrorum vel ſacerdotum, id eſt, qui à corepiſcopis erunt quaſi ordinati officia audire nollent, nec eorum infantes maiores vel minores aut familiam eorum per manus impoſitionem conſignari vel cōfirmari vſquam vellent, ne magis vulnus quam benedictionem acciperent. Quod iurgium cum enucleatius diſcutere voluiſſemus, placuit nobis ex hoc Apoſtolicā ſedem conſulere iubente canonica auctoritate, atque dicente.

Si maiores causæ in medio fuerint deuolutæ, ad sedem Apostolicam vt sancta synodus statuit, & beata consuetudo exigit incunctãter referatur. Quapropter Arnonem Archiepiscopum misimus ad Leonem Apostolicum, vt inter cætera quæ ferebat etiã eum & hoc interrogare vt quicquid super his definiendum esset Apostolica auctoritate à nostris Episcopis regulariter sopiretur. Qui nobis verbis & scriptis ab eo renuncians hæc non esse necesse iterare vel definire, quia sæpissime à suis prædecessoribus & à multis sanctis Episcopis, atque synodalibus sanctionibus eos esse prohibitos atque damnatos, & ideo non esse necesse ventilare sed definita tenere: Dixit enim nullũ fore presbyterũ vel diaconum aut subdiaconum ab eis ordinatũ, nec Ecclesiam ab eis dedicatam, nec virginem consecratam, nec quenquam confirmatum, neque quicquam quod de Episcopali ministerio præsumere peractum, Sed quicquid ex his ab eis illicitè erat præsumptum, omnia à canonicè ordinatis Episcopis debere ritè peragere, & in meliorem statum reformare, quia quod non ostenditur gestum, ratio non sinit vt videatur iteratum. Prædictus autem corepisco-

pus omnes præcepit damnare, & in exilio detrudi. Iſta vero omnes maximè regni nobis à Deo commiſſi Epiſcopi cum eodem Arnone permittent præfato Apoſtolico mitiùs tractantes, iam dictos villanos Epiſcopos inter presbyteros ſtatuerunt, ita vt amplius nihil de Epiſcopali miniſterio præſumerent, nec ipſi deinceps à quoquam fierent, qui gradus ſui periculum vitare vellet. Decretũ namque eſt in illa ſynodo quam Reginisburc, pro eadem vel pro aliis cauſis Apoſtolica auctoritate præfato prætexto habuimus, nihil ex prædictis à quoquam eorum agere nec facere volentibus conſentire, ſed quicquid ab his Epiſcopaliter præſumptum eſt, à canonice ordinatis Epiſcopis peragi debere, nec vllam vſquã de Epiſcopali miniſterio à corepiſcopis aliquid accepiſſe, quia nihil in dante erat, quod aliquis horam accipere potuiſſet, quoniam quod non habuit quis eorum, dare non potuit. Nam Epiſcopi non erant quia nec ad quandam ciuitatis Epiſcopalem ſedem titulati erant, nec canonicè à tribus Epiſcopis ordinati, ideo de Epiſcopali miniſterio nihil agere potuerunt, & idcirco non oſtenditur geſtũ, quod præfixi agere putauerunt, quia quod non

habuerunt, nullatenus dare potuerunt. Ideo namque nulla causa permittit, vt videatur iteratum, quod de causis memoratis à canonicè ordinatis Episcopis cognoscitur regulariter peractum. Vnde & cùm sæpe quæstio de malè accepto honore nascatur, quis ambigat, nequaquam esse tribuẽdum quod nõ docetur fuisse collatũ. Scimus enim sicut & antiquis patrũ legimus decretis posse vera ac iusta legitimi Episcopi benedictio auferre omne vitium quod à vitioso fuerat iniectum.

De rebus Ecclesiasticis absque iussione proprij Episcopi dispensandis.

CLXXXVIII. Placuit vt Episcopi rerum Ecclesiarum in omnibus iuxta sanctorum canonum sanctiones plenam semper habeãt potestatem; nullus eas dare vel accipere, absque proprij Episcopi audeat iussione, nullus eas inuadere, vel vastare, aut quoquomodo deteriorare præsumat. Nam de vastantibus Ecclesias earúmque res nihil aliud intelligimus, quàm contra illum æterni imperij Dominũ, eiúsque maiestatis homines mouere certamẽ. Cùm illæ ædes illi die noctúque famulantur, & illi sint cõsecratæ. Videant ergo vastantes eásque inuadentes prænũtiamus ne ab illo si se com-

moueat vaſtãtur & diſperdẽtur cuius percuſſionem montium dorſa ferre non poſſunt. Nos vero iſta nec agere volumus, nec facere volentibus conſentire, ne noſipſos quod abſit perdamus, aut ſe perdere volentibus cõſentiamus. Quapropter pręcipimus vt ſe quis ex iure Eccleſiaſtico hactenus noſtra largitate aliquid poſſedit, ſi illa deinceps habere voluerit, vt ad proprios Epiſcopos veniat, & ab eis, & à præpoſitis Eccleſiarum, vnde eſſe videntur quocunque modo iuſtè potuerit eam impetrare ſatagat, & nihil ex eis aliter ambigat aut concupiſcat vel accipiat ne cupidus ſanctarum rerum ignis qui in eis eſt fauilloſius exurat. Vnde & in ſacris canonibus ſpiritui Dei conditis, decretum habetur ita. Si quis oblata dederit vel acceperit præpter Epiſcopũ vel eum qui cõſtitutus eſt, ab eo ad diſpenſandam miſericordiam pauperibus, & qui dat & qui accipit anathema ſi. Scimus enim anathematos homines, & in præſenti ſeculo infames eſſe, ac perditos, & à cõſortio fidelium in omnibus abſque pane & aqua fieri alienos, atque ſi abſque Eccleſiæ ſatisfactione de hæc vita receſſerint, à regno Dei fore extorres, quam foueam cauere diſſimulans

vel recusans nostra se sciat per omnia carere societate, quia non solùm qui faciunt, sed qui facientibus praua consentiunt, rei sunt. Satius enim nobis est regnum nō habere terrenum, quam æternum perdere, Plus verò me credo Deum posse per sanctorum suorum merita adiuuare, quàm omnem militiam secularem: Quapropter omnes scire cupimus, si super his quibus fruimur bonis vniuersum mundum lucrare potuissemus, nostram vestrásque animas perdere noluissemus, nec se pro prædictis cupiditatibus perdere volentibus consentire. Testante namque Euangelica tuba didicimus, nihil prodesse homini vniuersum mundum lucrare, si animę suæ detrimentū patiatur. Et iterum: quam dabit homo cōmutationem pro anima sua. Et iterum, ibunt hi in supplicium æternum, isti autem in vitam æternam.

Vt mulieres non ingrediantur ad altare, & vt baptisati fidei sacramento instruantur, & post baptismum chrisma cæleste per Episcoporum manus impositionem omnes percipiant fideles.

CLXXXIX. Non oportet mulieres ingredi ad altare. Baptisandos verò oportet fidei symbolum discere, & quinta feria septimanæ maioris Episcopo vel presbyteris

reddere. Et qui in ægritudine cōstituti baptismū perceperint sani facti fidei symbolo doceantur, vt nouerint quanta natione dignis habiti. Oportet etiā baptisatos post baptismum chrisma cæleste percipere, & regni Christi participes fieri.

Quod non conueniat cathecumenis vel pœnitētibus in pascha, vel Pentecostē, aut natiuitate Domini ante baptismum vel canonicam reconciliationem sacramentum Dominici corporis dare, sed tantum sal benedictum.

CXC. Vt per solemnitates nisi mos paschales dies sacramentum cathecumenis non detur, nec eis qui à liminibus Ecclesię sunt exclusi, neque eis ante canonicam reconciliationem, qui publicam gerunt pœnitentiam, sed tantum benedictum sal à sadotibus pro communione tribuatur. Et quia fideles per illos dies sacramenta non mutāt nec cathecumenos vel publicè pœnitentes oportet mutare.

Vt in synodo prius generales causæ quæ ad normam Ecclesiæ pertinent finiantur, & postea speciales ventilentur.

CXCI. Placuit vt quotiens secundum statuta patrum synodus congregata fuerit nullus Episcoporum vel presbyterorum aliquam prius causam suggere audeat,

quàm ea quæ ad emendationem vitæ & ad ſeueritatem regulæ animæque pertinētur finiantur.

De his qui res Eccleſiæ à principibus petunt, vt irrita habeantur, quæ obtinent & ipſi à communione priuentur.

CXCII. Qui reicolam Eccleſiæ petunt à regibus & horrendæ cupiditatis impulſu egentium ſubſtantiam rapiunt, irrita habeantur quæ obtinent, & à communione Eccleſię cuius facultatem auferre cupiunt, excludantur.

Vt nullus Epiſcopus de alterius Epiſcopi dioceſi quicquam præſumat.

CXCIII. Ne parrochias cuiuſlibet Epiſcopi alterius ciuitatis Epiſcopus canonum temerator iuuadat, & veſanæ cupiditatis facibus inflammetur ſuis quemadmodū non contentus rapiat aliena.

Vt poſteriores Epiſcopi non ſe præponant prioribus.

CXCIIII. Vt nullus Epiſcopus prioribus ſuis ſe audeat anteponere.

Vt clerici qui ſine Epiſtolis Epiſcopi ſui extra propriam parrochiam profecti fuerint, communione priuentur, & ſi incorrigibiles apparuerint verberibus arceantur.

CXCV. Clericis ſine commendatitiis Epi-

ſtolis Epiſcopi ſui licentia non patẽte euagandi, & in omni loco ad quem ſine Epiſtolis ſui Epiſcopi vt dictum eſt venerint, à communione habeantur alieni. In monachis quoque par forma ſeruetur, quos ſi verborum increpationem emendauerint, etiam verberibus ſtatuimus coerceri.

Vt laici nõ ordinentur niſi religione præmiſſa, & vt monaſteriis puellarum probatæ vitæ homines præfigantur.

CXCVI. Præcipimus ne laicus niſi religione præmiſſa clericus fiat. In monaſterium verò puellarum homines non niſi probatæ vitę ætatis prouectę, ad quaſcunque earum neceſſitates vel miniſtrationes permittantur intrare. Ad faciendas verò miſſas clerici qui ingreſſi fuerint ſtatim peracto miniſterio regredi feſtinent. Aliter autem nec clericus nec monachus iuuenis vllum ad puellarum congregationem habeat acceſſum, niſi hoc aut paterna aut germana neceſſitudo probetur admittere.

De his qui diſtrictionem Epiſcoporum circa ſe auſteriorem putauerint quid agendum ſit.

CXCVII. Si quis clericorum circa ſe aut diſtrictionem, aut retractationem Epiſcopi ſui putat iniuſta iuxta antiquas conſtitutiones recurrat ad ſynodum.

De conspiratione clericorum vel monachorum aut laicorum.

CXCVIII. Si quis clericorum vt in multis locis diabolo instigante actum fuisse perpatuit rebelli auctoritate se in vnum coniuratione intercedente collegerint, aut sacramenta inter se data, aut chartulam conscriptam fuisse patuerit, nullis excusationibus hæc præsumptio præuelletur, sed res decreta cùm in synodum ventum fuerit, in præsumptoribus iuxta personarum & ordinum qualitatem à pontificibus qui tunc in vnum collecti fuerint, vindicetur. Quia sicut charitas ex præceptis dominicis corde non chartulæ conscriptione vel coniuratione est exhibenda, ita quod supra sacras admittitur scripturas auctoritate & districtione pontificali est reprimendũ.

De his qui res Ecclesiæ traditas inuadant vel vastant aut absque proprij Episcopi consensu accipiunt quid agendum sit.

CXCIX. Si quis res Eccclesiæ debitas vel proprias sacerdotis horrendæ cupiditatis instinctu occupauerit, retinuerit, aut à potestate ex competitione perceperit, nisi eas restituerit, nullis se rebus excuset. Quod si agnito iure Ecclesiastico non statim Ecclesiæ vel sacerdoti reformauerit, aut vt ipsũ

ius agnoſcere poſſit in iudicium electorum venire deſtulerit, tandiu à communione Eccleſiaſtica ſuſpendatur, quandiu reſtitutis rebus tam Eccleſiam quàm ſacerdotem reddat indemnem. Similis etiam his qui oblationes defunctorum Eccleſiis vel ſacerdotibus legaliter dimiſſas, quolibet ordine adſignare tardauerint, vel retinere præſumpſerint, diſtrictiones Eccleſiaſticæ iuxta priores canones forma ſeruetur. Cui etiam ſententiæ ſubiacebit, quiſquis ſibi quolibet ordine quod pro deuotione ſua Eccleſiis dedit, renouare pręſumpſerit, abbatibus, presbyteris cæteríſque miniſteris de rebus Eccleſiaſticis, vel ſacro miniſterio traditis, nihil alienare, vel obligare, abſque permiſſione & ſubſcriptione Epiſcopi ſui liceat, quod ſi præſumpſerint degradentur communione conceſſa, & quod temerè pręſumptum, aut alienatum eſt, ordinatione Epiſcopi reuocetur.

De his quæ die Dominico agere prohibentur vel permittuntur.

cc. Audiuimus perſuaſum eſſe populis die dominico agi cũ ballis aut bubus vel vehiculis itinera nõ debere, neque vllã rem ad victũ reparare, vel ea quæ ad nitorem domus vel ad hominis pertinent, nullatenus

exercere, quæ res ad Iudaicam ſuperſtitionem magis, quàm Chriſtianam obſeruantiam pertinere probatur. Quapropter id ſtatuimus, vt die dominico quod ante fieri licuit, liceat. A rurali tamen opere, id eſt, aratro, vel vinea, vel ſecatione, meſſis excuſſione, exarto, vel ſæpe cenſuimus abſtinēdum, quod facilius ad Eccleſiam venientes, orationis gratia, vacent. Quod ſi inuentus fuerit aliquis in operibus ſupraſcriptis, atque interdictas exercere præſumpſerit, qualiter hæc emendare debeat, non in laicorum diſtractione, ſed in ſacerdotis caſtigatione conſiſtat.

De his qui ante finitam miſſam de Eccleſia egredi præſumunt.

CCI. De miſſis nullus laicorum ante diſcedat, quàm Dominica dicatur oratio, & ſi Epiſcopus præſens fuerit, eius benedictio expectetur, neque ante miſſam expletam quis egredi præſumat.

De his qui in Eccleſia cum armis intrare præſumunt.

CCII. Sacrificia matutina miſſarum, ſiue veſpertina ne quis cum armis pertinentibus ad bellorum vſum expectet. Quod qui fecerit in ſacerdotis poteſtate cōſiſtat, qui alienum diſtrictione debeat caſtigare.

Vt laici in Ecclesia infra cancellos stare non præsumant.

CCIII. Vt laici secus altare quo sancta misteria celebrantur, intra clericos tam ad vigilias quàm ad missas stare pœnitus non præsumant. Sed pars illa quæ à cancellis versa altare diuiditur, choris tantum psallentium pateat clericorum. Ad orandum verò & communicandum laicis, & fœminis sicut mos est pateant sancta sanctorum.

De his qui sabbatho sancto Paschæ, hora nona ieiunium soluunt.

CCIIII. Quidam sabbatho sancto ab hora nona ieiunium soluunt, conuiuiis vtuntur, & dum sol ipse eadē die tenebris palliatus luminē subduxerit, ipsaque elementa turbata mæstitiam totius mundi ostenderint, illi ieiunium tanta die polluunt, epulísque inseruiunt, & quia totum eundem diem vniuersalis Ecclesia propter passionem Domini, in mœrore & abstinentia peragit, quicunque in eo ieiunium propter paruulos, senes, & languidos ante peractas indulgentiæ preces persoluerit, à Paschali gaudio depellatur, nec in eo sacramentum corporis & sanguinis Domini percipiat, qui diem passionis eius per abstinentiam honorat.

De purgatione sacerdotum qualiter vuormatiæ secunda vice à Domino Carolo & à suis tractata atque sopita est.

CCV. Omnibus vobis tā præsentibus quàm futuris scire cupimus, quia ideo consultu sedis Apostolicæ, & omnium nostrorum Episcoporum, ac reliquorum sacerdotum, atque maximè cūctorum fidelium nostrorum, de purgatione criminatorum sacerdotum tāta tractauimus, cumque cum testibus, sicut in anteriori capitulari nostro continetur fieri decreuimus, quoniam nesciebamus eādem causam à beato Gregorio Papa esse definitā. Nam cum vuormatiæ generalem conuentum habuissemus, allata est nobis à Trichulfo Maguntiacensi metropolitano epistola beati Gregorij Papæ, in qua inter cætera continebātur hæc. De presbytero verò vel quolibet sacerdote à populo accusato, si certi non fuerint testes qui crimini illato approbent veritatem, iusiurādum erit in medio, & illum testem proferat de innocentiæ suæ puritate cui nuda & aperta sunt omnia, sicque maneat in proprio gradu. Istà verò omnia quia vires nostras excedūt, in iudicio Episcoporum iuxta canonicam sanctionem definiendam reliquimus, vt hæc quando

orta fuerint ita definire satagant, vt nec secundum sæculum istam reprehensionem, nec penes Deum, quod absit, damnationem, sed æternæ beatitudinis ipso auxiliante qui omnia infucata præstat præmia consequantur.

De recto iudicio ab omnibus iudicando, & de litibus & contentionibus cauendis.

CCVI. Omnes monemus vt lites vel contentiones non rectè iudicatas, ad patientiç culmen perducere studeant, sicut Dominus Iesus Christus in mādatis suis nos admonet dicens: Iustè iudicate filij hominū, & in quocumque iudicio iudicaueritis, iudicabitur de vobis. & iterum, Munera excæcant oculos sapientium, & tollunt verba iustorum, qui consentit, non rectè iudicat. Sic docent prçcepta Domini: Quod tibi non vis fieri alteri non facias. Vç vobis iudices & principes qui ab impio accipitis munera, & iustitiam iusti aufertis ab eo, & rememoramini quod dicit. Reddidit Deus vnicuique secundum opera sua, vel secundum iudicia sua.

Vt testes priusquam de causa interrogentur sacramento constringantur.

CCVII. Testes priusquam de causa interrogentur sacramento debere constringi, vt

iurent se nihil falsi esse dicturos, hoc etiam iubemus vt honestioribus magis, quàm vilioribus testibus fides potiùs admittatur. vnius autẽ testimonium quamlibet splendida & idonea videatur esse persona, nullatenus audiendum.

Vt Episcopos vel sacerdotes aut clericos in iudiciis secularibus nullus accuset.

CCVIII. Mãsuetudinis nostræ lege prohibemus in iudiciis Episcopos accusare, nedũ ad futura ipsorum beneficio impunitas æstimatur libera sit ad arguendos eos animis furialibus copia. Si quidem igitur querelarum quod quispiam defert apud alios potissimum Episcopos conuenit eximplorari, vt oportuna atque commoda cunctorum quæstionibus audiẽtia commodetur.

Vt mancipia quæ Iudæi emerint aut circunciderint ab eorum potestate auferantur.

CCIX. Si quis Iudæorum Christianum seruum vel cuiuslibet alterius sectæ emerit, & circunciderit, à Iudæi ipsius potestate sublatus in libertate permaneat.

De integra restitutione.

CCX. Integra restitutio dicitur, si quando res quælibet, aut causa quę perierat in piorem statum reparatur, vel id quod alicui sublatum est reformatur. Ita vt eorũ causæ

vel res in integrum reuocentur, qui aut per timorem poteſtatis alicuius, cõpulſi ſunt, aut fraude vel errore decepti ſunt, aut per captiuitatem vel quamcunque iniuſtam neceſſitatem longæq́ue ſtantiam ſuam, aut ſtatum ingenuitatis perdidiſſe noſcuntur. Aut ſi qui pro neceſſitate longæq́ue peregrinationis abſentant, vel reſtauranda ea quæ indemnis minorum geſta eſſe probantur.

De his quæ iniuſtè ablata ſunt vt iuſtis legibus in integrum reſtituantur.

CCXI. Quotiens de reuocanda re vel cauſa integri reſtitutionis beneficium petitur, aut in rem aut in perſonam agendum eſt, vt res ipſa quæ ſublata eſt recipiatur. Et cùm in perſona actio cœperit intendi, is qui rem indebitè abſtuliſſe conuincitur, id quod ſublatum eſt intra annũ in quadruplum reformetur, poſt annum verò in duplum reddendum eſt.

Vt Eccleſiarum vel clericorum ſeruos, à iudicibus non liceat vexari.

CCXII. Eccleſiarum ſeruos, & Epiſcoporũ vel omnium clericorum, à iudicibus vel actoribus publicis in diuerſis angariis fatigari diuina præcipimus auctoritate. Vnde omne concilium, ac pietate glorioſiſſimi

Domini noſtri popoſcitur, vt tales deinceps à ſuis inhibeat, ſed ſerui ſupra ſcriptorum officiorum, in eorum vſibus vel Eccleſiæ laborent. Si quis vero iudicum aut actorum, clericum aut ſeruum clerici vel Eccleſiæ in publicis ac priuatis negotiis occupare voluerit, à communione Eccleſiaſtica, cui impedimentum facit, efficiatur extraneus.

Vt dotes Eccleſiarum ſimul cum ipſis Eccleſiis ſemper ad proprij Epiſcopi pertineant diſpoſitionem.

CCXIII. Multi contra canonum ſtatuta Eccleſias quas ædificauerint poſtulant conſecrari, ita vt dotem quam eidem Eccleſiæ contulerint non cenſeant ad Epiſcopi ordinationem pertinere, quod factum & in præterito diſplicet, & in futuro prohibetur, ſed omnia ſecundum conſtitutionem antiquam ad Epiſcopi ordinationē & poteſtatem pertineant.

Vt Epiſcopi ſemper præuideant qualiter iudices cum omnibus ſibi commiſſis agant.

CCXIIII. Sint ſemper perſpectores Epiſcopi ſecundum regis admonitionem, qualiter iudices cum populis agant, & aut ipſos præmonitos corrigant, aut inſolentias eorum auditibus principū innoteſcāt. Quod

ſi correptos emendare nequiuerint, & ab Eccleſia, & à cõmunione eos ſuſpendant.

De deuotis peccantibus non recipiendis, niſi peccare deſierint.

CCXV. Deuotam peccantem non recipiẽdam in Eccleſia, niſi peccare deſierit. Si & deſinens egerit aptam pœnitẽtiam decem annis, recipiat communionem. Prius autem quàm in Eccleſia admittatur ad orationem, ad nullius conuiuium chriſtianæ mulieris accedat. Quod ſi admiſſa fuerit, etiam hæc, quæ eam receperat habetur abſens: Corruptorem etiam par pœna conſtringat. Quæ autem maritum acceperit non admittatur ad pœnitentiam, niſi adhuc viuente marito ipſa caſtè viuere cœperit, aut poſtquam ipſe deceſſerit.

De his qui excommunicantur à ſacerdotibus, vt nullus ad eos accedat.

CCXVI. Si quis laicus per excõmunicationem abſtinet, ad domum eius clericorum vel religioſorũ nullus accidat. Similiter & clericus ſi abſtinet, à clericis deuitetur: Si quis cum illo colloqui, aut cõuiuare fuerit deprehenſis, etiam ipſe abſtineatur: Sed hoc pertineat ad eos clericos qui eius ſunt Epiſcopi & ad omnes qui commoniti fuerint de eo qui abſtinet, ſiue laico quolibet,

ſiue clerico.

De vagis & leuibus ſacerdotibus ac cleri-cis quid agendum ſit.

CCXVII. Hoc etiam placuit vt vagus atque inſtabilis clericus ſiue etiam in diaconali miniſterio vel presbyteri officio cõſtitutus ſi Epiſcopi à quo ordinatus eſt præceptis non obedierit, vt in delegata ſibi Eccleſia officium dependat aſſiduum, quouſque in vitio permanſerit, & communione & honore priuetur.

De tenendis ad ſolutionem qui debitum promittunt.

CCXVIII. Si quis pro alterius debito ſe pecuniam promiſerit redditurũ, ad ſolutionem ſtatutæ promiſſionis eſt retinendus.

De his qui ad vendendum alterius rem acceſſerint quid agendum ſit.

CCXIX. Si facto pretio rem vendendam aliquis cuicunque tradiderit, & dum ab eo vendenda profertur quacunque occaſione perierit, ei perit, qui eam dederat diſtrahendam. Cæterum ſi rem acceptam non rogante Domino, ſed promittente eo qui accepit dum vellet venundare, perdiderit ſibi rei perditæ ingerit detrimentum.

Vt creditor rem debitoris prius nõ vendat, quàm cum de ſolutione ter conueniat.

ccxx. Creditoris si sine conditione pignus sibi depositum tenens ter debitorem conuenerit vt soluto debito pignora sua recipiat, & sibi debitor noluerit post tres admonitiones soluto debito pignora sua recipere, creditor distrahendi pignoris habebit liberam potestatem.

Vt cum rebaptizatis fideles non communicent.

ccxxi. Cum rebaptisatis fideles religiosi nec in cibo participent.

De his qui iubente sacerdote de Ecclesia exire contempserint, quid agendum sit.

ccxxii. Qui iubente sacerdote pro quacunque culpa ab Ecclesia exire contempserit pro noxa contumaciæ tardius accipiantur ad veniam.

De clericis increpationi inobedientibus verberandis.

ccxxiii. Clerici quos increpatio non emẽdauerit, verberibus coërceantur.

De his qui aliis aliquid debent, & ipsis ab eis aliquid debetur vt in solutionem computentur.

ccxxiiii. Si quis debeat alicui solidos decem, & ille qui debet de quacunque ratione debeatur illi à creditore suo solidi quinque, & veniat creditor totos decem solidos à debitore petat, si probauerit ille de-

bitor sibi ab eo quinque solidos deberi, quare illum in solidum pro totis decem solidis conuenit causam perdit qui noluit debitum compensare. Similis ratio est de frumento vel de aliis speciebus.

De his qui filijs familias aliquid commendauerint quid agendum sit.

CCXXV. Qui filio familias contra interdicta legum in suo patre pecuniam commendauit, eam nec viuente nec mortuo patre ab eodem poterit postulare.

De secularibus qui suas vxores derelinqunt.

CCXXVI. Hi verò seculares qui coniugale consortium absque culpa grauiore dimittunt, vel etiam dimiserunt, & nullas causas diffidij, probabiliter proponentes, propterea sua matrimonia dimittunt, vt aut illicita, aut aliena præsumant, sed antequam apud Episcopum comprouinciales diffidij causas dixerint, & priusquam vxores iudicio damnentur abiecerint, à communione Ecclesiæ & sancti populi cætu pro eo quod fidem & coniugiũ maculant, excludantur.

Vt stipendia clericis iuxta meritum distribuantur.

CCXXVII. Clerici etiam omnes qui Ecclesię fideliter vigilant atque seruiunt, stipendia sanctis laboribus debita secundum serui-

tij ſui meritum, vel ordinationem canonum ſacerdotibus conſequantur.

De accuſatoribus & accuſationibus, quas ſeculi leges non admittunt, à clericorum cauſis repellendis.

CCXXVIII. Accuſationes & accuſatores, atque earum negotia quæ ſeculares non adſciſcunt leges, diuina à ſidonica funditus à clericis repellere auctoritate cenſemus, quia indignum eſt ſuperioribus pati ab inferioribúſque inferiores ab eis vti deſpiciunt.

De Epiſcopo qui alterius parrochianum præſumit retinere, vel ordinare ſeu iudicare.

CCXXIX. Nullus Epiſcopus alienum parrochianum præſumat retinere, aut ordinare vel iudicare, abſque proprij Epiſcopi volũtate. Quia ſicut irrita erit eius ordinatio ita & diiudicatio. Quoniam cenſemus nullum alterius iudicis niſi ſui ſentẽtia teneri. Nam qui eum ordinare non potuit, nec iudicare vllatenus poterit.

De peregrinis iudiciis non recipiendis.

CCXXX. Peregrina iudicia generali ſanctione prohibemus, quia indignum eſt vt ab externis iudicetur, qui prouinciales, & à ſe electos debet habere iudices.

De penitentibus qualiter penitentiam debeant accipere.

CCXXXI. Pœnitentes tempore quo pœnitentiam petunt, impoſitionem manus & cilicium à ſacerdote conſequãtur, & ſi aut comas non depoſuerint, aut veſtimenta non mutauerint, abiiciantur, & niſi dignè pœnituerint non recipiantur. Iuuenibus etiam non facile pœnitentia committenda eſt propter ætatis fragilitatem, viaticum tamen omnibus in morte poſitis non denegandum.

De his qui alienam pecuniam ſibi commodatam adtractare præſumant.

CCXXXII. Si quis ſacculum vel argentum ſignatũ depoſuerit, & is penes quem depoſitum fuit illud inuito eo contrectauerit, & depoſiti & furti actio in eum competit.

De creditore qui debito tardante ad ſolutionem pignus quod penes ſe retinet vendiderit quod amplius acceptum eſt debitori reddendum.

CCXXXIII. Si quis creditor debitore in ſolutionẽ tardante rem ſibi pro debito poſitam diſtraxerit, ſi quid amplius acceptum fuerit quam quod dicebatur, quod plus acceptum eſt reſtituatur debitori.

Vt Episcopus vltra suam prouinciam ad iudicium minimè deuocet, nisi fuerit prouocatum sed ab omnibus suis cōprouincialibus Episcopis infra suam prouinciam audiatur.

CCXXXIIII. Nullus Episcopus extra sũ prouinciam ad iudicium deuocetur, sed vocato eo canonicè in loco omnibus congruo tempore synodali ab omnibus comprouincialibus Episcopis audiatur, qui concordem super eum canonicamque proferre debent sententiam, quia si hoc minoribus tam in clericis quam laicis concessum est, quanto magis de Episcopis seruare conuenit. Nam si ipse metropolitanum aut iudices suspectos habuerit aut infestos senserit, apud primatem dioecesos, aut apud Romanæ sedis pontificem iudicetur.

De Episcopis qui ad Romanum appellant pontificem.

CCXXXV. Placuit vt si Episcopus accusatus appellauerit ad Romanum pontificem, id statuendum quod ipse censuerit.

De presbyteris qui in suis parrochiis aliquid paganismi agere permittunt, & de agris in quibus hæc acta esse noscuntur, quid agendum sit.

CCXXXVI. Si in alicuius presbyteri parrochia infideles aut faculas accenderint, aut

arbores, aut fontes aut ſaxa venerantur, ſi hoc eruere neglexerit, ſacrilegij reum eſſe cognoſcat: Dominus aut ordinator rei ipſius, ſi admonitus hoc emendare noluerit communione priuetur.

De pœnitentibus quæ defunctis viris aliis nubere præſumunt.

CCXXXVII. Pœnitens quæ defuncto viro alio nubere præſumpſerit, vel ſuſpecta vel interdicta familiaritate cum extraneo cõuixerit, cum eodem ab Eccleſiæ liminibus arceatur hæc etiam & de viro in pœnitentia poſito placuit obſeruari.

De his qui rem alterius vendendam acceperint, ſi eam minus vendiderint pretium quod eis mandatum fuerat ſoluere cogantur.

CCXXXVIII. Si quis cuilibet mandet vt rem ſuam decem ſolidos vẽdat, & ille eam octo vendiderit, pretium quod ei mandatum eſt, quicquid minus ab emptore percepit mandatori compleri compellitur. Venditio tamen reſcindi non poteſt.

De eo qui ſeruum bona fide cõparauerit, ſi ſeruus ex priori vitio fugerit quid agendum ſit.

CCXXXIX. Seruus bona fide comparatus, ſi ex veteri vitio fugerit, nõ tantum precium Dominus, ſed & ea quæ per fugam abſtulit

reddere cogetur.

De his qui indiscussos potestate tyrannica dãnare præsumunt, & de Episcopis vel sacerdotibus quod non debeant ab aliis iudicari, nisi & à quibus ordinari.

CCXL. Sunt nonnulli qui in discussos potestate tyrannica non canonica auctoritate damnant, & sicut nõnullos gratia fauoris sublimant, ita quosdam odio inuidiáque permoti humiliant, & leui opinionis aura condemnant, quorum crimina non approbãt, ideóque communi decreto cẽsemus, vt quandocunque aliquis Episcorum criminatur, cõgregatis omnibus eiusdem prouinciæ Episcopis causa eius audiatur, vt non occultè iudicetur vel damnetur quia ab aliis iudicari prius nõ potest, nisi ab his quibus ordinari potuit, quod si aliter factum fuerit, nullas vires habebit.

De his qui habent causas aduersus Episcopos proprios vel aduersus alios apud synodum prouinciæ audiendis, exceptis his qui aduersus suum metropolitanum querelam habuerint.

CCXLI. Si clericus vel laicus habuerit causam aduersus Episcopum proprium vel aduersus alterum, aut Episcopus aduersus quemquam apud synodum prouinciæ iudicetur. Quod si aduersus eiusdem prouin-

ciæ metropolitanum Episcopus vel clericus habuerit, querelam, petat primatem diœceseos, & apud ipsũ iudicetur, aut apud sedem Apostolicam.

De ore eorum in accusatione vel testimonio obstruendo, qui diuinis vocibus mortui esse noscuntur.

CCXLII. Placuit eorum accusandi sacerdotes & testificandi in eos vocem obstruere, quos non humanis, sed diuinis vocibus mortuos esse scimus, quia vocẽ funestam potius intercidi quam audiri oportet.

De non neganda appellatione accusati.

CCXLIII. Placuit vt accusator si iudices suspectos habuerit, liceat appellare, quia nemo oportet negari audientiam roganti.

Quod reis qui de se confessi sunt super alios non sit credendum.

CCXLIIII. Non est credendum contra alios eorum confessioni qui criminibus implicantur, nisi se prius probauerint innocentes, quia periculosa est & admitti nõ debet rei aduersus quemcunque professio.

De peruasoribus finium priusquam causa iudicio terminetur.

CCXLV. Si peruasor finiũ fuerit approbatus eo quod priusquã aliquid iudicio terminetur id quod alter tenuerat inuasisse non solum

lum illud quod malè præsumpserit, amittat, sed vt non vnus quis rem alienam occupet, cum fuerit in causa cõuictus peruasor iuris alieni tãtum spatij restituat quantum præsumpserit inuadere.

De his qui contra voluntatem defuncti faciunt vt perdant hæreditatem.

CCXLVI. Omnibus qui contra voluntatem defuncti faciunt vt indignis auferatur hæreditas.

De his quibus per testamentum aliquid delegatum est, quod nihil contra voluntatem defuncti liceat agere.

CCXLVII. Qui per testamẽtum sibi aliquid derelictum acceperit, & vendicauerit, & voluerit contra voluntatem defuncti agere, licentiam pœnitus non habebit.

Quod voluntas defuncti ab hæredibus in omnibus sit peragenda.

CCLVIII. Nulli quidem de bonis vsurpandis virorum nec diuidendis contra bonos mores concessa licentia est, sed præcipiente patre, diuisionem ab eo factam durare, si modo vsque ad extremũ eius viuendi spatium voluntas eadẽ perseuerasse doceatur.

De filiis qui patrem læserint donationibus carendis.

CCXLIX. Si quis filius donatione patris ali-

quid fuerit cõsecutus & eũ poſtmodũ modum læſerit, probata in iudicio læſionis cauſa, donationem pater ſi voluerit in integrum reuocet.

De donatione in filio à patre facta ſi ab eo læſus fuerit reuocanda.

CCL. Donatio in filio à patre facta ſi læſum ſe pater eſſe probauerit reuocetur.

Quod omnibus qui lite pulſati fuerint non alibi quàm in proprio foro iurgandum ſit.

CCLI. Clericus vel laicus ſi crimine aut lite pulſatus fuerit non aliubi quàm in foro ſuo vocatus audiatur.

Vt appellantes nulla arceantur detentione.

CCLII. Appellantem nõ debet afflictio vlla aut carceris aut detẽtionis iniuriare cuſtodia, ſi liceat appellatori vitiatã cauſam appellationis remedio ſubleuare.

De his qui contempto fideiuſſore ad ſolutionem potius debitorem delegerint.

CCLIII. Si quis contempto fideiuſſore, debitorem ſuum tenere maluerit, fideiuſſor vel hæres eius à fideiuſſionis vinculo liberatur. Si verò procurator litis victus fuerit, mandator eius ad ſolutionem tenetur.

Quod liberi homines ſtatum ſuum & deteriorare & immeliorare poſſint.

CCLIIII. Homo liber qui ſtatũ ſuũ in pote-

ſtate habet, & peiorare eum, & meliorem facere poteſt, atque ideo operas ſuas diuinas nocturnáſque locat.

De concubinis non habendis.

CCLV. Qui vxorem habet, eo tempore concubinam habere non poteſt, ne ab vxore eum dilectio ſeparet concubinæ.

De monachis qui monaſteria ſua contemnunt ab Epiſcopo reuocandis.

CCLVI. Illud etiam vnanimi conſenſu conuenit obſeruari, vt ſi quis monachorũ aut monacharum in cõgregatione poſiti, religioſam conuerſationem elegerint, & poſtea aut ad parentes aut quamcunque proprietatem ſe de congregatione ipſa ſubtraxerint, & ab Epiſcopo ſuo per epiſtolam admoniti ad cepta monaſterij ſui redire diſtulerint, ſint vſque ad exitum vitæ à cõmunione ſuſpenſi, nec prius ad Euchariſtiæ gratiam admittantur, quàm ad ouile ſuum de quo ſe vagationis inſolentia viſi ſunt ſubtraxiſſe, cũ humilima ſupplicatione debeant & ſatisfactione reuerti.

De fœminis quæ religionis veſtẽ domib. propriis mutauerint, ſi poſtea concubitum elegerint quid agendum ſit.

CCLVII. De viduis & puellis quæ ſibi in habitu religionis in domibus propriis tam à

parentibus, quàm per ſe veſtem mutauerint, & ſe poſtea contra inſtituta patrum, vel præcepta canonum coniugio crediderint copulãdas, tamdiu vtrique habeantur à communione ſuſpenſi, quouſque quod illicitè perpetrauerint emendent. Quod ſi emendare neglexerint, à communione vel omnium Chriſtianorum conuiuio in perpetuo ſint ſequeſtrati.

Quod quatuor perſonæ in iudiciis ſemper adeſſe debeant.

CCLVIII. Quot perſonæ ſolent in iudiciis eſſe? Quatuor, accuſator cauſæ, defenſor cauſæ, teſtes, & iudex. Quo quiſque vtitur officio? Iudex æquitate: teſtes, veritate: accuſator intentione ad amplificandam cauſam: defenſor, extenuatione ad minuẽdã cauſam. Sæpe enim fit cauſa ratiocinationis, aut metu, aut gloria, aut pecunia, id eſt, aut commodi aliquid appetendi, vel incommodi aliquid vitandi.

Quod non ſolùm qui furtum fecerint, ſed & qui ad hoc perficiendum adiutorium aut conſilium dederint, furti actione ſunt tenendi.

CCLIX. Non tantum qui furtum fecerit, ſed etiam is cuius opera aut cõſilio furtum factum fuerit, furti actione tenebitur.

Qui sint agnati, & qui sint cognati.

CCLX. Agnati sunt qui per virilem sexum descendunt: cognati autem, qui per femineum. Et ideo patrui vel patruorum filij, & agnati sunt, & cognati: Auunculi verò, & auunculorum filij cognati sunt nō agnati.

De his qui se metu aut terrore seruos esse mentiti sunt.

CCLXI. Qui metu & impressione alicuius terroris apud acta præsidis seruum se esse mentitus est, postea statum suum defendenti non præiudicat.

De his qui domos effregerint vel villas expoliauerint aut expugnauerint, vel rapinas fecerint quid agendum sit.

CCLXII. Hi qui ædes aliquas villásue expoliauerint, effregerint, expugnauerint, si quidem id turba cum telis coacta fecerint, capite punientur. Telorum autem appellatione, omnia ex quibus saluti hominis noceri possit accipiuntur.

De his qui latrones vel reliquos malefactores susceperint.

CCLXIII. Receptores aggressorum itêmque latronum, eadem pœna afficiũtur, qua ipsi latrones, sublatis enim susceptoribus grassantium cupido conquiescit.

De his qui incendium fecerint.

CCLXIIII. Si aliquis malitiæ ſtudio incendium miſerit, de hoc crimine conuictus pœnis grauiſſimis iubetur interfici, quod ſi per neglegentiam factum incẽdium probatur, damnum quod cuicunque illatum fuerit, res quæ incẽdio perierit, dupli ſatisfactione ſarciatur.

De non valendis conſtitutionibus contra canones vel decreta præſulum, aut bonos mores conditis.

CCLXV. Conſtitutiones contra canones, & decreta præſulum Romanorum, ſeu reliquorum põtificum, vel bonos mores nullius ſint momenti.

Vt non conſtringat clericum ſententia non à ſuo iudice dicta.

CCLXVI. In clericorum cauſa huiuſmodi forma ſeruetur, vt ne quenquam eorum ſentẽtia non à ſuo iudice dicta cõſtringat.

De comprouinciali ſynodo retractanda per vicarios vrbis Romæ Epiſcopi.

CCLXVII. Vt comprouincialis ſynodus retractatur per vicarios vrbis Romæ Epiſcopi ſi ipſe decreuerit.

Vt nullus Epiſcopum aut actores Eccleſiæ apud alios prius accuſet quàm eum familiariter conueniat atque ab eo familiarem iuſtitiam petat.

CCLXVIII. Si quis aduersus Episcopū caussam habuerit non prius alios Episcopos, vel alios iudices adeat vt eū accuset, quàm familiariter ei suam indicet querelā, & ab eo aut iustam emendationem, aut rationabilem percipiat excusationem. Ipsa nos instruente veritate: Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te, & ipsum solum, si te non audierit, adhibe duos vel tres tecum, & si vos non audierit, dic Ecclesiæ, id est, accusa eum publicè tunc, & non prius. Et reliq.

De infamibus vel sacrilegis, quòd religiosos accusare non possunt.

CCLXIX. Nulli infami atque sacrilego de quocunque negotio liceat quandóque aduersus religiosum christianū quamuis, humilis aut seruilis persona sit testimonium dicere, nec de quacunque re, actione, vel inscriptione christianum impetere.

Quòd hi qui pro iniuria mediocri damna subire compelluntur, infames efficiantur.

CCLXX. Qui pro iniuria mediocri æstimatæ iniuriæ damna subire compellitur, quamuis ciuiliter videatur addictus, tamen infamis efficitur.

De absentibus non damnandis.

CCLXXI. In causa capitali absens nemo dā-

netur, neque abſens per alium accuſare aut accuſari poteſt.

Vt hi qui res alienas violenter occupăt, quicquid ibi perditum vel alienatum fuerit eos quibus competebant pleniter reſtaurent.

CCLXXII. Si ex rebus quas violenter aliquis occupauit, quælibet ſub quacunque occaſione perierint aut arſerint, vel ſerui violenter occupati mortui fuerint, quamlibet fraude illius qui occupauit id quod perit factum non videatur, tamen ab ipſo quæcunque perierint reddenda ſunt qui rem iuris alicui violenter iuſſus eſt occupaſſe.

De his qui cum pecoribus coitu mixti ſunt, aut more pecorum vſque affinitatis lineam cum conſanguineis inceſtum commiſerunt, ſiue cum maſculis concubuerunt.

CCLXXIII. In hoc titulo Græca verba poſita ſunt *peri ton a logeus allenonece a logio menon con*, quod nos Latine poſſumus dicere, De his qui irrationabiliter verſati ſũt ſiue verſantur. In qua ſentẽtia ſenſus triplex eſt. Id eſt, de his qui cum pecoribus coitu mixti ſunt, aut more pecorum, cum conſanguineis vſque affinitatis lineam inceſtum cõmiſerunt, aut cum maſculis concubuerũt. Quiſquis autem ex his vnum egerit, aut

capite puniatur, aut si ei vita concessa fuerit, iuxta Ancyrani concilij sentētiam quæ in cap. XV. & XVI. continetur pœnitentiam veraciter agat.

Quòd in causa capitali vel in causa status, nō per aduocatos, sed per ipsos sit agendum.

CCLXXIIII. Si quando in causa capitali, vel in causa status interpellatum fuerit, non per procuratores, sed per ipsos est agendū.

Vt metropolitani Episcoporum comprouincialium causas non præsumant audire, nisi præsentes omnes fuerint Episcopi comprouinciales.

CCLXXV. Si quis metropolitanus Episcopus, nisi quod ad suā solummodo propriā pertinet parrochiam sine consilio & volūtate omnium comprouincialium Episcoporum extra aliquid agere tentauerit, gradus sui periculo subiacebit, & quod egerit irritum habeatur, & vacuū. Sed quicquid de prouincialium coëpiscoporum causis, suarúmque Ecclesiarum & clericorum atque secularium necessitatibus agere aut desponere necesse fuerit, hoc cum omniū consensu comprouincialium agatur pontificum, nō aliquo dominationis fastu, sed humilima & concordi administratione sicut Dominus ait: Non veni ministrari, sed

ministrare, & alibi, Qui maior est vestrum erit minister vester. Et reliqua. Similiter & ipsi comprouinciales Episcopi cum eius cõsilio, nisi quantum ad proprias pertinet parrochias, agant iuxta sanctorum constituta patrum, vt vno animo, vno ore, concorditer sancta glorificetur trinitas in secula.

Vt reprehensio qua laici arguuntur à clericis respuatur.

CCLXXVI. Notum sit omnibus, quia quod in laicis reprehenditur, id multo magis debet in clericis prædamnari.

De delatoribus quid agendum sit, vel qui sint delatores.

CCLXXVII. Delatori aut lingua capuletur, aut conuicto caput amputetur, delatores autem sunt qui inuidia produnt alios.

De his qui in alterius famam aut scripturam aut verba contumeliosa confixerint.

CCLXXVIII. Qui in alterius famam publicè scripturam aut verba contumeliosa cõfinxerit, & repertus scripta non probauerit, flagelletur. Et qui ea prius inuenerit rumpat, si non vult auctoris facti causam incurrere.

De his qui vnam rem duobus dominis donauerint.

CCLXXIX. Si aliquis vnam rem duobus per legitimas ſcripturas donauerit, vni prius, & alteri poſtea non quærendus eſt in his donationibus, qui primus, qui poſterior ſit, ſed qui rem tradente donatore poſſederit, his eam cui eſt tradita poſſidebit: nec intereſt vtrum in parentes an in extraneos talis ſit facta donatio.

De ſeruis in caput Domini à quoquam non interrogandis.

CCLXXX. Serui in caput Domini, neque à præſide, neque à procuratore, tam in pecuniarijs, quàm in capitalibus cauſis interrogari poſſunt.

De his qui irati crimen aliquod cuilibet dixerint, ſi poſtea reſipiſentes hoc perficere noluerit, quid agendum ſit.

CCLXXXI. Si quis iratus crimen aliquod cuilibet temere obiecerit, conuicium non eſt pro accuſatione habendum, ſed permiſſo tractandi ſpatio, id quod iratus dixerit per ſcripturam ſe probaturum eſſe fateatur: vt ſi fortaſſe reſipiſcens poſt iracundiam iterare ac ſcribere voluerit, non vt reus criminis teneatur.

Vt hi qui crimen obiecerint ſcribant ſe probaturos vt & ibi cauſa agatur vbi crimen admiſſum eſſe dignoſcitur.

CCLXXXII. Qui crimen obijcit, ſcribat ſe probaturum reuera & ibi cauſa agatur, vbi crimen admittitur, vt qui non probauerit quod obiecit, pœnam quam intulerit ipſe patiatur.

De his qui ante alterius iudicem fuerint pulſati, quid agendum ſit.

CCLXXXIII. Pulſatus ante ſuum iudicem cauſam dicat, & non ante ſuũ iudicẽ pulſatus ſi voluerit taceat, & vt pulſato quotiens appellauerit, induciæ dentur.

De his, qui famoſos libellos legere, aut cantica famoſa cantare præſumunt.

CCLXXXIIII. Hi qui inuenti fuerint libros famoſos legere vel cantare, excommunicentur.

De his qui diuinos vel mathematicos conſulere præſumunt.

CCLXXXV. Qui de ſalute principis vel ſumma reipublicæ mathematicos, ariolos, aruſpices, vaticinatores conſulit, cum eo qui reſponderit, capite puniatur.

De auctoribus vel concitatoribus ſeditionum vel tumultuum.

CCLXXXVI. Auctores ſeditionis & tumultus vel concitatores populi pro qualitate dignitatis aut in crucem tollantur, aut beſtiis obiiciantur, aut in inſulam deportentur.

De periculo iudicantium & prouidentia eorum.

CCLXXXVII. Maius periculum eſt iudicãtis quàm eius qui iudicatur, vnde vnicuique prouidendum eſt, ne aliquem iniuſtè iudicet aut puniat.

De accuſatione aduerſus doctorem ſubmouenda.

CCLXXXVIII. Accuſationes aduerſus doctorem nemo ſuſcipiat, quia nõ poteſt humano condemnari examine quem Deus ſuo reſeruauit in iudicio.

Quod hi qui aduerſus patres armantur, Deo exiſtant odioſi.

CCLXXXIX. Sic odit Deus eos qui aduerſus patres armantur, vt patrum inuaſores qui in omni mundo infamia notantur.

Qualiter decimæ & oblationes fidelium à ſacerdotibus ſint diſpenſandæ.

CCXC. Inſtruendi ſunt presbyteri paritérque admonendi, quatenus nouerint decimas & oblationes, quas à fidelibus accipiũt, pauperum & hoſpitum & peregrinorum eſſe ſtipendia, & nõ quaſi ſuis, ſed quaſi commẽdatis vti debere, de quibus omnibus ſciant rationem ſe reddituros in conſpectu diuinæ maieſtatis, & niſi eas fideliter pauperibus, & his quibus permiſ-

ſum eſt adminiſtrauerint, condemnationẽ patiendos. Qualiter verò diſpenſari debeāt canones ſacri inſtituunt. Scilicet vt quatuor partes ex omnibus fiant, vna ad fabricam Eccleſiæ releuandam, altera pauperibus diſtribuenda, tertia presbytero cũ ſuis clericis habenda, quarta Epiſcopo reſeruanda: Et quicquid exinde pontifex iuſſerit prudenti conſilio eſt faciendum.

Quod fœminæ cum presbyteris vel reliquis clericis non debeant habitare, nec eis miniſtrare, nec infra cancellos ſtare, neque ad altare accedere.

CCXCI. Inhibendum & modis omnibus tenendum eſt vt nullus ſacerdos eas perſonas fœminarum, ſicut in canonibus inſertũ cõtinetur, de quibus ſuſpitio poteſt eſſe in domo ſua habeat. Et non ſolum illas, ſed neque eas quas antiqui canones concedunt, quia inſtigante diabolo etiam in illis ſcelus frequenter perpetratum reperitur, aut etiã in pediſequis earum. Nã ſi qua de his habuerit talẽ neceſſitatẽ cui ſit neceſſaria ſuſtẽtatio presbyteri, habeat in villa aut in vico domũ longè à presbyteri conuerſatione, & ibi ei ſubminiſtret, quæ neceſſaria ſunt. Sed & hoc ſecundum auctoritatem canonum modis omnibus prohi-

bendum, vt nulla fœmina ad altare præsumat accedere, aut presbytero ministrare, vel infra cancellum stare aut sedere.

Vt incesti à sacerdocibus per veraces & Dei timentes homines fideliter perquirantur, & canonicè puniantur.

CCXCII. De incestis omni studio perquirẽdum est sacerdotibus per homines veraces, & timorem Dei ante oculos habentes, & si reperti fuerint, statim aut per se emendare studeant, aut cum adiutorio archidiaconi sui vel Episcopi hoc ipsum extirpare satagant, ne tanto flagitio & scelere & illi polluantur & pereant, & alij in eorum vicinitate omnipotentis Dei iram incurrant.

Vt presbyteri & reliqui clerici ab omnibus vitiis se caueant, & subiectos sibi fideliter instruant atque bonis operibus omnibus ducatum præbeant.

CCXCIII. Admonendi sunt clerici & instruendi, vt primum ipsi ab omni fornicatione & immunditia & luxuria, & ab omni pollutione carnis sint alieni, & tunc plebem sibi subiectam & verbis prædicent, & exempla ostendãt. Vt à fornicatione & ab omni irrationabili veluti pecudum, luxuria & pollutione abstineant, & mundo se corpore & mente Deo præparent.

De confeßionibus fidelium accipiendis & diiudicandis, & consiliis dandis, qualiter pro modulo & quantitate peccati sit pœnitentia.

CCXCIIII. Quærendum namque est sacerdoti, cùm accipit quilibet fidelis cõfessionem peccatorum, qualiter primo peccatũ perpetratum, aut si postea iteratum, aut frequenter actum sit, si spontè, si coactè, si per ebrietatem, aut per quodlibet ingeniũ factum sit, & cum viderit vnde radix illius peccati processit, tunc cõgruam adhibeat medicam. Qualis verò peccati adhibenda sit medicina, secundum canonum authenticorum sanctorum patrum esse debet, & non secundum placitum hominis, sed secundum Dei voluntatem, nec in hac parte voluntas aut gratia hominis sequenda est, sed voluntas Dei in omnibus exquirenda: quatenus dignis precibus vt pœnitudine digna placari possit omnipotentis Dei vindicta omnes concurrant, quam suo vitio prouocauit.

De paruulorum instructione tam fidei & baptismatis ministerio quam sancti spiritus dono.

CCXCV. Sciendum est omnibus quòd paruuli instituendi sint cum ad intelligibilem

ætatem

ætatem venerint, & fidei ſacramẽto & baptiſmatis myſterio & ſeptiformis gratiæ ſancti ſpiritus dono.

De frequenti peccatorum confeßione.

CCXCVI. Notũ eſſe omnib⁹ volumus, quòd confeſſio peccatorum, excepta ea quæ ſacerdotibus ad conſiliũ accipiendũ Deúmque placandum ſit, Deo frequenter in oratione ſit facienda.

De manifeſtatione alienorum peccatorum, & quod ea celare peccatum ſit.

CCXCVII. Omnibus fidelibus notum fore deſideramus, quod quorundam peccatorum alienorum conſcij, niſi ea emendationis & ſalutis cauſa prodiderint, delinquãt. Vnde ſcriptũ eſt, nihil prodeſt illi ſuo errore nõ pollui, qui cõſenſum præſtat erranti. Et alibi, Non ſolum qui faciunt, ſed qui conſentiunt facientibus rei ſunt.

Quòd grauius delinquũt qui fidem perceperunt, quàm alij, ſi tamen in bono opere perſiſtant.

CCXCVIII. Sciendum eſt omnibus & ſine obliuione retinendum, quòd grauius puniantur qui fidem Chriſti perceperunt, & in malis vitam finierunt, quàm illi qui ſine fide mortui ſunt, & tamen bona egerunt opera: quoniam melius eſt fidem non per-

cipere, quàm post eius perceptionem retrorsum abire.

De coniugio quòd à Deo sit institutum.

CCCIX. Notum sit omnibus quòd coniugium à Deo sit constitutum, & non sit appetendum causa luxuriæ, sed procreatione filiorum, & quòd bonorum cõiugatorum vita per Iob sit designata.

De castitate eorum qui coniugio sunt copulandi.

CCC. Sciendum est omnibus, & firmiter retinendum, quòd hi qui vxores ducere voluerint sicut eas castas & incorruptas cupiunt inuenire, sic ad eas casti & incorrupti debent accedere, eásque cum benedictione sacerdotis, sicut in sacramentario continetur, accipere, sed prius eas dotali titulo debent conligare.

Vt omnes à minore vsque ad maiorem suis sacerdotibus sicut ipsi Domino obedientes existant, cuius vice legatione in Ecclesia funguntur. ex Capitulis Domni Caroli in Theodonis villa firmatis.

CCCI. Volumus atque præcipimus vt omnes suis sacerdotibus, tam maioris ordinis, quam & inferioris, à minimo vsq; ad maximum vt summo Deo, cuius vice in Ecclesia legatione funguntur, obediẽtes existãt. Nam nullo pacto agnoscere possumus

qnaliter nobis fideles existere possunt, qui Deo infideles, & suis sacerdotibus inobedientes apparuerint, aut qualiter nobis obedientes nostrísque ministris ac legatis obtemperantes erunt qui illis in Dei caussis & Ecclesiarum vtilitatibus non obtemperant. Potius namque, iuxta veritatis vocem, ille metuēdus est, qui potest animam & corpus perdere in gehennam, quam ille qui corpus torquere & honores temporales potest auferre. De illis dictum est: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit: & alibi, Qui vos tangit, tangit pupillam oculi mei: & rursus, Qui scandalizauerit vnum de pusillis istis, melius est illi vt suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. Et iterū, Qui vos recipit, me recipit; & qui me recipit, recipit eum qui me misit. Et multa alia horúmque similia. His ergo fulti oraculis, iubemus vt omnes eis pro viribus ad eorū peragenda ministeria, & ad malos & peccatores atque negligētes homines distringendos summopere obedientes existant. Qui autem in his, quod absit, aut negligentes eisque inobedientes fuerint inuenti, sciant se nec in nostro imperio honores retinere, licet etiam filij nostri fuerint, nec in

palatio locum, neque nobiſcum aut cum noſtris ſocietatem aut communionem vllam habere, ſed magis ſub magna diſtrictione & ariditate pœnas luere. In his nãque omniũ noſtrorum fidelium volumus agnoſcere fidem ac beneuolentiam: quoniã ſi hæc fideliter & vtiliter impleuerint, tunc Deo & nobis fideles erunt: Si autem, quod abſit, ſecus egerint, tunc non ſolum infideles, ſed etiam infames atque reprobi manifeſtè apparentes notabuntur, eorumque domus publicabuntur, & ipſi exiliabuntur.

De infantum baptiſmo & Eccleſiarum vel altarium ſeu fidelium conſignandorum dubitatione, quid agendum ſit.

CCCII. Placuit vt infantes quando non inueniuntur certiſſimi teſtes qui eos ſine dubitatione baptiſatos eſſe teſtentur, neque ipſi ſunt per ætatem idonei de traditis ſibi ſacramentis reſpondere, abſque vllo ſcrupulo legitimo baptizari. Similiter & de Eccleſiis vel altaribus, atque de conſignandis fidelibus, quotiens ſuper his dubitatur, agendum eſt, id eſt, vt ſine vlla trepidatione conſecrentur, & fideles confirmẽtur; quoniam quod non oſtenditur geſtum, ratio non ſinit vt videatur iteratum.

De aduocatis vel defensoribus Ecclesiarum à principe postulandis.

CCCIII. Pro Ecclesiarum causis ac necessitatibus earum, atque seruorum Dei executores vel aduocati seu defensores quotiens necessitas ingruerit, à principe postulentur, & ab eo fideliter atque libenter iuxta canonicas sanctiones fidelissimi dentur.

Vt vbi quisque ordinatus, ibi pertineat.

CCCIIII. Clerici cuiuslibet gradus in quibuscúnque locis ordinati fuerint ministri, ad eadem loca pertineant, atque in ipsis locis perseuerent.

De presbyteris & ministris Ecclesiæ, vt à suis et non ab aliis Episcopis chrisma petant vel accipiant, & de corepiscoporum cassanda superstitione.

CCCV. In singulis Episcoporum parrochiis presbyteri eorúmque ministri non à quibuslibet Episcopis, sed à suis propriis chrisma petant vel accipiant, nec alio vnquam tempore, iuxta sanctos canones, vel secundum morem Romanum, nisi in cœna Domini sanctum chrisma conficiatur. Quibus etiam diebus presbyteris vel eorum ministris canonicè dispensandum est, sed non aliis tradendũ nisi solummodo presbyteris vel diaconis aut subdiaconis bene fideli-

bus. Indignum enim eſt vt alij illud ſuſcipiant, niſi illi qui hoc in tradendo vſuri ſunt. Similiter & hoc ſtatutum eſt, vt à corepiſcopis, qui iuxta ſanctorum canonũ decreta locum LXX. diſcipulorum id eſt presbyterorum tenent, vel ab ipſis presbyteris, nec virginum conſecratio, nec ſancti ſpiritus traditio, nec Eccleſiarum vel altarium conſecratio, vel illa quæ ſolis Epiſcopis debentur, fiant. Nã ſi à duobus Epiſcopis, Epiſcopus non poteſt conſecrari, quomodo ille Epiſcopus erit aut aliquid de Epiſcopali miniſterio niſi quantum presbyter, cuius locum in Eccleſia tenet, agere poterit? Omnia ergo quæ iſti prę ſumptuoſi de Epiſcopali miniſterio egerint, irrita eſſe comprobantur, & effectu carere, atque per omnia tam Apoſtolica ſede, quàm & omnium Epiſcoporum decreto irrita eſſe, & potius nocumenta quàm aliqua adiumenta ſunt iudicata, ac ſæpius interdicta. Ideóque, ne fiãt omnino ſub anathematis vinculo interdicimus, atque qui ab eis ſunt polluti, potius quàm ſanctificati, in meliorem ſtatum canonice, id eſt, à tribus ordinatis Epiſcopis vt reformentur iubemus; quia hæc reformatio non eſt iteratio, ſed Eccleſiaſtica & canonica perfectio.

De his qui rapiunt feminas, vt eas non habeant vxores, qualiter de raptu agendum sit.

CCCVI. Placuit vt hi qui rapiunt feminas vel furantur aut seducunt, vt eas nullatenus habeant vxores, quamuis eis postmodum conueniat, aut eas dotauerint, vel nuptialiter cum consensu parentum suorum acceperint. Si quis autem vxorem habere voluerit, canonicè & legaliter eã accipiat, & non rapiat: qui verò eam rapuerit, vel furatus fuerit, aut seduxerit, numquam eã vxorem habeat, sed propinquis suis eam legibus reddat, & in triplo plenum bannũ dominicum componat, & insuper canonicè publicam pœnitentiam gerat. Ad quod omnes vna voce clamauerunt dicentes, Ista omnes firmiter tenere volumus, & in perpetuum ab omnibus conseruari optamus.

Quòd in omnibus locis Deus orandus sit, & non in aliis quàm in Deo dicatis ab Episcopis locis missa sit celebranda.

CCCVII. Sciendum est omnibus, quòd in aliis competentibus locis, si locus basilicæ procul fuerit, oratio ad Deum, & confessio peccatorum fieri debeat & possit. Missarũ vero celebratio nõ nisi in locis ab Episcopis Deo dicatis, excepto tempore hostili-

tatis, & hoc non nisi in altaribus, & tabernaculis ab Episcopis Deo dicatis, vllatenus rite fieri possit aut debeat.

De secularibus, qui Episcopis suis inobedientes existunt, & ad emendationem sui tardant venire, quid agendum sit.

CCCVIII. Si quis secularium tam maioris ordinis, quàm & inferioris peccatum egerit, & vocatus sui Episcopi auctoritate, ad emendationem ac pœnitentiam venire distulerit, tamdiu sit ab Ecclesia extorris, & à catholicorũ consortio sequestratus, quousque quod illicitè commisit, emendet, ac reatum suum vsque ad satisfactionem canonicè diluat, atque recõciliatione proprij Episcopi diuinis precibus indulgentiã cõsequatur & veniam, ecclesiæque gremio, à cuius vtero deuiauerat, peracta satisfactione ab eodẽ emendatus Episcopo canonicè reddatur.

De clericis vt non vtantur armis vel sagis.

CCCIX. Vt clerici pompis, aut sagis, vel armis non vtantur.

Vt ea quæ Episcopus in sua diœcesi corrigere non valet, ad alios referat præsules, vel si necesse fuerit, regi intimet.

CCCX. Vt ea quæ in sua diœcesi Episcopus per se suósque corrigere vel emendare ne-

quiuerit, coram reliquis Epiſcopis ad corrigendum inſinuet, vel regi iudicare non tardet, vt qui Eccleſiaſticis regulis inobediens apparuerit, per poteſtates exteras corrigatur.

De his qui Deo famulantur, ſi in baratrum fornicationis inciderint, qualiter corrigendi ſunt.

CCCXI. Statuimus vt quiſquis ſeruorũ Dei, vel ancillarum Chriſti in crimen fornicationis lapſus fuerit, quòd in carcere pœnitentiam faciat in pane & aqua: & ſi ordinatus presbyter ſit, duos annos in carcere permaneat, & ante flagellatus & ſcorticatus videatur, & poſt Epiſcopus adaugeat. Si autẽ clericus vel monachus in hoc peccatum inciderit, poſt tertiam verberationem in carcerem miſſus vertentem annum ibi pœnitentiã agat. Similiter & nonnanes velatæ eadem pœnitentia teneãtur, & radantur omnes capilli capitis eius.

De his qui à paganis baptizati fuerint.

CCCXII. Præcipimus vt qui à paganis baptizati ſunt, denuò à Chriſti ſacerdotibus in nomine ſanctæ trinitatis baptizentur, & poſtea ab Epiſcopis chriſmẽtur; quia aliter chriſtiani nec dici, nec eſſe poſſunt.

De his qui à corepiſcopo confirmati fuerint.

CCCXIII. Si quis ab Episcopo & non à corepiscopo, qui non Episcopus sed vicarius Episcopi, priusquã prohibiti essent & erãt & dicebantur, fuerit cõfirmatus, reiterari talis confirmatio non debet. Nam corepiscopi ante Apostolicam atque synodalem prohibitionem, non ex numero Apostolorum; sed ex LXX. discipulorũ, vt sacri canones testantur, ordine erant, quos nunquã spiritum paraclitũ tradidisse nouimus. Sed quia olim, vt dictũ est, iam dicti corepiscopi prohibiti sunt, ideo modo nihil sunt, nec spiritũ paraclitũ vllo vnquã tempore tradere potuerunt, nec modo possũt. Quapropter non apparet iteratum, quod olim canonicè non agnoscitur patratum.

Vt qui ab hæreticis baptisatus fuerit in nomine sanctæ Trinitatis non baptisetur, sed sola manus impositione perficiatur.

CCCXIIII. Quicunque baptisatus fuerit ab hæreticis in nomine patris & filij & spiritus sancti, nullo modo rebaptisari debet, sed per solam manus impositionem purgandus est.

Vt hi de quibus dubitatur vtrũ batipsati sint an non, vel à presbytero dijs immolanti, vel immolaticijs carnibus vescenti sunt baptisati, vt rebaptisentur.

cccxv. Quòd hi qui dubitant vtrum ſint baptiſati an non, vel à presbytero diis mactanti vel immolaticiis carnibus veſcenti, fuerint baptiſati, vt baptiſentur præceptum eſt.

Ne vllus pluſquam duas vxores accipiat.

cccxvi. Ne quiſquam amplius quàm duas accipiat vxores, quia tertia ſuperflua eſt.

De orationibus & eleemoſinis atque miſſarum celebrationibus pro fidelibus defunctis fideliter agendis, quibus impij carere debent, quoniã nec eorum eleemoſina à ſacerdotibus vel reliquis fidelibus accipienda eſt.

cccxvii. Quòd pro Catholicis defunctis ſint memoriæ faciendæ & oblationes Deo offerendæ: Non tamen pro impiis, quamuis ſint chriſtiani, ex his aliquid agere licebit.

De Epiſcopo iudicato ſi Apoſtolicam ſedem appellare voluerit.

cccxviii. Vt iudicatus Epiſcopus ad Apoſtolicam ſedem, ſi voluerit, appellet, ex cõcilio Sardicenſe titulo v. Quòd ſi appellauerit, in cathedra ipſius alter nõ ordinetur.

De his qui à iudicibus quos primates dederint, appellauerint, quid agendum ſit.

cccxix. Vt ſi à iudicibus quos primates dederint quis appellauerit, alij iudices am-

plioris numeri decernantur, quòd si & ab ipsis appellauerit, ad sententiam concilij causa deferatur.

De abiecto clerico ab aliena Ecclesia non recipiendo.

cccxx. Vt abiectum clericum aliena Ecclesia non admittat.

De priuilegiis Ecclesiarum illibatè seruandis.

cccxxi. Priuilegia atque pręcepta Ecclesiarũ manere semper incorrupta pręcipimus, & quicquid ab antecessoribus vel parentibus nostris circa sacrosanctarum Ecclesiarum vtilitates constitutum est, vel quæ singuli quique antistites pro causis Ecclesiasticis impetrarunt, sub pœna sacrilegij iugi solidata æternitate seruentur.

De clericis à propriis Episcopis corrigendis.

cccxxii. Placuit vt clerici non distringantur vel diiudicentur, nisi à propriis Episcopis. Fas enim nõ est vt diuini muneris ministri, temporalium potestatum subdantur arbitrio. Nã si propriorũ Episcoporũ iussionibus inobediẽtes extiterint, tunc, iuxta canonicas sãctiones, per potestates exteras adducãtur, id est, per iudices seculares.

Vt nullus corepiscopus per impositionem manus, spiritum sanctum tradat, aut consecrationem perficiat.

CCCXXIII. Placuit, ſicut Leonis Papæ, & omnium Epiſcoporum noſtrorum atque reliquorum fidelium generali & ſynodali conſultu decreuimus, vt nullus corepiſcopus per manus impoſitionem ſpiritumſanctum tradere, aut ſacerdotes vel leuitas, aut ſubdiaconos ſacrare, vel virgines velare, aut ſanctũ chriſma conficere, vel Eccleſias aut altaria ſacrare, aut benedictionem in publica miſſa populis tribuere præſumat, quæ omnia ſummis pontificibus, id eſt, cathedralibus Epiſcopis debentur, & non corepiſcopis vel presbyteris, quorum formam iuxta ſanctorum canonum decreta corepiſcopi gerunt. Si autem ij aliquid ex his agere tentauerint, irrita erũt quæ ab iis geruntur, & ipſi omni Eccleſiaſtico honore funditus priuentur.

De his qui à corepiſcopis ſunt ordinati presbyteri, diaconi, vel ſubdiaconi.

CCCXXIIII. Vt hi qui à corepiſcopis presbyteri vel diaconi aut ſubdiaconi ſũt ordinati, nullatenus in presbyterat⁹ aut diaconatus vel ſubdiaconatus officio miniſtrare præſumant. Similiter homines qui ab imperitis ab eis videntur eſſe confirmati, vel virgines, ſeu Eccleſiæ ſacratæ aut chriſma confectum, ſiue altaria dedicata, pro con-

firmatis vel ſacratis aut dedicatis minimè habeantur: quia quę illi non habuerũt, dare non potuerũt, quoniam ex his eis quicquam agere non licet; quæ omnia ſummis pontificibus debentur, & non corepiſcopis, qui nec ſummi pontifices vel Epiſcopi fuerunt, nec deinceps vſquam fieri poſsũt. Nullum enim ex LXX. ex his aliquid vnquã feciſſe legimus vel ſcimus, ad quorum exemplum & formam presbyteros vel corepiſcopos, antequam ipſi corepiſcopi prohibiti eſſent, fuiſſe agnouimus. Hæc verò omnia à cathedralibus Epiſcopis, qui à cõprouincialibus Epiſcopis aut præſentia aut iudicio metropolitani conſecrati eſſe noſcuntur, agenda ſunt, & non à presbyteris vel corepiſcopis, qui ambo vnius formæ eſſe videntur. Quæ ſi ab eis aut propter imperitiam, aut propter præſumptionẽ acta, vt prædictum eſt, ab imperitis eſſe putantur, à cathedralibus tamẽ Epiſcopis reformanda vel peragenda ſunt: quia quæ illi in his agere cogitarunt, imperfecta remanſerunt, &, vt iam prælibatum eſt, quod illi nõ habuerunt, dare non potuerunt: Epiſcopi namque non fuerunt, quia nec à tribus Epiſcopis, nec ad aliquam Epiſcopalem cathedram ordinati fuerũt, & ideo ex his ni-

hil agere potuerunt, & ne alicui talis ordinatio vel confirmatio aut consecratio, reiteratio esse videatur, attendat illud quod scriptum est, quod non ostenditur gestum, ratio non sinit, vt videatur iteratum.

De presbyteris Episcoporum, quo ipsi ire non potuerint, ad corrigendum mittendis.

CCCXXV. Vt Episcopi tunc immunes habeantur à damnis, cum eorum presbyteros ad ea quæ ipsi non correxerint, remiserint corrigenda.

De eo qui fallax in fide repertus fuerit.

CCCXXVI. Si coram hominibus repertum mendacium & infamem facit & damnis affligit, quanto magis in diuina fallax fide præuentus non erit penitus ad accusationem vel ad testimoniũ admittendus? merito ergo accusare & testificari prohibentur, qui in recta fide suspecti.

Quòd non solum flagitia deflenda, sed etiam amaris pœnitentiæ fletibus sint eradicanda.

CCCXXVII. Sicut deflendum Christianis est eorum scelus qui in Christo præuaricatores existunt, ita modis omnibus decernendum, vt absque satisfactione Ecclesiæ, nullus omnino veniam mereatur: qui à meliori proposito ad deterius declinasse conuincitur: quia crudelis & stupenda pręsum-

ptio crudeliori debet extirpari ſupplicio.

Vt in ſancto paſchæ ſabbato & paraſceue miſſæ non agantur.

CCCXXVIII. Vt ſabbato ſancto, hoc eſt, in vigilia Paſchæ ieiunium ante noctis initium, niſi à paruulis aut infirmis non ſoluatur: Nec miſſa in paraſceue, aut in eodem ſabbato ſãcto vel diuina myſteria his duobus diebus celebrentur: canonibus quippe iubentibus, biduo iſto ſacramenta penitus non debent celebrari.

De his qui in locis illicitis & minimè conſecratis contra canonicam auctoritatem, miſſas celebrare vel audire præſumunt.

CCCXXIX. Statutum ſæpiſſime & inhibitum eſt, vt miſſarum celebrationes in locis incongruentibus fieri omnino non debeant: ſimul & hoc decretum eſt, vt ſi quis presbyterorum, excepto quãdo in itinere pergitur, & locus baſilicæ procul eſt, & id in altaribus ab Epiſcopo conſecratis fieri neceſſitas compellit, ne populus Dei ſine miſſarum celebratione, & corporis & ſanguinis Dominici perceptione maneat, Miſſarum celebrationes in huiuſcemodi locis illicitis, poſt tot tantáſque prohibitiones facere tentauerit, gradus ſui periculum incurrat. Et hoc populis denũciandum ſummopere

mopere à ſacerdotibus ac prædicãdum eſt, ne miſſas in prædictis illicitis locis ſacerdotibus cantare ſuadeãt, vel hęc illicita facere presbyteros deprecentur: quoniam ſcriptũ eſt, Vide ne offeras holocauſta tua in omni loco quẽ videris, ſed in loco quẽ elegerit Dominus vt ponat nomẽ ſuũ ibi. Satius igitur eſt Miſſam non audire quàm eã vbi non licet nec oportet celebrare nec audire. Et in canonib⁹ legitur, vt nullus ſacerdotum in domibus, vel in aliis locis niſi in Eccleſiis dedicatis celebrare Miſſas audeãt. Si quis cõtra hæc decreta egerit, canonica correctione feriatur. Simul & hoc ſtatutũ eſt, vt nullus ſacerdos in aliis, quam in Deo dicatis vaſis & ab Epiſcopis conſecratis miniſtrare ſeu miſſas celebrare præſumat. Quia ſicut non eſt conceſſum vt alij miſſas cantent, & ſacrificia cõſecrent, quã illi qui ab Epiſcopis ſunt conſecrati; ita nõ eſt licitum vt in aliis domibus vel altaribus aut vaſis Miſſas ſacerdotes celebrare præſumant, quàm ab Epiſcopis conſecratis. Sunt etiam ab Epiſcopis conſecranda & & benedicenda corporales, pallæ, ac alia veſtimenta ſacerdotalia, nec non & omnia quæ in vſus baſilicæ vel altaris ſine miniſterio ſacerdotum ad diuina myſteria ex-

plenda complectuntur: quatenus cum his sacratis Deo sacratius siue placabilius ministrare valeant. Vnde & in aliis sanctorum patrum decretis legitur, Quamquam Deum vera fide vbique orare liceat, sacrificia verò offerre, aut corpus Domini conficere nullo modo legimus aut veraciter scimus in aliis locis iustè fieri, nisi in locis Deo ab Episcopo dicatis, nisi causa hostilitatis aut summæ necessitatis: Et hoc non in mansionibus, aut in domibus non sacratis, sed in tabernaculis dedicatis ab Episcopis, & altaribus à pontificibus sacra vnctione inunctis, & diuinis precibus consecratis: Et hoc summa ex necessitate & in itinere, procul ab Ecclesia positis, ne populus sine missarum solemnia, & sacramenti corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi perceptione remaneat. Ab antiquis autem patribus & prędecessoribus nostris, nulla alia ex occasione aut pigritia seu præsumptione, sed pro prædicta necessitate hoc concessum esse legimus. Aliter quoque nisi vt præfixum est, in locis non consecratis missarum solemnia agere non licet. Et hoc nisi ex summis & pro prædictis necessitatibus fieri vllo modo licet. Quoniam lex diuina admodum præcipiens ait: Caueat quisque.

ne offerat holocausta sua in omni loco, sed in loco quem Dominus elegit. Et alibi: Rectè offert qui ad Ecclesiam necessitate pręoccupante, aut infirmitate venire non potest. Et aliubi, Deum orat, sed nō rectè diuidit qui in locis illicitis & altaribus minimè consecratis, missarū celebrationes peragit. Multò enim melius est, missas nō cantare aut audire, quā in locis illicitis missas cātare aut audire. Quoniā qui illicita agit, & prohibita facit, non modicū errat; & nimis peccat. Et nisi pœnitentiam canonicè & iustè in hoc seculo ex hoc egerit, maximam condemnationem in futuro iudicio propter hoc indubitanter percipiet. Multa verò & innumerabilia exempla ex his in supradictis legalibus, & in aliis canonicis & diuinis libris inueniuntur, quę hic pro prolixitate inserere distulimus, & pro fastidio ac labore scriptorum siue lectorum hic nō inseruimus. Nam si quis ex his potiora, & plura exempla inuenire desiderat, in præfixis libris sufficienter legendo, & diligenter quærendo inuenire poterit. Si quis ergo post tot prohibitiones hæc decreta Apostolica, & synodali atque imperiali auctoritate renouata, & maximè omnium imperij nostri populorum, ac procerum

noſtrorum conſenſu & hortatu conſcripta atque firmata temerare præſumpſerit, ſi clericus fuerit, gradus ſui periculo ſubiacebit: Si verò monachus aut laïcus fuerit, à liminibus Eccleſiæ, vſque ad Eccleſiæ ſatisfactionem extorris fiat. Si autem quod abſit, ſuo Epiſcopo vel reliquis ſacerdotibus inobediens vel contumax extiterit, à comitibus vel miſſis noſtris comprehenſus in carcerem, vſque ad noſtram & proprij Epiſcopi atque Eccleſiæ ſatisfactionem, ſub magna ærumna retruſus maneat.

Quòd inceſtum committat qui ſe cum conſanguineæ ſuæ vſque affinitatis lineam coniungit.

CCCXXX. Nullus fidelium vſque affinitatis lineam, id eſt, vſque in ſeptimam progeniem, conſanguineam ſuam ducat vxorem, vel eam quoquo modo inceſti macula polluat. Si quis verò hoc ſcienter temerare præſumpſerit, ſi liber eſt, bannum noſtrũ, id eſt, LX. ſol. fiſco noſtro perſoluat, & inſuper canonicè vt inceſtus luat ac publicè iuxta canonicos gradus pœniteat. Si autem ſeruus vel Eccleſiaſticus fuerit publicè flagelletur, ac decaluetur, & iuxta proprij Epiſcopi iuſſionem pœnitentiam

publicè & canonicè gerat. Quòd si aliquis tam liber quàm seruus aut Ecclesiasticus, vel fiscalinus proprio Episcopo, vel suo sacerdoti, aut archidiacono inobediens vel contumax siue de hoc, siue de alio quolibet scelere extiterit, omnes res eius à comite, & à misso Episcopi ei contendantur vsque dum Episcopo suo obediat, aut canonicè pœniteat. Quòd si nec se ita correxerit, & ad Episcopum & canonicam pœnitentiam venire distulerit, à comite comprehendatur, & in carcerem sub magna ærumna retrusus teneatur, nec rerum suarũ potestatem habeat, quousque Episcopus iusserit. Quòd si comes vel eius ministri hæc adimplere distulerit, canonicè ab Episcopo vel à suo ministro excommunicetur, & vsque dum hæc pleniter adimpleat, semper communione catholicorũ careat, vsque dum ipsi Episcopo humanius erga eum aliquid agere placuerit. Si verò, quod non optamus, ipse comes aut de prædictis causis, aut de ipsa excommunicatione inobediens aut negligens apparuerit, honore comitatus, pariter & communione careat, vsque dum ambo in nostram præsentiam veniant, vt nos illum Episcopali auctoritate atque imperiali metu ita corriga-

mus, vt cæteri timorem habeant, ne deinceps talia committere vllatenus audeant.

Vt incesti quandiu in scelere manent, non fidelium Christianorum, sed tantum aut gentilium aut cathecumenorum vel energumenorum locum teneant.

CCCXXI. Incesti dum in ipso detestando, atque nefando scelere manent, non inter fideles christianos, sed inter gentiles, aut cathecumenos, aut energumenos habeantur, id est, cum christianis non cibum sumant, non potum, non in eodem vasculo edant aut bibant, sed soli hoc faciant: non osculentur, aut salutentur ab eis, sed si suis sacerdotibus inobedientes extiterint, & à tam nefandissimo se scelere segregare, atque ad publicam pœnitentiam redire noluerint, inter eos habeantur, qui spiritu periclitantur in mundo, vel etiam inter eos de quibus ipsa per se Veritas ait; Si te non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Nam cum fidelibus non debent orare, nec Ecclesiam intrare, sed ad ianuam Ecclesiæ excubare, & intrantibus eam atque exeuntibus ex ea, vultu in terra prostrato, veniam postulare, &, vt pro se orare non dedignētur, flagitare, & lachrymis perfusi vultu contrito, atque humiliato spiritu,

ſemper omnibus apparere, vſque ad ſatisfactioné Eccleſiæ, & proprij Epiſcopi canonicam reconciliationem manere, & ad priſtinum inceſtum nunquam redire, nec ſecularia negotia exercere, nec placitis aut accuſationibus vel teſtimoniis intereſſe; ſed crebris ſacerdotum precibus, manúſque pontificis proprij impoſitionibus, & eleemoſinarum largitionibus, atque cæterorum bonorum hominum exhibitionibus eos purgari ſanaríque oportet.

De inceſtis nullo coniugij nomine præualendis.

CCCXXXII. Inceſtos nullo coniugij nomine præualendos eſſe cenſemus.

De canonicæ accuſationis ordine.

CCCXXXIII. Accuſationis ordinem canonicis dudum regulis inſtitutum ſeruare iubemus, vt ſi quis clericus in criminali vel in leuiori cauſa pulſatur, vel in diſcrimine capitis arceſſitur, non ſtatim reus æſtimetur, quia accuſari potuit, ne ſubiectam innocétiam faciamus: Sed quiſquis ille eſt qui crimen intendit, in iudicium Epiſcopale veniat, nomen rei indicet, vinculum inſcriptionis arripiat, cuſtodiæ ſimilitudinem, habita tamen dignitatis æſtimatione, patiatur, nec ſibi fore nouerit licentiam mentiendi, cum calumniantes ad vindictã poſ-

cat similitudo supplicij.

De seruis & libertis vel infamibus personis non recipiendis.

CCCXXXIIII. Omnes serui vel liberti, omnésque infames personę non permittantur maiores natu accusare, vel omnes quos ad accusanda publica crimina leges publicæ non admittunt. Infames sunt cuncti quos decreta canonica & Ecclesiastica atquę lęges seculares ascribunt infames esse.

De Episcopis & reliquis sacerdotibus vel clericis ad seculares iudices minimè accusandis.

CCCXXXV. Si quis Episcopus, presbyter aut diaconus, vel quilibet clerici apud Episcopos, quia alibi non oportet, à qualibet persona fuerint accusati, quicunque fuerit, siue ille sublimis vir honoris, siue vllius alterius dignitatis, qui hoc genus illaudabilis intẽtionis arripuerit, nouerit docẽda probationibus, monstranda documentis se debere inferre. Si quis ergo circa huiusmodi personas non probanda detulerit, auctoritate huius sanctionis intelligat se iacturam famæ propriæ sustinere, vt damno pudoris, existimationis dispendio, discat sibi alienæ verecundiæ impunè insidiari saltem de cætero non licere. Nam sicut

episcopos, presbyteros, diaconos, cęterósque si his obiecta potuerint, comprobare, ab Ecclesiasticis gradibus æquum est remoueri, ita similis videri debet iustitię modus, quod appetitæ innocentiæ moderatam deferri iussimus vltionem. Ideo huiuscemodi duntaxat causas Episcopi subtestificatione multorum in actis audire debebant.

De primatuum & metropolitanorum differentia.

CCCXXXVI. Nulli alij metropolitani appellentur primates, nisi illi qui primas sedes tenent, & quos sancti patres synodali & Apostolica auctoritate primates esse decreuerunt. Reliqui verò qui alias metropolitanas sedes sunt adepti, non primates sed metropolitani vocentur.

De familiaribus vel hominibus tam liberis quam seruis Dominum accusantibus, vel secreta eius prodentibus quid agendum sit.

CCCXXXVII. Si quis ex familiaribus, vel ex seruis cuiuslibet domus cuiuscũque criminis delator atque accusator emerserit, eius existimationem caput atque fortunas petiturus cuius familiaritati vel Domino inhæserit, ante exhibitionem testium, ante

examinatum iudicium, in ipsa expositione criminum atque accusationis exordio vltore gladio feriatur. Vocẽ enim funestam potius intercedi quam audiri oportet. Eorum verò accusandi sacerdotes vel testificandi in eos os obstruimus, quos non humanis, sed diuinis vocibus mortuos esse scimus.

Quòd Episcopi à Deo, cuius serui existunt, sint iudicandi: quia iuxta Apostolum, nemo alienum seruum debet iudicare, & quod ab humanis aut prauæ vitæ hominibus sint lacerandi, ipso Domino regulam tribuente.

CCCXXXVIII. Episcopi à Deo iudicãdi sunt, non ab humanis aut prauæ vitæ hominibus lacerandi, ipso Domino exemplũ dante, quando per se ipsum, & non per alios, vendentes & ementes eiecit de templo, & mensas nummulariorum proprio euertit flagello, & eiecit de templo. Et sicut alibi ait, Deus stetit in sinagoga Deorũ; in medio autem Deos discernit.

De his qui se ipsos quocunque modo necant.

CCCXXXIX. Quicunque se propria voluntate aut in aquam iactauerit, aut collum ligauerit, aut de àrbore præcipitauerit, aut ferro percusserit, aut quomodolibet voluntariæ se morti tradiderit, istorum ob-

latio non recipiatur.

Ne laici intersint quando canonica iura ventilantur, vel regularia examinantur, nisi in propria accusentur persona.

CCCXL. Quando ea quæ canonica sunt vẽtilantur, vel quædam regularia examinantur, neque iudices seculares, neque aliquos laicos interesse oportet, nisi hos tantummodo qui in propria accusantur persona.

Vt Ecclesiastica iura semper illibata permaneãt.

CCCXLI. Monemus vt iura Ecclesiarum sicut à patribus diuinitus inspiratis sunt ordinata, inuiolata permaneant. Nihil alienum improbus ambitus concupiscat, nec per alterius imitationẽ suum aliquis quærat augmentum.

Suggestio populi ad Imperatorem Carolum & Episcopos.

CCCXLII. Deus ad hoc vestram religiositatem ordinauit, vt & iniustitiam remoueatis & præsumptiones abscindatis, & sacerdotio laborantibus succurratis, & multis opprobriis locum non præbeatis, sed post agnitionem ei qui calumniam patitur adiutorium feratis, illum vero qui calumniã facit, si verè est calumniator, abscindatis.

De alienis iudicibus non recipiendis, & peregrina iudicia vel examina respuenda.

CCCXLIII. Episcopis singulorum locorum, omnium qui sub eorum degunt moderamine, curę sit causas vtilitatésque disponere. Valde enim est incongruum, vt omissis suis, alij quilibet illorũ se causis admisceãt: Sed illi eorum vitam competenti regularíque debeant moderatione disponere, qui eos ordinare canonicè possunt, vel à quibus ordinati sunt, & qui pro commissis eorúmque animabus compelluntur reddere rationem.

De Episcopo qui aduersus proprium metropolitanum, vel contra alios quosque habuerit causam, quid agendum sit.

CCCXLIIII. Si fortè, quod non optamus, aliquem Episcopum contra proprium metropolitanũ vel contra alios quosque contingat aliquid habere causæ, decreuimus vt ob hoc sedis Apostolicæ iudicium his qui petere festinant licentiã, habeãt, quod scitis canonum etiam antiquorum patrum institutione permissum.

Quod fundamentum totius bonitatis sit Christus Iesus, & qualiter in ouile per ostium sit intrandum.

CCCXLV. Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, qui est Christus Iesus. Quisquis ergo cum

dilectione Dei & proximi, fidei, quæ in Christo est firmitatem tenet, eundem Iesum Christum Dei & hominis filium apud se posuit fundamentum. Sperandum ergo est quia vbi Christus fundamẽtum est, bonorum quoque operum sequatur ædificiũ. Ipsa quoque per se Veritas dicit; Qui non intrat per ostium in ouile ouium, sed ascendit aliundè, ille fur est & latro: Qui autem intrat per ostium, pastor est ouium. Et paulò post subiecit dicens; Ego sum ostium. Ille ergo in ouile ouium intrat per ostium, qui intrat per Christum: Ipse autẽ per Christum ingreditur, qui de eodẽ creatore ac redemptore humani generis vera sentit & prædicat, & prædicata custodit. Culmen regiminis ad officium portandi oneris suscipit, non ad appetitum gloriæ transitorij honoris. Curæ quoque suscepti ouilis sollerter inuigilat, ne oues Dei, aut peruersi homines praua loquẽtes dilaniẽt, aut maligni spiritus oblectamenta vitiorũ suadentes, deuastent.

De causis definitis minimè recommouendis.

CCCXLVI. Flagitari iudicium non debet de causa quæ definita vel iudicata est.

De his qui contra præpositos suos se erigũt, & de accusat. vel testibus inimicis quid agendũ sit.

CCCXLVII. Qui se contra præpositos suos erigunt, profectò ostenditur, quia esse serui Dei contemnunt. Filius Dei in sancto ait Euangelio: Ego non accuso nec iudico quenquam. Nihil enim sine patre facit filius, quia communis eorum operatio est, & vnita voluntas. Hoc verò in loco quasi iudex loquitur, dicens: Qualis iudex, quales testes Deo esse debeant: vt cognoscant homines in iudicando, quòd non ex voluntate & potestate sua, sed ex æquitate debeãt formare sententiam. Iustitia in iudicando est manifestanda, non potentia.

De regulis clericorum.

CCCXLVIII. Clerici lege patrum monetur vt à vulgari vita seclusi; à mundi voluptatib. sese abstineant: non spectaculis, non põpis intersint: Conuiuia publica fugiant: priuata non tantum pudica, sed sobria colant. Vsuris nequaquam incumbant. Quin nec turpium occupationes lucrorũ fraudésque cuiusquam studiosè appetant. Amorem pecuniæ, quasi materiem cunctorum criminum fugiant. Sæcularia officia negotiáque abiiciãt. Honorum gradus per ambitiones non appetant. Pro beneficiis medicinæ Dei, munera non accipiãt. Dolos & coniurationes caueãt. Odium, æmu-

lationem, detractionẽ, & inuidiam fugiãt. Non vanis oculis: non infrena lingua, aut petulanti tumidóque gestu incedant, sed pudorem ac verecundiam mentis, simplici habitus incessu, ostendant: Obscœnitatem etiam verborum, sicut & operum, penitus execrentur. Viduarum ac virginum visitationes, frequentationésque fugiant. Contubernia extranearum fœminarum nullatenus appetant. Castimoniam quoque inuiolati corporis perpetuo conseruare studeant; aut certè vnius matrimonij vinculo federentur: Senioribus quoque debitam præbeant obedientiam. Neque vllo iactãtiæ studio semetipsos attollant. Postremo in doctrina, in lectionib. Psalmis, Hymnis, Canticis spiritalibus exercitio iugi incumbant. Tales enim esse debent qui diuinis cultibus sese mancipandos student, scilicet vt dum scientiæ operam dant, doctrinæ gratiam populis administrent.

De neganda accusatis licentia criminandi prius quam seipsos purgauerint de his quæ eis obiiciuntur.

CCCXLIX. Neganda est accusatis licentia criminandi, priusquã se crimine quo premuntur se exuerint.

De falsis testibus & periuris quid agendum sit.

CCCL. Si quis conuictus fuerit aliquos ad falſum teſtimonium vel periurium attraxiſſe, aut per quamcunque corruptionem ſollicitaſſe, ipſe quidem vſque ad exitum non communicet.

De qualitate virginis in coniugio.

CCCLI. Sciſcitandum eſt ſi vult pater virginis, quia caput mulieris vir, requirenda eſt à patre voluntas virginum, dum Deus relinquant hominē in manibus conſilij ſui.

Vt clerici vel laici in aliena eccleſia non communicent ſine litteris Epiſcopi ſui.

CCCLII. Statutum eſt, vt vnuſquiſque clericus vel laicus nō communicet in alia plebe ſine litteris Epiſcopi ſui.

Vt qui clericum alienum defendere nititur, communione priuetur.

CCCLIII. Si forte aliquis clericorum regulam diſciplinæ eccleſiaſticæ ſubterfugiens fuerit euagatus, quicunque eum ſuſceperit, & illum pontifici ſuo non reconciliauerit, ſed magis defenſare præſumpſerit, Eccleſiæ communione priuetur.

De accuſationibus in clericorum cauſis non ſuſcipiendis quæ ſeculi legibus prohibentur: & de clericis damnatis à nemine defendendis.

CCCLIIII. Statutum eſt vt nullæ accuſationes

tiones à iudicibus audiantur ecclesiasticis quæ legibus sæculi prohibentur: & vt si quis cuiuslibet honoris clericus iudicio Episcoporum quocunque crimine fuerit damnatus, non liceat eum siue ab ecclesiis quibus præfuit, siue à quolibet homine defensari, interposita pœna damni, pecuniæ atque honoris, quo nec ætatem nec sexum excusandum esse præcipimus.

Vt non alij metropolitani primates appellentur nisi illi qui primas sedes tenent: quia alij non possunt tres turmas facere de Episcopis, quam illi qui primas sedes tenent, qui tres turmas facere debent, sicut in hac sententia iubetur.

CCCLV. Placuit vt quotienscunque concilium congregandũ est, Episcopi qui neque ætate, neq; ægritudine, neque alia grauiori necessitate impediuntur, competentur occurant, primatibúsque suarum prouinciarũ intimetur vt de vniuersis Episcopis vel duę vel tres turmæ fiant. Ac de singulis turmis vicissim, quotquot electi fuerint, ad diem concilij instantissime, occurrant.

Quod cum illis quibus Episcopus nõ loquitur nõ sit loquendum, nec cum excommunncatis cõmunicandum: vt ipsi humilient semetipsos vt festinius reconcilientur.

CCCLVI. Exempla sancti Clementis vtilia

quæ præſenti tempore Eccleſiis neceſſaria, ſunt honorificè proferenda, & cum reuerentia ab omnibus fidelibus ac præcipuè clericis recipiēda. Ex quibus quod ſpecialiter placuit, propter venerandam antiquitatem, ſtatutis præſentibus roboramus. Quod ſupra ſcriptus beatus martyr de beatiſſimi Petri Apoſtoli conſtitutione commemorat, dicens: Quædam autem etiam ex vobis ipſis intelligere debetis, ſi qua ſūt quæ ipſe propter inſidias hominum malorum non poteſt euidentius & manifeſtius proloqui: Verbi gratia, inimicus eſt alicui pro actibus ſuis: vos nolite expectare vt ipſe vobis dicat, Cum illo nolite amici eſſe, ſed prudenter obſeruare debetis & voluntati eius videlicet quia Eccleſiæ curam gerit, abſque commotione obſecundare, & auerti ab eo cui ipſum ſentitis aduerſum, ſed nec loqui his quibus ipſe non loquitur, vt vnuſquiſque qui in culpa eſt, dum cupit omnium vel veſtram ſibi gratiam reparare, feſtinet citius reconciliari ei qui omnibus præeſt, vt per hoc redeat ad ſalutem, cum obedire cœperit monitis præſidentis & cætera; quæ in conſequentibus denotantur amicis eorum, qui veritati inimici ſunt. Sciat itaque deinceps clerus ad rea-

tum, ſed & fidelium populus ad culpam ſibi adſcribendum, ſi quis in hoc vitium malorum computatur, vel diſciplinæ ſubuerſor fore agnoſcitur.

De non iniuriandis Epiſcopis aut lacerandis, ſed potius tolerandis.

CCCLVII. Epiſcopum verò oportet opportunè & importunè atque ſine intermiſſione Eccleſiam ſuam docere, eámque prudenter regere & amare, vt à vitiis ſe abſtineat, & ſalutem conſequi poſſit æternam: & illa cum tanta reuerentia eius doctrinam debet ſuſcipere, eúmque amare & diligere, vt legatum Dei & præconem veritatis. Quia, teſtante veritate, quodcũque ligauerit ſuper terram, erit legatum & in cælo, & quodcũque ſoluerit ſuper terram, erit ſolutũ & in cęlo. Nimis timenda eſt hæc ſententia & præuidendum vobis ne offendatis eos, qui tantam à Domino habent poteſtatem. Et ideo potius obediendi, diligendi, ac ſummopere ſunt venerandi, nõ detrahendi, vel lacerandi aut eiiciendi, ſed portandi & amandi, ipſo dicente Domino, Qui vos audit, me audit, & qui vos ſpernit me ſpernit. Ideo hæc vobis & omnibus fidelibus præcipimus, vt ab his vos caueatis & poſteris veſtris non malum, ſed

bonum exemplum relinquatis; quoniam iniuria Epiſcoporũ ad Chriſtum pertinet, cuius vice funguntur. Vnde & vos qui veri Dei eſtis diſcipuli, abiicite à cordib' veſtris ante omnia, diſcordias & animorum diſſẽtiones, ex quibus omne opus malum procedit, & benignitatem ac ſimplicitatem tota mente ſeruate. Verumtamen ſcitote cuncti, quòd ſupra omnes vos laboret Epiſcopus: quia vnuſquiſque veſtrum ſuum proprium fert laborem, ille verò & ſuum & ſingulorum. Et ideo ſicut ille pro vobis omnibus, ita & vos omnes pro eo ſummopere laborare debetis, in tãtum vt ſi etiam neceſſe fuerit, animas veſtras pro eo ponatis, ſicut & ipſe animam ſuam pro vobis, ſi neceſſe fuerit, ponere debet, ipſo dicente Saluatore, Bonus paſtor animam ſuam dat pro ouibus ſuis. Vos verò obedite eis, & vigilate pro eis, quia ipſi vigilant quaſi rationem pro animabus veſtris reddituri vt cum gaudio hoc faciant & non gementes.

De legitimo coniugio.

CCCLVIII. Decretum eſt vt vxor legitime viro iungatur: aliter enim legitimum, vt à patribus accepimus & à ſanctis Apoſtolis eorúmque ſucceſſoribus traditum inuenimus, non fit coniugium, niſi ab his qui ſu-

per ipſam feminam dominationẽ habere videntur,&à quibus cuſtoditur,vxor petetur,& à parentibus propinquioribus ſponſetur, & legib. dotetur, & ſuo tempore ſacerdotaliter, vt mos eſt, cum precibus & oblationibus à ſacerdote benedicatur, & à paranimphis,vt conſuetudo docet, cuſtodita & ſociata,à proximíſque tempore cõgruo petita, legibus detur, & ſolemniter accipiatur: & biduo vel triduo orationibus vacent, & caſtitatem cuſtodiant, vt boni ſoboles generẽtur, & Domino ſuis in actibus placeant. Taliter enim & Domino placebunt,& filios non ſpurios, ſed legitimos atque hæreditabiles generabunt.

De his qui de ſuſpitione vel abſque legitimo accuſatore aliquos iudicare præſumunt.

CCCLIX. Placuit vt nullus quemquam clericorum vel laicorum de ſuſpitione aliqua iudicare præſumat. Similiter ne ſine accuſatore legitimo quiſpiam condemnetur; quia peſſimum & periculoſum eſt quempiam de ſuſpitione iudicare, aut ſine legitimo accuſatore quemquam damnare.

Vt Epiſcopi per ſingulos annos circumeant parrochias ſuas.

CCCLX. Placuit vt vnuſquiſque Epiſcopus per ſingulos annos cunctas diœceſes par-

rochiásque suas circuire non negligat, sed docendo, confirmando: singuláque quæ necessaria sunt, restaurando & corrigendo prout melius valuerit, reformare satagat.

Vt presbyteri & diaconi, quando per parrochias constituuntur, stabilitatis & obedientiæ suæ atque statuta seruare promissionem suo faciant Episcopo.

CCCLXI. Quando presbyteri aut diaconi per parrochias constituuntur, oportet eos professionem Episcopo suo facere.

Ne iudices quoslibet clericos vel seruos Ecclesiæ in suis angariis, aut quibuslibet rebus occupare præsumant.

CCCLXII. Vt non liceat iudicibus clericos vel seruos Ecclesiæ in suis angariis occupare.

De Ecclesiis & dotibus earum, vt ad Episcopi semper dispositionem pertineant.

CCCLXIII. Placuit vt omnes Ecclesiæ cum dotibus, & omnibus rebus suis in Episcopi proprij potestate consistant, atque ad ordinationem vel dispositionem suã semper pertineant.

Quod clerici iudices seculares adire non debeant.

CCCLXIIII. Vt clerici qui iudices seculares appetunt, excommunicentur.

De his qui viduis vim inferunt, aut fœminas inuitas ducunt.

CCCLXV. Placuit vt viduis pro castitate violentiam nullus inferat, & vt mulier inuita virum non ducat: quod si quis fecerit, in triplo nobis bãnum nostrum persoluat, & ab Episcopo proprio, atque, si necesse fuerit, distringente comite publicam per gradus canonicos pœnitentiam agere cogatur: Et si inobediens extiterit, nobis per firmissimos fideiussores præsentetur, vt aut in carcerem retrudatur, aut in exilium deportetur, vt & cæteri timorem habeant, ne vnquam talia agere præsumant.

De his qui Ecclesiam intrant & non communicant.

CCCLXVI. Placuit vt omnes qui in Ecclesiam intrant, nisi à suo fuerint excommunicati sacerdote, communicent: Si qui autem hoc facere noluerint, tandiu à communione & christianorum consortio habeantur alieni, quandiu per satisfactionem Ecclesiæ à proprio mereantur per manus impositionem reconciliari Episcopo, & sanctæ restitui communioni.

De his qui acceperint eucharistiam & non sumpserint.

CCCLXVII. Placuit vt omnes qui sacram ac-

ceperint Euchariſtiam & non ſumpſerint, vt ſacrilegi repellantur.

Vt hi qui a ſacerdotibus excommunicantur à fidelibus vſque ad reconciliationem, niſi quibus permiſſum fuerit, ſemper vitentur.

CCCLXVIII. Placuit vt his qui à ſuis excommunicantur ſacerdotibus, nullus fidelium communicet, niſi quibus permiſſum ab eis fuerit, nec priuſquam canonicè reconcilientur, ad eos accedat. Quod ſi quis facere tentauerit, ſimili ſententiæ ſubiaceat.

De his qui pro munere & fauore alicuius iuſtitiam opprimunt.

CCCLXIX. Quàm ſit extraneus à chriſtianæ fidei regula, qui ſe defenſorem veritatis inſimulat, & veritatem ipſam munerum acceptione commaculat, audiat contra ſe prophetam dicentem; Pro eo quod vendidiſtis argento iuſtum, & pauperem pro calciamẽtis, ecce ego, ſtridebo ſuper vos, ſicut ſtridet plauſtrum onuſtum fœno, & peribit fuga à veloce, & fortis non obtinebit virtutem ſuam, & robuſtus corde inter fortes nudus effugiet.

Qualiter hæc ſtatuta ſeruanda ſint, & de his qui hæc contemnunt ſiue clericis ſiue laicis quid agendum ſit.

CCCLXX. Has omnes constitutiones Ecclesiasticas quas summatim breuitérque perstrinximus sicut plenius in canone continentur, manere perenni stabilitate sancimus. Si quis ergo clericus aut laicus harum sanctionum obediens esse noluerit, si clericus fuerit, excommunicationi subiaceat: Si verò laicus fuerit, & honestioris loci persona, medietatem facultatum suarum amittat fisci viribus profuturam. Si verò maioris loci persona est, amissione rerum suarum multatus, in exilio deputetur.

De his quæ ab antecessoribus nostris circa cultum diuinum statuta fuerunt, vt semper illibata permaneant.

CCCLXXI. Quæcunque à parentibus nostris diuersis sunt statuta temporibus, manere inuiolata atque incorrupta circa sacrosanctas Ecclesias præcipimus. Nihil igitur à priuilegiis immutetur, omnibus qui Ecclesiis seruiunt tuitio deferatur. Quia temporibus nostris addi potius reuerentiæ cupimus, quàm ex his quę olim præstita sunt, immutari.

De capitulis Apostolica auctoritate roboratis.

CCCLXXII. *Maxime trium vltimorum capitula*

istorum librorum Apostolica sunt cuncta auctoritate roborata; quia his cudẽdis maximè Apostolica interfuit legatio. Nam eorum nomina præter trium, id est, Leonis, Sergij, & Georgij hîc non inseruimus, licet ea per singulos conuentus inserta inuenissemus, vitantes legentium atque scribentium fastidia. Si quis autem plenius ea nosse voluerit, istorum legat authentica, quibus illa inserta reperiet. Interdum hæc discendo & amando, atque operibus complendo non negligat; quia, vt Dominus nouit pro amore & vtilitate sanctæ Dei Ecclesiæ, vt horum in præmio prælibatum est, sunt collecta isticque inserta. Legentibus pax, custodientibus gloria, operibúsque hæc complentibus vita vt tribuatur æterna, oramus.

EXPLICIT LIBER SEPTIMVS.

Quæ sequuntur omissa libro septimo in Rem. Inter capit. CCXCIIII. *&* CCXCV. *ex Belluac hic inseruimus.*

De his qui prius non habentes odium, sed se defendentes aliquem occiderint, qualiter corrigenda sit temporis institutio.

Si quis quiete gradiens per viam aut si etiam in domo sua fuerit, aut in platea ciui-

tatis aut in villa ſubito aut ab alio ſuperuẽtus aut litis commotione volens ſe defendere, non habens contra illum antea odiũ, interfecerit hominem, ſeptem annis ſecũdum canonicam inſtitutionem pœniteat, tres vero communione priuetur, quatuor autem in communione orationum & oblationum ſuſceptus, in ſacerdotis pendeat arbitrio vtrum dignus ſit corpus Chriſti accipere, aut vſque ad plenitudinem pœnitentiæ ab eo ſeparari. Abſtinentia ciborum in prouidẽtia ſacerdotis erit ſecundũ poſſibilitatem pœnitentis & deuotionis afflictum & lacrimarum.

De muliere quæ duobus fratribus nupſerit, & de viro eius.

Mulier quæ duobus fratribus nupſerit abiici debet vſque ad diẽ mortis, ſed propter humanitatem, in extremis ſuis ſacramentis reconciliari oportet, ita tamen vt prius ſoluatur coniugium & maneat innupta & vir eius abſque vxore ſimili pœnitẽtiæ ſit ſubditus. Quod ſi duo fratres cum vna fœmina fornicati fuerint, neſcientes alter alterius fornicationem, ſtatim vt cognouerint adulterium, qui eam habet vxorem, dimittat: & ille quidem poſt actã pœnitẽtiam, ſi vxor defuncta fuerit poteſt al-

teri sociari: illa viuente, nequaquã. Illa verò numquam vlterius poterit in coniugium assumi: & iugi pœnitentia submissa, ad extremum vitę cõmunionis gratiã percipiat.

De mulierib. & viris infantes opprimentibus quid agendum sit.

Mulier quæ dormiens filium suũ oppresserit & mortuus fuerit, sex annis pœniteat: Vir eius, si in domo illius fuerit, quatuor. Si verò in vno lecto, simili modo pœniteat, duos in pane & aqua, reliquos quatuor, secundum quod sacerdos illos viderit posse, abstinentiam imponat ciborum.

De muliere quæ adulterauit virum suum; similiter & de viro, qui vxorem suam adulterauit, qualiter de ambobus agendum sit.

Mulier habens virum, si adulterium perpetrauerit, & occultè ad confessionẽ venerit, septem annos pœniteat, tres in pane & aqua, cæteros quattuor in prouidentia erit sacerdotis, qualiter eam viderit posse: & ita ei ciborum abstinentĩa imponatur. Similiter & vir habẽs vxorem, si adulterium perpetrauerit, faciat, id est, per triennium nõ communicet. Si cui vxor adulterium perpetrauerit, & hoc à viro deprehensum fuerit & publicatũ, dimittat vxorẽ si voluerit,

propter fornicationem. Illa vero, secūdum quod superius insertū est, publicè agat pœnitentiam. Vir verò eius, illa viuente, nullatenus habebit licētiam aliam ducere vxorem. Quod si voluerit adulteram sibi recōciliari, licentiam habeat, ita tamen vt pariter cum illa pœnitentiam agat, & exacta pœnitentia, ad communionis gratiam, sicut superius continetur insertum, vtrique accedant. Similis forma & in muliere seruabitur. Si eam vir eius adulterauerit, habet potestatem dimittendi virum propter fornicationem; maneat tamen innupta quamdiu vir eius vixerit, quia nec ille habet potestatem aliam accipere prima viuente, nec illa, primo. Habent tamen potestatem semetipsos reconciliare.

Vt ad confirmationem Episcopi omnes deuote conueniant, eíque quæ necessaria sunt, ministrare non negligant.

Præcipimus vt ad accipiendum per manus pontificis impositionem spiritus sancti donum, sollicite & deuote omnes concurrant, & Episcopo suo ea quæ necessaria sunt, fideliter ministrent, eíque ab omnibus per omnia obediatur.

ADDITIO PRIMA.

Cuius capitula in quibusdam vetustis exemplaribus, numeris cum praecedentibus continuantur.

INDEX CAPITVLORVM ADDITIONIS PRIMAE.

ANNO INCARNATIONIS DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI DCCC. XVII. IMPERII VERÒ GLORIOSISSIMI PRINCIPIS LVDOVICI IIII. VI. IDVS IVLII, CVM IN DOMO AQVISGRANI PALATII, QVÆ LATERANIS DICITVR, ABBATES CVM QVAMPLVRIBVS VNA SVIS RESEDISSENT MONACHIS, QVÆ SVBSEQVVNTVR CAPITVLA, COMMVNI CONSILIO AC PARI VOLVNTATE INVIOLABILITER À REGVLARIBVS CONSERVARI DECREVERVNT.

De Abbatibus mox vt ad monasteria sua remeauerint vt regulam discutiant, & efficaciter legant; & quod legerint & intellexerint, cum suis obseruent monachis.

VT Abbates mox vt ad monasteria sua remeauerint, regulam per singula verba discutientes pleniter legant, & intelligẽtes Domino opitulante efficaciter cum monachis suis implere studeant.

De monachis vt regulam sancti Benedicti, qui voluerint memoriter discant.

II. Vt monachi omnes qui possunt, regulam memoriter discant.

De regulari officio; vt iuxta præceptum sancti Benedicti celebretur inter alia.

III. Vt officium quod in regula Sancti Benedicti continetur celebrent monachi.

Vt tam in coquina, quam quæ & in cunctis monasterij officinis monachi operentur, & vt ipsi vestimenta sua lauent.

IIII. Vt in coquina, in pistrino & in cæteris officinis propriis operentur manibus, & vestimenta sua oportuno tempore lauent.

De monachis vt post matutinalem expletionem, nisi ante constitutam surrexerint horã, denuò

ad lectos suos non præsumant causa dormiendi redire.

v. Vt nullo vnquam tempore post vigilias causa dormiendi, nisi contigerit eos ante horam constitutam surgere, ad lectos redeant suos.

Vt monachi nisi in sabbato sanctæ Paschæ per totam quadragesimam non radantur. Alio tempore post finitos xv. dies licito radantur tam in sabbatis quàm & in octauis Paschæ.

vi. Vt in quadragesima nisi in sabbato sancto non radantur: in alio enim tempore semel per xv. dies radãtur, & in octauis Paschæ.

De balnearum vsu.

vii. Vt balnearum vsus in arbitrio prioris consistat.

De *non edendis volatilibus monachis intus forísve, nisi infirmitatis causa.*

viii. Vt volatilia intus forísve, nisi pro infirmitate, nullo tempore comedant.

Ne Episcopi monachis volatilia comedere præcipiant.

ix. Vt nullus Episcoporum monachis volatilia comedere præcipiat.

Ne à monachis poma & lactucæ, nisi quando alius cibus sumitur manducentur.

x. Vt poma & lactucæ, nisi quando alius

ſumitur cibus,non comedantur.

De certo tempore phlebotomandi obſeruando, & vt monachis tunc ibi cibus potúſque magis in ſupplementum largiatur.

XI. Vt certum phlebotomiæ tempus non obſeruent, ſed vnicuique ſecundum quod neceſſitas expoſtulat concedatur;&ſpecialis in cibo & in potu tunc conſolatio præbeatur.

Vt ſi neceſſitas poſtulauerit monachus poſt veſpertinum cibum ante lectionem completorum potus tribuatur: ſimiliter quadrageſimali tempore, vel quando mortuorum officium egerint.

XII. Vt, ſi neceſſitas popoſcerit, ob operis laborē poſt refectionem veſpertinā etiā & in quadrageſima pari modo, & quando officium mortuorū celebretur, priuſquam lectio completorij legatur, bibant.

De monacho à priore ſuo increpato.

XIII. Vt cum à quocunque priore ſuo increpatus quis eorum fuerit,Mea culpa,primò dicat, dehinc proſternens ſe illius pedibus cum cappa,ſi habuerit,veniam petat & tunc iubēte priore ſurgat, & vnde interrogatus fuerit, rationē humiliter reddat.

Ne nudi coram alijs vapulent.

XIIII. Vt nudi pro qualibet culpa coram

fratrum obtutibus non flagellentur.

Ne soli in itinere dirigantur monachi.

xv. Vt soli sine alio fratre in via non dirigantur.

Ne sibi compatres vel commatres monachi faciant.

xvi. Vt sibi compatres commatrés-ve non faciant, neque osculentur fœminas.

Vt murmurent monachi tempore legendi & meridiano occupati ad colligendas fruges.

xvii. Vt si necessitas fuerit eos occupari in fruges colligendo, constitutum legendi & meridie pausandi tempus præmittatur, & operantes non murmurent.

De monachis quarta & sexta feria ieiunantibus.

xviii. Vt quarta & sexta feria ieiunantes, ante nonam, aut post nonam, si necessitas fuerit, iuxta prioris arbitrium, leuia opera exerceant.

Vt in quadragesimali tempore, monachi libros accipiant.

xix. Vt in quadragesima libris de bibliotheca secundum prioris dispositionem acceptis, alios nisi prior decreuerit expedire, non accipiant.

De vestimento monachis nec satis pretioso nec satis vili dando.

xx. Vt eis vestiméta nec multum vilia, nec

multum pretiosa, sed mediocria dentur.

De cucullæ mensura.

XXI. Vt mensura cucullæ duobus consistet cubitis.

De potestate Abbatis si extra mensuram infra positam aliquid addendum decreuerit.

XXII. Vt si infra positæ mensuræ quantitatem decreuerit Abbas causa necessitatis quippiam augeri, in illius maneat potestate: Alioquin hoc omnino prouideat vt camisas duas & tunicas duas, & cucullas duas, & cappas duas vnusquisque monachorũ habeat, quibus verò necesse est, addatur & tertia, & pedules IIII. paria, & femoralia II. paria, roceũ, I. pellicias vsque ad talos II. falciolas II. quibus autẽ necesse est itineris causa, alias duas. Vuantos in æstate muffulas in hyeme veruecinas: Calciamẽta diuturna paria II. Subtalares per noctẽ in æstate II. paria, in hyeme verò soccos. Saponem & vncturam sufficienter. Pinguedinem ad esum excepto VI. feria & XX. diebus ante natiuitatem Domini, & septimana illa quæ ante quadragesimam, vocatur quinquagesima. Vbi autẽ vinum nõ est vnde emina detur, duplicem mensurã de ceruisia bona. Et quæcunque præter hæc regula iubet, singuli cũ necessitas ex-

poſtulauerit, abſque dilatione accipiant.

De pedibus fratrum viciſſim lauandis.

XXIII. Vt in quadrageſima, ſicut & in alio tempore, viciſſim ſibi pedes lauent, & antiphonas huic officio congruentes decantent: In cœna verò Domini pedes fratrum ſi valet Abbas lauet & oſculetur, & poculum porrigat.

De mandato poſt cœnam faciendo.

XXIIII. Vt mandatum poſt cœnam fiat.

De menſura monachorum vt ea Abbates illorum ſint contenti.

XXV. Vt ea quam monachi ſui habẽt menſura ſint Abbates contenti, in manducando, in bibendo, in dormiendo, in veſtiendo, in operando, ſi in aliis vtilitatibus non fuerint occupati.

De villis fratrum vt eas non circumeant monachi.

XXVI. Vt villas frequenter & niſi neceſſitas coëgerit, non circumeant, neque ſuis illas monachis cuſtodiendas committant: & ſi eos ire ad eas neceſſitas fuerit, expleto neceſſitatis negotio, ad ſua mox monaſteria redeant.

De Abbate vel quolibet monacho ne ad portam monaſterij quocumque hoſpite manducare præſumat.

XXVII. Vt Abbas vel quiſpiam fratrum ad portam monaſterij cum hoſpitibus non reficiant: In refectorio autem omnem eis humanitatem manducandi ac bibendi exhibeat. Si verò propter hoſpitem voluerit ad ſolitam menſuram fratribus ſibíque augere aliquid, in ſua maneat poteſtate.

Ne ſeruitores fratrum poſt refectionem eorum ad vnam menſam, ſed in propriis ſedeant locis.

XXVIII. Vt ſeruitores non ad vnam menſam, ſed in propriis locis poſt refectionem fratrum reficiant; quibus eadem lectio quę fratribus recitata eſt, recitetur.

De lectore, vt nihil niſi quod regula decernit accipiat.

XXIX. Vt lectori nihil niſi quod regula iubet, detur.

De Alleluia in ſeptuageſima dimittendo.

XXX. Vt Alleluya in Septuageſima dimittatur.

De præpoſito, vt maiorem quàm cæteri habeat poteſtatem.

XXXI. Vt præpoſitus intra & extra monaſterium poſt Abbatem, maiorem reliquis Abbatis ſubditis habeat poteſtatem.

De præpoſito monachis non conſtituendo, niſi & ipſe monachus ſit.

xxxii. Vt monachis non nisi monachus constituatur præpositus.

De senioribus fratribus monasterium circumeuntibus.

xxxiii. Vt de senioribus monasterium circumeuntibus quidam cũ fratribus in obedientiam exeant, quidam in monasterio propter custodiam remaneant.

De nouicio fratre, vt non facilis ei in monasterium tribuatur ingressus.

xxxiiii. Vt nouicio non facilis in monasterium tribuatur ingressus, & vt in cella hospitibus seruiat paucis diebus: Res verò quas habet parentibus suis commendet. Expleto probationis suæ anno, secundum quod regula præcipit inde faciet: Ipse verò nec tondeatur, nec vestimenta pristina immutet, priusquam obedientiam promittat.

De monacho quam professionem faciat.

xxxv. Vt monachus professione facta, tribus diebus cuculla copertũ habeat caput.

De puero, vt pater & mater eum ad altare offerant.

xxxvi. Vt puerum pater aut mater tempore oblationis offerant altari, & petitionem pro eo coram laïcis testibus faciant, quam tempore intelligibili ipse puer confirmet.

De infantibus oblatis, vt carnem non comedāt.

XXXVII. Vt infantes oblati carnem non nisi causa infirmitatis manducent.

De fratribus post sextam dormientibus.

XXXVIII. Vt quando fratres post sextam dormiant, si quis eorum voluerit legere, in Ecclesia aut in lecto suo legat.

De fratribus vt vsque nonam in quadragesima operentur.

XXXIX. Vt in quadragesima vsque ad nonam operentur fratres, quatenus missa celebrata congruo tempore reficiant.

De his fratribus qui quolibet modo, tamen grauiter delinquunt.

XL. Vt domus semota habeatur huiusmodi, his qui fugere aut pugnis baculísve interse voluerint confligere, aut quibus ex integro factæ sunt regulares disciplinę, qua in hyeme ignis possit accendi, & atrium iuxta sit in quo valeant quod eis iniungitur, operari.

De eo qui in refectorio negligenter coram fratribus aliquid excesserit.

XLI. Vt si quis negligenter sonitum fecerit, aut aliud quid excesserit in refectorio, mox à priore veniam petat.

De plebeio non recipiendo in monasterio, nisi prius monachus fieri voluerit.

XLII. Vt nullus plebeïus ſeu clericus ſecularis in monaſterio ad habitandum recipiatur, niſi voluerit fieri monachus.

Ne monachus iurando ſermonem ferat, niſi ſicut ſancti patres conſenſerunt loqui.

XLIII. Vt nemini liceat ſermonem iuramenti aut affirmationis, niſi ſicut ſancti patres ſoliti fuerunt, loqui.

De Abbatibus cellulas monachorum vel canonicorum habentibus.

XLIIII. Vt Abbatibus liceat habere cellas, in quibus aut monachi ſint aut canonici, & Abbas prouideat ne minus de monachis ibi habitare permittat quàm ſex.

De ſchola in monaſterio non habenda, niſi de his qui oblati fuerint.

XLV. Vt ſchola in monaſterio non habeatur, niſi eorum qui oblati ſunt.

De præcipuis ſolemnitatibus ſanctorum, vt plenarium in eis officium fiat, & bis monachi edant.

XLVI. Vt in præcipuis ſolemnitatibus, id eſt in Natali, & in octauis Domini, in Epiphania, in Paſcha quoque & Aſcenſione Domini, in Pẽtecoſte, & in ſanctorum feſtiuitatibus, id eſt, ſancti Stephani & B. Ioannis Euangeliſtæ, & in Natale infantium, in Purificatione & Aſſumptione ſan-

ctæ Mariæ; Similiter & in Beatorum Apostolorum festis, & in sancti Ioannis Baptistæ natiuitate sancti quoque Laurentij, atque Martini seu in natalitiis quibuslibet sancti cuius honor in qualicunque parrochia specialiter celebratur, plenarium officium agatur, & bis reficiatur.

De ieiunio Parasceue.

XLVII. Vt in parasceue non aliud nisi panis & aqua sumatur.

De benedictione post completorium.

XLVIII. Vt benedictio post completorium à sacerdote dicatur.

De decimis dandis tam Ecclesiæ quàm pauperibus.

XLIX. Vt de omnibus in eleemosyna datis tam Ecclesiæ quàm fratribus, decimę pauperibus dentur.

De specialibus psalmis pro eleemosynariis & defunctis cantandis.

L. Vt prætermissis partionibus psalterij psalmis, speciales pro eleemosynariis & defunctis cantentur.

De Pentecoste, vt per hebdomadam non flectantur genua, neque ieiunetur, nisi dies ieiunij extiterint.

LI. Vt in hebdomada Pentecostes non flectantur genua & non ieiunetur, nisi statuti

tuti fuerint dies.

De laïcis in refectorium monachorum manducandi vel bibendi causa non ducendis.

LII. Vt laïcus causa manducandi ac bibendi in refectorium non ducatur.

De vestimentis & calciamẽtis, vt fratribus quoties expedit dentur.

LIII. Vt quoties exposcit necessitas, vestimenta & calciamenta, & omnia necessaria fratribus dentur.

De his qui præponuntur vt nonni vocentur.

LIIII. Vt qui præponũtur, nonni vocentur.

De seniore Decano.

LV. Vt senior decanus reliquis decanis præponatur, & Abbate vel præposito præsente locum proprium teneat.

De præposito, Decano, & Cellario.

LVI. Vt Præpositus, Decanus, Cellarius de eorum ministerio, nisi causa vtilitatis aut necessitatis, non remoueantur.

De libra panis vt trignita solidos penset antequam coquatur.

LVII. Vt libra panis triginta solidis per duodecim denarios metiatur.

De dormitorio hospitum.

LVIII. Vt dormitorium iuxta oratorium constituatur, vbi superuenientes monachi dormiant.

De Abbatibus vt secum monachos in itinere nõ nisi ad sinodum ducant.

LIX. Vt Abbates monachos secum in itinere, nisi ad generalẽ synodum nõ ducant.

De duobus signis ad tertiam, sextam & nonam pulsandis.

LX. Vt duo tantum signa ad tertiam, sextam, nonámque pulsentur.

De monachis, vt disconsutas cappas nõ habeant, nisi tantum villosas.

LXI. Vt monachi cappas disconsutas præter villosas non habeant.

De Abbatibus & præpositis atque decanis, vt benedictionẽm lectoribus tribuant, licet presbyteri non sint.

LXII. Vt Abbas, præpositus vel decanus quamuis presbyteri nõ sint, lectoribus benedictionem tribuant.

Vt è fratribus docti eligantur qui superuenientibus monachis loquantur.

LXIII. Vt docti fratres eligantur, qui cum superuenientibus monachis loquantur.

De incerto furto, vt oratio & excommunicatio fiat, quousque qui culpabilis existit manifestetur.

LXIIII. Vt de furto incerto oratio & excõmunicatio à corpore & sanguine Christi fiat, quousque culpabilis confiteatur.

De monacho qui aduersus aliũ monachum testimonium protulerit.

LXV. Vt si frater aduersus fratrẽ pro qualibet culpa testimonium protulerit, fratri perfectiori credatur.

De psalmo inuitatorio & Gloria pro defunctis non cantando.

LXVI. Vt psalmus inuitatorius, & gloria, pro defunctis non cantetur.

De lectore vt stans benedictionem petat.

LXVII. Vt lector stando benedictionem postulet.

De eulogiis in refectorio fratribus à presbyteris dandis.

LXVIII. Vt eulogiæ fratribus à presbyteris in refectorio dentur.

Quod ad capitulum primo martyrologium legendum sit, & versus postea dicendus inde regula.

LXIX. Vt ad capitulum primitus martyrologium legatur, & dicatur versus, deinde regula aut homelia quælibet legatur, deinde, Tu autem Domine, dicatur.

De lectionę in capitulo exponenda.

LXX. Vt ad capitulum lectio tradatur; similiter ad conlationem si tempus fuerit oportunum.

De ieiunio fratrum æstiuo tempore.

LXXI Vt quando fratres æstiuo tempore ieiunant, post sextam dormiant.

De eo qui culpæ noxa tenetur, vt die dominico remissius habeat.

LXXII. Vt is qui noxæ culpa tenetur, die dominico remissius habeat, & veniam non petat.

De anniuersaria die pro defuncto Abbate celebranda.

LXXIII. Vt pro Abbate defuncto anniuersarium fiat officium.

De eo vt ad Missam inclinati Sanctus dicãt, & ad Pater noster genu flectant.

LXXIIII. Vt ad Missam Sanctus stantes, & Pater noster genu flectentes dicant.

Non debet aliquis pro munere in monasterio recipi.

LXXV. Vt nullus pro munere recipiatur in monasterio, nisi quem bona voluntas & merita commendant.

De mensura cibi ac potus, quæ monachis separatim debet tribui.

LXXVI. Vt vnicuique fratri in cibo & potu sua mensura separatim detur, & de tota mensura sibi data alicui nihil tribuat.

De fratrum pinguedine quam accipere debeant in victu quotidiano.

LXXVII. Vt fratres aliquid pinguedinis in

victu quotidiano habeant, excepta ſexta feria, & diebus octo ante natale Domini, & à quinquageſima vſque ad Paſcha.

In Domini natale & feſtiuitate Paſchæ monachis volatilia ſumere quatuor diebus conceſſum eſt.

LXXVIII. Vt volatilia in natale Domini & in Paſcha tantum quatuor diebus, ſi eſt vnde, comedant; ſi verò nõ fuerit vnde, non requiratur per debitum: Si autem Abbas aut monachi abſtinere ſe voluerint, in eorum ſit arbitrio.

De muffulis monachiis dandis.

LXXIX. Vt muffulæ veruecinæ monachis dentur.

De diſciplinæ modo.

LXXX. In doctrina ſua Abbas Apoſtolicam debet illam ſemper formam ſeruare in qua dicit: Argue, obſecra, increpa, id eſt indiſciplinatos & inquietos debet durius arguere, obedientes autem & mites, vt in melius proficiant, obſecrare, negligentes & contemnentes aut increpet & corripiat admonemus, neque diſſimulet peccata delinquentium, ſed mox vt cœperint oriri, radicitus ea, vt præualet, amputet, memor periculi Heli ſacerdotis de Silo. Improbos autem & duros ac ſuperbos vel inobediẽ-

tes verberum vel corporis castigatione in ipso initio peccata coërceat, sciens scriptum; Stultus verbis nō corrigitur. Et iterum: Percute filium tuum virga, & liberabis animam eius à morte. In omnibus igitur omnes magistram sequantur regulam, neque ab ea temere declinetur à quoquã. Nullus in monasterio proprij cordis sequatur voluntatem, neque præsumat quisquam cum Abbate suo proterue infra monasterium aut foris contendere, quod si prȩsumpserit, regulari disciplinȩ subiaceat. Si quis frequenter correptus pro qualibet culpa; si etiam excōmunicatus non emendauerit, acrior ei accedat correctio, id est verberum vindictæ in eum procedant. Similiter & qui præsumpserit claustra monasterij egredi, vel quocunque ire, vel quippiam, quamuis parum, sine iussione Abbatis facere, vindictæ regulari subiaceat. Peccantes autem coram omnibus arguantur, vt cæteri metum habeant.

ADDITIO II.

INDEX CAPITVLORVM ADDITIONIS SECVNDÆ.

CAPITVLA QVÆ DEINCEPS SEQVVNTVR NON TVNC QVANDO PRÆSCRIPTA, VELVT IN SVBSEQVENTIBVS HABENTVR, INVENTA, COLLECTA, ORDINATA, HVCQVE INSERTA ESSE NOSCVNTVR, SED POSTMODVM À FIDELIBVS REPERTA HAC IN SCEDVLA, SICVT ACTA ERANT SVNT INSERTA, VT FACILIVS À FIDELIBVS QVOTIENS NECESSE FVERIT REPERIANTVR.

CAPITVLA QVÆ SVNT GENERALITER PER PARROCHIAS POPVLIS DENVNCIANDA.

Vt fidei Sacramento baptizandi imbuantur, & vt paruuli de sacris fontibus ab his non suscipiantur, vel homines ad confirmationem teneantur, qui in publica pœnitentia adhuc canonicè irreconciliati manserint.

OC admonendum vel denũciandum fidelibus necessariè prævidimus, vt hi qui fidem Christi expetunt, & prouectæ ætatis sunt, priusquam ad baptismum accedant, instruantur & fidei & baptismatis sacramento. Similiter & illi instruendi sunt, qui paruulos de sacro fonte suscipere voluerint, vt intelligant & vim eiusdem sacramenti, & quid pro aliis spoponderint, vel pro quo fideiussores extiterint. Illos tamen specialiter ab his officiis remouendos iudicamus, ne alios de sacrosancto fonte baptismatis suscipiant, nec etiam ad percipiendum sancti spiritus donum aliorum patroni existant, qui & communione canonica priuati, & pœnitentiæ publicæ sunt subacti, donec per pœniten-

tiæ ſatisfactionem reconciliationem mereãtur. Quos enim lex diuina & auctoritas canonica ab Eccleſiarũ liminibus, & à caſtris militaribus, ne ruina ſint populi, ſequeſtrat, multò magis ab his ſacris officiis vſque ad tempus pœnitentiæ, vt iam dictum eſt, peractum, ſunt ſequeſtrandi.

Quo tempore baptiſma celebrari oporteat.

II. Vt extra ſtatuta tempora canonum baptiſmata non celebrentur: quia ſacri canones hoc modis omnibus, niſi aliquod periculum inſtiterit, fieri prohibent, in tãtum, vt etiam eos qui alio tempore baptizãtur, à gradibus Eccleſiaſticis arceant.

Vt pactum in baptiſmate factum cum Deo à baptizatis obſeruetur.

III. De eo etiam inſtruendos fideles neceſſario prouidimus, vt intelligant pactum quod cum Deo in baptiſmate fecerunt. Pactum quod cum Deo in baptiſmate fit à multis ex toto, à multis ex parte trãſgreditur. Ex toto quippe tranſgreditur, quando quis poſt acceptam baptiſmatis gratiam, aut ad infidelitatem, aut hæreſim, aut certè ad ſciſma probabitur. Ex parte verò, quando quis aut ad ſuperbiam, aut ad inuidiam, aut ad cętera vitia ſpiritalia, quę ex radice ſuperbiæ prodeunt, labitur.

Quid sit abrenuntio in baptismo, & quo modo obseruanda sit.

IIII. Quid sit abrenunciare Diabolo, operibus & pompis eius, valde omnes fideles intelligere oportet. Quapropter necesse est vt prædicatores in admonendo, & auditores in discendo & opere complendo ab hinc vt suũ cauere possint periculũ, magis adhibeant studiũ. Abrenunciare igitur Diabolo, est penitus eũ respuere, spernere, reiicere eíque cõtradicere, seque vnũquemque ab eo alienare, siue aliud quid quod hoc verbo in hoc sensu exprimi potest. Opera eius sunt quæ vtique operibus saluatoris contraria existunt. Primũ superbia, cuius ille auctor est, & quę eum ex Angelo dæmonem fecit, quæ est etiam initiũ omnis peccati, & cætera vitia quæ ex radice prodeunt superbiæ. Pompa diaboli hæc est quæ & pompa mundi, id est ambitio, arrogãtia, vana gloria, omnísque cuiuslibet rei superfluitas in humanis vsibus; Vnde crescit elatio, quæ multoties honestati solet ascribi, & cætera huiusmodi quæ de fonte superbiæ procedere noscuntur. Hæc & his similia sunt quæ vnusquisque fidelis tempore baptismatis à se reiecit Christóque se mancipauit, pactúmque cum Deo

fecit, ne penitus ad ea quibus abrenunciauit, rediret. Verum si iura humanæ pactionis firmiter conseruantur, fixius tamen atque feruentius iura tanti pacti quæ cum Deo facta sunt, inuiolabiliter sunt obseruanda.

De scholis per singulas vrbes habendis.

V. Inter nos pari consensu decreuimus, vt vnusquisque Episcoporum in scholis habendis & ad vtilitatem Ecclesiæ militibus Christi præparandis & educandis, ab hinc maius studium adhiberet. Et in hoc vniuscuiusque studium volumus probare, vt quando ad prouinciale Episcoporum concilium ventum fuerit, vnusquisque rectorum scholasticos suos eidem concilio adesse faciat, quatenus & cæteris Ecclesiis noti sunt, & eius solers studium circa diuinum cultum omnibus manifestum fiat.

Quòd ab Episcopis ieiunis impositionem manuum fieri oporteat.

VI. Vt Episcopi non nisi ieiuni per impositionem manuum Spiritum sanctum tradant, exceptis infirmis & morte periclitantibus. Sicut autem duobus temporibus, Pascha videlicet & Pentecoste, baptismum ita etiam traditionem Sancti spiritus à ieiunis pontificibus conuenit celebrari.

Vt nullus presbyterorum missam solus celebrare præsumat.

VII. Visum etiam nobis fuit illud inhibendum, vt nullus presbyterorum solus missam celebrare præsumat, quia ita nec verba Domini saluatoris, quib⁹ mysteria corporis & sanguinis suis Discipulis celebranda contradidit, nec Pauli documenta declarant, nec etiam in ipsis actis Apostolorum, si enucleatim legãtur, ita fieri debere vllo modo inuenitur. Vnde cõueniendus, imò interrogãdus nobis videtur huiusmodi corporis & sanguinis Domini solitarius consecrator, quibus dicit, Dominus vobiscum & à quo illi respondetur. Et cum spiritu tuo: vel pro quibus supplicando Domino inter cætera, Memento Domine & omnium circumastantium, cum nullus circũstet, dicit. Quæ consuetudo, quia Apostolicę & Ecclesiasticę auctoritati refragatur, & tanto mysterio quandam dehonorationem irrogare videtur, omnibus nobis in commune visum est vt deinceps huiuscemodi vsus inhibeatur.

Vt in vnaquaque Ecclesia, proprius presbyter habeatur.

VIII. Sæpe namque in aliis conciliis, & nũc in nostris conuentibus constitutum est,

vt vnaquęque Ecclesia, si facultas suppetit, proprium habeat presbyterum; & vnusquisque presbyter vna tantum sit contentus Ecclesia.

Vt in die Dominica rurale opus non fiat.

IX. Inter cætera verò admonitionis nostræ officia, satis illud nobis necessarium visum est, vt populis fidelibus terribiliter denuntietur, vt diem Dominicam, in quo auctor vitæ resurrexit à mortuis, honorabiliter & venerabiliter colant. Nam si pagani ob memoriam & reuerentiam Deorum suorum dies colere; & Iudæi more carnali Sabbatum carnaliter obseruare satagunt, quãtomagis Christianę religionis deuotio ob memoriam Dominicæ resurrectionis eundem diem venerabiliter atque honorabiliter colere debet? Multi namque nostrorum visu, multi etiam quorumdam relatu didicimus quosdam in hoc die opera ruralia exercentes, fulmine interemptos, quosdam artuum contractione, multatos, quosdam etiam visibili igne absumptos subito in cinerem resolutos pœnaliter occubuisse. Proinde necesse est vt primum sacerdotes, reges, & principes cunctíque fideles huic diei debitam obseruationem atque reuerentiam deuotissimè exhibeant.

De *missarum celebrationibus in locis incongruentibus minimè agendis.*

x. Illud etiã quanquam ſæpe admonitũ ſit, iterũ inculcãdum populíſque denũtiandũ ſummopere viſum fuit, vt miſſarũ celebrationes in locis incõgruẽtibus fieri omnino non habeant. Et neceſſe eſt vt vnuſquiſque Epiſcoporum huiuſcemodi temerariam conſuetudinem à parrochia ſua pœnitus amoueat. Et ſi quis presbyterorum ab hinc, excepto quãdo in itinere pergitur, & locus baſilicæ procul eſt, & ideo in altaribus ab Epiſcopo conſecratis fieri neceſſitas compellit, ne populus Dei ſine miſſarum celebratione & corporis & ſanguinis Dominici perceptione maneat; miſſarum celebrationes in huiuſcemodi illicitis locis poſt tot tantáſque prohibitiones facere attentauerit, dignum eſt vt gradus ſui periculum incurrat. Satius igitur eſt Miſſam nõ audire, quàm eam vbi non licet nec oportet celebrare aut audire.

Quòd presbyteri inconſultis Epiſcopis viduas velare non debeant.

xi. Quia ergo quod ſæpe in veſtris cõciliis prohibitum eſt, Viduas inconſultis Epiſcopis velari non debere, & eandem conſtitutionem à quibuſdam præuaricari nunc cogno-

cognouimus, prorſus ne deinceps fieret, interdiximus; Vt ſi quiſpiam presbyterorum deinceps huius conſtitutionis contumaciter trāſgreſſor extiterit, ſcilicet vt aliquam viduam inconſulto Epiſcopo velare præſumat, gradus ſui periculum incurrat.

De puellis virginibus à presbyteris non velandis.

XII. Similiter & de puellis virginibus à presbyteris nōvelandis inhibuimus, in qua re hactenus multos presbyterorum partim ignorantia partim temeritate deliquiſſe deprehendimus.

Quòd quædam fœminæ ſibi velum abſque ſacerdotum conſenſu imponunt.

XIII. Deprehendimus & aliam negligentiam, eo quòd quædam fœminæ ſine conſenſu ſacerdotum velum ſibi incautè imponant, quod ſimiliter ne vlterius fieret, inhibuimus.

De abbatiſsis & ſanctimonialibus, quæ contra canones viduis & puellis velum imponunt.

XIIII. Nihilominus etiam in quibuſdam locis inolitum inuenimus vſum ſtultitiæ plenum, & eccleſiaſticę auctoritati contrarium, eo quod videlicet nonnullæ abbatiſſæ & aliquæ ex ſanctimonalibus viduis & puellis virginibus contra fas velum imponere præſumant, & ideo nonnullæ tali-

ter velatæ, putant liberius ſuis carnalibus deſideriis poſſe vacare & ſuas voluntates explere. Quapropter ſtatuimus vt ſi aut abbatiſſa aut quælibet ſanctimonialis poſt hãc diffinitionem in tantam audaciã proruperit, vt aut viduam aut puellam virginem velare prȩſumat, iudicio canonico vſque ad ſatisfactionem ſubdatur.

De fœminis nobilibus quæ poſt mortem virorum ſuorum, ſtatim capita velant.

XV. De nobilibus fœminis quȩ amiſſis viris repente velantur, & in propriis domibus diuerſas neceſſitates opponentes reſidere delectantur, de quibus in aliis conuentibus iamdudum ventilatum & definitum eſt, maiori ſolertiq́ue ſtudio admonendas eſſe & inſtruendas ab Epiſcopis ſtatuimus, quatenus ſuæ ſaluti conſulant, nec ſic indiſcretè viuendo & propria noxiáque libertate vtendo, & per diuerſa vagando periculum animarũ ſuarum incurrãt, ſemper illud Apoſtolicũ ante oculos habentes quo dicitur; Vidua quæ in deliciis eſt, viuens mortua eſt.

Vt nullus canonicorum vel monachorum, niſi prædicationis aut alicuius certæ neceſſitatis cauſa, & hoc licentia Epiſcopi, vel qui ab eo ſua vice fungitur, monaſterium monacharum

aut canonicarum adire præſumat.

XVI. Quia etiam comperimus quoſdam canonicos & monachos poſtpoſito religionis ſuæ pudore monaſteria ſanctimonialium tam monacharum quàm canonicarum inconſulto Epiſcopo ſuo imprudenter atque irreuerenter adire ;qui obtendere ſolent ſe non ob aliud illuc accedere, niſi aut propinquitatis, aut familiaritatis, aut certè neſcio cuius collocutionis gratia: Quod factũ quia nec canonico nec monaſtico congruit propoſito, prorſus interdicimus, niſi fortè cauſa prædicationis, aut certè ineuitabilis neceſſitas id facere coëgerit; & hoc nullatenus ſine licentia Epiſcopi, aut illius qui vice illius fungitur, fieri præſumatur. Quòd ſi ſermo prædicationis faciendus eſt, congruo in loco coram omnibus fiat: Si verò colloquendum cum aliqua ſanctimonialium ratio expoſtulat, id non alibi niſi in cõſtituto loco, id eſt in auditorio, ſub teſtimonio virorum religioſorum & religioſarum fœminarũ fiat. Quando verò ſacerdotibus in monaſteriis puellaribus Miſſarum celebrationes faciendæ ſunt, cum miniſtris ſibi deputatis illuc ingrediantur: quibus ritè peractis non ad ſecretas collocutiones ſanctimonialium ſe

vllo modo diuertāt, ſed cum miniſtris ſuis ilico egrediātur. Porro ſi ſacerdotibus ſanctimoniales peccata ſua cōfiteri voluerint, id non niſi in Eccleſia coram ſancto altari, adſtantibus haud procul teſtibus, faciant. Si autem infirmitas præpedierit, aut in Eccleſia eadem cōfeſſio fieri nequeat, in quacumque libet domo facienda eſt, non niſi teſtibus ſimiliter haud procul adſtantibus fiat. Nullo modo quippe videtur nobis conuenire, vt monachus relicto monaſterio ſuo idcirco ſanctimonialium monaſteria adeat, vt confitentibus peccata ſua modum pœnitentiæ imponat.

Quòd pecunia à paupere non ſit exigenda cum vſura.

XVII. Quia ergo in multimodis vſurarum adinuentionibus quoſdam clericos & laïcos oblitos præceptionis Dominicæ qua dicitur, Pecuniam tuam non dabis ad vſuram, & frugum ſuperabundātiam non exiges, ego Dominus Deus veſter; in tantam turpiſſimi lucri rabiem exarſiſſe cognouimus, vt in multiplicibus atque innumeris vſurarum generibus ſua adinuentione & cupiditate repertis, pauperes affligant, opprimant & exhauriant, adeo vt multi fame confecti pereant, multi etiam propriis de-

relictis, alienas terras expetant: in quibuscunque locis hoc fieri didicimus, ne vlterius fieret cum ingenti protestatione modis omnibus inhibuimus: attendẽtes illud quod in libro Exodi Dominus per legislatorem dicit, Si pecuniam tuam dederis populo meo pauperi qui habitat tecũ, non vrgeas eum quasi exactor, nec vsuris opprimas. In libro quoque Leuitici; Si attenuatus fuerit frater tuus & infirmus manu, & susceperis eum quasi aduenam & peregrinum, & vixerit tecum, non accipias ab eo vsuram, neç amplius quàm dedisti. Time Dominum Deum tuũ, vt viuere possit frater tuus apud te. Et in libro Deuteronomij; Si vnus, inquit, de fratribus tuis qui morãtur intra portas ciuitatis tuę in terra, quam Dominus Deus daturus est tibi, ad paupertatẽ venerit, nõ obdurabis cor tuũ, nec contrahes manũ, sed aperies eã pauperi, & dabis mutuũ quo indigere eũ perspexeris. Item in eodem; Caue ne fortè subrepat tibi impia cogitatio, & dicas in corde tuo, Appropinquat septimus annus remissionis, & auertas oculos à paupere fratre tuo, nolens ei mutuum quod postulat, commodare, ne clamet contra te ad Dominum, & fiat tibi in peccatum; sed dabis

ei nec ages quidpiam callidè in eius necessitatibus subleuãdis, vt benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni tempore in cũctis ad quę manum miseris. Amos Propheta ait; Audite hoc qui conteritis pauperem & deficere facitis egenos terræ dicentes; Quando transibit messis & venundabimus merces, & sabbatum & aperiemus frumẽtum vt imminuamus mensuram & augeamus siclum, & supponamus stateras dolosas, vt possideamus in argento egenos, & pauperes pro calciamentis, & quisquilias frumenti vendamus. Hieronymus in expositione Ezechielis Prophetæ; Putãt quidam vsuram tantùm esse in pecunia, quod præuidens Scriptura, omnis rei aufert superabundantiam vt plus nõ recipias quàm dedisti. Solent in agris frumenti & milij, vini & olei cæterarúmque specierum vsuræ exigi, siue, vt appellat sermo diuinus, superabundantiæ, verbi gratia; vt hyemis tempore demus decem modios, & in mẽse recipiamus quindecim, hoc est amplius parte media, qui iustissimum si putauerit quartam plus accipiet portionem. Et solẽt argumẽtari ac dicere; Dedi vnũ modium, qui satus fecit decem modios, nonne iustum est vt medium modium de meo plus

accipiam, cum ille mea liberalitate nouem & semis de meo habeat. Noli errare, inquit Apostolus, Deus non irridetur. Respondeat enim nobis breuiter fœnerator misericors, vtrum habenti dederit, an non habenti. habenti vtique dare non debuerat: sed dedit quasi non habēti. ergo quare plus exigit quasi ab habēte? Alij pecunia fœnerata solent munuscula accipere diuersi generis, & non intelligunt vsuram appellari & superabundantiam quicquid illud est, si ab eo quod dederint plus acceperint. De mensurarum namque inæqualitate & modiis iniustis & sextariis, quæ Domini lege habere prohibētur, qualiter res ad certam correctionem perduci possit, non satis perspicuè nobis patet, eo quòd in diuersis prouinciis, diuersæ ab omnibus pene habeantur. hoc tamen modis omnibus optamus & admonemus, vt saltem nullus duplices mēsuras in sua dominatione aut habeat aut haberi permittat; quoniā hac occasione multos pauperes affligi in plerisque locis cognouimus.

De diuersis malorum flagitiis.

XVIII. Sunt sanè diuersorum malorum patratores quos & lex diuina improbat & condemnat, pro quorum etiam diuersis

ſceleribus & flagitiis populus fame &peſtilentia flagellatur, & Eccleſiæ ſtatus infirmatur,& regnum periclitatur. Cōtra quos nos eorum malitiam exaggerantes, quanquam in ſacris eloquiis ſatis ſint execrata, neceſſarium præuidimus iterum noſtra admonitione & exhortatione prçcaueri omnino oportere: ſicut ſunt diuerſarum pollutionum patratores,quas cum maſculis & pecoribus nōnulli diuerſiſſimis modis admittunt, quæ incomparabilem dulcedinē piiſſimi Creatoris ad amaritudinem prouocantes,tanto grauius delinquunt,quāto contra naturam peccant: pro quo etiā ſcelere igne cœleſti cōflagratę inferníque hiatu abſorptæ ſunt ciuitates, necnon & quadraginta &eo amplius millia ſtirpis Benjamineæ mucrone fraterno confoſſa ſunt. Hæc porro iudicia & euidentes vindictæ, declarant quàm deteſtabile & execrabile apud diuinam maieſtatem hoc vitium extet. Extāt & alia pernicioſiſſima mala, quæ ex ritu gentilium remanſiſſe non dubium eſt, vt ſunt magi, arioli, ſortilegi, venefici, diuini, incantatores,ſomniorum cōiectores,quos diuina lex irretractabiliter puniri iubet. De quibus in lege dicitur; Anima quæ declinauerit ad magos, & ariolos, &

fornicata fuerit cũ eis, ponam faciem meã contra eam, & interficiam illam de medio populi sui. Sanctificamini & estote sancti, quia ego sanctus sum Dominus Deus vester. custodite præcepta mea, & facite ea, quia ego Dominus qui sanctifico vos. Et alibi; Magos, & ariolos, & maleficos terræ viuere ne patiamini. Dubium etenim non est, sicut multis est notum, quòd quibusdã præstigiis atque diabolicis illusionibus ita mentes quorumdam inficiũt poculis amatoriis, cibis, vel philacteriis, vt in insaniam versi à plerisque iudicentur dum proprias non sentiunt contumelias. Ferunt enim suis maleficiis aëra posse conturbare, & grandines immittere, futura prædicere, fructus & lac auferre, aliísque dare, & innumera à talibus fieri dicuntur. Qui vt fuerint huiusmodi reperti viri seu fœminæ in tantum disciplina & vigore principis acrius corrigendi sunt, inquantum manifestius ausu nefando ac temerario seruire Diabolo non metuunt. De his quoque in concilio Ancyritano titulo XXIII. ita scriptum est; Qui diuinationes expetũt, & more gentilium subsequuntur, aut in domos suas huiuscemodi homines introducunt, exquirendi aliquid arte malefica aut ex-

piandi causa, sub regula quinquennij iaceant secundum gradus pœnitentiæ definitos. Oportet enim hæc in omnibus, & maximè in his locis vbi licitè & impunè multi se posse aut perpetrare hoc confidūt, vt studiosius & diligentius admoneantur, & seuerius corrigantur.

De aliis vitiis quæ in vsu quasi per naturam habentur.

XIX. Sunt & alia detestanda vitia quæ ita habentur quasi naturaliter in vsu, vt ea perpetrantes quanti sunt discriminis non aduertant, sicut sunt ea quæ Apostolus apertè enumerat, id est, ebrietates, comessationes, contentiones, iræ, rixæ, dissensiones detractiones, inuidiæ; inimicitiæ, quæ homines, iuxta eundem Apostolum, à regno Dei excludunt, ita inquietem; Qui enim talia agunt regnum Dei non consequuntur. In tantū enim ea impudenter & fidenter quidam committunt, vt meritò de illis dici possit, Lætantur cùm malè fecerint, & exultant in rebus pessimis. Vnde oportet vt omnes Christiani hæc & subtiliter intelligant, & studiosissimè caueant, ne fortè ea perpetrantes, & alia bona quæ agunt perdant, & propter hoc à regno Dei se alienos faciant. Similiter etiam de ocioso ser-

mone pro quo iuxta Domini vocem omnes reddituri sumus in die iudicij rationẽ. De scurrilitate & stultiloquio & maledictionibus, quoniã iuxta Apostolum, maledicentes regnum Dei non possidebunt. De mendacio; de periculoso noxio, assiduóque iuramento & obscœnis turpibusque canticis, omnibus Christianis intelligendum & obseruandum est, vt summopere ab his se caueant, ne his studentes per negligentiam detrimentum, quod absit, suarum patiantur animarum. Hæc igitur quæ breuiter præmissa sunt primùm adiuuante diuina gratia à nobismetipsis abdicando formam & exemplum aliis præbere volumus, & fidelibus nostris humiliter innotescere, & fideliter denunciare necessario iudicauimus, sed & per parrochias nostras omnes admonendo instruere cupimus, ne quod absit, per suam ignorantiam & nostram negligentiã huiuscemodi mortiferis subiaceant vitiis.

Vt laici vxores sola causa filiorum habere debeant.

xx. Congessimus etiam in opere conuentus nostri nonnulla alia capitula ad laicorum fidelium obseruationem & salutem pertinentia, quorum hîc omissa prolixita-

te mentionem tantum facimus, ſcilicet, quod noſſe eos oporteat cõiugium à Deo eſſe conſtitutum, & quòd non ſit cauſa luxuriæ, ſed cauſa potius filiorum appetendum: & vt virginitas, ſicut doctores noſtri tradunt, vſque ad nuptias ſit cuſtodienda, & vt vxores habentes, neque pellicem neque concubinam habere debeât. Quomodo etiam in caſtitate vxores ſuas diligere, eiſque vt pote vaſe infirmiori honorem debitum debeant impendere, & quòd commixtio carnalis cum vxoribus gratia fieri debeat prolis nòn voluptatís, & qualiter à coïtu prægnantium vxorum viris abſtinendum ſit, necnon & qualiter menſtruo tempore, viris ab vxoribus ſuis abſtinẽdum ſit, & quòd niſi cauſa fornicationis, vt Dominus ait, non ſit vxor dimittenda, ſed potius ſuſtinenda, & quod hi qui cauſa fornicationis dimiſſis vxoribus ſuis alias ducunt, Domini ſententia adulteri eſſe notentur, ſiue etiam qualiter inceſta Chriſtianis cauenda ſint, & quod loca Deo dicata frequentius deuotiúſque à fidelibus ad Deum exorandum, ſibique propicium faciendum ſint adeunda. Et quòd in baſilicis Deo dicatis non ſit fabulis, otioſis turpibuſque & obſcœnis ſermo-

cinationibus vacandum, & negotia secularia publicaque placita habenda, & quòd qui hæc in Ecclesiis Dei faciunt, maiora sibi peccata accumulent. De iusto iudicio iudicando & munerum acceptione cauẽda. De falso testimonio vitando, & de detractione vitanda. Necnon & de cæteris quæ longum est dinumerare. Sunt etiam alia plura flagitia pernecessario corrigẽda, quæ nos ideo hîc inserere nõ necessarium duximus, quoniam satis euidenter in vestris capitulis ea comprehensa esse scimus, quæ vos vestra auctoritate & fidelium cõsultu per strenuos missos vestros corrigẽda esse cẽsuistis. Hæc nos fideles & deuotissimi famuli & oratores vestri, iuxta paruitatem sensus nostri, prout breuitas temporis permisit, secũdum sanctam ordinationem vestram, de his quæ ad nostram & consacerdotum, subiectorúmque nostrorũ correctionem & emendationem pertinere perspeximus, nec nõ & de his quæ populis necessario annuncianda & admonẽda prę-uidimus, illud etiam quod vestræ pietati deposcendum modo iudicauimus, pauca de multis quæ in nostris conuentibus gesta sunt, excerpentes, in vnum redigendo succinctè & ordinatim adnotauimus:

ſed quamquam ordine præpoſtero de his quæ præmiſſa ſunt, veſtro ardentiſſimo deſiderio prius ſatisfacere elegerimus, illud tamen quod in capite prius ponendum fuerat, & ad veſtram ſpecialiter perſonam miniſteriúmque pertinere cognouimus, nullatenus obliuioni tradidimus, ſed potius veſtræ ſaluti proſpicientes, nonnulla capitula neceſſaria fideliter collegimus & vobis familiariter admonitionis gratia porrigenda deuouimus, vt apertè atque diſtinctè inſpiciendo, legendo, & audiendo veſtra cognoſcere poſſit ſolertia de quibus & pro quibus in memoratis conuentibus noſtris ſecundum virium poſſibilitatẽ noſtrarum fideliter egerimus.

De Regis vocabulo & qualis eſſe debeat ipſe.

XXI. Vt quid Rex dictus ſit, Iſidorus in libro Sententiarũ ſcribit: Rex enim, inquit, à rectè agendo vocatur, ſi enim piè & iuſtè & miſericorditer agit, meritò Rex appellatur: ſi his caruerit, non Rex, ſed tyrannus eſt. Antiqui autem, vt idem Iſidorus in libro Etymologiarum ſcribit, omnes Reges tyrannos vocabant, ſed poſtea piè & iuſtè, & miſericorditer regentibus Regis ſunt nomẽ adepti: Impiè verò, iniuſtè, crudelitérque principantibus non Regis ſed

tyrannicum aptatum est nomen. Vnde & Beatus Gregorius ait in Moralibus; Viros namque sanctos proinde Reges vocari in sacris eloquiis didicimus, eo quòd rectè agant sensúsque proprios bene regant, & motus resistentes sibi rationabili discretione componant. Rectè igitur illi Reges vocantur, qui tam semetipsos quàm subiectos bene regendo pacificare nouerunt. Ad quid etiam constitutus sit Imperator, Fulgentius in libro de veritate prædestinationis & gratiæ scribit. Clementissimus quoque Imperator non ideo est; vas misericordię prępáratum in gloria, quia apicem terreni principatus accepit, sed si in imperiali culmine recta fide viuat, & vera cordis humilitate præditus, culmen regiæ dignitatis sanctæ religioni subiiciat, si magis in timore seruire Deo, quàm in timore dominari populo delectetur, si in eo leuitas iracundiam mitigat, ornat benignitas potestatem, si se magis diligendum quàm metuendum cunctis exhibeat, si subiectis salubriter consulat, si iustitiam sic teneat vt misericordiam non relinquat, si præ omnibus ita se sanctæ matris Ecclesiæ Catholicæ meminerit filium, vt eius paci atque trãquillitati per vniuersum mundum pro-

deſſe ſuum faciat principatũ. Magis enim Chriſtianum regitur ac propagatur imperium dum Eccleſiaſtico ſtatui per omnem terram conſulitur, quàm cum in parte quacumque terrarum pro temporali ſecuritate pugnatur. Vnde & Iſidorus ſcribit; Principes namque ſæculi nonunquam intra Eccleſiam poteſtatis adeptæ culmina tenent, vt per eandem poteſtatem diſciplinam Eccleſiaſticam muniant. Cæterum intra Eccleſiam poteſtates neceſſariæ non eſſent, niſi vt quod non præualet ſacerdos efficere per doctrinę ſermonẽ, poteſtas hoc imperet per diſciplinæ terrorem. Sæpe per regnũ terrenum cœleſte regnũ proficit, vt qui intra Eccleſiã poſiti cõtra fidem & diſciplinam Eccleſiæ agunt, rigore principũ conterantur, ipſamque diſciplinam quam Eccleſiæ vtilitas exercere non præualet ceruicibus ſuperborum poteſtas principalis imponat. Salomon in Prouerbiis; Miſericordia & veritas cuſtodiunt Regem, & roborabitur clementia thronus eius.

De miniſterio regali quale ſit.

XXII. Regale namque miniſterium ſpecialiter eſt, populum Dei gubernare & regere cum æquitate & iuſtitia, & vt pacem & concordiam habeant, ſtudere. Ipſe enim debet

debet primo defenſor eſſe Eccleſiarum & ſeruorũ Dei, viduarum, orphanorum cæterorúmque pauperum, necnon & ominum indigentium. Ipſius enim terror & ſtudium huiuſmodi inquantum poſſibile eſt, eſſe debet primò vt nulla iniuſtitia fiat, deinde ſi euenerit vt nullo modo eam ſubſiſtere permittat, nec ſpem deliteſcendi ſiue audaciam malè agendi cuiquam relinquat: ſed ſciant omnes quoniã ſi ad ipſius notitiam peruenerit quidpiam mali quod admiſerint, nequaquã incorrectum aut inultum remanebit, ſed iuxta facti qualitatem erit & modus correctionis. Vnde oportet vt ipſe qui iudex eſt iudicum, cauſam pauperum ad ſe ingredi faciat, & diligenter inquirat, ne fortè illi qui ab eo conſtituti ſunt, & vicem eius agere debent in populo, iniuſtè aut negligẽter pauperes oppreſſiones pati permittant. Scire autem & vnumquémque cuiuſlibet ſit ordinis oportet, quia ſi de otioſo ſermone Deo rationẽ redditurus eſt, multò magis de miniſterio ſibi diuinitus commiſſo. De miniſterio autem Regis ita Iob loquitur, Quumque ſederam quaſi Rex circumſtante exercitu, eram tamen mærentium conſolator, auris audiens beatificabat me, & oculus videns teſtimo-

nium reddebat mihi, quòd liberaſſe pauperem vociferantem & pupillum cui non eſſet adiutor. Benedictio perituri ſuper me veniebat, & cor viduæ conſolatus ſum. Iuſtitia indutus ſum, & veſtiuit me ſicut veſtimento & diademate iudicio meo. Oculus fui cæco, & pes claudo. Pater eram pauperum, & cauſam quam neſciebam diligentiſſimè inueſtigabam. Conterebam molas iniqui, & de dentibus illius auferebam prædam. Salomon Rex qui ſedet in ſolio iudicij, diſſipat omne malum intuitu ſuo. Item idem in libro Sapientiæ; Diligite iuſtitiam qui iudicatis terram, ſentite de Domino in bonitate, & in ſimplicitate cordis quærite illum. Item ibi; Audite ergo Reges & intelligite, diſcite iudices finium terræ. Prębete aures vos qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationum, quoniam data eſt à Domino poteſtas vobis & virtus ab Altiſſimo, qui interrogabit opera veſtra & cogitationes ſcrutabitur, quoniam cùm eſſetis miniſtri eius, non rectè iudicaſtis neque cuſtodiſtis legem iuſtitiæ, neque ſecundum voluntatem Dei ambulaſtis, horrendè & citò apparebit vobis Dominus, quoniã iudicium duriſſimum in his qui præſunt; fiet. Exi-

guo enim conceditur misericordia, potentes autem potenter tormenta patientur. Non enim subtrahet personam cuiusquam Dominus, nec reuerebitur cuiusquam magnitudinem: quoniam pusillum & magnum ipse fecit, & æqualiter pro omnibus cura est illi. Extant & alia innumera sanctarum Scripturarum testimonia, regio nomini & officio conuenientia, super quibus colligēdis vestra sancta deuotio idcirco magnum nobis ademit laborem, eo quod diuina gratia adeo tot virtutum prærogatiuis vestrum repleuerit animum & exornauerit dignitatem, vt non sit necesse sacerdotibus Domini copiosioribus exemplis qualibet exaggeratione vestrum animum onerare. Quare Deo omnipotenti gratias vberrimas ac multiplices referimus, qui ita vos pia religione, sancta deuotione, benigna humilitate, amore iustitiæ, operibus misericordiæ, cæterarúmque sanctarum virtutum perfectione sua gratuita pietate ditauit, vt meritò ab omnibus amandi & imitandi sitis. Verum quòd nos si hæc vobis cælitus attributa nó fuissent, cum temporali periculo propter auctoritatē ministerij nostri vos ad ea peraganda admonere, imò admonendo exige-

re à vobis quoquomodo debueramus. Vos è contra propter diuinum amorem & honorem & admonendo nos ad potiora prouocatis, & pium oportunúmque adiutorium nobis ferre deuotissimè curatis. Proinde humillimis precib⁹ specialiter pietati vestræ suggerimus, vt bonū quod cœpistis Deo opitulante indesinenter perficere nō grauemini, & adimplendis operibus iustitiæ & pietatis ac misericordiæ nullatenus deficiatis: quoniam non inchoantibus, sed perficiētibus præmium æternæ vitæ datur. Et iuxta veritatis vocem: Qui perseuerauerit vsque in finem hic saluus erit.

Quòd in eligendis & constituendis Ecclesiæ rectoribus Regem magnam diligentiam adhibere oporteat.

XXIII. Iterum monendo magnitudini vestræ suppliciter suggerimus, vt deinceps in bonis pastoribus rectoribúsque in Ecclesiis Dei cōstituendis magnum studium atque solertissimam adhibeatis curam. Quia si aliter factū fuerit, & ordo Ecclesiasticus suam non habebit dignitatem, & religio Christiana in multis labefactando damna detrimenti sui patietur, & animæ vestræ, quod non optamus, periculū generabitur.

De Abbatissis constituendis.

xxiiii. Similiter depoſcimus vt in Abbatiſſis conſtituendis veſtrum ſpecialiter caueatis periculum, ſicut vobis ſæpe eſt admonitum, & per diuinã auctoritatem crebrius manifeſtatum.

De adiutoribus reipublicæ & miniſtris eligendis.

xxv. Sed & hoc obſecramus vt in eligendis adiutoribus veſtris & reipublicæ miniſtris qui vice veſtra populum Dei regere & gubernare atque iudicare debent, ſolertiſſimam prouidentiam habeatis, ſemper illud attendentes quod in libro Exodi ad Moyſen dicitur; Prouide, inquit, de omni populo viros potentes & timentes Deum in quibus ſit veritas, & qui oderint auaritiam, & conſtitue ex eis tribunos & centuriones & quinquagenarios qui iudicẽt populum omni tempore. Quicquid autem maius fuerit, referent ad te, & ipſi minora tantummodo iudicent, leuiúſque tibi ſit partito in alios onere. Si hoc feceris, implebis imperium Domini & præcepta eius poteris ſuſtentare. Vnde & in libro Deuteronomij; Iudices, inquit, & magiſtros cõſtitues in omnibus portis tuis, quas Dominus Deus tuus dederit tibi, per ſingulas tribus tuas, vt iudicent populum iuſto iu-

dicio nec in aliquam partem declinent. Itē ibi; Dixíque vobis in illo tempore: Non possum solus sustinere vos, quoniam Dominus Deus vester multiplicauit vos, & estis hodie sicut stellæ cæli plurimæ; Dominus Deus patrum vestrorum addat ad hūc numerum multa millia, & faciat vobis sicut locutus est. Non valeo solus vestra negotia sustinere, & pondus, & iurgia. date è vobis viros sapientes & gnaros, & quorum conuersatio sit probata in tribubus vestris. Sed & in libro Paralipomenon ita legitur; Constituítque Rex Iosaphat iudices terræ in cunctis ciuitatibus Iuda munitis per singula loca, & præcipiens iudicibus; Videte, ait, quid facitis, non enim hominis exercetis iudicium sed Domini: & quodcunque iudicaueritis in vos redundabit. sit timor Domini vobiscum, & cum diligentia cuncta facite. non enim est apud Dominum Deum vestrum iniquitas, nec personarum acceptio, nec cupido munerum. Rogamus etiam vestram pietatem propter diuinam misericordiam, vestrámque salutem ac totius populi vtilitatem, necnon & regni honorem atque stabilitatem; vt vestra pietas solertissimam vigilātiam adhibeat; quatenus consiliarij & dignitatis vestræ ministri

custodésque animæ vestræ & corporis, qui debent esse intra regnũ aliis decus & bonitatis exemplũ, & in exteris nationibus bonę opinionis condimentum, charitatẽ, pacem atque concordiam omni simulatione & calliditate postposita adinuicẽ habeant; vt secundum Dei voluntatem & vestram honestatem atque totius regni profectum communiter decertent, & viri vobis adiutores in omnibus concorditer existant: Tunc enim veri consiliarii veríque adiutores vestri & totius regni salubriter esse poterunt, si vnanimes extiterint, & inuicem dilectionem habuerint. decet quippe vt sacra domus vestra cunctis spectabilis appareat & imitabilis existat, & fama suæ bonæ opinionis siue alios imperij vestri subiectos, siue exteras nationes abundantissimè perfundat. Vbi igitur omnes dissensiones & discordiæ dirimendæ, & omnis militia imperiali auctoritate est comprimẽda; necesse est, vt quod in aliis corrigere decernit, in ea minimè reperiatur. Nam & hoc humiliter obsecrando admonemus, vt liberos vestros quos vobis diuina pietas largiri voluit, in timore Dei iugiter diligentérque erudiatis, sicuti & facitis, & vt in mutuæ dilectionis charitate & fraternita-

tis amore atque vnanimitatis concordia viciſſim conſiſtant ſedula paternáque admonitione inſiſtatis, & ne illicitis actibus creatoris ſui offenſam incurrant prouida ſolertíque circumſpectione nihilominus inuigiletis, attendentes beatum Iob cuius ſtudium, vt Beatus Gregorius in Moralibus libris ſcripſit, circa filios erudiēdos tale extitit, vt non ſolum eos exterius perfectos opere & ſermone efficeret, verumetiā eorum corda ſacrificij oblatione mundaret. Attendite etiam & Dauid inſtruentem Salomonem filium ſuum, de quo in primo libro Malachim legitur; Ego, inquit, ingredior viam vniuerſæ terræ, confortare & eſto vir fortis, & obſerua cuſtodias Domini Dei tui, vt ambules in viis eius & cuſtodias ceremonias eius, & iudicia eius, & pręcepta & teſtimonia ſicut ſcriptū eſt in lege Moyſi & in libro Paralipomenon: Tu autem Salomon fili mi, ſcito Deum patris tui, & ſerui ei corde perfecto, & animo voluntario. Attēdite etiam Tobi de quo legitur, quòd cum factus eſſet vir accepit vxorem Annā ex tribu ſua, & genuit ex ea filium nomen ſuum imponens ei, quem ab infantia timere Deum docuit & abſtinere ab omni peccato. Item idem alloquens eundem filium

ſuum; Omnibus, inquit, diebus vitæ tuæ habeto Deum in mente, & caue ne aliquãdo peccato cõſentias & prætermittas præcepta Dei noſtri. Ex ſubſtantia tua fac elemoſynam, & noli auertere faciem tuam ab vllo paupere: Ita enim fiet, vt nec à te auertatur facies Domini. Quomodo potueris, ita eſto miſericors, & cætera. Item paulò poſt; Attende tibi fili ab omni fornicatione, & præter vxorem tuam nequaquam patiaris crimen ſcire ſuperbiam, nunquam in tuo ſenſu aut in tuo corde dominari permittas. Ex ipſa enim initiũ ſumpſit omnis perditio. Et idẽ non poſt multa; Conſiliũ ſemper à ſapiente perquire, omni tempore benedic Deo, & pete ab eo vt vias tuas dirigat, & omnia conſilia tua in ipſo permaneant. Item idem; Audite ergo filij mei patrem veſtrum, ſeruite Domino in veritate; & inquirite vt faciatis quæ ſunt placita illi; & filiis veſtris mandate vt faciant iuſtitias & eleemoſynas, & vt ſint memores Dei & benedicant eum in omni tempore in veritate & in tota virtute ſua. His omnibus prælibatis noteſcimus vobis quòd ea quæ in capitulis veſtris nobis tractãda commiſiſtis, ſcilicet quid à principibus & reliquo populo vel ita vt diuina auctoritas doceat

aut aliter teneatur, vel quid inde ex parte aut ex toto dimiſſum ſit & non teneatur, fatemur quia in his capitulis quæ ſuperius continentur, necnon & in his quæ præſenti anno conſcribi, & per miſſos veſtros ob vitia comprimenda per imperium veſtrum direxiſtis multa demonſtrata ſunt quæ à paſtoribus Eccleſiarum & à principibus & à reliquo populo hactenus neglecta extiterunt, & aliter quàm diuina auctoritas ſe habeat, in his eos egiſſe & agere nouimus. Sed ſi hæc noſtra ſacerdotalis admonitio effectum Deo operante, per veſtrum bonum ſtudium ab hinc obtinuerit, credimus quòd multa quæ à multis aliter quàm diuina auctoritas ſe habeat dimiſſa ſũt, quę non tenebant, corrigentur. Nam & illud quod in eiſdem capitulis continetur, vt manifeſtum fieret quæ cauſæ id effecerint vt ſacerdotes & principes à recto tramite deuiaſſent, exceptis præmiſſis capitulis in quibus, ſicut diximus, multa negligebantur, ſpecialiter tamen vnum obſtaculum ex multo tempore iã inoleuiſſe cognouimus, id eſt, quia & principalis poteſtas diuerſis occaſionibus interuenientibus, ſecus quàm auctoritas diuina ſe habeat in cauſas Eccleſiaſticas proſilierit, & ſacerdo-

tes partim negligentia partim ignorantia in cupiditate, in ſecularibus negotiis & ſollicitudinibus vltra quam debuerant ſe occupauerint, & hac occaſione aliter quàm diuina auctoritas doceat, in vtraque parte actum extitiſſe dubium non eſt. Sed quia Deo miſerante à progenitoribus & genitore veſtro, & à vobis multa correcta gratulamur, ſi ea quæ admonemus proſperũ ſucceſſum habuerint, credimus quòd ad perfectionis ſtatum, veſtra intentio noſtraque deuotio, Deo cooperante, peruenire poſſit. Veruntamen quia nouimus ſtatum huius regni ſub tali conditione & tenore creuiſſe atque dilatatum eſſe, à prudentiſſimis ſanctíſque prædeceſſoribus veſtris, ſiue ſcilicet ab Epiſcopis, ſiue à principibus hanc cauſam ex toto correctam non fuiſſe propter hæc quæ ſuo tempore dici poſſunt, & pondus tantæ cõſiderationis paruitatis noſtræ vires exceſſit, quoniam nec otium nec ſpatium temporis, nec plenitudinem conſacerdotum noſtrorum, ſicut ipſa neceſſitas expoſcebat, habuimus. Ideo hæc congruentiori & aptiori tempori, vita comite, ſi Deus ita annuerit, tractanda ac conſideranda diſtulimus, quoniam tantę conſiderationis per-

fectio indiget assensu & adiutorio principum & multitudine atque deuotione nec non & studio sacerdotum, & obedientia vel concordia populi & congruentia loci temporísque spatio. Porro de Episcopali libertate, quam Deo annuente vestróque adminiculo suffragãte adipisci ad Dei seruitium peragendum cupimus, suo in tempore vobis dicenda atque vobiscum conferenda reseruauimus, quateuus ita sit vt & nosmetipsos saluare populóque nobis subiecto vtiliter prodesse, atque pro vobis & stabilitate imperij vestri liberius valeamus exorare, & de vestris obsequiis & regni adiutorio solatium debitum minimè subtrahatur, sed si possibile fuerit potius augeatur.

ADDITIO III.

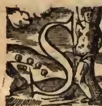
INDEX CAPITVLORVM ADDITIONIS TERTIÆ.

LII. *Vt*

Hæc capitula propriè sunt ad Episcopos vel ad ordines Ecclesiasticos pertinentia, quæ non solum obseruari, sed etiam sibi subiectos, vel commissos facienda perdocere debent.

INCIPIT TEXTVS CAPITVLORVM.

De his qui à proprio Episcopo non accipiunt chrisma.

I quis de alio chrisinate quàm de illo nouo quod proprij Episcopi largitione vel concessione accepit, baptizare, nisi præoccupante morte, tentauerit, pro temeritatis ausu ipse in se suæ damnationis protulisse sententiam manifestatur.

Vt nullus nisi iusto iudicio expolietur.

II. Non est priuilegium quo spoliari possit iam nudatus, ideo, nisi iusto iudicio decernente, nullus expolietur.

De eo qui post veritatem repertam aliquid deinceps discutit.

III. Quisquis enim post veritatem repertam aliquid vlterius discutit, mendacium quærit. Idcirco ab omnibus cautè agendum est.

Vt oblationes in domibus ab Episcopis vel presbyteris non fiant.

IIII. Quòd non oporteat in domibus oblationes celebrari ab Episcopis vel à presbyteris.

Quòd posteriore pacto omne pactum dissoluatur.

V. Omne pactum, posteriori dissoluitur pacto, homo verò liber statum suum & peiorare & meliorare potest.

De accusatoribus de inimici domo prodeuntibus.

VI. Accusatoribus de inimici domo prodeuntibus non est credendum.

De fratrum prouisione ne irrationabiliter fiat.

VII. Ita consulendum est fratribus, vt non videamur destruere quod ædificatum est. Si enim quod ædificaui destruo, præuaricatorem meipsum constituo.

De clericis qui in seditione arma sumpserint.

VIII. Clerici qui in quacunque seditione arma volentes sumpserint, reperti, amisso, ordinis sui gradu in monasterium pœnitentiæ contradantur.

Quòd lex Imperatorũ non sit supra legem Dei.

IX. Lex Imperatorum non est supra legem Dei, sed subtus.

Quòd spiritalis examinet omnia, ipse autem à nemine iudicatur.

X. Spiritalis iudicat omnia, ipse autem à nemine iudicatur.

Vt tempore menstruo ab vxoribus abstineatur.

XI. Quòd tempore menstruo, ab vxoribus omnino sit abstinendum.

De his qui ergà Episcopos vel erga actores Ecclesiæ aliquam querelam iustam habuerint.

XII. Si qui erga Episcopum vel actores Ecclesiæ quamlibet querelam habere iustam crediderint, non primates aut alios adeant iudices, priusquam ipsos conueniant familiariter non semel sed sæpissime, vt ab eis aut suam iustitiam, aut iustam recipiant excusationem: Si autem secus egerint, ab ipsis & ab aliis communione priuentur, tanquam Apostolorum patrúmque aliorum contemptores. De quibus ait Propheta, Erunt quasi non sint, & peribunt viri qui contradicunt vobis.

De potestate ligandi, atque soluendi concessa sacerdotibus à Christo.

XIII. Quòd nosse oporteat, sacerdotibus laïcos ligandi atque soluendi potestatem à Domino esse collatam, & quòd eorum monitis parere atque excommunicationi humiliter succumbere debeant.

Presbyteri qui sine præcepto Episcoporum ad externas Ecclesias transierint à communione separantur.

XIIII. Presbyteri qui sine iussione proprij

Episcopi de Ecclesiis ad alias Ecclesias migrauerint, tamdiu à communione habeantur alieni, quamdiu ad easdem redierint Ecclesias in quibus primitus sunt instituti.

De pace & concordia & vnanimitate.

xv. Vt pax & concordia sit atque vnanimitas in populo Christiano: quia vnum Deum patrem habemus in cœlis, & vnam matrem Ecclesiam, vnam fidem, vnum baptisma, ideo in vna pace & vnanimitate concorditer viuere debemus, si ad vnam & veram hæreditatem regni cœlestis cupimus peruenire; quia non est dissensionis Deus, sed pacis, vt ipse ait: Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur.

De potestate Episcoporum pro rebus Ecclesiasticis & de conuenientia Episcoporum cum laicis.

cvi. Vt Episcopi potestatem habeant res Ecclesiasticas prouidere, regere & gubernare atque dispensare secundum canonum auctoritatem. Volumus vt & laïci in eorũ ministerio obediant Episcopis ad regendas Ecclesias Dei, viduas & orphanos defensandos, & vt obedientes sint eis ad eorum Christianitatem seruandam; & Episcopi consentientes sint comitibus & iudicibus ad iustitias faciendas: & vt nullate-

nus per aliquornm mendacium vel falsum testimonium, neque per periurium aut per præmium lex iusta in aliquo deprauetur.

De intestato Episcopo.

XVII. Si quiscumque ex gradu ecclesiastico sine testamento & sine cognatione discesserit, hæreditas eius ad Ecclesiam vbi seruiuit, deuoluatur. Similiter de sanctimonialibus.

De Episcopis & Abbatibus vt ante se ioca turpia fieri non permittant.

XVIII. Vt Episcopi & Abbates ante se ioca turpia facere non permittant, sed pauperes & indigentes secum ad mensam habeant, & lectio diuina ibi personet, & sumant cibum cum benedictione & laude Domini secundum Apostolum; Siue mãducatis siue bibitis, omnia in laude Dei facite.

De iustis iudiciis à presbyteris agendis.

XIX. Vt Episcopi & iudices iudicia iusta discernant, quią sunt quædam iudicanda modò, quædam Dei iudicio reseruanda. Scriptum est enim; Nolite iudicare ante tempus, quoadusque veniat Dominus qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium, & tunc laus erit vnicuique à Deo. Et illud memores

ſint; In quo enim iudicio iudicaueritis, iudicabitur de vobis.

De monachorum & canonicorum militia cum consilio utiliter implenda.

XX. Vt monachi & canonici pleniter conſilium habeant qualiter Deo militare animáſque eorum melius valeant cuſtodire, ne propter aliquam neceſſitatem, occaſionem quærant vagandi, & inter ipſos propter hoc locus tentandi detur Diabolo.

Viduas in deliciis non oportere viuere.

XXI. Vt viduæ non ſint in deliciis; ſed ſecundum Apoſtolum, ſub poteſtate Epiſcopi viuant ſicuti decet.

De eo qui res Eccleſiæ per falſam precariam vel fraude adipiſcitur.

XXII. Vt ſi quilibet hominum res Eccleſiæ per mendacia vel mala ingenia in precariã ſibi adquirere & habere voluerit, & poſt factas precarias eadem mendacia ad aures eiuſdem rectoris Eccleſiæ delata fuerint, ipſa Eccleſia res ſuas quæ ei mendaciter abſtractæ fuerunt, pleniter abſque vllius contradictione, omnimodis recipiat. Ille verò qui res ſuas per eadem mendacia propter cupiditatem ipſius precariæ, eidem Eccleſiæ tradidit, ſimili modo in ſuam recipiat dominationem.

Quòd antiquus mos pœnitendi qui iuxta canonicam auctoritatem agendus est, iam ab vsu recesserit.

XXIII. Pœnitentiam agere iuxta antiquam canonum institutionem in plerisque locis ab vsu recessit, & neque excommunicandi, neque reconciliandi antiqui moris ordo seruatur. Vt à domno Imperatore impetretur adiutorium, qualiter si quis publicè peccat, publica multetur pœnitentia; & secundum ordinem canonum pro merito suo & excommunicetur & reconcilietur.

De *clerico ad tutelam vocato.*

XXIIII. Si Episcopus, presbyter, diaconus, subdiaconus ad tutelam vel curationem vocentur, tantum munus administrationis: in hoc conceditur suscipere; si tamen intra quatuor menses per competentem iudicem in scriptis manifestauerit, quòd huiusmodi munus sua sponte recepit, & tunc circa aliam tutelam præiudicium non patiatur.

De *Ecclesiis in rebus propriis constitutis & inter hæredes diuisis.*

XXV. Perlatum ad nos est quòd inter hæredes Ecclesiæ in rebus propriis constitutæ diuidantur, & tanta per eandem diuisionẽ

ſimultas oriatur, vt vnius altaris quatuor partes fiant, & ſingulæ partes ſingulos habeant presbyteros: quod ſine diſcordia & ſimultate nullo modo geri poteſt. Vnde nobis viſum eſt, quòd huiuſcemodi Eccleſiæ inter hæredes diuidi non debeant. & ſi in contentionem venerint, & ſimultates inter eos ſurrexerint, per quas ſacerdos ſuo ibi officio canonicè fungi nõ poſſit, præcipiatur ab Epiſcopo ciuitatis vt nullo modo ibi Miſſarum ſolemnia celebrentur, donec illi ad concordiã redeant, & pari voto atque conſilio Eccleſia illa ſacerdotem canonicè habeat, qui liberè ſuũ miniſterium ibi peragere poſſit.

De his qui bis aut ter ab Epiſcopis confirmantur, ignorantibus tamen eiſdem Epiſcopis.

XXVI. Dictum nobis eſt quòd quidam de plebe bis aut ter ab Epiſcopis, ignorantibus tamen eiſdem Epiſcopis, confirmentur. Vnde nobis viſum eſt eandem confirmationem, ſicut nec baptiſmum iterari minimè debere, quia qui bis vel amplius baptizantur vel confirmantur, non ſeculo ſed ſoli Domino ſub habitu regulari vel clericali religioſiſſimè famulari decretum eſt.

De clericis ad tabulas ludentibus.

XXVII. Si quis clericus ad tabulas ludat, vel ſpectaculis attendat, per tres annos à ſacro miniſterio prohibeatur, & ſi dignam pœnitentiam fecerit, reconcilietur.

De his qui ſeruorum matrimonia dirimunt.

XXVIII. Dictum nobis eſt quòd quidam legitima ſeruorum matrimonia poteſtatiua quadam præſumptione dirimant, non attendentes illud Euangelicum; Quod Deus coniunxit, homo non ſeparet. Vnde nobis viſum eſt, vt coniugia ſeruorum non dirimantur, etiam ſi diuerſos dominos habeant, ſed in vno coniugio permanentes dominis ſuis ſeruiant. Et hoc in illis obſeruandum eſt, vbi legalis coniunctio fuit, & per voluntatem dominorum.

De his qui pleniter peccata non confitentur.

XXIX. Sed & hoc emendatione indigere perſpeximus, quòd quidam dum confitentur peccata ſua ſacerdotibus, non plenè id faciunt. Quia ergo conſtat hominem ex duabus eſſe ſubſtantiis, anima videlicet & corpore, & interdum animi motu, interdum carnis fragilitate peccatur, ſolerti indagatione debent inquiri ipſa peccata, vt ex vtriſque plena ſit confeſſio, ſcilicet vt & ea confiteantur quæ per corpus geſta

sunt, & ea quibus in sola cogitatione delinquitur. Instruendus est itaque peccatorum suorum confessor, vt de octo principalibus vitiis sine quibus in hac vita difficile viuitur, cõfessionem faciat, quia aut cogitatione, aut quod est grauius, opere eorum instinctu peccauit. Odium etenim, inuidia, superbia vel certè huiuscemodi animæ pestes tantò periculosius lædũt, quantò subtilius serpunt.

De sanctis Ecclesiis.

xxx. Nulli sub Romana ditione constitutæ Ecclesiæ, vel Xenodochij, vel monasterij rectori earum, rem immobilem liceat alienare, id est agrum, domum, mancipium, panes ciuiles, neque creditori obligare. (Alienatio enim est venditio, donatio, permutatio, emphiteoseos perpetuus contractus) & omnes omnino cõuenit se ab huiusmodi alienatione abstinere. Tabellio verò qui talia instrumẽta cõscripserit, perpetuo exilio tradatur. Magistratus verò iudices qui talia instrumenta consenserint, & dignitatem & facultates amittant.

De his qui Deo solummodò confiteri peccata deberi dicunt.

xxxi. Quidam Deo solummodo confiteri debere dicunt peccata, quidam verò sa-

cerdotibus confitenda esse percensent. Quod vtrumque non sine magno fructu intra sanctam fit Ecclesiam, ita duntaxat vt & Deo qui remissor est peccatorum, confiteamur peccata nostra, & cum Dauid dicamus, Delictum meum cognitum tibi feci, & iniustitiam meam non abscondi: Dixi, confitebor, aduersum me iniustitias meas Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei: Et secundum Apostoli institutionem; Cõfiteamur alterutrum peccata nostra, & oremus pro inuicem vt saluemur. Confessio itaque quæ Deo fit, purgat peccata, ea verò quę sacerdoti fit, docet qualiter ipsa purgentur peccata. Deus namque salutis & sanitatis auctor & largitor, plerúmque hanc præbet suæ potentiæ inuisibili administratione, plerúmque medicorum operatione.

Quod personarum acceptio in omnibus cauenda sit iudicijs.

XXXII. Quia igitur Apostolo teste, non est personarum acceptio apud Deum, & in omnibus iudiciis cauenda est: multo magis in hoc pœnitentiæ iudicio præcaueri debet, vt nullus sacerdotum vnquam aut gratia aut odio alicuius personæ secus iudicet, quàm quod in canonibus sacris in-

uenerit, aut quod illi secundum sanctarum Scripturarum auctoritatem & Ecclesiasticam consuetudinem rectius visum fuerit. Si ergo medici qui corporibus medicinam inferre conantur, nequaquam propter personæ cuiuslibet acceptionem, his quos sanare cupiunt cauterio; aut ferro, aut duris aliis quibuslibet rebus parcunt, multo magis his obseruandum est, qui non corporũ, sed animarum medici existunt. Neque pẽsanda est pœnitentia quantitate temporis, sed ardore mentis & mortificatione corporis. Cor autem cõtritum & humiliatum Deus non spernit.

Quòd multi in pœnitentia delitiis indulgeant.

XXXIII. Multi (quod non sine dolore dicendum est) in pœnitentia non tam peccati remissionem, quàm temporis constituti expectant expletionem, & si carnium & vini vsus eis interdictus est, mutata nõ voluntate, sed eiusdem cibi aut potus perceptione, intantum deliciis suis indulgent, vt deliciosius his interdictis aliorum ciborũ vel potionum appetitu viuere cognoscantur. Spiritalis autem abstinentia quæ in pœnitentibus potissimum vigere debet, & quorumdam ciborum ac potionum per-

ceptiones & desiderium fugere debet. Ille, inquam, ille magis parsimoniæ seruire censendus est, qui sibi non solum quarumdam rerum perceptiones, sed delectationes corporis penitus interdicit.

De his qui ex industria peccant.

XXXIII. Sed nec hoc prætereundum putamus, quod quidam ex industria peccantes propter elemosynarum largitionem quandam sibi promittunt impunitatem: Eleemosyna enim extinguit peccata, iuxta illud; Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemosyna extinguit peccata: Sed ea quæ aut necessitate, aut casu, aut qualibet fiunt fragilitate, ea verò quæ ex industria ad cuiuslibet libidinem explendam idcirco fiunt vt eleemosynis redimantur, nequaquam eis redimi possunt; Quia qui hoc perpetrant, videntur Deum mercede conducere, vt eis impunè peccare liceat. Non ergo idcirco quis peccare debet, vt eleemosynam faciat, sed ideo eleemosinā facere debet quia peccauit. Mentem enim & corpus quæ libido traxit ad culpā, afflictio & contritio debet reducere ad veniam.

Quòd pœnitentia secundum canonum statuta agi debeat.

XXXV. Modus autem pœnitentiæ peccata

ſua confitentibus, aut per antiquorum canonum inſtitutionem, aut per ſanctarum ſcripturarum auctoritatem, aut per Eccleſiaſticam cõſuetudinem, ſicut ſuperius dictum eſt, imponi debet, repudiatis ac penitus eliminatis libellis quos pœnitentiales vocant, quorum ſunt certi errores, incerti auctores, de quibus ritè dici poteſt, Mortificabant animas quæ non moriebantur, & viuificabant animas quæ non viuebant; qui dum pro peccatis grauibus leues quoſdam & inuſitatos imponunt pœnitentiæ modos, conſuunt puluillos ſecundum propheticum ſermonẽ, ſub omni cubito manus, & faciunt ceruicalia ſub capite vniuerſæ ætatis ad capiendas animas.

Quod quidam presbyteris abſque conſenſu Epiſcoporum Eccleſias dent vel auferant.

XXXVI. Inuentum eſt quòd multi arbitrij ſui temeritate, & quod eſt grauius, ducti cupiditate, presbyteris quibuſlibet abſque conſenſu Epiſcoporum Eccleſias dant vel auferunt. Vnde oportet vt canonica regula ſeruata, nullus abſque conſenſu Epiſcopi cuilibet presbytero Eccleſiam det quã ſi iuſtè adeptus fuerit, hãc nõ niſi culpa ſua, coram Epiſc. canonica ſeueritate omittat.

De

De Scotis, qui se Episcopos esse dicunt, & quosdam absque licentia Dominorum suorum ordinant.

XXXVII. Sunt in quibusdam locis Scoti qui se dicunt Episcopos esse, & multos negligentes absque licentia Dominorũ suorum siue magistrorum, presbyteros & diaconos ordinant. Quorum ordinationem, quia plærumque in simoniacam incidit hæresem & multis erroribus subiacet, modis omnibus irritam fieri debere omnes vno consensu decreuimus.

De his qui in cœna Domini Eucharistiam negligunt.

XXXVIII. In cœna Domini à quibusdam Eucharistia negligitur, quę quoniam in eadem die ab omnibus fidelibus exceptis his quibus pro grauibus criminibus inhibitum est, percipienda sit, Ecclesiasticus vsus demonstrat, cum etiam pœnitentes eadem die ad percipienda corporis & sanguinis Dominici sacramenta reconciliat.

Quòd infirmi & ægroti oleo benedictionis perungendi sint.

XXXIX. Secundum beati Iacobi Apostoli documentũ, cui etiam documẽta Patrum consentiunt, infirmi oleo quod ab Episcopis benedicitur, à presbyteris vngi debẽt.

Sic enim ait; Infirmatur aliquis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ & orent super eum, vnguentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum. & alleuabit eum Dominus, & si in peccatis sit dimittentur ei. Non est itaque parui pẽdenda huiuscemodi medicina, quæ animæ corporísque medetur langoribus.

De sponso vel sponsa in monasterium ingressa.

XL. Si sponsus vel sponsa intrauerit monasterium, id quod arrarum nomine datum est, in simplum tantum reddatur.

De locis in quibus Missæ celebrandæ sunt.

XLI. In quibus locis & quo apparatu Missarum solemnia, exceptis basilicis, celebrari debeant, & vtrum celebrari debeant in Concilio Laodicensi ita scribitur; Quòd non oporteat in domibus oblationes celebrari ab Episcopis vel à presbyteris.

De his quæ ad aurium & oculorum pertinent oblectamentum; quæque sacerdotes vitare debent.

XLII. Quæcunque ad aurium & oculorum pertinent illecebras, vnde vigor animi emolliri posse credatur, vt de aliquibus generibus musicorũ aliisque nonnullis rebus sentiri potest, ab omnibus Dei sacerdotes

ſe abſtinere debent: quia per aurium oculorúmque illecebras, vitiorum turba ad animum ingredi ſolet. Hiſtrionũ quoque turpium & obſcœnorum inſolentias locorum, & ipſi animo effugere, cæteríſque ſacerdotibus effugienda prædicare debent.

Vt ſacerdotes à Iudis ſecularibus ſe caueant.

XLIII. Sacerdotibus non expedit ſecularibus & turpibus quibuſlibet intereſſe locis: venationes quoque ferarum vel auium minimè ſectentur.

De presbyteris & diaconis, vt Epiſcoporum ſuorum in bonis operibus veſtigia ſectentur.

XLIII. Presbyteri quoque & diaconi in omnibus bonorum operum exhibitionibus ſui Epiſcopi veſtigia ſectentur, & in bonorum morum probitate, quæ Epiſcopo obſeruanda ſunt, eadem & ſibi obſeruãda eſſe cognoſcant.

Qui in domo ſua oratorium fecerit.

XLV. Qui in domo ſua oratorium habuerit, orare ibi poteſt, tamen non audeat in eo ſacras facere Miſſas ſine permiſſu Epiſcopi loci illius: Quòd ſi fecerit, domus illius fiſci iuribus addicatur: Præfectus prætorij qui hoc cognouit & non prohibuit, librarum auri mutabitur.

Quantã curam Epiſcopi circa indigas habeant.

XLVI. Episcopi quidem maximam curam & solicitudinem circa pauperes habeant, & res Ecclesiasticas Ecclesiis collatas cauta circumspectione dispensent, quasi Dei ministri, non quasi turpis lucri gratia sectatores, illisque ita vtantur, non vt propriis, sed vt sibi ad dispensandum commissis.

Quòd liceat Episcopis præsentibus presbyteris & diaconis, thesauros Ecclesiæ pauperibus erogare.

XLVII. Licitum sit Episcopis præsentibus presbyteris & diaconibus de thesauro Ecclesiæ, familiæ & pauperibus eiusdem secũdum canonicam institutionẽ, iuxta quod indiguerint erogare.

De diaconissa.

XLVIII. Si diaconissa nupserit, gladio vltore sternatur, & facultas eius Ecclesiæ ei vbi seruiuit, addicatur. Corruptores earum similiter puniantur: bona verò eorum fisci iuribus vindicentur.

De presbytero non ordinando ante legitimum tempus.

XLIX. Presbyterum ordinari non debere ante legitimum tempus, hoc est trigesimũ ætatis annum, sed priusquam ad consecrationem presbyteratus accedat, maneat in Episcopio discendi gratia officium suum

tãdiu donec poſſint & mores & actus eius animaduerti: Et tunc, ſi dignus fuerit, ad ſacerdotium promoueatur.

De presbyteris, qualiter parrochias ſuas diligenter perſcrutentur.

L. Vt vnuſquiſque Epiſcoporum parrochiam ſuam diligenter perſcrutari nitatur, ne aliquis presbyter ab alterius parrochia in ſuam commigrans, officium celebrare præſumat ſine literis commendaticiis, ſicut olim multis in locis actum eſſe repertum eſt.

Ne quilibet presbyter de titulo minori ad maiorem tranſeat.

LI. De titulo minori ad maiorem migrare nulli presbytero licitũ ſit, ſed in eo permaneat ad quem ordinatus eſt. Quòd ſi inuentus fuerit contra ſtatuta id facere, eadem feriatur ſententia qua & Epiſcopus qui de minori ad maiorem trãſmigrauerit ſedem.

Vt decimæ ſemper conſultu Epiſcoporum diſpenſentur.

LII. Vt decimæ quæ ſingulis dabuntur Eccleſiis, per conſulta Epiſcoporum à presbyteris ad vſum Eccleſiæ & pauperum ſumma diligentia diſpenſentur.

De blaſphemia in Deum.

LIII. Si quis quolibet modo blaſphemiam in Deum iactauerit, à præfecto vrbis vltimo ſupplicio ſubiiciatur: Qui verò talem cognoſcens non manifeſtauerit, ſimiliter coërceatur. Si præfectus vrbis hæc punire neglexerit, poſt Dei iudicium noſtram indignationem incurrat.

De viduis iuuenibus ne citò velentur.

LIIII. Vt iuuenes viduæ citò nequaquam velentur, vſque dum probetur illarum religio, & bona ab eis nota ſit conuerſatio, ne fortè de eiſdem dici poſſit; Quæ autem in delitiis ſunt; viuentes mortuæ ſunt.

Vt comites & iudices Epiſcopis ſuis conſentiant, ipſique eos honorificè recipiant.

LV. Comitibus, iudicibus, reliquóque populo expedit vt ſuis ſint Epiſcopis conſentientes & obedientes propter Dei amorem, ſuíque gradus honorem, & ſemper ab eis vtile quærant conſilium, illorúmque ſalubria non ſpernant monita, ſed intenta cordis aure audiant. Similiter verò & Epiſcopi prædictas perſonas humiliter ſuſcipiant, honorificéque erga eos in omnibus agant, & ſe ſe mutuis ſtudeant ſubleuare conſolationibus.

De hærede qui piam diſpoſitionem non implet.

LVI. Si hæredes iuſſa teſtatoris non imple-

uerint, ab Episcopo loci illius, omnes res quæ his relictæ sunt auferantur cum fructibus & cęteris emolumentis, vt vota defuncti impleantur.

Vt comites & iudices viles personas non admittant ad testimonium.

LVII. Summopere admonendi sunt comites & iudices; ne viles & indignas personas côram se permittant ad testimoniū accedere, quoniā multi sunt qui periurare pro nihilo ducūt, in tantū vt pro vnius diei satietate aut pro quolibet paruo pretio ad iuramentū conduci possint, animásq; suas periurio perdere minimè formidant. Quāobrem tales nequaquam ad quodlibet testimonium admittendi sunt. Et hoc notandum, quòd non solū illi qui periurant, sed etiam qui periuris consentiunt, simili plectendi sunt damnatione.

Nullus Christianus munera exigat pro quolibet placito.

LVIII. Nullus Christianus pro quolibet placito vel iudicio à qualibet persona munera exigere aut accipere debet, quoniam id diuina Scriptura multis in locis magna interdicit auctoritate, testante Scriptura quæ ait: Munera excæcant oculos sapientium, & subuertunt verba iustorum.

De rebus quæ paganis non conceduntur.

LIX. Non liceat Christianis Iudæorum neque paganorum vel hæreticorum res emphiteoseos vel conductionis titulo habere, neque suorum similiter eis accommodare.

De placitis secularibus ne in Ecclesia fiant.

LX. Placita quidem secularia in Ecclesiis vel in atriis Ecclesiarum à comitibus vicariisque vsque modò multis in locis habita, sed ne vltra fiant interdicendum est cum auctoritate Dominica, quæ expulsis de templo negotiatoribus adserit debere domum Dei domum esse orationis.

De magicis artibus & incantationibus.

LXI. Admoneant sacerdotes fideles populos, vt nouerint magicas artes, incantationésque quibuslibet infirmitatibus hominum nihil posse remedij conferre: non animalibus languentibus, claudicantibus, vel etiam moribundis quicquam mederi, non ligaturas ossiũ vel herbarũ cuiquã mortaliũ adhibitas prodesse, sed hæc esse laqueos & insidias antiqui hostis, quibus ille perfidus, genus humanum decipere nititur.

Ne nomen Domini in vanũ iurando assumatur.

LXII. Omnes homines admonemus, ne per singula verba quasi ad confirmationem suæ adsertionis nomen Domini in

vanum aſſumant; quod ipſe Dominus interdicit faciendum vbi ait; Ne aſſumas nomen Dei tui in vanum: In vanum etenim nomen Dei aſſumitur, quando aliquis ad ſingula verba quibus vult vt ſibi ab alio credatur, Deum omnipotentem teſtem rei, de qua ait, inuocat, eumque ſibi ita eſſe adiutorē, ſicut ea vera ſunt quæ loquitur. Nam & ipſe Dominus in Euangelio hoc modo prohibens omne genus iuramēti, Nolite, inquit, omnino iurare, neque per cœlum, neque per terram, neque per caput tuum, & cætera.

De laicis ne munera à presbyteris exigant.

LXIII. Vt laici omnino à presbyteris non audeant munera exigere propter commēdationem Eccleſiæ, qua propter cupiditatem plerúmque, à laicis talibus presbyteris Eccleſiæ dantur, qui ad peragendum ſacerdotale officium indigni ſunt.

De pace & concordia.

LXIIII. De pacis bono atq; concordia vt ab omnibus omnino indiſcrupta teneatur inter Epiſcopos & comites, inter clericos & monachos & omnem populum Chriſtianū, vt B. Apoſtolus Paulus docuit dicens: Sectamini charitatem & ſanctimoniam, ſine qua nemo videbit Deum. Et idcirco

quicquid illud est quod nos ad veræ pacis studium & charitatis perfectionem prouocat, totis viribus nostris sectandum est: quicquid verò nos ab illa disiungit vt venenum mortiferũ à nobis cauendum est.

De comitibus & iudicibus vt obedientes suo sint Episcopo.

LXV. Vt comites & iudices reliquúsque populus obdientes sint Episcopo, vt inuicem consentiant ad faciendas iustitias, & munera pro iudicio non accipiant, nec falsos testes; ne per hoc peruertant iudicia iustorum, quia scriptũ est; Iustitia eleuat gẽtem, iniustitia verò miseros facit populos. Et psalmista; Beati qui custodiunt iudicium & faciunt iustitias in omni tempore.

Vt Episcopi semel in anno parochias suas circumeant.

LXVI. Vt vnusquisque Episcopus semel in anno circumeat parrochiã suam; nouerint sibi curam populorũ & pauperum in protegendis ac defendendis impositam, ideoque dum conspiciunt iudices ac potestates pauperum oppressores existere, priùs eos sacerdotali admonitione redarguant, & si contempserint emendari, eorum insolentia Regis auribus intimetur: vt quos sacerdotalis admonitio non flectit ad iustitiam,

regalis poteſtas ab improbitate coërceat.

De eo qui infamis furto efficitur.

LXVII. Furti quocumque genere condemnatus, infamis efficitur.

De eo qui abſens fuerit minimè damnando.

LXVIII. Iubemus vt in cauſa capitali abſens nemo damnetur, quia neque abſens per alium accuſare aut accuſari poteſt.

De omnibus poſſeßionibus à præceptore poſſeſſori reddendis.

LXIX. Omnes poſſeſſiones & omnia ſibi ſublata atque fructus cunctos ante litẽ cõteſtatam præceptor poſſeſſori reſtituat.

In duob. Vetuſtiſſ. exemplaribus notatum eſt hoc loco deeſſe quædam capitula.

De inceſtis, quod non ſint legitimi hæredes.

LXX. Omnes noſſe volumus quòd inceſti non ſint legitimi hæredes, ſed infamia ſint notatæ vtræque perſonæ: Ideóque proximorum copula vel ſtupra quaſi quædam turpiſſima peſtis cauenda eſt, quoniam inceſti vſque ad canonicam ſeparationem, Eccleſiæque per publicam pœnitentiæ ſatisfactionem, magis inter energuminos vel audientes, quàm inter Chriſtianos catholicos vtrique cũ omnibus ſuis ſunt habendi.

De oratione obedientis.

LXXI. Sciendum ſanè eſt omnibus, quia ci-

tius exauditur vna obedientis oratio, quàm decem millia contemptoris.

Vt vnaquæque prouincia à iudicibus proprijs iudicetur.

LXXII. Præcipimus vt nō degradetur vnaquæque prouincia, ſed apud ſemetipſam habeat iudices Epiſcopos; & quicumque cauſam habuerit, à ſuis iudicibus iudicetur, & non ab alienis, id eſt à ſuæ iuſtis iudicibus prouinciæ, & non ab externis, niſi fuerit appellatum.

Quod vnumquemque iuſtè & piè viuere oporteat.

LXXIII. Notum eſſe omnibus volumus quàm iuſtè, quàm ſobriè, quàm etiam piè viuere debeant. Iuſtè enim viuere oportet ſecundum ſermonem dominicum præcipientem; Luceat, inquit, lux veſtra coram hominibus, vt videāt opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum qui in cælis eſt: hoc eſt, ſie iuſtè viuite, vt filij lucis nominari valeatis. Quòd verò ſobriè viuere debeat quiſque, monet Euangelium dicens; Videte ne grauentur corda veſtra crapula & ebrietate & curis huius vitæ. Piè etiam viuere vel patienter monet Paulus exhortando dicens; In omni potentia & doctrina & cum pietate regere domum monet;

& ne ipſa pietas indiſcreta, videatur, præmittit ſententiam dicens; Argue cũ omni imperio.

De graphiæ prolatore vt eam affirmet.

LXXIIII. Statutum eſt vt ſcripturam prolator affirmet: Nam ſi is qui ſcripturam protulit, eius non adſtruxerit veritatem, vt falſitatis reum eſſe detinendum.

Quòd ſacerdos in habitu religionis perſiſtere debeat.

LXXV. Studendum ſanè omnibus eſt, vt in habitu religionis quiſque ſacerdos permaneat, & ore prophetico ſibimet præcipi conſtat dicente; Clama, ne ceſſes, quaſi tuba exalta vocem tuam. Quando dixit; Clama ne ceſſes, omne tempus excluſit, quod nemo poteſt excuſare: Etenim de libris officialibus vt nouimus patet ratio, quia nequaquam corporeo vſu hæc requirenda ab illis erat qui ſpiritaliter viuebat, dicente Pſalmographo; In me ſunt Deus vota tua, quæ reddam laudationes tibi? Nos tamen qui in medio poſiti ſumus, ſcilicet inter ſpiritalem & corporalem intellectum, neceſſe nobis quærere officialẽ intellectum, vt in omnibus exhibeamus noſmetipſos ſicut Dei miniſtros,

vt non vituperetur ministerium nostrum: Et propheticum sermonem impleamus dicentem; Iustitiam discite qui habitatis terram. Et, quod auertat Deus à nobis, idē Propheta dicit; Zelus apprehendit populum ineruditum. Et item alius Propheta; Sacerdotes ignorauerunt intelligentiam. Et idem Propheta; Sacerdotes non dixerunt; Vbi est Dominus, & tenentes leges meas nescierunt me. Qua ergo fronte, qua conscientia sacerdotem nominari se fateatur, quem Dominus per Prophetam nescire se dicit?

De eo qui causam habuerit, vt à propriis iudicibus iudicetur.

LXXVI. Quicūque causam habuerit à propriis iudicibus iudicetur, & non ad alienos causa vagandi & proteruiæ dimittens suam patriam transeat, sed apud metropolitanū & reliquos Episcopos suæ prouinciæ iudicetur.

De canonicis clericis qui in ciuitatibus vel monasteriis degunt.

LXXVII. Volumus atque præcipimus sicut synodali atque canonica auctoritate à pastoribus sanctæ Ecclesiæ sæpissime admoniti sumus, vt canonici clerici qui in ciuitatibus vel in monasteriis degunt, qui be-

neficia habent vnde victum & veſtimentum habere poſſunt, vt his iuxta Apoſtolum contenti ſint, & ſtipendia fratrum vnde pauperiores & hi qui aſſiduè in prædictis locis Domino famulantes excubant, atque ibi aſſiduum diuinum explent officium vitam ſuſtinent, nequaquam aſſumant, aut in ſuis vſibus conuertant: Scimus enim quia abſque periculo atque diſpendio animarum ſuarum, hoc nullatenns facere poſſunt. Si quis hæc ſtatuta cõtempſerit, vtriſque careat, id eſt, & beneficio & præbenda, atque ſi gradibus fruitur eccleſiaſticis, ipſis priuetur.

De communicatione Eccleſiæ cum nihil habentibus.

LXXVIII. Quod habet Eccleſia, cum omnibus nihil habentibus habet commune, nec aliquid indé eis qui ſibi de ſuo ſufficiũt, conuenit erogare: quando nihil aliud ſit habentibus dare, quàm perdere.

De his qui ſua poſſident, & ſibi aliquid dari volunt.

LXXIX. Nec illi qui ſua poſſidentes dari ſibi aliquid volunt, ſine grandi peccato ſuo vnde pauper victurus erat accipiunt.

ADDITIO IIII.

Cuius etiam Capitula in vetustis quibusdam exemplaribus cum praecedentibus, numeris continuata sunt.

SEQVENTIA QVÆDAM CAPITVLA EX SANCTORVM PATRVM DECRETIS ET IMPERATORVM EDICTIS COLLIGERE CVRAVIMVS, ATQVE INTER NOSTRA CAPITVLA LEGE FIRMISSIMA TENENDA GENERALI CONSVLTV ERCHEMBALDO CANCELLARIO NOSTRO INSERERE IVSSIMVS.

INDEX CAPITVLORVM.

IIII. *Ex*

Exemplar Beluac, hoc loco sic habet.

HIC DESVNT QVÆDAM CAPITVLA QVÆ IN ALIIS LIBRIS INVENIVNTVR, QVÆ IDEO PRÆTERMISIMVS, QVIA IN FINE SEPTIMI LIBRI SVPERIVS HABENTVR INSERTA.

INCIPIVNT CAPITVLA ADDITIONIS IIII.

DE NVPTIIS.

Ex ſacrarum inſtitutione legum lib. XII. *Titul.* III. *Capitulo* XV.

VLLI Chriſtianorum vel Iudæorum in vtroque ſexu permittimus ex propinquitate ſui ſanguinis vel vxoris ſuæ atque etiam virorum iuxta legem quæ in Chriſtianis eſt lata, vſque ad ſeptimi generis gradum connubia ducere, vel inceſti maculam operari. Huius igitur permixtionis illecebra tali multabitur pœna, vt ſeparati ab inuicem, & centena publicè decaluati flagella ſuſcipiant, & exilio relegati ſub publica pœnitentia remaneãt, eorúmque bona, ad filios quos de præcedenti coniugio habuerint, redeant, ſi tamẽ & ipſos aut in nullo Iudaïcæ præuaricationis maculauerit noxa, aut nulla inceſtiuæ nationis ſordidauerit macula. Quòd ſi aut multos habuerint filios, aut habitos, vt dictum eſt vel Iudaïcus inuoluerit error, vel

incœſti fœdauerit natio; tũc facultas prædictorum omnimoda in principis poteſtate conſiſtat, qualiter principali diſcretione res ipſa aut in Chriſtianis eorumve hæredibus conceſſa permaneat. Quòd ſi hæredes huiuſmodi dignitatis defuerint, fiſco noſtro ſociata deſeruiat. Illud tamen modis omnibus obſeruandũ ferè pręcipimus, vt ſi quis Chriſtianus vel Chriſtiana, aut Iudęus vel Iudęa nouiter nuptiale feſtũ celebrare voluerint, non aliter quàm cũ præmiſſo dotis titulo quo in Chriſtianis ſalubri inſtitutione præceptũ eſt, vel ſacerdotali benedictione intra ſinum ſanctæ Eccleſiæ perceptæ coniugium cuiquam ex his adire permittimus. Quòd ſi abſque benedictione ſacerdotis quiſquam Chriſtianorum, vel Hebræorum nouiter coniugiũ duxerit, vel ſolemnitatem legis pro dotali titulo in quocunque tranſcenderit; aut cẽtum principi ſolidos coactus exſoluat, aut centum publicè verberatus flagella ſuſcipiat: Hæc ſcilicet damna vel verbera ſingillatim vnuſquiſque percipiat, videlicet tam ille qui nupſit, quàm ea quæ nupta eſt, vel etiam conſentanei parentes eorũ vnuſquiſque pro ſe iacturam legis huius ſuſcipiat.

DE ACCVSATIONE EPISCOPORVM.

Ex libro VII.*Tripartitæ Historiæ cap*. XII.

II. Igitur Valentinianus cum ita saperet sicut Niceni Patres, similia profitentibus proderat; aliter verò sapientibus non erat importunus: Qui dum initio regni de vrbe Constantinopolitana per Thracias properaret ad Romam, tūc Episcopi rectè sapiētes legatum miserunt Hicpaucianum Episcopum, quatenus dignaretur ad emendationem dogmatis interesse. Is cum adisset Imperatorem, & Episcoporum legationem intimasset, respondens Imperator ait; Mihi quidem cū vnus de populo sim, fas non est talia perscrutari: Verùm sacerdotes quibus hæc cura est, apud semetipsos congregentur vbi voluerint. Cum hæc itaque respondisset princeps, in Lampsacum conuenerunt Episcopi; cūque duos menses tractassent, inter cætera iuxta priores canones Episcopos electos atque suis rebus expoliatos ad sedes proprias recipi & primo suo omnia eis reddi decreuerunt: Et si quis post hac eos accusare vellet, æquo periculo facere sanciuerūt; iudices esse decernentes Episcopos rectè sapientes in Ecclesia conuenientes vbi testes essent singulorum qui dicebantur oppressi, & reliqua.

DE EADEM RE.

Ex epiſtola Stephani Papæ ſcripta generaliter omnibus Epiſcopis.

III. Quicquid in ſacratis Deo rebus & Epiſcopis iniuſtè agitur, pro ſacrilegio deputabitur, quia ſacra ſunt & violari à quoquam non debent. Nullus enim Epiſcoporum dum ſuis fuerit rebus exſpoliatus aut à ſede propria qualibet occaſione pulſus debet accuſari, aut à quoquam ei poteſt crimen obiici, priuſquam integerrimè reſtauretur, & omnia quæ ei ablata quoquo ſunt ingenio, legibus redintegrentur, & ipſe propriæ ſedi, & priſtino ſtatui regulariter reddatur, ita, vt omnes poſſeſſiones & cuncta ſibi iniuſtè ſublata, atque fructus omnes ante cœptam accuſationem, per primates & ſinodi Epiſcopos funditus reſtituantur, quia hoc non ſolùm eccleſiaſticæ, ſed etiam ſæculi leges fieri docent.

VT POST POENITENTIAM NEMO FIAT CLERICVS.

Ex Auguſtino ad Bonifacium de lapſorum reſtitutione.

IIII. Vt conſtitueretur in Eccleſia ne quiſquam poſt alicuius criminis pænitentiam clericatum accipiat, vel ad clericatum re-

deat, vel in clericatu maneat; non desperatione indulgentiæ, sed rigore factum est disciplinę: Alioquin, contra claues datas Ecclesiæ disputabitur, de quibus dictum est; Quæ solueritis in terra, soluta erunt & in cœlo. Sed ne forsitam etiam de cęteris criminibus spe honoris ecclesiastici animus intumescens superbè tegeret pœnitẽtiam seuerissimè placuit vt post actã de crimine damnabili pœnitentiam nemo sit clericus, vt desperatione temporalis altitudinis medicina maior & verior esset humilitatis. Nam & Sanctus Dauid de criminibus mortiferis egit pœnitentiam, & tamen in honore superstitit: Et Beatum Petrum quando amarissimas lachrymas fudit, vtique Deum negasse pœnituit, & tamen Apostolus mansit. Sed non ideo superuacua putanda est posteriorum diligentia, qui vbi saluti nihil detrahebatur, humilitati aliquid addiderunt, quo salus tutius muniretur; experti credo aliquorum fictas pœnitentias, per affectatos honorũ potentias: Cogunt enim multas inuenire medicinas multorum experimenta morborum.

DE PRÆSIDENTIA

Ex epistola Leonis Papæ Aquiliensi Episcopo directa.

v. Illam partem ecclesiasticæ disciplinæ qua olim à sanctis patribus & à nobis sæpe decretũ est, vt nec in presbyteratus gradu, nec in diaconatus, nec in subsequenti ordine clericorum ad Ecclesiam transire cuiquam sit liberum, vt in integrum reuoces admonemus, vt vnusquisque nõ ambitione illectus, non cupiditate seductus, non persuasione hominum deprauatus vbi ordinatus est perseueret, ita vt si quis sua quęrens non quæ Iesu Christi ad plebem, & Ecclesiam suam redire neglexerit, & ab honoris priuilegio, & à communionis vinculo habeatur extraneus.

Vt nullus derogetur aut temere accusetur Episcopus, nec à primatibus facile eorum suscipiatur accusatio, quia iniuria Episcoporum ad Christum pertinet cuius vice legatione funguntur. ex Decretis Anastasij Papæ capitulo VI.

VI. Placuit vt null⁹ temere accuset Episcopum, neque à primatibus passim aut indifferenter super quibuslibet impetitionibus audiatur, dicente Domino; Non suscipias vocem mendacij: & ipsa veritas ait; Quod tibi nõ vis, alteri ne facias, & reliqua. Et alibi scriptum est; Quid prodest illi suo errore non pollui qui consensum præstat erranti? Proculdubio contra mandata dimittit qui

habet

habet peccatum proprium, & qui ſequitur alienũ, & reliqua. Sed ſi quis in Epiſcopum cauſam habuerit, primitus eum caritatiuè conueniat, & ei aut ſuã inculcet iniuriam, aut eius correctionem, dicente Domino; Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipſum ſolum: Si autem te nõ audierit, adhibe denuo duos aut tres tecum, & reliqua. Priùs ergo quàm hæc fiant nemo præſumat Epiſcopum accuſare manifeſtè: Quia nemo contra Euangeliũ vel contra Apoſtolum aut decreta patrum facit aliquid abſque periculo. Paulus quoque Apoſtolus præcipit dicens; Seniorem ne increpaueris, ſed obſecra vt patrem. Et alibi ſcriptum eſt, Si quis fidelis eſt, videat ne falſa aut nociua loquatur, aut cuiquam inſidias ponat. Et alibi; Sapiens non eſt qui nocet. Et Dominus in lege; Non facias calumniam proximo tuo. Et idem; Non eris criminator aut ſuſurro in populis: non ſtabis contra ſanguinem proximi tui: leges meas cuſtodite, ego Dominus. Si hæc de omnibus dicta ſunt, quanto magis ſuper Epiſcopis ſunt cuſtodienda, de quibus Saluator ait; Qui vos cotriſtauit, me contriſtauit: qui vos tangit, tangit pupillam oculi mei, & cætera. Itẽ; Qui facit iniuriam

eis recipiat id quod iniquè gessit. Et in Daniele legitur; Confundantur omnes qui ostendunt seruis tuis mala; cōfundantur in omni potentia, & robur eorum cōteratur, vt sciant quia tu es Dominus Deus solus, & gloriosus super orbem terrarum. Et iuxta antiquæ institutionis edictum, Plus erga corrigendos agere debet beneuolentia quàm seueritas, plus cohortatio quàm commotio, plus charitas quàm potestas. Et Dominus per Prophetam monet dicens; Cohibe linguam tuam à malo & fac bonum: Nemo enim bonum faciens; alteri verbo aut facto nocere vult. Si quis hæc non obseruauerit, hostis est animæ suæ: Si quidem clerici fuerint, gradu proprio decidant, si verò monachi vel laïci fuerint amplius pelli debent, vel extorres fiant.

Qualiter Episcopus ad Synodum conuocetur & qualiter in ea de illo agatur.

VIII. Sāctasynodus Romana dixit; Hęc sūt quę deinceps propter multorū hominū insidias, qui in Ecclesiā & in Ecclesiasticos indifferēter sæuiunt viros, cōseruari firmissimè volumus in secula. Si quis Episcopus ab illis accusatoribus qui recipiendi sunt, fuerit accusatus, postquam ipse ab eis cha-

ritatiue conuentus fuerit vt ipsam causam emendare debeat, & eam corrigere noluerit, non olim, sed tunc ad summos primates causa eius canonicè deferatur; Qui in cōgruo loco infra ipsam prouinciam tempore in canonibus præfixo Nicenis, concilium canonicè conuocare debebunt, ita vt ab omnibus eiusdem prouinciæ Episcopis in ea audiatur. In quam & ipse conuocatus si eum aut infirmitas aut alia grauis necessitas non detinuerit, adesse debebit, quia vltra prouinciæ terminos accusandi ante licentia nō est, quàm audientia rogetur. Nam si suis fuerit rebus expoliatus, quod absit, aut quod alienum ab omnibus esse debet fidelibus, à sede propria eiectus, aut in detentione aliqua à suis ouibus fuerit sequestratus, tunc canonicè antequam in pristinum restituatur honorem, & sua omnia quę ab insidiis inimicorum suorum ei ablata fuerint, redintegrentur, nec conuocari nec iudicari poterit, nisi ipse pro sua necessitate, minimè tamen iudicandi, aduenire sponte elegerit; nec omnino à quoquam respondere rogetur, antequam integerrimè omnia quæ per suggestiones inimicorum suorum amiserat, potestati eius ab honorabili concilio redintegrentur, &

præſul prius ſtatui priſtino reddatur, & ipſe diſpoſitis ordinatiſq; liberè ac ſecurè ſuis, tunc canonicè conuocatus ad tempus ſynodo in legitima & canonica veniat ad cauſam; & ſi ita iuſtè videtur, accuſantium propoſitionibus reſpondeat. Nā hoc ſummopere prouidendum eſt, non antequam hæc omnia fiant coactus reſpondeat, quia contentio ſemper vitanda eſt: Adimi namque Epiſcopo Epiſcopatum antequā cauſę eius exitus appareat, nulli Chriſtiano videri iure poteſt. Quòd ſi ægrotās fuerit Epiſcopus, aut aliqua eum grauis neceſſitas detinuerit, pro ſe legatum ad Synodum mittat, nec à communione ſuſpēdatur cui crimen intenditur, niſi ad cauſam ſuam dicēdam electorum iudicum die ſtatuta literis euocatus minimè occurrerit; hoc eſt niſi alia præoccupauerit neceſſitas, infra ſpatiū duorum vel trium mēſium, & eo amplius, prout cauſa dictauerit. Quod ſi ex vtraque parte ad cauſam dicendam venerint, quia vnus abſque altero audiri non debet, quærendum eſt, in iudicio cuius ſint conuerſationis & fidei atque ſuſpitionis accuſatores, aut qua intentione hoc faciant: quia ad hoc admitti non debēt, niſi bonæ conuerſationis & rectæ fidei viri, & qui omni ſuſ-

picione careant, & bona vita clareant, neque infames existãt. Quòd si accusatorum personæ in iudicio Episcoporum culpabiles apparuerint, ad arguendum non admittantur, nisi proprias causas, non tamen criminales vel ecclesiasticas, obiecerint: Infamis enim persona nec procurator potest esse nec cognitor. Absente verò aduersario non audiatur accusator, nec sententia absente parte alia à iudice dicta, vllam obtinebit firmitatem, neq; absens per alium accusare aut accusari potest, nec affinis testis admitti. Neminem ergo exhiberi de prouincia ad prouinciam, vel ad comitatũ oportet, nisi ad relationem iudicis ad quẽ fuerit appellatum, id est, vt actor rei semper forum sequatur. Si quis autẽ iudicem aduersum sibi senserit, vocem appellationis exhibeat, quam nulli oportet negari. & rel.

Vt accusatio clericorum intra Prouinciam fiat, nisi fortè accusatus maiorem appellauerit auctoritatem.

IX. Si quis clericus super quibuslibet criminibus pulsatus fuerit in prouincia qua consistit, ille qui pulsatur suas exerat actiones, nec æstimet eum accusator suus alibi aut longius pertrahẽdum ad iudicium: Ille verò qui pulsatus fuerit, si iudicem suspe-

ctum habuerit, liceat appellare.

Vt nullus Metropolitanorum, aliquorum Pontificum, ſuorúmque clericorum aut Eccleſiarum cauſas audiat abſque omnium comprouincialium Epiſcoporum præſentia: ex Synodo Romana tertia, Capitulo VI.

X. Nullus Metropolitanus Epiſcopus abſque cæterorum omnium comprouincialium Epiſcoporum inſtãtia aliquorum, audiat cauſas eorum: quia irritæ erunt, immo & cauſam in ſynodo pro facto dabũt. Nec reliquorum aliquis Epiſcoporum ſuorum ſacerdotum cauſas audiat abſque præſentia clericorum ſuorum, quia irrita erit ſententia Epiſcopi, niſi præſentia clericorum confirmetur.

De rimanda accuſatoris perſona, ex decretis Sixti Papæ. Capitulo VII.

XI. Placuit vt ſemper primo in accuſatione clericorum, perſona, fides, conuerſatio & vita blaſphemãtium perſcrutetur: Nam fides omnes actus hominis debet præcedere, quia dubius in fide infidelis eſt. Nec eis omnino eſſe credendum qui veritatis fidem ignorant, nec rectè conuerſationis vitam ducunt. Quoniam tales facile & indifferenter lacerant & criminantur rectè & piè viuentes; ideo ſuſpicio eorum diſcu-

tienda est primò & corrigenda.

De primatu sedis Apostolicæ, cui Episcoporum finitiua iudicia, & congregandarum synodorum priuilegia sunt reseruata: & de canonica Episcopi vocatione, ex synodis Romanis, capitulo XLIX. *& ex decretis Iulij Papæ.*

XII. Nullus Episcopus nisi canonicè vocatus, & in legitima Synodo suo tempore Apostolica auctoritate conuocata, (cuius iussione Domini & meritis beati Petri Apostoli singularis congregandorum conciliorum auctoritas, & sanctorum canonum ac venerandorum patrum decretis multipliciter priuata tradita est potestas) super quibuslibet criminibus, pulsetur, id est, iudicetur, audiatur vel impetratur. Sin aliter præsumptum à quibuslibet fuerit, in vanũ deducatur quod egerint, nec inter ecclesiastica vllo modo reputabitur, nec vllas habebit vires quicquid ei obuiauerit: quoniam eadem sedes testante veritatis voce, primum primatum obtinuit, nec prima diceretur, si aliam super se haberet; quę etiam caput est omnium Ecclesiarum, à qua omnes sumpsere originem. Primatum enim non synodalibus aut aliquibus commentis meruit institutis, sed Domino largiente, qui ait; Tu es Petrus, & super hanc petram

ædificabo Ecclesiam, & reliqua talia, & his similia. Quibus si aliquis superbo spiritu obuiauerit præceptionibus, non exeat impunitus, sed gradus sui periculo subiacebit.

Vt si quis Metropolitanum suspectum habuerit, apud primatem audiatur: ex Concilio Calcedonense: Capitulo XVII.

XIII. Si quis putauerit se à proprio Metropolitano grauari, apud primatem diocesèos, aut apud Constantinopolitanæ ciuitatis sedem agat iudicium. Et reliqua.

De accusato vel iudicato Episcopo, si bonam putauerit habere causam & voluerit à Romano audiri Pontifice à nullo prohibeatur, sed libere hoc ei, & absque vllo impedimento concedatur. Ex quibus supra: cum quibus & Sardicense Concilium, & alia decreta canonum, & sanctorum patrum concordant.

XIIII. Vt accusato vel iudicato in aliqua causa Episcopo liceat iterare iudicium; & si necesse fuerit, aut ipse voluerit, absque vlla detentione aut impeditione Romanũ adire Pontificem. Et dum iterato iudicio Pontifex causam suam agit, sua non priuetur sede aut dignitate: quoniam dudum à sanctis patribus statutum est, vt accusati nullus vsurpet sedem Episcopi. Et alibi;

Adimi Episcopo Episcopatum antequam causæ eius exitus appareat, nulli Christiano iure videri potest. Et reliqua.

Vt dum accusatus vel iudicatus Episcopus Romanum appellauerit Pontificem, nulla ei læsio fiat, neque aliquis eius arripiat sedem, aut in eius loco ordinetur Episcopus, antequam eius causa Romani Papæ sit terminata iudicio, ex quibus supra: cum quibus & multa sanctorum patrum decreta consentiunt.

xv. Placuit vt accusatus vel iudicatus à comprouincialibus in aliqua causa Episcopus, licenter appellet & adeat Apostolicæ sedis pontificem, qui aut per se aut per vicarios suos, eius retractari negotium procuret: Et dum iterato iudicio Pōtifex causam suam agit, nullus alius in eius loco ponatur, aut ordinetur Episcopus. Quoniam, quanquam comprouincialibus Episcopis accusati causam Pontificis scrutari liceat, non tamen definiri inconsulto Romano Pontifice permissum est, cum beato Petro Apostolo non ab alio quàm ab ipso Domino dictum est; Quæcumque ligaueris super terrā erunt ligata & in cœlis, & quæcumque solueris super terram, erunt soluta & in cœlis.

De Episcoporum appellatione ad Romanam Ecclesiam quotiens necessitas exposcerit, cui Episcoporum & summarum causarum negotia spiritali priuilegio à patribus reseruata sunt, ex quibus supra. cum quibus maxime cuncta canonum & sanctorum patrum decreta concinunt.

XVI. Vt omnes Episcopi qui in quibusdam grauioribus pulsantur vel criminãtur caussis quotiens necesse fuerit, liberè Apostolicam appellent sedem, atque ad eam quasi ad matrem cõfugiant, vt ab ea sicut semper fuit profulciantur, defendantur & liberentur, cuius dispositioni omnes maiores ecclesiasticas causas, & Episcoporũ iudicia, antiqua Apostolorum, eorúmque successorum atque canonum auctoritas reseruauit. Quoniam culpantur Episcopi qui aliter erga fratres egerint, quàm eiusdem sedis Papæ fieri placuerit: Canonibus quippe iubentibus in talibus absque Romano nil decerni pontifice, nec ad Synodum Episcopũ conuocari debere: Et quicquid ex his eo inconsulto præsumptum fuerit, viribus carere.

De causa Lupicini Episcopi, ex epistola Leonis Papæ Africanis Episcopis directa.

XVII. Causam Lupicini Episcopi, quia sic

nobis placuit, illic iubemus audiri, cui multum & sæpius postulanti communionem hac ratione reddidimus, quoniam cum ad nostrum iudicium prouocasset, immeritò eum pendente negotio à communione videbamus fuisse suspēsum; Adiectum etiam illud est quod huic temere super ordinatus esse cognoscitur, qui non debuit ordinari priusquam Lupicinus in præsenti positus, aut confutatus, aut certè confessus iustæ possit subiacere sententiæ, vt vacantem locum, quemadmodum disciplina Ecclesiastica exigit, is qui consecrabatur, acciperet; Si quæ verò aliæ emerserint causæ quæ ad statum Ecclesiarum, & ad cōcordiam pertineant sacerdotum, illic sub timore Domini volumus vt modò ventilentur. Et de componendis atque compositis omnibus ad nos relatio plena mittatur: Vt ea quæ iuxta Ecclesiasticum morem iustè & rationabiliter fuerint definita, nostra quoque sententia roborentur. Ex his enim possumus cognoscere qualiter de cæteris agatur, qualiter nos nil contra statuta maiorum egisse pœniteat. Data IIII. Id August.

Ex libro XVI. *Theodosij Imperatoris, de his qui super religione contendunt.*

XVIII. Imperatores Valentinianus, Theo-

dosius, & Archadius AAA. Vnà cum decreto Episcoporum Thraciano præfecto pretorij. Nulli egresso ad publicum disceptandi de religione vel tractandi, vel consilij aliquid deferendi patescat occasio: Et si quis post hac casu graui atque damnabili, contra huiusmodi legem veniendum esse crediderit, vel insistere motu pestiferæ perseuerationis audebit, competēti pœna, & digno supplicio coërceatur. Data XVI. Kal. Iulij. Theodosio Augusto II. & Cynegio Conss.

Vt Nullus audeat prædicare, nisi sacerdos ab Episcopo loci electus, ex Epistola Leonis Papæ ad Theodoricum Ciri Episcopum directa.

XIX. Illud quod nobis propter improbitatem quorumdam monachorum verbo mandasti, specialiter prædictorum patrum statuta firmantes, statuimus, vt pręter Domini sacerdotes ab Episcopo eiusdem videlicet loci electos nullus audeat prædicare, siue sit monachus siue laicus, qui cuiuslibet scientiæ nomine glorietur.

Clerici accusatores fratrum ad communionem recipiantur non ad clerum ex Concilio Carthaginis.

XX. Vt Epiſcopi accuſatores fratrum excommunicent, & ſi emendauerint vitium, recipiant eos ad communionem, non ad clerum.

De præſidibus vel cæteris Rempublicam agere volentibus, ne ſine literis Epiſcopi ſui communicent, & cum contra diſciplinam egerint, excommunicentur ex concilio Arelatenſe.

XXI. De præſidibus qui fideles ad præſidatum proſiliunt, ita placuit, vt cum promoti fuerint, literas accipiãt Eccleſiaſticas id eſt communicatorias, ita tamen vt in quibuſcumque locis geſſerint, ab Epiſcopo eiuſdem loci cura illis agatur, vt cum cœperint contra diſciplinam publicam agere, tum demum à communione excludantur. Similiter & de his qui Rempublicam agere volunt.

Vt clerici vel laici in aliena Eccleſia non communicent ſine literis Epiſcopi ſui: ex Concilio Carthaginis.

XXII. Caſſianus Velenenſis Epiſcopus dixit, ſtatuat grauitas veſtra vt vnuſquiſque clericus vel laicus non communicet in alia plebe ſine literis Epiſcopi ſui.

De honore & pace ſanctæ Eccleſiæ.

XXIII. Vt honor & pax atque iuſtitia ſanctæ Dei Eccleſiæ & ſeruorum eius, inlæſus

ab omnibus conſeruetur.

De Dei ſacerdotibus & miniſtris altaris.

XXIIII. Vt Dei ſacerdotibus & miniſtris altaris, contra canonicam auctoritatem, nulla læſio à quoquam fiat.

De concordia Epiſcoporum & comitum.

XXV. Vt Epiſcopi & comites concordes ſint, & comites eorúmque miniſtri Epiſcopis atque eorum miniſtris in omnibus adiutores exiſtant.

De incendio & rapina.

XXVI. Vt incendium vel rapinam in noſtro regno nullus faciat, & fures vel raptores fortiter conſtringantur vt nulli ſua auferre audeant niſi gratis tribuantur aut iuſto cēſu exigantur.

De pace cuſtodienda.

XXVII. Vt pax in noſtro regno ſecundum morem parentum noſtrorum omnibus conſeruetur.

De puella virgine vel vidua.

XXVIII. Vt puellam virginem, vel viduam nullus rapiat, nec facere volentibus conſentiat.

De banno perſoluendo.

XXIX. Vt ex his ſingulis bannus noſter perſoluatur ſi à quoquam fruſtrata hæc fuerint, & fideiuſſores vſque ad noſtram præ-

ſentiã fidiſſimos comitibus vel miſſis noſtris horum corruptores ſinguli tribuant, vt iuxta Romanam legem hæc corrigãtur.

De his qui ſeruos ſuos extra iudicem necant.

XXX. Si quis ſeruum proprium ſine conſcientia iudicis occiderit, excommunicatione vel pęnitentia biennij reatum ſanguinis emendabit.

De his qui ad pacem non reuertentur.

XXXI. Placuit vt, ſicut plærumque fit quicumque odio aut longinqua inter ſe lite diſceſſerint, & in pacem reuocari diuturna intentione nequiuerint, à ciuitatis primitus ſacerdotibus arguantur: Qui ſi inimicitias deponere pernicioſa intentione noluerint, de Eccleſiæ cætu iuſtiſſima excommunicatione pellantur.

De his qui intrant in Eccleſiam, & propter nimiam luxuriam ſuam à Sacramento ſe abſtinent.

XXXII. Si quis intrat in Eccleſiam Dei & ſacras Scripturas non audit, & pro luxuria ſua auertit ſe à communione ſacrãmenti, & in obſeruandis myſteriis declinat conſtitutam regulam diſciplinæ, iſtum talem proiiciendum de Eccleſia catholica eſſe deceruimus, donec pœnitentiam agat & oſtendat fructũ pœnitentiæ ſuæ, vt poſſit,

communione percepta, indulgentiã promereri.

De clericis vel laicis.

XXXIII. De clericis vel laicis à communione ſummotis, ab aliis non recipiendis Epiſcopis.

De clericis aduerſus inuicem negocia propria habentibus.

XXXIIII. Non oportet clericos habentes aduerſus inuicem negotia, proprium Epiſcopum relinquere, & ad ſecularia iudicia conuolare.

De eo qui excommunicatus ante audientiam communicare præſumpſerit.

XXXV. Si quis excommunicatus ante audientiam communicare præſumpſerit, ipſe in ſe damnationem protulit.

De potente qui aliquem expoliauerit.

XXXVI. Si quis potentium quemlibet expoliauerit, & admonente Epiſcopo non reddiderit, excommunicetur.

Quòd Eccleſiarum omnium dotes ad Epiſcopi ordinationem debeant pertinere.

XXXVII. Multi contra canonum conſtituta ſic Eccleſias quas ædificarint, poſtulant conſecrari, vt dotem quã ei Eccleſiæ contulerint cenſeant ad Epiſcopi ordinationẽ pertinere: Sed omnia ſecundum conſtitutionem

tionem antiquam ad Episcopi ordinationem & potestatem pertineant.

De his quæ à fidelibus in parochitanis basilicis offeruntur.

XXXVIII. De his quæ parochiis in terris, vineis, mancipiis atque peculiis quicũque fideles obtulerint, antiquorum canonum instituta seruentur & omnia in Episcopi in potestate consistat. De his tamen quæ altario accesserint tertia fideliter Episcopis deferatur.

De quatuor portionibus ecclesiasticis.

XXXIX. Quod in vnaquaque Ecclesia cui Episcopus præest quatuor tam de reditibus quàm de oblationibus fidelium fieri debeant portiones, vt vna sit Episcopi, alia clericorum, alia pauperum, & quarta fabricis ecclesiasticis applicetur.

Ex epistola Papæ Gelasij de eo qui anathematis pœnam parui duxerit.

XL. Vt si quis anathematis pœnam parui duxerit, etiam documento quo se putat prædium possidere, frustretur, liceátque cuilibet ecclesiasticæ personæ vocem contradictionis adferre, & cum fructibus præteriti temporis eadem prædia alienata reposcere.

De laicis qui contemptores canonum extiterint.

XLI. Vt laici contemptores canonum excommunicētur, clerici honore priuentur.

Vt populus ante completam missam, & benedictionem acceptam egredi non præsumat.

XLII. Cum ad celebrandas missas in Dei nomine conuenitur, populus non ante discedat quàm missę solemnitas compleatur, & vbi Episcopus fuerit, benedictionem accipiant sacerdotis, sacerdote autem verbum in Ecclesia faciente, qui egressus de auditorio fuerit, excommunicetur.

De his qui Ecclesiastica ieiunia absque necessitate dissoluunt.

XLIII. Si quis eorum qui contentiæ student absque necessitate corporea, tradita in commune ieiunia & ab Ecclesia custodita superbiendo dissoluit, stimulo suæ cogitationis impulsus, anathema sit.

De his qui rebaptizati vel reconfirmati sunt, quid sit agendum.

XLIIII. De his qui rebaptizati sine aliqua necessitate vel tormento lapsi sunt, placuit vt circa eos illa Nicenæ synodi statuta seruentur, quæ de præuaricatoribus constituta esse noscuntur, id est, vt annis septem inter cathecumenos orent, & duobus inter catholicos: Et postea moderatione & clementia Episcopi fidelibus in oblatione &

Eucharistia communicent. Quam formam sequantur & reconfirmati.

De clericis qui ad secularium defensionem confugiunt propter districtionem Episcopi.

XLV. Placuit vt clericus, si relicto officio suo propter districtionem ad secularem fortè confugerit, & is ad quem recurrit solatium defensionis impēderit, cum eodem de Ecclesiæ communione pellatur.

De turpiloquiis.

XLVI. Clericos scurriles & verbis turpibus ioculares ab officio detrahendos.

De clericis qui in conuiuio cantare præsumpserint.

XLVII. Clerici inter epulas cantātes supradictæ sententiæ seueritate coërceantur.

Ne clericus per creaturas iuret.

XLVIII. Clericum per creaturas iurantem acerrimè obiurgandum; si perstiterit in vitio, excommunicandum.

Ne ante horam diei tertiam quis ad conuiuium pergat, nec ante benedictionem manducet.

XLIX. Non oportet clericos vel laicos religiosos ante sacram horam diei tertiam inire conuiuia, neque aliquando clericos, nisi hymno dicto edere panem, & post cibos gratias auctori Deo referre.

Vt presbyter si incõsulto Episcopo agendã celebrauerit, honore priuetur. Ex cõcilio Carth.

L. Numidius Episcopus Masilitanus dixit; In quibusdam locis sũt presbyteri, qui aut ignorãtes simpliciter, aut dissimulãtes, audaciter præsẽte & inconsulto Episcopo, cũ pluribus in domiciliis agunt agendã, quod disciplinæ incongruum esse cognoscit sanctitas vestra. Genilius Episcopus dixit; Fratres & coëpiscopi nostri dignè suggestioni tuæ respondere propter ignorantiam non morãtur. Ab vniuersis Episcopis dictũ est; Quisquis presbyter inconsulto Episcopo agendam in quolibet loco voluerit celebrare, ipse honori suo contrarius existit.

De presbyter benedictionem, vel pœnitentiam in Ecclesia dare præsumat.

LI. Benedictionem super plebem in Ecclesia fundere, aut pœnitentem in Ecclesia benedicere presbytero penitus nõ licebit.

Iudicio multitudinis ordinationes fieri non debere.

LII. Quòd non sit permittendum turbis electiones eorum facere, qui sunt ad sacerdotium prouehendi.

Si qui clerici ab Episcopis suis promoti contempserint, nec illic maneant vnde recedere noluerint: ex concilio Carthag.

LIII. Placuit vt quicumque clerici vel diaconi pro neceſſitatibus Eccleſiarum non obtemperauerint Epiſcopis ſuis, volentibus eos ad honorem ampliorem in ſua Eccleſia promouere, nec illic miniſtrent in gradu ſuo vnde recedere noluerunt.

De inceſtis, ex decretis Papæ Gregorij iunioris, et ex dictis Epiſcoporum & Imperatorum.

LIIII. Si quis conſobrinam duxerit in cõiugium anathema ſit. Et paulò poſt infert & dicit, Si quis de propria cognatione, vel quam cognatus habuit, duxerit vxorem, anathema ſit. Et Dominus in lege diuina ait; Omnis homo ad proximam ſanguinis ſui non accedat, vt releuet turpitudinem eius. Et paulò poſt; Nec accedat ad vxorem eius qui ſibi affinitate coniungitur. Item vnde ſupra: Nullus certi gradus conſanguineam in cõiugium accipiat, aut ſibi ſceleratis nuptiis deſideret copulari. Item ex dictis Epiſcoporum & Imperatorum Theodoſij & aliorum. In ſeptem gradibus omnia propinquitatum nomina cõtinentur, vltra quos nec affinitas inuenitur, ne ſucceſſio poteſt amplius prorogari.

Item de inceſtis, ex Epiſtolis Gregorij Papæ ſancto Bonifacio Moguntiæ Archiepiſcopo miſſis.

Progeniem ſuam vnumquemque vſque ad ſeptimam obſeruare decernimus generationem, & quandiu ſe cognoſcunt affinitate propinquos, ad huiuscopulæ nõ accedere ſocietatem. Et in ſáctis Canonibus ſpiritu Dei conditis de inceſtis habetur inſertum; Inceſtis coniunctionibus nihil prorſus veniæ reſeruamus, niſi cum adulteriũ ſeparatione ſanauerint, inceſtos verò nullo coniugij nomine appellendos ſancimus, ſed quibus illicita cõiunctio interdicitur, niſi hi ſunt quos ſanctorũ patrũ decreta coniugio copulari prohibent, habebunt ineundi melioris cõiugij libertatẽ.

De his qui ſolio conuiuio gentilium vel eſcis immolaticiis vſi ſunt, aut quòd hi qui homicidia vel alia capitalia perpetrant flagitia, non niſi per publicam pænitentiam ſanari poſſunt.

LVI. Qui conuiuio ſolo gentilium & eſcis immolaticiis vſi ſũt, poſsũt ieiuniis, & manus impoſitione purgari, ita vt deinceps ab idolotitis abſtinentes, ſacramentorũ Chriſti poſſint eſſe participes. Si autem aut idola adorauerunt, aut homicidiis vel fornicationibus contaminati ſunt, ad communionem eos niſi per pœnitentiam publicã non oportet admitti.

De familiaritate extranearum mulierum.

LVII. Vt nullus familiaritatem extranearũ mulierum præſumat habere; & qui inuentus fuerit ſeuerius corrigatur.

Ne mulieres monaſterium monachorum ingrediantur.

LVIII. Vt mulieres in monaſterium monachorum nullatenus ingrediantur.

Vt omnibus veſpertinis & matutinis horis oratio Dominica dicatur.

LVIIII. Placuit vt omnibus diebus poſt matutinas & veſperas, oratio Dominica à ſacerdote proferatur.

De his qui ſibi quacumque negligentia mortem inferunt, vt eorum commemoratio non fiat: Similiter de his qui pro ſuis ſceleribus puniuntur.

LX. Placuit vt qui ſibi ipſis aut ferro, aut veneno, aut præcipitio, aut ſuſpendio, vel quolibet modo violenter inferunt mortẽ, nulla illis in oblatione commemoratio fiat, neque cum pſalmis ad ſepulturam eorum cadauera deducantur. Multi enim ſibi per ignorantiam vſurparunt. Similiter & de his placuit qui pro ſuis ſceleribus puniuntur.

De eo qui hominem peremerit.

LXI. Qui occiderit hominem iuxta canonicam pœniteat ſanctionem, & ab Eccle-

ſia prius proiiciatur, vbi proſtratus in terram in cinere & cilicio in introitum & exitum populi ſemper iaceat humiliter poſtulans vt pro ſe orare non dedignentur, & hoc vſque ad ſatisfactionem Eccleſiæ & ſacerdotum agat, pane tantum & aqua fruens, niſi humanius erga eum Epiſcopo agere placuerit cuius ditioni ſubſiſtit.

De ſartatectis Eccleſiarum quæ ex donis fiunt eiſdem collatis, vt in poteſtate Epiſcopi reuocentur quæcumque colligata fuerint.

LXII. Quæcumque pro ſartatectis Eccleſiis fuerint conligata, in poteſtate Pontificis aut presbyteri vel ſeruientium ſanctorum locorum, ſecundum voluntatem conferentis, ad ſe debeant reuocare. Quòd ſi aliquis hæc inde abſtraxerit, rapuerit, furatúſue fuerit, vel ea fraudauerit aut vaſtauerit, ſeu quocumque commento alienauerit, ſciat ſe eſſe canonicè excommunicatũ quouſque ea quæ abſtulerit ſtudeat reformare.

Ne presbyterum, diaconum, aut clericum aliquem vllus iudex ſecularis abſque conſenſu Epiſcopi ſui diſtringat.

LXIII. Vt nullus iudex neque presbyterũ, neque diaconum, aut clericum, aut iunio-

rem Ecclesiæ sine scientia Pontificis per se distringat, aut condemnare præsumat.

De libertis, vt à sacerdotibus defensentur.

LXVIII. Liberti quorumcumque ingenuorum à sacerdotibus defensentur, nec ad publicum vllatenus reuocentur.

Ne aliquis clericus pro quacumque occasione extraneam mulierem in domo suo habeat.

LXV. Nullus deinceps clericorum pro occasione necessitatis vestes faciendi, aut causa ordinandæ domus, extraneam mulierem in domo sua habere præsumat.

De viduis, ex Epistola beati Gregorij Papæ Bonifacio Archiepiscopo missa, in qua inter cætera ita legitur.

LXVI. Viduas à proposito discedentes viduitatis super quibus nos consulere voluit dilectio tua, frater charissime, credo te nosse à Sancto Apostolo, & à multis sanctis patribus, nisi conuertantur, olim esse damnatas: quas & nos Apostolica auctoritate damnandas, & à communione fidelium atque à liminibus Ecclesiæ arcendas fore censemus, vsquequo obediant Episcopis suis, & ad bonum, quod cœperunt, inuitè aut voluntariè reuertantur. De virginibus autem non velatis, si deuiauerint,

à sanctæ memoriæ prædecessore nostro Papa Innocentio taliter decretum habemus: Eæ verò quæ necdum sacro velamine tectæ, tamẽ in proposito virginali semper se simulauerunt permanere, licet velatæ non fuerint, si sumpserint, his agenda aliquanto tempore pœnitentia est, quia sponsio earum à Domino tenebatur. Si enim inter homines solet bonæ fidei contractus nulla ratione dissolui, quanto magis ista pollicitatio quam cum Deo pepigit, solui sine vindicta non poterit? & cætera. Nam si virgines nondum velatæ taliter pœnitẽtia publica puniuntur, & à cœtu fidelium vsque ad satisfactionem excluduntur, quantò potius viduæ quæ perfectionis ætatis & maturioris sapientiæ atque consilij existunt, virorũque consortio multoties vsæ sunt, & velari se permiserũt, habitúmque religionis assumpserunt, & demum apostauerunt atque ad priorem vomitum sunt reuersæ à nobis & ab omnibus fidelibus, à liminibus Ecclesiæ & cœtu fidelium vsque ad satisfactionem sunt eliminandæ, & carceribus tradendæ, qualiter, iuxta beatum Apostolum Paulum, tradentes huiusmodi hominem Sathanæ in interitu carnis, vt saluus sit spiritus in die

Domini? De talibus enim & Dominus per Moyſem loquitur dicens; Auferte malum de medio veſtri. De quibus & per Prophetam ait; Lætabitur iuſtus cùm viderit vindictam, manus ſuas lauabit in ſanguine peccatoris. De talibus namque eorúmque ſimilibus atque eiſdem conſentientibus, (quia non ſolum qui faciunt, ſed etiam qui facientibus conſentiunt rei ſunt) Dominus per eundem Prophetam Dauid loquitur dicens, Videbas furem, currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas. Et multa talia eorúmque ſimilia. Tales verò perſonæ indubitanter adulteræ eſſe manifeſtantur, quoniam relicto immortali ſponſo ad anteriorem vt canes ad proprium ſunt reuerſæ vomitum, & apoſtatæ factæ, illicita & ſacrilega ſe contagione polluentes, viris mortalibus ſe conglutinauerunt. Quæ etiam, iuxta eundem Apoſtolum Paulũ, eo quòd viduitatis propoſitum dimiſerunt, & fidem quam cum Deo pepigerunt, frangere præſumpſerunt, atque primam fidem præuaricauerũt, ſunt damnandæ à nobíſque & à vobis atque à reliquis noſtri ordinis viris, à ſingulis videlicet ſua in dioceſi à liminibus Eccleſiæ & à cœtu fidelium vſque ad ſatisfactionem,

vt prædictum est, sunt eliminandæ. A talium autem consortio & societate omnes fideles in omnibus abstinere mandamus. Super quibus etiam placuit quousque in ipso detestando & illicito atque sacrilego carnis contubernio perseuerant, vt nullus Christianorum, nisi quibus proprius studio corrigendi iusserit Episcopus, cum eis in quoquam communicet, aut ad domum qua sunt accedat. Cum quibus etiam, vt iam dictus sanctus præcipit Apostolus, nulli fidelium cibum sumere licet. Quòd si quia ex his quicquam tentare aut temerare præsumpserit, pari cum eis excommunicationis sententia feriatur, &c.

De decimis quæ Ecclesiis dantur ne eas presbyteri vendere præsumant.

LXVII. Vt vlterius non præsumant presbyteri decimas vendere, quæ in pauperum & Ecclesiarum vsibus dantur, sicut hactenus, mirabile dictu, in horreis veterata sunt ad thesaurorum cumulum: In cuius rei testimonio multi pauperum de manibus sacerdotum requirendi moriuntur: Sed vbi Deo largiente abundauerint, ad sustentationem pauperum parentur famis tépore.

De pauperibus à presbyteris colligendis.

LXVIII. Vt presbyteri quotidie duos vel

tres pauperes colligant ad lauandos pedes.

De prædiis quæ per ordinationem ſuam presbyteri emerint.

LXIX. Vt presbyteri poſt ordinationem ſuæ paupertatis prædia comparantes teſtamenta Eccleſiis confirment: ſin aliter, vt fraudatores remoueantur.

Vt presbyteri ad tractanda eorum miniſteria ad ciuitatem veniant.

LXX. Vt presbyteri ſigillatim ſub diſpoſitione Epiſcopi in ciuitates veniant ſuas ad tractanda miniſteria.

De his qui communicauerint, vt tribus horis ſuſpendantur propter cibi commixtionem.

LXXV. Vt doceant communicantes duabus vel tribus ſuſpendere horis propter admixtionem cibi.

De ſatisfactione quotidiana.

LXXVI. Vt ſicut ſine culpa nemo quotidie exiſtit: ita ſine quotidiana ſatisfactione nullus eſſe debet etiam ſacerdotum vel Chriſtianorum.

De eo qui ſine conſenſu Epiſcopi presbyterum de Eccleſia eijcerit vel conſtituerit.

LXXIII. De his qui ſine conſenſu Epiſcopi presbyteros in Eccleſiis ſuis conſtituũt, vel de Eccleſiis eiiciunt, & ab Epiſcopo vel

à quolibet miſſo dominico admoniti obe-dire noluerint, vt bannum noſtrum reuua-diare cogantur, & per fideiuſſores ad pla-citum noſtrum venire iubeantur: Et tunc nos decernamus, vtrum nobis placeat vt aut illum bannum perſoluant, aut etiam ar-miſcaram ſuſtineant.

De eo qui decimā dare neglexerit Eccleſiæ cuius eſſe debet, alteríque Eccleſiæ eam dederit.

LXXIIII. Quicumque decimam abſtrahit de Eccleſia ad quam per iuſtitiam dari de-bet, & eam præſumptioſè vel propter mu-nera aut amicitiam, vel aliam quamlibet occaſionem ad alteram Eccleſiam dederit à Comite vel à miſſo noſtro diſtringantur, vt eiuſdem decimæ quantitatem cum ſua lege reſtituat.

De malis ſcabinis eiiciendis.

LXXV. Vt miſſi noſtri vbicumque malos ſcabinos inueniunt eiiciāt, & totius popu-li conſenſu in locum eorum bonos eligant, & cum electi fuerint iurare faciant, vt ſciē-ter iniuſtè iudicare non debeant.

De melioribus & veracibus eligendis.

LXXVI. Vt omni comitatu hi qui meliores & veraciores inueniri poſſunt eligantur à miſſis noſtris ad inquiſitiones faciendas &

rei veritatem dicendam, & adiutores comitum ſint ad iuſtitias faciendas.

De ſcabinis qui propter munera aut amicitiam iniuſtè iudicauerint.

LXXVII. Volumus vt quicunque de ſcabinis deprehenſus fuerit propter munera aut propter amicitiā vel inimicitiā iuſte iudicaſſe, vt per fideiuſſores miſſus ad præſentiam noſtram veniat. De cætero omnibus ſcabinis denuntietur ne quis deinceps etiā iuſtum iudicium vendere præſumat.

De legitimis & rationabilibus commutationibus Eccleſiarum Dei.

LXXVIII. Vbi commutationes tam tempore noſtro quam genitoris noſtri legitimæ & rationabiles atque vtiles Eccleſiis factæ ſunt, permaneant. Vbicumque vero inutiles & incommodæ atque irrationabiles factæ ſunt, diſſoluantur, & recipiat vnuſquiſque quod dedit. Vbi verò mortua manus interiacet, aut aliqualibet cauſa quæ rationabilis eſſe videatur, inuenta fuerit, diligēter deſcribatur, & ad noſtram notitiam perferatur.

De eo qui comprobatus fuerit teſtes in periurium ſcienter induxiſſe

LXXIX. Quicunque comprobatus fuerit de eo quod ſcienter teſtes in periurium indu-

xiſſet, ſub fideiuſſione ad palatium noſtrũ venire compellatur, vt ibi cum fidelibus noſtris conſideremus quid de tali homine faciendum ſit.

Vt bonos nummos nullus reſpuat.

LXXX. De bonis denarijs quos populus recipere non vult, volumus vt hoc obſeruetur & teneatur quod in priori capitulare noſtro conſcriptum eſt, id eſt, in libro IIII. de eo qui emptione vel debiti ſolutione denarium merum recipere non voluerit. Et ad hanc conſtitutionem noſtram adimplendam Epiſcopi & Abbates ſiue reliqui noſtra beneficia habent, adiuuent Comites in ſuis hominibus diſtringendis. Et ſi Comites hanc noſtram conſtitutionem neglexerint, hoc per miſſos ad noſtram notitiam perferatur.

De collectis malis omnimodis inhibendis.

LXXXI. Collectæ ad malè faciendum fieri omnimodis prohibeantur, & vbicumque huiuſmodi præſumptiones factæ fuerint, digna emendatione corrigantur. Et ſi per negligentiam comitis vel factæ ſunt vel inemendatæ remanſerunt, hoc ad noſtram notitiã perferatur. Auctor verò facti ſi fuerit præpoſitus, vel aduocatus, ſiue centenarius, vel qualibet alia dignitate prȩditus, liberta

bera persona per legalem emendationem in loco factam sub fideiussoribus ad nostram præsentiam veniat: Multitudo verò siue de seruis siue de liberis sit, legitima emendatione multetur.

Vt pontes publici qui destructi fuerint iterum extruantur.

LXXXII. De pontibus publicis destructis nobis si qui iussionem nostram in reparandis contempserunt, volumus ac iubemus vt omnes homines nostri in nostram veniant præsentiam rationes reddere, cur nostram iussionem ausi sunt contemnere. Comites autem reddant rationem de eorum pagensibus, cur eos aut non constrinxerunt vt hoc facerent, aut nobis nuntiare neglexeruut: Similiter & de iniustis teloneis vbicumque accipiuntur, sciant se exinde nobis rationem reddituros.

De examine aquæ frigidæ.

LXXXIII. Vt examen aquæ frigidæ, quod hactenus faciebant, à missis omnibus interdicatur ne vterius fiat.

De reuersione Comitis & pagensium de hostili expeditione, vt ex eo die super quadraginta dies sit bannus recisus.

LXXXIIII. Postquam comes & pagenses de qualicumque expeditione hostili reuersi

fuerint ex eo die super XL. noctes sit bannus recisus, quod lingua Teodisea Scastlegi, id est armorum depositio vocatur.

De audientia regis.

LXXXV. Hoc missi nostri notum faciant Comitibus & populo, quòd nos in omni hebdomada vnum diem ad causas audiendas & iudicandas sedere volumus. Comites autem & missi nostri magnum studium habeāt, ne fortè propter eorum negligentiam pauperes crucientur, & nos tædium propter eorum clamores patiamur, si nostram gratiam habere velint. Populo autē dicatur, vt caueat de aliis causis se ad nos reclamare, nisi de quibus aut missi nostri aut Comites eis iustitias facere noluerint.

De inferenda à vicariis vel aliis missis Comitum exigenda.

LXXXVI. Quicumque vicarij vel alij ministri tributum quod inferenda vocatur, maioris pretij à populo exigere præsumpserit, quàm à missis bonæ memoriæ genitoris nostri constitutū fuit, hoc est duos solidos pro vna vacca, hoc quod iniustè superposuit atque abstulit, sibique retinuit, his quibus hoc tulit cum sua lege restituat, & insuper fredum nostrum componat, & ministerium amittat.

De eo qui propter cupiditatem rerum quemcumque propinquorum suorum interfecerit.

LXXXVII. Si quis propter cupiditatem rerum, patrem, aut matrem, aut sororem, vel alium propinquum suum interfecerit, hæreditas interfecti ad alios suos legitimos hæredes perueniat, interfectoris autẽ hæreditas in fiscum redigatur, ipse verò ordidante Episcopo publicæ pœnitentiæ subdatur.

De eo qui res alienas cuilibet homini vendiderit.

LXXXVIII. Quicumque res alienas cuilibet homini vendiderit, & ipse homo easdem res alicui alteri dederit siue vendiderit, & ipse qui tunc easdem res comparatas habet per malum ingenium, propriò filio aut alteri cuilibet necdum legitimos annos habenti iustitiæ tollendę causa tradiderit, volumus atque firmiter præcipimus, si pater eiusdem paruuli vixerit, ipse intret in causam rationem reddendi pro filio suo: Si autem pater mortuus est, tunc legitimus eius propinquus, qui iustè ei tutor aut defensor esse videtur, pro ipso rationem reddere compellatur. Similiter de aliis omnibus institutis ad eum pertinentibus, excepta sua legitima hæreditate, quæ ei per suc-

cessionem parentum suorũ legitimè euenire debuit. Quòd si quis hanc nostram iussionem contẽpserit vel neglexerit, sicut de cæteris contemptoribus, ita & de eo agatur. Is verò qui easdem res primus inuaserit, & iniustè vendidit, nec non & emptores, excepta sola persona paruuli, hoc quod fraudulenter admiserunt intra patriam emendare cogantur. Et postea sicut contemptores iussionis nostræ sub fideiussoribus ad nostram præsentiã venire compellantur.

ANNO FOELICITER XI. REGNI DOMNI NOSTRI KAROLI GLORIOSISSIMI REGIS IN MENSE MARTIO, QVALITER CONGREGATIS IN VNVM SYNODALI CONCILIO EPISCOPIS ABBATIBVS VIRISQVE ILLVSTRIBVS VNA CVM COMITIBVS SECVNDVM DEI VOLVNTATEM PRO CAVSIS OPORTVNIS CENSENTVR DECRETA.

De Metropolitanis.

LXXXIX. De Metropolitanis vt Episcopi suffraganei eis adiutores sint, eaque quæ

erga ministerium illorum emendanda cognoscunt libenti animo emendent atque corrigant.

De Episcopis ordinandis.

xc. Vt vbi in præsens Episcopi ordinati non sunt, sine tarditate ordinentur.

De monasteriis sub regula constitutis.

xci. Vt monasteria quæ sub regula fuerint, sub regula viuant: Similiter & monasteria puellarum ordinem sanctum custodiant; & vnaquæque Abbatissa in suo monasterio sine intermissione resideat.

De potestate Episcoporum super presbyteros & clericos.

xcii. Vt Episcopi de presbyteris & clericis infra illorum parochiam potestatē habeant secundum canones.

De alterius clerico Episcopi non recipiendo nec ordinando.

xciii. Vt non liceat alterius clericum recipere nec ordinare ad aliquem gradum.

De loricis extra regnum non vendendis.

xciiii. De bruniis, vt nullus foras nostro regno vendere præsumat.

De eo qui pro faida pretium recipere aut soluere noluerit.

xcv. Si quis pro faida pretium recipere nō vult, tunc ad nos trāsmittatur vt nō ipsum

dirigamus vbi damnũ nemini facere possit. Simili modo qui pro faida pretium soluere non vult, & iustitiam exinde facere, in talem locum illum mittere volumus, vt pro eodem maius damnum non crescat.

Ne presbyter vel reliqui clerici, aut vllus fidelium præsumat decimas vendere, vel donare aut pignorare, Ecclesiæque quoquo modo alienare.

XCVI. Nullus presbyter aut diaconus vel quilibet clericus aut laicus decimas vendere aut dare vel pignorare aut indebitare præsumat, antequam eas cum omni integritate fideliter collectas habeat, & infra septa Ecclesiæ, cui iure debentur, in suis vtiliter graneis collectas habeat, & postea iuxta præceptum proprij Episcopi, secundum canonicas sanctiones atque decreta Beati Gelasij Papæ, eas dispenset. Si quis autem hæc parui penderit vel infringere tentauerit, si quidem clericus fuerit, gradus sui periculo subiacebit: Si verò monachus vel laicus fuerit, communione priuetur.

De prouidentia Episcopi circa Archidiaconos.

XCVII. Vt prouideant Episcopi ne cupiditas Archidiaconorum culpas nutriat sacer-

dotum, quia multis modis mentitur iniquitas sibi.

De non eijciendis de sepulchris oßibus mortuorum.

XCVIII. Vt nullus ossa mortuorũ de sepulchris audacter eiiciat.

De non iurando.

XCIX. Vt vnusquisque caueat iurare; quia periuri regnum Dei non possidebunt, sicut nec adulteri.

De prædiis à presbyteris emptis, Ecclesiis propriis confirmandis.

C. Vt presbyteri pauperes ordinati prædia comparantes Ecclesiis, confirment.

De formatis faciendis, & vt sine formata nullus proficiscatur clericus. Ex Concilio Africano vel Mileuitano cap. XX. *vt sine formatis nemo ad comitatum proficiscatur, & qualiter fiant formatæ.*

CI. Placuit vt quicumque clericus propter necessitatem suam alicubi ad comitatum ire voluerit, formatã ab Episcopo suo accipiat: Quòd si sine formata voluerit pergere, à communione remoueatur. Quòd si alicubi ei repentina necessitas orta fuerit ad comitatum pergẽdi, alleget apud Episcopum loci eius ipsam necessitatem, & de hoc scripta eiusdem Episcopi deferat. For-

matæ autem quæ à primatibus vel à quibuſcumque Epiſcopis clericis propriis dãtur habeant diem Paſchæ. Quòd ſi adhuc eiuſdem anni Paſchæ dies incertus eſt, ille præcedens adiungatur, quomodo ſolet, poſt cõſulatum, in publicis geſtis adſcribi.

De clericis negligentibus ex concilio Agatenſi cap II. De contumacibus clericis & ad officium tardis.

CII. Cõtumaces verò clerici, prout dignitatis ordo permiſerit, ab Epiſcopis corrigantur; Et ſi qui prioris gradus elati ſuperbia communionem fortaſſe contempſerint, aut Eccleſiam frequentare vel officium ſuum implere neglexerint, peregrina eis cõmunio tribuatur, ita vt cũ eos pænitentia correxerit, reſcripti in matricula gradum ſuum dignitatémque recipiant.

De non pergendo clericis ſine permiſſu Epiſcopi ad iudices ſeculares: ex concilio Agatenſi cap. XXXII. Vt clericus inconſulto Epiſcopo ad iudicem ſecularem non pergat.

CIII. Clericus nequaquam præſumat apud ſecularem iudicem, Epiſcopo non permittente, pulſari: Sed ſi pulſatus fuerit, nõ reſpondeat; nec audeat criminale negotium in iudicio ſeculari proponere. Si quis verò ſecularium per calumniam Eccleſiam aut

clericum fatigare tentauerit, & victus fuerit, ab Ecclesiæ liminibus, & à catholica communione nisi dignè pœnituerit coërceatur.

Ne clericus vel monachus sine licentia Episcopi sui proficiscatur: ex concilio Agatensi capit. XXXVIII. *Vt sine Epistola Episcopi sui non liceat clerico vel monacho proficisci.*

CIIII. Clericis sine commendatitiis epistolis Episcopi sui licentia non pateat euagandi: In monachis quoque præsentis sententiæ forma seruetur. Quod si verborum increpatione non emēdauerit, etiam verberibus statuimus eum coërceri.

Ne clericus sinè permissu Episcopi sui proficiscatur: ex concilio Agatensi cap. LII.

De clericis qui sine Epistola sui Pontificis proficiscuntur.

CV. Presbyter aut diaconus & clericus sine antistitis sui epistolis ambulans cōmunionem ei nullus impendat.

De his qui in proprijs prouincijs non communicant, ex concilio Africano cap. XVIII.

CVI. Placuit vt quicumque non communicant in propria prouincia, in aliis prouinciis vel transmarinis partibus ad communicandum obrepserit, iacturam communionis vel clericatus excipiat.

De patratoribus diuersorum malorum.

CVII. Sunt sanè diuersorum malorum patratores quos & lex diuina improbat, & condemnant: proprinquorum etiam diuersis sceleribus & flagitiis populus fame & pestilentia flagellatur, & Ecclesiæ status infirmatur, & regnum periclitatur. Et quanquam hæc in sacris eloquiis satis sint execrata, nos necessariũ præuidimus iterũ nostra admonitione & exhortatione atque prohibitione præcaueri omnino oportere; sicut sunt diuersarum pollutionum patratores, quas cũ masculis & pecoribus nonnulli diuersissimis modis admittunt, qui incomparabilem dulcedinem piissimi Creatoris ad amaritudinem prouocantes, tanto grauius delinquunt, quanto contra naturam peccant: pro quo etiam scelere igne cœlesti conflagratæ inferníque hiatu quinque absorbtæ sunt ciuitates, necnon & quadraginta & eo amplius milia stirpis Beniamineæ mucrone fraterno confossa sunt. Hæc porro iudicia & euidẽtes vindictæ declarant quã detestabile & execrabile apud diuinã maiestatem hoc vitiũ extet. Scimus enim quoniam talium criminum patratores, lex Romana quę est omniũ humanarũ mater legum, igne cremari iubet.

Vobis ergo omnibus terribiliter denũciamus, veſtríſque cunctis ac vobis famulantibus atque ſubditis vnà vobiſcum, ſub Dei diſtricto iudicio & fidelitate noſtra, præcipimus ab his caueri, & hæc facientibus nec verbis, nec factis vllo modo conſentire; quoniam qui talia agunt, Apoſtolo pollicente, regnũ Dei nõ conſequentur. Tempus namque eſt vt multitudini pereuntis populi parcatis, quæ ſecundum exempla peccantis principis, cadebat in puteum mortis; quia quantoſcumque vel per bona exempla ad vitam cœleſtis patri cõtrahimus, vel per mala exempla ad perditionem ſequentes præimus, de tantis proculdubio ab æterno iudice vel pœnas vel præmia accepturi ſumus. Si enim gens noſtra, ſicut per iſtas prouincias diuulgatum eſt, & nobis in Francia & in Italia improperatur, & ab ipſis paganis improperium eſt, ſpretis legalibus connubiis adulterando & luxuriando, ad inſtar Sodomitanæ gentis, fœdam vitam duxerit de tali commixtione meretricum ęſtimandum eſt degeneres populos & ignobiles & furentes libidine fore procreandos, & ad extremũ, vniuerſam plebem ad deteriora & ignobiliora vergentem, & nouiſſimè nec in bel-

lo seculari fortem, nec in fide stabilem, & nec honorabilem hominibus, nec Deo amabilem esse venturam: Sicut aliis gentibus Hispaniæ, & Prouinciæ, Burgundionum populis contigit, quæ sic à Deo recedentes fornicatæ sunt, donec iudex omnipotens talium criminum vltrices pœnas per ignorantiam legis Dei & per Sarracenos venire & seruire permisit. Et notandum quod in illo scelere aliud immane flagitium subter latet, id est homicidiũ: quia dum illæ meretrices siue monasteriales siue seculares malè conceptas soboles in peccatis genuerunt, sæpe maxima ex parte occidunt, non implentes Christi Ecclesias filiis adoptiuis, sed tumulos corporibus, & inferos miseris animabus satiant. Absit enim vt pro talibus peccatis, & nos simul cum regno cadamus, gloriáque totius regni pereat: quoniam ex præcedentibus agnouimus quæ sequuturis, nisi præuisa fuerint, possunt euenire. Satius est quoque nobis talibus carere, quàm cum his ruere regnúmque, & ab inimicis depopulatoribus futuro tẽpore adnullari vel possideri. Scire enim vos cupimus, quia quicumque super his aut faciens vel libenter consentiens inuẽtus fuerit, nos eum iuxta

prædictam Romanam legem velle punire.

De Vestitura xxx. annorum, siue de rebus Ecclesiæ quæ absque vlla repetitione ab eadem Ecclesia per triginta annos possessæ sunt, vt nulla testimonia super hanc deinceps possessionem recipiantur.

CVIII. Vt de rebus Ecclesiarum quæ ab eis per triginta annorum spatia sine vlla interpellatione possessæ sunt, testimonia non recipiantur, sed eo modo contineantur sicut res ad fiscum nostrum pertinẽtes contineri solent.

HÆC QVÆ SEQVVNTVR CAPITVLA EXCERPTA SVNT A DOMNO REGE KAROLO DOMNI HLVDOVVICI IMP. FILIO ET PRINCIPIBVS EIVS EX CAPITVLIS QVÆ ANNO DCCCXLVI. EDIDERANT EPISCOPI IN SYNODIS, VVENILO SCILICET CVM SVFFRAGANEIS SVIS, GVNTBOLDVS CVM SVFFRAGANEIS SVIS, VRSMARVS CVM SVFFRAGANEIS SVIS, HINCMARVS CVM SVFFRAGANEIS SVIS, AMALO CVM SVFFRAGANEIS SVIS: ET OBLATA SVNT EIDEM PRINCIPI, SICVT IPSE IVSSERAT, COLLECTA AD RELEGENDVM IN SPARNACO VILLA REMENSIS ECCLESIÆ. ET QVIA FACTIONE QVORVNDAM MOTVS EST ANIMVS IPSIVS REGIS CONTRA EPISCOPOS DISSIDENTIBVS REGNI SVI PRIMORIBVS AB EORVNDEM EPISCOPORVM AMMONITIONE ET REMOTIS AB EODEM CONCILIO

EPISCOPIS, EX OMNIBVS ILLIS CAPITVLIS HÆC TANTVM OBSERVANDA ET COMPLACENDA SIBI COLLEGERVNT, ET EPISCOPIS SCRIPTO TRADIDERVNT, DICENTES, NON AMPLIVS DE EORVM CAPITVLIS ACCEPTASSE QVAM ISTA, ET ISTA SE VELLE CVM PRINCIPE OBSERVARE.

De honore & cultu Ecclesiarum.
De honore Episcoporum & veneratione seruorum Dei.
De iustitiis.
Vt cautela fiat erga eos qui causa iuuentutis aut insipientiæ, in aliquo fallunt, siue contemnunt ammonitionem Episcoporum, ne subitò aut incautè damnentur anathemate.
De his qui contra regiam potestatem contumaces esse moliuntur.
De precariis.
De hospitalibus.
De rapacibus.
Vt Episcopis tempus congruum obseruetur ad ministerium suum peragendum.
Vt clerici arma militaria non contingant.

Vt missi dirigantur qui inquirant si præcepta à nobis de rebus Ecclesiarum ad proprium sint facta.

De hæresi simoniaca.

Vt à nullo sedes Episcopalis proprio infirmante Episcopo vsurpetur.

Vt Canonici infra dormitorium domiāt.

Vt monachi ad palatium non veniant, nisi causa obedientiæ, exceptis abbatibus.

Vt laici decimas de Ecclesiis non contingant.

De sanctimonialibus contra auctoritatem nuptis.

De sponsis aliorum.

De sepulturis infra Ecclesiam.

Plenitudo autem Capitulorum quæ in plenitudine Synodalium actionum habentur, vnde hæ Commemorationes excerptæ sunt, ita per loca continentur.

E honore & cultu Dei atque sãctarũ Ecclesiarũ, quę auctore Deo sub ditione & tuitione regiminis nostri consistũt, cõmuniter, Deo mediãte, decernimus, vt sicut tempore beatæ recordationis Domni ac genitoris nostri excultæ & honoratæ

honoratæ atque rebus ampliatæ fuerunt, ſalua æquitatis ratione, ita permaneant; Et quæ à noſtra liberalitate honorãtur atque ditantur, de cætero ſub integritate ſui ſeruentur, & ſacerdotes ac ſerui Dei vigorem Eccclesiaſticum & debita priuilegia iuxta reuerendam auctoritatem obtineant. Eiſdem verò Regalis poteſtas & illuſtrium virorum ſtrenuitas, ſeu Reipublicæ adminiſtratores, vt ſuum miniſterium competenter exequi valeant, in omnibus rationabiliter & iuſtè concurrant.

II. Honor etiam Regius & poteſtas regali dignitati competens, atque ſinceritas & obtemperantia ſeniori debita, remota omni ſocordia & calliditate, ſeu qualibet indebita quorumcumque coniunctione, cõtra honorem & poteſtatem atque ſalutem noſtram, ſiue regni noſtri ſoliditatem nobis in omnibus & ab omnibus, ſicut tẽpore anteceſſorũ noſtrorũ cõſueuerat, exhibeatur. Et ſi quis quemcũque cõtra nos, & contra hanc pactã ſinceritatẽ aliquid moliri manifeſtè cognouerit, ſi eũ conuertere nequiuerit, aperte prodat atq; denotet, & ſic cõſilio atq; auxilio Epiſcopalis auctoritas, & fideliũ vnanimitas vt noſter honor & poteſtas regiã inconuulſa permaneat, totis niſibus decertare & adiuuare procuret.

III. Quia verò debitum esse cognoscimus vt à quibus honorem suscipimus, eos iuxta dictum Dominicum honoremus, volumus vt omnes fideles nostri certissimũ teneant, neminem cuiuslibet ordinis, aut dignitatis, deinceps nostro inconuenienti libitu, aut alterius calliditate vel iniusta cupiditate promerito honore debere priuari, nisi iustitiæ iudicio & ratione atque æquitate dictante. Legem verò vnicuique competentem, sicut antecessores sui tempore meorum prædecessorum habuerũt, in omni dignitate & ordine, fauẽte Deo, me obseruaturum perdono.

IIII. Quod vt faciliùs atque obnixius nostra auctoritas valeat obseruare, omnes sicut in vestra bene memorabili conuenientia pepigistis, conseruare studebitis; Immo etiam cuncti in postmodum solicitè præcauebũnt, ne aliquis pro quacumque primuta commoditate, aut reiicienda cupiditate, siue alicuius consanguinitatis vel familiaritatis seu amicitiæ coniunctione nobis immoderatius suggerat, vel postulationibus aut quolibet modo illiciat, vt contrà iustititiæ rationem & nostri nominis dignitatem ac regiminis æquitatem agamus.

V. Et si forte subreptum nobis quippiam, vt homini fuerit, competenter & fideliter,

prout ſublimitati regiæ conuenit, & neceſſitatibus ſubiectorum expedit, vt hoc rationabiliter corrigatur veſtra fidelis deuotio ammonere curabit.

VI. Et ne magnificentiam veſtram illuc veſtrę dignitati indecens & inhoneſta impellat neceſſitas, quo non trahit voluntas, & partim neceſſitate, partim etiam ſubreptione, quia aliter quam ſe rei veritas habeat nobis dictum vel poſtulatũ fuit, maxime quod ad rempublicam pertinuit, aut præreptione in beneficiario iure, aut in alode aſſumptũ habetur, videtur nobis vtile & neceſſariũ vt fideles & ſtrenuos miſſos ex vtroq; ordine per ſingulos comitatus regni veſtri mittatis, qui omnia diligẽter imbreuiẽt quæ tẽpore aui ac patris veſtri, vel in regio ſpecialiter ſeruitio, vel in vaſſalorum dominicorũ beneficiis fuerit, & quid vel qualiter, aut quantum exinde quiſque modo retineat, & ſecundũ veritatẽ renuntietur vobis, & vbi inuenietis quia ratio & vtilitas, ac ordo ſeu veritas in abſũtis vel donationibus habeãtur, in ſtatu permaneãt: Vbi autẽ inrationabilitas, vel potius fraus inuẽtæ fuerint vna cũ conſilio fidelium veſtrorum hoc taliter corrigite, vt ratio atque vtilitas ſeu iuſtitia nõ deſerantur, & dignitas magnificẽtiæ veſtrę per ne-

cessitatem ita vilis nō fiat sicut vos non decere cognoscitur, quoniam domestica domus vestra aliter obsequiis domesticorum repleri non poterit, nisi habueritis vnde eis meritis respondere, & indigentiæ solatium ferre possitis: & sic demum respublica vestra de suo suffragetur sibi; & Ecclesiæ, à quibus non expedit, habeātur immunes.

VII. Vt nemo Episcoporum quēlibet sine certa & manifesta peccati causa cōmunione priuet ecclesiastica. Anathema autem sine cōsensu Archiepiscopi, aut coepiscoporum prolata etiā euāgelica ammonitione nulli imponat; nisi vnde canonica docet auctoritas, quia anathema, æternæ est mortis damnatio, & non nisi pro mortali debet imponi crimine, & illi qui aliter non potuerit corrigi.

VIII. Vt precariæ & commutationes tempore viduatarum ecclesiarum factæ ab his qui loca Episcoporum occupauerant, rescindātur: & cum auctoritate ecclesiastica vel ciuili denuo si fiendæ sunt, fiant.

IX. Precariæ autem à nemine de rebus ecclesiasticis fieri præsumātur, nisi quantū de qualitate cōuenienti datur ex proprio, duplū accipiatur ex rebus ecclesiæ in suo tantum qui dederit nomine. Si res proprias ad prę̄sēs dimiserit, ex rebus ecclesiasticis tri-

plum fructuario vsu in suo tãtum quis nomine sumat, quia sic eas quemque tractare oportet vt alienarum dispẽsatorẽ, nõ propriarum largitorem, & à nulla potestate quis cogatur facere precariã de rebus propriè Deo & sanctis illius dicatis. cum ratio & vsus obtineat, neminẽ, cui non vult, cõtra vtilitatem & rationẽ præstatum de proprio facere beneficium. Præcepta autẽ regalia super precarius ecclesiasticis fieri nec ratio sinit, nec auctoritas quolibet modo permittit, quoniam præcepta in iure ecclesiastico firmare indignũ iudicet necesse est maiestas regia, nisi ab ecclesiastico rectore petãtur. Isdem autem custos ecclesię solertissime caueat ne sui ordinis & ecclesiasticę communionis forte immemor, contra auctoritatem præceptũ regium pro quacumque adsentatione fieri petat. Qui vt si fecerit, non audiatur: Si autẽ obtinuerit regia discretione & Episcopali idẽ rescindatur; & petitor iniust' pro principis iniusta suggestione dignè corripiatur, & precariæ secundum antiquam consuetudinem & auctoritatem quinquẽnio in quinquennium renouentur.

x. Vt contra deprædatores, & oppressores ecclesiarum, & rerum ad easdẽ pertinentiũ defensores secundũ ministerium vestrum,

quantum Deus posse dederit, existatis, & præcepta quæ auus, & pater vester ecclesiis ditioni vestræ subiectis fecerunt ac firmauerunt, & stabilia cõfirmauerunt, quæque vos cõfirmastis, de cætero rata in omnibus conseruetis.

xi. Vt regia magnificentia liberiorẽ libertatem episcopis ad suum peragendũ in eorum parrochiis ministerium, quã hactenus propter diuersas perturbationes habuissẽt, maximè in sacratissimis temporibus, quadragesimæ scilicet, & aduẽtus Domini, tribuat; quatenus & periculũ & ipsi Episcopi & regia dignitas salubriùs pro ministerio sibi cõmisso & neglecto possũt euadere, & pro strenue ex seculo diuinã misericordiã sibi cõciliare præualeãt. Ipsi autẽ Episcopi concessum sibi otium non in suas voluptates, sed in diuinũ & officiosum conuertant negotiũ: quatenus studentes prædicationi atque confirmationi, quod hactenus per parrochias fuit neglectũ, & deuotissimè de cætero sit correctũ & emendatum: & non propter suã quietudinem Episcopi ad remotiora loca secedentes, & suum ministerium neglegentes proprias deserãt ciuitates, sed vt parrochias suas cũ officij efficacia circumeant, aut cum religione in suis ciuitatibus canonicè cum suis filiis degãt,

& hoſpitalitate ornati, quæ iam pene propter diuerſas rapacitates annullata eſt, non ſolum in oculis Domini propter inobedientiam mandati diuini reddantur conſpicui, verum & bonum teſtimonium ſecundum ſanctum adquirant Apoſtolum. Preſbyteros etiam ſibi commiſſos & doctrinæ caſtitate, & ſobrietate atque hoſpitalitate, ſecundum eorum miniſterium, hortentur, & compellant.

XII. Vt quicumque ex clero eſſe videntur arma non ſumãt, nec armati incedant; ſed profeſſionis ſuæ vocabulum religioſis moribus, & religioſo habitu præbeant. Quod ſi contempſerint tamquã ſacrorum canonum contemptores, & eccleſiaſticæ ſanctitatis profanatores proprij gradus amiſſione multentur, quia nõ poſſunt ſimul Deo & ſæculo militare.

XIII. Ammonenda eſt regia magnitudo de hoſpitalibus quæ tempore prædeceſſorum ſuorum & ordinata, & exculta fuerunt; & modo ad nihilum ſunt redacta. Sed & hoſpitalia Scottorum quæ ſancti homines gentis illius in hoc conſtruxerunt, & rebus pro ſanctitate ſua adquiſitis ampliauerunt, ab eodem hoſpitalitatis officio funditus alienata: & non ſolum ſuperuenientes in eadem hoſpitalia non recipiuntur, verum

etiam ipsi qui ab infantia in eisdem locis sub religione domino militauerunt, exinde eiiciuntur, & ostiatim mendicare coguntur. Vnde pertimescenda est canonica sentẽtia, & maxime decretalis Symmachi Papæ definitio, quia vt necator pauperum, & Christi traditor Iudas, id est, qui huius sceleris auctor & perpetrator esse dignoscitur, pręsenti & perpetuo anathemate feriendus. Qui reiculam, inquit, Symmachus Papa, vel quicquid fuerit Ecclesiæ petunt à regibus, & corrumpendæ pietatis instinctu egentium substantiam rapiũt, irrita habeantur si qua obtineant, & à communione Ecclesiæ cuius facultatem auferre cupiunt, excludantur. Item in canone Aurelianensi: Si quis quolibet tempore contra hanc constitutionem nostram venire tentauerit, aut aliquid de consuetudine vel facultate xenodochij, quod auertat, Deus, esse desinat vt necator pauperum irreuocabili anathemate feriatur.

XIIII. Cauendũ & summopere præcauendum, ac per virtutem Christi sanguinis interdicendũ, & Episcopis & regibus & omnibus sublimioribus potestatibus, atq; cũctis fautoribus & electoribus quorũcũque atque consensoribus seu ordinatoribus in gradu Ecclesiastico, vt nemo per simoniacã

hæresim regiminis locũ obtineat quacumque factione, calliditate, promissione seu commoditate, aut donatione, per se aut per emissam personam: cũ spiritus sanctus inter cætera documenta Ecclesiastica per os sancti dicat Gregorij: Cur non perpenditur quia benedictio illi in maledictione cõuertitur, qui adhoc vt fiat hęreticus promouetur? & itẽ; Ementes quippe atque vẽdẽtes per pœna constringit, cũ liqueat hãc hęresim in ipsa sua origine Apostolica esse detestatione damnata & Apostolus docet; Nõ solũ qui faciunt, sed etiã qui cõsentiũt digni sũt morte; & item beatus Gregorius dolẽs, inquit, dico, gemens denuncio: quia sacerdotium quod apud vos intus cecidit, foris diu stare non poterit. Item: Ideo aduersarius animarum callida specie suadet quasi debere ab habentibus accipi, vt sit quod possit non habentibus erogari. Sed scriptum est hostiæ impiorum abominabiles quæ offeruntur exscelere.

xv. Vt nemo Episcopo viuente Ecclesiam illius aut res ad eam pertinentes inuadere, aut dominari præsumat, neque sub voluntariæ cleri ac populi electionis obtentu præter voluntatem Episcopi quisquã quacumque seculari potestate præditus, quasi œxonomum constituat. Sed si Episcopus

ministerium Ecclesiasticũ propter infirmitatem corpoream exhibere non potuerit, in Archiepiscopi hoc cum voluntate Episcopi eiusdẽ Ecclesiæ maneat ordinatione, qualiter debitũ officiũ non remaneat. Obsequium verò ad rempublicam pertinens qualiter exsequatur per tales ex subditis & Ecclesiasticis ministris cum consensu Archiepiscopi propter pacis charitatísque custodiã Episcopus ordinet & disponat quos succedendi in Episcopatu appetitus indebitus non eleuet, neque vexet nisi moratus ita extiterit, vt secũdũ instituta beati Gregorij in libro Epistolarũ, & similiter in subdito profit, & post humiliter conueniens sanctis regulis pręsit, quia ob hoc in multis Ecclesiis scandalũ magnũ conspeximus. Si autẽ in Archiepiscopo talis necessitas acciderit, similiter ipse consilio Episcoporum suorum huiusmodi ordinationẽ exhibeat.

XVI. Vt Canonici in ciuitate vel monasteriis, sicut constitutum est, in dormitorio dormiant, & in refectorio comedant, & in domo infirmorum necessario subleuentur: & tam sani quã & infirmi canonicè vestiantur, atque in claustris congruis horis degant, & sub custodia canonica lectionis & cæteris diuinæ institutionis insistãt officiis. Quæ verò Episcoporũ loci conueniẽ-

tiam aut facultatem non habuerit, vt hoc perficere & ordinare possit, Princeps secũdum cõstitutionem Domini Imperatoris Hludouici annuat. Id est si vicina Episcopio terra de eadem Ecclesia esse reperta fuerit, & ab alio possidetur, Ecclesiæ rectori ad claustra clericorum, vel alia quælibet Ecclesiæ commoda facienda reddatur. Si autem de fisco fuerit, regia liberalitas, eandem terram ad seruorũ Dei habitacula cõstruenda largiri dignetur. Si autem de alia causa Dei aut de cuiuslibet proprio fuerit, ex cõueniẽtia cõmitandi licẽtia tribuatur; Et si paupertas loci ad ædificandas domos necessarias non suffecerit, eos ad adiutoriũ ædificandi potestas regia cogat, qui res de eadem Ecclesia in beneficiis retinent.

XVII. Vt monachi quibus monasteriorum cura commissa nõ est, passim & sine auctoritate palatiũ non adeant, nec in eo immorentur, vel vbi discurrere ac peruagari acephali præsumant. Sed si tales quilibet fuerint vt vtiles & necessarij Ecclesiæ ac principi reperiantur, cum auctoritate Episcopi canonicè ac religiosè pergant. Sin autem in monasteriis suis, sicut canonica & regularis docet institutio, religiosè resideant, hos etiam nec Episcopus, nec Abbas vel quilibet alius veredariorum more in missa-

ticis inſtanter tranſmittat: quia per quoſdam illorum contra canonicam auctoritatem, & Eccleſiaſtica & ciuilia perturbantur negotia, nec ſub prætextu obedientiæ diutius villicationibus inſeruiāt, ſed regulariter obedientiā viciſſitudine ſua peragentes ſecum, vt de ſancto Benedicto legitur, in monaſterio habitent, atque ſeipſos recolligāt. Hæc autem tranſgredientes ſiue prælati in fauendo, ſiue ſubditi in obtinendo excommunicentur.

XVIII. Hi verò qui ex rebus Eccleſiaſticis nonas & decimas perſoluere; & ſartatecta Eccleſiæ ſecundum antiquam auctoritatē, & conſuetudinem reſtaurare debēt, & hoc non ſolum neglegunt, verùm & per contemptum dimittunt, atque clericos fame & penuria, Eccleſiaſtica quoque ædificia diſſolutione annullari permittunt, tandiu ab Eccleſiaſtica communione ſeparentur, vſque dum diligentia emendare ſtudeant quod ſocordia neglexerunt. Quòd ſi iterū iterauerint, poſt excommunicationis ſatiſfactionem, regia poteſtate compulſi, iuxta legale & antiquum dictum, *Qui negligit cenſum perdit æquum.* Serui autem Eccleſiarum quibuſcumque poteſtatibus ſubditi, vnde melior conſuetudo vel deuotior comendatio ex tēpore, & iuſſione domni Hludo-

uuici,vel certe domni Karoli, seu etiã Pipini nõ existit, saltẽ viginti diebus in anno eidem Ecclesiæ ad reficiendas ipsius ruinas absque molestia seruire sinantur. Vbi autẽ & amplior cõmendatio,& melior consuetudo inde habetur pro hac nostra necessitudinis consideratione non decidat.

XIX. Qui sanctimoniales virgines vel viduas rapiunt;&progressu etiam criminis in coniugium summũt, publicæ pœnitentiæ, iuxta modum quod præuiderit Episcopus, sub subigantur. Ipsæ verò locis congruis pœnitentiæ retrudantur, & ad habitum religionis redire cogantur: Vtrique autem sine vlla spe vxoriæ copulationis perenniter maneant. Si autem, quod absit coniugia iterare præsumpserint, acriori subdantur vindictæ & amplius propellantur. Qui si fortè obedire monitis salutaribus noluerint, anathematizentur.

XX. De his qui sponsas alienas rapiunt,vel consensu parentum accipiunt, antiqua & synodalis sententia obseruetur. Quod & si forte in Ecclesia euentus talis reperiri dignoscitnr;vt pro salutis, & religionis competentia humanius quiddam debeant tractare pontifices, sicut canonica,vt eisdem verbis, vtamur, docet auctoritas, quia prior quidẽ,inquiens,diffinitio durius,Po-

ſterior autem quiddam tractauit humanius, nullo modo, vt ad maximã indulgẽtiã deſcendamus, alterius ſponſæ acceptor ſine publica tranſeat pœnitẽtia, & ſpõſo legaliter multa cõponat. Quod ſi hęc obedire renuerit, ſiue vlla refragatione anathematizetur, fautores verò illius, iuxta modũ culpæ, Epiſcopali decreto pœniteant. Si vero, quod nõ optamus, quis de gradu eccleſiaſtico talibus nuptiis ſe cõſenſorẽ, vel interuentorẽ manifeſte prodiderit; à gradu proprio repellatur: Et ſi veriſimilib' exinde ſuſpicionibus fuerit propulſatus, & canonice nequiuerit approbari; ſecundum ſanctorũ patrũ ſtatuta ſic purgare cogatur.

XXI. Vt nemo quemlibet mortuorum in Eccleſia, quaſi hæreditario iure; niſi quem Epiſcopus, aut presbyter pro qualitate cõuerſationis & vitæ dignum duxerit, ſepelire præſumat. Nec quiſquam oſſa cuiuſlibet mortui de ſepulchro ſuo eiicere, aut ſepulturam cuius præparato atque conceſſo aduentum ſui iudicis præſtolari concedat: maxime cum non ſolum diuinæ leges, ſed etiã & humanæ, apud humanã rempublicã ſepulchrorum violatores reos mortis diiudicent. Sed & neque pro loco ſepulturę, vt verbis ſancti Gregorij vtamur, pretium de terra putredini cõceſſa quærere, & de alie-

no luctu facere compendium aliquomodo temptet. Si quando autē proximi vel heredes sponte aliquid offerre Ecclesiæ voluerint in eleemosina defuncti, accipere non vetamus: Peti verò, aut aliquid exigi omnimodò prohibemus, ne (quod valde inreligiosum est) aut venalis, quòd absit, dicatur Ecclesia, aut de humanis mortibus videamus gratulari, si compendium exinde studemus quolibet modo quærere.

FINIS.

Errata grauiora sic corriges.

Fol. 2.a. lege congessi. 16. a. cauculatores. 20. a. carralia opera item, textrilia. b. non canonica 23. a. indubitanter. 24. b. statutum. 31. b. modium. 40. a. Attimacum. 44. a. quancius. 48. quisque Comes 57. b. ad Bardenuuih. Et a. M. & ad Erpesturd. Et ad Halaxstat. 59. b. id est libras 111. 63. a. & b. in mallo. 65. a. equaliter inter illos & infra, cum armis contendat. 65. b. in forbannum. 68. b. nō exactetur. 72. a. manu propria singula se. 79. a. in mallum. 86. a. legitimè cōtendat. 139. b. coniurantib. 141. a. De reb. porprisis. 196. b. vel cura domus. 213. a. l. 8. iubendum est. 229. a. factam diuiserit prouocationi quoniam multa fa. c. & viris inferre tentantib. ut in l. 6. c. ad leg Iul de vr publ. 230. a. in aliud trāsferat. 231. b. inter sanctos. 232. b. capitali. 233. b. com. minime debemus. & postea. Si quis sine gradu. & infra Nam qui modo prædicto. 234. a. per nullum ingeniū. separatione & pœnitentia. prohibent. b. agere amodo. 236. b sine precaria. 237. a. generaliter interdicimus. clangamus. b. nisi à Deo separationem. v. c. ad ruinam. & veritate comperta. 238. Et res vsurpatas iniuste. 239. b quam ipsi si conuicti essent. in die Domini. 257. b. libri canonum. a. l. a à Domno. 258-a in ptochiis. 259. b. neglexerūt. 260. a. cathedra. b.

non teneatur.atq.illic.a.f.est officio submouendus. 261.a. De non negligen. b.ne locus alicuius.ne pestis hac.l.d.seueritate qua. 262.b.admissu.263.a.positi si in b.copularunt nec post.ad. quæ sub eius.164.a.primatus. accus. Episcopos b.irretitus.causa eius.265.b.& vnu ex ipsis d.q.p.egeunt. ad test.autẽ infra.266.a.certis cri. docetur.viris iuncta. neq.al.coepiscoporum querelam. Metr pr.267.a.vi nulli interuentorum.b,Karolus adde ad finẽ ex vet. libb. omissa hæc armaturam portare vel pugnare aut in exercitum, & in hostem pergere omnino prohibemus, nisi illi tantũmodo qui propter diuinum ministerium missarum scilicet sollemnia ad implenda & sanctorũ patrocinia portanda ad hoc electi sunt,id est vnum vel duos Episcopos cum capellanis presbyteris princeps secum habeat, & vnusquisque præfectus vnum presbyterum. qui hominibus peccata confitentib iudicare & indicere pœnitentiam possit. 268.a. vocatus, venire. 269.a. admonitione.b,letanias. & reges earũ quæ fac. 270.a.timemus si talia & tam illicita aut imperemus.b. paganos necarent.271.a.precaria finita: , canonice reu.b. Spiritui eorum per D.contestamurque.272.a. suce. nostri r. e.r. adquisiuimus. 273.a.vnusquisque nobis subiectus,quia qui.ibid.luituri274.a.prosequi ante nõ licet,quam ab accus. ibid.si inter se m.ante peccauerint.ibid.de suis ea sanet.b.iuxta canonũ Carthaginensium capit. VIIII. 275. discutiant 51.276.a. animarũ pericula.e. E.1.q.c.f. negligantur officia.277.a.qui aut facult. 280.a. qui adeo deter ibid.gradu adeo filij,281.alterius Cantica. 282.b.præter reuerentiam. ibid. iud.secularis adeunt aut fine. 283.a clericis. 284.b.causas differũt. ibid. proponat,& omnem. conculcet. 285.a. & post motionem vel viol. ibid.quecunque autem in mil.officia diuina. ibid.b. ab Episcopo post satisfactionem vel. ibid.necessitate captiuitatis. 288.b.imperiti magistris,noui antiquis,vel rudes præferantur emeritis.290.b.nisi qua certis indiciis. 291.qui a corepisc. ibid. qua possit. ibid.b. præsumpsere esse perac. prædictos autem corepiscopos. 292.a.Reginisbrue.ibid.b. benedictione auferri. rerum Ecclesiasticarũ digni sunt habiti.294.a.Vt per solemnissimos.ibid.b.cui reculã.ibid.f. inflammatus suis non cont. 295.a.non pateat iniustam. ibid.b.res detecta. 296.a.cum caballis.ibid.b.aut quæ interdicta sunt.ibid.quals eum distr. 297.a.lumina. ieiunium tamen dsei pol . præter paruulos. ibid.b. eamque cum testib. ibid.a Riculfo Moguntiacensi.298.a iustam repreh. ibid.ad pœnitentia culmẽ ibid. b.Siquid est igitur. explorari. 299.a. necessitatem, substantiam suam. longe pereg.quæ in damnis a pietate.ibid.b.ausus inhibeat.Oportet vt Episcopi sint semper perspectore. 300. a.accedat,comcinari,deprehensus. 301. contempserint.recipiantes.& veniens ibid.b.inscio patre.discidij.Si antequam ap. Episcopos. 302.a.diuina ac Synodica.ab inferioribus quæ inf.ibi.b. debitore tard. 303.a.deuocetur.extra suam. ibid.b. reum se esse. & quæ vel suspecta. 304.b.vt accusato si iud.quia non oportet.Si quis peruasor.inuasiset. 306.a.diurnas.341.b.fasciolas.344. partitionib.

Leuiora facilius supplebis, si voles.

GLOSSARIVM SIVE INTERpretatio obſcuriorum aliquot vocabulorum, quæ in Capitularibus leguntur.

ABſis) v.LIII. Can.46. Syn. Carthag. Iſidor.15.Origin.cap.8.

Actor dominicus) IIII.XLIIII.*actor rei dominicæ, Rationalis*. l.11. C. Th. de Iuriſd. omn. Iudic.l. 4.de cōlat.fundor. patrim. Significatur & actionis nomine quodlibet officium. Victor, Perſec. Affrican.2.Iuſtinian.pragmat. Gregor.Turon.4. Hiſtor. Franc. cap.36. & de gloria Martyr. 2. 16. Marculf. *Ideo actionem comitatus, ducatus, patriciatus, in pago ill. quam anteceſſor tuus ill. videtur egiſſe, tibi ad agendum regendúmque commiſimus.*

Adrhamire ſacramēta) IIII.XXVIII. III. LVIII. *iurare. Arramir*, Francis.

Molt les oyſſez arramir
Serement faire & foy pleuir
Que par morir ne ly falleront
Tel frá comm'il fera feront.

Adrhamire ſe) IIII. XXIX. Marculfus. *Veniens ante nos homo ille, ibi, in palatio noſtro, placitū ſuum legibus cuſtodiuit, quod habebat apud hominē nomine illo, quod ipſe vel per ſuam fiſtucam ante nos viſus fuit adrhamiſſe, Sed nūcupatus ille nec ad placitum ſuum venit, nec ipſum ſacramentum iurauit.*

Aduenæ) III.XVIII. *Aubains. Albani*. In duplomat. Hlotharij & Hludou. ad petitionem Eliſiardi

episc. Parisiens. *Nec de liberis hominibus albanisque, ac colonis, in supradicta terra commanentibus, aliquem censum, vel aliquas redhibitiones accipere.*

Aduocati) IIII.III. *Aduoez.* *Defensores siue protectores.* Ex Canone 99. Africa. Synod. post consulatũ Stiliconis, inducta est aduocatorũ defensio pro causis Ecclesiæ. Vide priuilegium quod monasterio Vttenburrhano concessit Karolus Mag. apud Bruschium. In Edicto Carisiacensi Karoli Calui ann. DCCCLXIIII. *Et ipse sic mallum suum teneat vt barigildi eius & aduocati qui in aliis comitatib. rationes habent, ad suum mallum occurrere possint.*

Agenda) V. XXXVIII. VI. CCXXXIIII. Synod. Karthag. 2. 9. *Agenda mortuorum* In lectionar. B. Hieronymi. *Agenda vespertina, vel matutina* in regul. B. Benedict. *Agende.*

Alode) I. CXXXII. Gallicum vocabulum. Plin. 11. 37. Sueton. in Iulio cap. 24. *Res mancipi* Sigeberto dicitur. *proprietas.* cap. 20. lib. 3. hic. Can. 42. synod. Meldens. karolus in capitulis quæ cõstituta sunt apud Suessionas anno 853. *Et postea in alodem data sunt, vt describãt quæ sint, & à quo, vel à quibus, in proprietatem data sunt.* & in adnuntiatione Hludouici regis. *Et illorum alodes de hereditate, & de conquisitu, & quod de donatione nostri senioris, habuerũt.* Ibidem. *Vt missi nostri his qui firmitatem fecerũt, alodes illorum quos de hereditate, & de tali conquisitu qui de nostra donatione non venit. &c.* *Hereditas* Reginoni. *Vt perderent ingenuitatem & hereditatem.* Ado. *Baptizatis Saxonibus, ex ingenuitate & alode firmitas roborata.* Flodoardus ex Hincmaro. *Cupiens cauere ne census ipse deperiret, & villa in alodem verteretur, & Ecclesiastica mancipia in seruos & ancillas dispertiantur.*

Αλογευόμβροι] VII.CCLXXIII. *κτηνόβατῃ*. Hermenop.

Annona] I.CXVIII. CXXXI. Gregor. Turon.3. de Virtut.B. Martini cap.3. *Accepta annona ad molam vadit, impositoque tritico molā manu vertere cepit.* Art. 59.Spec.Saxon. *Qui prius annonam molēdino præsentauerit, prius molere debet.*

Aquæ feruentis aut frigidæ iudiciū] III.XIII.Addi. IIII. LXXXIII. Leg. Frisio. tit. 3. Burchard. in lege quam dedit familiæ. Hincmarus pro Lothario. *Hoc examinandus iudicio conligatus in aquam dimittitur, & aut purgatus statim iudicio arbitrorum absoluitur, aut vsque ad purgationem conligatus iudicio examinatur.* Idem Hincmar. contra Hincmar. Laudun. *Præfati homines quia non liberæ conditionis sunt, aut cū aqua frigida, aut cū aqua calida, inde ad iudiciū Dei exirēt.* Cuius ritus & precū concipiendarū formulæ variæ, pro cuiusque regionis more editæ sunt.

Arma relinquere] VI.XC.Can.17. Synod. Mogūt. *Laicis vero qui apud nos sunt, arma portare non præiudicemus: quia antiquus mos est, & ad nos vsque peruenit.*

Auctoritas] I.LXXXVIII. Videnda quæ ex synod. Rhemens. & Tolet. referunt Burchard. lib. 2. Collectarij canonum, & Iuo parte 6. Decret.

B

Balationes] VI.CXCIII.Can.62.Syn.VI.in Trul.Can. 80.Synod.Brach.& Synod. Rom. sub Lothar. & Ludou. cap.35. *Vt sacerdotes admoneant viros & mulieres qui festis diebus ad Ecclesiam conueniunt, ne balando & turpia verba decantando choros teneāt, & ducant* Nobis *Balz*. Apud Vopiscum, *Ballistea*. Gloss. *βαλλίζω, ballo.* Meminit & Atheneus *τῦ βαλλισμῦ.*

Bannus dominicus] III.LXIII.IIII.I.VII.XXII.XXXI. XXXII. *Bannus regius.* lib. 2. Speculi Saxonici, Art.

61.*id est, multa quæ est sexaginta solidorum.* Inde consuetudinibus nostris maiores multæ solidis LX. frequētius taxātur. *Bannus Francilis*, in edicto karoli regis Carisiacensi de monetis.

Annonam super Bannū dominicum rapere] III.LXVI. Abbo. *Quod si is locus interdicto vestro, & vt sollemniter dicamus, vestro banno iure tenetur adstrictus.*

Proprietas siue possessio in bannum missa] III. XLV. IIII. XXIIII. Hincmarus karolo regi. *Quicquid de rebus & facultatibus ecclesiasticis sibi in Episcopali ordinatione munere spiritus sancti ad gubernandum & dispensandum commissi acceperat, iussione vestra per Vicecomitem illius pagi, in bannum quod in lingua Latina proscriptio confiscando vocatur, est missum.*

Banniri] III.XL. Marculfus. *Ideo iubemus, vt omnes pagenses vestros tam Francos quam Romanos bannire, & locis congruis per ciuitates vicos & castella congregare faciatis.* Fredegarius scholasticus, siue Continuator Gregor. Turon. *Exercitum in auxilium Sisenādi, totum regnum Burgundiæ bannire præcepit.*

Bastonicum] VI.XCVI. *Arctissima custodia.*

Battere] I.LXXXI. *battre.* In Admonition. karoli Pistis. *Et de manopere in scuria battere noluit.* Repperio in Glossario. *Battutū*, πυλῆς (?), *Battuit*, καταικόπτει. quomodo scribendum videtur apud Suetonium. Sic *Battualia* quæ vulgo *battalia*, exercitationes militum, vel gladiatorum Adamantio Martyrio. Inde *Battaile*.

Bauga] Append. II.V. *Armillæ.* VI. CCXII. *Bogen* quidem Alamannis, *Arcus.*

Blasfemare] III.XII. *Blasmer de faulx iugement.*

Breue] III.LXXXII. *breuis* App. II.IX. Can. 4. Syn. Meld. Glossar. πιττάκιον, pittacium, breuis. Anna

Alexiad. καὶ τὰ βίβλια εἰς μέσον τὰ τοιαῦτα προὐτίθετο, βρεβία ταῦτα ἡ συνήθεια οἶδε καλεῖν, ἐν οἷς ἀναγεγράφεται τὰ ἐν ἑκάστῳ ταμείῳ ὄντα κειμήλια. cap.32. Reg. B. Benedicti. Inde *breuet*, *&* *Brief*.

Brunia] III.XIIII.VI.CCXII.*lorica* Addit.IIII.XCIIII. nobis, *Brunie*. *Vt omnis homo de* XII. *mansis bruniam habeat*. Inde *feuda lorica*, quæ Nortmannis *fiefs de Haubert*, ficut *scutagium*, *id est seruitium scuti* Anglis. Inuenio tamen, vetustiori Saxonũ lingua, *Brynn*, galeam significare.

C

Campus) II. XLVI. In duplom. Roberti regis: *legẽ duelli quod vulgo dicitur campus*. Mos Francis solitus armis impacta diluere. Aymoin. 5. 13. lib. 2. Neapolit. constit. Tit. 32. 33. *Campio*) IIII .XXII. *Champion*. Allamannis. *Kampffer*. Burchardus, in lege quam dedit familiæ. *Duo eligantur ad pugnam*, *&* *cum duello litem decernant*, *&* *cuius campio ceciderit*, *perdat*. *&c*. *Car le battu payoit l'amende*.

Cancellarij) II. XXIIII. III. XLIII. Agathiæ, οἷς δὴ τὰ ἀρχεῖα ἐπιφρόντισται, τῆς δὲ ἄλλης εὐκοσμίας, πέρι καὶ ὅπως μὴ χύδην ἅπασι τοῖς βουλομένοις ὡς αὐτοῖς εἰσιτήτεα εἴη. τούτους γὰρ ἔθος ῥωμαίους ἐκ τῶν κιγκλίδων ἐπονομάζειν, καὶ τῆς ἐν τούτοις ἐπιμελείας. Cassiodoro lib. XI. *qui tenent lucidas fores*, *claustra patentia*, *fenestratas ianuas secretarij*. Francis, & Gotthis, *Tabelliones*, *vel amanuenses*, *siue notarij*. Anianus. l. 1. C. Th. Ad leg. Cornel. de fals. Can. 44. Synod. Cabillon. In constitutione Karoli Calui facta in Carisiaco anno DCCCLXI. *Pręterea necessarium duximus vt cõmendationem nostram ex hoc scribere rogaremus*, *quę ex more in nostro palatio apud Cancellarium nostrum reti-*

neatur & inde per missos nostros dirigatur.

Cantus Gallicanus) I.LXXX. Sigebertus. Chronicon Engolismense. *Mox petiit domnus rex Karolus, ab Adriano Papa cantores, qui Franciam corrigerét de cantu. At ille dedit ei Theodorum & Benedictum Romanæ Ecclesiæ doctissimos cantores, qui à sancto Gregorio eruditi fuerant. Tribuitque antiphonarios sancti Gregorij, quos ipse notauerat nota Romana. Domnus vero Rex Karolus reuertens in Franciam, misit vnum cãtorem in Metis ciuitate, alium in Suessionis ciuitate, pręcipiens de omnibus ciuitatibus Francię, magistros scholæ anthiponarios eis ad corrigendum tradere, & ab eis discere cãtare. Correcti sunt ergo antiphonarij Frãcorum, quos vnusquisque pro arbitrio suo vitiauerat, vel addens vel minuens, & omnes Frãciæ cantores didicerunt notam Romanam, quã nunc vocant notam Franciscam. Excepto, quod tremulas vel collisibiles vel secabiles voces in cantu non poterant perfecte exprimere Franci, naturali voce frangentes in gutture voces, potius quam exprimentes. Maius autem magisterium cantandi in Metis ciuitate remansit.* Vide VValafridũ Strab. de reb. Ecclesiast. cap. xxv. & Io. Salisber. lib. I. Policrat. cap. VI.

Capitulare) *A capitulis.* Hadrian. Pap. karol. Magn. *Edidit nobis Capitulare aduersus Synodum &c. Vnde per vnumquodque capitulum responsum reddidimus.* In leg. Longob. *Iam nõ vlterius Capitula, sed tãtum leges dicantur.* Aymoin. 5. 35. Lupus Ferrariens. epist. 42. *Canones eosdem siue, vt vos vocatis, capitula. Capitularium tributorum* apud Gregor. Turon. lib. 9. c. 30. *Capdastre* Septimanis Gotthis.

Capella) V.LXXXII. can. 5. Synod. Aquisgra. Can. 5. Synod. Rhemens. *Capellani presbyteri.* V. II. Valafridus Strabo Abbas Augiensis cap. vlt. De exor-

diis & incrementis rerum ecclesiasticar. *Sunt & illi quos summos Cappellanos Franci appellāt, clericorum causis prælati. Cappellani autē minores &c. Dicti autem sunt primitus Cappellani, à Cappa S. Martini, quam reges Francorum ob adiutorium victoriæ in prœliis solebant secum habere, quam ferentes & custodientes cum cæteris sanctorum reliquiis clerici, Cappellani cœperunt vocari.* Monachus quidam S. Galli. *Quendam optimum dictatorem & scriptorem in cappellam suam assumpsit, quo nomine Francorum reges propter cappam S. Martini, quā secum ob sui tuitionem & hostium oppressionem iugiter ad bellum portabant, Sancta sua appellare solebant.*

Capulare) I. LXXXI. Add. IIII. Hincmarus Remen. Archiepiscopus in lib. contra Hincmarum Laudunensem, de sententiis Engelramno Metensium Episcopo datis. *Quam diuersæ à sacris canonibus & quam discrepantes in quibusdam ab Ecclesiasticis iudiciis habeantur, vt hic quædam de plurimis ponam, euidenter manifestatur. Delatori, inquit, aut lingua capuletur, aut conuicto caput amputetur, &c.* In legib. Longob. *nasus ei capuletur.*

Casati homines] III. LXXX. *Casati vasalli.* LXXIII. *qui intra casam seruiūt.* Iuo epistol. 105. Chronicon Andegauens. *Tertullum vxore ei tradita, adæquādo beneficio Nandonensi castro, & aliquibus terris tam in pago Gastinensi quam in aliis locis per Franciam, Casatum fecit.*

Castitia] V. CXLIX. In Epistola Episcoporū dioceseos Rhemorum atque Rothomag. ad Hludouicum Iudices *&c. ædificent villas suas moderatis castitiis* & alibi. *Et in castitiis & in villis custoditis.* In diplomat. karlomāni. *Cum omnibus appenditiis ad eundem mansum pertinentibus, & aspicientibus castitiis,*

campis, pratis, ſyluis, paſcuis, exitibus, & regreſſibus aquarum, & earum decurſibus.

Cauculatores] I. LXIIII. *Gaucler* Alamannis. *Circulatores, præſtigiatores.*

Cauſam quærere] III. XL. *Conquirere)* XXXVIII. *Adquirere.)* LI. *Cauſator.)* X. *litigator.*

Centena] III. X. IIII. XXIII. *Hundred.* Anglis. Vet. Chronic in Aluredo. *Centurias quas Hundredas vocant & decimas quas Thetinge appellant instituit, vt omnis Angligena legaliter viuens & centuriā habeat & decimam. Quod ſi quis alicuius delicti argueretur incommodo, ſtatim exhiberētur ex centuria qui eum vadarentur & decima.* Eadē omnino ratione, *la Septaine* Biturigib. & *Quintes* Andegau. appellantur.

Centenarij] II. XXVIII. III. XI. LXXIX. IIII. XXVI. *Minores iudices, Miniſtri cōmitum.* Can. 21. Syn. Cabillon. 2. Can. 50. Synod. Mogunt. Can. 1. Syno. Tycinenſ. Vualafrid. Strabo. *Centenarij qui & centenariones, vel Vicarij, qui per pagos ſtatuti ſunt, presbyteris plebium qui baptiſmales eccleſias tenent, & minoribus presbyteris præſunt, conferri queunt.*

Charta ingenuitatis] III. XXXVIII. *Epiſtola ingenuitatis.* Marculph. *Propterea te per hanc epiſtolam noſtram ſicut mihi iuſſum eſt ab omni vinculo ſeruitutis abſoluo, ita vt deinceps tanquam ſi de ingenuis parentibus fuiſſes procreatus vitā ducas ingenuam, & in nullo ſeruitio inclinari poſſis. Sed per hanc epiſtolam ingenuitatis, ſicut nobis iuſſum eſt fieri, bene & integre ingenuus cunctis diebus vita tuæ debeas permanere. Si quis vero &c. Homo Chartularius*] VI. CCVIII. *per chartam ſiue Epiſtolam liber factus.* Leo hoſtienſis Epiſcop. cap. 11. Chron. Caſinenſ. *ſeruos quidem ſuos & ancillas omnes, prius per chartulam libertate donauit.* non

dissimiliter cap. 84. Consuet. Hannon. *Villes chartrees* dicuntur.

Chrisma sub pretextu medicinæ vel maleficij] v. LXXXI.III. LV. Can.18. Synod. Arelatens. can.27. Synod. Mogunt.can.3.& 20. Synod. Turonens.

Clamor] II.XXXIII. *Clain*. In duplomat.Hludo. *Contra regiam maiestatem nostram si quis iniuste aliquid commiserit, clamorẽ de illo ad Abbatem faciemus.* Inde *clamatores* II.XII.III.VII.LIX.

Clausæ.] V. CXLVIII. *Clusæ, Sclusæ, interpositiones,* inde *Escluses.*

Cogciones] I.LXXIX. *Coquins.*

Collecta.] III. LXIII.V. CXXX. *cum colligitur populus.* VValafrid. Strabo cap.vlt.de exord. re. Eccl.

Comã dimittere in pœnitẽtia] V.LII. Gregor. Turo. 6.28. *Caput totondit, atque pœnitentiam accipiens, spiritum exhalauit.*

Comites) II.V.I.IX.X.XII. XXIII. *Adsessores iudicum* Papiniano l.4.D.de offic.adsessor.Francis, *Iudices ordinarij*. Gregor. Turonẽs. de B.Nicetio. *Nam vidi ego quodam tempore Basilium presbyterum missum ab eo ad Armentarium comitem, qui Lugdunensem vrbem his diebus potestate iudiciaria gubernabat.* Idem de B. Gregorio Episcopo. *In comitatu positus regionem illã per* XL. *annos iustitia comitante correxit. Erat enim seuerus atque districtus in malefactoribus, vt vix ei vllus reorum posset euadere.*

Comes palatij) III. LXXVII. *Comes sacræ aulæ*. Gunthero. Einard. in vita Karoli Magni. *Si comes palatij litem aliquam esse diceret quæ sine eius iussu definiri non posset, statim litigantes introducere iussit, & veluti pro tribunali sedens lite cognita sententiam dixit* VValafrid. Strabo. *Quemadmodum sunt in palatiis Pretores*

vel Comites palatij, qui secularium causas ventilant, ita & illi quos summos Capellanos Franci vocant.

Comiatus) v.xvi. can.9.13. Synod. Vernis habitæ. Can.3. Aurelia. 4. *Conie.*

Coniectum) iiii.lxix. In Edicto karoli in Carisiaco anno 861. *Vnde volumus propter paupertatẽ hominũ, quia necesse fuit in istis tẽporibus cõiectũ de illis accipere, & ad nauiũ cõpositionẽ, & in Normãnorũ causa, pro regni sui sicut res coniacet saluamento.* Gregor. Turon. 6. 45. *Nihil de fisco suo rex dari præcepit, nisi de pauperum coniecturis.* quod ita refert Aymoin. 3. 56. *Vt de substantiis pauperũ, necessaria eis in itinere subministrentur.* Flodoard. *de Coniecto Normannis dando.*

Coniuratores) iii.xiii. xxvi. *consacramentales homines* iii.lviii. Audoenus Rothomagens. Episcopus de vita B. Eligij lib. 2. cap. 50. *Lata igitur sententia est, vt vir ille cum multis aliis iuraret. Sic enim apud Francos in more positum est.*

Tertia conlaborationis) iiii.ix. Tit. xxix. leg. Ripuar. Marculf. *Quod pariter stante coniugio adquisiuimus, prædicta coniux nostra tertiam habere potuerat.* Ibidem *Quantumcumque in seruitio tuo pariter laborauimus & quod in tertia mea accepi.* Gesta Dagoberti. *Tertiam tamen partem de omnibus quæ* Dagobertus *rex adquisierat, postquam Nanthildis regina regnare ceperat, eidem reseruauit.*

Consuetudines) iiii. xlviii. ἅπερ ἡ συνήθεια διδάσκ γινώσκει *Coustumes.*

Conuersi] App.1. viii. *Conuersio*] i.cxliii. *Conuersio morum.* In formula promissionis monachalis: *Ego promitto stabilitatem meam, & conuersionem morum meorum.*

Cruc. e. xaminatio] i. cviii.iii.xlvi. Can. 17. Sy-

nod. apud Vermeriam. Vide. leg. Frisionum §. 1. Tit. xiiii. Bedam de remed. peccat. cap. 4. & 9. In testamento karoli magni. *Iudicium crucis Dei.*

Curtes] iii. xix. Flodoard. *Quidam presbyter de Bouonis curte, sic enim villa vocatur.* In duplomat. Hludouic. *Curtim nostram Turegum in ducatu Alamãnico.* Leo hostiens. Episc. chron. Casin. 1. cap. 36.

D

Defensionis tempus :) v. cxxx. *temps de deffense.* Leg. Vvisigoth. 8. *Qui in pratum eo tempore quo defenditur.*

Deliberare) vi. cclxxxv. *deliurer.* Nodgerus in vita B. Landoaldi. *Locum ad honorem S. Bauonis deliberare.* In duplomat Frideric. regis Siciliæ. *Restituit & deliberauit.*

Denarialis homo) vi. ccvii. *manumissus iactato denario.* In Marculpsi monachi libro, hoc ponitur denariale præceptum. *Et quia* (inquit) *Apostolicus vel inluster vir ille per manum suam in nostra presentia iactato denario secũdum legem Salicam dimisit ingenuũ, eius quoque absolutionem per præsentem auctoritatem nostram firmamus, præcipienteseum vt sicut & reliqui mansuarij qui per talem titulum à iugo seruitutis in præsentia principũ noscuntur esse relaxati ingenui, ita à modo memoratus ille per nostrum præceptum plenius in Dei nomine confirmatus, nullo inquietante perennisque temporibus cum Dei & nostra gratia valeat permanere ingenuus atque securus, &c.*

Diffacere iustitiam) iii. xxvi. *disfacta charta.* iii. xxviii. In Leg. Lõgob. Tit. de Furt. *Nisi per iustitiã & pacem faciẽdam hominem disfecerit.* S'il ne le condamne à estre deffaict ou mourir.

Dos Ecclesiæ) vi. lxix. Can. 19. Synod. Tolet. 3. Can. 3. 6. Synod. Vvormat. cap. 1. de Cẽsib. Can. 4.

Syno. Coloniẽſ. *Neque ex dote Eccleſiæ, id eſt, ex vno manſo & quatuor mancipiis, cenſus exigatur.* In duplomat. Otthonis 1. *Dotẽ quoque Eccleſiæ, id eſt duas hobas poſſeſſas, & beneficium presbyteri in eodem loco deſeruientis, id eſt vnam hobam.*

Proprium Dominicum) IIII. XXXIIII. Raban. ad Otgarium. *Proprietas dominicalis, quæ Dño Imperatori ex paterna ſucceſſione hereditario iure peruenit.* Reges noſtri propter excellentiã, commune nomẽ DOMINI ſiue Domni effecerũt ſuũ. Anaſtaſius bibliothicarius Adriani ſecũdi ſiue Lãdul. Sagax hiſt. Miſcell. *Gẽti Francorum moris eſt Domnũ, id eſt regem ſecundum genus principari.* Κύειος ſiue κύρος Grecis, *Sire* nobis.

Dux) V. CCXV. βιοκωλύτης Nou. 145. Fortunatus ad Galactorium Comitem.

Debet & ipſe potens, vt adhuc bene creſcere poßis,
Præſtet vt arma ducis, qui tibi reſtat apex.
Vt patriæ fines ſapiens tuearis & vrbes.

Idem de Lupo duce.

Bella moues armis, iura quiete regis.
Fultus vtriſque bonis, hinc armis, legibus illinc,
Quam bene ſit primus cui fauet omne decus.

Dux & princeps Francorum) V. II. In vita B. Baboleni. *Ab Ercheualdo qui tunc Francorum ducatui præerat, & omnia palatina officia ſuo moderamine procurabat.* Stephanus Abbas Leodiẽſis in vita B. Modoaldi. *Ea tempeſtate Dagobertus rerum potiebatur, ſub quo idem dux dignitate modicũ à ſublimitate regia differente præditus, omnia regni negotia prudentißima diſpoſitione ordinabat.*

E

Emẽdare) I. CXXII. IIII. XXXVIII. *Reſtaurare, Reparare, Emender.* Can. 27. Syno. Aquiſgr. *Vt domus Eccleſiæ*

rum, *& tegumenta ab eis sint emendata, qui beneficia exinde habent.*

Emunitas) v.cxxxiiii.*Immunitas*.Can.30.synod. Tribur.can.2.Synod.Mediomatr.can.10.Synod. Aurelia.

Eulogiæ)Add.i.lxviii.Cap.54.Regul.B. Benedict.Can.45.Syn. Meldens.Can. 9. Synod. Nannetens.Gregor.Turon.6.Histor. Fra.cap.5.

Euua)iii. lxv.Append. ii. xxxiiii. Vid.Cap.de igne immisso & extinct.in leg. Baiuuar.

Exactare)iii.lxviii.iiii.xxxi.can.18.synod. Cabillon. In duplom. Caroli magni. *Cariatitum & vinum contra omnem iustitiã ab eis exactare non cessant.* In altero dupl. *nec quæ fisci à longo tempore fuit consuetudo exactandum.*

Exartus) vii. cc. In duplomat. karoli Magni. *Cõferremus stirpes, vel vt vulgo dicitur, exartes quosdã quos ex rebus Tricassinensis Comitatus, ipsi proprio labore de heremo, ad agriculturam perduxisse noscũtur.* Tit.41. leg. Burgund. & tit.de exartis.*Essartz.*

Exheredati) i.cxxi.*Priuati rebus suis*.Can. 6.Syn. Magunt.Can.51.Synod.Turonens.4.Can.7.Syn. Cabillon.2.

F

Faida] iii.xxvii.lv.*Inimicitia, siue aperta simultas. VVehd* Alemannis.*Feuud.* Anglis Borealib. *Faidosus*] iii. iiii. *diffidatus Dessie.* Theod. de Nihem. de Iurib. Imperij. *Imperatori Græco qui tunc erat, bellum indixit, eumque more Saxonico diffidauit.*

Per Fideiussores ad palatium venire) iii. xxxiiii. v. xliii.cxlvii.vii.ccclx. Greg.Turon.lib.8. Frác. Hist. cap. 12.43. & lib. 9. cap. 8. & cap.70. de Glor.confess.

Fiscalini regij) III.XVI. *Ex familia Dominica* Marculpho.Aymoin.3.56.*Fiscalinorum multos à parentibus segregatos, &c.* Gregor. Turon. Frāc. hist.6.45. *Familias multas de domibus fiscalibus.* Marculph. *De vnaquaque villa fiscali tres homines ex seruientibus ex vtroque sexu, à seruitio relaxentur.*

Forbannire) III.XLIX. *Forbannem* Alaman: *Forbannir* nostris. *Forbannum*) L. *forbannissement.*

Forcapia) IIII.XXXVI.

Freda) III.XXX. Gregor. Turon. 4. de Virtut. B. Martini cap.26. *Affirmauit Rex quosdam ex his qui absoluti fuerant ad se venisse, compositionemque Fisco debitam, quam illi Fredum vocant, à se indultam.*

Friscinga) IIII. LXXIII. can. 13. Synod. Ticinens. Episcopi dioces. Rhemor. & Rothomag. ad Hludouic. regem. *Qui illorum pecora vel friscinkas, vel quaque eorum deprædentur.* Hincmar. clero & plebi Tornacens. *Exigendo denarios aut verres seu friskingas. Skinken* quidē siue *Schinken* Alamannis pernæ dicuntur, vt Friscingæ videantur pernæ recentiores *Frischling* etiam nuncupāt accolæ Rheni, porcos qui nondum peruenerunt ad iustum incrementum.

G

Gildonia] V. CXXIX. *coniuratio* fortassis à Gildone, de quo Claudianus, & Orosius.

Graphio] V.II. Glossar. οἰκέτης ὑπηρέτης στρατιώτου. *Grauius.* Vt videatur idem significare quod *Baronis* nomen, quo lingua Gallorum, serui militum dicebantur, sicut Cornutus siue quis alius notat in illud Persij. *Baro regustatum. &c.* Licet hodie Alamanni *Grauionem* appellent quem nos Conte nos *Baronem* quem illi *Freyherr.* Iudex fiscalis hic signi-

ficatur. sicut tit. 55.leg.Ribuar.& in vet. duplom. *Iudicem fiscalem, quem grafionem appellant*. Suggerius de possession.monasterij B.Dionisij.*Ab oppreßione exactorum regiorum quos dicunt Graffiones, multo labore multisque placitis emancipaueram.*

Gradale] I. LXXX. Amalarius de Ordin. Antiph. Raban.1.33.de Inst.cleric.

Granea] Addit. IIII. XCVII. *Granie*. cap.81. Leg. Alamann.

Gunebodigni] I. LXIIII. Gűtbadıngi.Can.33.Syn. Aquisgr.contra Felicem & Elipandum.Sed lib.2. legũ Lõgobard.Tit.Qualiter quisque se defendere deb.vbi hoc idem capitulũ extat, vetera exemplaria habent *Sicut Gundebada lege viuentes*:Et apud Hincmarum, pro Lothario contra Tietbergam. *Tamen si Christiani sunt, sciant se nec Romanis in die iudicij, nec Salicis, nec Gundobadis, sed diuinus, & Apostolicis legibus iudicãdos. La Loy Gonbette.*Quam dedit Gundobaldus Burgundionib.cum meminit Gregor.Turon.2.33.

H

Harmiscara]v. XLIII. Karolus in capitulis quæ Suessionis constituta sunt anno 853.*Sciant quia & bannum nostrum component, & simul cum excommunicatione Ecclesiasticam nostram Harmiscaram durißimã sustinebunt*. Harniscaram scriptum etiam inuenio, in capitulis quæ idem Karolus constituit anno 956.*Vt iubeamus ipsos depradatores per eandem viam cũ misso nostro redire, & illa omnia quæ mala egerunt legaliter emendare, & talem Harmiscaram sicut nobis visum fuerit, aut iudicium sicut cum fidelibus nostris considerauimus sustinere*.& in capitulis quæ Pistis constituta sunt anno 969. *Episcopi prouideant, quem honorem*

presbyteri pro Ecclesijs suis, senioribus suis tribuere debent, & senioribus presbyterorũ hoc sufficiat, & amplius per ingeniosas machinationes à presbyteris non exigant vel exquirãt, nisi sicut in eisdem capitulis Aui nostri cõstitutum, ne Deum offendant & nostram offensam incurrant, ac post debitam emendationem dignam Harniscaram à nobis dispositam sustineant..

Heribannus] III.XIII.XVIII.XXXV: *Lhost bãni.* Nortmann. *bannus in hostem, id est vocatio ad castra aut exercitum.* LXVII. *multa non ambulantis in exercitum.* Gregor. Turon. 5.26. *Here.* enim Frãcico, Alamannico, Anglico idiomate, castra siue exercitum significat. Inde *Herault*, Fecialis.

Herisliz] III. LXX. *desertio castrorũ aut exercitus, siue desertionis multa. Lassen* enim Alamannis deserere est, nobis *laisser, delaisser.* Theodulphus. *Et quomodo Domnum Pipinum regẽ in exercitum derelinquẽs & ibi quod Theodisca lingua Herisliz dicitur, visi sunt iudicasse eundem Tassilonem ad mortem.* Nec tamen male Heriscliz dicetur, quasi sit exercitus scisio. Lotharius Imp. *Sit bannum rescissum, quod Theodisca lingua Heriscliz vocatur.* Inde *Esclesche* & *Esclichement de fief.*

Heribergare.] III. LXVIII. *Herberger.* In admonitione karoli Pistis. *Mandamus vt sicut nec in nostro palatio, ita nec in isto heribergo, aliquis alius sine nostra iussione manere præsumãt; nec illud aliquis destruat.*

Hostis] I. CXLI. *Lhost.* inde *hostages.* quæ tamen *obstagia* dicuntur in duplomate Ludouici comitis Palatin. Rheni Dat. ann. 1279.

I

Idoneare] III. LXIIII. *Idoneum se facere* LXXXIX. *Immunem se facere à crimine quo quis impetitur cum idoneis*

neis hominibus.Gregor. Turo.9.Hist.Franc 13.16.

Indebitare] Add.IIII.XCV. *Endebter.*

Inferenda] Addit.IIII.LXXXVI.*Inlatio*. Aymoin.4. 26.Fredegarius ſcholaſticus, ſiue cōtinuator Gregorij cap.74.In duplom.karoli magni. *Nullus iudex publicus nec ad cauſas audiendum, nec ad infrandas nec freda exigendum.*

Ingeniū] II.XXXI.VII.CCXIIII.Grego.Tur. 6.cap.22. *Quod ſæpius hic ingenia quæreret qualiter eum ab Epiſcopatu deiiceret.Malum ingeniū*] III.XXVII. *Mal engin.*

Res intertiata] III.XLVI.VI.CCIX.Tit.49.leg. Salic. & Tit.35. leg. Ripuar. & in leg. Edouardi Regis Angl.*Choſe entiercee* leg.Aurelia.Municipal.Artic. 379.Gloſſ. ἐντεῦνε, *Sequeſter.*

Iuniores] I.CLXVII.III.LXIII. Marculf. *Iubemus vt nec nos,nec iuniores noſtri nec ſucceſſores eorum, nec quilibet de partibus iudicum &c.* In duplomat. Hlotharij.*Quicquid ad partem Comitum, aut iuniorum eorum, ſeu ſucceſſorum, exigi poterat.* & in duplomat Theoderic.*Vt neque vos neque iuniores veſtri ſeu ſucceſſores.*

Iuniores Eccleſiæ) V.CXXI.VI.CLIIII.Can 8. Synod. Matiſcon.Can.10.Syn. Pariſienſ.Can.10.Syn. ad Theodon.villam.Gregor.Turon.5.26.

L

Lanam carpere] I.LXXX. Nobis *Carder*.Plaut. Menæch.*Inter ancillas ſedere iubeas, lanā carpere.* Sic legitur in omnib.exemplar.non *lanam carere*, Sicut apud Varronē, *Vt careat ſpurcitia*, ſiue ἀπὸ τοῦ κείρειν. Gloſſ.*Carpit*, ξαίνει, ἐξαυδίζει, δρέπεται, σπαράσσει.Aliud Gloſſ. ξαίνεις, *carpius.*

Lectionarius) I.CIX.Sigebert.Ann.807. Amelarius 3. de offic. diuin.

Litania maior) VI. LXXIIII.Can.6.33.Syn. Mogūt,

Vvalafrid.Strab.28. Microlog.57. Can.27.Syno. Aurelia. Can.10.Syn. Aquiſgra.

Lithoſtrotum) v. CCI. *Strata.* Ipſa eſt & *delapidata*, Iſidor. id eſt lapidibus ſtrata. Non autem vt apud Plinium, elaborata arte picturæ, paruulis cruſtis ac teſſellis tinctis in varios colores.

Luminaria arboribus facere) I. LXIIII.Can.8. Syn. Nannet.Can.23.Synod. Arelat.2. Can. 5.Synod. Agathenſ.

M

Maiores) V.CVII. Μείζονες Balſam. Can.10.Synod. VI. *Maires*.Hincmar.*Villarum regiarum Maiores.*

Mallus)III.XXXI. XXXVIII. XLV.VI.XCVI. *Maius placitum ſiue iudicium vbi quem præſentem adeſſe oportuit.* cap.XXIII.& XXIX.lib.IIII.In admon.karoli Piſtis. *Vt cōlimitanei & vicini Comites in vna die mallum nō teneant, maxime propter Francos homines & aduocatos, qni ad vtrumque mallum non poſſunt occurrere.* Vet. Chronic.*Accuſatus eſt ibi coram Imperatore Ceadragus dux Abodritorum, qui infidelis erat Francis, & quia vocatus ad mallū Imperatoris, contēpſit venire per ſemetipſum, ſed legatos ei miſerat.&c.*Quod ita refert Aimoin.4.III.*Accuſatus eſt in eodem placito Ceadragus, quod ſe erga partem Francorum parum fideliter ageret, & ad Imperatoris præſentiam iamdiu venire diſſimulaſſet.* Hincmar.Folconi.*De presbyteris et Eccleſia, tam ad* Epiſcopos *& ad ſynodum definitio pertineat, non ad malli vel ciuilium iudicum diſpoſitionem.*

Mandatū] Add.I.XXIIII.Can.20.Synod Aquiſgr. *In cœna domini pedes fratrum, poſt Mandatum Abbas lauet, & oſculetur* & Can.22.*Vt Mandatum, ſi tempus cœnæ eſt, tā fratrum quam etiā peregrinorum, poſt cenam fiat.* In ſtatutis cōgregationis caſalis Benedicti nō editis Titulus eſt, *De mādato ſiue ablutione pedū*, quę fiebat cantante choro. *Mandatum nouum do vobis.*

Mangones] I.LXXIX. *Gueux.*

Mannire] I.CXXI.III.XLV.IIII.XXV. *Vocare in ius tribus testibus presentibus.* *Manen* Alamānis. *Monere* siue *commonere* Iustiniano. *Semondre* Veter. pragmaticis.

Mannitio] III.XLV. *Semonse, ou adiournement.*

Manopera] V.CLI. *Seruitiū manuale* alibi dicitur. In admonit. karoli Pistis. *Vt coloni tam fiscales quam Ecclesiastici &c. non denegent carropera & manopera ex antiqua cōsuetudine.* Et, *De manopere in scuria battere nolunt.* Inde *Maneuure.*

Mansionatici] II.XVII. *hospitum susceptiones, Siue expensę ad hospitū susceptiones apud Aymo.* 5.10. Hincmar. Clero Tornacens. *Nec mansionaticos suis amicis, aut suis hominibus, à presbyteris parari.* Marculph. *Non ad Mansionaticos vel repastos exigendum, non ad ministeria describendum*, Alib. *Non pro pasto exactando, non pro mansionatico requirendo.*

Mansus] I. XCI. σύγκτησις. *Meix* Burgundionibus. *Mois* Nortmānis. *Mas* aliis. In admon. Karoli Pistis. *Vt quoniā quibusdam in locis coloni tam fiscales quam de casis Dei, suas hereditates id est mansa quæ tenent, non solum suis paribus sed & clericis vendunt, & tantummodo sellam retinent, & hac occasione sic destructæ sunt villæ, vt non solum census debitus inde non poßit exigi, sed etiam quæ terræ de singulis mansis fuerunt, non possunt cognosci. Constituimus vt præcipiatur à nostris ministerialibus & à ministris, vt hoc nullo modo de cætero fiat, ne villæ destructæ atque confusæ fiant. Et quicquid de singulis mansis sine licentia dominorum vel magistrorum, per quoscumque venditum est, recipiatur. Et iuxta qualitatem vel quantitatem terræ vel vinearum ad singulos mansos pertinētium, postquam restaurati fuerint ab vnoquoque manso census ad partem domini-*

cam exigatur. In duplomat. Henrici Imp. apud Lazium. *Vnum regalem mansum cum omnibus suis pertinentiis, & vtriusque sexus mancipiis, terris cultis & incultis, areis, ædificiis, pratis, pascuis, molendinis, aquis, aquarumque decursibus, piscationibus, syluis, venationibus, saginationibus, cũ omni vtilitate quæ aut scribi aut nominari potest, in proprium tradidimus.*

Manus mortua] v. xlviii. In admonit. karoli apud Pistas. *Vt de iniustis commutationibus quæ ad casas Dei factæ sunt, sine regia auctoritate, missi nostri inquirant. Et si mortua manus vel præceptum regium super eis interiacet, describantur diligenter qualiter facta sunt.* In duplomat. Philippi regis an. 1195. *Neque nos neque alius super hominem de communia mortuam manum clamabimus.* Inde *Heritages, & gens de mortemain*. Fit & in Catalog. Leodiensium Episc. mentio legis quæ *Manus mortua* dicebatur, abrogatæ circa annum 1122.

Manu propria singula se idoneũ facere] iii. lxxxviii. *Manu sua*. lib. 1. Feud. tit. 27. Conrad. Ratisbon. Episcopus. *Ille qui pro reo habetur, sola manu se poterit expurgare.* Arnulfus Lexouiens. *Abbati est a nobis adiudicata purgatio septima manu, trium scilicet abbatum, & trium monachorum.* Fit & alias sæpe mentio purgationis, sicut tum loquebantur, quæ fiebat manu tertia, quarta, quinta, sexta, septima, duodecima, decimaquarta. &c.

Marcha] ii. xiiii. iii. lxxiiii. iiii. iiii. *Marché*. Aymoin. 4. 109. ex gestis Ludouici Pij. *Simili modo de marcha Hispanica constitutum, et hoc illius limitis Præfectis imperatum est.* Theodulfus. *Fines vel marchas Baioariorum disposuit.*

Ad medietatẽ laborans] i. clxiii. *Metaier*, nobis.

Ministeriales] iiii. xxx. v. lxix. Hincmraus. *Ple-*

beiis quoque quibusdam personis, villarum scilicet ministerialibus, pro rebus ministeriorum suorum nonnumquam scribens, qualiter res sibi cōmissas tractare deberent. In duplom. karoli magni apud Bruschium. *Nullum de militari familia damnet &c. qui militares vel alio nomine ministeriales, optimo iure perfruantur.*

Missa S. Martini] II.XVIII. Sic appellari solebat dies festus eiusdē sancti, Sicut *S. Andreæ*. II.XX. S. *Ioannis* III.XXIII. Anonym. *Imperator circa missam S. Martini Aquisgrani ad hyemandū venit.* Aymoin. 4. 116. *Circa festū S. Martini* & cap. vlt. *Festiuitas beati Andreæ*, Anonymo *Missa* dicitur.

Missi dominici] II.XI.XXVI.III XXXVIII. *Directi à rege, pro qualicumque Ecclesiastica aut publica vtilitate vel opportunitate, qui corrigerent quæ corrigenda essent.* Vvalafrid. Strab. cap. vlt. De exord & increm. rer. Ecclesiast. Inde *Eschiquier*. Nam *Schicken* Alaman. mittere significat.

Missi comitum) II.XXIIII. *Vicarij. Loci seruatores.*

Muffulæ] Add. I.XXII.LXXIX. *Mouffles.*

Mūdeburde[VI.CCXXIII. *Tuitio, Defensio, Mȧburnie.* Froissard. Vol. I. cap. 155. *Fussent en gardę baille, tutelle, cure, Manburnie.* Corrupte vulgo, *main bonne.* In Marculph. monachi libro hęc legitur de Mundeburde regis formula. *Rectum est vt regalis potestas illis tuitionem impartiat, quorum necessitas cōprobatur: Igitur cognoscat magnitudo vestra, quod nos Apostolico aut venerabili viro ill. &c. eum omnibus rebus vel hominibus suis, aut gasindis vel amicis, iuxta eius petitionem, propter malorum hominū illicitas infestationes, sub sermone tuitionis nostræ visi fuimus recepisse, vt sub mūdeburde vel defensione illustris viri ill. Maioris domus cū omnibus rebus præfatæ Ecclesiæ quietus debeat residere.*

N

Natalis S. Remigij] II XXXV. Albin. in Ioan. *Dies Beatorũ Martyrũ quibus de seculo trãsierunt Natales vocitamus, eorũque sollẽnia non funebria, sed natalicia dicũtur.*

Nedfratres ignes] V. II. In tomis Conciliorum legitur. *Siue illos sacrilegos ignes quos Nedfri vocant.*

Noctes] III. XLV. Tit. 16. & 47. leg. Saliç. Iul. Cęsar. *Galli se omnes ab dite patre prognatos prædicãt, idque ad Druidibus proditum dicunt. Ob eam causam spatia omnis temporis non numero dierum sed noctium finiunt, &c.* Tacit. de Morib. German. *Nec dierum numerum vt nos sed noctium computant, sic constituunt, sic condicunt, vt nox ducere diẽ videatur.* Inde veterib. pragmat. *Comparoir dedans les nuictz*, & similia.

Nonæ & decimæ] I. CLXIII. II. XXI. IIII. XL. Can. 42. Synod. Mogunt. Can. 46. Synod. Turonens. 3. Can. 62. Synod. Meldens.

Nonnanes] V. II. *Nonnains.* Hieronym. ad Eustoch. *Et quia maritorum expertæ dominatum, viduitatis præferũt libertatem, castæ vocantur & nonnæ.* Inuenio apud Xiphilin. in Domitian. πολλάκις δὲ καὶ τοὺς ἀγῶνας νύκτωρ ἐποίει, καὶ ἔστιν ὅτε καὶ νέους καὶ γυναῖκας συνέβαλε.

Nonni] Addit. I. LIIII. Can. 18. Syn. Aquisgran. Anno 816. Ex qua, & altera eodem anno habita, quę in hac ipsa Additione prima habẽtur, sumpta sũt. *Vt qui præponũtur, Nõni vocẽtur, hoc est paterna reuerentia.* In regul. B. Benedict. *Priores iuniores suos, fratres nominent. Iuniores autem priores suos, Nonnos vocent, quod intelligitur paterna reuerentia.*

Nutrimen) II. XXI. IIII. XL. *Nourry.* Cap. 122. Syn. Aquisg. *Loca ei congrua attribuat, in quibus nutrimina fiant.*

obligatores] I. LXIIII. VI. LXXII. Auguſtin. 2. de doctrin. Chriſt. Can. 4. Synod. Rothomag.

Occaſiones) IIII. XLVII. In præcept. Chodouei Erchenaldo duci. *Nec vllas redhibitiones vel illicitas occaſiones requiredas.* In duplomat. Hlotharij & Hludouici. *Nec ob vllas redhibitiones, aut illicitas occaſiones requirendas, noſtris & futuris temporibus ingredi audeant.* Aymoin. 5. 17.

Oraria) V. LXXXI. Albin. Alcuin. de diuin. offic. Raban. de Inſtit. cleric. 1. cap. 19. In Pontificali Romano ſub Stephano, de degradatione Cõſtantini in baſilica S. Saluatoris. *Conſtantinus in medium adductus, lectis ſacratiſsimis canonibus ita depoſitus eſt. Accedens Maurianus ſubdiaconus orarium de eius collo abſtulit, & ante pedes eius proiecit, & cãpagos ipſius abſcidit.* qui locus ſingularis eſt & pertinet valde ad c. peruenit. Diſtinct. 93. qui etiã in Ro. recognitione male habet. Itẽ in Can. 22. Aurelian. Syno. *Monacho orarium in monaſterio vel zancas habere non liceat.*

Pagenſes) IIII. XIX. *Eiuſdem pagi homines.*

Pallium) VI. LXXVIII. Albinus Alcuin. de diuin. offic. Amelar. 2. de Offic. Eccleſ. cap. 23. Raban. 1. de Inſtit. cleric. cap. 23. Flodoard. Hiſt. Metrop. Rhemenſ. 3. cap. 8. Albert. Stadenſ. Chronic.

Paraureda] II. XVI. Append III. X. Hincmar. Clero, & plebi Tornac. *Aut ad iter aliquod, parauerédos.* In duplom. karoli Magni quod Sigon. 4. de reg. Ital. refert, ſcriptum fuiſſe opinor. *Per ſingula territoria habitantes vel diſcurrentes, manſionaticos & parauredos accipiunt.* In admonitione Karoli apud

Pistas. *Vt pagenses Franci qui caballos habent, vel habere possunt, cum suis Comitibus in hostem pergant, & nullus per violentiam talibus Francis res suas aut caballos tollat, vt hostem facere & debitos parauredos, secundum antiquam consuetudinem, nobis exsoluere non possint.* In Capitulis Episcoporum Ann. DCCCLVIII. mense Nou. in Carisiaco palatio. *Quatenus non sit vobis necesse per quascũque occasiones circuire loca Episcoporũ, Abbatum, Abbatissarum vel Comitũ, & maiores quam ratio postulat paratas exquirere, & pauperes Ecclesiasticos, & fidelium vestrorum mansuarios in carricaturis & parauredis exigendis grauare: quin potius habeatis vnde sufficienter & honeste cũ domestica curte vestra possitis viuere & legationes recipere, &c.* Inde *Palefredus*, Vvilel. Tyr. 13. bell. Sacr. cap. 27. Nobis *Palefroy*. *Reda* quidem Gallicum nomen est, Quintilian. 1. 9. *Et Eporedicas*; bonos equorũ domitores vocasse Gallos, notat Plinius. 3. 17.

Pares) III. LXXI. LXXII. *Pers & compagnons.*

Patrini) II. XLVI. *Parains.* vt Matrinæ, *maraines.* Filioli, *Filieulx.*

Pedules) Add. I. XXII. *Indumenta pedũ* cap. 55. Reg. B. Benedict. Gloss. *πεδύλια, ποδῶν καλύμματα. τινὲς δὲ τὰ ἀρτάβια ἑρμηνεύουσι.*

Periuriũ in altari, Seu Sãctorũ reliquiis, vel in Euãgelio) I. LXIII. *Positis super altare manibus.* Gregor. Tur. Hist. 3. 14. & de Glor. Mart. I. 20. *Tactis Sanctorum corporibus vel capsis.* Aymoin. *siue sacrosanctis Euangeliis.* Raban. ad Reginbald. & alibi sæpe.

Placita] III. LXXXIII. *plaidz.* Can. 16. Syn. Arelat. 4. *Causationes disceptationésque.* Can. 35. Syn. Turo. 3. *Pro quolibet placito vel iudicio.*

Pluuium] II. XV. *Pleuine.*

Precariæ] v.CXXVII.VII.CIIII.Can.18.Syn.Epaun. Can.21.22.Synod.Meldẽſ.Can.51. Syno. Turon. Can.36.37.Synod.Rhem.Can.10.11.12.13.Synod. Beluacenſ.Flodoard. *Recepit denique res diuerſas & villas Eccleſiæ, quas anteceſſor ſuus per precarias, ſiue preſtarias diuerſis contulerat perſonis.*

Præceptum] III. XXVIII.Gregor. Turon. 8.Franc. Hiſtor.cap.20. & cap.15.de Mirac.B.Martini.Aymoin.5.17. Chron. Angoleſm. *poſtulante Launo Epiſcopo fecit in monaſterio S. Eparchij auctoritatem præcepti, de terris quæ ibi ſine contentione erant. Quod præceptum Bartholomeus Cancellarius eius ſcripſit, & ipſe Dominus Rex Karolus manu ſua & de annulo firmauit.*

Propriſæ res] v. CXL. *Inuaſæ.*

Pſallentium] v.CCXX.Greg.Tur.1. de Glor.Mart. 6.51.75. Theodom.Theodor. *Poſt veſpertinum officium cum modulato pſallentio refectorium ingrediuntur.*

Pſalmus inuitatorius] Addit.I.LXVI. *Venite exultemus Domino, &c.*

Pulſari ſecundum regulam] I. CXIIII.CXV. *Pulſatorium*] LXXIII. Can.6. Synod. Vernis habitæ. Cap. 58.Regulæ B.Benedicti.

Pulueraticum] VI. CCXVIII. In Præcepto Dagoberti de mercato S. Dionyſij. *Theoloneos, vel nauigios, portaticos, pontaticos, riuaticos, rotaticos, vultaticos, themonaticos, ceſpetaticos, pulueraticos, foraticos, meſtaticos, laudaticos, ſaumaticos, ſalutaticos omnes, & ex omnibus quicquid ad partem noſtram vel fiſco publico, de ipſo mercato ex ipſa mercimonia exactari potuerat.* Pulueratici quidem nomine, binos ſolidos dari ſeruis qui ſe militiæ offerunt, in l.16.C.Th. de Tiron.& Iudicum pulueratica abolita, notat doctor 4. Obſeruat.

Rachinburgij] v.xiiii. *Iudices*. Tit. 52. & 60. Legis Salicæ. Tit. 24. leg. Ripuar. & in capitulis de alia Synodo, sub ipso Domno rege Pipino factis.

Reclamare] iiii. lxviii. Can. 9. Synod. Vernis habitæ. *Quod si aliquis reclamauerit, quod iniuste sit excommunicatus*: & in Codice quodam peruetusto. *N. Comes in placito deuestiuit N. de suo proprio alode, propter crimen incesti. Postquam autem N. abbas, & N Comes missi dominici, in illas partes venissent ad iussionem Domni Imperatoris explendam, & iusta iudicia terminanda, reclamauit prædictus N., quod iniusto iudicio proprijs rebus caruisset. &c. Auditis testibus prædicti missi iudicauerunt, &c.* hinc est nostris, *Reclain*, & *reclamer*.

Roceum] Addit. i. xxii. *pixor. Rochet.*

Rodaticum] vi. ccxix. *Rodage*. tit. 10. leg. Municip. S. Seuer. & tit. 12. Aquens. *Droict de roüage*. Rotaticum.

S

Sandalia] v. ccxix. Raban. 1. de Instit. cleric. cap. 22. Amelar. 2. de offic. diuinis cap. 25. Albin. Alcuin. de Diuin officiis. Ordo Roman. 99.

Scabinei] ii. xxviii. iii. vii. xxxi. xxxiii. xl. xlix. iiii. v. Inde *Scheffen* Alamannis. *Eschevins* nobis.

Scara] iii. lxviii. *Agmen, Turma, Cuneus*. Aymoin. 4. 26. *Schaar* Alamannis. Nobis *Esquiere*, & *Escadron*. Inde *Escarmouches*.

Scaftlegi] Addit. iiii. lxxxiiii. *Armorum depositio.*

Scorticatus] v. ii. vii. cccxi. Burchard. in lege quam dedit familiæ. *Constituimus vt ei tollantur corium & capilli.*

Seniores) I. XCI. II. XV. III. VIII. *Seigneurs.* In capitulis quæ misit Carolus ad Francos & Aquitanos. Anno 956. *Et mãdat vobis noster Senior, quia si aliquis de vobis talis est, cui suus Senioratus non placet, &c.*

Sigele) I. CXXXII. *Secale, Soigle.* quod in quibusdã chartis, *bladum hibernagium.*

Signa) VI. CLXVIII. Vvalafrid. Strab. cap. 5. de Reb. Eccles. Amelarius abbas 3. de Offic. Diuin. *Seins.* Inde *Tocsein*, & prouerbiũ. *Il n'en faict pas les seins sonner.*

Solidus) IIII. XXX. III. LXXV. Can. 41. Synod. Rhemens. Hincmarus Archiepiscopus Remen. in libro de vita & actib. B. Remigij. *In testamento a B. Remigio condito, Lector attendat quia solidorum quantitas numero quadraginta denariorum computatur, sicut tunc solidi agebantur, & in Francorum lege Salica continetur. Et generaliter in solutione vsque ad tempora Karoli perdurauit velut in eius Capitulis continetur.* Inde multæ quædam municipalibus aliquot Franciæ legibus, & in singulas libras εισδικηκα, siue Laudimia, XL. denariis taxantur.

De Statu suo, id est de libertate vel de hereditate) IIII. XXV. LXXIIII. Ado. *Baptizatis Saxonibus, ex ingenuitate & alode, fidei firmitas roborata.* Regino. *Sacramenta secundum consuetudinem dederunt, vt perderent ingenuitatem & omnem hereditatẽ, nisi conseruarent Christianitatem.* Hincmar. Hadriano Papæ. *Vt pro libertate & hereditate nostra vsque ad mortem certare debeamus.*

Sunnis) III. XLV. Vet. Gloss. *Sũnis, impeditio. Sonnis, impedimentum,* Alemannis *Saumnuz.* Nobis *Esoine,* Exonia. Hincmar. Karolo regi. *Quo mittens ad dominationem vestram, excusationẽ impossibilitatis suæ illuc*

veniendi, requisita est quã patriotica lingua nominamus exonia, quia venire nequiuerit, quod hactenus est inauditum.

T

Tempestarij] I. LXIIII. *Immissores tempestatum*. Pœnitent. Roman.

Tholoneum] II. XIX. *Tonlieu.*

Tituli) V. CVIII. Vide Can. 20. Synod. Rhemens. Can. 14. Syno. Turon. 3. Can. 11. 52. Syn. Meldens. Can 36. Synod. apud Altheim.

Tractoria.) IIII. XXX. LXX. Videantur quæ scripsit doctor, De Tractoriis, & Statiu. C.

Transitura] IIII. LVIII. Vet. exemplar habet *Trasturas*. *Transitorium tributũ* vocatur lib. I. leg. Longobard. Tit. de Exercitalib. Inde *droict de Traitte*, & *Traitte foraine*.

V

Vassi) II. IX. XXIIII, *Seruiles*. Theodulphus. *Tassilo venit per semetipsum tradens se manibus Domni regis in Vassaticum, et reddens ducatũ sibi commissum.* Regino. *tradens se manibus eius ad seruitium, reddens ducatum à Pipino rege sibi commissum.* In adnuntiatione karoli Pistis. *Vasalli nostri nobis & nostræ cõiugi famulantes* Can. 63, Syn. Cabil. *Lassi* Saxonibus. Vvitaldus. *Sunt etenim inter illos qui Edhilingi, sunt qui Frilingi, sunt qui Lassi, illorũ lingua dicũtur. Latina vero lingua hoc sonat, nobiles, ingenui, atque seruiles.* Hucbaldus Elnonensis abbas in vita B. Lebuini: *Erat gens Saxonum sicut nũc vsque consistit, ordine tripartito diuisa. Sunt enim ibi qui illorũ lingua Edlingi, sunt qui Frilingi, sunt qui Lassi vocantur, quod latina sonat lingua, Nobiles, ingenui, atque seruiles.*

Vassi dominici) III. LXXIII. Vvalafrid. Strabo. *Cap-*

pellani minores ita sunt, sicut hi quos Vassos dominicos gallica consuetudine nominamus.

Viaticū] I.CVI.V. LIIII.VII.CI.Syricius. *Quibus quoniam carnali fragilitate ceciderunt, viatico munere cum ad Dominum ceperint proficisci, per communionis gratiā volumus subueniri.*

Vicarij comitum) II.XXVIII.*per pagos constituti.* Vualafrid.Strab.Gregor.Turon.9.5. Nunc *Viguiers.*

Vicedomnus) III.XI.XXVI.V.CXX.Gregor.Pap.*Volumus autem vt memoratus frater noster Pascasius, & Vicedominū sibi ordinet, & Maiorem domus, quatenus possit vel hospitibus superuenientibus, causis quæ veniunt idoneus & paratus existere.* Can.24.Synod. Rhem. nobis *Vidame.*

Vomeres igniti) Append. II III. *Vomeres feruentes.* Tit.15.leg. Angl. Can.1.24.Syn.Mogunt. In actis Synod. Rhemēs de causa Arnulphi. *Meumque vernaculum Episcopis tradam, qui per ignitos vomeres incedens, Deum de te iudicare manifestis declaret indiciis.* Nuncius apud Sophoclem in Antigone.

ἦμεν δ' ἕτοιμοι καὶ μύδρους αἴρειν χεροῖν,
καὶ πῦρ διέρπειν, καὶ θεοὺς ὁρκωμοτεῖν,
τὸ μήτε δρᾶσαι.

Vuacta) III. LXVIII. *Guet* Frācis. *Vuacht* Alamannis.In admonition.karoli apud Pistas.*Et in ciuitate atque marcha Vuactas faciant, ad defensionem patriæ.*

Vuadij] II XXXVIII.III.XXIX.Can.18.Syn.Cabillo, 2.Gesta karoli magni.*Perterriti Saxones omnes, ad locū vti Lippia consurgit venerūt ex omni parte, & Domno regi Karolo per Vuadium manibus suis reddiderunt patriam.* Inde *Debitū reuuadiatum.* IIII. LVIII. *heribannum reuuadiatum* LXX. Oddo in vita B. Gerardi. *Debitum vuadij nequaquā debitori relaxare solitus erat.*

Vuanti] Add. I. XXII. *Gantz.*

Vuarda] III. LXVIII. *Garde.* Anglis *Vuerde.*

Vuirgildus) IIII. XIII. XV. XVIII. Vet. Glossar. *Vuirgild, Secundum quod appretiatum fuerit.* Pœnitēt. Roman. *Pretium suum, id est Vuirgildum suum.* In legib. Edouard. Regis Angl. *Inueniat plegios tales qui possunt reddere forisfacturam, id est Vuere suum.*

OMISSA.

Acupictile) I. LXXXI. *Phrygiũ opus.* Isidor. 9. Origin. cap. 19. Seruius in illud Virgil. *Et phrygiam Ascanio chlamidem.*

Saga) V. II. Can. 5. Syn. Matiscon. Anonymus quidam In vita karoli magni ex Vverimberto. *Erat antiquorum ornatus vel paratura Francorum, calciamenta forinsecus aurata, corrigiis tricubitatibus insignita, fasciolæ crurales vermiculatæ, & subtus eas tibialia ac coxalia linea quamuis ex eodem colore, tamen artificiosissimo opere variata. Super quæ et fasciolas, in crucis modum intrinsecus & extrinsecus, ante & retro, lõgissimæ illæ corrigiæ tendebantur. Deinde Camisia glizzina, post hæc baltheus spatæ colligatus. Quæ spata primo, vagina sagea, secundo, corio qualicumque, tertio, linteamine candidissimo cera lucidissima roborato ita cingebatur, vt per medium cruciculis eminentibus, ad peremptionem gẽtilium auraretur. Vltimum habitus eorũ erat pallium canum, vel saphyrinum, quadrangulum, duplex, sic formatum vt cum imponeretur humeris, ante & retro pedes tangeret, de lateribus vero vix genua cõtegeret. Tum baculus de arbore Malo nodis paribus admirabilis, rigidus & terribilis cuspide manuali ex auro vel argento cum celaturis insignibus præfixo, portabatur in dextra.*

Quo habitu lentus ego cum in Franciam nonnumquam venirem, vidi capud Francorum in monasterio S. Galli, duosque flores auricomos ex eius femoribus progressos, quorum qui prior egressus est proceritatem illius adaequabat, posterior autem paulatim excrescens verticem stipitis sui summa gloria decorauit, & transcendendo contexit. Sed vt est mos humani ingenij, cum inter Gallos Franci militantes, virgatis eos sagulis lucere conspicerent, nouitate gaudentes antiquam consuetudinem dimiserunt, & eos imitari cœperunt. Quod interim rigidissimus Imp. idcirco non prohibuit, quia bellicis rebus aptior ille videretur habitus. Sed cum Frisones hac licentia abutentes aduerteret, & breuissima illa palliola, sicut prius maxima vendere comperisset, praecepit, vt nullus ab eis nisi grandia latissimaque illa longissima pallia consuetudinario pretio coëmeret. Adiiciens, quid prosunt illa pictaciola? In lecto non illis possumus cooperiri, cabellicans contra ventos & pluuias nequeo defendi, ad necessaria naturae secedens, tibiarum gelatione deficio.

Librum cui nomen praefigitur, Karoli Magni, & Ludouici Pij Christianiss. Regum & Imp. Francorum Capitula, siue leges Ecclesiasticae & Ciuiles, legendo percurri, nec quicquam in eo comperi, quod pietati, & fidei Catholicae aduersetur.

F. Franciscus Feuardentius D. Th. & apud Franciscanos sacrarum scripturarũ Lector.

